स्कॅण्डिनेविया, ऑस्ट्रिया, जर्मनी

अथवा

यूरोपखंडनो इतिहास आदि बाकी भाग.

भाग ४ थो.

दिवान ब्हादुर

रणछोडभाई उदयराम

स्कॅण्डिनेविया, ऑस्ट्रिया, जर्मनी

जेमां

डेन्मार्क	ट्रिएस्ट इम्पिरियल कंपनी
ऑस्टेंड कंपनी	आस्ट्रो-हंगेरियन राज्य
स्वीडन	प्रशियानी व्यापारी कंपनियो
नॉर्वे	जर्मन अधिराज्य

एओनो वृत्तान्त अने व्यापार.

अथवा

यूरोपियनोनो पूर्वप्रदेश आदि साथे व्यापार.

भाग ४ थो.

अनेक पुस्तकोने आधारे

रचीने प्रसिद्ध करनार

दिवान बहादुर

रणछोडभाई उदयराम.

मुंबई—'गूजराती' प्रिंटिंग प्रेस.

संवत् १९७२ सन १९१६.

मूल्य २॥ रूपिया.

Published by Diwan Bahadur Ranachhodabhai Udayaram
Chowpaty Road, Bombay.

Printed by Manilal Itcharam Desai, at
THE GUJARATI PRINTING PRESS
No. 8 Sassoon Building, Circle, Fort,
BOMBAY.

प्रस्तावना.

जे यूरोपियन देशोनो व्यापार, कंपनियो स्थपाइने पूर्वप्रदेश (East Indies) साथे चाल्यो छे, तेमां स्केण्डिनेवियाना त्रण देशोमांथी डेन्मार्के पण इ. स. १६१२ नी सालथी पहेल करी छे, तेनो वृत्तान्त आ भागमां आप्यो छे.

स्वीडने व्यापार खेडवाना कामनो प्रारंभ १६२६ नी सालथी करवा मांड्यो छे. आ प्रमाणे बंने देशो आपणा हिंदनी साथे व्यापारमां उतर्या छे अने हजी लगण पण व्यवहार वधार्यां जाय छे.

आ बंने देश प्रमाणे नॉर्वेना लोको कंपनी स्थापीने हिंद साथे व्यापारमां उतर्या नथी, केम के, तेओ उपरना देशना ताबामां हता. पण ज्यारथी एमनुं नोंखुं राज्य बंधायुं त्यारथी, व्यापारनी सर्वत्र छूट चालती थयेली होतां, तेओ ब्रिटिश हिंद साथे व्यापारमां जोडाया छे.

नॉर्वे जेवो न्हानो देश, जेनी वस्ती १८०१ मां मात्र ८,८३,०३८ नी हती, ते वधीने १९१० मां २३,९१,७८२ माणसोनी थई छे. तेओ उद्योगी अने साहासिक होतां, तेओए पोतानी प्रगति केवी उद्दिपन करी छे, ते वांची, जाणीने ते उपरथी सर्वे कोइने बोध लेवानुं खरेखरुं साधन मळे छे. आपणी गूजरातनी वस्तीना लगभग ⅓ भाग जेटली वस्तीवाळा उत्साही अने उद्योगी लोकोए पोतानी सर्व प्रकारनी उन्नति प्राप्त करी लेवाने जे आगेवानी करी छे, ते एक दृष्टान्तरूप आरसो छे.

व्यापार अने वहाणवटानी बाबतमां तेओ आखी पृथ्वी उपरना देशो साथे सरखावतां, पोतानी स्थितिना प्रमाणमां, चोथा स्थाननी पदवि धरावे छे.

देशोन्नतिनां कार्योमां स्त्रियोने दाखल करवानी पहेल नॉर्वेजियनोए करी छे. शहरसुधराइना खातामां, अने पार्लामेंटमां प्रतिनिधियो मोकलवानी पसंदगीमां स्त्रियोने उत्साहपूर्वक भाग लेवानी तेओने छूट आपी छे.

नॉर्वेजियन साहित्य तेओए उच्च स्थितिपर आण्युं छे. ज्यारे डेन्मार्क साथे नॉर्वे जोडायलुं हतुं त्यारे, तेओ त्यांना साहित्यनी उन्नति करवामां आगेवान थई पड्या हता.

डेन्मार्कमां १७७१ नी सालमां राष्ट्रीय नाटकशाळा स्थापन करनार एक नॉर्वेजियन हतो. १७३३ थी १७७८ सुधी निस्सकार्ग ब्रोडाल थयो, तेणे

संगीत नाटको डेनिश भाषामां प्रथम ज लख्यां छे. करुणारसप्रधान नाटक लखवानी पूहेल जोहान बने करी छे.

१७७२ मां डेन्मार्कमां घणा नॉर्वेजियन कवियो भेगा थया हता, तेओए त्यां पोतानी सम्मेलन सभा स्थापी हती. ज्यारे तेमनो देश डेन्मार्क साथे जोडायलो हतो, त्यारे, डेनिश भाषानो पूर्ण अभ्यास करी तेओए ते भाषामां ग्रंथो लख्या छे, पण ज्यारथी तेओनुं, डेन्मार्क, तेम ज स्वीडनथी जुदुं राज्य स्थपायुं, त्यारथी, तेमणे पोतानी मातृभाषानी उच्च स्थिति करवाने माटे स्वभाषामां ग्रंथो लखवा मांडया.

गूजराती भाषामां पुस्तकवृद्धि करवी, अने तेनुं विशेष ज्ञान फेलाववाने नॉर्वेजियनोना जेवो भगीरथ प्रयत्न चालतो राखवो, ए आपणी मातृभाषानी उच्च स्थिति करवा माटे आपणुं कर्त्तव्य छे, ए ध्यानमां राखवुं जोइये.

आ ग्रंथ रचवामां मुख्यत्वे करीने नीचे जणावेलां पुस्तकोनो पूर्ण उपयोग करवामां आव्यो छे तेने माटे ते रचनारा अने प्रसिद्ध करनारा सद्गृहस्थोनो आभार मानवामां आवे छे:—

१. मिलबर्न कृत ओरिएण्टल कॉमर्स २ भाग.
२. एनसायकलोपिडिया ब्रिटानिका.
३. धी इंटरनाशनल विटाकर.
४. धी स्टेटमॅन्स इयर बुक (१९१५).
५. धी आन्युअल स्टेटमेंट ऑफ धी ट्रेड एण्ड नाविगेशन ऑफ ब्रिटिश इंडिया वुइथ धी ब्रिटिश एम्पायर एण्ड फोरेन कंट्रीझ. भाग २. अने सरकार तरफथी कलकत्तामां छपायलां व्यापारविषयक बीजां पुस्तको.
६. आन्युअल स्टेटमेंट ऑफ धी ट्रेड ऑफ धी युनाइटेड किंग्डम वुइथ फोरेन कंट्रीझ एण्ड ब्रिटिश पझेशन्स.
७. स्टेटिस्टिकल आब्सट्राक्ट ऑफ धी युनाइटेड किंग्डम.
८. हिस्टरी ऑफ धी यूरोपियन कॉमर्स वुइथ इंडिया, कर्त्ता डेविड मॅकफरसन.
९. धी इंडियन रेव्यु वॉर बुक.
१०. हिस्टोरियन्स हिस्टरी ऑफ धी वर्ल्ड. इत्यादि.

अनुक्रमणिका.

डेन्मार्कनो विशेष वृत्तान्त.

विभाग, विस्तार अने वस्तीनी विगतः-(१९११).

विभाग.	विस्तार चोरस माइल.	वस्ती.	एक चोरस माइलमां वस्तीनुं प्रमाण.
कोपनहेगन नगर (परां सिवाय)	૨૭	૪,૬૨,૧૨૧	૧૬,૮૦૦
बाल्टिक समुद्रमांना टापुओ (बर्निहोलम) ...	૫,૧૧૭	૧૦,૯૬,૪૫૮	૨૧૪
जटर्लण्डनो द्वीपकल्प ...	૯,૮૯૮	૧૧,૯૮,૪૫૭	૧૨૧
Faeroe Islands, फ़रो द्वीपसमूह ...	૫૪૦	૧૮,૦૦૦	૩૩
कुल...	૧૫,૫૮૨	૨૭,૭૫,૦૭૬	૧૭૮

फ़रो द्वीपसमूह बाद करतां { पुरुष १३,३७,९००
स्त्रियो १४,१९,१७६

कुल.... २७,५७,०७६

खेती करनारा १९०६मां १५,६५,५८५
,, १९११मां १६,४७,३५०

वधारो.... ८१,७६५

नागरिको १९०६ मां १०,२३,३३४
,, १९११ मां ११,०९,७२६

वधारो.... ८६,३९२

घणीखरी आखी वस्ती स्कॅण्डिनेवियन जातिनी छे.

१९११ नी वस्तीना धंधावार आंकडा नीचे प्रमाणे छे:—

सामान्य अने नजीवा धंधामां	१,४२,२३३
खेतीवाडी, अने जंगल खातामां	९,६९,२२७
दूधनां कारखानांमां रोकायला (Dairy)	१३,९९६
माछलां पकडवाना धंधामां रोकायला	३४,४८९
धंधाधारी अने औद्योगिक.	७,३९,०५८
रेलवे, टपाल, तार, टेलीफोन. जळ अने स्थळमां भ्रमण करनारा.	१,६३,९०४
व्यापार, भ्रमण अने विशियोवाळा	२,९४,५६६
दाहाडिया	५०,४१६
घरघराउ चाकर	१,२७,७४५
थापणवाळा अने खेडुत पेन्शनर.	१,१७,२३७
सार्वजनिक मददगारो (वृद्ध सहित)	६४,७०७
धंधो जाणेलो नहि एवा	३९,४७८
कुल	२७,५७,०७६

शहरोनी वस्ती. (१९११)

कोपनहेगन परां सहित	५,५९,३९८
Aarhuus आरहुस	६१,७५५
ओर्डनर्स	४२,२३७
आलबर्ग	३३,४४९
ह्रर्सिन्स	२३,८४३
रानडर्स	२२,९७०

पांच वर्षना जन्म, मरण, परणेतर आदिना आंकडा.

साल.	जीवतां जन्मेलां.	मुवेलां अवतरेलां.	लग्न.	मरण.	मरण करतां जन्मनो वधारो
१९०९	७६,३०१	१,८१५	१९,९४४	३५,८३७	४०,४६४
१९१०	७५,२९७	१,७८३	१९,९८६	३५,१८४	४०,११३
१९११	७३,९३३	१,७५१	१९,८७९	३७,२३६	३६,६९७
१९१२	७४,६५१	१,७५४	२०,५३३	३६,४८१	३८,१७०
१९१३	७२,४६५	१,७३४	२०,४६०	३५,३७८	३७,०८७

संसारी स्थिति.

१९१० मां जे छोकरां जन्म्यां तेमां सेंकडे ११–०६ टका अनौरस हतां.
१९११ मां " ११–०७ "
१९१२ मां " ११–२२ "
१९१३ मां " ११–४७ "

१९०९ मां ७३४ स्त्रियोए छूटाछेडा कर्या हता.
१९१० मां ७४९ "
१९११ मां ७३६ "
१९१२ मां ७२४ "
१९१३ मां ८०२ "

धर्म.

डेन्मार्कनो स्थापित धर्म ल्युथेरन छे, अने ते १५३६ नी सालथी प्रवर्त्यो छे. चर्च खाते जे उपज अपाती ते त्यारथी राज्य तरफथी जप्त करवामां आवी, अने ते, धर्मनी निशाळो अने विश्वविद्यालयोना खर्चमां वापरवा मांडी.

राष्ट्रीय धर्म खातानो वहिवट ७ बिशपोनी देखरेख नीचे चाले छे, तेमां रसकिलर्डनो बिशप मुखी मनाय छे. कोई प्रकारनी राज्यसत्ता धर्मविषयक कारभारमां आपवामां आवी नथी. जेने जे धर्म पाळवो होय ते पाळवानी तेने छूट छे. राष्ट्रीय धर्म कोई पाळे नहि तेनो बाध लेवामां आवतो नथी.

केटला, कयो धर्म पाळे छे तेनी संख्या–१९११ नी वस्ती प्रमाणे.

पंथनुं नाम.	संख्या.	पंथनुं नाम.	संख्या.
प्रोटेस्टंट ...	२७,३२,७९२	ज्यू–याहुदी ...	५,१६४
रोमन कॅथोलिक ...	९,८२१	अन्य धर्मी ...	९,०४३
ग्रीक कॅथोलिक ...	२५६		

शिक्षण.

गत शतकना प्रारंभथी, प्राथमिक शिक्षण आपवा उपर वधारे लक्ष आपवामां आवे छे. १९१४ थी फरजियात केळवणी आपवानो धारो दाखल कर्यो छे. सरकारी निशाळो फाळो उघरावीने चलावाय छे, मात्र माध्यमिक थोडी निशाळोमां फी लेवामां आवती नथी. सरकारी प्राथमिक निशाळो नीचे प्रमाणे छे:—

५८	कोपनहेगनमां.
१५०	बीजां शहरोमां.
३,२२८	गामडांमां.
३,४३६	

तेमां निशाळियानी संख्या १९१३ मां ३,८९,३८७ हती. १३ सरकारी, अने १३४ खानगी शाळाओ तथा ते उपरांत बीजी थइने ते सुद्धांत सर्वेमां ५४,१९२ छोकरां भणतां हतां. उंचा प्रकारनुं शिक्षण आपवा माटे योजना करेली छे. कोपनहेगनमां एक वेटेरीनरी—ढोरांनी दवा करवानी शाळा छे, अने खेतीवाडीनुं शिक्षण आपवा-माटे आग्रीकलचरल पाठशाळा स्थापी छे, तेमां ३१ पाठको (प्रोफेसरो) अने शिक्षको छे. छोकरानी संख्या ४३२ नी छे. १९ खेतीवाडीनी अथवा हॉर्टिकलचरल शाळाओ छे. ७२ पॉप्युलर हायस्कुलो छे, तेमां युवकोनी संख्या ८,००० नी छे. फार्मसीनी पाठशाळा जे १७५४ मां स्थपायली छे तेमां १४ शिक्षको अने ३२९ अभ्यासियो छे. पोलिटेकनिक इन्स्टीट्यूशन, जे १८२९ मां स्थपायुं छे, तेमां ४० पाठको अने शिक्षको तथा ९०० अभ्यासियो छे. पॉप्युलर हायस्कुलो folkehöjskoler बधिये खानगी छे पण तेओने अने खेतीवाडीनी शाळाओने सरकार तरफथी प्रतिवर्षे २६,००० पौंडनो आश्रय आपवामां आवे छे, अने बीजी ग्रान्ट जे

मेल्लेम स्कोलर नामथी ओळखाय छे तेनी रकम २५,००० पौंडनी थाय छे. कोपनहेगन विश्वविद्यालय १४७९नी सालमां स्थपायुं छे. तेमां ५ फाकलटी एटले शास्त्रो शीखववामां आवे छे, तेमां स्त्रियोने पण दाखल थवानी छूट छे. आ संस्थामां ९८ पाठको अने शिक्षको रहे छे, अने अभ्यासियोनी संख्या २,८०० थाय छे.

रांकनो निभाव अने वयोवृद्धनुं पेन्शन.

रांक लोकोने केवी रीते निभाववां ते विषे १८९१ मां कायदो करवामां आव्यो छे, अने त्यार पछी जे सुधारावधारा थया छे तेने अनुसरीने १९११ मां १,३४,०९३ माणसोने, एटले वस्तीना प्रमाणमां सेंकडे ४.८४ लेखे आश्रय आपवामां आव्यो छे, तेनी रकम ६,९६,६६५ पौंड थाय छे.

वृद्ध थयेला गरीबोने पोसवा माटे १८९१, १९०२ अने १९०८ना धारा नक्की थयेला छे तेने अनुसरीने ६० वर्ष उपरांतना, ने जाथु पांच वर्ष देशमां ज वसेला होय, सारी रीतभात चलावता होय, अने कोई प्रकारनो गरीबोना फंडनो लाभ लीधो होय नहि तेवाने, तेनी स्थितिने अनुसरीने, रोकड नाणुं आपीने, अथवा हास्पिटालमां राखवा जेवो होय तो त्यां रखावीने, अथवा खावाना पदार्थो अपावीने रक्षवामां आवे छे. १९१३ मार्च ३१ मीनी आखरे ८१,५६८ माणसोने आश्रय आप्यो हतो, तेनुं कुल खर्च ७,२८,२६२ पौंड थयुं हतुं. आ रकमनो अर्धो भाग सरकारे मजरे आप्यो हतो.

न्याय.

न्याय करवा माटे जिल्ला मॅजीस्ट्रेटो अने न्यायाधिशो राखवामां आवे छे. तेमना उपरनी अपीलो माटे विबोर्गमां एक कोर्ट स्थापी छे, तेमां ९ न्यायाधिशो बेसे छे, तथा कोपनहेगननी २० न्यायाधिशोनी

कोर्ट स्थापी छे, ते सिविक मॅजीस्ट्रेटनी कोर्ट जेवी गणाय छे. ए उपरांत कोपनहेगनमां एक सुप्रीमकोर्ट स्थापी छे ते अपीलनी छेवटनी कोर्ट गणाय छे, तेमां एक चीफ जस्टिस, १२ प्युनी जजो, अने ११ स्पेशल जजो बिराजे छे. ६६ वर्षनी अंदरना जजने दूर करवो होय तो ते जुडिशियल सेन्टेन्स सिवाय बनी शके नहि एवो धारो छे.

अपराधियो.

१९१२ मां ३,२६१ पुरुषो अने ९६२ स्त्रियो उपर अपराध साबीत थया हता, तेमां हलका प्रकारना अपराध माटे ४७,८८२ माणसोने शिक्षा करवामां आवी हती.

१९१३ ना मार्चनी ३१ मी तारीखे ७७६ पुरुषो, अने ७१ स्त्रियो सुधारकशाळामां दाखल थयां हतां.

आर्थिक स्थिति (Finance)

छ साली उपज खर्चना आंकडानुं पत्रक:—ता० ३१ मी मार्चे, वर्ष पूरुं थाय छे ते प्रमाणे, योजेलुं. १८.१६ क्रोनर=१ पौंड.

साल.	उपज—पौंड.	खर्च—पौंड.
૧૯૦૯	૫૧,૮૬,૬૨૦	૫૯,૯૯,૭૮૦
૧૯૧૦	૭૫,૧૩,૮૨૫	૭૩,૯૮,૮૫૯
૧૯૧૧	૭૮,૯૪,૬૭૯	૭૭,૩૧,૨૦૮
૧૯૧૨	૯૩,૯૮,૬૭૬	૯૫,૪૦,૦૭૮
૧૯૧૩	૧,૦૮,૦૬,૫૭૮	૧,૦૫,૫૧,૮૫૩
૧૯૧૪	૭૪,૯૨,૭૩૬	૬૮,૦૬,૦૦૦

१९१४—१५नी उपज अंदाजपत्रक प्रमाणे ६८,६७,०१८ पौंड.
„ नुं खर्च „ „ ६६,३६,९१४ „

१९१५–१६ नी सालना अवारजा (बजेट) प्रमाणे उपज खर्चना अंदाजी आंकडानुं पत्रक:—

उपजना प्रकार.	क्रोनर.	खर्चना प्रकार.	क्रोनर.
राज्यनी उपजनी सिल्क ...	११,४७,९६४	Civil list and appanages ...	११,७४,०००
स्टेट रेल्वेनुं इन्टरेस्ट–व्याज ...	७३,४०,२४७	Rigadag and Council of State ...	८,७८,४६०
स्टेट रेल्वेनुं आसेटस् ...	१,२७,२३३	सरकारी करज उपरनुं व्याज अने खर्च ...	१,२३,७०,४०१
पोस्ट अने टेलीग्राफ ...	१८,५४,३५६	पेन्शन, लश्करी निरुपयोगी थयेलाना सालियाना सहित ...	४७,६३,९००
सीधा कर (Direct Taxes) ...	४,२७,५५,५००	परकीय राज्यखातानी प्रधान कचेरीनुं खर्च ...	१०,२३,५१८
आडकतरा कर, मुख्यत्वे करीने कस्टम अने आबकारी Custom and Excise ...	६,३१,७३,८००	खेतीवाडी खातानी कचेरीनुं खर्च ...	४४,६८,१७८
Balance of Lotteries ...	१५,१५,२२८	आन्तरप्रदेश खातानी प्रधान कचेरी ...	१,९०,५७,२१२
जुदी उपज (Separate Revenue) ...	७०,१६,०९८	पब्लिक वर्क्स खातानी प्रधान कचेरी ...	१५,९३,९१९
मिल्कत बदल उपजवानी रकम अने देवा बदलनुं भंडोळ...	७५,९४,८१४	न्याय खाताना प्रधाननी कचेरी ...	१,८२,७६,१६७
		व्यापार अने नाविगेशननी कचेरीनुं खर्च ...	१६,३२,८९७
		पब्लिक वर्शिप अने शिक्षण खातानी कचेरी ...	१,६३,८३,८८९
		युद्ध खातानी प्रधान कचेरीनुं खर्च ...	१,७३,६९,५१६
		दरिया खाताना प्रधाननी कचेरीनुं खर्च ...	१,००,०१,६३६
		आर्थिक (नाणांविषयक) खातानी प्रधान कचेरीनुं खर्च...	१,००,७५,५४७
		आइसलण्ड ...	२,७४,००००
		वेस्ट इंडिझ–पश्चिम द्वीपसमूह ...	४७,६७२
		राज्यनी मिल्कतनी मरामत अने देवा पेटे अपाती रकम...	१,८३,१५,८२२
कुल उपज...	१३,२५,२५,२४०	कुल खर्च...	१२,९६,९६,७०५
=पौंड...	७२,९८,०५०	=पौंड...	७१,४२,२८३

रिझर्व फंड.

आ राज्यनी आर्थिक व्यवस्थानी खुबी ए छे के, सरकारी रिझर्व फंड इलायदुं रखाय छे, जेथी ते कोई ओचिंता प्रसंग उपर खरेखरुं उपयोगनुं थई पडे.

रिझर्व फंड कयी साले केटलुं हतुं तेनो कोठो:-

साल.	रिझर्व फंडनी रकम-पौंड.	साल.	रिझर्व फंडनी रकम-पौंड.
१८६७	६४,५८,११०	१९१२	९,८५,७८९
१८८७	९,९०,०५०	१९१३	८,६९,६२२
१९०७	९,९४,२१०	१९१४	८,६६,०४०
१९११ मार्च आखर.	९,९४,३४५		

राज्यनुं देवुं.

डेन्मार्कना राज्यने माथे देवुं कयी साले केटलुं हतुं, तेनुं सालवार पत्रक:-

साल मार्च, ३१ आखर.	देवानो आंकडो-पौंड	साल मार्च, ३१ आखर.	देवानो आंकडो-पौंड.
१९००	१,४१,०८,०१०	१९१२	१,९३,५९,०००
१९१०	१,६७,६४,१२१	१९१३	१,९६,३८,७३७
१९११	१,८६,५८,८८९	१९१४	१,९९,२२,९५७

पार्लामेंट स्थपातां पहेलां गयां वर्षोमां वधारे खर्च थवाथी देवुं उपाडवुं पड्युं हतुं. तेम ज रेलवे बांधवामां, तथा बंदरोए डंका बांधी सुव्यवस्था करवाथी खर्च थतां देवुं करवुं पड्युं हतुं. वळी लाइटहौसो दीवादांडी गृहो बांध्यां तथा बीजां देशोपयोगी कामो कर्यां, तेमां पण खर्च थयुं.

देवानो उपाड बे प्रकारनो छे. एक तो देशमांथी करेलो, अने बीजो परदेशोमांथी करेलो. १९१४ मां परदेशोमांथी करेला उपाडनो आंकडो १,५०,०९,३५० पौंडनो थाय छे. देवानी रकमनुं व्याज ३,३½ अने ४ टकानुं आपवुं पडे छे. १९१३–१४ नी सालमां व्याजनी रकम ६,८२,९३१ पौंडनी थई हती. १९१४ ना मार्चनी आखरे सरकारे व्याजे मूकेली रकम, रिझर्व फंडना आंकडा सहितनी १,६१,७२,४२४ पौंड थाय छे. एमां स्टेट रेल्वे खातानी रकम दाखल करवामां आवी नथी. डुमेन्सनी रकम ७,८२,१४९ पौंडनी थाय छे.

कम्युनोनी मिलकत अने देवुं.

कोपनहेगन तथा प्रान्तोनां शहरो, अने स्थानको, अने खेती-वाडीवाळां गामडांनां कम्युन बाध्यां छे, ते खाते उपज, खर्च, अने मिलकत केटली छे तथा देवुं केटलुं छे, ते नीचेना पत्रक उपरथी जणाई आवे छे. आंकडा पौंडमां आप्या छेः—

	उपज–पौंड.	खर्च–पौंड.	मिलकत–पौंड.	देवुं–पौंड.
कोपनहेगन. ता० १ ली एप्रिल १९१३ थी ता० ३१ मी मार्च १९१४ सुधीमां.	१८,६३,०००	२२,३२,०००	१,३३,६१,०००	१,११,१६,०००
प्रान्तिक शहरो अने स्थानको ता० १ ली एप्रिल १९१२ थी ता० ३१ मी मार्च १९१३ सुधी.	२२,६४,०००	२३,९३,०००	९५,१९,०००	६७,००,०००
खेतीवाडीना कम्युन. ता० १ ली एप्रिल १९१२ थी ता० ३१ मी मार्च १९१३ सुधी.	१९,०१,०००	१९,१५,०००	४,७३,०००	२३,९०,०००

देशना रक्षणना प्रकार.

डानिश राष्ट्रीय सेना, स्विस्स सेनाना जेवी छे. पगारदार सैनिको राखवामां आवे छे, अने ते लोकोने फरजियात होतां, स्थळ-

सेना के जळसेनामां तेओने दाखल थवुं पडे छे. आइसलाण्ड, फारो द्वीपसमूह, अने डानिश अण्टिलीझना लोकोने आवी फरजमांथी बातल राखवामां आव्या छे. डेन्मार्कना रहीशमांथी घणा ज थोडा बातल छे, पादरियोने पण सेनामां जोडावुं पडे छे.

दरेक शहरीने २० वर्षनुं वय थाय त्यारथी सेनामां दाखल थइने १६ वर्ष लगी नोकरी करवी पडे छे. प्रथमनां ८ वर्षमां खडी नोकरीमां रहेवुं पडे छे. तेने त्यार पछीनां बीजां ८ वर्षोमां टेरिटोरियल, एकस्ट्रा, अथवा (रिझर्व) फालतु लश्करमां राखवामां आवे छे. तेने लश्करमां दाखल थतांवांत ज १६५ दिवस सुधी पायदलनी कवायतनुं शिक्षण लेवुं पडे छे. पछी तेने २८० दिवस तोपखानामां, १ वर्ष गॉरिसन आर्टिलरीमां, अने २०० दिवस घोडेसवारनी पलटणमां शिक्षण लेवानुं होय छे. सर्व प्रकारनुं युद्धविषयक शिक्षण धाराने अनुसरीने आपवामां आवे छे. शान्तिना समयनी खडी सेनामां ८२० आफिसरो अने १२,९०० माणसो रहे छे.

डेन्मार्कमां बे प्रान्तिक लश्करी विभाग पाड्या छे. एकमां कोपनहेगन अने फर्स्ट अने सेकंड जटलाण्ड ब्रिगेडनी गणना थाय छे अने बीजामां फ्युनन ब्रिगेड अने फर्स्ट अने सेकंड जटलाण्ड ब्रिगेडो आवी जाय छे. सेनानी विगत निचे प्रमाणे छे:—

१५ पायदलनी रेजिमेण्टो छे तेमां प्रत्येक ३ के ४ ब्याटेलियनो गणतां ५३ ब्याटेलियनो बधी मळीने थाय छे.

४ घोडेसवारनी रेजिमेण्टो.

२ फील्ड आर्टिलरीनी रेजिमेंटो, तेमां बधी मळीने चार तोपनी २० ब्याटरी होय छे.

३ एनजिनियरोनी ब्याटेलियनो.

४ ग्यारिसन आर्टिलरी ब्याटेलियनो.

फील्ड आर्मी, ५ मिश्र थयेली ब्याटेलियनोनुं बने छे. तेना सैनिकोनी संख्यानो सुमार ५०,००० नो थाय छे.

नोखा (रिझर्व) राखेला लश्करमांथी बे खास पलटणो (कॉर) पायदल अने रक्षक तोपखानानी (ग्यारिसन आर्टिलरीनी) बनावी छे, अने तेओने कोपनहेगन तथा बॉर्नहोल्म (Bornholem) ना टापुना रक्षणनी कामगीरी सोंपवामां आवी छे.

जे जाथुनी सेना छे, तेमां २,१५० आफिसरो रहे छे अने प्रतिवर्षे १३,००० रिक्रुटो तैयार करी वधारो करवामां आवे छे.

१९१४–१५ नुं लश्करी अंदाजपत्रक थयलुं छे, तेमां १०,१९,३८७ पौंडनुं खर्च आंकेलुं छे, तेमां १,०८,९४५ पौंड किल्लाबंधीनां काम करवा माटे हंगामी खर्चना दाखल करेला छे.

जळसेना.

डानिश जळसेना मात्र किनाराना रक्षणने अर्थे राखेली छे.

३ मॉनिटरो (Peder Skram, Olfert, and Hurluf Trolle) छे, तेमां ९.४ अने ४.६ इंचना गाळानी तोपोनी जोडी राखवामां आवी छे.

१ न्हानी मॉनिटर (Skjold) १८९६मां तरती राखी छे, तेमां ९.४ इंचना गाळानी एक तोप, अने ४.७ इंचना गाळानी ३ तोपो गोठवी छे.

२ न्हानी क्रुझरो (Hejmdal, Gejser).

२ माइनलेअर.

१५ टारपेडो बोट.

६ सबमरिन.

एणी विगते उपयोगमां लागे एवी जळसेना छे.

ए उपरान्त एक जूनी युद्धनौका बॅटलशिप (Hvitfeld) अने

१ न्हानी क्रुझर तथा ६ जूनी टारपेडो बोटो, अने केटलीक गन-बोटो छे.

एक नवी युद्धनौका किनाराना रक्षणने अर्थे बंधाय छे, तेमज १ सबमरीनो पण तैयार थाय छे.

भोंयनी निपज.

डेन्मार्कनी खेडवाण जमीन खेडुतोमां वहेंचाई गई छे, तो पण न्हाना टुकडाने बदले म्होटी पाटियो बंधाय तेम करवानुं धोरण लक्षमां लीधेलुं छे. खेडुतो सरकारी सलामी भरे त्यां सुधी तेओ जमीन खेडी खाय तेमां बाध लेवामां आवतो नथी.

आखा भोंयना विस्तारमां ८० टका जमीन खेडवाण छे, अने जेमां निपज थाय नहि एवी भोंय छे, तेनो १/६ भाग peat bogs छे.

निपज थई शके एवी भोंयनो १/६ भाग जंगलनो छे, बाकीनी जमीननो १/२ भाग लगभग खेडवाण छे. ते जतां बाकीनो भाग बीड अने चरानो छे.

१९१२ नी सालमां केटला एकरमां शुं शुं वावेतर थयेलुं तथा १९११ थी १९१३ सुधीनी त्रण सालोमां कियुं केटला बुशल अनाज पाकेलुं, तेनो कोठो नीचे आप्यो छे:—

पाकनी जाति.	विस्तार.	निपज. बुशल.		
	१९१२ मां एकर.	१९११	१९१२	१९१३
घउं ...	१,३३,५४६	४३,७८,२६५	३५,०२,९७१	६४,८७,२७१
जव ...	५,९६,५३५	१,८०,४७,२६६	२,२१,००,१९८	२,४२,५४,२०७
ओट ...	१०,५८,५६८	२,६२,९०,५८७	४,११,२०,८३२	४,५३,४८,३६१
राई ...	६,०७,३५२	१,८०,२६,२०४	१,७१,२०,६१५	१,६१,२९,३०६
मिश्र अनाज ...	४,४५,६५९	१,६६,०४,१०५	१,७२,४४,०४९	१,८९,८१,३४४
बटाटा ...	१,५१,०८४	२,८६,२२,७७७	२,८०,०६,५२४	४,०९,४३,२५४
बीटरुट वगेरे ...	६,२७,२६४	४०,३४,७१,०१५	५०,१२,७५,५०८	५४,८८,३६,६९९

ढोर वगेरे प्राणियोनी संख्या.

१९१४ ना जुलाइनी १५ मी तारीखे एकला डेन्मार्कमां जीवतां प्राणीनी संख्या केटली हती तेनुं पत्रक.

घोडा	५,६८,२४०
ढोर...	२४,६२,८६२
घेटां	५,१४,९१८
बकरां	४०,६७०
भूंड–डुक्कर	२४,९६,६६१
१८७१ मां ढोर	१२,३८,८९८ हतां.
१८८१ मां ढोर	१४,७०,०७८ हतां.

१९१३ मां नीचे प्रमाणे प्राणियो परदेश चड्यां हतां:–

घोडा	२७,७१३
ढोर	१,५२,९६९
घेटां	८०५

उद्योग.

दारु–१९१३ मां डेन्मार्कमां दारु गाळवानी भठ्ठियो २६ हती, तेमांथी कोपनहेगनमां ६ हती. ब्राण्डि २८,८१,९०० गॅलन= १,३०,९९,२१४ लिटर् तैयार थई हती. १९१३ मां दाण भरवुं पडे एवो बियर दारु २,१३,५९,५७३ गॅलन गाळ्यो हतो, अने दाणनी माफीवाळो बियर दारु ३,२८,८६,२६२ गॅलन तैयार कर्यो हतो.

खांड–खांडनां कारखानां ९ हतां, तेमां बीटनी खांड (१९१३ मां) १,६२,३८८ टन थई हती.

फिशरी–माछलां पकडवानो धंधो.

१९१० मां ७,६९,१२६ पौंडनो चाल्यो हतो.
१९११ मां ८,३८,६९७ ,, ,, ,,
१९१२ मां ९,१७,८२४ ,, ,, ,,
१९१३ मां ९,६५,०२५ ,, ,, ,,

शिपिंग—वृहाणवटुं—१९१३ना डिसेम्बरनी ३१मी तारीखे, डेन्मार्क अने तेनां दरियापारनां संस्थानोनां ४,३८६ वृहाणो ५,६६,७२७ टननां, व्यापारमां कामे लाग्यां हतां, तेमां ६९६ स्टीमरो ४,२४,८९३ टननी हती.

वृहाणोनो अवरजवर—१९१३मां ४१,०७१ वृहाणो ४६,१५,८०० टननो माल लई डानिश बंदरोए आव्यां, अने ४२,०४२ वृहाणो १६,३७,०६७ टननो माल लई गयां.

देशनी अंदरना अवरजवरनां मार्ग अने रेलवे.

कोपनहेगनने इलायदुं राखतां, एकला, खरा डेन्मार्कमां १९१३ नी आखरे ४,२१० माइलनी सडको बंधायली हती. ते उपरांत २२,५०१ माइलना रस्ता हता. १९१३मां आखा देशमां २,३९० इंग्लिश माइलनी रेलवे चालती हती; तेमां सरकारी रेलवे १,२४३ माइलनी हती. १९१३ना मार्चनी ३१मी तारीखे २९,३६,९१,२१२ क्रोनरनुं रेलवे खाते खर्च थयुं हतुं. रेलवेना गेजनी पहोळाई ४ फीट ८½ इंचनी छे. मात्र १२८ माइलनी रेलवे ३ फीट ३⅜ इंच पहोळाइनी छे.

पोस्ट आफिस—१९१३—१४ नुं काम नीचे प्रमाणे चाल्युं हतुं:—

पोस्ट आफिसो १,१७१ हती.

कागळो अने पोस्ट कार्ड	...	१९,८७,३८,९०८	वृहेंचाया हता.
नमुना अने छापेलां बीडां	...	१६,२५,२३,२६८	,,
कुल	...	३६,१२,६२,१७६	

टेलीग्राफ आफिसो—१९१३—१४मां १८० हती. तेमां संदेशा

सरकारी	...	...	१,५०,४१७
परदेश साथेना	...	...	२७,९७,०९२
देशमां चालेला	...	...	९,९०,०८८
		कुल...	३९,३७,५९७

१९१४ना मार्चनी ३१मी तारीखे टेलीग्राफ लाइनना तारनी लंबाई ८,३७३ इंग्लिश माइलनी हती. तारनी रेलवे खातानी आफिसो ४०१ हती.

टेलीफोन—१९१४ मार्च ३१मी तारीखे सरकारी अने खानगी थइने टेलीफोनना तारनी लंबाई ३,४२,५२२ इंग्लिश माइलनी हती, तेमां वातोना संदेशा १९१३–१४ नी सालमां २९,७१,६१,४९३ चाल्या हता.

बंको अने धीरधार.

डेन्मार्कमां बधी मळीने १४९ बंको छे, तेमां व्यापार, कृषि-कर्म, अने उद्योगनां काम संबंधमां आपले चाले छे. ए उपरांत एक नाशनल बंक छे, तेनुं सरवायुं १,३६,७३,६९२ पौंडनुं १९१४ना जुलाइनी ३१मी तारीखे नीकळ्युं हतुं. मालमतामां जमे पास ५०,१९,५८४ पौंडनी नगदी हती. उधार खातां ९९,२६,४४० पौंडनां हतां. नोटो १४,८६,८३६ पौंडनी मूळ मुडीनी, अने ४,९१,८९९ पौंड रिझर्व फंडनी हती.

सेविंग बंक—१९१३ मां ५१९ सेविंग बंको हती. तेमां १३,६८,५९४ खातादार हता. तेमनी मूडी ४,६१,९६,९९० पौंडनी जमे हती.

टंकशाळ.

जूना थई गयेला शिक्का गाळीने नवा पाड्या, तथा चलणी नाणांना शिक्का १८७३नी सालथी ते १९१४ सुधी सोनाना, रूपाना, अने मिश्र धातु(Bronze)ना साल परत्वे केटला पाडवामां आव्या, तेनुं पत्रकः—

कयी धातुना केटला क्रोनरनी किंमतना शिक्का पाड्या तेनुं सालवार पत्रक.

मार्च ३१ आखरनी साल.	सोनाना.	रूपाना.	मिश्र धातुना.	कुल क्रोनरना.
१८७३ थी १९०० सुधी	३,९३,०९,१८०	२,२०,७१,८९४	१३,६१,७९२	६,२७,३२,८६६
१९०१ थी १९०५ सुधी	४०,४०,५६०	१२,३२,७०८	१,९९,६१८	५४,७२,८८६
१९०६	......	५,८७,६३७	४०,०४१	६,२७,६७८
१९०७	......	३,०१,५४८	८९,७२२	३,९१,२७०
१९०८	५९,२६,९९०	८,०८,९१५	१,२९,९६७	६८,६५,८७२
१९०९	९३,०१,६३०	......	१,३९,४६५	९४,४१,०९५
१९१०	५५,३५,२७०	२,५२,९६६	......	५७,८८,२३६
१९११	३६,५७,२४०	२,५०,०००	२९,९४३	३९,३७,१८३
१९१२	३६,८०,५६०	३,११,६९४	१,०२,७६५	४०,९१,०१९
१९१३	१,६२,९०,२६०	३,९८,९०८	२६,८४८	१,६७,१६,०१६
१९१४	३१,१९,०४०	७,१६,७०६	१,५०,१२४	३९,८५,८७०
कुल...	४,०८,६०,७३०	२,६९,३२,९७६	२२,६०,२८५	१२,००,५३,९९१

चलणी शिका, तोल, अने माप.

१०० (Öre) ऑरनो १ क्रोनर तेनी किंमत १ शि. १½ पेन्स अथवा लगभग १८ क्रोनरनो एक ब्रिटिश पौंड गणाय छे.

२० अने १० क्रोनरना सोनाना शिक्का पाडे छे. २० क्रोनरना शिक्का १ नुं वजन ८.८७० ग्राम. ९०० फाइन चोख्खुं सोनुं अने ए हिसाबे ८.०६४५ ग्राम चोख्खुं सोनुं होय छे.

२ क्रोनरनो रूपानो शिक्को छे, तेनुं वजन १५ ग्राम थाय छे. तेमां ८०० फाइन अथवा चोख्खी चांदी होय छे, तेथी १२ ग्राम चोख्खी चांदी थाय छे.

१९०७ना मेनी ४ थी तारीखना कायदाथी तोल अने मापनुं प्रमाण मेट्रिक सिस्टमे चाले छे. पण १९१०ना एप्रिलनी १ली तारीखथी तेनो कायदेसर अमल चालु थयो छे. १९१२ ना एप्रिलनी १ ली तारीखथी नवो तोल मापनो धारो सर्वत्र चालवा मांड्यो छे.

डेन्मार्कनो राजा.

दशमो क्रिश्चियन, ए हवणां डेन्मार्कनो राजा छे. एना पितानुं नाम आठमो फ्रेडरिक राजा हतुं. मातानुं नाम क्विन लुइसा छे. ते मेकर्लनबर्गनी अलेकझाण्ड्रिना साथे १८९८ ना एप्रिलनी २६ मी तारीखे परण्यो छे. एना बापना मरण पछी, ते १९१२ ना मेनी १४मी तारीखे राजा थयो छे.

राजानां संतान.

१. प्रिन्स क्रिश्चियन फ्रेडरिक, एनो जन्म १८९९ ना मार्चनी ११ मी तारीखे थयो छे.
२. प्रिन्स नूड, (Knud) एनो जन्म जुलाई २७, १९०० मां थयो छे.

राजाना भाई अने बहेनो.

१. प्रिन्स कार्ल (चार्लस) ए आगस्ट ३, १८७२ जन्म्यो; हाकन ७मानुं पद धारण करीने ते नार्वेनो राजा १९०५ना नोवेम्बरमां थयो.* ते ग्रेट ब्रिटननी कुमारी मॉड अलेकझाण्ड्रा साथे १८९६ ना जुलाइनी २२ मी तारीखे परण्यो छे. तेने एक कुमार, १९०३ ना जुलाइनी २ जी तारीखे अवतर्यो छे, तेनुं नाम प्रिन्स अलेकझाण्डर छे अने ते नार्वेनो ओलाव (Olav) युवराज छे.

२. प्रिन्स हेरल्ड आकटोबर ८, १८७६ मां जन्म्यो; अने एप्रिल २८,१९०९मां परण्यो; एनी वहू हेलेना साण्डरबार्ग-ग्लक्स-बार्गनी कुमारी छे. तेने त्रण कुमारीओ थई छे.

३. प्रिन्सेस इंगबार्ग (Ingeborg) आगस्ट २, १८७८ मां जन्मी; ते स्वीडनना प्रिन्स चार्लस साथे १८९७ना आगस्टनी २७मी तारीखे परणी छे.

४. प्रिन्सेस थायरा (Thyra) १८८० ना मार्चनी १४ मी तारीखे जन्मी हती.

५. प्रिन्स गस्टावनो जन्म १८८७ ना मार्चनी ४ थी तारीखे थयो हतो.

६. प्रिन्सेस डागमार (Dagmar) नो जन्म १८९०ना मेनी २३ मी तारीखे थयो हतो.

राजरुढी.

डेन्मार्कने माटे राजा पसंद करीने पछी तेने मुकुट धारण करवानो वहिवट जूना समयथी चालतो आव्यो छे. सवेण्ड एस्ट्रिड-

* जुवो आगळ पृष्ठ १२७-१२८.

सेनना राजवंशमां कोई पुरुष वारस रह्यं नहि, एटले १४४८ मां डानिश डाएटे १ ला क्रिश्चियनने राजा तरीके पसंद कर्यो, ते ओल्डनबर्गनो कौंट हतो. एना वंशमां लागट ४ सैकडा सुधी राजगादी रही. १६६० सुधी, वंशपरंपरानो राजानो हक स्थापित कर्यो न हतो, तोपण क्रिश्चियन राजानो ओल्डनवर्ग वंश गादी उपर चालतो रह्यो. आ वंशनो १६ मो राजा, ७ मो फ्रेडरिक १८६३ ना नोवेम्बरनी १५मी तारीखे मरण पाम्या पछी निर्वंश थयो, एटले, त्यां राजा स्थापवाथी आखा यूरोपनी एकत्रता समतोल रही शकशे, एम यूरोपना बीजा सत्ताधीशोना समजवामां आववाथी, १८५२ ना मेनी ८मी तारीखे लंडनमां कॉलकरार थया, तेनी रुइये प्रिन्स क्रिश्चियन ८ माने डेन्मार्कनो राजा ठराव्यो. श्लेस्विग–होल्स्टीन–सॉण्डरबर्ग ने ग्लुक्सबर्ग (Schleswig–Hotstein–Sonderburg–Glucksburg) वंशनो आ राजा हतो. डेन्मार्कना ८मा क्रिश्चियनना राजानी भत्रीजी (niece), हेस्से कास्सल(Hess cassel) नी प्रिन्सेस साथे एनो संबंध थवाथी ते हक्कदार गणायो. लंडनना कॉलकरारने अनुसरीने, डानिश गादी उपर राजा ठराववा विषेनी व्यवस्था डानिश डाएटे (पार्लामेण्टे) करी, अने तेने १८५३ना जुलाइनी ३१मी तारीखे राजाभणीथी मंजुरी आपवामां आवी.

१०मा क्रिश्चियन राजाने वर्षासन १० लाख क्रोनर खर्च माटे आपवामां आवे छे; बीजा राजकुटुंबनां राजवंशियोने वार्षिक १,७४,००० क्रोनर आपवानी गोठवण थयली छे.

ओल्डनबर्गना राजा, कोण क्यारे राज्यासन उपर आव्या, तेनी यादी नीचे प्रमाणे छेः—

क्रिश्चियन १ लो.	१४४८	क्रिश्चियन ५ मो.	१६७०
हान्स ,,	१४८१	फ्रेडरिक ४ थो.	१६९९
क्रिश्चियन २ जो.	१५१३	क्रिश्चियन ६ हो.	१७३०
फ्रेडरिक १ लो.	१५२३	फ्रेडरिक ५ मो.	१७४६
क्रिश्चियन ३ जो.	१५३३	क्रिश्चियन ७ मो.	१७६६
फ्रेडरिक २ जो.	१५५९	फ्रेडरिक ६ ठो.	१८०८
क्रिश्चियन ४ थो.	१५८८	क्रिश्चियन ८ मो.	१८३९
फ्रेडरिक ३ जो.	१६४८	फ्रेडरिक ७ मो.	१८४८

आ पछी स्लेसूविग—होलस्टीन—साण्डरबर्ग—ग्लुक्सबर्ग वंश प्रारंभायो. ए वंशना राजाओ नीचे जणाव्या प्रमाणे गादीए आव्या हता:—क्रिश्चियन ९ मो. १८६३; फ्रेडरिक ८ मो १९०६; अने क्रिश्चियन १० मो १९१२.

राज्यबंधारण अने सरकार.

(Constitution and Government)

सन १८४९ ना जुननी ५मी तारीखे चार्टर नक्की थयो, तेमां जणावेला धोरण प्रमाणे, तथा त्यार पछी १८५५ अने १८६३ मां सुधारोवधारो करवामां आव्यो तेने अनुसरीने डेन्मार्कनुं हवणांनुं राज्यबंधारण चालतुं हतुं, त्यार पछी १८६६ ना जुलाइनी २८मी तारीखे फेरफार थयेला धाराधोरणने राज्यनी मंजुरी मळी ते प्रमाणे अमल थाय छे, एटले के, वहिवटिसत्ता राजा अने तेना प्रधान-मंडळने आपवामां आवी छे, तेने अनुसरीने, रिग्सडाग अथवा जेने डाएट (पार्लामेंट) कहे छे, ते नवा धारा अने सुधारावधारा दाखल करवानी सत्ता प्राप्त करवामां साधनरूप थई पडी छे. पार्लामेंटना बे विभाग करवामां आव्या छे. १ला विभागने सेनेट अथवा अपर हाउस (Landsthing) कहे छे, अने २जा विभागने आमनी सभा एटले हाउस ऑफ कॉमन्स (Folksthing) कहे छे. उम-

रावोनी सभामां ६६ सभासद होय छे, तेमां ताजभणीथी पसंद करेला १२ सभ्यो राखे छे. जेओ राज्यना खरेखरा अने आगळ पडता प्रतिनिधियो होय छे तेवाओने पसंद करीने तेमना जीवतर सुधीने माटे तेमनी निमणुंक करवामां आवे छे. बाकीना ५४ सभ्यो प्रजा आडकतरी रीते पसंद करीने पोताभणीथी ८ वर्षनी मुदत माटे निमे छे. एटले के, जेओ राज्यमां म्होटा कर भरनारा जिल्ला-वासियो होय छे, तेम ज भारे कर भरनारा रहेवासियोना डेप्युटियो ठरेला होय छे, अने वस्तीना प्रमाणमां, अमुक सभ्यो पसंद करवानो जेओने हक्क प्राप्त थयो होय छे, एवा नागरिको थइने बनेलो समूह जेओने सभ्यो पसंद करवानी सत्ता आपवामां आवेली होय छे अने तेनुं नाम सभ्यो पसंद करनारो समूह (electoral bodies) एवुं राखवामां आवे छे ते समूहने बाकीना ५४ सभ्यो पसंद करवानो अधिकार आपवामां आव्यो छे, अने तेथी करीने आखी प्रजाने आड-कतरी रीते अमीरोनी सभाना सभ्यो पसंद करवानो हक्क प्राप्त थयेलो गणाय छे. जेओनी उमर २५ वर्षनी होय छे, अने जे पोताना जिल्लामां वसेलो होय छे तेवानी लायकात धारा प्रमाणे जोइने तेने सभ्य तरीके पसंद करवामां आवे छे.

आमनी सभामां ११४ सभ्यो राखवामां आवे छे. आना सभ्यो पसंद करवाने माटे सर्कल अथवा जथ्था बांधवामां आवे छे. प्रति १६,००० माणसोनी वस्तीए १ सभ्यने हिसाबे वस्तीना प्रमाणमां प्रत्येक सर्कलने तेटला सभ्यो पसंद करवानो अधिकार आपवामां आव्यो छे.

प्रत्येक सर्कलमां अकेकी यादी राखवामां आवे छे, तेमां धारा प्रमाणे योग्यता धरावनाराओनां नाम नोंधवामां आवे छे. तेमां स्त्रीने अने पुरुष बंनेने सरखो अधिकार गणवामां आव्यो छे. जेनुं वय

२५ वर्षनुं होय अने जे धर्मादामांथी अपाती भिक्षा लेनारो ना होय, अथवा कदापि, तेने धर्मादा भंडोळमांथी आश्रय लेवानी अगत्य पडी होय पण पछवाडेथी तेवो आश्रय लेवो बंध कर्यो होय, अने जेटला रूपिया लीधा होय तेटला पाछा भरी दीधा होय तेवो प्रत्येक नागरिक पोताना सर्कलनो ओछामां ओछो एक वर्षनो र्‌हेवासी होय तेवो शख्स धारा प्रमाणे योग्यता धरावनारो लेखवामां आवे छे. आवा अधिकारवाळा, वधु मते जेओने पसंद करे छे, तेवाने आमनी सभामां सभासद तरीके दाखल करवामां आवे छे.

पार्लामेंट भरावानी सेशन छ मासनी गणाय छे. तेटली मुदत माटे प्रत्येक सभासदने १० क्रोनर (११ शि. १ पेन्स) लेखे दिनियुं मळे छे, तेमां रविवार अथवा त्हेवार बाद करवामां आवता नथी. छ मास उपरांत पार्लामेंट भरावानी होय छे तो तेना प्रत्येक दिवसना ६ क्रोनर आपे छे. कोपनहेगन जतां आवतांनुं बीजी क्लासनुं रेलवे नूर तथा मुसाफरीनुं भथ्थु पण मजरे आपवामां आवे छे.

प्रत्येक वर्षना आकटोबरना प्‌हेला सोमवारे पार्लामेंट भराय छे. पैसा संबंधीनां तमाम बीलो, सरकार तरफथी प्रथम आमना सभामां रजु करवामां आवे छे. उमरावोनी सभामां कायदा बांधवानुं काम करवा उपरांत पोतामांथी प्रति ४ वर्ष माटे न्यायाधीशो पसंद करवामां आवे छे, तेओ बीजा न्यायाधीशो साथे भेगा मळीने, पार्लामेंट उपर जे दोषारोपणनी फरियादो करवामां आवी होय, तेनो न्याय करे छे.

प्रधानमंडळ मांहेला जनोने बंने सभामां बेसवानी छूट छे, पण जे सभानो ते कायदेसर सभ्य होय, ते ज सभामां पोताने अभिप्राय आपवाने योग्य गणाय छे.

राज्यवहिवट चलाववाने स्टेट कौंसिल स्थापवामां आवी छे, तेने स्टेट्स राडेट (Statesraadet) नाम आप्युं छे तेनो प्रमुख राजा गणाय छे.

आ कौंसिलनां दस खातां पाड्यां छे, जेने मिनिस्ट्रि कहे छे. छेल्ली कौंसिल १९१३ ना जुन मासनी २१ मी तारीखे स्थापवामां आवी छे. खातांनी विगत नीचे प्रमाणे छे:—

१. लुं अने २ जुं—कौंसिलनी प्रेसिडेन्सी अने न्यायनी मिनिस्ट्रि. (C. Th. Zauhle).

३. परकीय राज्यो साथे व्यवहार चलावनारुं प्रधान खातुं. Erik Scavenius

४. आन्तर प्रदेशना प्रधाननुं खातुं. Ove Rode.

५. देशनुं रक्षण करनारुं प्रधान खातुं. (Defence) P. Munch.

६. नाणांप्रकरण संबंधीनुं (आर्थिक) प्रधान खातुं. Edward Brandes.

७. शिक्षण, अने धर्मविषयक (Ecclesiastical affairs) प्रधान खातुं S. Keiser Nielsen.

८. कृषिकर्म अथवा खेतीवाडीनुं प्रधान खातुं. Kr. Pedersen.

९. पब्लिक वर्क्स (सार्वजनिक बांधकाम) करनारुं खातुं.
१०. व्यापार अने समुद्रगमनविषयक प्रधान खातुं.
} J. Hassing Juergensen.

आ प्रमाणे ठरेला बधा प्रधानो सर्वे सामटा, अने पोतपोताना खाताना कामकाज माटे आमनी सभाने जवाबदार छे. तेमांना जेमनी उपर कोई पण प्रकारनो दोष अथवा अपराध आवे अने अपराध

ठरी चूके तो आमनी सभानी मंजुरी विना तेओ उपर क्षमा करवामां आवती नथी.

लाण्डसथिंग जे उमरावोनी सभा कहेवाय छे, ते १९१४ नी सालमां पसंद थइने निमाई तेमां नीचेनी विगते सभ्यो हता:—

२७ लेफ्ट.
४ सोशियेलिस्ट.
७ रॅडिकल्स.
२३ राइट.
५ फ्री कनसरवेटिव.
———
६६

ए रीते सभासदो निमाया छे.

फॉलकेथिंग अथवा आमनी सभा १९१३ ना मे मासमां निमाई तेना सभासदोमां—

४३ लेफ्ट.
२७ रॅडिकल लेफ्ट.
३२ सोशियेलिस्ट.
८ राइट (कनसरवेटिव).
४ इनडिपेण्डंट.
———
११४

डेन्मार्कना काउंटी (जिल्ला) अने तेना पेटाविभाग.

डेन्मार्कना १८ काउंटी बनाव्या छे, तेने तेओ आमूटर कहे छे. प्रत्येक काउंटी माटे एक गवर्नर निमवामां आवे छे, तेने तेओ आमूटर्मण्ड कहे छे. काउंटीमां विभाग पाड्या छे, तेने हंड्रेड (Herreder

हॉर्डर) नाम आप्युं छे. प्रत्येक शहरमां एक मेयर ठरावाय छे, तेनी साथे आल्डरर्मन कोई ठेकाणे रहे छे अने कोई ठेकाणे नथी पण रहेतो. हंड्रेडना जे पेटा विभाग कल्प्या छे, तेने पॅरिस कहे छे, अने तेनी संख्या १,१०० थाय छे. कोपनहेगन ए आगवो जिल्लो छे, अने तेनो वहिवट इलायदो चाले छे.

डेन्मार्कनां दरियापारनां संस्थानो (Colonies)

डेन्मार्कनां कलनीझ यूरोप अने अमेरिकामां छे, तेनो विस्तार अने वस्ती:—

कलनी—संस्थान	विस्तार इंग्लिश चोरस माइल	वस्ती (१९११)
आइसलाण्ड	३९,७५६	८५,१८८
ग्रीनलाण्ड	४६,७४०	१३,५१७
वेस्ट इंडिस	१३८	२७,०८६
कुल...	८६,६३४	१,२५,७९१

स्थानिक स्थिति.

आइसलाण्ड, ए उत्तर आटलाण्टिक समुद्रमां आवेलो बेट छे; एनी भूमि ज्वालामुखीवाळी छे, तेथी तेमां झाड छे नहि; एनो केटलोक भाग आर्केटिक सर्कलमां आव्यो छे; ते पश्चिम अक्षांश १३° २२' अने २४° ३९° तथा उत्तर रेखांश ६३° १२'—६६' नी वच्चे छे. एनुं क्षेत्रफळ (बीजी गणत्री प्रमाणे) ४०,४४८ लेखवामां आव्युं छे. एनी उच्च सपाट भूमिना बे विभाग पाड्या छे, एक पूर्व अने बीजो पश्चिम विभाग कहेवाय छे अने तेओ एक सांकडी संयोगीभूमिथी जोडायला छे. बंनेमां पूर्वभणीनो विभाग म्होटो छे अने तेमां १००

करतां पण विशेष ज्वाळामुखी डुंगरा छे. केटलाक हवणां पण प्रकट छे तेमां आस्कजा (Askja) विशाळ छे. तेनो विस्तार ३४ चोरस माइलनो छे. बीजो वधारे विख्यात छे, तेनुं नाम हेकूटा (Hekta) छे, अने ते लाकी घाटमां छे. ते सर्वथी वधारे उंचो (Oeræfajokull) छे, तेनी उंचाई समुद्रनी सपाटीथी ६,४२४ फीट छे.

इतिहास.

आ द्वीपमां सन ९१० थी १२६३ सुधी प्रजासत्ताक राज्य चालतुं हतुं. त्यारपछी ते नॉर्वेजियन सत्ता नीचे लांबा समय सुधी आवी गयो. १३९७थी १४४८ सुधी कोलमार लीग (Kolmar League) स्कॅण्डिनेवियानी बंधायली रही, एटले ते डेन्मार्कनी सत्तामां आवी गया.

आइसलाण्ड.

आइसलाण्डने माटे राज्यबंधारण अने तेनो राज्यवहिवट नोखां छे, अने ते १८७४ना आगस्टनी १ली तारीखना चार्टरने अनुसरीने चाले छे. परंतु त्यार पछी १९०३ना आकटोबरनी ३जी तारीखे राज्यबंधारणनो धारो बहाल राखवामां आव्यो छे, तेमां फरमाव्या प्रमाणे, आलथिंग अथवा धारासभाने धारा रचवानी सत्ता मळी छे. आलथिंगमां ४० सभासदो राखवामां आवे छे. तेमां ३४ जणा, प्रजाने आपेली सत्ता प्रमाणे, तेना तरफथी पसंद करवामां आवे छे. ६ सभ्यो डेन्मार्कनो राजा पोते निमे छे. हवणां आलथिंगनो प्रमुख मागनस्सन नामनो छे. आइसलाण्ड माटे राजा पोताने फावे एवो एक प्रधान (Sigurdur Eggery) ठरावे छे, ते रेकजाविक (Rey-kjavik) राजधानीमां रहे छे. आ प्रधान आखा राज्यवहिवटनो मुख्य जोखमदार गणाय छे. आगळ, गवर्नर अने बे आमटमाण्डो नीमवामां आवता हता, ते हवे मोकुफ करवामां आव्या छे. हवणांना त्यांना प्रधाननुं नाम हेन्स हाफटीन (Hanues Hafstein) छे.

जीवतां प्राणीः—१९१०मां नीचे प्रमाणे उछेरवामां आव्यां हतां:—

ढोर	....	....	२६,३००
घेटां	....	....	८,५०,०००
घोडां	...	....	४४,८००

खेतीवाडी—अहिंनी भोंय खेतीवाडीनी लायकात धरावती नथी. मात्र तेमां बटाटा थाय छे. दाणा वगेरे खावाना पदार्थों बहारथी आयात करवामां आवे छे.

आयात—(१९११ मां) कुल आयात १,५०,००,००० क्रोनरनी थई हती—१९१३मां ५,३५,४०८ पौंडनी थई हती.

निकाश—जीवतां प्राणियो परदेश खाते जाय छे. मीठामां आथेलुं मांस अने माछलांनी निकाश थाय छे. १९११ मां कुळ निकाश १,३६,००,००० क्रोनरनी थई हती. १९१३नी सालमां २,७६,७०७ पौंडनी थई हती.

कांतण अने वणाटनो देशी धंधो सारो चाले छे. अहिंनुं उन सारुं गणाय छे अने तेनी परदेशमां निकाश थाय छे.

चलण अने माप—डेन्मार्कमां नाणानुं जे चलण छे, ते अहिं चाले छे अने माप तथा तोलनी व्यवस्था पण त्यांनी ज चालती छे.

ग्रीनलाण्ड.

ग्रीनलाण्ड विशाळ द्वीप छे. एनो घणो भाग आर्कटिक सर्कलमां आवी गयो छे. उत्तरभणी न्हाना बेटडानां झुमखां छे. आ बधो प्रदेश उत्तर अक्षांश ५९° ४५' थी सुमारे ८३° ४०' सुधी विस्तरायलो छे. एनी लंबाई लगभग १,७०० माइल, अने पहोळाई घणामां घणी ८०० माइलनी छे. आ आखा प्रदेशनुं क्षेत्रफळ ८,३०,००० चोरस माइल थाय छे, तेमांथी बरफ विनानी भोंय लगभग ४७ हजार चोरस माइलना सुमारनी डेन्मार्कना ताबामां छे.

खर्च—उपज करतां खर्च वधारे थाय छे अने ते डॅनिश सरकार पूरुं पाडे छे.

व्यापार—डेन्मार्क सिवाय बीजा कोइने अहिं व्यापार करवानी छूट नथी. इन्स्पेकटरो राख्या छे ते व्यापारनी बाबतमां लोकोने जोइती मदद करे छे.

आयात—खावाना पदार्थो, अने लुगडांनी आयात थाय छे. केफी दारु अहिं आणवा देता नथी. १९१३मां आयात ९९,८९० पौंडनी थई हती.

निकाश—१९१३ मां ४३,७२३ पौंडनी थई हती. तेमां मुख्यत्वे करीने सीलनुं तेल, माछलां, चामडियो, अने रुवाटांवाळी छालोनी निकाश थई हती.

वास—किनारा उपर जे वास वसावेला तेना उपर जुदा जुदा इन्स्पेकटरो राखीने विभाग पाडया छे, तेनुं नाम इन्स्पेक्टोरेट (Inspectorates) राख्युं छे. मुख्य वास पश्चिम किनारा उपर गॉडथाब नामनो छे, ते सिवाय बीजा बधा थइने ६० छे.

वस्ती—एनी कुल वस्ती प्रथम १२,९६८ माणसोनी गणाई हती, तेमां ३०० यूरोपियनो हता अने बाकीना एस्किमोझ (Eskimos) जातिना हता. हवणांनी वस्ती १३,९१७नी छे. अहिं जरूर प्रमाणे पारिश पार्लामेंटो छे.

डानिश पश्चिम द्वीपसमूह (West Indies).

वर्जिन द्वीपसमूहमां सेंट थोमास, सेंट जॉन, अने सेंट क्रोइक्स छे. तेमां मुख्य बेट सेंट थोमास छे. ते उत्तर अक्षांश १८° २०' तथा पश्चिम लांजीट्युड ६४° ५९'मां आवेलो छे अने एनो विस्तार

३३ चो० माइल थाय छे. एनुं राजधानी नगर चार्लोटी आमाली छे. एमां १०,८९८ हबशीनी वस्ती छे अने ए सारुं बंदर गणाय छे.

सेंट जॉन २१ चोरस माइलना विस्तारनो बेट छे. तेमां ८७९ माणसोनी वस्ती छे. एनी राजधानी क्रुक्सबे छे. आ बेटमां कशो सुधारो थयो नथी.

सेंट क्रोइक्स अथवा साण्टाक्रुझ ८४ चोरस माइलना विस्तारनो बेट छे. तेमां १६,१८८ माणसोनी वस्ती छे. एनी राजधानीनुं नाम क्रिस्टियान स्टाड छे, जेने बास्सिन पण कहे छे.

आ वास क्राउन कलनी गणाय छे. एटले के डानिश राजानी सत्ता नीचे छे. ग्रेंट थोमसमां एक गवर्नर राखवामां आवे छे. ते थोडी मुदत साण्टाक्रुझमां पण रहे छे. आ गवर्नरने राज्यवहिवटमां मदद करवाने कोलोनियल कौंसिल निमवामां आवे छे.

निकाश—पश्चिम द्वीपसमूहनी बधी मळीने निकाश (१९१३) नी २८,३०४ पौंडनी थई छे. साण्टाक्रुझमांथी खांड, रम दारु, अने दरियाई बेटडामां पाकेलुं कपास एटली निकाशनी वस्तुओ छे.

आयात—१९१३नी ७,९९९ पौंडनी थई हती.

पाक—अहिंना हबसी हेवाशियो खेती करे छे. तेओ स्वतंत्र छे. मतलब के गुलामनी स्थितिमां नथी. शेलडीनुं वावेतर करवामां आवे छे.

व्यापार—डेन्मार्कनी साथे आगळ सारो व्यापार चालतो हतो, पण हवणां पडी भाग्यो छे.

गवर्नर—आण्टिलीझनो गवर्नर हवणां L. C. Helweg Larsen छे.

आइसलाण्ड अने ग्रीनलाण्डमांथी यु० किं० मां आयात १९१२ तथा १९१३ मीः—

आयात मालनुं नाम.		वजन, माप के नंग.		पौंडमां किंमत	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
जीवतां प्राणीना वर्गमां घोडां	नंग.	८७७	१,३८९	५,०६६	८,२११
माखण	हंदरवेट.	३,९७३	४,२५६	२१,२६४	२३,७९४
बधा प्रकारनां माछलां (तेमां ओइस्टर वंश वधारे लावे छे.)	हंदरवेट.	१,१२,१६७	१,१०,१२९	१,०९,१५०	१,११,७९१
खातर माटे हाडकां	टन.	११०	......	५०४	......
खातर माटे Guano	टन.	४३८	२४४	२,३७८	१,४६८
तेलः Fish, Vig, Train, Blubber Shsrum	टन.	१,४०८	१,२५८	२५,७८८	२६,८१३
घेटांनां चामडां आळां	किंमत.	......	......	३,४८८	१,०२४
मगरमच्छनां हाडकां	हंदरवेट.	२५२	२८१	५८५	४०६
उन, घेटां अने तेनां बच्चांनुं	रतल.	३,३६,०३५	४,३२,८४७	१४,३८८	१८,०९७
पोस्टमां आवेलां पारसलो, जेनी जकात लेवानी नथी.	नंग.	२५७	२३८	६३९	५२३
बीजा प्रकीर्ण पदार्थो	किंमत.	......	......	३,१५२	६,६१८
	कुल...	......	......	१,८६,४०२	१,९८,७४५
	यु० किं०नी वपराश माटे रह्यो...	......	......	१,३८,८२१	१,४९,०४५

आयात मालनुं नाम.		वजन, माप के नंग		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
निकाश. युु० किं०नी निपज तथा बनावटनो माल—					
पोशाक	किंमत.	......	......	५,७७७	७,७२४
बिस्किट अने केक	हंदरवेट.	८,७०७	७,७७४	१०,४६०	९,५७७
कोल, कोक, अने बनावटी बळतण	टन.	८६,३८७	१,०५,३८२	५१,१३८	६९,२०५
दोरडां अने सुतळी	हंदरवेट.	१,९१५	१,९८६	३,६७२	५,०२४
अनाज, अने दाणा वगेरे	,,	५४,१७०	६०,२७२	२७,५९१	२९,९३०
कपासनुं कापड	व्हार.	५,८७,४००	४,१४,७००	१२,०४३	९,२४१
कापड सिवायनो बीजो माल	किंमत.	......	......	६,१४०	६,४८९
माछलां पकडवाना आंकडा	,,	......	......	८,६६०	५,५६२
हाबरडाशरी अने मिलिटरि	,,	......	......	५,३६२	८,१४६
मार्गेराइन अने बनावटी बधा प्रकारनुं माखण	हं.	१,१७५	७६६	३,१०५	१,८१६
धातु, लोढुं अने गजवेल अने तेनी बनावट	टन.	१,०४७	९३९	१५,०२५	१३,९७३
बधा प्रकारनुं तेल	किंमत.	......	......	१,०७३	८१४
मीठुं—(टेबल सॉल्ट बाद)	टन.	३,०१७	४,४२४	२,४५२	३,१२५

वहाण अने नौका नवां बनावेलां तेना					
४ संचाकाम सहित	ग्रोस टनेज.	६११	......	१६,९६०	......
स्पिरिट–ब्रिटिश अने आइरिश	प्रुफ गॅलन.	६३६	४१	२४१	१९
खांड	हंदरवेट.	२,७७५	२,१४८	२,४४७	१,६०७
उनतुं बनावेलुं कापड–ताका	व्हार.	२१,५००	१०,२००	१,९२०	१,०६९
पोस्ट मार्गे आवेली बींदडियो	नंम.	१,०६९	१,६१६	१,०१८	२,१९१
बाकीनो प्रचूर्ण माल	,,	......	......	३३,७२८	३४,५२७
	कुल ...	......	......	२,०८,८३१	२,१०,०३९
निकाश परदेशी तथा ब्रिटिश ताबानां संस्थानोनो माल					
युु० किं०मांथी डेन्मार्क मोकल्यो ते—					
काफी–काची	हंदरवेट.	५४७	५००	१,९१४	१,६६०
चोखा अने तेनो लोट	,,	१०,००३	७,३२९	७,२४८	५,०९३
बीजुं प्रचूर्ण अनाज	,,	११,६७६	१६,७१९	७,०६०	९,०३१
मार्गे राईन	,,	२,४३०	३,२९५	७,३०१	८,८३८
पेट्रोलियम तेल	गॅलन	३,७८०	७५५	२३०	२६
खांड चोख्खी करेली	हंदरवे	३३०	१,०६८	३२३	८३१
बाकीना बीजा प्रकीर्ण पदार्थो	किंमत	......	......	११,९९३	१०,८७१
	कुल...	......	......	३५,९६९	३६,३१०
एकंदर ब्रिटिश तथा परदेशी मालनी निकाश.		......	......	२,४४,७९०	२,४६,३८९

आयात मालनुं नाम.		वजन, माप के नंग.		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
डानिश वेस्ट इंडिया बेटमांथी यु० किं०मां आयात					
कपास-काचुं	रतल	१,२६,६००	२,९२,५००	९,१२१	१८,२८४
कपाशिया	टन	४६	......	३६५	......
खांड-अस्वच्छ-शेलडी वगेरेनी	हंदरवेट	३०,९४९	४,८३६	१९,९६०	३,२७७
टपालमां आवेली बींदडियो (बीन जकाती)	नंग	३४	२२	१०७	२४
बीजो बाकीनो प्रचूर्ण माल	किंमत	......	......	९,३५२	१,७३०
कुल...		......	......	३८,९०५	२३,३१५
निकाश यु० किं०मांथी डानिश वेस्ट इंडिया बेटोमां यु० किं०नी निपज तथा बनावटना मालनी					
पोशाक	किंमत	......	......	२,५३३	२,३१०
कोल, कोक, अने बनावटी बळतण	टन	२,३३६	२८	२,२५७	६२
कापड	व्हार	७,७७,९००	६,४६,८००	१०,७३९	९,३५८
कापड सिवायनो बीजो माल	किंमत	......	......	२,१०१	१,९९०

टेलीग्राफ अने टेलीफोननां केबल अने आपारेटस	किं.	......	......	९,५००	१२,३५०
हाबरडाशरी अने मिलिटरी	किंमत.	......	......	२,९०४	२,४०७
टोपियो बधा प्रकारनी	डझन.	१,२६२	१,३०१	१,३२३	१,२५५
संचाकाम	टन.	३१	१८	१,४४९	१,३६२
लोखंड अने गजवेल तथा तेनो बनावटनो माल	टन.	१५२	३४५	२,८४१	५,३११
साबु	हंदरवेट	१,६३०	२,५८१	१,६८६	२,४८२
स्पिरिट–ब्रिटिश अने आइरिश प्रुफ	गॅलन.	२,९३३	३,०५७	१,४९४	१,६२०
उननुं बनावेलुं कपडुं	व्हार.	१५,३००	१२,२००	१,४०२	१,१०६
टपालमां आवेला बीन जकाती मालनी बॅगियो	नंग.	५१२	६६६	९८६	१,२२९
बाकीनो प्रचूर्ण माल	किंमत.	......	......	१३,२८५	१५,७८४
कुल ...		......	......	५४,६००	५८,६२६
निकाश–परदेशी अने ब्रिटिश संस्थानना मालनी कुल किंमत ...		......	......	२,८१७	३,०७८
एकंदर ब्रिटिश अने परदेशी निकाशना पौंड...		......	......	५७,४१७	६१,७०४

डेन्मार्कनो व्यापार. अंक १.

किंमती धातु बाद करतां सरकारी हिसाब प्रमाणे डेन्मार्कना आयातनिकाशना आंकडा १९०८थी १९१३ सुधीना (१८.१६ क्रोनर=१ पौंडने हिसाबे) ब्रिटिश पौंडमां आंकडा आप्या छेः—

साल.	आयात.	निकाश.	कुल.
૧૯૦૮	૩,૯૫,૩૩,૫૦૦	૩,૪૨,૭૪,૬૦૦	૭,૩૮,૦૮,૧૦૦
૧૯૦૯	૪,૦૨,૭૯,૮૩૩	૩,૩૭,૮૨,૨૭૮	૬,૪૦,૬૨,૧૧૧
૧૯૧૦	૩,૫૨,૪૪,૯૦૦	૩,૦૪,૪૮,૬૦૦	૬,૫૬,૯૩,૫૦૦
૧૯૧૧	૩,૮૫,૦૫,૦૦૦	૩,૪૫,૧૭,૦૦૦	૭,૩૦,૨૨,૦૦૦
૧૯૧૨	૪,૫૪,૧૭,૬૯૭	૩,૭૮,૯૩,૭૪૮	૮,૩૩,૧૧,૪૪૫
૧૯૧૩	૪,૭૧,૦૩,૪૨૦	૩,૯૭,૨૦,૮૦૦	૮,૬૮,૨૪,૨૨૦

१९१० नी साल पछीना आंकडामां एक वहाणमांथी
माल कहाडीने परदेश मोकलवा बीजामां चडावी
देवामां आव्यो तेवा मालना आंकडा
बाद करवामां आव्या छे. अंक २.

निकाश करेला मालमां खुद डेन्मार्कनी निपजना आंकडा नीचे प्रमाणे छेः—

साल.	पौंड.	साल.	पौंड.
૧૯૦૯	૨,૪૬,૫૬,૭૭૮	૧૯૧૨	૩,૩૧,૧૧,૫૪૩
૧૯૧૦	૨,૬૯,૬૫,૨૦૦	૧૯૧૩	૩,૫૦,૯૮,૮૫૦
૧૯૧૧	૨,૯૫,૫૨,૦૦૦	૧૯૧૪	……

१९१३ नी सालमां सामान्य आयात अने निकाश तथा खास एटले डेन्मार्कनी वपराश माटे आयात करेलो तथा डेन्मार्कनी निपज अने बनावटनो माल निकाश करेलो तेना आंकडा बतावनारुं पत्रक. अंक ३.

मालनो प्रकार.	सामान्य आयात निकाश—क्रोनर.		खास आयात निकाश—क्रोनर.	
	आयात.	निकाश.	डेन्मार्कनी वपराश माटे आयात करेलो.	डेन्मार्कनी निपज अने बनावटनो निकाश करेलो.
खावाना पदार्थो ...	२४,७०,९८,०००	५९,२९,४२,०००	२०,९५,९२,०००	५५,३८,९०,०००
जात अने घरवपराश माटे ...	७,३६,८७,०००	१,३०,६३,०००	६,४१,२०,०००	१६,९७,०००
बळतण ...	७,०६,९३,०००	१,५६,०००	७,०५,६०,०००	९,०००
ढोरनो चारो, खातर अने बियां...	१२,१५,५४,०००	२६,४९,०००	११,९१,३२,०००	१,०४,०६,०००
काचा निपजेला पदार्थो ...	३४,२३,१९,०००	११,२४,८०,०००	३१,४०,२०,०००	७,११;५८,०००
कुल...	८५,५३,५१,०००	७२,१२,९०,०००	७७,७४,२४,०००	६३,७३,६०,०००
=पौंड...	४,७१,०३,४२०	३,९७,२०,८००	४,२८,१२,०५०	३,४५,४८,१५८

सन १९१३नी सालमां कयी सामान्य अने खास वस्तु, केटली किंमतनी (क्रोनर)नी आयात निकाश थइ तेनुं पत्रकः—

अंक ४.

माल.	आयात क्रोनर.		निकाश—क्रोनर.	
	सामान्य आयात.	डेन्मार्कनी वपराश माटे	सामान्य निकाश.	डेन्मार्कनी निपज अने बनाटना मालनी.
संस्थानिक माल ...	४,५६,८१,०००	४,००,४७,०००	१,५२,५९,०००	९३,०६,०००
पीवाना पदार्थो ...	५६,७०,०००	५५,५२,०००	२०,१३,०००	१८,१९,०००
कंताण वणाटनो माल ...	५,९६,६४,०००	५,१७,९६,०००	१,०१,८८,०००	१०,७४,०००
धातु अने लोखंडनो माल ...	७,५६,०३,०००	७,१२,१५,०००	१,२७,८६,०००	८०,५८,०००
लाकडुं अने तेनी बनावटनो माल	४,७८,५८,०००	४,६९,९३,०००	२७,५०,०००	१७,२२,०००
कोल—कोलसो ...	७,०६,९३,०००	७,०५,६०,०००	१,५६,०००	९,०००
प्राणियो ...	१,०२,१३,०००	१,००,४२,०००	६,८८,०५,०००	६,८७,२६,०००
खोराक-इंडां वगेरे ...	५,६१,५०,०००	२,६३,१६,०००	४९,०२,९३,०००	४५,९४,१८,०००
अनाज वगेरे ...	११,६८,४४,०००	११,५४,६५,०००	१,४८,१३,०००	१,३३,७०,०००

पारका देशो साथे डेन्मार्कनो आयातनिकाशनो सामान्य व्यापार कया देश साथे केटला क्रोनरनो चाल्यो तेनुं १९१२ तथा १९१३नी सालनुं पत्रकः— अंक ५.

विदेशनुं नाम.	आयात सामान्य		निकाश सामान्य.	
	१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
जर्मनी ...	३१,४२,८६,०००	३२,८३,०८,०००	१८,१६,४६,०००	१७,८६,९४,०००
युनाइटेड किंग्डम ...	१३,५८,८७,०००	१३,४५,६२,०००	३७,३१,०४,०००	४१,०४,१८,०००
स्वीडन ...	६,९०,६०,०००	७,११,०४,०००	३,३३,५२,०००	३,४०,८३,०००
नॉर्वे ...	९१,६६,०००	८७,५५,०००	१,८५,४१,०००	१,९३,००,०००
युनाइटेड स्टेट्स ...	६,९३,५४,०००	८,६९,७९,०००	९४,३९,०००	७८,५३,०००
अमेरिकानो बाकीनो प्रदेश ...	३,१९,१२,०००	२,६०,३०,०००	५३,६२,०००	६६,४१,०००
रशिया ...	५,६१,७९,०००	५,९४,११,०००	१,६३,४७,०००	१,९२,७५,०००
हॉलंड ...	२,०८,६३,०००	२,१२,०८,०००	५२,७०,०००	४१,२३,०००
बेल्जियम ...	९९,०२,०००	१,०२,७५,०००	१७,२६,०००	३०,५२,०००
फ्रान्स ...	१,९४,०६,०००	२,०९,३५,०००	३३,०२,०००	३३,४२,०००
डानिश संस्थानो (कलनी) ...	९९,९०,०००	१,३५,६३,०००	७५,१०,०००	७५,१०,०००

व्यापार अने समुद्रगमन.

आ विषेना कोलकरार ग्रेट ब्रिटन अने डेन्मार्क वच्चे सन १६६१ अने १६७० मां थया छे अने त्यार पछी १८१४ मां फरीने मान्य रखाया छे.

व्यापारविषयक आंकडानी नोंध राखनारुं खातुं, व्यापारी नामीची पहेडियो साथे लखाण चलावीने जुदा जुदा मालनी सरासरी किंमत नक्की करे छे. वळी कयो आयात माल जकात लेवाय एवो छे अने कयो माफ छे, तेमज निकाशनो माल, जे उपर सदाय जकात लेवाती नथी, एवो कयो छे, ते नक्की करी राखेलुं होय छे. तेने अनुसरी व्यापारनो वहिवट चाले छे. कस्टम खाताना अधिकारियो कयो माल केटलो छे तेनी तपासणीनी मेळवणी करे छे. सामान्य व्यापारनी व्याख्यामां बधा प्रकारनी आयात अने निकाशनो समावेश थाय छे. **खास व्यापार** एम लखवामां आवे तेनी व्याख्या एवी थाय छे के देशनी वपराश माटे जे माल आयात करवामां आवे ते खास आयात कहेवाय छे, तथा जे माल देशनी निपजनो तथा देशी बनावटनो होय तेनी निकाश करवामां आवे तेने खास निकाश गणवामां आवे छे.

डेन्मार्क अने युनाइटेड किंग्डम वच्चेनो व्यापार.

फेरो द्वीपसमूह सहित, डेन्मार्कमांथी यु० किं०मां कुल माल आयात थयो, तथा यु० किं०मांथी त्यांनी निपज अने बनावटनो तथा परदेशी माल डेन्मार्कमां निकाश थयो तेनुं तारणपत्रक १९०९थी १९१३ सुधीनुं.

अंक ६.

साल.	डेन्मार्कमांथी यु० किं०मां आयात पौंड.		यु०किं०मांथी डे०मां निकाश पौं.	
	कुल आयात.	तेमांथी यु० किं०नी वपराश माटे राखी.	कुल निकाश. ब्रिटिश, परदेशी अने ब्रिटिश संस्थानोनो.	तेमां यु० किं० नीपज तथा बनावटनो माल केटलो.
૧૯૦૯	૧,૮૭,૬૮,૪૧૭	૧,૮૫,૬૮,૯૫૦	૫૫,૬૩,૧૫૪	૫૦,૫૭,૮૭૬
૧૯૧૦	૧,૯૪,૬૪,૦૫૯	૧,૯૨,૪૭,૬૨૪	૫૯,૭૦,૯૧૦	૫૪,૨૬,૨૪૮
૧૯૧૧	૨,૦૫,૮૦,૬૬૮	૨,૦૩,૦૦,૨૫૫	૫૮,૨૬,૫૩૯	૫૩,૦૪,૪૭૭
૧૯૧૨	૨,૨૧,૧૯,૯૧૦	૨,૧૭,૯૯,૬૦૪	૬૧,૭૧,૨૨૧	૫૫,૮૮,૮૯૨
૧૯૧૩	૨,૩૮,૩૦,૬૩૩	૨,૩૫,૦૭,૮૧૦	૬૩,૪૩,૧૦૮	૫૭,૯૨,૨૫૭
૧૯૧૪	૨,૫૩,૭૩,૦૦૦	......	......	૫૮,૩૪,૦૦૦

युनाइटेड किंग्डममां डेन्मार्कमांथी (फेरो द्वीपसमूह सहित) कयो मुख्य माल, केटलो, केटली किंमतनो वर्गवार आयात थयो तेनी विगतनुं पत्रक, १९१२ तथा १९१३नी सालनुं:

आयात. अंक ७.

मालनुं नाम.	वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
	१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
वर्ग १ लो. खावापीवाना पदार्थो अने तंबाकु—				
बियर दारु ३६ गॅलननो. पीप.	११,३१५	१४,९२८	३३,६९०	४६,७१२
तेमांथी यु० किं०नी वपराश माटे राख्यो.	११,२५६	१४,९०८	३३,५४४	४६,६६३
माखण हंदरवेट.	१६,१८,०४८	१७,०६,७५९	१,०३,५३,००१	१,०६,५७,५८९
यु० किं०नी वपराश माटे ,,	१६,०३,८२५	१६,९५,५०६	१,०२,५५,८९७	१,०५,८२,६८३
ऊव हंदरवेट.	४,२२,५००	५,२०,१००	१,९७,६९६	२,११,७३१
यु० किं० ,,	४,२२,५००	५,२०,१००	,,	,,
इंडां १०० नंगनो जथ्थो.	३६,२३,८१५	४२,६४,९४३	१९,४२,५७३	२२,९६,८४३
यु० किं०नी वपराश माटे	३६,१८,७७४	४२,६१,२२७	१९,४०,०६५	२२,९५,०००
बधी जातिनां माछलां हंदरवेट.	१,४७,७४१	१,२४,१७३	२,२५,००५	२,२८,१८९
यु० किं०नी वपराश माटे ,,	१,४२,९८८	१,२०,७२२	२,१८,७३२	२,२२,८२४

Lard लार्ड	हंदरवेट.	२०,०२५	१७,५१६	५३,४९१	५२,०६३
वपराश माटे	,,	१९,९२९	१७,३११	५३,२४४	५१,४६४
मांस (मरघां अने शिकारनां बाद)	,,	२५,९२,७६४	२६,१८,३५८	८१,७३,१६२	९१,६७,७४५
वपराश माटे	,,	२५,५९,५३३	२५,७२,८४०	८०,५३,३६०	८९,९२,०८९
दूध जमावेलुं	,,	५६,७६८	५१,७९९	८२,०८२	७१,०२८
वपराश माटे	,,	५६,५०६	५१,६९८	८१,७०५	७०,८५७
कोपरेल तेल चोख्खुं	,,	४८,२१२	६६,००४	१,१२,८७०	१,६३,०२५
		,,	,,	,,	,,
खांड अस्वच्छ बीटरुटनी	,,	५,८१,४५१	६,२८,९९६	३,१४,३६०	३,०७,८२६
		,,	,,	,,	,,
बटाटा	,,	३२,८१४	६२,२०२	६,४३०	१२,०४२
		,,	६२,१५५	,,	१२,०३३
Yeast	,,	८,६८६	५,०१४	१८,४१८	१०,५००
वपराश माटे	,,	,,	५,००१	,,	१०,४५२
बाकीना बीजा पदार्थो	किंमत.	……	……	३७,१७७	४८,२०५
वपराश माटे	,,			३२,३८२	३८,९३२
१ ला वर्गनुं कुल…		……	……	२,१५,५२,९५५	२,३२,७३,४९८
यु० किं०नी वपराश माटे	,,			२,१३,२२,२०३	२,३०,०५,६०६

मालनुं नाम.	वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
	१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
वर्ग २ जो. काचा पदार्थो वगेरे—				
आळां चामडां हंदरवेट.	२२,१०९	१५,८८९	५८,१६८	४०,५४५
यु० किंनी वपराश माटे ,,	१०,१२७	१०,१४२	२४,९७२	२५,०२९
खातर टन.	१५७	१८८	८५१	९८१
यु० किं० माटे ,,	,,	१८६	,,	९६१
धातुनी अर्र टन.	१,०४९	८७९	२९,८४९	२४,०६०
यु० किं० माटे ,,	८९९	,,	२४,९८९	,,
तेल: Fish, Viz, Train, Blubber टन.	२८६	३७७	५,६२०	७,२४१
यु० किं० माटे ,,	,,	३७३	,,	७,१६१
कोपरेल अस्वच्छ हंदरवेट.	७,४१८	२१,२८९	१४,१११	४४,८३३
	,,	,,	,,	,,
बियां, Clover, घास Grass ,,	१३,७१८	१८,९८२	२७,६९२	३४,८९३
यु० किं० माटे ,,	१३,३४१	१८,४२१	२६,७६५	३३,५७७
घेटां, बच्चां वगेरेनुं उन रतल.	२,५१,५२२	२,०१,६१८	९,९१०	८,८०३
यु० किं० माटे ,,	२,०८,७३७	१,६३,८४५	८,१५६	७,१०९

ऊननां चींथरां (खातर माटे नहि)	किंमत.	......	......	२८,४१९	३५,३७०
युः किं॰मां राख्यो	,,	......	......	२८,४१४	,,
बीजा प्रचूर्ण पदार्थो	,,	......	......	७३,७७५	९१,३२७
युः किं॰मां राख्या	,,	......	......	६९,५६७	८६,२५२
२जा वर्गनुं कुल...		......	......	२,४८,३९५	२,८८,०५३
यु॰ किं॰ माटे		......	......	२,०३,४४५	२,६४,३५२
वर्ग ३. बनावट करेला पदार्थो वगेरे—					
रासायणिक पदार्थो (बीनजकाती)	किंमत.	......	......	२२,२५१	१९,३२९
यु॰ किं॰ माटे	,,	......	......	१६,९४७	१३,२२५
लिनन कपडुं, मिश्र	,,	......	......	१४,९१४	९,३७१
यु॰ किं॰ माटे	,,	......	......	९,०५९	८,१८६
संचाकाम अने तेना विभाग	टन	२,७२४	१,२६५	१,०४,३३६	६७,६८१
यु॰ किं॰ माटे	,,	२,०९५	१,००८	७७,७०१	५६,२५१
लोखंड अने गजवेल बधा प्रकारनां	टन.	३,५४८	३,८२७	४३,६६९	४७,७८४
यु॰ किं॰ माटे	,,	३,४६४	३,६९१	४२,५४०	४१,९६८
कागळ बधा प्रकारना अने तेनी बनावेली चीजो	हंदरवेट.	१६,८२८	१८,४३०	११,५४२	१२,१३५
यु॰ किं॰ माटे	,,	१६,७७३	१८,३९१	११,५०७	१२,०७८

मालनुं नाम.	वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
	१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
बीजो बाकीनो माल किंमत.	......	......	१,०७,०९४	९८,४०९
यु० किं० माटे ,,			१,०१,४६३	८८,१७१
३ जा वर्गनुं कुल...	......	......	३,०३,८०६	२,५४,७०९
यु० किं० माटे ,,	......	......	२,५९,२१७	२,२३,४७९
वर्ग ४ थो. प्रचूर्ण— टपालमां आवेली बेंगियोमां बिन जकाती माल नंग.	११,४५१	१३,८१६	११,४८४	१३,८१०
	,,		,,	,,
प्रकीर्ण पदार्थो किंमत.	......	......	३,२७०	५६३
यु० किं० माटे ,,	......	......	३,२५५	,,
४ था वर्गनुं कुल...	......	......	१४,७५४	१४,३७३
यु० किं० माटे ,,	......		१४,७३९	,,
एकंदर आयात	......	......	२,२१,१९,९१०	२,३८,३०,६३३
तेमां यु० किं०नो वपराश	......	......	२,१७,९९,६०४	२,३५,०७,८१०

निकाश. डेन्मार्कमां ग्रु० किं०नी निपजना अने बनावटना मालनी:— अंक ८.

मालनुं नाम.	वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
	१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
वर्ग १ लो. खोराक, पीणु अने तंबाकु—				
बिस्किट अने केक हंदरवेट.	८,३७८	९,३२९	१६,८३५	१७,८८२
अनाज, दाणा, Bran, Pollard ,,	६,६७,४७६	५,४७,९३३	१,९१,३१३	१,३०,३२२
बीजुं बाकीनुं ,,	१,२०,४९१	६०,७२८	४७,३१९	२४,२२७
तेल शुद्ध करेलुं ,,	......	......	२०,२६६	२५,७९७
ऑलियो मार्गेराइन शुद्ध करेली Tallow अने प्राणियोनी चरबी हंदरवेट.	७,६५३	६,५६२	१८,७०८	१४,४७७
मीठुं (टेबल सॉल्ट सिवायनुं) टन.	३६,६१०	३६,२२१	१८,८०२	१७,७६३
स्पिरिट ब्रिटिश अने आइरिश प्रु० गॅलन.	१,१६,९४९	१,१६,११७	३८,४४८	४०,०१६
खांड—शुद्ध करेली हंदरवेट.	८५,०८७	८८,१४८	६१,९३८	५१,५५७
मिठाई—जाम अने मुरब्बो करेलां फळ ,,	८,२२९	८,७५२	१६,८०१	१७,४३४
बधा प्रकारनी तंबाकु ,,	३,४८,१५१	६,६६,५६३	१९,७५६	१७,२९०
बाकीनो बीजो माल ,,	......	......	२७,२४७	२७,९७२
१ ला वर्गनुं कुल...	......	......	४,७७,४३३	३,८४,७३७

मालनुं नाम.		वजन, माप, के नंग		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
वर्ग २ जो. काचा पदार्थो—					
कोल, कोक, अने बनावटनुं बळतण	टन.	२९,८५,२२३	३२,६३,७३९	१७,९२,७१२	२१,७८,००२
तैली बियानुं तेल	टन.	१२४	१०५	३,९९६	२,९१४
तेल (नोंधायलुं नहि एवुं)	किंमत.	......	......	२३,५७७	२३,१०७
बियां–बधा प्रकारनां	हंडरवेट.	४१,६३५	३५,६३५	४३,१९५	३९,२९६
उन अने तेनो नकामो कचरो	रतल.	२,०७,८००	२,३३,८००	१२,२७९	१३,२८०
उनना चीथरां	रतल.	१०,५८,१००	११,३०,३००	३०,५३७	३२,७८८
बाकीनो बीजो माल	किंमत.	......	......	२८,२६६	२९,११३
२ जा वर्गनुं कुल...		......	......	१९,३४,५६२	२३,१८,५००
निकाश वर्ग ३ जो. बनावेला पदार्थो—					
पोशाक	किंमत.	......	......	६८,०२६	१,००,८३६
कोथळा अने गुणो	डझन.	१,३७,८८८	१,२३,२९९	३२,१००	३०,५५८
गाडियो, साइकलो, मोटर साइकल	किंमत.	......	......	८६,५८७	१,०३,८३२
मोटरकार अने तेना विभाग	,,	......	......	४३,४२६	५९,१६९

ढोरनो चरो Offals	,,	......	......	५५,५५८	६१,५९४
रासायणिक पदार्थो–सोडा कंपौंड	हंदरवेट	३८,३२३	५२,५७५	११,२३०	१३,२११
,, बीजा बधा	किंमत.	......	......	२९,०३१	३१,००५
चीनाई अने माटीनां वासण	हंदरवेट.	८०,१६६	८९,६४८	३४,१५४	३९,७६०
दोरडां अने सूतळी	,,	२०,५६३	१४,३१४	३५,३६०	२७,७५२
कपासनुं सूतर	रतल	१२,६५,५००	९,४६,९००	६१,८६६	४८,२९५
कपासनुं कापड	व्हार.	२,११,८७,०००	१,६३,९९,७००	३,७९,७५२	३,०३,७२५
कपासना कापड सिवायनो माल	किंमत.	......	......	७०,९२९	७४,५९४
संचा सिवायनो वीजळीनी बनावटनो माल		......	......	१३,५०२	६३,९६०
काचनी बनावटनो माल	किंमत.	......	......	२४,११०	२७,३१९
टोपियो बधा प्रकारनी	डझन	१५,६९६	१६,८५०	२६,८५०	२८,६२९
Implements and Tools	किंमत.	......	......	११,९०३	१२,२३७
Instrument and apparatus, Scientific अने तेना विभाग, सीनेमिटोग्राफनी फिल्म फोटोग्राफीक कागळो	किंमत.	......	......	९३,५७७	६२,५२१
ज्यूटनुं बनावेलुं कापड	व्हार.	१८,९५,४००	१७,३५,५००	३४,९८७	३७,९०९
लॅधर तथा तेनी बनावटनो माल (शूझ, बूट संचाना पटा बाद)	किंमत.	......	......	३०,५४६	३४,०२९
लीनन यार्न	रतल.	१,५६,०००	१,७४,८००	१३,९५६	१३,४२६
लीननुं बनावेलुं कपडुं	व्हार.	१६,२७,३००	१३,५४,३००	४२,१४१	३९,५०२

मालनुं नाम.		वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
लीननो बीजो माल	किंमत	......	......	१३,३५४	१२,५८१
संचाकाम	टन.	३,५२१	३,९६०	१,७९,८०४	१,८२,८०१
,, बधा प्रकारना पटा	हं.	१,७१६	१,७३२	१८,९६५	१९,३४०
खातर	टन	२४,९५५	२३,२९६	५५,७२०	४९,७४१
धातु–पित्तळ अने तेनी चीजो	टन.	२३१	१९९	३०,४२१	२५,८८३
त्रांबुं	,,	२२८	२०२	१८,२०८	१७,६१६
लोखंड अने गजवेल तथा तेनी चीजो	,,	७३,४४५	६९,३१८	५,२९,५५८	४,७६,६४०
कलाई	,,	७८	९८	१५,८७२	२०,४८४
ऑइल क्लोथ	चोरस व्हार.	६,३८,२००	६,६३,२००	३,३३११	३६,१७३
खोळ	टन.	१६,००९	२१,७०३	९९,७००	१,४०,५७१
रंगाराना रंग अने रंगवानी सामग्री	हंदरवेट.	१४,२४५	१३,४४९	२१,६५०	२२,४०३
रब्बर अने तेनी बनावटो बूट, वगेरे(पोशाक, नळियो बाद)	हंदरवेट.	......	......	११,६६२	९,९००
वहाणो, बोटो, नवां	टनेज.	७,६६७	२३	१,१७,२५९	१,१५७
पथ्थर स्लेटो	टन.	२,९४१	२,५८४	१३,५२४	११,९२६
Wool Topo–उन.	रतल.	४,९६,१००	४,६९,७००	३१,१२२	३४,१३०

उननो माल, गुंथण कामनी आंटियो (आलपाका वगेरे बाद)	रतल.	२०,४३,९००	१९,६७,९००	१,९७,९१७	२,०२,३३७
उननुं कापड	व्हार.	११,४१,७००	८,५०,३००	१,७३,०४०	१,४६,७४८
,, कापड सिवायनो बर	किंमत.	......	......	६८,५४९	७७,५१३
बाकीनो बीजो माल	,,	......	......	२,३८,९१७	२,७५,९५९
३ जा वर्गनुं कुल ...		......	......	३०,६९,१४४	२९,७७,७७६
वर्ग ४ थो. प्रचूर्ण—					
जीवतां प्राणी-घोडां	संख्या.	३२८	३६६	१४,५२५	१६,८६१
टपालमांनी बेंगियो	नंग.	४४,३७६	४८,३३८	९३,०४४	९४,०९९
बीजो माल	किंमत.	......	......	१८४	२८४
४ था वर्गनुं कुल...		......	......	१,०७,७५३	१,११,२४४
ब्रिटिश मालनो एकंदर सर्वाळो...		......	......	५५,८८,८९२	५७,९२,२५७

निकाश. परदेशी, अने ब्रिटिश संस्थानोमांथी आवेलो माल डेन्मार्कमां निकाश कर्यो ते मांहेलो मुख्य.

मालनुं नाम.		वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
वर्ग १ लो खाणुं पीणुं अने तंबाकु—					
माखण	हंदरवेट.	५४७	८७७	३,१९५	४,२१३
काफी	हंदरवेट.	३,२०५	४,६९९	१२,१७७	१६,३८४
अनाज अने दाणा	,,	१,८०,२०९	३९,२२२	६४,५४४	२०,९७०
माछलां	,,	२,७५६	२,८१४	१७,४३५	१९,२०८
बीन जकाती मेवो	किंमत.	......	......	......	......
खांड	हंदरवेट.	२३,४३५	१६,२१९	१८,३५९	१०,७५७
च्हा	रतल.	९,०२,६३३	८,३०,०१४	३८,९३०	३७,१६१
उपरनो तथा बीजो माल थइने कुल...		......	......	२,३२,८३३	१,७८,९५३

वर्ग २ जो काचा पदार्थो वगेरे—					
कपास	सेंटल (१०० रतलनो)	५६३	२,७७९	१,४४५	७,६०१
पींछां (बिछानांमां भरवा)	हंदरवेट.	७,२४३	३,६८२	२९,७१५	११,०२४
गुंदर बधा प्रकारनो	,,	५७१	४६९	२,२४७	२,०९५
शण (hemp)	टन.	१,१५३	१,१६५	२६,५५४	२९,८७५
चामडां आळां	हंदरवेट.	५,७३२	३,०६७	२०,८४९	१३,७९८
रब्बर	,,	८९२	सेंटल ३,४५८	२०,८८९	५४,४८५
बाकीनो बीजो माल मजेर गणतां कुल...		......	......	२,२५,९०९	२,४३,०३६
निकाश वर्ग ३ जो बतावेलो माल वगेरे—					
रासायणिक बनावटना पदार्थो	किंमत.	......	......	४,०३०	२,५४६
दोरडां अने सींदडी	हंदरवेट.	७,१९७	४,७३५	१०,७८०	६,५५०
बधी जातनुं वसाणुं	किंमत.	......	......	४,७२७	६,१७३
इन्स्ट्रुमेंट अने आपारेटस सीनेमेटोग्राफनी फिलमो		......	......	२,७००	४,३९२
ज्यूटनो माल		......	......	११,७५२	११,७३३
कमावेलुं चामडुं—लेधर	हंदरवेट.	४८७	२५०	८,७०९	६,०६२

माल्नुं नाम.		वजन, माप, के नंग.		पौंडमां किंमत.	
		१९१२	१९१३	१९१२	१९१३
संचाकाम अने तेना विभाग	टन,	१०६	३००	८,१५८	१४,७७४
धातु-कलाई वगेरे	,,	४४	७६	८,७१८	१५,९५७
उनना दोरा, आंटियो	रतल.	१४,६०२	२३,९५०	१,६२२	३,४९०
उननी बनावटनो माल	किंमत.	......	......	१३,७८१	१६,२२०
बीजा बाकीना पदार्थो	,,	......	......	४८,५७९	४०:९६३
३ जा वर्गनुं कुल...		......	......	१,२३,५५६	१,२८,८६०
वर्ग ४ थो प्रचूर्ण माल...		......	......	३१	२
परदेशी अने बि० ताबानां संस्थानोना मालनी निकाशनुं एकंदर कुल...		......	......	५,८२,३२९	५,५०,८५१
ब्रिटिश अने परदेशी मालनी निकाशनो सर्वाळो		......	......	६१,७१,२२१	६३,४३,१०८

डेन्मार्कमांथी ब्रिटिश हिंदमां कयो माल केटलो, अने केटली किंमतनो आयात थयो तेनुं पत्रक सन १९११–१२थी १९१३–१४ सुधी.

अंक ९.

मालनो प्रकार.	मालनुं वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत पौंडमां.		
	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४
सिमेंट चूनो ...	...	...	२१,२१४	...	...	२,९५३
खावाना पदार्थो—						
माखण (डबामां भरेलुं ते सुधांत) रतल.	१,५९,५५६	१,५०,९८६	१,९०,५८२	१२,०५२	१२,१२६	१५,५७०
बीजी खावानी चीजो ,,	...	...	...	१	३६	१२
खावाना पदार्थोनो सर्वाळो ...	...	...	...	१२,०५३	१२,१६२	१५,५८२
संचाकाम अने मिलवर्क ...	...	...	...	...	...	१,९३५
स्टेशनरी (कागळ बाद) ...	...	...	...	८	...	१,६१३
कपास, twist and yarn रतल.	१३,६२५	१,०६,९८१	...	७७१	६,६९६	...
टपाल मार्गे आवेलो माल ...	...	...	...	...	...	२
बीजी बनावट रतल.	...	...	...	४६०	८२४	२,४२४
एकंदर आयात...	...	...	...	१३,२९२	१९,६८२	२४,५०९

डेन्मार्कमां ब्रिटिश हिंन्दथी कयो माल, केटलो, केटली किंमतनो निकाश थयो तेनुं पत्रक, अंक १०.

मालनो प्रकार.		१९११–१२ वजन.	१९१२–१३ वजन.	१९१३–१४ वजन.	१९११–१२ किं. पौंड.	१९१२–१३ किं. पौंड.	१९१३–१४ किं. पौंड
जाडा वाळ अने रेषा (व्रस माटे)	हंदरवेट.	...	३००	...	...	२८७	...
काथानी बनावट (दोरडां बाद)	,,	२,५६७	३,५४५	४,७२२	१,७७४	२,४४७	३,२३६
जव	हंदरवेट.	...	८७,०००	...	...	२७,९५६	...
घहुं	,,	...	२६,०००	२,४१,६४०	...	८,६६७	८३,४४७
लोखंडनो सामान, कटलरी (एमां रसेलो बाद)		...	...	...	८६१	३८७	९६७
धातु अने (Ores) आर	टन.	१	३	...	१६०	३३१	...
अळशी	हंदर.	१७,०००	...	२,०००	१३,६००	...	१,०३३
खसखस	,,	१,०००	...	...	६६७	...	...
काळी च्हा	रतल.	१०,६८०	३,२८१	१३,३७०	३५०	९८	४४८
शण (hemp raw) भींडी	...	२,३९१	५,५२३	७,६३९	१,५४६	५,५४७	६,८०६
ज्यूट अंबाडो कोथळा	नंग.	...	...	...	७४७	,,	...
प्रचूर्ण माल	,,	...	...	...	७७६	२,१३४	७४६
कुल...		...	...	...	२०,७२१	४७,२३६	९८,१११
परदेशी मालनो निकाश...		...	...	...	४८	...	४७३
ब्रिटिश हिंदथी एकंदर निकाश...		...	...	...	२०,७६९	४७,२३६	९८,५८४

यूरोपियनोनो पूर्व प्रदेश साथे व्यापार.

डेन्मार्कनो पूर्व प्रदेश साथे व्यापार.

भूगोल विषयक वृत्तान्त.

यूरोपखंडना राज्यो मांहेलुं डेन्मार्क एक न्हानुं राज्य छे, जर्मन अधिराज्यना खंडस्थ उत्तरभाग साथे ते उत्तर दिशामां लंबायलुं, बाल्टिक समुद्रना मुखमां प्रवेश पामेलुं छे; तेना बे मुख्य भाग पाडवामां आव्या छे. एक खंडस्थ द्वीपकल्प भाग केहेवाय छे, अने बीजो द्वीपसमूह (archipelago of islands) केहेवामां आवे छे.

खंडस्थ द्वीपकल्पना नीचे प्रमाणे विभाग छे:—(Jutland) जटलॅंड (जट अथवा गॉथ लोकोनी भूमिनुं स्थान), जटलॅंडनी दक्षिणमां स्लेशविग—होस्टिन अने लानबर्गनी डची (ठकराइ) केहेवाय छे ते, १८६४ मां, प्रशियाए पोताना राज्य साथे मेळवी दीधी छे.

द्वीपसमूहमां, बाल्टिक समुद्रमां आवेला बेट—झीलेंड (Sealand समुद्रभूमि), फयूनन (सुन्दर), लॉ लॅंड (Low land नीचीभूमि), बोर्नहोम अने बीजा केटलाएक बेट छे.

आटलांटिक महासागरमां, आईसलॅंड अने फरोना बेट छे.

---

१ Ice-land एटले बरफनी भूमि, एम केटलाक समजे छे एम नथी, पण Ice-Island—बेट एवो अर्थ थाय छे.

२ घेटांनो बेट एवो अर्थ थाय छे. अहिं घेटांनी निपज सारी छे.

ग्रीनलंडमां केटलांक आ लोकोनां वासनां स्थान छे, वेस्ट-इंडिझमां केटलाक बेट डेन्मार्कना स्वाधीनमां छे. खरा डेन्मार्कनो विस्तार १४,८०० चोरस माइलनो छे. अने त्यांनी वस्ती २५,००,००० माणसनी गणाय छे.

वस्तीनुं प्रमाण जोतां, यूरोपना बीजा देशो करतां, अनाज अने ढोरनी उपज सारी लेखवामां आवे छे. सेंकडे ८० टका जमीन फळद्रुप छे. १/३ भागमां खेती थाय छे, तेमां ओट, जव, अने राई-मुख्यत्वे करीने पाके छे. २/५ भागमां बीड अथवा ढोरने चरवा जेवी जमीन राखवामां आवे छे, तेथी ढोरने जोइये तेटलो खोराक मळी शकतां, त्यां दूधनी नीपज सारी छे, अने धन संपादन करवानुं ए एक म्होटुं साधन छे. धातुनी खाणो जुज छे. थोडा प्रमाणमां कोलसो मळी शके छे. आवांकारणोए करीने त्यां उद्योगनां कारखानां घणां नथी.* पोर्सलेन (Porclain) जातनी माटीमांथी प्याला रकाबियो वगेरे माटीनां वासण, अने कागळ बनाववानां कारखानां छे. एनजीनो अने लोढानां वाहाण बनाववामां आवे छ. खांड चोख्खी करवानां कारखानां पण छे. सूतर, कापड अने उननां कपडां बनाववामां आवे छे, आवां कारखानां घणुं करीने त्यांना देशियोने जोइतो माल पूरो पाडी शके छे. निकास करवानुं ओछुं रेहे छे.

डेन्मार्कना व्यापारनी स्थिति दिनपरादिन वृद्धि पामती जाय छे, केमके, त्यांना लोका शान्त, उद्योगी, अने सारा भणेला छे.

* बोर्नहोमनी माटीमांथी चीनाईबरनो सामान बनाववाने सन १७७२ मां मुलरे (F. H. Muller) प्रथमज कारखानुं उभुं कर्युं. सन १७७९ नी सालमां सरकारना हाथमां आ कारखानुं गयुं त्यारथी तेमनी पासेज छे. बीजां खानगी कारखानां पण छ.

देशमांथी बाहारना प्रदेशमां जे निकाश करवामां आवे छे तेमां मुख्य भूंडनुं मांस (Pork), माखण, इंडां, चामडां, ढोर, अने अनाज छे.

परदेशमांथी आयात थवामां नीचे प्रमाणे छे—कपासना नाना प्रकारना वणाटना पदार्थ, खांड, कोलसो, लोखंड वगेरे छे. डेन्मार्कनो माल ग्रेट ब्रिटनमां घणो जाय छे. लगभग, १,६०,००,००० पौंडनो माल त्यां खरीदाय छे. ग्रेट ब्रिटनथी उतरता दरज्जामां जर्मनी छे, पण जर्मनीनो माल, बीजा देश करतां त्यां घणो वेचाय छे, तेथी उतरता दरज्जामां ग्रेटब्रिटन आवे छे: ९० लाख पौंडनुं माखण प्रतिवर्षे ग्रेट ब्रिटनमां जाय छे.

मुख्यबंदर [1]कोपनूहेगन, आर्हुस, अने आलबर्ग छे. सडको सारी बांधेली छे अने १३०० माइलनी तो रेलवे छे, ते साथे वळी तारना संदेशानी गोठवण पण सारी छे.

प्रथम तो एवो रेवाज हतो, के वेपारियोनो माल देशमां आयात थाय तेवोज सरकारी जकातखातावाळा पोताने स्वाधिन ले, अने जाहेर हरराजी करीने ते माल वेची नांखे, तनां नाणा जे उपजे तेमांथी सरकारी जकात अने खर्च थयो होय ते कापी लईने बाकीना दाम मालधणीने आपे. आवी अडचणो होय त्यां वेपारनी वृद्धि,

---

१ झीलेंडना पूर्व किनारा उपर छे. त्यां एक युनिवर्सिटि छे अने स्केन्डीनेवियन लोकोनी स्थितिदर्शक पदार्थोनुं एक म्होटुं संग्रहस्थान छे. त्यां एक पुस्तकशाळा छे ते रोयल लाइब्रेरी केहेवाय छे, तेमां लगभग ५ लाख करतां पण वधारे पुस्तकोनो संग्रह छे. कोपन्हेगननो अर्थ व्यापारियोनुं बंदर एवो थाय छे. तेमां ५,१२,००० माणसनी वस्ती छे. शहरनी वच्चे नेहेरो छे. सन १८०७ मां ब्रिटिशोए आ शहर उपर मारो चलाव्यो हतो. त्यांनी नाका सेनाने इग्लंड लई जवामां आवी हती.

जोइये तेवी थाय नहि. स्थलमार्गे राहदारी जकात लेवामां आवती हती ए पण परदेशी व्यापारनी वृद्धि थवामां हरकत करता हतुं-वळी, रस्ता पण सारा न हता. १९ मी सदीमां बीजा देशो साथे व्यापारना कोलकरार थया एटले जकातना दर विचारीने, घटे तेवा राखवामां आवतां, व्यापारनी चडती थवा मांडी छे. टाउन डयुटी लेवामां आवती ते १८९७ मां काहाडी नाखवामां आवी छे. देशनी खपत प्रमाणे माल आयात करवामां आवे छे, तोपण, तेमांथी वेपार अर्थे बाहार मोकलवो होय तो तेवो माल कस्टममां राखी मूकवाने कोपन्हेगनमां वखारो बांधवामां आवी छे, ए पण एक सुगमता थई छे.

डेन्मार्कना लोक डेन केहेवाय छे. तेओ घणा प्राचीन काळथी लडायक गणाता आव्या छे; तेमज, दरियाइ हंगामा करवामां, तेओ मूळथी ज गुंथाता आव्या छे. ब्रिटिश बेटो उपर तेओए घणा हुमला करीने, केटलाक समय सुधी, तेमना उपर पोतानो अमल बेसाडयो हतो. ७९९ मां तेओए आयर्लांड उपर हल्लो करीने त्यांना लोकोने त्रास दई जंगली अवस्थामां आणी मूक्या हता. पण ब्रायन बोरुए १०१४ मां तेमने काहाडी मूकतां ते रणमां कपाइ मुवो हतो. क्राइस्टना पंथ माटे आगळ धर्मयुद्धो थतां हतां, तेमां पण तेओ आगळ पडतो भाग लेता हता. तेमनो आवो युद्ध विषयक स्वभाव होतां, तेमने, तेने अंगे थता घेरलाभ वेठवा पडता हता, तोपण, जेमां ने तेमां, माथां मारता हता, तेथी छेवटे, तेओनी पडती थवा लागी.

चोथा क्रिस्टीर्न राजानुं वलण, व्यापार वधारवाने, अने नवी भूमि शोधी काहाडवा उपर दोरायुं, तेथी तेणे सुमारे १६१२ नी सालमां, कोपन्हेगनना व्यापारियोने पूर्व हिन्द साथे व्यापार करवानी मंजुरी आपी. तेओए १००० रिक्स*डालरना एक शेरने

* रूपानो डच शिक्को, सुमारे १ शिलिंगनी किंमतनो.

हिसाबे २५० शेर भरीने २,५०,००० डालरनुं भंडोल करी एक कंपनी स्थापी, अने ईस्ट इंडिझ साथे व्यापार चलाववाने तैयारी करवा मांडी, तेमां त्रण वर्ष वीति गयां. सन १६१५ मां कोपन्हेगनथी त्रण वाहाणो हंकारेलां, १६१६ नी सालमां, कारोमांडलने किनारे आवी पोहोंच्यां. तेओ रवाने थयां त्यारे तेमना मुखीने एवी भलामण करवामां आवी हती के, तेओए हिन्दना देशियो साथे सलाह संपथी रेहेवुं, त्यां कोठी घालवाने माटे जमीन वेचाती लेवी, अने कोई यूरोपियन वेपारी साथे कशा पण कजियामां उतरवुं नहि.

कांठे उतर्या एटले, तंजोरना राजाए तेमनो सत्कार कर्यो अने तेमनी साथे करार कर्यो. त्रांक्वेबार गाम अने तेनी सरहदनो भाग तेमने आप्यो, अने त्यां किल्लो बांधवानी परवानगी आपी. तेना बदलामां तेनुं वार्षिक लवाजम बे हजार पारडो अथवा पीरुन (Paeroons) ठराव्युं. एक पारडोनी किंमत चार शिलिंग अथवा बे रुपिया गणाती हती.

उपर प्रमाणे एक ग्रंथकर्त्तानी हकिकत छे, अने तेमना जाणवा तथा मानवा प्रमाणे खरी छे, एम तेओए मान्युं छे. बीजी हाकिकत नीचे प्रमाणे छे.–

बोस्कोवेर (Boschower)नामनो एक वेपारी डच ईस्टइंडिया कंपनीनो नोकर हतो. ते लंका (सिलोन)ना राजाना दरबारमां जतो आवतो होवाथी, तेनो मानीतो थई पड्यो हतो, तेथी तेने त्यां वसवाने केहेवामां आव्युं. अहिं ते कोई म्होटा कुटुंबनी स्त्री वेहेरे परण्यो, ते साथे वळी, म्होटा प्रदेशनो धणी थई पड्यो अने ' मिगनोनेनो राजा ' (king of Mignonne) एवी पदवि मळी. आ समये पोर्टुगीझोए आ राज्यनो मुल्क डबावीने जुल्म करवा मांड्यो हतो, तेमांथी छूटवा माटे, अने पोतानो देश पाछो मेळवी लेवा सारु, राजाए आ

सख्शने आवडो चडावेलो समजाय छे. तेने माटे त्रीजी हकीकत एम छे के, लंकाना सेन राजाए आ डच फ्याक्टरीवाळा बोस्कोवेरने पोतानी राजसभानो एक सभासद ठराव्यो हतो, तेमज, पोतानी सेनानो सेनापति पण तेने ज निम्यो हतो, तथा वळी विशेषमां, तेने राजानो किताब पण आप्यो हतो. तेने हालंडमांथी मदद लई आववाने त्यांथी स्टेट्स जनरल पासे मोकल्यो. आ शख्सने एम पण सत्ता आपी हती के, जो डच दरबारनी मदद मळे नहि, तो पछी, तेणे गमे ते कोई यूरोपियन राज्यनी मदद लईने आववुं. ते १६१५ ना मे मास नी ९ मी तारीखे लंकामांथी रवाने थईने हालंड पोहोंच्यो, अहिं एणे एक हिन्दना राजा जेवुं डोळ धारण करीने ते प्रमाणे वर्त्तन चलावा मांडयुं, तेथी तेना उपर तिरस्कार आव्यो, अने तेना केहेवा उपर कांई लक्ष आपवामां आव्युं नहि, एटले अहिंथी निराश थईने ते डेनमार्क गयो, ने कोपन्हेगन पोहोंच्यो. त्यां तेनी सारी योग्यता गणातां, तेणे धारण करेला अभिमानी पदने अनुकूळ आवे एवो तेनो आदर सत्कार थयो. डेनिश ईस्ट इंडिया कंपनिये एनी साथे जे करार करवाना हता ते करी लीधा, आवता वर्षमां, चोथा क्रिस्टीन राजाए कंपनी साथेना कोल करार मंजुर राख्या, अने तेने लंका लई जवाने माटे एलिफंट नामनी एक मनवार अने बीजां बे वाहाणो, युद्ध सामग्री तथा सारा सैनिको सहित, सुप्रत कर्यां, आ प्रमाणे राजानां त्रण वाहाणो, कमांडर क्रेपना उपरीपणा नीचे मोकल्यां, अने कंपनिये पण पोतानां त्रण वाहाणो मोकल्यां. तेओ १६१९ ना मार्च मासनी ३० मी तारीखे कोपन्हेगनथी रवाने थया ते ता. १९ मी जुलाइये केप आफ गुड होप पोहोंच्या. त्यांथी रवाने थतां मोसम अनुकूल पडी नहि, ने सफरमां घणा हेरान थया, तेथी केटलांक माणसो मरी गयां, अने तेमां लंकाना राजानो एलची राजा बोस्कोवेर पण रामशरण थई गयो.

लश्करी काफलो त्रिंकोमाली आवी पोहोंचतां त्यांना राजाने समाचार मोकल्या. आ वेळाए राजाना विचार गमे ते कारणथी बदलाइ गएला जणाया. तेना समजवामां आव्युं के, बकरी काहाडतां उंट पेसशे, वळी जेना उपर तेनो विश्वास, एवो बनावेलो राजा बोस्कोवेर पण मरण पाम्यो हतो तेथी अजाण्या लोकोनो विश्वास करवो तेने पसंद पड्यो नहि होय एटले प्रथम करेलो ठराव तेणे मान्य राख्यो नहि. आवो फरी गयेलो मामलो जोईने कमांडर क्रेप कारोमांडलना किनारा भणी पोतानो काफलो हंकारी गयो. तंजोरना राजा पासेथी त्रांक्वेबार अने तेनी आसपासनो तालुको खरीद करीने, जे लश्करनी टुकडी सीलोन माटे आणी हती ते अहिं राखी अने किल्लो बांधवा मांड्यो हतो, तेना किल्लेदार तरीके तेओनी पदवि स्थापी. आ किल्लानुं नाम डेनबर्ग पाड्युं. आ प्रमाणे व्यवस्था करीने ते पाछो चाल्यो ने १६२१ ना आगस्ट मासनी ३० मी तारीखे टेवलबेमां आवी लंगर नाख्यां, अने बीजा वर्षना प्रारंभमां साहिसलामत कोपन्हेगन जई पोहोंच्यो.

त्रांक्वेबार नगरने समीपना डेनबर्गना कोटथी रक्षण मळ्युं तथा तेथी तेना देखावमां पण शोभा मळी. डेन लोकोए देशिओ साथे सारी सलुकाईथी, माया भरेली रीतिए वर्त्तन चलाव्युं, तथा न्यायनी नजर राखीने तेमनी साथेना व्यवहारमां, पुरु वाणियाशाई वळण चलाव्यां कर्युं, तथा घणा जणा त्यां वशीने त्यांना वतनी थई गया. जुदी जुदी जातिना लोकोनां वाहाणो पण आ बंदरे आववा लाग्यां अने तेमनी साथे वेपारनो व्यवहार चलाववामां उदार वृत्ति राखवा मांडी. आवी डेनिशवाळानी रूडी रीतभातथी तेओ त्यांना वतनियोनो विश्वास मेळवी शक्या. तेमणे पोतानो व्यापार मोलक्कोस, चीन अने बीजा देशो साथे विस्तारवा मांड्यो तेम तेम सारी

आबादीपर चडवा लाग्या. मलबार, बंगाळा अने बांटममां तेमनी कोठियो स्थपाई हती तेनी जमावट सारी थई. वीस वर्षनी मुदतमां तो त्रांक्वेबारना डिरेकटरो पोताना देशमां खपे एवो जुदा जुदा प्रकारनो हिन्दनो माल भेगो करीने म्होटां वाहाणो भरी देश मोकलवा लाग्या.

आ प्रमाणे चढती थती जती हवे अटकी पडवानो समय आव्यो. देशमां डेनमार्कने लडाईमां उतरवानो प्रसंग आव्यो, एटले, नियमित यूरोप माल चडावता हता तेमां हरकत पडवा मांडी. तोपण, समयने अनुसरीने आ लोकोए, हिंदमां पोतानो वाहिवट बहु डाहापणथी चालतो राख्यो, अने विस्तार पूर्वक व्यापार करवा जेटली तेमनी थापण नहती, अने लडाईना बारीक समयमां तेमनी कोठीनुं रक्षण करी शकाय एवी चोकी पेहेरानी गोठवण नहती तेथी कंपनिये अहिंना बंदरो साथेज वेपार करवानुं चालतुं राख्युं.

मुर–आरबोनो माल नूर लईने पोताना वाहाणोमां भरीने तेमने बंदरे पोहोंचाडवानो धंधो पण चालतो कर्यो. आ प्रमाणे कामकाज चलावतां पोतानी पासे जे रकम एकठी थाय तेनो माल खरीदी डिरेक्टरो, पोताने देश वाहाण भरी मोकलवा लाग्या. पण ते बे के त्रण वर्षने गाळे तेओ माल मोकली शकता हता. आ प्रमाणे हवे वेपार कमी थयो, तेथी, बीजा यूरोपियन अने देशी वेपारियोनी नजरमां तेमना विषेनी हलकाइ लागवा मांडी अने देशियो साथेनी तेमनी आंट नरम पडवा मांडी. छेवटे, व्यापार एवो लथडी गयो के, आ लोकोने देवुं करवुं पडयुं हतुं ते पती जाय एटली नाणानी मदद डच लोको करे तो तेमने पोतानी त्रांकेबारनी कोठी वेची देवानी १६५४ मां सूचना करी चूक्या. पण तेमने ते पडवडती लागी नहि.

१६९१ मां वॉल्टर शाउटन नामनो एक प्रसिद्ध वाहाणवटी त्रांक्वेबारमां आव्यो, ते केहे छे के, त्यां तेणे मात्र बे ज बंदरमां

डेनिश वाहाणो दीठां, तेथी तेने नवाइ लागी, तेमज हिन्दने बीजे बंदरोए पण तेमनो वावटो चडेलो एवां जुज वाहाणो जोवामां आव्यां, विशेषमां ते एम पण केहे छे के, देशियो साथे तेमने सलुकी न हती तेथी तेओनी तेमने घणी धास्ती लागती हती.

आ कंपनी पासे १६२४ मां मात्र १,८७,६१६ रिक्स डालरनी थापण हती, तेटलामां पोतानी व्यापारी तरीकेनी स्थिति निभावी शकवाने ते बस न हती, कंपनिये राजानुं करज काहाडयुं हतुं ते वसुल करवाने तेमनी मालमता चोथा क्रिस्टीर्न राजाए पोताने स्वाधीन करी लीधी. अने डेनिश ईस्ट इंडिया कंपनीने राजा तरफथी मळेलो परवानो तेने पाछो आपी दीधो. १६७० मां नवी कंपनी स्थापवामां आवी. पांचमा क्रिस्टीर्न राजाए ३,१०,८२८ लिव्रनी मता, वाहाण अने बीजी बाबतनी थईने, आ कंपनीने आपी, अने केटलाक साहासिकोए ७,३२,१०० लिव्रनी रकम धीरी तोपण बीजी थापण नहि होवाने लीधे, पेहेली कंपनी करतां विशेष अफलद्रुप थवानी स्थितिमां ते आवी पडी, अने थोडीक सफरो तेणे करी खरी, पण छेवटे, थोडा वर्षमां त्रांक्वेबारने पोतानो पोता उपर ज आधार राखवानो समय आव्यो.

१६८४. अंदरना प्रान्तमां तेओ व्यवहार चलावता हता ते, तंजोरना राजाए जुदां जुदां वाहानां काहार्डीने अटकाव्यो, अने तेमनी पासेथी घणां नाणां ओकावी लीधां तेथी त्रांकेबारना कोटना त्रण बुरज डच लोकोने त्यां घराणे मूकवा पडया, अने ते पैसाथी किल्लेदारो, अने वस्तीना खोराकनुं मांड मांड पूरुं थाय एटली रकम तेमने मळी. आवता वर्षमां तेमणे त्रण बुरज छोडावी लीधा.

१६९८. आक्टोबरनी ता० २९ मीए राज्य तरफथी, आ कंपनीने, नवो पटो करी आपवामां आव्यो तेनी रुए, राज्यना भंडारमां अमुक रकम भरी देवानो ठराव थयो.

१६८९ तंजोरना राजाए डच कंपनी साथे गोठवण करीने त्रांकेबार ९०,००० पारडोमां तेमने आपी देवानुं ठराव्युं, अने तेटला माटे ३० हजार माणसनी सेना तेनी आसपास फरती मूकी दीधी. छ मास सुधी घेरो कायम राख्यो, पछी अंग्रेजोनी एक कंपनी मद्रासथी आवी तेणे ते फोजने उठाडी मूकी. जो आ मदद आवी पोहोंची होत नहि तो त्रांकेबार डेनिश कंपनी पासेथी छीनावी लीधुं होत.

१७०५. आ वेळाए हिन्द साथेनो व्यापार घणो ओछो थई गयो हतो, तेवामां वळी, क्रिश्चियन धर्म फेलाववानो वा, पोर्टुगीझोनी पेठे तेमना मगजमां पेठो. डेन्मार्कमांथी पेहेलवेरकाज पादरियो मोकलवामां आव्या, तेओ नोवेम्बर मासनी २९ मी तारीखे कोपन्हेगनमांथी रवाने थया ते १७०६ ना जुलाई मासमां त्रांकेबारमां आवी पोहोंच्या. तेमणे देशियोने वटलाववानो प्रयत्न कर्यो. तेमां नाना प्रकारनी हरकतो नडवा लागी, अने घणी मुसीबतो पडवा मांडी, तेनो परिणाम एटलोज आव्यो के आडां अवळां अपकृत्य कर्यां हशे त्यारे थोडा माणसोने तेओ वटाळी शक्या हशे.

१७२८. आसटेंड ईस्ट इंडिया कंपनीनुं काम बंध पाडवामां आवेलुं तेथी तेमां स्वार्थ राखनाराने ए वात घणी खुंचती हती, ते माहेलो एक जोशिया वान आस्पेरन, कोपन्हेगन जई पोहोंच्यो, अने चोथा फ्रेडीरक राजाने समजावीने आस्टेंड कंपनीवाळानो स्वार्थ डेनिश कंपनीवाळा साथे जोडी दईने कंपनी चालु करावानी गोठवण करी, अने हवे पछी वांधो उठतो अटकाववाने माटे कोपन्हेगनमां कंपनीनी आफिस हती ते त्यांथी उठावीने आल्टोना*मां इंडिया हाउसनी स्थापना करी. विदेशियोने आ कंपनीमां सामेल थवाने मन थाय

* डेन्मार्कना हामबर्ग शहरनी पासे आ शहर छे.

एटला माटे, १७२८ ना एप्रिल मासमां डेनिश राजाए नवो चार्टर करी आप्यो. जूनी कंपनीनुं १,६०,००० रिक्सडालरनुं देवु हतुं ते नवी कंपनिये पतावी देवुं, अने १००० डालरना जूना शेर २९० हता ते कायम रेहे अने कदापि उपरनी रकम करतां देवुं वधारो निकळे तो जूना शेरहोल्डरो भजरे आपे. एक हजार डालरनो एक शेर एवा बीजा नवा शेर काहाडया, तेना उपर जूनी कंपनीना शेरवाळानी कशी जवाबदारी राखी नहि. जूना शेरवाळाने १७३३ सुधी कांई पण वेहेंचणी आपवामां नहि आवे एम ठराव्युं. कंपनीना भागीदारो आगवो कोई पण वेपार करे नहि अने कम्पनीनुं नाणुं बीजाने धीरे नहि, अने बीजे ठेकाणे व्यापार नाहि करतां ईस्ट ईंडिझ साथे वेपार चलावे एवी बंधणी करवामां आवी; आ ठराव बराबर पाळवामां आवशे एवा सोगन खावानी कलम पण दाखल करवामां आवी. कोपन्हेगन सिवाय बीजे ठेकाणे माल वेचाय, अने उपजेलां नाणां हामबर्गनी बेंकमां भराय. वळी, प्रतिवर्षना काम काजनी बधी हकीकत हिसाब तैयार करीने भागीदारोने डिरेक्टरो पूरी पाडे एम पण गोठवण करी. नक्की नफो केटलो थयो ते जोईने केटली वेंहेंचणी आपवी योग्य छे, ते कम्पनीनी सामान्य सभा भराय तेमां वधारे मतथी नक्की करवामां आवे, ते प्रमाणे आपवानुं ठराव्युं; नवा शेरनी जे थापण थाय तेमांथी नाणां त्रांकेबार, बंगाळा अने चीन वाहाणो लई जवाना काममां रोकवां बीजा उपयोगमां लेवा नहि.

वाहाणो तैयार करीने मोकलवानो समय आव्यो एटले डेनमार्कना दरबारमां इंग्लिश अने हालंडना एलचियो हता तेमणे पोताना राज्यो भणीथी वांधो उठाव्यो, अने केहेवामां आव्युं के, जे ओसूटेंड कंपनी माटे वांधो उठाव्यो हतो, तेने पाछी बीजा रूपमां फेरवीने आ कंपनी उभी करवामां आवे छे, तेथी अमारा

व्यापारने हरकत करता होतां, कोलकरारथी विरुद्ध छे, माटे अमारा जूना दोस्त राजाए आवा वांधा भरेला कामनी परवानगी आपवी नहि, अथवा आपी होय तो ते रद करवी जोइये. डेन्मार्कना राजाए केटलांक लुलां कारणो वतावीने तेमनी तकरार उपर लक्ष आप्युं नहि. मात्र एटलुंज कह्युं के, ११० वर्ष उपर जे कंपनीनी स्थापना कोपन्हेगनमां थयेली तेनी आफीस त्यांथी उठावीने आल्टोनामां लई जवामां आवी एटलोज फेर थयो छे. आ प्रमाणे तेमनी अरज उराडी देवामां आवी त्यारे १७२९ नी सालमां फरीने तकरार उभी करी. छेवटे, आल्टोनामांथी आफीस उठावी लेवानुं डेनिश राजाने योग्य जणायुं.

१७३२ छठ्ठा क्रिस्टर्न राजाए ता० १२ मी एप्रीले कंपनीने नवो चार्टर करी आपीने ४० वर्षनी बंधी करी आपी. केप आफ गुड होपनी पेली तरफना देशोमां, छेक चीन सुधी, वेपार करवानी छूट दाखल करी, अने कंपनीनुं नाम "रोयल डेनिश एशीयाटिक कंपनी पाडयुं अने ते संबंधमां नीचे प्रमाणे ठराव करवामां आव्या.

कंपनी अने तेना प्रतिनिधि, देशी रजवाडा साथे डेनिश राजाना नामथी दोस्ती बांधे अने कोलकरार करे; अने पोताना हकनुं रक्षण हथियारोना बळथी करे; ट्रांकेबार अने तेना परगणानो कबजो तेओ करे; अने तंजोरना राजा साथे प्रथम गोठवण थया प्रमाणे तेनी पासेथी लीधेली जमीननुं भाडुं आपीने ते उपर किल्ला बांधे; दुकानो अथवा कोठियो स्थापे, अने त्यां किल्लेदारो मूके; सलाहशान्ति के लडाइना समयमां, कोई पण कारणसर, कंपनीनां वाहाणो अने तेमां भरेलो माळ रोकवामां के जप्त करवामां आवशे नहि. तेमनो वहिवट स्वतंत्र चलावा देवामां आवशे, डेन्मार्क अथवा हिन्दमां वाहाणो तैयार करवामां अने खोराक लेवामां जेनो खप पडे एवी वस्तुओ अने तेमां भरवामां आवतो जे माळ हशे ते उपर कोई पण प्रकारनी जकात

लेवामां आवशे नहि. तेमज ते सिवायना बीजा कर—आयात अने जकातना संबंधमां, डानिश के विदेशी वाहाणो उपर हशे तोपण, लेवामां आवशे नहि. हिंदथी ज्यारे कंपनीनां पोतानां वाहाणो वळी आवे त्यारे लास्टेज* मनी–डंकानी फी, ने बंदर संबंधी बीजा कर लेवामां आवशे नहि, पण तेना उपर १०० रिक्स डालर उद्धड लेवामां आवशे. हिन्दमांथी जे माल आयात थाय, अने प्रसिद्ध हरराजी थतां तेमांथी जे मूल्य उपजे ते विषेनो विगतवार तपाशी, नक्की करेलो हिसाब, डिरेक्टरोए रजु करवो पडशे. अने ते उपरथी, विदेशमां जे माल चडावी देवामां आव्यो हशे, तेनी रकम उपर सेंकडे १ टको, अने डानिश राज्यनी सरहदमां जे खप्यो हशे ते उपर २½ टका सेंकडे, करना लेवामां आवशे. हिंदनो बधो माल जे निकास करवामां आवशे तेना उपर प्रथमनां १० वर्षनो सौंडनो† कर माफ करवामां आवशे. कंपनीनी चाकरीमां जे विदेशी माणसो हशे तेओने डानिश प्रजा तरीके गणवामां आवशे; अने ते प्रमाणे तेमने सर्व प्रकारनी छूट भोगववा देवामां आवशे; राज्यनी कृपानी निशानीना बदलामां राज्यतरफथी त्रण गांसडियो अथवा थेला, वाहाण उपर चडा-

---

* डेन्मार्कमां सामुद्रधुनी जेवो भाग छे, तेमां थईने वाहाणो पसार थाय ते उपर कर लेवामां आवे छे ते.

Lastage money, a duty formerly paid (*A*) in some market for the right to carry things when one choses; (*B*) sold by last. (*C*) for fright or transportation. (*D*) for the right of taking ballast from the sea shore between high & low water mark.

† *Sound duties*—a toll or tribute levied by Denmark from an early date (it is mentioned as early as 1319 untile 1857) on merchant's vessels passing through the Sound between Denmark and Sweeden.

ववामां आवे ते, खर्च माथे पडे नहि एवी रीते, कांई पण ढील कर्या विना, मफत हिन्दमां लई जवा, अने त्यांथी देशमां पण तेवीज रीते लाववा.

कंपनीना भागीदारोने वहिवटमां वत्ती के ओछी छूट मळवानी खातर तेना भंडोलनां बे खातां मुकरर करवामां आव्यां. एक थापण अथवा अमानत खातुं, अने बीजुं वहीवटी खातुं.

प्रथम जणावेला २९० शेरोनुं जूनु भंडोळ थाय ते, थापण अथवा अमानत तरीके गणीने, तेनो उपयोग कंपनीनी हिन्द मांहेनी अने स्वदेश मांहेनी मिल्कत खरीदवाना काम माटे इलायदु राखवामां आव्युं. वर्षमां जेटलां वाहाणो मालनां मोकलवामां आवे तेमां, जे भागीदारने, जे सफरना मालमां जेटली किंमतनो माल भरवामां आवे तेमां, हिस्सेदार थवुं होय, ते तेमां पोताना भागनां नाणां थाय ते आपे, अने ते सफरनो माल वेचाय तेमांथी जे नफो के खोट थाय तेनो हिस्सो तेने मळे,तेमां जेने कोई सफरमां तेवो भाग न राखवो होय तो ते वात तेनी मरजी उपर राखवामां आवतां, तेनो भाग बीजो उपाडी ले तो तेम करवा देवानी छूट राखी. आ प्रमाणे सफरनो माल भरवा जेटलुं जे भागीदारो तरफथी भंडोल लेवामां आवे ते ज वहिवटी अथवा चलणी रकम केहेवाय. अमानत अथवा इलायदी राखवामां आवेली रकम उपर कंपनीनो बधो आधार होतां, तेमां वधारो करवा माटे, वळी एम पण ठरावावामां आव्युं के, जे वेचाण थाय तेनो दशमो भाग, अने त्रांकेबारमांथी जे वाहाणो भराय तेना उपर ९ टकाने हिसाबे जे रकम थाय ते नियमित तेमां जमे करी वधार्या जवी. अलबत आमां व्यापारविषयक जे खर्च थाय ते अमुक प्रमाणमां मजरे गणवुं जोइये. जे वाहाण यूरोपमां बनाववामां आव्युं होय ते हिन्दमां वापरवुं नहि, पण हिन्दी लाकडांनां बनावेलां देशी वाहाणो अथवा बतेला त्यांना बंदरो वच्चे चालता वेपारनो माल लई जवा लाववा माटे वापरवां. मोसम

खलास थयाथी, जे यूरोपियन बनावटनुं वाहाण हिन्दखाते रही गयुं होय, तेने वपराशमां लेवानी खातर, हिन्दनां बंदरे उपयोगमां लेवाने हरकत नथी. जेओनी पासे कंपनीना चार शेरो होय एवा कंपनीना पांच डिरेक्टरो ठरतां तेओने ५०० रिक्सडालरनुं लवाजम आपवामां आवशे, पण जे वर्षमां व्यापारी सफर थशे नहि ते वर्षनुं लवाजम आपवामां आवशे नहि. जेओनी पासे ओछामां ओछा बे शेर हशे तेवा पांच जणने आसिस्टंट डिरेक्टर ठरावतां तेओने उपरनी शरते १०० रिक्स डालरनुं लवाजम आपवामां आवशे. भागिदारोनी सामान्य सभामां ठराव थया विना, कोईने पैसा धिरवामां आवशे नहि, तेमज, कोईनी पासेथी उधारे लेवामां आवशे नहि. हिन्द भणी कंपनीनी नोकरीमां मोकलवाना माणसोनी दयानतदारी अने चालचलणनी खातरी थया पछी तेओने मोकलवामां आवशे. खरेखरी सारी चालचलणना छे एवी खातरीनां सर्टिफीकटमां सोगन उपर, भलामण करनाराए सहि करवी पडशे.

१७४४नी सालमां कंपनिये पोताना ४०० शेरोना चार भाग करीने १६०० शेर कर्या. तेमांनो प्रत्येक भागीदार कंपनीना वहिवटी काममां अभिप्राय आपवाने योग्य गणवामां आव्यो.

इलायदी अथवा अमानत गणेली रकम हवे वधवा मांडी हती.

प्रथम २५० क्रौनना शेर हता, तेनी संख्या वधारीने १६०० सुधी करी नांखी हती, तेवा प्रत्येक शेरनो भाव १७५५ नी सालमां, वधीने ३७५ क्रौननो थई गयो.

१७५५. कंपनीनो चार्टर नवो थयो त्यारथी (सन १७३२ थी १७५३ सुधी) तेओए २८ वाहाणो हिन्दमां मोकल्यां, अने ३२ चीन रवाने कर्यां. ए रीते ६० वाहाणो थयां, तेमांथी हिन्दना १३ ने नुकसान थयुं, अने २० किमती माल लईने हेमखेम पाछां पोहोंच्यां,

तेमज चीनथी तेवीज रीते २७ पाछां आव्यां. आ समयनी लगभगमां (१७५९) निकोबारना टापुओमां एक कोठी घालवामां आवी, तथा बंगाळा माहेला चिनसुरामां जे कोठी बंध पडी हती ते पाछी चालती करी, पण पछवाडेथी तेमां लाभ दीठो नहि एटले बंध करवामां आवी. मलबारना किनारा उपर पण तेओना न्हानान्हाना वास हता त्यांथी तेओने व्यापार अर्थे मरी मळी शकतां हतां.

सन १७५४ थी ते १७६४ सुधी हिन्दथी १४ वाहाणो, अने चीनथी १८ आव्यां.

तेओमां माल चडयो तेनी किंमत रिक्सडालर	८१,५२,१०८
चोखो नफो मळयो	२८,६२,९७५
वेचाणना कुल उपज्या.	१,१०,१५,०८३

प्रत्येक वर्षमां जे नफो मळतो हतो तेमांथी केटलीक रकम अमानत खाते जमा लई जवामां आवती हती ते एटला सारु के कोई वेळाए उपयोगनी थई पडे. आवी खर्चायली कोई असाधारण रकम बाद जतां बाकी रहेली रकममांथी भागीदारोने वेहेंचणी आपवामां आवती हती तेथी ते नियमित न हती.

१७७२ ना एप्रिलमासमां चार्टरनी मुदत पूरी थतां, २० वर्षनी मुदत माटे नवो करी आपवामां आव्यो, तेमां नीचे प्रमाणे धोरण राखवामां आव्युं:—

चीन साथे व्यापार करवानो बधो हक एकली कंपनिये भोगववो, पण डेन्मार्कनी प्रजा माहेथी गमे ते कोई, अने विदेशी हरकोई, जे देशमां बंधायलां वाहाणोमां ५६२ पौंड अने १० शिलिंग सुधीनो देशी कारीगरीनो माल हिन्दमां लई जाय, तेमज, चीन जता वाहाणो उपर ७५० पौंडनो माल चडावे तेवा वेपारीने हिन्द माहेला डानिश सेटलमेंटो

साथे व्यापार करवानी छूट आपवी; आवा व्यापारिओनुं वाहाण हंकारी जाय त्यारे जेटली किंमतनो माल तेमां भर्यो होय ते उपर सेंकडे२ टका कंपनीने आपे, अने ते पाछुं वळी आवे त्यारे ८ टका आपे; आ प्रमाणे वर्त्तनार वेपारीने हिन्दना एक बंदरेथी बीजे बंदरे वेपार करवा देवामां आवशे, पण एशिया खंडमां उत्पन्न थयेलो माल, दाखल थतां वांतज सेंकडे ४ टका, अने यूरोपनी पेदासना माल उपर १ टका, बधा डानिश सेटलमेंटोमां जकात लेवामां आवशे एम ठराव्युं, तेमां रेशमी माळ अने काफी उपर जकातनो दर वधारे राख्यो, ते एटला ज कारणथी के, देशी कारीगरीनो माल वधारे खपे अने डानिश वेस्ट इंडिझमांनी निपजने उत्तेजन मळे. आ सिवाय बीजो केटलोक फेरफार, आगळना चार्टर करतां, करवामां आव्यो.

आगलना करारमां, वाहाणो बांधवाना अने तेमां खावा पीवाना पदार्थो भरी राखवामां आवे ते उपर लेवातो कर माफ करवामां आव्यो हतो, ते माफी आ नवा करारमां पाळवामां आवशे नहि एम ठराव्युं. पण तेने बदले, वाहाण डूबी जाय तो तेनी हामी २ पौंड१६ शिलिंग अने ३ पेन्स भरी आपवी, अने वाहाण उपरना दरेक खारवा दीठ ११ शिलिंग अने ३ पेन्स बदलो आपवो एम ठर्युं.

प्रथम बे प्रकारनी थापण जुदी राखवामां आवती हती तेथी वहिवट करवामां घणी अडचण पडती हती, एटले हवे, तेवो भेद नहि राखतां एक ज प्रकारनी थापण गणवामां आवी, अने प्रथम शेरना विभाग करी नांख्या हता ते करतां पण वधारे विभाग करी नांख्या, एटले के, तेवा एकना बे शेर करी नांख्या तेथी शेरनी संख्या वधीने ४,८०० थई. आम करवाथी तेनुं वेचाण सारु थवानी आशा बांधवामां आवी.

त्रांकेबारना प्रदेशमां, मात्र त्रणसे डेनलोकोना वहिवट अने रक्षण नीचे, ३० हजार हिन्दना देशियो रेहता हता, अने तेओना राज्य

वहिवटना खर्चमां हिस्सो आपता हता. समय जतां, तेमना वहिवटमां सळो पेसवा मांड्यो, उपज ओछी थवा लागी, खर्चमां वधारो थवा लाग्यो, धंधो पडी भांगवा मांडयो, कंपनीवाळा हिन्दना रिवाज प्रमाणे कारखानांवाळाओने पैसानी जोगवाई करी आपता हता तेम हवे तेमनाथी बन्युं नहि, एटले, सेंकडे २५ थी ते ३० टका सुधी, वधारे मूल आपीने माल खरीदवो पडतो हतो. आवो नुकसानकारक मामलो सुधारवाने माटे हिन्दमां सिलक राखवानो, अने आवतां दश वर्ष लगी, हिन्दमां रोकातां नाणां देशमां खेंची लई जवां नहि, तेमज जे लाभ मळे ते पण अहिं ज रेहेवा दईने हिन्द खातेनी रकममां वधारो करतां जवो एम निश्चय कर्यो.

आ प्रमाणे विचारपूर्वक नवा गाठवण करवानी काळजी राखी तेथी त्रांकेबारना वहिवटमां लागलोज सुधारो थयो. पोलिस अने मुल्की खातांनी व्यवस्था सुखदायक अने करकसर भरेली नीवडी आवी. वळी, तेमना मुल्कना विस्तारनो जेम वधारो थतो गयो तेम ते विशेष योग्य नीवडी आवी.

आ प्रमाणे कंपनीना कारभारमां सुधारो थवाथी १७७५ नी सालमां तो तेमना शेर उपर सेंकडे २५ थी ३० टका सुधीनो भावमां वधारो थई गयो, अने १० टका सुधीनी वेंहेंचणी तेओ आपवा लाग्या.

डानिश ईस्ट इंडिया कंपनीना ४० वर्षना वहिवटनो सार नीचे प्रमाणे नीकळे छे:—

तेओना वाहाणनुं खर्च, अने तेमां चडावेलो माल थईने	पौंड	४०,७९,७३८-१६-३
उपरना मालनुं वेचाण थतां उपज्या,	पौंड	७८,७२,४८६-७-६
४० वर्षमां नफो रह्यो, पौंड.		३७,९२,७४७-११-३

माल आयात करवामां आव्यो तेमांथी
डेन्मार्क एकलाना वपराशमां आव्यो
तेना पौंड १४,७७,०९४-९-०
बाकीनो माल बाहार निकास करवामां
आव्यो तेना पौंड ६३,९९,३९२-२-२

१७८२. अमेरिकानी लडाई जागी तेथी डानिश ईस्ट इंडिया कंपनीने एटलो बधो फायदो थयो के मूल ५०० नी किंमतना शेरनो भाव वधीने १७८२ मां १८०० थी १९०० रिक्सडालर थई गयो एटले १०० ए १०० टका फाळो पोहोंची गयो.

त्यार पछी सलाह थई, एटले, ४० थी ५० टका फाळानो दर आव्यो, अने शेरना भाव ७०० रिक्सडालर, १७८८मां थया. १७९४ नी सालमां तो भाव, ५०० थी घटीने ४२० थी ४४० नी अंदर गगडी गयो. सन १७८३ थी १७०.० सुधी सरेराश नफो सेंकडे ९१/२ टका थाय छे, अथवा मध्यमसरनो भाव ८०० सुधीनो गणिये तो ६ टकानी राश आवे छे. आ उपरथी जणाय छे के, बीजी ईस्ट इंडिया कंपनियोए लाभ मेळव्यो छे ते करतां, आ कंपनिये विशेष लाभ मेळव्यो छे, अने एम थवानुं मुख्य कारण तो, कंपनीने म्होटे भागे छूटो आपवामां आवेली, अने देशमां परभारी आयात करवानी मनाई करेली ए मुख्य छे; ते उपरांत वळी, डानिश बजारमां कंपनीना शेरनी उथलपाथल घणी ओछी थती हती ए पण एक वधारानुं कारण छे.

आ वर्षमां इंग्लंडमां कम्युटेशन आक्ट दाखल थयो, तेथी चीन साथे विदेशियोना व्यापार उपर अंकुश आवी पड्यो. आम थतां पेहेलां, चीनथी चाहा भरी लाववामाटे डेन्मार्कमांथी घणां वाहाणो जतां हतां, अने ते माहेलो घणो माल छूपी रीते इंग्लंडमां मोकली देवामां आवतो हतो, तेथी राज्यने जकातमां घणुं नुकसान जतुं हतुं, अने ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीने व्यापारी छूटमां हरकत आवती हती.

सन. १७६७–६८ थी १७८४–८५ सुधी, बंने सालोने सामील गणतां, डेन्मार्कथी प्रतिवर्षे, चीनना कंतान बंदरे वाहाणो मोकलवामां आव्यां, तेमां केटला रतल चाहा आव्यो तेनी विगत नीचे प्रमाणे छे.

वर्ष.	वाहाणनी संख्या.	केटला रतल चाहा.
१७६७–८	२	३०,१०,२८६
१७६८–९	१	१४,३०,८७४
१७६९–७०	१	१४,४९,३०६
१७७०–१	२	२८,००,४८३
१७७१–२	सुमारे	२८,००,४८३
१७७२–३	२	२९,९९,६००
१७७३–४	२	२८,६७,३००
१७७४–५	२	३२,३७,३००
१७७५–६	२	२८,३२,७००
१७७६–७	२	२४,८७,३००
१७७७–८	२	२०,९८,३००
१७७८–९	१	१३,८८,४००
१७७९–८०	३	३९,८३,६००
१७८०–१	२	२२,४१,४००
१७८१–२	३	४१,१८,५००
१७८२–३	४	५४,७७,२००
१७८३–४	३	३२,०४,०००
१७८४–५	४	३१,५८,०००

एकंदर. ५,१६,८६,०३२ रतल थया, तेनी १८ वर्षनी सरेराश काहाडतां, प्रतिवर्षना २८,७१,४४६ रतळ थाय छे.

१७८६. डानिश ईस्ट इंडिया कंपनीनो मुख्य उद्देश मात्र व्यापार ज हतो, तेमां तेओ एवी स्थितिमां आवी गया, के तेमणे पोताना बधा शेर, तेमने मळेली बधी छूट, अने तेओने मळेलो चार्टर, ए बधुं, राजा पोते मागणी करे एटली किंमते, तेने आपी देवाने तैयार थया.

१८००. चाहानो एटलो बधो जथो एवा लोकोने वेचवामां आवतो हतो के तेओ इंग्लंडमां जकात आप्या विना घुसावी देता हता, तेनी सामे ब्रिटिश सरकारे एवा चांपता उपाय लीधा के तेथी करीने डानिश वेपारनी बढती थती छेकाछेक अटकी पडी.

१७८४ मां कम्युटेशन आक्ट पसार थयो त्यारथी ते १७९९–१८०० सुधी, कंतानमांथी केटलां वाहाणोमां, केटला रतल चाहा डेन्मार्कमां आयात थयो तेनुं पत्रक:–

वर्ष.	वाहाणनी संख्या.	केटला रतल.
१७८५–६	३	४५,७८,१००
१७८६–७	२	२०,९२,०००
१७८७–८	२	२६,६४,०००
१७८८–९	२	२४,९६,८००
१७८९–९०	१	१७,७३,०००
१७९०–१	१	५,२०,०००
१७९१–२	०	कांई नहि.
१७९२–३	१	८,५२,६२०
१७९३–४	०	कांई नहि.
१७९४–५	१	२४,६७०
१७९५–६	०	कांई नहि.
१७९६–७	२	२५,०४,४००
१७९७–८	१	१६,०७,८००

१७९८–९	....	५	....	२९,१०,९००
१७९९–१८००....		३	....	११,१२,२६६
१८००–१	....	४	....	९,६३,४६७

एकंदर रतल. २,२८,५९,७७३ थया, तेनी १६ वर्षनी सरासरी काहाडतां, प्रतिवर्षना १४,२६,२३६ रतल थया, एटले के, इंग्लंडे कायदो कर्यो न हतो त्यारे २८,७१,४४६ रतलनी सरेराश हती, तेने बदले बंधी थतां रतल १४,४५,२१० ओछी आवी. आखा यूरोपमां थईने जेटली चाहानी खपती थती हती ते करतां त्रण गणी वधारे एकला इंग्लंडमां थती हती.

१८०१. डेन्मार्क अने इंग्लंड वच्चे वांधो उठ्यो त्यारे त्रांकेबार अने सरहालपुर अंग्रेजोए स्वाधीन करी लीधां, पण सलाह थया पछी ते पाछां सोंपी देवामां आव्यां.

सन १७९५ थी ते १८०६ सुधीमां, बंने वर्ष भेगां गणतां, डेन्मार्क अने पूर्व हिन्दना ब्रिटिश सेटलमेंट वच्चे व्यापार चाल्यो तेनुं पत्रक नीचे आपवामां आवे छे; तेमां १७९५ थी ते १८०१ सुधीना सात वर्षना आंकडा एकला बंगाळा इलाकाना छे. ए आंकडाना $\frac{1}{8}$ जेटलो भाग, बीजा इलाकानो गणवामां आव्यो छे, अने बाकीना पांच (१८०२ थी ते १८०६ सुधीना) वर्षना आंकडा छे ते आखा ब्रिटिश इंडिया साथेना व्यापारना छे.

ब्रिटिश सेटलमेंटमांथी आयात.

वर्ष.	माल. शिक्काई रुपिया.	नगदी. शिक्काई रुपिया.	कुल. शिक्काई रुपिया.
१७९५	७,४७,६६६	२२,४७०	७,७०,१३६
१७९६	५,१४,९३३		५,१४,९३६
१७९७	१९,०६०	६६,२४३	८५,३०३
१७९८	३,७,८०७३	२३६,९७९	६,१५,०५२
१७९९	५,०७,०७६	५,०९,३९८	१०,१६,४७४
१८००	४,४६,८०६	५,७५,७१४	१०,२२,५२०
१८०१			
सर्वाळो	२६,१३,६१७	१४,१०,८०४	४०,२४,४२१
सर्वाळानो ¼— बीजा बे इलाका	६,५३,४०१	३,५२,७०१	१०,०६,१०५
१८०२	४,५४,६४५	३,११,१७५	७,६५,८२०
१८०३	३,४२,५९४	६९,४७५	४,१३,०८९
१८०४	५,६१,३१२	२,५५,७४४	८,१७,०५६
१८०५	१,८७,६४७	६,०८,८३४	७,९६,४८१
१८०६	२,४२,७७७		२,४२,७७७
कुल.	५०,५६,९९६	३०,०८,७५३	८०,६५,७४९

બ્રિટિશ સેટલમેંટમાંથી નિકાસ.

વર્ષ.	માલ. શિક્કાઈ રુપિયા.	નગદી. શિક્કાઈ રુપિયા.	કુલ. શિક્કાઈ રુપિયા.
૧૭૯૫	૮,૧૩,૮૩૨	...	૮,૧૩,૮૩૨
૧૭૯૬	૧૭,૭૩,૫૧૧	...	૧૭,૭૩,૬૧૧
૧૭૯૭	૩,૫૬,૫૭૨	...	૩,૫૬,૫૭૨
૧૭૯૮	૧,૧૧,૦૮૭	...	૧,૧૧,૦૮૭
૧૭૯૯	૯,૫૬,૧૪૫	...	૯,૫૬,૧૪૫
૧૮૦૦	૭,૧૪,૮૨૫	...	૭,૧૪,૮૨૫
૧૮૦૧	૨,૯૫૫	...	૨,૯૫૫
સર્વાળો.	૪૭,૨૮,૯૨૭	...	૪૭,૨૮,૯૨૭
૧/૪	૧૧,૮૨,૨૩૨	...	૧૧,૮૨,૨૩૨
૧૮૦૨	૩,૩૬,૨૨૫	૬,૩૦૦	૩,૪૨,૫૨૫
૧૮૦૩	૫,૦૪,૫૧૯	...	૫,૦૪,૫૧૯
૧૮૦૪	૧૩,૦૧,૧૪૯	...	૧૩,૦૧,૧૪૯
૧૮૦૫	૬,૫૪,૨૩૩	...	૬,૫૪,૨૩૩
૧૮૦૬	૪,૭૮,૧૫૩	...	૪,૭૮,૧૫૩
કુલ.	૯૧,૮૫,૪૩૮	૬,૩૦૦	૯૧,૯૧,૭૩૮

આ પત્રકાં ઉપરથી જણાય છે કે, બ્રિટિશ સેટલમેંટમાંથી ડેન્માર્કમાં ૧૭૯૫ થી ૧૮૦૬ સુધીમાં, બંને વર્ષો એકઠા ગણતાં, નિકાસ કરવામાં આવી તેના કુલ શિક્કાઈ રુપિયા ૯૧,૯૧,૭૩૮

એટલા જ સમયમાં આયાત કરવામાં આવી ૫૦,૫૬,૯૯૬

આયાત કરતાં નિકાશનો વધારો ૪૧,૩૪,૭૪૨

एटलीज मुद्तमां रोकड नाणुं		
ब्रिटिश सेटलमेंटमां आयात		
थयुं ते	.... ३०,०८,७९३	
निकाश थयुं ते	.... ६,३००	
		३०,०२,४९३
बार वर्षमां डेन्मार्क पासे थई रकम		.... ७१,३१,१९९
सरेराश काहाडतां वर्ष १ नो भरावो रु०		.... ५,९४,६६७$\frac{1}{4}$

थाय छे.

१८०७. ग्रेटब्रिटनने फ्रान्सनी साथे वैर चालतुं हतुं, तेमां डेन्मार्क उपर फ्रान्सनी सत्ता होवाने लीधे, ते तटस्थ रहेलुं हतुं, तेम रही शकशे के नहि तेनो अंदेशो पडवाथी, डानिश नौकासैन्यनो एक काफलो कोई ब्रिटिश बंदरमां डेन्मार्कना राजा तरफथी ओळमां राखवाने सूचना करवामां आवी, ते एवी शरतथी के यूरोपमां पाछी समाधानी थई जाय त्यारे जेवो काफलो तेमणे राख्यो होय तेवो ने तेवो तेमने पाछो सुप्रत करवामां आवशे, पण आ मागणी डानिश सरकारे मान्य राखी नहि, तेथी, आगस्ट महिनामां डेन्मार्क सामे म्होटुं नौकासैन्य मोकलवामां आव्युं; एटले तेणे कोपन्हेगन अने डानिश नौकासैन्य बंने स्वाधीन करी लीधां. आ नौकासैन्यमां १९ युद्धनौका, अने बीजां न्हानां वाहाणो, तथा १८ म्होटां वाहाणोनी कतार हती, तथा ते साथे तेनो सरसामान पण हतो ते सुधांत ते इंग्लंड मोकली देवामां आव्युं. अने राजधानी उपरथी कबजो उठावी लीधो.

१८०८. उपरना बनावना समाचार जाणवामां आवतांज मद्रासथी ता. ११ मी फेब्रुआरीने दिवसे त्रांकेबार उपर चडाई करवामां आवी. बीजे दिवसे त्यां आवी पोहोंचतांज ब्रिटिश लश्करे तेनो

कबजो करी लीधो; त्यार पछी सीरामपुर पण अंग्रेज लश्करना स्वाधीनमां आवी गयुं, ते आजनी घडी सुधी तेमना ताबामां छे.

सन १८०७ थी ते १९०२ सुधीना आयात निकासना आंकडा आ साथे दाखल करवा सरखुं छे, पण ए विगत जाणवाथी कांई विशेष लाभ नथी. १९०२ पछी केवो व्यापार चालतो रह्यो छे ते नीचेनी विगतथी जाणवामां आवशे.

डेन्मार्कमांथी ब्रिटिश हिन्दमां केटली किंमतनो माल आव्यो तेनुं सालवार पत्रक.

साल.				मालनी किंमत (रुपिया)
१९०३–४	....	....	....	४,६०५
१९०४–५	....	....	....	१,६२५
१९०५–६	....	....	....	१४,०१०
१९०६–७	....	....	....	३,५०९
१९०७–८	....	....	....	२११
१९०८–९	....	....	....	६,५७९
१९०९–१०	....	....	....	१७,१३३
१९१०–११	....	....	....	५२,३४८

ब्रिटिश हिन्दमांथी डेन्मार्कमां हिन्दनी निपजनो अने बनावटनो केटला रुपियानो माल मोकलवामां आव्यो तेनुं सालवार पत्रक.

साल.				केटला रुपियानो माल.
१९०३–४	....	....	....	१०,७७,८५५
१९०४–५	....	....	....	५,५४,१४५
१९०५–६	....	....	....	४७,४१५
१९०६–७	....	....	....	९३,७५०
१९०७–८	....	....	....	२,७२,७३०
१९०८–९	....	....	....	३,१३,५५९
१९०९–१०	....	....	....	१,२१,२४८
१९१०–११	....	....	....	४,२६,९५३

आसटेंड कंपनीनो पूर्व प्रदेश साथे व्यापार.

नेधरलंडनां सात परगणांनो एक समूह थईने त्यांना लोकोए, इ. सन. १५९८ मां, प्रजासत्ताक राज्य स्थापीने स्पेन देशनुं पोताना उपर राज्य हतुं ते उठलावी नांख्युं, त्यारथी, तेनां बाकी रहेलां १० परगणांनी स्थिति दयाजनक थई पडी, तेमनो उद्योग बंध पडी गयो. एटले प्रजाए, पोतानो खशी शके एवो सरसामान, होलंड, अने बीजा प्रोटेस्टन्ट धर्मपाळनारा देशोमां लई जईने, धर्मनुं स्वतंत्रपणुं, अने व्यापारनी छूट, तथा मनुष्य प्राणीने घटे तेटली व्यवहारनी स्वतंत्रता भोगवत्रा माटे अन्य प्रदेशमां निवास कर्यो.

१५९८ मां स्पेनमां फिलिप राजा राज्य करतो हतो, त्यारे पोतानी नेधरलंडनी फ्युडलपादशाही, पोतानी पुत्री अने तेना धणीने बखशीश आपी दीधी. आ कुंवरीनुं नाम इसाबेला क्लेरा युजीनिया हतुं, अने तेनो धणी आलबर्ट, आस्ट्रियानो आर्चड्युक हतो. आ नवा राज्यनी प्रजाने, अमेरिका अने पूर्वप्रदेश (इस्ट इन्डिझ) भणी जवानी मना करवामां आवी हती. आवा जुल्मी ठरावमांथी मुक्त करवाने नेधरलंडना आ अभागिया लोकोए, स्पेननी दरबारने उपरा उपरी घणीए विनति करी, पण तेमनी अरज ध्यानमां लीधी नहि. तेनो परिणाम ए आव्यो के, तेमनो व्यापार छेकाछेक बंध पडी गयो, तेमनां नगर मधपूडानी मधमाखी जेवां उद्योगी हतां, ते हवे निरुद्यमी, वस्ती विनानां उज्जड थई पड्यां. आखा यूरोपखंडनो* कोठार

---

* आन्टवर्प (Antwerp) ए हवणां बेल्जियमनुं नगर छे, ते धनुष्याकारमां वशेलुं छे, पणछनी जग्याए सेहेल्डी (Seheldi) नदी वेहेछे, अने कमानने ठेकाणे कोट बांधेलो छे. म्होटा युरोपियन बंदर मांहेलुं ते एक छे. पूरी भरतीनी वेळाए घणां म्होटां वाहाणो एनी पासे आवी शके छे. बेलजियम अने राइनबेसिन भागनो कारखानामां वापरवानो लोढवानो माल (कपास, उन, रेशम आदि लईने बीजो काचो सामान) आ बंदरे आवे छे, तेथी, ते 'खंडस्थ लिवरपुल' एवा नामथी ओळखायछे,

एवुं पद प्राप्त करी लीधेलुं एवुं जे म्होटुं व्यापारी नगर आण्टवर्प हतुं ते पण दुर्दशाने प्राप्त थयुं. तेना बंदरमां एक पण वाहाण रह्युं नहि, अने व्यापारी लोकोने एकठां मळीने सोदा करवानां जे चौटां हतां तेमां कागडाए निवास कर्यो.

१६३८ मां इसाबेलानुं मरण थयुं, एटले, नेधरलंडनी तेनी टकराइ स्पेनना राजाने पाछी स्वाधीन थई, ते वेळाए लोकोए अरज करवा उपरथी, अने ते देशनी खराबी थती हती ते उपर ध्यान पोंहों-चवाथी, राजाना ध्यानमां खरी स्थिति आवी गई. पूर्वप्रदेशमां आ वेळाए व्यापारने लीधे पोर्टुगीझोनो पगपेसारो थयो हतो, अने पोर्टुगल पोते स्पेनना तावामां आव्युं हतुं, ए कारणने लीधे तेमनो इलाको ज्यां पोहोंचतो हतो एवा हिन्दना प्रदेशमां वेपार करवानी नेधरलंडरोने परवानगी आपवामां आवी. पण भाग्य वे डगलां आग-ळनुं आगळ ए केहेवत प्रमाणे, आ लोकोने थयुं. स्पेनना राज-धूसरा नीचे पोर्टुगाल आवी गयुं हतुं, तेणे हवे १६४० मां पोतानुं गळा उपरनुं धूसरूं फेंकी दीधुं, अने स्वतंत्र थतां, वलंदाए तेमनी पासेथी हजी छीनवी लीधां नहतां तेवां हिन्दनां पोतानां स्थानो उपर तेओ सत्ता चलाववा लाग्या, तेथी नेधरलंडरोनो हिन्द साथे व्यापार करवानो हक नहि रेहेवाथी तेमनो उमळको पाछो वेशी जवानो समय आव्यो.

१६९८ सुधी तो पूर्वप्रदेशना व्यापार संबंधी तेओ कांई करी शक्या नहि, पण स्पेनना आस्ट्रियन राजामांहेलो छेलो राजा, बीजो कार्लोस (चार्लस) थयो तेना समयमां नेधरलंडना व्यापारनो सूर्य उदय पाम्यो. पूर्वप्रदेशना जे भागमां, अने गीनीना जे किनारा उपर बीजा यूरोपियनोनो व्यापारविषयक इलाको बेठो नहतो तेवा प्रदेशमां व्यापार करवानी छूट तेमने मळी; तेनो गर्भित अर्थ ए हतो के, आवी रीते वर्त्तवाथी कोई यूरोपियन सत्तानी साथे वांधामां फशी पडवानो मामलो बने

नहि. २० लाख फ्लोरेन्सनी थापण उभी करवानो ठराव थयो, तेमां आक्टोबर मासमां ५ पांच लाख फ्लोरेन्स वसुल लेवा, अने बाकीना १७०० मां अने १७०१ मां लईने पूरी मुडी करवी. कर्मना योगे १७००ना जान्युआरीनी १ ली तारीखे राजा मरण पाम्यो, एटले तेनी पछवाडे कोणे गादिये बेसवुं तेनो म्होटो वांधो उठयो, ते छेक १७१३ नी साल सुधी पोहोंच्यो, तेथी करीने मळेली परवानगीनो लाभ तेमनाथी लई शकायो नहि. छेवटे नेधरलंड आस्ट्रियाना कबजामां आव्युं, एटले स्पानियर्डोने जे प्रदेशमां व्यापार करवानी जेटली छूट मळी हती, तेटली ज छूट नेधरलंडना वेपारियोने मळी शके एम हतुं. एटले के १६४८ना जान्युआरी मासनी ३० मी तारीखे मन्स्टरमां जे कोलकरार थया हता, तेनी रुए स्पानियर्डो केप आफ गुडहोपनी पेली पार, पूर्वप्रदेश भणी जई शके नहि, पण अमेरिकानी दक्षिणे थईने पश्चिम भणी तेमनो फिलिपाइनना टापुमां वास हतो त्यां सुधी जई शके. आवो करार होतां पूर्वप्रदेशमां वेपार करवाने नेधरलांडरोने कोई बारु रह्युं नहि.

नेधरलंडनी पोतानी नवी प्रजाने उत्तेजन आपवाने माटे, दरियाइ काफला चलावनारा यूरोपियन सत्ताधिशोना आरोपमां अवाय नहि एवी काळजी राखीने आस्ट्रियाना जर्मनीनो ६ ठ्ठो चार्ल्स महाराजा, अने आस्ट्रियन नेधरलंडना प्रिन्स इयुजीनी पादशाहे, पोताना तरफथी परवानो लखी आपीने खानगी वेपारियोनां बे वाहाणो हिन्द मोकलवानी गोठवण करी. आ वाहाणो तैयार थवामां लांबी मुदत वीती गई, पण छेवटे, १७१७ मां ऑसटेंडमांथी बे वाहाणो माल भरीने रवाने थयां. तेओ फतेहमंदीथी हिन्द जई पोहोंची पोतानुं काम काहाडी लईने पाछां वळी आव्यां, अने तेमने लाभ मळेलो जाणवामां आववाथी, बीजा व्यापारियोने तेम करवानुं मन थयुं. तेओ पण, पोतानी धारणामां फावी गया, एटले कोई विदेशी व्यापा-

रियोए एकठा मळीने ईस्टइंडिया साथे नियमित व्यापार चलाववाने बाएनाना राजाने विनति करी, ते स्वीकारवामां आवी, अने तेमनी इच्छा प्रमाणे अमुक मुदतनी बंधी करीने ईस्टइंडिया कंपनी स्थापी.

१७१६ नी सालमां फेंचना पांडीचरीना गवर्नरे मलबार-कांठाना फोर्टसेंट डेविडना ब्रिटिशोने खबर आपी के ४० तोपवाळां बे वाहणो ऑसटेंडथी त्यांना महाराजाना वावटा चडावीने मलबारने किनारे पसार थयां छे. आ प्रमाणे ए लोकोए व्यापार शरु कर्यो पण तेमने चार वर्ष सुधी तेमना अधिराजा भणथी परवानो मळ्यो न हतो. वलंदा अने अंग्रेज वेपारियोनी नोकरीथी कंटाळी गयेला अथवा तेमनी अयोग्य रीतभातने लीधे तेमने काहाडी मूकेला एवा, अथवा नोकरीमांथी बरतरफी मळवानी तैयारी थतां त्यांथी नाशी छूटेला एवा केटलाक माणसोनो समूह थयो, तेमज, एकलहाथे वेपार करवानी छूट ब्रिटिश कंपनीने मळवाथी बीजा घुसणिया वेपारियो नाराज थयेला, तेवा पण, तेमना भागमां भलवाने तैयार थयेला गमे त्यां कोई टोलु वेपार करवाने तैयार थाय तेमां भळी जवाने ललचाय ए स्वाभाविक छे. तेमां वळी पूर्वप्रदेशनी चीजो उपर भारे दाण आपवुं पडे तेमांयी छूटवा, तथा चाहाना वेपारना गोटाळामां घणो लाभ थई शकवानी आशाथी, कोई विदेशी राजाना वावटा नीचे वाहाणो चलावी वेपार करवामां घणो लाभ मळवानी आशा उत्पन्न थतां, तेवा लोको ऑसस्टेंड कंपनीना मददगार थई पडे एमां कशी नवाई नथी.

१७१८ ना डिसेम्बर मासमां, एक वाहाण मूल्यवान् माल भरेलुं हतुं, तेने आफ्रिकाना किनारा उपर, डच वेस्ट इंडिया कंपनीवाळाओए पकडी लीधुं, तेम करवा सबब ए बतावामां आव्यो के, आ प्रमाणे वेपार करवानी तेमने छूट मळेली नथी, माटे अमे

अटकावी शकिये छिये. आवी तेमनी करणीनी सामे आस्ट्रियाना शाहानशाहे, व्यापारियोने नुकसान गया बदल, तेमनो चूकादो करवानी मागणी करी, पण डचे तेना उपर काई पण लक्ष नहि आपतां, उलटुं, तेमनी इस्टइंडिया कंपनिये ऑस्टेंडनुं बीजुं वाहाण झाली लीधुं. आवी तेमनी उद्धत चालनो बदलो वाळवा माटे, शाहानशाहनी परवानगीथी व्यापारियोए लडायक माणसोनां वाहाणो तैयार कर्यां, तेमां केप्टिन वुइंटर एक वाहाणनो उपरी थईने साथे गयो. जे वाहाण गीनी आगळ पकडी लेवामां आव्युं हतुं ते आ केप्टिननुं हतुं, तेणे (Downs) डाउन्समां लांगरेलुं जोयुं, तेमां डच वेस्ट ईस्टइंडिया कंपनीनो माल, हाथीदांत अने सोनामिश्रित माटीथी भरेलो हतो, तेनो तेणे लागलो ज कबजो करी लीधो, हवे डचोए आ वाहाण पाछुं लेवाने माथाफोड करी ते कशा काममां लागी नहि.

१७२० पोताना शेहेनशाहनो आश्रय मळतो गयो, एटले व्यापारियोए आ वर्षना प्रारंभमां पांच वाहाणो हिन्द भणी मोकल्यां. आवता वर्षमां बीजां छ रवाने कर्यां, तेमां त्रण चीन मोकल्यां, एक मोखे रवाने कर्युं, एक सुरत अने मलबार किनारे पोहोंची गयुं, अने एक बंगाळा भणी रोकायुं. आ प्रमाणे आ व्यापारियोनो आग्रहपूर्वक अने उलट भर्यो प्रयत्न जोईने डच सरकारने खरेखरी भीती लागी. तेमणे मालनुं भरेलुं तेमनुं एक वाहाण कबजे करी लीधुं, अने तेनी हेग खाते फरियाद थई तेथी चिडाईने जाहेर हरराजी करीने ते वेची नाख्युं, अने हेगना प्रधानना केहेवा उपर कशुं लक्ष आप्युं नहि. वळी बीजुं एक वाहाण किंमती माल लईने पाछुं जतुं हतुं, तेने मादागास्करना किनारा पासे अंग्रेजी लूंटारूं वाहाणे लूंटी लीधुं. आवा बनाव बनवा उपरथी वेपारियो नाउमेद थई गया, अने तेमणे एक वाहाण रवाने करवाने तैयार कर्युं हतुं ते ऑसटेंड-

ना बंदरोए रोकी राख्युं. १७२१ ना मे अने जुन मासमां हिन्दथी बे वाहाणो हेमखेम आवी पोहोंच्यां. आवता सप्टेम्बरमां वळी बीजां बे वाहाणो पाछां वळी आव्यां, तेमांना किमती मालनुं वेचाण थतां, तेमने एटलो बधो नफो मळ्यो, के लूटाई गयेला वाहाणोनो तेमने बदलो मळी चूक्यो, तेथी उलटमां आवीने, तेमणे व्यापारनुं काम आगळ वधारवानी धारणा करी. बीजा व्यापार करनारा लोकोनी साथे धमाचकडी मचे नहि, अने वाहाणो लूंटाय नहि, एवो बंदोबस्त करावाने प्रयत्न पण करवा मांडयो: केमके, तेमना विरुद्ध १६४८ ना मन्स्टरना कोलकरार तेमने नडता हता. आ संबंधमां शेहेनशाहने डच लोको वारंवारे अरज करता हता, अने विशेषमां एम पण जणावता हता, के अमे तमने नेधरलंडनुं राज्य अपावाने परिश्रम कर्यो छे, ते छता अमारी वाजबी वात उपर लक्ष आपवामां आवतुं नथी, ए कायदेसर केहेवाय नहि. बाहिचरना कोलकरारनी २६९ मी कलम प्रमाणे वर्त्तवाने ग्रेटब्रिटने पण जामीनगीरी आपी छे. तो आप हवे ऑसटेंडना वेपारीने वेपार करवानी सदर परवानगीनुं जाहेरनामु प्रसिद्ध करो छो ते करारनी विरुद्ध होतां, बंध राखवुं जोइये, अने कोई पण वाहाण नेधरलंडथी हिन्द भणी हंकारी जाय नहि एवो बंदोबस्त करवो जोइये. आवी डचलोकोनी मागणीना लाभमां प्रिन्स इयुजीनी अने तेना प्रधानोए राजाने घणो समजाव्यो, के कोलकरार विरुद्ध कंपनीने वेपार करवानी परवानगी आपवाथी दरियाइ सत्ता धरावनारा बीजा राजाओने पण खोटुं लाग्या विना रेहेशे नहि माटे आ काम छोडी देवुं जोइये.

नेधरलंडरोनी व्यापारनी चढती थई जोईने अंग्रेजी ईस्ट इंडिया कंपनीने पण बेचेनी थई, अने तेओए पण फरियाद करवा मांडी ते सकारण हती. तेओए कह्युं के, अमारा लोकोना पैसा अने अमारा नोकरो जे हिन्दनी साथेना व्यापारमां माहितगार थयलो

तेओने वधारे पगारनी लालच आपीने नेधरलंडरो पोतानी चाकरीमां राखे छे, ए बराबर करता नथी.

१७२१ मां ब्रिटिश पार्लामेंटे एक कायदो पसार कर्यो, तेनी मतलब ए हती के, देशियो पारकादेशना लोकोनी नोकरीमां जाय नहि अने बंधी करेलो माल ब्रिटिश राज्यमां दाखल करे नहि. आ कायदानो पूरेपूरो अमल कराववानो हेतु राख्यो, पण तेनी जोइये तेवी असर थई नहि, एटले १७२३ नी वसंत ऋतुमां बीजो कायदो कर्यो, तेमा ठराव्युं के, आस्ट्रियन नेधरलंडनी कंपनीमां कोई अंग्रेज शेर राखशे तो ते शेरनी किंमतथी त्रण घणी रकमनो दंड अथवा केदनी शिक्षा करवामां आवशे. ईस्ट इंडिया कंपनीनी नोकरीमां नहि होय एवी ब्रिटिश प्रजानो कोई शख्श हिन्दमां रझलतो जोवामां आवशे तो तेने अपराधी समजीने पकडवामां आवशे, अने तेने योग्य शिक्षा थवा माटे इग्लंड मोकली देवामां आवशे.

आ बाजु तरफ आ प्रमाणे उपायो लेवामां आवे छे अने आस्ट्रियन पादशाहनी पासे रहेलो अंग्रेज एलची पण समजुत करे छे, तथा तेना सर्वे प्रधानो अने अधिकारियो वारे छे, तोपण महाराजा पोतानो प्रथम विचार वेगळो मूकीने, कंपनी स्थापवानो विचार नक्की करे छे. तेणे जे मुस्वदो १७२२ ना डिसेम्बर मासनी १९ मी तारीखे कर्यो हतो, अने जे ब्रुसेल्समां लातिन, जर्मन, फ्लोमिश इंग्लिश, अने फ्रेंच भाषाओमां छाप्यो हतो ते (चार्टर) १७२३ ना आगस्ट मासमां प्रसिद्ध करे छे. अने पोते महाराजाधिराज केहेवातो छतां पण, तेटला पदथी संतोष नहि पामीने, स्पेनना राजाना किताबोने अनुसरीने, ए चार्टरना लखाणमां ईस्ट अने वेस्ट इंडिझ, तथा कानेरीना टापु, अने समुद्रना द्वीपोनो महाराजाधिराज एवुं पद धारण करे छे.

आ अधिराजाए, पूर्व अने पश्चिम द्वीप समूह (ईस्ट अने वेस्ट इंडिझ) तथा आफ्रिकानी बंने बाजुए व्यापार करवानो ३० वर्षनी मुदतनो हक आ कंपनीने आप्यो.

प्रति १००० फ्लोरिननो शेर १ एवा छ हजार शेर काढीने ६० लाख फलोरिननी थापण करी. जे भागीदार बार शेर राखे तेने कंपनीनी सभामां अभिप्राय आपवानो हक आपवानुं ठराव्युं, पण विदेशी भागीदारोने अभिप्राय आपवानो हक तदन बातल कर्यो. नाना प्रकारनी युद्ध सामग्री, सर्व प्रकारनो व्यापारी माल जेमांथी कशानो अपवाद राख्याविना वाहाणमां लाववा लई जवानी छूट आपी, सोना अने रूपाना पासला अने तेना शिक्का गमे ते प्रकारना होय ते पण तेओ वाहाणमां लावे, अने लई जाय, मात्र आस्ट्रियन नेधरलंडना शिक्काने बातल करवामां आव्या. ज्यां ज्यां वास वसावे तेने किल्लेबंधी करे अने त्यां तोपो अने बीजां हथियार बनावे तेमां पोताना उपयोगमां लेवानां होय ते उपर शेहेनशाहनां राजचिह्न छापवामां आवे. तेमने जोइये तेटलां वाहाणो सफरमां मोकले, अने तेमां फावे तेटली लडायक सामग्रीनी तैयारी राखे. नेधरलंडना इटली आदि शहेनशाही कोई पण बंदरमां तेओ वाहाणो बांधे. मात्र इस्ट इंडिया अने डालमेशियाना बंदरो वाएनानी ईस्ट इंडिया कंपनी माटे खास इलायदां राखवामां आव्यां. पण त्यांथी प्रतिवर्षे जेटलां वाहाणो कंपनीने जोइये तेटलां वेचातां लेवानी छूट आपी. तेओ पूर्वना द्वीप समूह [इंडिझ]मां भोंय मेळवीने किल्ला बांधे अने त्यां नवा वास वसावे, त्यां तेओ तोपखानुं अने लडायक सरसामान राखे, अने रक्षणने माटे किल्लेदार पण राखे, हिन्दना राजा रजवाडा साथे, महाराजाधिराजना नामथी व्यापार विषयक कोलकरारो पण करे, पण तेनी आज्ञा मेळव्या सिवाय लडाई करवानो हंगाम जगाडे नहि. महाराजाधिराजनी तेमना उपर कृपा होवाने लीधे तेना बदलामां तेने अने

तेना पछी जे गादिये बेसे एवा तेना क्रमानुयायीने सोनानो २० मार्क अथवा १६० औंसनो सिंह बनावीने भेट आपे. बधी जातना शत्रुओथी महाराजाधिराज आ नवी कंपनीनुं रक्षण करवाने तत्पर रेहेशे अने तेमना व्यापार विषयक अने पर्यटन विषयक सर्वत्र छूट साचवी राखवाने कंपनीने मदद करवाने जरूर पडे तो पोतानां हथियारथी लडाई उठावीने तेमने आश्रय आपशे. अने विदेशी राजस्थान अने राजाओ साथे कोलकरार करीने कंपनीने ते दरेक जातनो लाभ मेळवी आपवाने तत्पर रेहेशे.

वळी एम पण केहेवामां आवेछे के, प्रारंभना त्रण वर्षमां कंपनी जे माल आयात अने निकाश करे ते उपरनी जकात माफ करवामां आवी. वळी आ नवुं साहासिक होतां, कंपनीने अणधार्युं खर्च थवानो संभव जाणी राज्यतरफथी ३, ००, ००० क्राऊन बखशीस आपवानो पण ठराव कर्यो.

परवानो सरकारी रीते नंधाइने कंपनीना हाथमां आव्यो के तुरत, आगेवानोए (डिरेक्टरोए) पेहेडीनी स्थापना करवा पोतानी पेहेली ज सामान्य सभा (जनरल मिटिंग) भरी, तेमां ठराव थया प्रमाणे ता० ११ मी आगस्टे-आण्टवर्पमां कंपनीनुं काम आरंभ्युं, अने बीजा दिवसनी बपोर थता पेहेलां तो बधा शेर भराई गया; ता० १ ली सप्टेम्बरे सेंकडे १३ थी ते १५ टका सुधीनुं प्रिमियम थई गयुं.

आ नवी कंपनीने परवानो मळवानी पूरी खात्री हती, तेथी तेमणे १७२३ ना जान्युआरीमां एक वाहाण हिन्दभणी अगाउथी रवाना कर्युं हतुं. तेमां आस्ट्रियाना अधिराजाए पोताना राजचिह्नवाळी ६ तोपो मोगलपादशाहने भेट आपवानी आपीने पोताना एलचीने तेनी साथे मोकल्यो हतो. मोगल पादशाहे तेमने हुगली

नदीना किनारा उपर बांकीपुरमां* एक जमीननो टुकडो आप्यो हतो, ते उपर तेमणे पोतानी पेहेडीना रक्षणने अर्थे एक किल्लो बांध्यो. कारोमांडलना किनारा उपर पोतानी नवी वस्तीनी स्थापना करवाना मनसुबाथी कोमलांगमां कंपनीनुं खातुं स्थापवानी परवानगी मेळवी राखी हती, ते प्रमाणे, त्यां पण वास्तु कर्यु. अंग्रेजी ईस्टइंडिया कंपनी के डच कंपनीमां रहीने जेओए वहिवट करेलो एवा ते कंपनीना अनुभवी माणसो, आ कंपनीमां गुमास्ता रह्या हता. तेओ ज म्होटे भागे अहिं वसनारा हता. तेओए आ कंपनीनो वहिवट डाह्यपणथी चलाव्यो; अने चीनमां कोठी घालवानी परवानगी मेळवी.

१७२४. आ प्रमाणे बनाव बन्यो एटले, अंग्रेजो अने डच लोकोए वायेनामां फर्याद करी हती अने फ्रेंच तथा स्पानियर्डोए पण कोलकरारनो भंग थवामां म्होटुं अपमान मानी लीधुं. आटलुं छतां पण अधिराजा तो चूप ज रह्या हता. अने आ तरफ कंपनीनुं कामकाज धमधोकार चालवा मांडयुं, तथा तरतुं देखावा मांडयुं. हिन्द अने चीनमांथी माल लईने घणां वाहाणो पाछां वळी आव्यां, तेमां ५० लाख फलोरिननो माल थयो हतो.

१७२६ ना सप्टेम्बर मासमां भागीदारोनी एक सभा मेळववामां आवी. तेओने डिरेक्टरोए जाहेर कर्युं के, कंपनीनुं कामकाज एवुं सारी रीते चाल्युं छेके, वेंहेंचणी तरीके २५० फलोरिन शेर दीठ आपी शकाय एम छे, प्रथम ७५० फलोरिन भराइ चूक्या छे, तेमां दरेकना शेरना २५० जमे करवामां आवशे एटले १०००

* बंगाळ इलाकामां हुगली नदी उपर पलटानी नजीकमां एक जुनुं गाम छे. जर्मनिये हिन्दमां पोतानो पग पसारो करवाने बनतो प्रयत्न कर्यो हतो ते ऑस्टेंड कंपनीनुं आ मुख्य मथक हतुं. आ सिवाय मद्रासना किनारा उपर ब्रिटिश मद्रास अने डच मद्रासनी वच्चे कोब्लोम (Coblom-Comlong) नामनुं एक बीजुं तेमनुं शहर हतुं.

फलोरिनना शेरनां बधां नाणां भरपाइ थई जशे. आ बधी वात पांशरी हती, पण कंपनीनी सामे जे कमठाण उभुं थयुं हतुं, तेथी, भागीदारोनां मन हेठां बेठां न हतां.

१७२७ ऑस्टेंड कंपनीनी बाबतमां अधिराजाए खेंच करी तेथी तेने लडाईमां उतरवानो प्रसंग आव्यो, एटले समुद्रगामी सत्ताधीशोनी साथे तेने सलाह करवानी अगत्य पडी. मे महिनानी २६ मी तारीखे पारिसमां कोलकरार सहि थया तेनी पेहेली कलम एवी हती के,—

हिझ इम्पिरियल अने कॅथोलिक म्याजेस्टी जे ऑस्ट्रियाना महाराजाधिराज तेमना मनमां यूरोपनी सलाह शान्ति जाळवी राखवानी चेवट होवाथी ऑस्टेंड ईस्ट इंडिया कंपनीने व्यापार करवानो परवानो आपवामां आव्यो छे, तेथी अदेखाई अने कचवाट थवा मांड्यो छे, माटे हवेथी सात वर्षनी मुदत सुधी, तेने आपेली परवानगी मुलतवी राखवामां आवे छे.

पांचमी कलममां एम ठराववामां आव्युं के, आ ठराव थतां पेहेलां ऑस्टेंडमांथी जे वाहाणो हंकारी गयां होय तेने पाछां वळी आववामां कांई पण अडचण करवी नहि, तेम छतां, कदापि कोईने पकडी लेवामां आवे तो ते तेमां, भरेला माल सहित पाछुं सुप्रत करवुं.

ऑस्टेंड कंपनीना भागीदारोए जे बीक राखी हती ते आगळ आवी, अने बंधीनो ठराव थयाथी तेमने म्होटो घा वाग्यो.

१७३१ नी सालमां ब्रिटिश सरकारे ऑस्ट्रियाना महाराजा साथे करार कर्यो, तेमां तेनो विचार पोतानी पछवाडे पोतानी कुमारी मेरिया थेरेसाने राजगादीना वारस तरीके कबुल कराववानो हतो ते तेनी इच्छा मान्य राखी तेना बदलामां, ऑस्टेंड ईस्ट इंडिया कंपनी हिन्द साथेना के कोई बीजा देशना व्यापारमां पडे

नहि एम ठर्युं, ते साथे एटली छूट आपवामां आवी के पोताना उपयोगने माटे वर्षमां बे वाहाणो हिन्दमां मोकलीने पोताने जोइतो माल लई आवीने ऑस्टेंडमां ज तेनुं वेचाण करे,

आ प्रमाणे गोठवण थवाथी ऑस्टेंड कंपनीना उपर पूरेपुरो घा पड्यो. भागीदारोए जाण्युं के हवे आपणा उपर खरेखरुं दबाण थवा मांडयुं, माटे हवे आपणे एवी कोई युक्ति खोळी काहाडवी जोइये के जेथी करीने आपणने व्यापार करवामां नवा थयला कोल करारनो बाध नडे नहि. ट्रिएस्ट अने Fiume फयूमे ए बे दरिया उपरनां आस्ट्रियानां बंदरो छे तेमां ट्रिएस्ट वेनिसना अखातना उपरना भागमां छे, अने बीजुं फयुमारा नदी उपर छे, त्यांथी व्यापार चलाववानी गोठवण थाय तो वांधो नडे नहि. महाराजा पण, ईस्ट इंडिया साथे व्यापारमां जामेलो रेहे तेमां पोताने लाभ छे एम समजतो हतो, तेथी आ बे बंदरो जेम उपयोगमां लई शकाय तेम करवा माटे १७२८ मां प्रयत्न करवा लाग्यो, पण तेओनी स्वाभाविक स्थिति एवी हती के, तेनी विशेष कारीगरी काम लागी शके नहि. आ बंदरो सुधारवामां, त्यांनी किल्लेदारीनी मरामत करवामां अने तोपखानां वगेरे बांधवामां, घणो पैसो खर्च्यो. अधिराजे त्यां जाते पधारीने उलट बतावी, पण छेवटे, आ प्रयत्न छोडी देवो पड्यो. केमके, बंदरनो विस्तार कोई प्रकारे थई शके एम हतुंज नहि. १७३०. कंपनीना हाथ हवे हेठा पडया, एटले, तेमने एक बीजो वुट्टो सूझ्यो. प्रशिया अने पोलांडना राजाओ पासेथी परवाना मेळवीने तेमनी मारफत व्यापार करवानुं तेमने मन थयुं; आ काममां पण तेमने अडचण नडवामां बाकी रही नहि. सेण्ट थेरेसा नामनुं एक वाहाण बंगाळामांथी माल भरी लाववा माटे पोलंड राज्यनो वावटो चडावीने तेनी छाया नीचे रवाने कर्युं तो खरुं, पण तेने चंचल अंग्रेजोए गंगा नदीमां पकडी लीधुं. पछी ते पाछूं सोंपी देवानी

पोलेंडना प्रधाने मांगणी करी, पण ते गणकारवामां आवी नहि. बीजुं एपोलो नामनुं वाहाण प्रशियाना वावटानी छाया नीचे चीन गयेलुं ते १७३१ ना सप्टेंबर मासमां हाम्बर्ग हेमखेम आवी पोहोंच्युं, पण समुद्रगामी सत्ताधीशो अंग्रेज अने डचना एलची हता, तेमणे ता. १० मी डिसेम्बरे हम्बर्गना माजिस्ट्रेट आगळ फर्याद करीने मजबूत वांधो उठाव्यो, के आवेला वाहाण उपरनो कंपनीनो दावो रद करीने ते माहेलो माल कबजे करी लेवो जोइये. माजिस्ट्रेटे नागरिकोनी सभा (सेनेट) आगळ आ केस रजु कर्यो. तेमां एम ठर्युं के माल कबजे आपी देवो जोइये.*

जर्मन साम्राजमां आवेलुं स्ट्रेड (Strade) बंदर जे एलबे नामनी नदीना मुख उपर छे, त्यां आ वाहाणने प्रशियन ताबानुं गणी दाखल थवा दीधुं. आखी नदीना प्रदेशमां जर्मन राज्यने कोई पण प्रकारनी अटकायत थई शकती नथी तो पछी आ वाहाणने माटे हवे विशेष करवानुं रेहेतुं नथी, तोपण, सेनेटे त्यांना नागरिकोने फरमाव्युं के आवा वांधावाळां वाहाण अने ते मांहेला माल साथे तेमणे कोई पण प्रकारनी निस्बत राखवी नहि. छेवटे पण, कंपनीना भागीदारोने छानोछूपो माल लई जवा दीधो.

---

* आम ठराव थवाना कारणमां एम केहेवाय छे, के आगळ उपर वांधो उठे तो जवाब देवो मुश्केल थई पडे, एटला माटे, युरोपियन हदमां वाहाण आव्युं, एटले एक नौका तेनी पासे मोकलीने प्राशियानो परवानो तेने त्यांज आपवामां आव्यो, तेथी स्ट्रेड बंदरमां तेने प्राशियन वाहाण समजी हरकत करवामां आवी नहि. सेनेट आगळ फाव्या नहि, त्यारे, फरीने मजबूत वांधो उठाव्यो पण अगाउथी करी राखेली गोठवणथी सामो खुलासो आपी शकाय तेवुं न होवाथी तथा प्रशियाना वावटाने अपमान आपवानो प्रसंग उभो थतो होवाथी तकरार पडती मूकवामां आवी. आ वाहाण, खुटेलो खोराक मेळववाना बाहानाथी आयर्लंडमां पण आव्युं हतुं.

१७१२ ना अक्टोबर महिनानी पेहेली तारीखे आस्ट्रियाना अधिराजाए पोताना प्रधानोपर आज्ञा पत्र मोकल्युं के ऑस्टॅंड कंपनिये ठराव विरुद्ध हिन्द भणी वाहाणो मोकलावीने अयोग्य कृत्य कर्युं छे, तेवुं फरीथी तेओ अथवा मारी प्रजामांथी बीजो कोई शख्स न करे एटला माटे सख्त ताकीद आपवामां आवे छे.

आटलुं छतां पण, कंपनीवाळाने पकडेला वाहाणनो माल हर-राज करी वेचवानो लाग मळयो, तेथी जरा फूलाइने तेमणे वळी एक वाहाण मोकल्युं हतुं, तेने पाछां वळी आववानो समय थयो त्यारे एक एडवाइस बोट सामी मोकलीने सूचना काहावी के वाहाणने Cadiz कॅडिझमां दाखल करी देवुं अने त्यां जे सलाह आपवामां आवे ते प्रमाणे वर्त्तवुं. आ सूचना प्रमाणे वाहाण कॅडिझमां आव्युं के तरत ते मांहेलो माल एक फ्रेंच वाहाणमां दाखल करी दीधो; कॅडिझना स्पानिश वेपारीनो माल हमबर्गमांना एक व्यापारी उपर मोकलवाने चडाव्यो छे एवुं भरतियुं तैयार करेलुं हतुं तेना उपर फ्रेंच वाहाणना कप्टिने सहि करी, एटले बाध नडे नहि एवुं करार प्रमाणे आ कृत्य थयुं एवुं रूप आप्युं. पण आ बधा कावत्रानी वातमी ब्रिटिश अने डच सरकारने पोहोंची वळी, एटले, तेमणे आस्ट्रियाना अधिराजाने जाहेर करीने जणाव्युं के कोलकरारनी विरुद्ध आवां कृत्य थाय छे ते अटकाववां जोइये. अधिराजाए जाण्युं के, आगळ तकरार वधारवा जेवुं आ कार्य नथी, अने पोताना ठरा-वनी विरुद्ध कंपनिये आ प्रमाणे कर्युं, माटे पोताना प्रधानने लखीने सिनेट मारफत वाहाणनो माल जप्त करी देवानो हुकम फरमाव्यो, पण वाहाण साथे आवेला कागळो वगेरे तपासतां सेनेटने तो कावत्रुं खरुं लाग्युं तेथी उलटो हुकम करवो ठीक जणायो नहि. छतां अधिराजाए तेमना उपर वधारे दबाण कर्युं त्यारे एक तरफ

नागरिकोने ताकीद करवामां आवी के आवा वांधा भरेला वाहाण अने माल संबंधीना काममां तेमणे कोई प्रकारनी सामेलगीरी करवी नहि, अने बीजी तरफ, [१७३४ ना जान्युआरी मासनी १९ मी तारीखे] कंपनीना भागीदारोने, ते माल छानोमानो लई जवानी सूचना करवामां आवी.

१७३१ ना मार्च मासना कोलकरारनी रुए बे वाहाणो हिन्द भणी मोकलवानी छूट मळी हती, ते प्रमाणे १७३२ ना एप्रिल मासमां ऑस्टेंडमांथी रवाने थयां, अने १७३४ नी आखेरिये पाछां वळी आव्यां.

यूरोपना राजप्रकरणीय वातावर्णमां आ समये घणा आडा अवळा झपाटा लागी रह्या हता, अने ऑस्ट्रियानो अधिराजा, फ्रान्स, स्पेन, अने सार्डिनिया साथे सामटो लडाईना वमळमां गुंचाई गयो हतो, तेवा मामलामां, ग्रेटब्रिटनने के डचना प्रजासत्ताक राज्यना स्टेट्स जनरलने जरा पण नाराज करवाने ते ठीक धारतो न हतो, केमके, ए बंनेनो आश्रय एने अति घणो अगत्यनो हतो, तेथी ऑस्टेंड कंपनीने हवे कोई पण प्रकारनो आडो अवळो के सीधो आश्रय आपवानो विचार बिलकुल मांडी वाळयो, एटले, कंपनी छेल-वेरकी हिन्दने नमस्कार करीने विरामी गई. ऑस्ट्रियन नेधरलंडने पूर्व प्रदेश साथे व्यापार करवानुं अटकाववामां आव्युं ते सन १८१९ मां तेनुं होलंड साथे संमिलन थयुं त्यारे व्यापार करवानी छूट चालती थई.

ऑस्टेंड ईस्ट इंडिया कंपनीने १७२३ ना आगस्ट मासमां व्यापार करवानो परवानो मळयो त्यारथी तेओए वाहाणो रवाने कर्या तेनुं पत्रक.—

वर्ष.	वाहाणनुं नाम.	केटली तोपनुं	तेनो कमांडर	क्यां हंकारी गयुं.
१७२४.	एम्परर चार्ल्स.	३०	मिचायल केफाइस.	बंगाळा.
,,	एम्प्रेस एलिझाबेथ.	२८	बाल्थासार रोझ.	चीन.
,,	ईगल.	२५	निकोलास कारपेन टियर	चीन.
१७२५.	चार्ल्स छट्ठो.	३६	जेम्स त्रिटर	बंगाळा.
,,	एम्प्रेस.	३६	कलार्क	चीन.
,,	मार्कवीस डीप्री.	३६	आण्ड्रु व्लार्डोरिंग	चीन.
१७२६.	गोल्डन लायान.	३६	जेम्स लारमे	चीन.
,,	ईगल.	३४	जान वेले	चीन.
,,	पीस.	३६	फिलिप पेरोनेट	बंगाळा.
,,	होप.	३४	निकोलास कारपेनटियर	बंगाळा.
१७२७	आर्चडचेस एलिझाबेथ.	३२	मिचायल केफाइस	बंगाळा.
,,	चार्ल्स छट्ठो.	२८	डीमेयेने	बंगाळा.
,,	कांकोर्ड.	३६	राइनगेट	चीन.
,,	मार्कवीस डीप्री.	३८	ब्रानवर	चीन.
,,	सेंट आण्टोनी आफ पाडुआ		जनि वात ब्राकेल	ब्राझीलमां एडबाइस बोट तरीके रवाने करेलां
,,	सेंट आन.	,,	माथ्यु क्रींकार्ट	
१७२८.	सेंट जोसेफ.	,,	डानियल पितृ	
१७२९.	सेंट थेरेसा.	,,	डोमिनिक ब्राको.	बंगाळा.
१७२९.	आपोलो	,,	मिचायल केफाइस	,,
,,	सीरीन	,,	,,	,,
१७३२.	कांकोर्ड.	४०	जेम्स डी लोमेस	बंगाळा.
,,	डयुक आफ लारेन.	४४	ली कलार्क	बंगाळा.

सन. १७२६ अने १७२७ नी सालमां वाहाणो रवाना करवामां आव्यां, त्यार पछी, सन. १७२७ ना मे मासनी ३१ मी तारीखे कोलकरार थया, ते बाबतनी बातमी आपवाने माटे, ते वाहाणो पाछां वळी आवे त्यारे, ब्राझिलमां तेमने एडवाइस बोटो मळे एवी गोठवण करी हती. अने ते प्रमाणे, त्रण एडवाइस बोटो रवाने करवामां आवी, तेमां यूरोपना राजमामलानी खबर मळतां, तेओए शी रीते वर्त्तन चलाववुं तेनी पूरेपूरी सूचनाओ करवामां आवी हती.

सन. १७२४ नी सालमां पेहेलुं ज जे वाहाण बंगाळा तरफ हंकारवामां आव्युं हतुं, ते छेवटे, दरियाना पेटमां दाखल थई गयुं हतुं, तेथी, हिन्दना वेहेम प्रमाणे कंपनीने (**प्रमथ ग्रासे मक्षिका**) पेहेला ज कोळियामां माख आवी. अने छेवट पण, तेवोज परिणाम आव्यो.

सन. १८३१ ना नवेम्बर मासनी १५ मी तारीखे कोलकरार थया तेनी रुए होलंडथी बेल्जियम स्वतंत्र थयुं एटले ए देशना व्यापारनी हकिकत इलायदी छापवामां आवी छे.

स्वीडननो पूर्वप्रदेश साथे व्यापार.

यूरोपना उत्तर भागमां नॉर्वेनी पासे आवेला स्वीडन देशना रेहेवासियो जे स्वीड केहेवाय छे, तेओ शूर छे अने मनुष्योनी जातिमां जे गाथिक भेद केहेवाय छे ते मांहेला छे. तेओ समुद्र गमनना साहासिक कार्यों करवामां पंकाता आव्यां छे; पण व्यापारमां पडवाना काममां तेओ छेक मोंडा उतर्या छे. तेओना देशमां निपजती वस्तु अने मच्छीमारना धंधाथी भेगा थता मालनो वेपार करवानुं काम तेओए हेन्स शहरोना व्यापारियोने करवा दीधुं छे. अने पोते तो युद्धविषयक कार्योमां पड्या रहीने निरंतर लडाइयोमां ज रोकायला रह्या छे.

१६२६. परदेश साथे व्यापार करवानो प्रारंभ, तेमना महाराजा गस्टावस आडोलफसे करावेलो जणाय छे. आफ्रिका-एशिया, अमेरिका, अने मागेलानिका साथे व्यापार करवाने, एक व्यापारी मंडळ—कंपनी स्थापवानो प्रयत्न कर्यो, अने जुन मासनी १४ मी तारीखे व्यापारियोना एक मंडळे १२ वर्षनी मुदतनो चार्टर करावी लईने स्टाकहोममां एक कंपनी स्थापी; पण तेवामां ज जर्मनीमां लडाइयो थवा लागी अने राजानुं लक्ष लडाईना मामलामां गुंथायुं रेहेवाथी लोको तेमां गुंथाया रह्या. एटले, कंपनीनुं काम आगळ चाल्युं नहि.

गस्टावसनी कुमारी विदुषी हती, ते पोताना बापना राज्यासन उपर बेठी त्यारे तेना समयमां पण हिन्द साथे व्यापार करवानुं चाल्युं नहि. परंतु तेनी प्रजामांथी केटलाक लोक उत्तर अमेरिकामां जईने त्यां वश्या, अने तेमनो नवोवास नवा स्वीडनना नामथी ओळखावा लाग्यो. तेमना वंशजोना समयमां, पोताना देशनी राज्य,

सत्ता परस्वाधीन थई गई, तो पण, तेओ पोताना देशी नामथी अने गामथी ओळखावा लाग्या. तेओनो देश हमणां न्यु जरसीना नामथी ओळखाय छे, त्यां तेमनी वस्ती छे, अने केटलाक पेन्सील वेनियामां पण वसेला छे.

स्वीडनमां भाग्यो टूटयो कांइक व्यापार चालतो हतो ते १२ मा चार्ल्स राजाना कोपथी टूटी गयो. तेणे घणी जीतो मेळववा जतां, राज्य उज्जड करी नांख्युं, पण पछवाडेना राज्योमां धीरे धीरे पांशरुं थतुं चाल्युं, उद्योग वधवा लाग्यो, अने आबादानी थवानो समय आव्यो. निरंतर थती लडाइयोथी कंटाळी जइने जेओ देश तजी गया हता ते पाछा आववा लाग्या. विदेशमां तेओए मेळवेली माहिती, अने ज्ञाननो उपयोग अहिं आवीने करवा लाग्या, तथा लाभनी लालचे, परदेशियो त्यां आवीने पोतानो उद्योग चलाववा लाग्या तेओने पण उत्तेजन आपवामां आव्युं.

आ समये, नेधरलंडनी आस्टेंडनी कंपनी पडी भागी हती, पण तेना वहिवटमां जेओए लाभ जोयो हतो तेओना मनमां, वेपारथी थता लाभ खश्या न हता, अने तेओ मांहेला केटलाकने पोताना देशमां पाछा आववा दीधा न हता तेवाओने स्वीडनमां वेपारी कंपनी स्थपाय तेमां भळवानुं मन थयुं:—

१७३१. स्टाकहोम नो एक रेहेवासी हेत्री कोनिंग करीने हतो, तेणे स्वीड ईस्ट इन्डिया कंपनी स्थापवानी त्यांना राजाने विनति करी; तेणे राजाने समजाव्युं के, परराज्यो साथे कोलकरार थया छे, तेने बाध नडे नहि एवी रीते एशिया अने आफ्रिकाना घणा प्रदेशो साथे वेपार चलाववामां वांधो आवे एम नथी, तो व्यापारनो हक स्वीडने शा माटे जतो मूकवो. आवा काममां अनुभवी परदेशियो सामेल थता होय तो तेमने भळवा देवामां पण आपणने लाभ छे

आस्टेंड कंपनीमांथी लई लीधेला पैसा साथे जेओ आपणने मळशे तेओ उपयोगना थई पडशे. राजा अने तेना कारभारियोना मनमां आ वात उतरी, अने जुननी १४ मी तारीखे नवी कंपनी स्थापवाने पटो करी आपवामां आव्यो, तेनी मुदत १५ वर्षनी ठरावबामां आवी. बीजा यूरोपियनो वेपार करता होय, तेओनी अगाउथी परवानगी लेवानो बाध नडे, एटला माटे, केप आफ गुडहोप अने जापान वच्चेना सर्व प्रदेश साथे वेपार चलाववानुं ठराववामां आव्युं, के जेथी करीने पारका बंदरमां पेसवानी जरूर रेहे नहि. वाहाणो तैयार करी मोकळवां, अने माल भरीने पाछां लाववां, तथा तेनुं लिलाम करीने वेचाण करवुं, तेने माटे गोटेनबर्गनुं बंदर मुख्य स्थान ठराववामां आव्युं वेपारने माटे वाहाण रवाने थता पेहेलां, तेमां केटलो माल, केटला वजननो भरी शकाय एम छे तेनुं माप अगाउथी करवुं अने प्रत्येक खेपने माटे मालना वाहाण दीठ राजाने १०० डालर अने गोटेन-बर्गना बंदर पासे २ डालर जकात तरीके कंपनी वाहाण पाछुं आव्या पछी, ६ मासनी अंदर भरी दे, एम ठराववामां आव्युं. कंपनीनी नजरमां आवे एटलां वाहाणोनो तेओ उपयोग करे, पण ते वाहाणो देशमां बंधायलां होवां जोइये तथा ते बांधवामां अने ते सज्ज करवामां बधो देशी माल वपरायलो होवो जोइये. जे सामान देशमां बनी शकतो न होय ते ज मात्र परदेशी वापरवो. देशनी आबादानीने माटे देशी माल वपराय तो तेने उत्तेजन मळे ए वात लक्षमां राखीने आ ठराव करवामां आवेलो छे. वाहाण उपर स्वीडीश वावटो चडाववो जोइये, अने साथे राजानो तथा आलजियरना प्रजासत्ताक राज्यनो परवानो राखवो जोइये. कंपनी पोतानो वेपार चलाववाने जोइये तेटली मुंडी उभी करे. कंपनीने अगत्य पडे एटलो लडायक सामान—दारु, गोळा, हथियार आदि निकाश करी शके.

परराज्यना शिक्का अथवा नगदी खप जेटलो लई जाय पण तेमां देशना शिक्का लई जवा नहि. पूर्व प्रदेशमां (ईस्ट इंडिया)थी, त्यांनां कारखानांमां बनेली चीजो, अने बीजी निपज जे लाववी होय ते कंपनी पोताने फावे तेटली लावे, तेने माटे कोई प्रकारनी बंधी करवामां आवी नहि. कंपनीनां वाहाणो, माल भराईने हंकारवाने माटे तैयार थयां होय, तेने कोई पण सबब बतावीने रोकवामां आवशे नहि, तेमज, ते माल भरीने देशने बंदरे पाछां आवशे त्यारे तेने बंदरमां पेसवाने पण कशा प्रकारनी रोकाण करवामां आवशे नहि. राज्यना वाहाणोना नौकापति (कमांडर) ने वाहाण उपरना माणसो उपर जेटलो अधिकार छे तेटलो ज अधिकार कंपनीना वाहाणोना कप्टिनोने आपवामां आव्यो; तेम ज तेमना खारवा, सिपाइयो आदि जे नोकर होय तेमने राज्यनी नोकरीमां दाखल करवानुं दबाण करवामां आवशे नहि एम पण ठरावबामां आव्युं. राज्यनी नोकरी छोडीने जे माणस नीकळी गयो होय तेने कंपनी पोतानी नोकरीमां राखे नहि एवी बंधी करवामां आवी.

माल भरीने वाहाण पाछुं आवी बंदरमां दाखल थाय ते उपर कोई पण प्रकारनी जकात लेवामां आवशे नहि, पण माल उतारवानी जे लागत हशे तेटली ज लेवामां आवशे.

कंपनीनो वहिवट त्रण डरेक्टरो चलावशे, तेओ स्वीडनना देशी होवा जोइये, अथवा बाहारथी आवेला जे देशी थई गया होय ते पण चालशे, अने तेमांथी कोइ कंपनीने कामे परदेश गयो हशे तो तेने बदले बीजाने नीमवो. आ डरेक्टरो, प्रोटेस्टन्ट नामनो नवो सुधारानो धर्म थयो हतो ते पाळनारा होवा जोइये. कंपनीने जे पटो करी आपवामां आव्यो छे, तेमां नक्की करेला नियमने अनुसरे, एवा धारा कंपनिये, पोतानो वहिवट चलाववाने बांधवा. कंपनीना भागीदारोनी जाण माटे कंपनिये विगतवार हिसाब छापीने तेमने

आपवो, तेमां कंपनीनुं भंडोळ केवी रीते वेपारमां उपयोगमां लीधुं, तथा नफो खोट केवा प्रकारे केटलो थयो, तेनी विगत जणाववी; पण तेमां कोण कोण भागीदार, केटली रकमना छे, ते बताववानी फरज पाडवामा आवी नहीं; तेमज, गमे ते कारणने लीधे, कोईने कंपनीना चोपडा अथवा वहिवटना कागळो जोवानी छूट आपवामां आवी नहि. कोई डरेक्टरना जाणवामां एम आवे, के तेमनामांथी कोइये छूपी बातमी फोडी छे, अथवा कांई दगो के गेरचाल चलावी छे तो तेवाने दूर करीने तेनी जग्याए बीजाने निमवामां आवशे.

मालनी व्यवस्था करनारा, आफिसरो, खारवा, अने लडायक सिपाइयो, कंपनी पोताने फावे तेटला राखे, पण ते बधा देशी होवा जोइये. जो परदेशीने राखवानी अगत्य जणाय तो, ते राजानी परवानगीथी, त्यांनो देशी करी देवामां आवेलो अने देशमां जन्मेला जेवो थइ गयेलो होवो जोइये, आवा शख्सनी मिलकत उपर टांच लाववामां आवशे नहि. कंपनीनी जे मूडी उभी करवामां आवी हशे, तेना उपर, कोई प्रकारनी अटकायत, अथवा जप्ती करवामां आवशे नहि.

पृथ्वीना कोई भाग उपर वेपार करवाना काममां, कंपनीने हरकत करवानुं कोई करशे, तो तेने हरेक रीते पोहोंची वळवाने कंपनीथी जे थाय ते करी शकवाने राजा तरफथी पूर्ण अधिकार आपवामां आवशे. तेओए, सोइ पडती रीतिए पूरेपूरो न्याय मेळवी लेवो, अने पोतानुं समाधान करी लेवुं; तेमज, बळ बतावीने कोई हरकत करे, तो तेना सामुं बळ वापरवाने पूरी छूट छे, आवी रीते हरकत करनाराने चांचिया अथवा शत्रुमां लेखीने ते संबंधे योग्य वर्तन चलाववुं. कोई राज्य तरफथी, कंपनीने अन्याय करवामां आवशे, अथवा नुकसान पोहोंचाडवामां आवशे, तो ते विषेनी हकिकत राजाने जाहेर

करतां, राज्ञा तेओ पासेथी पूरो न्याय अने मनमनावणुं करावी, बदलो अपावीने, अथवा बीजी हरेक घटित रीते समाधान करावी आपशे.

स्वीडनना राज्यनी वस्ती मांहेथी, कोई पण माणस, कंपनी सिवाय, वेपार करे नहि, अथवा कंपनीना व्यापारने कशी नडतर करे नहि, पण जो करशे तो राजानो ते गुनेहगार थशे, अने तेनां वाहाणो अने मालमता जप्त करी लेवामां आवशे. पूर्वप्रदेशनो वेपार बोहोळा धोरण उपर चलाववाने माटे आ ठरावमां कांई फेरफार करवो योग्य जणाशे, अथवा वधारो करवानो हशे, तो ते प्रमाणे राज्ञा भणीथी करवामां आवशे.

उपर प्रमाणे चार्टरनी कलमो घणी संभाळथी रचवामां आवी, तेथी लोकोनो कंपनी माटे सारो अभिप्राय बंधायो, एटले लागली ज एटली बधी रकम भराइ गई, के डरेक्टरोने तुरत ज बे वाहाणो रवाने करवानी तैयारी करवी पडी.

१७३१ ना जुलाइमां स्वीडनना राजाए हॉलंडना स्टेट्स जनरलने जणावी दीधुं, के अमे व्यापारी कंपनीनुं एवुं बंधारण कर्युं छे के, कोई पण क्रिश्चियन लोकोना व्यापारने ते भागमां कशीवाते अडचणकर्ता थई पडे नहि, पण दैव्ययोगे लांबा मार्गमां पर्यटन करवानुं होवाथी, मोसमना भरावाने लीधे, अथवा अणधार्या पवनना झपाटाथी कोई वाहाण तमारा बंदर अथवा मार्गमां आवी चडे तो तमे जेम बीजा क्रिश्चियन लोको प्रति दयाभाव बतलावो छो तेवी ज रीते अमारा लोको प्रति वर्तन करशो एवी आशा राखवामां आवे छे. अमारा वाहाणोवाळाने खोराक जोइशुं अथवा मरामत करवानी हशे तो रोकडा पैसा आपशे. पेहेली वारना लखाणनो जवाब तो खाइ गया पण बीजीवार लख्युं त्यारे स्टेटस जनरले जणाव्युं के, अमे तमारी साथे पूरेपूरी मित्राचारी धराविये छिये, पण हॉलंडमां

लांबा समयथी कंपनी स्थापवामां आवी छे, तेना स्वार्थने अडचण करता तमे स्थापेली कंपनी थइ पडवानो संभव छे, माटे तेना उपर मेहेरबानी बतावी शकाशे के नहि, ते जोवानुं छे. बाकी बीजी वाते तमारी प्रजाने अमे आश्रय आपवाने चूकीशुं नहि.

कंपनीना डरेक्टरोए बे नवां वाहाणो बंधाव्यां, तेमां एकनुं नाम स्वीडनना राजा फ्रेडरिकने नामे पाडयुं. अने बीजानुं नाम राणी साहेबना मानार्थे अलरिका पाडयुं. आ वाहाणो घणां मजबूत अने लांबी मुसाफरीने माटे बधे प्रकारे योग्य बंधायां हतां; तेमां मालनी व्यवस्था करनारा राखवामां आव्या ते पूरेपूरा अनुभवी अने चीनना व्यापारमांथी माहीतगार हता तेवाने पसंद करवामां आव्या, तथा आफिसरो निम्या ते पण समुद्रगमनमां कुशळ, तथा खारवा पण सारा पसंद करीने राखवामां आव्या. राज्य तरफनां वाहाणो छे एवो तेनो मरतबो सचवाय एटला माटे फेडरिक वाहाणना मालनी व्यवस्था करवावाळो मि. कोलिन केमबेल हतो तेने राजाए पोताना एलची तरीके स्थापीने चीनना राजा उपर, तथा बीजा पूर्व प्रदेशना राजाओ उपर खलीता लखावी आप्या. कंतानमां पोहांची जतां तेमनो सारो सत्कार थयो, अने बीजा परदेशियोने वखारो करवा दीधी हती तेम करवाने परवानगी आपी; तेमने जोइतो माल पण मळ्यो ते भरीने यूरोप भणी पाछां वळतां, सून-डानी सामुद्रधुनिमां फ्रेडरिकनो प्रवेश थतां, त्यां अगाऊथी वलंदानां सात वाहाणो बटेवियेथी आवी, तेनी वाट जोइ रह्यां हतां, तेमणे ते झाली लीधुं अने बटेविये लइ गया.

१७२६ आ समाचार स्वीडनना राजाने पोहोंचतां, तेणे पोताना हेग खातेना कारभारीने लखवाथी, तेणे आगस्ट मासनी ११ मी तारीखे स्टेटस जनरलने लखी जणाव्युं के, आपणी बंने

सरकार वच्चे घाडी मित्राचारी छतां, अमारी रैयतनां वाहाण पकडवानी बटेवियावाळाए हिंमत करी छे ते बीलकुल छाजती नथी, अने अमे नथी धारता के एवी उद्धताइ भरेली वर्तणुक चलाववाने तमारा तरफथी उत्तेजन आपवामां आव्युं होय. अमे अमारी कंपनीने वचन आप्युं छे, ते प्रमाणे, तेमने परराज्य भणीथी हरकत थती टाळवानी अमे अमारी फरज समजिये छिये अने ते प्रमाणे अमे अमल करवाने चूकीशुं नहि.

आ लखाणनी भाषा उपरथी स्टेट्स जनरलने लाग्युं, के आगळ जतां आ वात वधी जाय एवी छे, तेथी तेणे डच इस्ट इंडिया कंपनीना डरेक्टरोने आ लखाण मोकलीने पूछ्युं, के आ प्रमाणे बनाव बनवानुं शुं कारण छे ते बटेवियाना व्यवस्था करनाराओने पूछीने खुलासो मेळववो जोइये. डरेक्टरोए लख्युं के, अमारा तरफथी ए विषे कांई हुकम फरमाववामां आव्यो नथी, तेमज त्यांथी आवेला कागळोमां ए विषे लखवामां आव्युं नथी, माटे अमे ए विषेनो बटेवियेथी खुलासो मंगावीने जाहेर करीशुं. आ उपरथी स्टेट्स जनरले स्वीडनना एलचीने जवाब आप्यो के, जे कृत्य बन्युं छे ते संबन्धी अमे, तेमज कंपानिये काई पण हुकम आप्यो नथी, माटे तमे तमारा राजाने अमारी वती जणावजो, के "हजी पण अमे तमारा प्रति जेवो मित्राइनो नातो राखिये छिये ते प्रमाणे ज, अमारुं वर्तन चलाविये छिये." पकडेलुं वाहाण तुरत ज बटेवियेथी छोडी मूकवामां आव्युं, एटले ते स्वीडन जइ पोहोच्युं. आ बनाव बन्या पछी कंपनिये चीननी साथे व्यापार करेल तेमां वलंदा भणीथी कोई प्रकारनुं दखल करवामां आव्युं नथी. बीजुं वाहाण पण सहिसलामत आवी पोहोंच्युं. आ बंने वाहाणोनो माल वेचातां तेमने सामान्य रीते लाभनी प्राप्ति थइ, एटले आगळ काम चलाववानी तेमनी उलट वधी.

चीनना लोकने पसंद पडे एवो माल स्वीडनमां बनतो न हतो तेथी, त्यांनी बनावटनो माल, वाहाणमां भरीने लइ जता हता ते काडिझ-ने बंदरे उतारीने वेची नांखतां त्यांथी नगदी लेवामां आवती हती, ते चीननो माल खरीदवाने काम लागती हती.

कंपनिये १७३२ मां प्रारंभ कर्यो त्यांथी ते १७४६ सुधीमां २५ वाहाणोए पर्यटन कर्युं, तेमां ३ तो हिन्दभणी बंगाळे मोकलवामां आव्यां हतां, बाकीनां २२ चीन गयां हतां, तेमांथी ४ नो नाश थयो हतो.

ते एवी रीते के मालथी भरेलुं एक वाहाण खराबा साथे अथ-डाइने नाश पाम्युं, ने बाकीनां त्रण कोई पण किनारे पोहोंचता पेहेला दरियामां गेब थइ गयां. आवो अभागियो बनाव बन्यो छतां पण, तेमनी मूडी उपरांत, दर सेंकडे ८१७½ टका, नफाना मळ्या, ने सालवार हिसाब गणतां सेंकडे ५४½ टका नफो परवड्यो, ते घणो म्होटो केहेवाय, मात्र ए नफामांथी विमानुं खर्च भागीदारने पोतानी गांठनुं आपवुं पडयुं हतुं ते बाद जाय.

१७४६. आ वर्षमां कंपनीने नवो पटो करी आपवामां आव्यो, अने तेनी मुदत १७६६ सुधीनी, २० वर्षनी ठराववामां आवी. आ कंपनीना बंधारणमां, परदेशी आगळ पडता हता, तेथी तेओ नफो खाटी जता हता, तथा सारो पगार मेळवता हता, तेनी देशियोनी नजरमां अदेखाइ आववा लागी, जे त्यां ज वसता हता तेओ तो त्यां कमाता हता अने त्यांज खरची नांखता हता, पण जेओ बाहारना भागीदारो हता तेओने घेर नफो पोहोंची जतो हतो, तेथी तेवा अदेखाइना सपाटामां आवी जता न हता. छेवटे लोकोनो बोभाट ओछो करवाने कंपनिये ⅔ देशी नोकर राखवा ने ⅓ परदेशी राखवानुं ठराव्युं, पण ते प्रमाणे कामना माहितगार लोको मळी आव्या नहि त्यारे तेमनी आंखो उघडी अने अदेखाइ करता बंध पडी गया.

१७९६. कंपनीनी स्थापना थइ त्यारथी, जे सफरने माटे भागीदार होय ते सफर पूरी थाय एटले पोताने भागमांथी नीकळी जवुं होय तो तेम करी शकतो हतो, तेने बदले हवे, बीजी यूरोपियन कंपनीनी माफक, जाथुना भागीदार करवानी रीति दाखल करवामां आवी.

चीनथी केवा प्रकारनो माल आवतो हतो ते जाणवा माटे एक स्वीडिश वाहाण माहेला मालनी विगत नीचे आपवामां आवे छे:—

१०,२०,६४२	रतल	बोहीया चाहा.	२,८८५	पेटीमां.
९६,५८९	,,	कांगो चाहा.	१,३५९	,,
६७,३८८	,,	औचांग चाहा.	१,९४०	,,
१७,२०५	,,	पीको चाहा.	३२३	,,
६,६७०	,,	बिंग चाहा.	११९	,,
७,९३०	,,	हाइसन स्कीन.	१४०	,,
२,२०६	,,	हाइसन.	३१	पीपमां.
३,५५७	,,	जुदा जुदा प्रकारनी, डबामां.		
९६१	ताका	पोइसीडमार—६		
६७	,,	बे जातना रंगनी.		
१४३	,,	फरनीचरने जडवा माटे डमास्क.		
६७३	,,	साटिन.		
३१	,,	रंगीन तथा भातीगळ.		
६८१ ½	,,	Paduasoy		
१९२	,,	Gorgoron		
१,२९१	,,	Taffaties		
११	,,	Lampasses		
५,३१९	,,	नानकीन कपडुं.		

९,०४७	रतल	काचु रेशम. ३३ पेटीमां.
३९,३१४	,,	Galangal root
६,३९०	,,	चीना रूट.
२,१६९	,,	छिपो.
६,३२९	,,	पातळी नेतर. (For hoops)
१०,७०९	,,	सागो.
४,१७१	,,	Rhubarb रुबार्ब २४ पेटीमां.
९,३१४	,,	रंगेला कागळ.
१,२९०	नंग	फुल flowers
३,४००		Jettoons of mother of pearls
६२.		,, १० जथानी
१०८		जॉपानी क्वाड्रीलनी पेटियो.
१८		जापानी टोइलेटटेबल.
१०		जापानी टाबलेटस.
६	टन	अरक (Arrack)
२७४		पेटियो, चीनाइ वासणनी
९८९		पीप अने पडीकांमां चीनाइ वासण अने बीजी न्हानी न्हानी चीजो.

आ वेळाए प्राशियाना एम्बडनमां एक नवी कंपनी उभी थइ. तेनी साथेनी चडसा चडसीमां स्वीड कंपनी टकी शके, एटला माटे, राजा भणीथी प्रत्येक हंकारी जता वाहाण दीठ सामटो कर लेवामां आवतो हतो तेने बदले, देशमां खपत थाय ते प्रमाणे सेंकडे २० टका जकात लेवानुं ठरावबामां आव्युं. गत सात वर्षमां, प्रत्येक खेपे दृढ ७९ हजार लिव्र (३,१२९ पौंड) लेवामां आवता हती ते रेवाज बंध करवामां आव्यो.

१७६९. सार्वजनिक काममां नाणानी ताण पडवानो सबब आगळ धरीने उपरनी गोठवण रद् करवामां आवी, एटलुं ज नहि, पण विश्वासघात एवो थयो के पाछलनी बधी बाकी मजरे गणी लेवामां आवी.

१७६६. बीजां २० वर्ष माटे कंपनीने नवो पटो करी आपवामां आव्यो. आ प्रसंगे १,००,००० पौंड राजाने धीरवा पड्या, तेनुं व्याज सेंकडे ६ टका लेखे आपवानुं ठर्युं, पण ते उपरांत १२,५०,००० लिव्र (५२,०८३ पौंड ६ शि० ८ पेन्स) वगर व्याजु, आपवानी अगत्य पडी. आ रकम पेटे, कंपनीने प्रत्येक वाहाण दीठ जकात भरवी पडती ते, ९३,७५० लिव्र (३,९०६, पौं० १५ शि०) आखी रकम भराता सुधी, जमे करवाने परवानगी मळी, अने व्याजु धीरेली रकम चार हपते भरी देवानो ठराव थयो.

सन १७४६ थी ते १७६६ सुधीनी २० वर्षनी मुदतमां कंपनीनां ३६ वाहाणोए सफर करी, तेमां ३ वाहाणो सुरत जवा माटे हतां, अने वाकीनां चीन गयां हतां, मात्र एक वाहाण नाश पाम्युं हतुं.

स्वीडिश कंपनीनो वेपार, युरोपमां वृद्धि पामतो अने कुशळताथी चलाववामां आवेलो गणायो; अने इंग्लंडमां १७८४ मां कम्युटेशन आक्ट चलाववामां आव्यो तेथी वच्चे नडतर थइ पडी, नहि तो, चीननो घणो खरो वेपार तेमणे पोताने हाथ करी लीधो होत.

माल खरीदवाने चीनमां तेओ रूपानाणुं लइ जता हता, पण अवेज खूटतो, तो स्वीडनमां कंपनीना डरेक्टर हता तेना उपरनी हुंडी लखी आपवामां आवती हती. आवी सुगम रीति चालती रेहे वाथी जोइये तेटलो माल खरीदवाने वांधो आवतो न हतो

१७७८. जान्युआरीनी पेहेली तारीख पेहेलां तो चीनभणी २१ वाहाणो रवाने करवामां आव्यां हतां. अने तेमांथी चार पाछां वळी आववानो समय थयो हतो, पछवाडे रहेलां १७ वाहाणोमां २,२६,००,००० रतल चाहा भरी आणी, अने बीजो सामान्य माल पण लाव्यां. आ खेपोमां केटलो लाभ मळ्यो तेनी विगत जाणवामां आवी नथी, पण सेंकडे ४२ टका शेरोनो भाव वध्यो ते उपरथी सारो नफो उत्पन्न थयेलो समजाय छे. १७७० नी सालमां १२ टकानी वेहेंचणी आपवामां आवी हती ए वात तो नक्की छे. पछीनां वर्षोमां सेंकडे छ टका आपवामां आव्या छे. १७९३ नी सालथी कंपनीने वीमो भरवो पडयो छे.

कंपनीनुं कामकाज करवानुं स्थान गोट्टनबर्गमां राखवामां आव्युं हतुं तेथी वाहाणो सफरे मोकलवानी बधा प्रकारनी सारी सोइ बनी आवती हती, तेमज, मालनी हरराजी करी देवाने अहिं जेवी गोठवण थइ शकती हती तेवी राज्यना कोई बीजे बंदरे थइ शके एम न हतुं. आ बंदरना उपयोगने लीधे रस्ता सुधारवानी अने खेतीवाडीनी काळजी राखवानी अगत्य पडती हती.

कंपनीनी स्थापना थइ त्यारे तेनी मूडी खेपेखेपनी जुदी जुदी रेहेती हती ते ६० लाख लिव्र (२,५०,००० पौंड) थइ हती; सन १७९१ मां ५० लाख (२,०८,३३३ पौं० ६ शि० ८ पेन्स) रही, आ अगत्यनी बाबत संबंधी जाण पुरुषोने पण कांई खबर पडती न हती; मात्र कल्पनाथी जे जणाय ते मानी लेवामां आवतुं हतुं, कारण के ए संबंधी जनसमूहना जाणवामां आवे एम प्रसिद्ध करवामां आवतुं न हतुं. स्वीड लोको आ संबंधी ओछी दरकार राखता गया तेम सरकारे ए वात अंधारामां राखवाने वधारे प्रयत्न कर्यो. पछवाडेथी एवो धारो करवामां आव्यो, के कोई डरेक्टरे कोनो शो भाग छे अने केटला

पैसानी मूडी छे ते वात बाहार जणाववी नहि. अगर कोई जणावशे तो तेने डरेक्टरोमांथी काहाडी मूकवामां आवशे एटलुं ज नहि पण तेना भागनी जे रकम कंपनीमां हशे ते उपरथी तेनो हक रद्द करवामां आवशे. स्वतंत्र विचारवाळा देशमां आवी रीति ३५ वर्ष सुधी चालती रही ए नवाइनी वात ! कल्पनामां उतरी शके नहि एवी छे. प्रत्येक चार वर्षे १२ (प्रोप्राइटरो) भागीदारो डरेक्टरोनो हिसाब तपासता हता, पण आ तपासणी करनारानी नीमनोक अगाउथी सूचना करी राख्या प्रमाणे करवामां आवती हती. सन १७६७ नी सालथी भागीदारो पोतानी पसंदगीना माणसो हिसाब तपासवा नीमवा लाग्या अने तेमनी सामान्य सभामां (जनरल मीटींग) तेनो रिपोर्ट रजु थवा लाग्यो. आवी नवी गोठवणथी घणी खाउकी अने गोटाळो अटकी पडवा सरखुं थयुं. हरराजीनी उपज एक सरखी थती न हती. खेपमां जे माल होय, अने ज्यांथी ते खरीद करवामां आवतो होय त्यां जे चालतो भाव होय ते उपर दरेक खेपनी वेचाणनी रकमनो आधार रेहेतो हतो. तेमज यूरोपमां मालनी अछतनी पण असर थती हती. वेचाणनी रकम ओछामां ओछी २० लाख लिव्र (८३,३३३ पौं० ६ शि० ८ पेन्स) अने घणामां घणी ५० लाख (२,०८,३३३ पौं० ६ शि० ८ पेन्स) करतां वधारे थती न हती.

एशियाना माल उपर प्रथम दाण लेवामां आवतुं न हतुं तेथी स्वीडनमां मालनी खपत सारी थती हती, पण पछीथी २० थी २५ टका सुधी जकात नांखवामां आवी अने रेशम जेवो केटलोक माल देशमां आणवा ज्यारे त्यारे मनाइ करवामां आवती एटले खपतमां घटारो थइ जतो हतो, अने ते रकम ३, लाख (१२,५०० पौंड)सुधी गगडी आवी हती. मालमांथी जेनो निकास करवामां आवे तेना वेचाण उपर सेंकडे आठ टका सरकारे लेवा मांडया हता.

१८१२. सन. १७६६ थी ते १८०६–७नी साल सुधी
कुंतान बंदरेथी चाहा आवी तेनी विगत.

वर्ष.	वाहाणनी संख्या.	रतल.
१७६७–८	२	३०,६६,१४३
१७६८–९	२	३१,८६,२२०
१७६९–७०	१	१४,९४,५००
१७७०–१	२	३०,७६,६४२
१७७१–२	हिसाब नथी सुमारे	३०,००,०००
१७७२–३	२	२७,४६,८००
१७७३–४	१	१४,८९,७००
१७७४–५	२	४०,८८,१००
१७७५–६	२	२५,६२,५००
१७७६–७	२	३०,४९,१००
१७७७–८	२	२८,५१,२००
१७७८–९	२	३२,५८,०००
१७७९–८०	२	२६,२६,४००
१७८०–१	३	४१,०८,९००
१७८१–२	२	३२,६७,३००
१७८२–३	३	४२,८५,६००
१७८३–४	३	४८,७८,९००
१७८४–५	....	कांइ नहि.
१७८५–६	४	६२,१२,४००
१७८६–७	१	१७,४७,७००
१७८७–८	२	२८,९०,९००
१७८८–९	२	२५,८९,०००
१७८९–९०–९१	....	कांइ नहि.

૧૭૯૧–૨	૧	૧૫,૯૧,૩૩૦
૧૭૯૨–૩	૧	૧૫,૫૯,૭૩૦
૧૭૯૩–૪	૧	૭,૫૬,૧૨૦
૧૭૯૪–૫	....	ખાલી
૧૭૯૫–૬	૨	૨૭,૫૯,૮૦૦
૧૭૯૬–૭	....	ખાલી
૧૭૯૭–૮	૨	૧૪,૦૬,૨૦૦
૧૭૯૮–૯	૧	૧૪,૮૮,૪૦૦
૧૭૯૯–૧૮૦૦	૧	૪,૪૪,૮૦૦
૧૮૦૦–૧	૨	૨૧,૦૨,૪૦૦
૧૮૦૧–૨	....	ખાલી
૧૮૦૨–૩	૨	૧૪,૨૭,૦૬૭
૧૮૦૩–૪	....	ખાલી
૧૮૦૪–૫	૨	૨૩,૫૨,૬૬૫
૧૮૦૫–૬–૭	....	ખાલી

ઉપરના હિસાબ ઉપરથી જણાય છે, કે પ્રથમનાં ૨૦ વર્ષમાં કંપનિયે ૪૦ વાહાણોમાં ૬,૦૯,૭૬,૧૧૪ રતલ ચાહા ચીનથી નિકાસ કરી, અને ત્યાર પછીનાં વર્ષોમાં માત્ર ૧૯ વાહાણો મોકલ્યાં, અને તેમાં ૨,૧૩,૮૫,૪૨૩ રતલ ચાહા આવી. આમ લગભગ $\frac{1}{3}$ વેપાર હઠી જવામાં ઇંગ્લંડમાં કમ્યુટેશન આક્ટ થયો તેની અસર સ્પષ્ટ જણાઇ આવે છે.

સ્વીડનમાં રાજકાજમાં સ્વસ્થતા રેહેવા ન લાગી તેથી સ્વીડિશ ઇસ્ટ ઇંડિયા કંપનીને વ્યાપાર ચલાવવામાં હરકત નડી, તેમજ રાજ્યને ધીરેલાં નાણાં પાછાં વળી શક્યાં નહિ તેથી કંપનીનો વહિવટ ચુંથાઇ ગયો.

स्वीडन विषे माहिती.

आ देशनो विस्तार १,७३,९६३ चोरस माइल छे, लंबाई ९९० माइल, अने पूहोळाई २५० माइल छे.

वस्ती.

१७५१=१८,०२,३७३	१९१०=५५,२१,९४३
१८३५=४१,१४,१४१	१९१२=५६,०४,१९२
१९०८=५४,२९,६००	

रेलवे.

रेलवे ८,५९४ माइलना विस्तारमां छे, अने बीजो वधारो थयां जाय छे. आमां ⅔ खानगी साहसथी चाले छे, अने ⅓ एटले, २,७४६ माइल सरकारी छे. ६६ टका खानगी, अने सरकारी बधी रेलवेनी गेज ४'–८½" छे. घणीखरी एकवडी लाइन छे.

देशनी अंदरनो व्यवहार जळमार्गे चलाववा माटे १९ मा सैकामां प्रथम नेहेर बांधवामां आवी हती, त्यार पछी बीजी बंधाती गइ, तेनो विस्तार ७०० माइल करतां कांइक वधारे छे, तेमां ११५ माइल खोदी बनावेली छे, अने बाकीनी स्वाभाविक नदीनाळांनी छे, तेमां न्हानी न्हानी स्टीमलोंचो चाले छे, तळाव तथा पूहोळी नदियोमां व्हाणोनो उपयोग करवामां आवे छे.

गोथन्बर्ग ए म्होटुं बंदर छे, ने केटेगाट (Cattegat)ने कांठे छे. बीजा देशो करतां ग्रेटब्रिटन, फ्रान्स अने डेन्मार्क साथे आ देशनो व्यापार वधारे चाले छे. एमां १,७३,८७५ माणसो वसे छे.

स्टॉकहोम–राजधानी नगर छे. एमां वस्ती ३,५०,९५५नी छे.

मालमो–(Malmo) बंदर घणुंकरीने जर्मनी अने डेन्मार्क साथे व्यापार चलाववाने उपयोगमां आवे छे. एमां ९२,३३८ वस्ती छे.

नॉर्कोपिंग—मिलोनां कारखानां होवाथी ते स्वीडननुं मॅन्चेस्टर कहेवाय छे. एमां ४६,६७४ माणसो वसे छे.

डनेमोरामां लोखंडनां कारखानां छे.

केळवणी—फरजियात करवामां आवी छे, अने ते मफत आपवामां आवे छे.

धर्म—प्रोटेस्टन्टनो जे लुथेरन भेद गणाय छे, ते धर्म पाळवामां आवे छे.

लोक टुटोनिक जातिना छे, तेओ नम्र, सारा स्वभावना, अने परोणागत करनारा छे, मेहेनतु अने करकसरिया छे.

धातु—जसत, त्रांबु, रूपु, सीसुं, ऊंचा प्रकारनुं लोखंड.

खेतीवाडी.

आखा देशना क्षेत्रफळमांथी अर्धोअर्ध जमीनमां जंगलो आवेलां छे, जेनो ¼ भाग सार्वजनिक छे. एमां घणो भाग राजाना ताबामां छे. तेनी व्यवस्था सरकारी नोकरो करे छे, तेओए जंगलसुधारानुं ज्ञान मेळवेलुं होय छे. म्होटां झाड वहेरवाने माटे पाणीना धोध, वराळ अने वीजळीना साधनथी घणी मीलो चालु करवामां आवेली छे, अने ते घणुंकरीने बोथनियाना अखात उपर आवेला जिल्लाओमां छे, तेमज, बीजां बंदरोनी पासे पण छे. आ लाकडानो घणो भाग रेलवेना स्लीपर बनाववामां, खाणोमां मूकवाना थांभला करवामां, अने कागळ बनाववा माटे मावो तैयार करवामां वपराय छे.

दरियामांथी माछलां पकडवानो धंधो, धनप्राप्तिनुं मुख्य साधन छे. १८९४ नी सालमां २०,००,०० ताजां पकडेलां माछलांनी निकाश करवामां आवी हती, पण त्यार पछीनां वर्षोमां ते ओछी थती गई छे. १९००मां ८०,००० हंदरवेट, अने १९०३नी सालमां १,५०,००० हंदरवेट निकाश थई हती.

खाणो.

खनिज पदार्थोमां लोखंड घणो महत्वनो भाग धरावे छे. दाखला तरीके, १९०२ नी सालमां ३९,००,००० टन काची धातु खाणोमांथी खणी कहाडवामां आवी हती, जेमांथी २८,९०,००० टन लोखंडनी काची धातु हती. आ काची धातुमां वधारेमां वधारे ६६ टका जेटलुं लोखंड छे, अने आ प्रमाण, सरेरास, बीजा यूरोपी मूल्को करतां विशेष छे, मात्र अमेरिकानी खाणोना प्रमाणमां छे. आ देशमां कोलसानी छत ओछी छे, तेथी चारकोलथी लोखंड चोख्खुं करी, गच्छा बनाववामां आवे छे. आ देशनुं लोखंड, तेमज गजवेल वखाणाय छे, फटकडी, गंधक, अने रंगाटनी धातु पण आ देशमां छे.

त्रांबु—१४ मा सैकडाथी फालोनामां त्रांबु कहाडवामां आवे छे, त्यार पछी तेनी पेदाशमां वधारो थतो गयो छे. थोडुंघणुं सोनुं तथा रूपुं पण फालोमा आगळथी कहाडवामां आवे छे. सीसु पूहेलां सारा जथामां नीकळतुं हतुं, पण हवे तेनी पेदाश घटती जाय छे. तेनी बाजुमां जसत पण नीकळे छे. १७४८ नी सालमां लोखंडनां कारखानांओ माटे संस्था स्थापवामां आवी, अने लोखंड कहाडनारी घणीखरी कंपनियोवाळाना तेमां शेर हता. खाणो विषेनुं ज्ञान आपवाने स्टॉकहोम, फालास अने फीलीप्सस्टाडमां शाळाओ स्थापवामां आवेली छे. सन १७९४ थी १७९८ सुधी, ९,९९,६०७ हंदरवेट सुधीनी निकाश थती हती, पण रशियानुं ल्होडुं २० टकाने ओछे भावे मळवा मांडयुं तेथी घटाडो थयो.

माल बनाववानां कारखानां.

लोखंडनां १८.३, संचाकामनां ४ टका, लाकडां व्हेरवानां २२.६ टका; कागळ बनाववा लाकडांनो मावो करवानां २.९ टका, वणाट अने सूतर बनाववानां ८ टका, आटो दळवानां ६.४ टका,

खांड बनाववानां ६ टका, दारू गाळवानां अने बनाववानां ६ टका, अर्क (स्पिरिट) बनाववानां ४.७ टका, दूध (डेरीना)ना पदार्थो बनाववानां ४.४ टका, कागळनां १.६ टका, प्रचूर्ण कारखानां २९ टका.

आ बधां कारखानांनो माल प्रतिवर्षे ७,२०,००,००० पौंड-नां थाय छे. दीवाशळीनां कारखानां मुख्यत्वे करीने आगळ पडतो भाग बजावे छे.

सैनिक बळ.

लडायक व्हाणो ९३ छे. तेमां २३ व्होडानां छे. तेमां तोपो ४३८ छे.

पोताना देशना रक्षणने अर्थे देशना रेहेवासियो पासेथी फरजियात लश्करी नोकरी लेवामां आवे छे. लश्करमां दाखल थनारा केळवाया पछी तेमनी पासेथी ८ वर्ष सुधी नोकरी लेवामां आवे छे. देशमां सलाहशान्ति चालती होय त्यारे ३,००० आफिसरो अने ६६,००० सैनिकोने नोकरी उपर रोकवामां आवे छे, पण लडाईना प्रसंगो होय त्यारे आखुं लश्कर सज्ज थई जाय छे, तेनी संख्या प्रथम लाइन १,१२,०००; अने बीजी लाइन ८९,००० छे.

सैनिकोने लश्करी तालीम आपवा माटेना मुदती नियम करवामां आवेला होय छे ते प्रमाणे शिक्षण आपवामां आवे छे.

लश्करी खर्च........ २७,८०,४६७ सामान्य.
२,८१,८३३ अधिक.

दरियाई सेनामां (१९१२) ९,१०० अने ३०,००० बीजा.

केळवणी.

प्राथमिक केळवणी फरजियात अने मफत आपवामां आवे छे.

सन १९१२मां १५,२०० प्राथमिक शाळाओ हती. तेमां ७,९२,००० भणनारा हता.

सेकंडरी स्कुलो घणी छे अने तेमां शिखनाराना संख्या सारी रहे छे.

दरियाई केळवणी आपवा माटे, तथा धंधारोजगारनुं शिक्षण आपवाने माटे खास बे शाळाओ स्थापवामां आवी छे. विश्वविद्यालयमां उपशाळा छे, तेमां २,३०० अभ्यासियो छे. बीजी लंडमां छे तेमां १,२५० छे. आ सिवाय स्टॉकहोम अने गोटेबर्गमां खानगी अने दरबारी (Faculties) फॅकल्टीझ छे.

कोई परदेशी व्यापारीने स्वीडनमां जामवुं होय तो प्रतिमासना १०० क्रोनार भरीने परवानो मेळववो पडे छे. जो ते मेळव्यो होय नहि तो ते दंडाय छे.

तार.

संदेशा पहोंचाडवा माटे टेलिग्राफना तारनी लंबाई १७,१९९ माइलनी छे. सन १९१०नी आखेरिये १७७ तारनी आफिसो हती.

१,७२९ रेलवे स्टेशनो.

९४० उपर सिवाय तारनां स्टेशनो.

टेलीफोन.

सन १९१०नी आखेरिये २,४५,७५० माइलनी लंबाईनो टेलीफोननो तार उपयोगमां आव्यो हतो.

स्वीडननी उपज तथा खर्च बतावनारुं पत्रक नीचे प्रमाणे छे:

साल.	उपज क्रोनार.	खर्च क्रोनार.
१९०९	२१,६९,२२,०००	२१,६९,२२,०००
१९१०	२२,८१,३९,०००	२२,५६,३९,०००
१९११	२२,७९,११,०००	२२,३४,११,०००
१९१२	२५,७१,९७,०००	२५,७१,९७,०००
१९१३	२६,३०,२७,०००	२६,३०,२७,०००
१९१४	२७,३७,४०,०००	२७,३७,४०,०००

आ पत्रक उपरथी जणाय छे के, उपज प्रमाणेज खर्च राखवानी व्यवस्था करवामां आवे छे.

उपज आववानी विगत नीचे प्रमाणे छे:— क्रोनार.

जकात खातानी	६,३०,००,०००
उपज उपरनो कर	३,८०,००,०००
दारु उपरनी जकात	२,३०,००,०००
खांड उपर वेरो	२,२०,००,०००
टपाल खातानी	२,७०,००,०००
तार खातानी	१,८०,००,०००
स्टाम्प	१,८०,००,०००
जंगल खातानी	१,४०,००,०००
रेलवे नेट	२,१०,००,०००

खर्चखातानी मुख्य विगत नीचे प्रमाणे छे:—

राज्य उपरना करजनुं व्याज वगेरे...	२,६०,००,०००
देशना रक्षण माटे लश्कर खातुं ...	५,५०,००,०००
दरियाई लश्कर खातुं (नवी) ...	२,८०,००,०००
टपाल अने तार खातुं	३,७०,००,०००
केळवणी खातुं	३,३०,००,०००
खेतीवाडीनुं खातुं	१,००,००,०००

देवुं.

सन १९१३ना जान्युआरीनी १ली तारीखे राज्य उपर प्रजाकीय देवुं नीचे प्रमाणे हतुं:—

अंदरनुं देवुं (Internal Debt)		
३$\frac{6}{10}$ टकाना व्याजना दरनुं क्रोनार	...	८,५०,००,०००
बहारनुं देवुं (External)		
३ टकाना व्याजना दरनुं ,,	...	४,२०,००,०००
३$\frac{1}{2}$ टकाना व्याजना दरनुं ,,	...	३०,२०,००,०००
४ टकाना व्याजना दरनुं ,,	...	१७,३०,००,०००
कुल देवुं	...	६०,२०,००,०००

व्यापार.

स्वीडननो आयातनिकाशनो व्यापार जणावतां आयात ४ करोड पौंडना आशरानी गणे छे अने निकाश ३ करोड पौंडना आशरानी गणवामां आवे छे. पण खरा आंकडानी विगत नीचे प्रमाणे छे:—

आयात पौंड...	३,७०,०४,५७३	सन १९१० मां हती.
निकाश पौंड...	२,३६,६४,६८३	सन १९१० मां हती.
आयात पौंड...	३,८५,३८,०००	सन १९११ मां हती.
निकाश पौंड...	३,६८,८३,०००	सन १९११ मां हती.

निकाशनी सरेराश नीचे मुजब छे:—

अणघड अने घडेलां लाकडां	५०	टका.
गजवेल अने लोखंड	१३.५	,,
लोखंडनी काची धातु...	३.६	,,
संचाकाम अने हथियार	३.२	,,
लोखंड अने गजवेलनो बनावेलो माल ...	२.७	,,
माखण	१०	,,
कागळ	३.४	,,
सूतारकाम...	३	,,
दीवासळी...	२.३	,,

आयातनी सरेराश नीचे मुजब छे:–

कोलसो भुंजेलो तथा वगर भुंजेलो १९ टका; अनाज ८ टका; काफी, चाहा ४.६ टका; संचाकाम ४ टका; उन, सूतर, दोरा, रू, अने उननी बनावटनो माल ९.४ टका; चामडां जाडां अने पातळां २.९ टका; तेल अने माछलां पण आयात थाय छे.

स्वीडननो व्यापार नीचे लखेला देश साथे चाले छे:

देश	निकाश	आयात
ग्रेट ब्रिटन अने आयर्लंड... ...	३८.२	२५.७
जर्मनी	१६	३९
डेनमार्क	१४	१२.५

फ्रान्स, नेधरलंड अने नोर्वे साथे मात्र निकाशव्यापार छे, अने रशियामांथी माल आयात थाय छे. इंग्लंडथी ९० टका कोलसो आवे छे. जर्मनीमां थइने तंबाकु अने कॉफी आवे छे. दीवाशळी अने कागळनी निकाश मुख्यत्वे करीने युनाइटेड किंग्डममां थाय छे.

स्वीडननो ब्हारना प्रदेशो साथे व्यापार चाले छे, तेमां आयात अने निकाशना आंकडा सन १९०७थी ते १९१२ सुधीना नीचे प्रमाणे छे:—क्रोनार नामनो त्यां शिक्को चाले छे ते १८.१९ बराबर एक पौंड गणाय छे.

वर्ष.	आयात. क्रोनार	निकाश. क्रोनार
१९०७	६८,२१,०५,०००	५२,४६,६३,०००
१९०८	६०,८९,३२,०००	४८,२०,१७,०००
१९०९	६१,६८,०६,०००	४७,२९,८०,०००
१९१०	६७,१६,३३,०००	५९,२८,६४,०००
१९११	६०,६६,१७,०००	६६,३५,७६,०००
१९१२	७८,४८,६८,०००	७६,०६,१७,०००

परदेश साथे आयातनिकासना आंकडा सन १९११ नी सालना नीचे प्रमाणे क्रोनार सिक्कामां जणाववामां आव्या छे.

देश.		त्यांथी आयात.	त्यां निकाश.
जर्मनी	...	२४,४५,८८,०००	१३,१५,१७,०००
युनाइटेड किंग्डम	...	१६,०८,०५,०००	१९,२७,६८,०००
डेन्मार्क	...	४,६७,७८,८००	६,६१,३५,७००
रशियन साम्राज्य	...	४,६०,९६,३००	३,४३,७६,५००
यु. स्टेट्स अमेरिका	...	५,७६,५६,२००	२,४२,८०,२००
फ्रान्स	...	३,२३,३०,९००	४,८५,०९,८००
नधरलेंड्स	...	१,९३,९४,८००	२,३९,२६,९००
बेल्जियम	...	९९,३९,४००	१,८२,७६,२००
स्पेन	...	३६,६७,१००	९५,८०,६००

आयात—ब्रिटिश पेदाशनी अने कारखानामां बनेली वस्तुओ स्वीडनमां (सन १९१२ मां) ७१,२७,४३२ पौंडनी आयात थई हती, तेनी विगत:—

	पौंड.
कोलसो आदि	२६,२४,७८६
Bran–छोडां वगेरे	२,००,२४९
कपास–रु	४,८३,४४६
संचाकाम	२,५६,८३१
ल्होडानी चीजो...	६,३७,१५८
व्हाणो अने होडियो	१,०८,६००
खांड	१,३४,६६५
उन...	१,३४,८५६
उननी बनावट...	७,३९,८२७
कलाई (केळव्या विनानी)	१,३३,२०६

निकाश—युनाइटेड स्टेट्समां, पौंड १,९२,३६,०७६ सन १९१२नी सालमां नीचे प्रमाणे निकाश थई हती:—

माखण	૨૧,૧૩,૮૭૧
इडां	૧,૪૪,૪૨૫
दीवाशळियो	૨,૭૨,૭૯૯
ल्होडुं	૧૦,૧૧,૫૯૮
ल्होडानी धातु	૩,૫૯,૯૨૯
ल्होडानी चीजो	૨,૨૩,૨૩૬
खरुं ल्होडुं (Steel)	૧,૮૮,૭૭૦
कागळ	૧૯,૧૦,૪૪૬
कागळ बनाववानुं साहित्य... ...	૨૨,૫૬,૨૮૫
लाकडांनुं कोतरकाम	૧૫,૪૯,૯૪૮
लाकडुं व्हेरेलुं	૩૨,૭૫,૭૪૦
लाकडांनी बनावटो	૧,૯૭,૩૦૭
संचाकाम	૧,૯૭,૯૦૭

ब्रिटिश हिंद साथेनो स्वीडननो व्यापार.

स्वतंत्र वेपारनी छूट थयेली छे, तेथी स्वीडनने हिन्द साथे वेपार चाले छे, तेनी विगत नीचे आपवामां आवे छे.

हिन्दथी केटला पौंडनो माल स्वीडनमां आयात थयो तेनुं पत्रक:—
सन १८९९—१९००थी ते सन १९०६—०७ सुधी.

साल.	कपास.	चोखा.	घहु.	बीजी वस्तु.	कुल.
૧૮૯૯—૧૯૦૦	૦	૦	૦	૩,૪૭૧	૩,૪૭૧
૧૯૦૦—૧	૨૨,૦૪૩	૦	૦	૬,૩૪૪	૨૮,૩૮૭
૧૯૦૧—૨	૬,૬૮૭	૮,૨૦૦	૦	૩,૦૧૯	૧૭,૯૦૬
૧૯૦૨—૩	૧૭,૫૨૦	૧૮,૪૩૬	૦	૩,૨૩૬	૩૯,૧૯૨
૦૯૦૩—૪	૩૩,૭૯૧	૨૮,૨૦૯	૦	૮,૫૩૦	૭૦,૫૩૦
૧૯૦૪—૫	૭,૭૦૫	૧,૦૮,૩૮૯	૨૧,૦૫૭	૩,૭૭૮	૧,૪૦,૮૮૯
૧૯૦૫—૬	૩૪,૯૬૪	૨૪,૮૮૨	૫૪,૪૪૮	૫,૮૫૬	૧,૨૦,૧૫૦
૧૯૦૬—૭	૪૯,૧૫૭	૪૩,૩૭૧	૫૮,૧૭૧	૧,૯૪૫	૧,૫૨,૬૪૪

स्वीडनमांथी ब्रिटिश हिन्दमां माल निकाश थयो तेनुं पत्रक:—
१८९९थी १९०६–०७ सुधी.

साल.	ल्होडुं.	दीवाशळियो.	बीजी वस्तु.	कुल पौंड.
૧૮૯૯–૧૯૦૦	૧૭,૧૭૧	૨૩,૦૯૬	૫,૯૫૯	૪૬,૨૨૬
૧૯૦૦–૧૯૦૧	૯,૧૮૬	૨૮,૯૨૪	૫,૮૮૮	૪૩,૯૯૮
૧૯૦૧–૧૯૦૨	૨૭,૨૮૧	૩૯,૫૬૮	૮,૫૩૩	૭૫,૩૮૨
૧૯૦૨–૧૯૦૩	૧૯,૬૫૮	૩૭,૧૨૦	૫,૪૫૩	૫૨,૨૩૧
૧૯૦૩–૧૯૦૪	૨૭,૯૯૫	૪૩,૧૪૦	૧૧,૭૨૫	૮૨,૮૦૪
૧૯૦૪–૧૯૦૫	૨૦,૪૭૫	૩૮,૩૮૫	૮,૭૮૮	૬૭,૬૪૮
૧૯૦૫–૧૯૦૬	૨૦,૭૦૩	૭૮,૧૯૮	૧૬,૩૯૦	૧,૧૫,૨૯૧
૧૯૦૬–૧૯૦૭	૪૨,૯૧૧	૮૩,૫૯૪	૨૨,૦૮૭	૧,૪૮,૫૯૨

स्वीडनमां ब्रिटिश हिन्दमांथी विदेशी अने देशी माल आयात थयो, तेनुं तारणपत्रक:—सन १९०७–८थी ते १९१३–१४ सुधी.

साल.	विदेशी माल (पौंड)	हिन्दनी निपज-नो माल.	कुल.
૧૯૦૭–૮	૦	૧,૨૦,૮૫૭	૧,૨૦,૮૫૭
૧૯૦૮–૯	૩૪૬	૧,૧૨,૮૮૮	૧,૧૩,૨૩૪
૧૯૦૯–૧૦	૨૭	૧,૩૯,૨૫૨	૧,૩૯,૨૭૯
૧૯૧૦–૧૧	૦	૨,૭૫,૯૪૪	૨,૭૫,૯૪૪
૧૯૧૧–૧૨	૩	૧,૭૬,૨૦૫	૧,૭૬,૨૦૮
૧૯૧૨–૧૩	૧૨	૨,૧૨,૦૧૮	૨,૧૨,૦૩૦
૧૯૧૩–૧૪	૮૭	૨,૮૧,૬૪૪	૨,૮૧,૭૩૧

स्वीडन साथे ब्रिटिश हिन्दनो आयातनिकाशनो व्यापार चाल्यो तेनुं छेल्लुं पांचसाली पत्रक.

सन १९०७–०८थी ते १९१३–१४ सुधी.

साल.	हिन्दमां आयात.	हिन्दथी निकाश.	कुल.
१९०७–०८	२,९०,९४१	१,२०,८५७	४,११,७९८
१९०८–०९	३,४५,६६३	१,१३,२३४	४,५९,८९७
१९०९–१०	२,६८,७३४	१,३९,२७९	४,०८,०१३
१९१०–११	३,००,०००	२,७५,९४४	५,७५,९४४
१९११–१२	३,८१,३६५	१,७६,२०८	५,५७,५७३
१९१२–१३	४,१६,५९५	२,१२.०३०	६,२८,६२५
१९१३–१४	३,४३,७३१	२,८१,७३१	६,२५,४६२

स्वीडन साथे हिन्दना जुदा जुदा इलाकाना आयातनिकाशनो एकंदर व्यापार केटला पौंडनो थयो, ते बतावनारुं पत्रकः—

सन १९०९–१०थी ते सन १९१३–१४ सुधी.

इलाको.	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४
बंगाळा ...	८१,४७३	८१,४७४	१,४९,८२९	१,४१,४३८	९३,५९७
पूर्व बंगाळा तथा आशाम	३६२	०	५६३	बंगाळामां समावेश थाय छे	०
मुंबई ...	१,६८,७२३	१,६९,३१०	१,२९,०९६	१,३४,९५६	१,३२,२०५
सिंध ...	६१,९४६	१,१७,५३१	१,४०,०१९	१,२९,३००	१,३९,४१२
मद्रास ...	५६,९१६	१,०७,८३५	१,१५,३७१	१,०१,०३६	९२,१८५
पांच इलाकानुं कुल...	३,६९,४२०	४,७६,१५०	५,३४,८७८	५,०६,७३०	४,५७,३९९
ब्रह्मदेश ...	३९,९०८	९२,८६२	२२,३७९	१,२१,९४३	१,६७,१०८
कुल...	४,०९,३२८	५,६९,०१२	५,५७,२५७	६,२८,६७३	६,२४,५०७

स्वीडनमांथी ब्रिटिश हिंदमां, कयो, केटलो, ने केटली किंमतनो माल आयात

मालनो प्रकार.	मालनुं वजन के जथो.			
	१९०९-१०	१९१०-११	१९११-१२	१९१२-१३
बूट अने श्यूझ—पगरखां—जोडी	१०,२००	११,१७१	४५,१०६	६५,०४३
रासायणिक पदार्थो, तेनी बनावट, तेमां कारबाइड आफ कालशियम हंदरवेट	५३०	२०	७९	३०५
लोखंडी हथियारो ...	...	...	...	...
ल्होडानो इमारती सामान हंदर.	...	...	...	...
घरमां वापरवानो सामान, हं.	...	...	...	...
दीवा धातु (अ) नंग / दीवाना अवयव (अ) किंमत	...	...	...	९२
लोखंडी प्रचूर्ण सामान ,,	...	...	...	...
लोखंडी चीजोनो सर्वाळो...	...	...	...	...
Instruments, apparatus ओजार अने तेना विभाग ...	...	...	...	...
Machinery and Millwore संचा अने मिलोना सामान ...	...	...	...	...
दीवाशळियोनी पेटियो. बारडझनी पेटियो ...	...	...	...	...
धातु अने तेनो काचो माल, तेमां ल्होडानी चीजो जेवी के, Angla, bolt and rod टन	१४९	९५	१८३	२१७
Bars and Channel टन	८३६	२,९७५	३,८०५	२,४६०

थयो तेनुं पत्रक सन १९०९–१० थी ते सन १९१३–१४ सुधी.

	मालनी किंमत पौंडमां.				
૧૯૧૩–૧૪	૧૯૦૯–૧૦	૧૯૧૦–૧૧	૧૯૧૧–૧૨	૧૯૧૨–૧૩	૧૯૧૩–૧૪
૧,૪૪,૬૩૪	૬૫૫	૬૩૧	૨,૫૯૧	૩,૫૦૦	૬,૮૯૫
...	૪૨૩	૧૪	૫૮	૨૩૧	૩,૫૪૭
...	૨૦	૧૦૨	૩૨૫	૪૭૫	૧,૫૨૨
...	...	...	...	૧૩,૭૮૧	૯,૭૩૫
...	...	...	...	૧,૬૮૭	૩,૧૦૧
૩૩૪	૨૭૮	૧,૭૪૪	૧,૭૪૯	{ ૪૬૫	૪૧૦
				૩૪૧	૧૩૮
...	૭,૪૩૭	૧૨,૧૪૫	૧૩,૬૩૫	૮,૧૨૦	૭,૫૩૬
...	૭,૭૧૫	૧૪,૯૯૧	૧૫,૭૦૯	૨૪,૮૬૯	૨૨,૪૮૨
...	૫૧૪	૩,૬૬૭	૩૪	૧૬	...
...	૨૯૨	૪૨૭	૩	૧૦૯	...
૩૬,૩૫,૩૩૪	૧,૭૬,૭૯૭	૧,૮૫,૦૭૬	૧,૮૩,૪૭૭	૨,૦૮,૫૩૭	૧,૮૨,૨૫૦
૨૦૯	૧,૫૮૯	૧,૧૧૩	૨,૧૪૭	૨,૫૬૭	૨,૪૫૪
૨,૩૭૮	૮,૭૨૧	૩૩,૬૭૦	૪૪,૨૮૯	૨૯,૧૩૭	૨૭,૬૭૭

मालनो प्रकार.	मालनुं वजन के जथो.			
	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३
ल्होडुं अने खरुं ल्होडुं वापरी करेला Nails, rivets, & washers टन	७६०	७०१	१,७७९	१,९७५
ल्होडानी अने तीखा ल्होडानी बनावटनो प्रचूर्ण माल ...	१३	८	८१	...
तीखा ल्होडानो माल जेवा के, Bars and Channel	३९६	५०७	३०७	७३९
cost ...	४९१	२८६	२३८	१६९
बीजा प्रकारना ...	...	...	...	२
प्रचूर्ण बीजी बनावट ...	...	...	४	३
कोरा कागळ अने पूठांनी बनावटः—				
पडीकां बांधवाना कागळ (अ) हंदरवेट	...	...	...	११,११०
छापवाना कागळ ...	९,०५४	१८,५१८	२२,७८१	२८,५१५
लखवाना कागळ, परबीडियां	...	...	...	...
बीजा प्रचूर्ण जातिना ...	१९,९१९	११,७८४	२७,६५९	१०,१७६
कागळो बनाववानो मावो अथवा बीजी चीजो ...	६०६	५,१८८	१,१५,३००	१,६०,५१८
च्हानी पेटियो, डबा वगेरे ...	...	...	...	...
इमारती अने बीजां लाकडां तेमां इमारती क्युबिक टन	२०१	९४३	१,२५२	४३२
लाकडानी बीजी बनावट एमां फरनिचरनो सामान गण्यो नथी ...	...	...	...	...
टपालमार्गे आवेली चीजो ...	...	...	...	...
उपर सिवायनो बीजो माल...	...	...	...	...
एकंदर आयात पौंड...	...	...	...	...

	માલની કિંમત પૌંડમાં.				
૧૯૧૩–૧૪	૧૯૦૯–૧૦	૧૯૧૦–૧૧	૧૯૧૧–૧૨	૧૯૧૨–૧૩	૧૯૧૩–૧૪
૧,૧૫૯	૧૨,૬૫૪	૧૪,૪૬૪	૨૭,૨૬૩	૩૧,૯૨૩	૧૯,૨૭૫
૧	૧૦૨	૧૮૧	૧,૨૦૪	...	૧૭
૬૦૭	૫,૬૫૯	૭,૩૦૩	૪,૫૫૬	૧૦,૨૫૨	૮,૨૬૩
૧૪૨	૭,૫૬૬	૪,૫૪૮	૩,૫૫૫	૨,૮૯૮	૨,૫૯૧
...	...	...	૧	૩૦	...
૫૨	...	...	૨૯	૨૦	૨૨૯
૧૦,૨૫૮	...	...	...	૬,૫૪૫	૫,૬૧૩
૨૫,૬૧૯	૫,૩૮૬	૧૧,૦૩૨	૧૪,૧૨૯	૧૭,૮૨૮	૧૫,૮૪૮
...	૧,૦૧૮	૫૫૭	૧,૫૫૪	૬૬૩	૩,૪૨૨
૧૧,૧૧૫	૮,૪૬૧	૭,૪૬૧	૧૭,૬૭૧	૬,૭૨૦	૮,૭૩૬
૪૪,૬૬૮	૩૬૧	૨,૦૩૭	૫૨,૨૮૨	૬૫,૧૭૮	૨૦,૬૩૬
...	૧,૮૨૦	૧,૬૪૭	૧,૨૦૭	...	૬૧૭
૧,૪૩૯	૧,૦૭૫	૫,૩૪૦	૭,૧૧૯	૨,૨૮૪	૮,૧૬૪
...	૨૧૫	૮૮૨	૧,૭૨૩	૨,૬૪૯	૨,૫૨૮
...	૧	૭	...	૨૫	૭૬
...	૨૮,૦૦૨	૫,૩૪૯	૭૬૭	૭૨૩	૨,૧૫૧
...	૨,૬૮,૭૩૪	૩,૦૦,૦૦૦	૩,૮૧,૩૬૫	૪,૧૬.૫૯૫	૩,૪૩,૭૩૧

स्वीडनमां, ब्रिटिश हिंदमांथी, कयो माल केटलो, ने केटली किंमतनो

मालनो प्रकार.	मालनुं वजन अथवा जथो.			
	१९०९-१०	१९१०-११	१९११-१२	१९१२-१३
ढोरनो खोराक, कुशका अने झाडनो पालो, एमां तेलनो खोळ दाखल नथी ...	...	...	...	...
अनाज, दाळ, अने लोट				
चणा हंदरवेट	...	...	३०,४६४	...
चोखा ,,	१,००,०००	३,४१,०८६	७६,६९८	३,४२,४८५
घहुं ,,	...	१,७१,८००	२,५२,५३०	२,०३,९३५
लाख,-Shell ...	...	...	३७	१६८
तेल.				
कोपरानुं-कोपरेल गलन	८५,४४८	१,९१,१७१	३,१६,२९५	९९,३८५
तेजानानुं रतल	२४,६४०	...	११,२००	१६,८००
च्हा-काळी ,,	३,४३०	४,११४	४,१३१	३,८३१
कांतण अने वणाटनो माल				
कपास-रुउ हंदरवेट	३७,६४६	३६,८५१	६,४९०	३,२७४
शण, भींडी काची ,,	३५०	...	१८०	७३४
ज्यूट-अंबाडानी बनावट				
कोथळा नंग	...	...	१,००,०००	...
वणाट बर व्हार	५,००,०००	७,७०,०००	४,१०,०००	९८,०००
बीजो प्रचूर्ण माल ...	...	...	...	...
हिंदनी बनावटना मालनो सर्वाळो...	...	...	...	...
परदेशनो माल ...किंमत	...	...	...	...
हिंदनी अने परदेश मालनी एकंदर निकास...	...	...	...	...

નિકાસ થયો તેનું પત્રક સન ૧૯૦૯–૧૦થી ૧૯૧૩–૧૪ સુધી.

	માલની કિંમત પૌંડમાં.				
૧૯૧૩–૧૪	૧૯૦૯–૧૦	૧૯૧૦–૧૧	૧૯૧૧–૧૨	૧૯૧૨–૧૩	૧૯૧૩–૧૪
...	...	૪૨૭	...	૪,૧૨૨	૭,૨૭૫
...	...	...	૮,૧૨૪	...	...
૫,૦૧,૯૬૬	૩૦,૮૬૩	૮૩,૮૧૭	૨૧,૪૭૫	૧,૧૩,૨૮૭	૧,૫૦,૧૪૨
૨,૧૭,૩૭૮	...	૫૭,૨૬૭	૮૦,૫૨૬	૬૮,૬૮૨	૮૨,૧૯૦
...	...	...	૧૧૦	૫૩૨	...
૧,૧૯,૫૪૧	૮,૪૭૦	૨૧,૭૬૩	૪૦,૯૯૮	૧૩,૨૧૭	૧૬,૯૯૬
...	૩૬૭	...	૧૮૭	૩૫૦	...
...	૨૦૯	૧૫૩	૧૬૮	૧૪૬	...
૮,૧૮૩	૯૫,૯૬૯	૧,૦૮,૫૧૭	૨૦,૬૨૩	૯,૬૦૨	૨૦,૮૨૨
૬૧૪	૪૦૮	...	૧૨૦	૭૦૩	૫૮૩
...	...	...	૧,૧૮૩	...	...
૧,૬૮,૦૦૦	૨,૮૩૩	૩,૯૪૧	૨,૪૬૨	૮૯૭	૧,૬૧૦
...	૬૧૯	૨૧૨	૫૪૧	૭૧૩	૬૫૬
...	૧,૩૯,૨૫૨	૨,૭૫,૯૪૪	૧,૭૬,૨૦૫	૨,૧૨,૦૧૮	૨,૮૧,૬૧૪
...	૨૭	...	૩	૧૨	૮૭
...	૧,૩૯,૨૭૯	૨,૭૫,૯૪૪	૧,૭૬,૨૦૮	૨,૧૨,૦૩૦	૨,૮૧,૭૩૧

नॉर्वे.

स्काण्डिनेविया ए यूरोपमां सर्व करतां म्होटो द्वीपकल्प छे. ते आर्कटिक महासागर, अने उत्तर समुद्रनी वच्चे आवेलो छे. विशाळ संयोगीभूमिथी ते रशियानी साथे जोडाई गयो छे. एनो आकार सिंहना जेवो छे; सिंह पोताना शिकार उपर तलप मारवानी ढबमां होय एवो तेनो देखाव छे.

डेन्मार्क, स्वीडन, अने नॉर्वे ए त्रणेनो समास स्काण्डिनेवियामां थतो आव्यो छे, तेमांथी प्रथमना बे देश विषे आपण प्रथम लखी गया छिये. नॉर्वेना लोको, सर्वत्र व्यापारनी छूट थया पछी, आपणा हिंदनी साथे व्यापारना संबंधमां आव्या छे, तेथी ए देश विषे जाणवा जेवो वृत्तान्त अने आपणी साथेना व्यापारनी विगत आ स्थळे दाखल करवानी अगत्य छे.

सीमा—स्काण्डिनेवियानो पश्चिम अने उत्तर भाग नॉर्वेमां रोकायो छे.

५७° ५८′	उत्तर अक्षांश	४° ३०′	पूर्व रेखांश
७१° ११′		३१° ११′	

एओनी वच्चे नॉर्वेनो समास थई जाय छे. एमां अनेक टापुओ अने (inlents) नाळां आवी जाय छे तेनी गणत्री लगभग १,५०,००० नी थाय छे.

उत्तर, पश्चिम, अने दक्षिणमां आर्कटिक अने आटलाण्टिक महासागरो, अने उत्तर समुद्र छे. अग्निकोणने किनारे स्केगर र्‍रकनी छोळो वागे छे. ते डेन्मार्क ताबाना जटलेंड अने आ राज्यनी वच्चे आवी जाय छे. पूर्व भणीनी बाजुए स्वीडननी सीमा मळे छे, पण तेनी पेली मेर ईशान कोणभणी नॉर्वेजियन आमूट आफ फिन्मार्कन

(Amt of Finmarken) आवे छे अने तेनी सरहद रशियानी ग्राण्ड डची फिन्लेंडनी साथे मळे छे. दक्षिणमां नेझथी उत्तरभूशिर सुधी लंबाई १,१०० माइल छे. प्होळाई छेक उत्तरभणी ५० माइल अने दक्षिणभणी २५० माइल थाय छे.

किनारो—आ देशनो दरिया किनारो खडबचडो, अनेक खाडियो अथवा नाळांथी विछिन्न थई गयेलो, अने न्हानकडा टापुओथी भरचक थयेलो छे. आमांनी केटलीक नाळो, घणी लंबाई सुधी जमीनमां प्रवेश पामी गई छे. (Sogne Fjord) सोग्नेनी खाडीनी लंबाई १३५ माइल सुधी छे, अने हार्डेन्जर ११४ माइल सुधी अंदर घुसी गई छे. आ सिवाय ईशानकोणमां क्रिस्टिआनियानी खाडी पेशी गई छे, तेमज, बीजी बुक्कन अथवा स्टॅवन्जर; स्टॉर, गीरन्जर, ट्रोन्धजेम, नाम्सन, फोल्डन, वॅफसन, रॅनन, स्वार्टिसॅन, साल्टन, अने स्कॅजर स्टॅड, वॅस्ट अने ओफोर्टन, लीजन अने ऑल्टन, आ सर्वे पश्चिमभणी आवी छे. पॉर्सेनजर, लॅक्से अने टाना उत्तरमां छे. वॅरन्जर ईशानकोणने किनारे छे.

अग्निकोणथी ते ईशान सुधी आखो किनारो टापुओथी छवाई गयेलो छे, तेमां म्होटा टापु—हिण्डोनो समूह (लोफोटनमां) छे. मॅगेरो नामनो विशाळ टापु छेक उत्तरमां छे अने त्यां ज नॉर्थभूशिर छे.

सपाटी—घणोखरो आखो देश प्हाडी छे. एक हार जे किओलन अथवा कील नामनी छे ते स्वीडन अने नॉर्वेनी वच्चे पडेली छे अने ते दक्षिणभणी ६२° अक्षांश सुधी विस्तरायो छे पण त्यांथी ते अग्निकोणभणी फंटाय छे, ते फांटाओने डोव्र फ्जेल (Dovre fjeld), लॅन्ग्जेफ्जेल आदि नाम आपवामां आव्यां छे. एओनी वच्चेना गाळामां नदियोनां वहन थाय छे. ते नदियो ईशानकोणमां स्कॅजररॅकमां जई मळे छे, अने पश्चिममां उत्तरसमुद्र अने आटलाण्टिक महासागरने मळे छे. आ प्रमाणेनो प्हाडी प्रदेश उच्च सपाट मेदानवाळो छे. वच्चे वच्चे शिला-

शिखरो आवे छे ते मांहेला गालधोपिग्गन (Galdho piggen)नी उंचाई ८,९४६ फीट छे, अने स्कॅगटोल्स्टिडनी उंचाई ८,०६८ फीट छे, अने आम्ट ऑफ क्रिश्टियन्सनुं जाटन नामनुं उच्च स्थळ छे त्यां आगळ छे. स्नीहीट्टा (Sneehoetta) ८,१२० फीटनी उंचाईये छे, ते आगळ सर्वथी उंचुं शिखर गणातुं हतुं पण तेनाथी ७०० फीट वधारे उंचुं ईरर्डनजर नामनुं शिखर छे. स्नीहीट्टानुं शिखर, ७,६०० फीट उंचुं छे. ए सिवाय ६ हजार फीट करतां वधारे उंचां घणां शिखरो छे. रोण्डानेमां हम्रिोण्डेन नामनुं शिखर छे, तेनी उंचाई ६,९३० फीट छे.

जळसंग्रह—जेम देशमां नाळो घणी छे, तेम ज सरोवरोनी छत पण वधारे जोवामां आवे छे. म्होटुं म्जोसन नामनुं छे, ते अग्निकोणमां छे. तेनी लंबाई ६० माइल छे. बीजुं रोझवेण्ड, आम्ट ऑफ नॉर्डिलेंडमां छे. अहिंनां सरोवरो स्वीडननां सरोवरो आगळ कशी गणत्रीनां लेखातां नथी.

नदियो—ग्लोमन, ए ऑर सुण्डना सरोवरमांथी नीकळीने, हेडेमार्कन, आकरश्युस, स्मालेनेनमां वहन करती, क्रिस्टिआनियानि पूर्वभणी स्कॅगररेकने मळे छे. ड्रामन नदी क्रिस्टिनियानी खाडीने मळे छे. लाजन (Laagen), स्कीन, निड, अने ऑटर दक्षिणमां छे. लॉजन (Lagen), ब्जोरिया, राउमा, नामर्सन, अने वेफर्सन पश्चिमभणीनी खाडियोने मळे छे. केटलीक नदियोना प्रवाह त्वराथी वहन करता जळपट बनीने नीचे धोधवानो आकार ले छे ते घणो रमणीय जणाय छे.

हवा—नॉर्वेजियन किनारो गरम अने भिनाशवाळो गणाय छे. गल्फ स्ट्रीमनो भाग होवाथी कांठो गरम रेहे छे तेथी ए बाजुनां बंदरे बरफ जामतो नथी. उत्तरभणीना भागमां उन्हाळो टुंको होय छे पण गरमी घणी लागे छे, अने मच्छरनी उत्पत्ति विशेष थाय छे. टार्नियानी

खीणमां एक पखवाडिया सुधी सूर्य अस्त पामतो नथी. तेथी करीने उष्णता वधती जाय छे. नॉर्वेना छेक उत्तरभणीनो विभाग उत्तरध्रुवथी लगभग एक हजार माइल दूर छतां बरफ जामतो नथी अने दक्षिणमां आवेलुं स्र्कगररॅक बरफथी ठरी जतां बंध थई पडे छे, केमके गल्फ स्ट्रीम–उना पवननो प्रवाह पश्चिम तेम ज दक्षिणभणी वायां करे छे. अग्निकोणभणीना प्रदेशमां सामान्य गरमी ४९° डीग्री सुधी रहे छे. उनाळामां ५३थी ६२ होय छे त्यारे नीचामां नीची उत्तरभणीना प्रदेशमां ठरी जवाना स्थान करतां १° डीग्री पडती रेहे छे.

मध्यरात्रिये सूर्यप्रकाश–नॉर्वेमां ता० १२ मी मेथी ते २९ मी जुलाई सुधी उत्तरभूशिरे रेहे छे, अने छेक दक्षिणमां पण एप्रिलनी आखरथी आगस्टनी मध्य सुधी अंधकार होतो नथी. आथी उलटुं शियाळामां उत्तरभूशिरमां १८ मी नोवेम्बरथी २३ मी जान्युआरी सुधी सूर्यदर्शन थतुं नथी, तेम ज बॉर्डामां ता. १९ मीथी ता. २७ मी डिसेम्बर सुधी सूर्य देखातो नथी. मध्याह्न समये मात्र झळझळियुं देखाय छे. दक्षिणमां मध्यशियाळाने समये सूर्य क्षितिज उपर ६½ होरा सुधी प्रकाशेलो होय छे.

पवन–शियाळामां पवननुं वहन जमीन उपरथी दरियाभणी थाय छे, पण उन्हाळामां एथी उलटो पवन वाय छे. एटला माटे नॉर्वेमां पवननो आधार स्थानने अनुसरीने होतां तेनी माहिती नीचे प्रमाणे जाणी लेवी:—

शियाळामां	अग्निकोणनो किनारो (स्र्कगर रेक).	पश्चिमनो किनारो	उत्तर.
	ईशाननो	दक्षिणनो	अग्निकोणमां
उनाळामां	अग्निकोणथी पश्चिमनो	उत्तरनो	उत्तरनो

शियाळामां दरियाकिनारे पवननुं जोर वधारे होय छे, पण एथी विरुद्ध आन्तरप्रदेशमां स्वाभाविक रीते शान्त होय छे.

नॉर्वे.

विभाग अने राजधानी.	विस्तार.	वस्ती.	
		१९००	१९१०
अकरशस (अकरशस) ...	२,०५४	१,१६,२२८	१,२८,०४२
बरजन (सीटी) ...	५	७२,२५१	७६,८६७
बरगेनस नोर्ड (फलोरओ) ...	७,१३०	८९,०४१	९०,४००
बरगेनस सओन्डू (बरजेन) ...	६,०२५	१,३५,७५२	१,४६,००६
ब्रेटसबर्ग (स्कीअन) ...	५,८६३	९९,०५२	१,०८,०८४
बसकर्ड (ड्रेमेन) ...	५,७९०	१,१२,६७६	१,२३,६४३
क्रीस्टियानीआ (सीटी) ...	६	२,२७,६२६	२,४१,८३४
क्रिस्टिअन्स (लीलहेमर) ...	९,७९०	१,१६,२८०	१,१९,२३६
फिन मारकन (हेमरफर्स्ट) ...	१८,२९१	३२,९५२	३८,०६५
हेडमारकन (हमर) ...	१०,६१८	१,२६,१८२	१,३४,५५५
जार्लसबर्ग ने लेरवीक (लेरवीक)	८९६	१,०४,५५४	१,०९,०७६
लीस्टर ने मानडल(क्रिस्टियान संड)	२,८०४	८१,५६७	८२,०६७
नेडन्स (अरेन्डल) ...	३,६०९	७९,९३५	७६,४५६
नोर्डलेंड (बोडओ) ...	१४,५१३	१,५३,१४४	१,६४,६८७
रोम्सडल (क्रिस्टियानसंड) ...	५,७८६	१,३६,१३७	१,४४,६२२
स्मालेनेन (फ्रेड्रीक शेल्ड) ...	१,५९८	१,३६,८८६	१,५२,३०६
स्टेवेंजर (स्टेवेंजर) ...	३,५३१	१,२७,५९२	१,४१,०४०
ट्रोमसोओ (ट्रोमसोओ) ...	८,७८९	७४,३६२	८१,९०२
ट्रोन्जजेम, नोरड्र (लेवेन्जर) ...	७,१८२	८३,४३३	८४,९४८
ट्रेन्जजेम, सओन्ड्र (ट्रेन्जजेम)...	१०,१३१	१,३५,३८२	१,४८,३०६
कुल...	१,२४,४११	२२,४०,०३२	२३,९१,७८२

जाति ने धर्म.

जाति.	१९००	१९१०
नॉर्वेजियन ...	२१,५६,७०१	२३,२५,१२४
स्वीड ...	४१,६६२	३०,५४६
लॅप ...	१९,६७७	१८,५९०
फिन्न ...	७,७७७	७,१७२
डेन ...	३,७७५	३,०४०
जर्मन ...	२,७८७	२,१५१
इंग्लिश ...	९०९	३५५

धर्म.	१९००	१९१०
लुथेरन ...	२२,००,४७९	२३,४४,९७७
मॅथोडिस्ट ...	१०,२८६	१०,९८६
बॅपटिस्ट ...	५,६७४	७,६५९
रोमन कॅथोलिक ...	१,९६९	२,०४६
मॉर्मन ...	५०१	७१४
क्वेकर ...	१७५	१४३
बीजा ...	२०,९४८	२५,२५७

वस्तीमां वधारो.

वर्ष.	जन्म.	मरण.	परदेशगमन.	कुल.	लग्न.
१९०७	६०,७२२	३२,७८९	२२,१३५	५४,९२४	१३,९५३
१९०८	६०,८६६	३३,१८१	८,४९७	४१,६७८	१४,१५३
१९०९	६१,४०७	३१,६०३	१६,१५२	४७,७५५	१४,०८०
१९१०	६१,४६१	३१,८५६	१८,९१२	५०,७६८	१४,५६६
१९११	६१,४६८	३१,२७८	१२,४७७	४३,७५५	१४,८२६
१९१२	६१,१५१	३२,२९९	९,१०५	४१,२०५	१४,७९७
१९१३	६०,९००	३१,९००	९,८७६	४१,७७६	१५,२००

साल.		पुरुष.	स्त्री.	कुल.
१८०१ मां बधी वस्ती		......	......	८,८३,०३८
१८३५	...	५,८५,३८१	६,०९,४४६	११,९४,८२७
१८४५	...	......	......	१३,२८,४७१
१९००	...	१०,८७,६०३	११,५२,४२९	२२,४०,०३२
१९१०	...	११,५५,६७३	१२,३६,१०९	२३,९१,७८२

१८१५थी १८३५ सुधीमां वस्तीनो एकदम वधारो थई गयो. १८३५ थी १८६५ सुधी थोडो थोडो वधारो थवा मांड्यो, ते १८९० सुधीमां बहु ज ओछो थयो छे. लगभग १८५०थी १८९० सुधीमां व्हारना प्रदेशोमां वस्ती घणी भागी गई छे, त्यारपछी घटाडो चाल्यो छे.

नॉर्वेजियनो घणुंकरीने उत्तर अमेरिकाना युनाइटेड स्टेट्समां वधारे गया छे. तेमनी हाल परदेशोमां रहेली वस्ती ३,९०,००० गणवामां आवे छे. पछवाडेथी गामडांनी वस्ती शहरमां वसवा गयेली छे. लॅप जातिना लोको, जेने नॉर्वेजियन फिन्न जातिना गणे छे तेओनी वस्ती सेंकडे १ टको छे. फिन्न लोको ज्यां वसेला तेनुं नाम फिन्नमारकन पडेलुं छे. लॅप करतां फिन्ननी वस्ती अर्धी छे, तेओने नॉर्वेजियन क्वीनर (Kvœner) नामनी असली जातिना गणे छे.

जन्मनी सरेरास १·४ थाय छे त्यारे मरणनी १· थाय छे. आवो मरण करतां जन्मनो वधारो आखा यूरोपनी सरेराशथी वधारे छे. मरणनुं प्रमाण पण घणुं ज ओछुं छे. लग्न करनारानी सरेराश उमर म्होटी होय छे, अने लग्ननी संख्या ओछी थाय छे. वर्णसंकरनी उत्पत्ति कांइक वधारे छे, पण डेन्मार्क अने स्वीडननी साथे सरखावतां ओछी छे. लोको लांबुं आयुष्य भोगवे छे. पुरुषोनी १००० संख्या गणिये तो स्त्रियोनी १०७३ थाय छे, मतलब के, एक हजारे ७३ स्त्रियो वधारे थाय छे, तेनुं कारण ए के पुरुषवर्गना परदेशगमनने लीधे ओछी संख्या देशमां रहे छे; तेम ज, पुरुषो फिशरी आदि जीवना जोखमवाळा धंधामां पडे छे, तेथी तेमना मरणनी संख्यामां वधारो थाय छे.

१८९०नी लगभग सुधी, दारुडियानी संख्या वधारे थती हती, पण त्यारपछी, सख्त उपाय योजावा लाग्या तेथी व्यसनीनी संख्या घटवा लागी. केटलांक शहरोमां तो १८९४ पछी, पांच वर्ष लगी, दारु वेचवानां पीठां बंध राखवामां आव्यां हतां.

नार्वेजियनोमां देशाभिमान होय छे, तेथी तेमनी जूनी र्‍हेणी-करणी घणी जळवाई रही छे. तेओ जूना विचारने वळगी र्‍हेनारा कन्झरवेटिव गणाय छे. लाकडा उपर कोतरकाम करवाना धंधानुं वलण प्राचीन समयथी चालतुं आव्युं छे, तेना सुंदर नमुना जोइने राजी थवाय एवुं छे. लाकडांनां घर पण नमुनेदार होय छे. नार्वेजियन गायनकळा अने चित्रकळाना नमुना आश्चर्य उपजावे एवा छे.

निपज अने उद्योग.

खेतीवाडी—आखा देशनी भोंयनो विस्तार ७,६९,?८,००० इंग्लिश एकर छे. तेमां १९१०मां नीचे प्रमाणे व्यवस्था थई हती.

जंगल झाडीना	....	१,७०,७१,१९८
खेडवाण जमीन	....	२७,४९,९१४

(१९०७मां) ५,७०,४८,८४९ एकर जमीन बीड, भेज-वाळी (marsh), अने वगर खेडेली पडी हती.

१९१२ तथा १९१३ मां मुख्य निपज थयेली तेनी विगत.

जात.	१९१२		१९१३	
	एकर.	निपज, क्वार्टर	एकर.	निपज, क्वार्टर.
घउं ...	१२,३९९	४०,१९६	१२,४१५	३९,३७६
जव ...	८८,७२०	३,७३,८६०	८९,४०८	३,८७,८८४
ओट ...	२,६२,५०९	१४,०६,०६२	२,६९,६०५	१४,२१,३९२
राई ...	३७,१८६	१,२६,२३३	३७,४३१	१,१७,८९८
भेळसेळ अनाज...	१५,२०३	७९,६४३	१५,१४०	८१,२१६

आ सिवाय, १,०१,६७५ एकरमां बटाटानुं वावेतर १९१२मां थयेलुं, तेमां २,९८,२४,८६६ बुशल पाक थयो हतो, अने घास ३१,२९,७६८ टन थयुं हतुं, अने १९१३मां ३०,७१,७८२ टन.

जीवतां प्राणी–१९०७ तथा १९१० मां नीचे प्रमाणे हतां:–

	१९०७	१९१०
गायो	७,२७,८९८	११,३९,०७९
बीजां ढोर ...	३,६६,२०३	
घेटां ने तेनां फळ...	१३,९३,४८८	१४,००,७०३
बकरां ने लवारां ...	२,९६,४४२	२,८८,३५१
भूंड	३,१८,५५६	३,४४,९५७
घोडा... ...	१,७२,४६८	१,७६,४०२
साबर	१,४२,६२३	३,४४,९५७

उपजखर्चनी हकीकत.

ता० ३० मी जुन १९१४ आखर पांच वर्षनी उपजखर्च बतावनारुं पत्रक नीचे आप्युं छे; तेमां आंकडा क्रोनरमां जणाव्या छे. (१८ क्रोनर=१ पौंड स्टर्लिंग.)

वर्ष.	कुल उपज.*	साधारण खर्च.
१९०९–१०	१२,२२,४४,२८९ (१)	११,६७,५१,०१२
१९१०–११	११,७७,२०,३०० (२)	११,०६,००,०००
१९११–१२	१२,९३,६८,९०० (३)	११,९४,१०,०००
१९१२–१३	१४,७४,८८,६०० (४)	१२,९४,००,०००
१९१३–१४	१५,९७,०२,१०० (५)	१४,२०,२०,०००

* एमां लोन वगेरेनो समास थाय छे. तेमां रेलवे माटे लोन नीचे प्रमाणे छे:–

(१) १,६०,६६,००० क्रोनर.
(२) ६१,२०,००० ,,
(३) ९९,५९,००० ,,
(४) १,८०,८८,६०० ,,
(५) १,७६,८२,१०० ,,

१९१३-१४ ना अंदाज प्रमाणे उपज क्रॉनर.

सीधा कर	१,२४,००,०००
आडकतरा कर	६,३९,८५,०००
बीजा प्रकारनी उपज	७,४०,३६,०००
लोन (Loans)	९२,८१,१००

१९१३-१४ ना अंदाज प्रमाणे खर्च क्रॉनर.

देशना रक्षण माटे	२,१७,२२,३००
देवा संबंधी	१,७७,३०,९००
बांधकाम (Public works)...	५,१०,२२,९००
प्रचूर्ण	५,१५,४३,९००

नीचे जणावेलां १९०९-१० थी १९१३-१४ आखर सुधी पांच वर्षनुं देवुं, अने व्याज तथा भरणुं थयुं तेनी विगत:-

वर्ष.	मुद्दल.	व्याज अने भरणुं.
१९०९-१०	३२,९२,९८,३५३	१,५४,५९,६२०
१९१०-११	३६,७६,५२,८२०	१,५५,७२,१००
१९११-१२	३६,२८,०५,५६३	१,५७,८४,७००
१९१२-१३	......	१,७३,७३,६००
१९१३-१४	......	१,७७,३०,९००

फिशरी, मच्छीमारनो धंधो—आखा वर्षमां घणा लोकोनी रोजी आ धंधाथी चाले छे. कॉड अने हेरिंग जातिनी माछलियो घणी किंमती गणाय छे. १९१२ नी सालमां माछलियोनी निकाश थयेली तेना १०,३७,८८,००० क्रॉनर उपज्या हता.

जंगल—७९ टका जमीन झाडी अने वनमां रोकायली छे, ते पाइननां झाडथी भरचक छे. नाळां अने व्हेळियां घणां छे, ते पाडेलां झाड लाववा लई जवाने घणुं अगत्यनुं साधन थई पडयुं छे. पाणीना धोधवा छे, ते बळ आपवाने उपयोगी साधन थई पडे छे. १९१२मां

जंगल खातानी उपज ८,९०,००,००० क्रॉनरनी थई हती. तेमां लगभग अर्धो भाग तो लाकडां रांधीने तेना कागळ बनाववानो मावो तैयार करवामां आव्यो हतो.

धातुनी खाणो अने खनिज पदार्थो—रूपुं, त्रांबुं, अने ल्होडुं घणा जथामां आ देशमांथी मळी आवे छे. कोलसो पण खोदी कूहाडे छे. कोलसो घणुंकरीने आण्दो बेटमां थोडोघणो मळी आवे छे. ग्रानाइट नामनो पथ्थर घणो निकळे छे, अने उंचा प्रकारनो आरसपूहाण पण अहिंयांज निपजे छे. १९१२मां खनिज पदार्थोनी निकाश ३,४२,२८,००० क्रॉनरनी थई हती.

माल बनाववानां कारखानां—वधारे अगत्य धरावनारां कारखानांनां साधन नीचे प्रमाणे छेः—

इमारती लाकडां संबंधी व्यापार चाली शके एवी ते विषे व्यवस्था करवामां आवी छे. धातु गाळी तेनी उपयोगी चीजो बनाववा माटे कुप्यशाळाओ करी छे; एन्जिनियरिंग एटले बांधकामनां साधनो पूरां पाडवानां कारखानां चालतां कर्यां छे; सूतर कांतवानी अने कापड वणवानी मिलो चाले छे; इंटो, नळियां अने चोरशियो वगेरे बनाववा माटे जोइये तेवी गोठवण अने साधन चालतां छे; दारू गाळवानी भठियो करेली छे; कागळ बनाववानी मिलो चाले छे; अने ते बनाववानो मावो पण बनावे छे. तंबाकुनी बिडियो, चिरुट वगेरे व्यसनने लगती चीजो बनाववानी जोगवाई करी छे; अनाज दळवानी घंटियो चाले छे; काच अने बिलोरकाम, तथा माटीनां वासण वगेरे बनाववा (पोटेरी)नां कारखानां चाले छे; लोखंडना खीला अने बीजी उपयोगी वस्तुओ बनावे छे; व्हाण बांधवानी गोदियोमां तेने लगतुं काम चाल्यां जाय छे; दोरडां वगेरे बनाववानां साधनो चालु कर्यां छे; नाना प्रकारना मुरब्बा बनाववा अने माछलां तथा मेवा आथी राखवानां कारखानां चाले छे; दीवाशळियो बनाववानां अने मोचीना

कामनां, मोजां वगेरे गुंथणीनी चीजो तैयार करवानां, चामडां कमा-वानां, नाना प्रकारना दारु गाळवानां कारखानां चाले छे. माछलांनुं अने पक्षियोनी अघार वगेरेना साधननुं खातर बनाववानी व्यवस्था पण करवामां आवी छे.

कारखानांनां मुख्य स्थान क्रिश्चियानिया, बर्गन, फ्रेडरिक स्टाड, साप्सबर्ग, ड्रामन, स्कीन, पॉर्सग्रंड, ट्रॉण्धजेम, फ्रेड्रिकशाल्ड, अने स्टावनजर तथा नोटोडन, साहीम, ओठा, किर्कन्स. परगणानी केटलीक जग्याओमां पाणीना धोधनुं बळ उपयोगमां लेवामां आवे छे. १८९७ मां जकात संबंधी केटलीक बाबतोनो स्वीडन साथे कोलकरार, व्यापारने उत्तेजन मळे एवो थवाथी, तेमां आबादी सारी थई छे.

व्यापार अने व्हाणवटुं.

वस्तीना प्रमाणमां, व्हाणवटुं अने दरियाई उद्योगनी खीलवणी करवामां, नॉर्वेजियन लोको, आखी दुनियामां प्रथम आगळ पडता गणाया छे. हवणां, ग्रेट ब्रिटन, जर्मनी, अने अमेरिकाना युनाइर्टेड स्टेट्स एटलाथी ज तेओ उतरती पायरीमां आवे छे. १८५०थी १८८० सुधीमां व्हाणोनुं टनेज २,८९,००० थी वधीने १५,००,००० सुधी प्होंची गयुं छे. हवणां एथी पण वधारो थयो छे, तेमां विशेषे करीने आगबोटोनो उपयोग विशेष थयो छे. १८८० मां आगबोटोनुं टनेज ५२,००० हतुं तेने बदले हमणां ६,४०,००० टन करतां पण वधी गयुं छे. जान्युआरी १, १९१३ मां ३,२३२ व्हाणो २४,८८,५८२ टननां हतां, तेमां २,१२६ तेना टन १८,००,६१४ नी स्टीमरो अने मोटोरो हती. अने १,१०६ तेना टन ६,८७,९६८नां सेलिंग व्हाणो हतां. १९१२ मां ४,३९५ व्हाणो, २६,२६,८०७ टननां माल अने निरम भरीने आव्यां, अने ३,७६९ व्हाणो, २२,३२,४६४ टननां चार मुख्य बंदरोएथी रवाने थयां, ते चार बंदरो, क्रिश्चियानिया, बर्गन, टाण्धजेम, फेटरिक स्टाड छे.

नॉर्वेजियन व्यापारी स्टीमरो, अने व्हाणोनी हकिकत:—

स्टीमर के व्हाण.	नंग.	टन.
लाकडांनी	१०९	३३,८७१
लोखंडनी	२९८	२,३९,७५५
गजवेलनी	१,१९०	१५,९७,१६७
	१,५९७	१८,७०,७९३
व्हाणो.		
लाकडां वगेरेनां ...	२१६	९३,८७६
लोखंडनां	२२१	२,६९,४५४
गजवेलनां	१५७	२,२३,७६७
	५९४	५,८७,०९७
बंने थइने...	२,१९१	२४,५७,८९०

व्हारनो व्यापार.

व्यापारमां केवो वधारो थतो चाल्यो ते बतावावाने सन १९०८थी १९१२ सुधीना आयातनिकाशना आंकडा अहीं आपवामां आवे छे ते मात्र खास व्यापारना छे. आंकडा क्रॉनरमां आप्या छे. १८ क्रॉनर =१ पौंड.

वर्ष.	आयात.	निकाश.	कुल.
१९०८	३५,४९,१९,६००	२१,१२,४७,९००	५६,६१,६७,५००
१९०९	३६,५७,३९,९००	२३,४६,४०,६००	६०,०३,८०,५००
१९१०	४०,२०,९३,१००	२६,७८,५६,८००	६६,९९,४९,९००
१९११	४६,८६,९५,०००	२८,८६,८४,१००	७५,७३,७९,१००
१९१२	५२,५७,३५,२००	३२,४६,२२,६००	८५,०३,५७,८००

मुकाबलो करवाने पाछली सालोना आंकडा नीचे आपवामां आवे छे:—

	आयात पौंड.	निकाश पौंड.	कुल पौंड.
१८५१–१८५५	२८,००,०००	२४,००,०००	५२,००,०००
१८६६–१८७०	५६,००,०००	३०,००,०००	८६,००,०००
१८८६–१८९०	९२,००,०००	६६,००,०००	१,५८,००,०००

नॉर्वे साथे व्यापार करनारा देशोमां मुख्यत्वे करीने ग्रेट ब्रिटन अने जर्मनी छे. ग्रेट ब्रिटनमां सेंकडे ४० टका नॉर्वेना निकाशना अने २६ टका त्यांथी नॉर्वेमां आयातना थाय छे. जर्मनीना अनुक्रमे १४ निकाशना अने २८ आयातना थाय छे.

निकाशना पदार्थोमां मुख्य—लाकड, लाकडनां बनावेलां वासण, लाकडांमांथी बनावेलो कागळ बनाववानो मावो, एटलुं घणुखरुं ग्रेट ब्रिटनमां जाय छे; माछलां, जर्मनी, स्वीडन, अने स्पेनमां जाय छे. आवी निकाश सरासरी ६९ टकानी छे. बीजी व्यापारनी वस्तुओ कागळ, व्हाणो, बरफ, पथ्थर, तथा खीला, चामडां, पक्षीनी चामडी पीछां, खनीज पदार्थो, सुरोखार, Cyanide, Ferro-Silicum, जसत, आलुमिनियम, क्यालसियम, कार्बाइड, जमावेलुं दूध, माखण, मार्गेराइन, अने लोखंडना डबामां भरेली चीजो छे.

आयातनी वस्तुओमां अनाज, गांधियाटुं, कापड, कोलसा, चामडां, अने छालो, कपास, उन, तेल, संचाकाम, आगबोटो, अने धातुना पदार्थो छे.

जवर अवरनो व्यवहार—१९१३ मां १९४६ माइल रेलवे चालती हती, तेमां २८२ माइल खानगी साहसनी, अने बाकीनी सरकारी हती. १९१२ मां रेलवेनी उपज २,२६,७१,९९६ क्रानर थई हती, अने खर्च १,७२,७९,९४९ क्रानर थयुं हतुं.

टपाल अने तारखातुं—१९१२ नी विगत नीचे प्रमाणेः—

पोस्ट आफिसो ३,५९४ हती, तेमां	
कागळोनी वहेंचणी	७,६६,००,०००
पोस्ट कार्ड	१,९२,००,०००
बेंगियो वगेरे	१३,६०,००,०००
पोस्टखातानी उपज १९१२ मां ...	९६,९९,९६९
,, खर्च ,, ...	८७,२४,१०५
१९१३ मां सरकारी तारनी आफिसो...	१,३९९
तारनी लाइननी लंबाई	१३,५३५
तारनी आपले कुल	३७,००,०००

वायरलॅस स्टेशनो भूमि उपर ७ छे, ते सिवाय एक स्पिटझ्बर्गनमां छे. तारखातानी उपज ७२,८८,००० क्रॉनर
खर्च ९३,०८,००० क्रॉनर

तोल, माप अने चलण (शिक्का).

सरकारे नक्की करेलां तोलमाप प्रमाणे आपवा लेवानो व्यवहार फरजियात करवामां आव्यो छे.

चालतो शिक्को क्रॉनर गणाय छे. तेना १०० ऑरर—१ क्रॉनरनी किंमत १३·९ पेन्स थाय छे. १८·९ क्रॉनर=१ ब्रिटिश पौंड.

२०, १०, अने ५ क्रॉनरनी किंमतना सोनाना शिक्का पाडवामां आवे छे.

२ अने १ क्रॉनरनी किंमतना रूपाना शिक्का बनाव्या छे, तथा ५०, २५ १० ऑररना पण रूपाना शिक्का पाडे छे.

५, २, १ ऑररनी किंमतना त्रांबाना शिक्का छे.

शहेरो.

राजधानी नगर क्रिश्चियानिया छे, ते ए ज नामनी खाडी उपर अग्निकोणमां वसेलुं छे. तेनी १९१०नी सालमां वस्ती २,४१,८३४ माणसोनी हती. ए सिवाय बीजां शहेरोनी वस्ती नीचे प्रमाणे छेः—

शहरो.	संख्या.
बेरजन	७६,८६७
ट्रोण्धर्जम	४९,३३५
स्ट्रवनजर	३७,२६१
ड्रेमर्मन	२४,८९५
फ्राड्रिक स्टेड...	१५,५९७
क्रिस्टियनसेंड	१५,२९१
एलसंड	१३,८५८
क्रिस्टियन्ससंड	१३,२०१
हागसंड	१२,९८७
फ्राड्रिकशल्ड	११,९९२
सार्पसबर्ग	१०,५४२
स्कीन	११,८५६
अरेंडल	१०,३१५
लरविक	१०,१०५

राज्यव्यवस्था.

राज्य चलाववानी सत्ता राजा भोगवे छे. एक प्रधानमंडळ ठरावेलुं होय छे, ते द्वाराए वहिवट चाले छे. प्रत्येक मंत्री पोतपोताना खातानो जवाबदार गणाय छे.कामनी वहेंचणी नीचे प्रमाणे छे:-(१९१३)

१ प्रधानमंडळनो प्रमुख अने मुख्य प्रधान, A. G. Knutdsen.

२ परकीय राज्यकाजनो मंत्री, N. C. Ihlen.

३ सार्वजानिक शिक्षणखातानो, अने धर्मखातानो मंत्री, Aa. O. Bryggessa.

४ न्याय अने पोलिसखातांनो मंत्री, L. K. Abrahamsen.

५ सांसारिक कार्यो, (Social affairs) व्यापार, उद्योग अने फिशरी (Fishery) एम चार खातानो मंत्री, *K. F. Peterson.*

६ कृषिकर्म—खेतीवाडीना खातानो मंत्री, A. G. Knutsen.

७ उद्योग अने बांधकाम खातानो मंत्री, N. O. A. G. Urbye.

८ देशरक्षण खातानो मंत्री, General Holtfodt.

९ आर्थिक—नाणांप्रकरणविषयक अने जकात खातानो मंत्री, A. G. Omholt.

१० सेक्रेटरी ऑफ स्टेट, N. Hesselberg.

धारासभा—(Legislature).

धारासभा जेने स्टॉरटिंग कहे छे तेमां १२३ सभ्यो राखवामां आवे छे. तेओनी निमणूक त्रण वर्ष माटे करवामां आवे छे. नॉर्वेजियन स्त्रीपुरुषोने सर्वत्र मत आपवानी छूट आपी छे. वयनी हद २५ नी छे, जेओ परगणामां वसतां होय ते ३०० क्रॉनर सुधीनी, अने नगरवासियो ४०० क्रॉनर सुधीनी उपज उपरनो कर आपतां होय तेओने मत आपवानो अधिकार छे. प्रतिवर्षे राज्यसभा (Storting) भराय छे, अने पोतामांथी $\frac{1}{4}$ सभ्योनुं एक मंडळ स्थापे छे तेने लागटिंग (Lagting) नाम आपेलुं छे. बाकीना $\frac{3}{4}$ भागना मंडळने ओडल्सटिंग (Odelsting) कहे छे. आवां बे मंडळ (Houses) नी सभा नोंखी भराय छे. धाराविषयक विचार करवानो होय छे, मतभेद थयेलो होय छे, त्यारे छेवटनो निकाल लाववा सारु बंने मंडळना सभ्योनी एकठी सभा भराय छे, अने ते माहेला $\frac{2}{3}$ सभाना मतथी थयेलो निर्णय बहाल राखवामां आवे छे. धारा बांधवानो सवाल प्रथम ओडेलस्टिंग मंडळमां चर्चवामां आवे छे. सरकारी हिसाबनी तपासणी, सरकार विषयक कांई फेरफार करवानो होय ते, अने रिगस्टेट न्यायाधिशीमां, अपराध कर्या बद्दल काम चलाववानुं होय ते विषयोनी चर्चा पण ओडेलस्टिंगना मंडळमां चाले छे. बाकीनां सर्व काम, बन्ने मंडळ भेगां भराइने चलावी निकाल लावे छे. प्रत्येक मंडळना सभ्यने वार्षिक ३,००० क्रॉनरनुं लवाजम आपे छे. ते उपरांत जवर अवरनुं खर्च पण मजरे आपे छे, अने तेनी रकम उद्धड बांधे छे. राज्यसभानो,

अने प्रत्येक मंडळनो एक प्रमुख, तथा एक उपप्रमुख प्रत्येक संस्था (हाउस) रहे पोतामांथी पसंद करे छे तेनी पासे एक मास सुधी काम करे छे. पछी एक पछी एक महिना माटे अदलाबदली थाय छे.

१९१३ नी सालने माटे राज्यसभाना बे प्रमुख:
J. Lovland; S. T. Aarstad.
लागस्टिंग मंडळना बे प्रमुख (१९१३)
A. K. Andersen Grimso; G. A. Jahren.
ओडेलस्टिंगना बे प्रमुख (१९१३)
J. L. Mowinckel; K. Frus Petersen.

न्यायाधिशी (Judicature).

सिविल एटले लेणदेण, अने फोजदारी केसो चलाववा माटे १०९ जिल्ला पाडी जुदी जुदी न्यायाधिशियो स्थापवामां आवी छे.

लेणदेणना केसोनो विचार चलावनारी प्राथमिक कोर्टो छे, तेना उपर अपील सांभळवा माटे; स्थानिक कोर्ट अथवा त्रण सुपिरियर कोर्टो स्थापेली छे ते १ क्रिश्चियानिया, २ बर्गन अने ३ ट्रान्थजेम एवां त्रण शहरोमां छे. फोजदारी काम चलाववा माटे ज्युरीकोर्टो स्थापी छे. आखा राज्यनी सुप्रीम कोर्ट क्रिश्चियानियामां स्थापी छे. राजकाज करनारा सर्व प्रकारना अधिकारियो उपर कांई अपराध मूकवामां आव्यो होय ते संबंधीनुं काम चलाववा माटे एक नोखी कोर्ट स्थापी छे तेनुं नाम रिगस्ट्रेट (Rigstret) राखवामां आव्युं छे, अने ते राजधानी नगर क्रिश्चियानियामां स्थापी छे.

सुप्रीम कोर्टनो प्रमुख हवणां (K. K. Thinn) के. के. थिन्न छे.

स्थानिक सरकार (Local Government).

आखा देशनां २० परगणां पाडवामां आव्यां छे तेने अॅमटर (amter) कहे छे. ते प्रत्येक उपर अकेको अॅम्टमॅण्ड नामनो अधिकारी

निमवामां आवे छे, तेना भेगो कारभार करवाने खेडुतोनी एक पंचायत स्थापवामां आवी होय छे. मुनिसिपल खातुं चलाववा माटे पसंद थयेला प्रतिनिधियोनी सभा निमवामां आवे छे, तेओ पोतामांथी पसंद करेलां जनोनी एक पेटा सभा निमे छे ते चालु काम करे छे. मुनीसिपालीटी अने पार्लामेंटना सभ्योनी पसंदगी स्त्रीपुरुषो मळीने एकसरखी रीते करे छे.

१९०७मां नॉर्वेमां स्त्रियोने मत आपवानुं धोरण दाखल थयुं छे. आ मान आखा यूरोपमां नॉर्वेने पहेलुं घटे छे. १९०१ मां जे धोरणे स्त्रियोने मुनिसिपल खातानी बाबतमां मत आपवानुं ठराव्युं हतुं तेवा धोरणे पार्लामेंटने माटे प्रतिनिधियो पसंद करवा माटे स्त्रियोने मत आपवानी छूट आपवामां आवी छे, ते एवी रीते के, २५ वर्षना वय उपरांतनी कुंवारी स्त्रियो, जेओ ३०० क्रोनर (सुमारे १६ पौंड)नी उपज उपर परगणामां कर आपती होय, अने ४०० क्रोनर उपर शहरमां कर आपती होय, तथा परणेली स्त्रियोना धणी तेटली ज उपज उपर कर भरता होय तेवी सर्वे स्त्रियो मत आपवाने योग्य ठरावी छे. (१९१०)

देशरक्षण.

सेना—युद्धविषयक केळवणी सर्वत्र अने फरजियात छे. एमां प्रवेश करनाराने सेनामां १२ वर्ष नोकरी करवी पडे छे. शान्तिना समये ७२ थी ते १२१ दिवस सुधी प्रारंभिक शिक्षण लेवुं पडे छे. १८,००० सैनिको निरंतर राखवामां आवे छे अने युद्धप्रसंगे १,१०,००० नी संख्या थाय छे. १९१४–१५ नी सालने माटे आ खाते खर्चनी गणना १०,००,००० पौंडनी करवामां आवी छे.

दृढ शरीरवाळा पुरुषोने १५ मा वर्षथी ते ५५ वर्ष सुधी सैनिक तरीके नोकरी करवानी फरज पाडवामां आवे छे.

नौकाबळ—२२ वर्षथी ४१ वर्ष सुधीनी उंमरनाने जळसेनामां नोकरी करवानी अगत्य पाडवामां आवे छे. १००० माणसो ज

खडी नोकरीमां र्‌हे छे अने युद्धप्रसंगे १४,००० योद्धाओ सामेल थई जवाने तैयार र्‌हे छे.

१९१३नी सालमां ४ क्रुझरो (१६,००० टन) तोपोथी सजेली हती; २ किनाराना रक्षणने अर्थे मानिटर्स; ३८ टार्पेडो बोटो, ३ गनबोटो; ३ डिस्ट्रोयर; १ सबमरीन, अने खास नोकरीने प्रसंगे काम आवे एवां व्हाणो राखवामां आव्यां हतां.

नार्वेजियन साहित्य.

अमेरिकाना साहित्यनो संबंध जेम इंग्लंड उपर छे, तेम नार्वेनो संबंध डेन्मार्क उपर छे, तोपण एटली तो खरी वात छे के, नार्वेना लेखकोनां नाम डेन्मार्कना ग्रंथकारोनी यादीमांथी कमी करवामां आवे तो डेन्मार्कनी यादी न्हानी थई जाय.

९ मा सेंकडामां नार्वेजियनो आइसलॅन्डमां जई वस्या हता, तेमां पठित लोको हता तेथी त्यांनुं साहित्य नार्वेना साहित्य भेगुं ज गणवामां आवी जाय छे.

डेन्मार्कथी नार्वेनुं जुदुं साहित्य बंधावानां बे कारण थई पड्यां, एक तो ए के १८११ मां क्रिश्चियानियामां विश्वविद्यालय स्थपाई. अने बीजुं १८१४ मां डेन्मार्कथी नार्वे नोंखुं पडी गयुं. आ बनाव पेहेलां नार्वेना ग्रंथकारो पोताना पुस्तको कोपनहेगनमां छपावी प्रसिद्ध करता हता.

नार्वेमां प्रथम ज छपायलुं पुस्तक एक पंचांग गणाय छे. एक भटकतो छापनार कोपेनहेगनमांथी बीबां क्रिश्चियानियामां लई आव्यो तेनुं नाम नीलसन हतुं तेणे १६४३ मां उपर जणावेलुं पंचांग छाप्युं. जाथुनुं छापखानुं १६५० मां जर्मनीमांथी स्टीवनसन बॅग (१५८०–१६७८) नार्वेमां लई आव्यो अने तेनुं नाम वालेनटाइन कुह्न राख्युं. १६५६ मां शब्दसंग्रह छपायो. त्यारपछी बे पादरियोए

न्हानां न्हानां चोपानियां छपान्यां. एक स्त्री (Dorthe Engelbrechtsdatter) (१६३४–१७१६) जे पछवाडेथी एक पादरी (Pastov Osmbrosius Harden bech) व्हेरे परणी हती तेणे धर्मविषयक लोकप्रिय कविता रचीने घणां पुस्तको प्रसिद्ध कर्यां छे. आ समयमां घणांखरां पुस्तको धर्म विषे घणाखरा पादरियोनां प्रसिद्ध करेलां जणाय छे.

१८मा सेंकडाना लेखकोए विज्ञान विषे लखेलुं छे. डेन्मार्कमां १७७१ मां राष्ट्रीय नाटकशाळा स्थापनार नॉर्वेजियन हतो; निल्स क्रॉग ब्रेडाल (१७३३–१७७८)मां थयो तेणे संगीत नाटको डानिश भाषामां प्रथम ज लख्यां छे. जोहान नॉरडाहल ब्रन (१७४५–१८१६) करुणारसनां नाटक लखनारो पेहेलो ज हतो. १७७२ मां डेन्मार्कमां घणा नॉर्वेजियन कविओ भेगा थया हता. तेओए त्यां नॉर्वेजियन सोसाइटी स्थापी हती, अने ते समयना लखनारा उपर तेओनो दाब बेठो हतो. नॉर्वेजियनोए १७ मी मेने दिवसे पोताना देशनी स्वतंत्रता प्राप्त करी लीधी, अने पोतानो नवो राजा स्थाप्यो ते प्रसंगनी कविता स्वतंत्र विचारदर्शक प्रथम ज लेखावा लागी. १९१४ मां लोकोना विचार दर्शावनारा त्रण कवियो ट्रिफोली क्हेवाया ते प्रसिद्धिमां आव्या. १८२९मां क्रिश्चियानियामां हेन्रिक अंकर ब्जेर गार्ड(१७९२-१८४२) नी प्रचूर्ण कविता प्रसिद्ध थई हती, ते स्वभावोक्तिवाळी रसिक गणाई हती. तेम ज स्वदेश विषे लागणी अने जुस्सो बतावनारी कविता पण तेमां जोवामां आवे छे. आ कुदरती कविये शोकजनक अने संगीत नाटको पण लख्यां छे.[१] त्रिपुटी कवियो माहेलो मौरिट्झ (Mauritz Kriistoffer Hansen) हॅन्सन (१७९४–१८४२) एक मेहेताजी

---

१ Tradedy of Magnus Barfords Sonner (Magnus Barfort's sons) and a Lyrical drama The Adventur in the Mountams) 1828.

हतो ते नवलकथा लखवामां कुशळ गणातो हतो. ते समयमां तेनी नवलकथा (Ottar de Bretagne) तेणे १८१९मां लखी हती तेनां ते समये सारां वखाण थयां हतां. एना मरण पछी एना लखाणना ८ भाग १८९५–१८९८ सुधीमां छपाया हता. ते उपर एक विद्वाने (Sohwach) तेनी स्मृति लखी हती. तेनी कवितानुं पुस्तक १८१६मां छपायुं हतुं, ते छूटा थयेला नॉर्वेना समयनुं पेहेलुं ज हतुं. १८१५मां त्रिपुटी कवियोनी भेगी कविता राजकीय विचारो प्रदर्शित करवा तरीके प्रसिद्ध करवामां आवी हती. आ लेखको एटला बधा चमत्कारिक गणवा जेवा न हता पण तेओए उद्योग अने देशप्रतिनी लागणी अने अभिमान लोकसमूहमां उत्पन्न करवा जेवा साहित्यनो पायो नांख्यो हतो.

नॉर्वेजियन साहित्यनी स्थापना करनार कवि हेन्रिक आर्नेल्ड वेरजेलेंड (१८०८–१८४५) थयो. ते घणो बुद्धिशाळी अने झनुनवाळो लेखक हतो. बायरननी पेठे एणे टुंकुं आयुष्य भोगव्युं पण १२ सामान्य साक्षरोना लखाण जेटलो संग्रह करवानी योजना करी हती. रुसो (Rousseau) अने शेलीना जेवा विचार तेणे कर्या छे. एना शिक्षणनो लाभ आपवामां एनुं अमर्याद अने गहनताभरेलुं लखाण आडे आव्युं छे. एना कविताना शिष्योमां सिल्वेस्टर सिवर्टसन (१८०९–१८४७) हतो. ते वर्त्तमानपत्र चलावतो हतो, ते बुद्धिशाळी हतो, तेनी कवितानो १८४८मां संग्रह करवामां आव्यो हतो. बीजो शिष्य क्रिश्चियन मॉनसेन (१८१५–१८९२) हतो.

जोहान सेबास्टियन कॅमरमेयर वेल्हेवन (Joahann Sebastian Caommermeyer Welhaven) (१८०७–१८७३) थयो तेना विचार सारा अने जूनुं तोडी पाडवाने बदले स्थापित राखवाना हता. ते विचारशील हतो तेथी तेनी असर (१८३०)

उछाछळा विचारवाळाओने व्हेकी जवा न देतां तेमने दबाणमां राखे एवी थती हती.

हेन्रिक वेर्जेलेंडनी कविता संबंधमां जंगली विचारदर्शक टीका करवामां आवी हती ते विरुद्ध टीकाना अघटित विचार तोडी पाडवा माटे निकोलाई वेर्जेलेंडे लखाण करीने एक चोपानियुं प्रसिद्ध कर्युं हतुं. ते समये आ चरचा ए विवादनो मुख्य विषय थई पड्यो हतो. १८३४ मां वेल्हावने आ संबंधमां रसिक चाबखाचक्रनी रचना करी तेनुं नाम नार्जिस डीम्रिंग (Norges Dœmring) एटले "नॉर्वेनो प्रभात" एवुं राख्युं. आ चाबखाचक्र प्रसिद्ध थवाथी चरचाना चक्रे पण पोतानो विस्तार वधार्यो. ज्यां त्यां, ज्यारे त्यारे, कानमां एना ज अवाज संभळावा लाग्या; केमके आ लखाणमां तेणे जूना विचारो नहि तोडी पाडवानो पूरेपूरो बोध कर्यो हतो. एकदम उछाछळा विचारथी, अने याहोम करीने पडवाथी घणे प्रसंगे देशने अने जनसमाजने हानि पहोंचे छे एम तेना कथननो सार समजाय छे. वर्जेलेंडनी विरुद्ध आवी तेनी चर्चाने हेन्रिक हेरमन्न फास्से (१७९०—१८९३) पूरेपूरो टेको आप्यो. तेणे १८३९ मां "आधुनिक नार्नो" (Tids nornerne)—चालता समयना नॉर्वेजियनो—एवुं नाम राखीने एक पुस्तक छपायुं तथा बीजी कविताओ पण प्रसिद्ध करी.

आन्ड्रीस मंच (१८११—१८८४)तो आवा विवादथी तटस्थ रह्यो. तेणे पोताना लखाणनुं धोरण डानिश लखाणने अनुसरतुं चलाव्युं. तेणे घणी कविता रची छे अने नाटको पण बनाव्यां छे. १८३७मां तेणे एक प्रसिद्ध कर्युं. (Kong Sverres Ungdom) ते उपर घणा जणानुं लक्ष दोड्युं हतुं. १८४८ मां, (Poems old and new) कवितानुं पुस्तक प्रसिद्ध कर्युं तेथी ते लोकप्रिय थवा लाग्यो. १८६१मां तेणे एक ऑपिक काव्य लख्युं (Konge datterens Brudefart–The Bridal Journey of the King's Daug-

hter) ते प्रसिद्ध थया पछी ते उच्च कविनी गणनामां आवी गयो. तेणे ऐतिहासिक नाटको रच्यां छे तेमांथी एक १८५४ मां सालोमन कॉझ (Solomon de Caus) अने बीजुं १८५७ मां लार्ड रसल (Lord William Russell) ए बेये तो जोइये ते करतां पण वधारे लोकप्रियता मेळवी छे.

ईब्रिक इप्सन प्रसिद्ध नाटककार हतो. ते स्कीनमां मार्च २०, १८२८ ने दिवसे जन्म्यो हतो. प्रथम तो तेणे वैदकनो अभ्यास कर्यो, पण त्यारपछी तेणे साहित्यनुं सारु रटण कर्युं. कॅटिलिना नामनी तणे करुणारस प्राधान्य ट्रेजडी प्रारंभमां ज रची. ते १८५० मां छपाई हती. त्यारपछी ते विशेष अभ्यास करवा क्रिस्टियानियानी विश्वविद्यालयमां दाखल थयो. पछी विंजे अने बाटन हेन्सन साथे मळीने साप्ताहिक (Anthrimner) छापुं कहाडवा मांडयुं. तेमां एणे संगीत अने चाबखाविषयक कविता छपावा मांडी. आ समये तेणे (Kæmpe hojen–The warrior's mound) नाटक लखीने भजवी बताव्युं. छापु एक वर्ष पछी बंध पडयुं त्यारे ओलबुल नामनो एक वांसळी वगाडनारो प्रसिद्ध पुरुष हतो तेणे बर्गनमां राष्ट्रिय नाटक मंडळी स्थापी तेमां इप्सनने तेनो नियंता (Manager) ठराव्यो. १८५२ मां नाट्यशास्त्र माहेला नेपथ्यनुं ज्ञान मेळववा डेन्मार्क अने जर्मनीमां गयो. त्यांथी पाछो आव्या पछी तेणे ऐतिहासिक नाटको लखवानुं शरु कर्युं. प्रथम ज तेणे एक नाटक (Gildet Paa Solhang–The Banguet at Solhaug) लख्युं. १८५७मां क्रिस्टियानियामां नॉर्वेजियन नाटकशाळा उघडी तेनो नियंता ठराव्यो. आ समय पछी तेणे नीचे प्रमाणे रचना करी:—

१ Fru Injurtil Osbraat–Mistress Injurat Ostraat आ ऐतिहासिक नाटक रचना हती पण आगळ जतां आ नाटक तेणे फरीने नवुं ज लख्युं.

२ १८५८ मां ऐतिहासिक नाटक Hermændene Paa Helge. land-The warriors at Helgeland तैयार कर्युं.

३ "Kjærlighedens Komedie"-Loves Comedy. आ हास्यरसप्राधान्य चाबखा मारनारो सांसारिक खेल एवो निवड्यो के एथी एनुं नाम रही गयुं.

१८६३ मां इतिहासविषयक नाटक लख्युं तेनुं नाम "Kongs-Emnerne" The Pretenders एवुं राख्युं.

१८६४ मां एक काव्य लख्युं तेनुं नाम En Broder i Nod-a Brother in need राख्युं. डेन्मार्कनी तरफेणमां लोकोनुं वलण कराववानो हेतु आ रचनामां राख्यो हतो पण ते उपर कोइये लक्ष आपेलुं जणातुं नथी. आ समय पछी ते एकान्तवासी थवाना इरादाथी नॉर्वे छोडी गयो.

१८६६ मां रोममां तेणे "Brand" ब्राण्ड नामनुं नाटक पूर्ण कर्युं. आ रूपक एनी कृतिमां सर्व करतां महान् हतुं.

१८६७ मां इटालीमां नाट्यकाव्य लख्युं तेनुं नाम Peer Gynt हतुं. त्यारपछी मार्मिक चाबखा देनारुं एक नाटक लख्युं. De Unges Forbund-The Young men's Union पछवाडेनी आ बधी तेनी रचना तेणे गद्यमां करी हती.

१८७१ मां विस्तारपूर्वक इतिहासविषयक रूपक लख्युं "Kejser Og Galilæer-Emperor and Galilean एवुं तेनुं नाम राख्युं. एना बे भाग कर्या छे. एक उत्तरार्द्ध अने बीजो पूर्वार्द्ध. एकनुं नाम तेणे Julian's apastasy अने बीजानुं Julian the Emperor एवुं राख्युं. पछी तेणे पोतानुं रहेठाण बदली प्रथम ड्रेस्डन गयो अने त्यारपछी म्युनिकमां जई वश्यो; त्यां घणां वर्ष रह्यो. त्यारपछी पाछो क्रिस्टियानियामां आव्यो.

१८७७ मां एक चानक आपनारुं मार्मिक नाटक लख्युं, "Sam fundets Stotter"–The Pillars of Society.

१८७९ मां "Et Duk Kehjem"–a dole's Housa.

१८८१ मां "Sjeng angere"–Ghosts नामनो खेल रच्यो.

१८८२ मां "En Folke fiende"–an enimy of the people लोकशत्रु एवा नामनो खेल रच्यो.

१८८४ मां "Vildanden"–The wild duck.

१८८६ मां "Rosmer sholm".

१८८८ मां "Fruen fra Havet"–The Lady from the sea.

१८९० मां "Hedda Gabler".

१८९२ मां "Bygmester" Soleness·Architect Soleness.

आ सिवाय एनां टुंका लखाणमां Terje Vigen नामनुं ॲपिक काव्य छे, अने लंबाणमां लखेलुं काव्य Paa Vidderne (१८६०).

आ सिवाय बीजा झीणा कवियो थया छे. तेओमांथी केटलाके तो जूनी कविताना संग्रह करीने प्रसिद्ध करेला छे. आधुनिक समयना लखनाराओमां सारी सारी नवलकथाओ अने नाटक लखनारा पण थया छे. तथा ऐतिहासिक लखाणो करनारा पण प्रसिद्धिमां आव्या छे तेनी विगतमां उतरवाथी लंबाण थाय छे माटे आटलेथी ज ते पताववुं पडे छे.

धर्म.

राजाथी ते रैयत सुधी सर्वे क्रिश्चियनधर्म पाळनारा छे, ते लुथरे सुधारो दाखल करेलो एवो इवान जेलिकल लुथेरान नामथी ओळखातो पंथ छे अने ते आखा राज्यनो धर्म लेखातां राजाए पण ते ज धर्म पाळवो जोइये. आ धर्म नहि पाळनारा एवा आखी

वस्तीमां सेंकडे २–४ नीकळी आवे छे. जेसुइट सिवायना ख्रिस्ति धर्ममां बंधायला बधा पंथो पाळवानो वांधो नथी.

पादरीयो (Clergy) ठरावानी गोठवण राजाए करवानी होय छे. धर्मसंस्थाना ६ विभाग पाडवामां आव्या छे तेने स्टिफटर–बिशपरिक कहे छे, एमां पेटा विभाग होय छे तेने डीनरी (deaneries) प्रोवास्टियर (Provstier) नाम आप्युं छे. एमां पण पेटां छे, क्लेरिकल डिस्ट्रिक्ट, पॅरिश, अने सब पॅरिश. धर्मना पादरियो प्राथमिक शिक्षण आपवामां आगळ पडतो भाग ले छे. विखरायली वस्तीमां अडचणो घणी नडे छे तोपण तेओनी उलटथी विद्यावृद्धि सारी थाय छे.

शिक्षण.

आखा देशमां शिक्षण फरजियात करवामां आव्युं छे. शहरनी निशाळमां दाखल थवानुं वय ६½ थी १४ वर्षनुं राखवामां आव्युं छे, अने गामडामां ७ थी १४ वर्षनुं छे. प्राथमिक शिक्षणनी निशाळोमां सेंकडे ९४ टका छोकरांनी हाजरी रहे छे. आ निशाळो उपर देखरेख मुनिसिपालीटी अने परगणानी स्कुलबोर्डो–शाळामंडळो ठराव्यां होय छे, ते राखे छे. राज्यधर्मपाळनारा शिक्षको राखवामां आवे छे, अन्य धर्म पाळनारने दाखल करवामां आवता नथी. मेहेताजियोने शिक्षणपद्धति शीखववा माटे ट्रेनिंग पाठशाळा स्थापेली होय छे, तेमां प्रत्येक ठाओसी विभागमां एक सार्वजनिक फ्री पाठशाळा होय छे. शहर सुधराई खातां अने परगणां (कौंटी) प्राथमिक शाळाओनुं खर्च पूरुं पाडे छे. सरकार तेमां अमुक रकमनो आश्रय आपे छे. सरकारी कसरत शाळाओ पण स्थापी छे. प्राथमिक शिक्षणनो क्रम चालु राखनारी निशाळो, सांजशाळाओ आदि पण चालती राखी छे. १९१० मां प्राथमिक शिक्षण लेनारानी संख्या ३,७६,७२१ हती. उंची केळवणी आपवा माटे स्थपायली शाळाओनुं खर्च सरकारभणीथी

करवामां आवे छे, तेम ज स्थानिक संस्थाओ अने खानगी साहसथी पण आवी शाळाओ चलाववामां आवे छे; एमां कन्याओ भेगी भळे छे, तेम ज तेमने माटे नोंखी खानगी शाळाओ पण होय छे. १० स्पेशळ स्कुलो—खास शाळाओ छे, अने औद्योगिक अने धंधो शीखववानी निशाळो पण स्थापी छे, जेने टेकनिकल इन्स्टिटयुट नाम आपेलुं छे. १८११ मां राजधानी नगर क्रिश्चियानियामां एक विश्वविद्यालय स्थापवामां आव्युं छे, तेमां १९१२ मां १,९०० अभ्यासियो हता.

इतिहास.

जूना शोध करवावाळा तथा भूस्तर विद्याना जाण विद्वानोना अभिप्राय उपरथी सिद्ध थयुं छे के, नार्वेमां प्रथम मच्छिमार अने शिकारी माणसो इ० स० नी पूर्वे ६,००० वर्ष उपर वसता हता, तेओ अनार्यन हता, अने तेओ लेपिश लोक केहेवाता हता, पण पछवाडेना शोध उपरथी एम जणाई आव्युं छे के, नार्वेमां लाप इ० स० ९००–१००० मां वसेला छे, तेथी एवुं अनुमान थाय छे के अनार्य लोक फिन्निश जातिना प्रथम वसेला अने उमो फिन्न जेओ हमणां फिन्लेन्डमां छे तेमना पूर्वज तेओ होवा जोइये. आ लोको जेवा च्हेरामां मळता टोटन, वेफसन, बुकन केहेवाता लोको जोवामां आवे छे तेओ ते माहेला अनार्यन हशे.

टुटोनिक जाति इ० स० नी पूर्वे १७०० वर्ष उपर दक्षिण नार्वेमां आवी वसेली जणाय छे. तेओना भेगा मूळरेहेवासियो भळया नहि. तेओने पर्वतोमां अने टापुओमां नसाडी मूकीने टुटोनिक जाति पेसी गई. पछी तेओ रेहेते रेहेते ६ ट्ठा सेंकडामां दक्षिण नार्वेमां दाखल थई शक्या छे, पण टुटोनिक लोकोए आवतां वांत ज पोतानी भाषा आखा देशमां चालती करेली जणाय छे. आ लोको जटलेण्डथी पश्चिम भणीथी पेठा अने स्वीडनना पश्चिम किनाराथी पूर्व भणीथी दाखल थया.

जुदे जुदे स्थाने जथा वस्या तेओना उपर अकेको उपरी राजाना नामथी ओळखातो सत्ता चलाववा लाग्यो.

आवा राजाना वारस थाय ते सत्ता भोगवे. दीकरी होय तेने कोई भटकतो अथवा पासेनो राजा परणे एटले तेना परगणानो वारस ते थई पडे. आवां टोळां बंधायलाना राजानी सत्ता ते लोको मान्य राखता आवेला छे.

राज्य. (Government)

नार्थमॅन–उत्तर भणीना माणसोनुं रेणाकनुं मुख्य स्थान नार्वे छे. तेओए इंग्लंड अने फ्रान्सना किनारा उपर अंधाधुंधीना समयमां चडी जता हता. नार्मन जेनुं नाम पडयुं ते नार्थमॅनना वंशज छे. आ लोकोए जीत मेळवीने पोताना व्यवहारना धारा इंग्लंड अने बीजा यूरोपीय देशोमां दाखल कर्या छे.

पहेला ओलाफना समयमां ख्रिस्ति धर्म त्यां दाखल करवामां आव्यो हतो. (९९५–१०००). १३८७मां डेन्मार्क साथे नार्वेने जोडी देवामां आव्युं ते छेक १८१४ सुधी ४२७ वर्ष रह्युं. पण वच्चे मित्र राज्योए फिन्नलॅण्डना बदलामां स्वीडनने सोंपी दीधुं एटले नार्वेजियन लोको उश्केराई गया, तेमणे हथियार धारण कर्यां अने जयवंत थतां, डेन्मार्कना प्रिन्स क्रिश्चियन फ्रेडरिकने पोतानो राजा कर्यो, ते मात्र एक ज वर्ष रह्यो अने पछी राज्य छोडी दीधुं, एटले स्वीडननी साथे फरीने जोडायुं.

१३८९थी १३९७सुधी त्रिपुटी (Tripartite League of Kalmar) राज्यो, डेन्मार्क, स्वीडन, अने नार्वे, पोमेरानियाना एरिक राजानी सत्ता नीचे जोडायलां रह्यां.

नार्वेनी राजावलि.

राजानुं नाम.	गादिये बेठो.	गादी छोडी.	राज्य कर्युं.
Harold (I) Harfager हरल्ड हारफाजर ...	८७२	९३०	५८
Erik Blodæxe अॅरिक ब्लोडाक्षि ...	९३०	९३४	४
Hakon (I) Den Gode हाकन ...	९३५	९६१	२६
Harold (II) Graafeld बीजो हॅरल्ड	९६१	९७०	९
(Earl Hakon of Lade) अर्ल हाकन	९७०	९७५	५
Olaf (I) Tryggvason पेहेलो ओलाफ ...	९९५	१०००	५
(Earl Erik and Hakon अर्ल अॅरिक अने हाकन ...	१०००	१०१६	१६
Saint Olaf (II) सेण्ट ओलाफ बीजो }	१०१६	१०२९	१५
राजा थयो }	१०३०	...	१
Svend son of knut the Great महान् क्नटनो पुत्र स्वेण्ड ...	१०३०	१०३५	५
Magnus (I) The Good मॅगनस...	१०३५	१०४७	१२
Harold (III) Hardrada हॅरल्ड त्रीजो ...	१०४६	१०६६	१९
Olaf (III) Kyrre ओलाफ त्रीजो }	१०६६	१०९३	२७
Magnus (II) मॅगनस बीजो ... }	१०६६	१०६९	...
Magnus (III) Barfod मॅगनस त्रीजो ...	१०९३	११०३	१०
Eystein (I) इस्टीन पूहेलो } २	११०३	११२२	...
Sigurd (I) Jorsallafari सीगर्ड पूहेलो } ३	११०३	११३०	१७
Olaf (IV) ओलाफ चोथो } १	११०३	१११६	...
Magnus (IV) मॅगनस चोथो ... }	११३०	११३५	५
Harold Gille हरल्ड जिल्ल ... }	११३०	११३६	१

राजानुं नाम.	गादिये बेठो.	गादी छोडी.	राज्य कर्युं.
Sigurd (II) Mund सीगर्ड बीजो	११३६	११५५	२५
Eystein (II) इस्टीन बीजो	११४२	११५७	
Inge इन्ज	११३६	११६१	
Hakon (III) Herolebred	११५७		
हाकन बीजो ...	११६१	११६२	१
Magnus (V) मगूनस पांचमो ...	११६२	११८४	२२
Sverri स्वर्र ...	११८६	१२०२	१८
Hakon (III) हाकन त्रीजो ...	१२०२	१२०४	२
गाळो	१२०४	१२१६	
Hakon (IV) Den gamle हाकन चोथो ...	१२१७	१२६३	
Magnus (VI) मगनस छठ्ठो ...	१२६३	१२८०	
Erik अरिक बीजो ...	१२८०	१२९९	
Hakon (VI) हाकन ६ ठ्ठो ...	१२९९	१३१९	
Magnus (VII) मगनस सातमो ...	१३१९	१३४३	
Hakon (VII) हाकन सातमो ...	१३४३	१३८०	
Olaf (V) ओलाफ पांचमो ...	१३८१	१३८७	
Margaret मार्गारेट राणी ...	१३८७	१३८९	
Erik of Pomerania पोमेरानियानो अरिक त्रण राज्यनुं जोडाण ...	१३८९	१३९७	

१४५० मां त्रिपुटी संबंधथी नार्वे डेन्मार्क साथे विशेष जोडाणमां आव्युं. १५३६ मां सुधाराक्रान्तिनो (Refermation) समय आवता, नार्वे, मात्र एक राज्यनो प्रान्त होय, एवी स्थितिमां आवी गयुं. १६६० मां डेन्मार्कमां स्वतंत्रसत्तानो समय आवतां, नार्वेने सारो योग आवी गयो. तेने पोतानुं योग्य स्थान प्राप्त थतां, स्वीडन प्रमाणे ज, ते राजानियंत्रिक राज्य बंधायुं. पण त्यारपछी, केटलाक विरुद्ध बनावो बनवाथी नार्वेए जे स्वतंत्रपद मेळव्युं हतुं तेमां खामी आववा लागी,

अने पडती दशाने प्राप्त थयुं. देशनी सीमा बहार राजाओए पोतानी रेणाक राखवा मांडी, स्थळसेना अने जळसेनामां शडो पेसवा मांड्यो, अने नार्वेनियन स्वभाषाने बदले डेनिश भाषानो विस्तार थवा लाग्यो. जर्मनोए तेना किनारा उपर दरोडा पाडवा मांड्या, अने आखा देशनो व्यापार पोताने हाथ करी लीधो. १४५० पछी तो डेन लोको तेना राज्यकारभारमां उंचा अधिकारनी जग्योमां घुसी जवा लाग्या, अने सत्ताधीश थई पड्या. १४४८मां स्वीड लोकोए कारी-क्नूटसनने (Kari-Knutson) राजा तरीके पसंद कर्यो, अने डेन लोकोए ओल्डनबर्गना क्रिश्चियनने पसंद करतां, तेना स्वाधीनमां थई जवानी नार्वेने अगत्य पडी, परंतु १४४९ना नवेम्बरनी २४ भी तारीखे तेना ताबामां नहि रेहेवाने, ने स्वीडनथी छूटा पडवा माटे, तेओए वांधो उठाव्यो. बीजे वर्षे स्वीडोए छूटा पडवाने मान्य कर्युं. पुहेलो क्रिश्चियन १४५०-१४८१ सुधी राजा हतो, तेणे पोतानी डानिश प्रजाने नार्वेमांनी जागीरो अने अधिकारनी जग्याओ आपवा मांडी, अने प्राचीन समयना तेना कबजाना ओर्कनी अने शेटलण्डना टापु हता ते स्कॉटलंडना राजाने सानमां आपीने नाणां एकठां करवा मांड्यां. एनो कुमार हान्स राज्यारूढ (१४८२-१५१३) थयो, तेणे वळी नवी युक्ति चलावी. नार्वेजियन उमरावोने केटलीक सत्ता आपीने तेओने पोताना वशमां करी लीधा; पण आवुं पोलाण लांबुं चाल्युं नहि. जर्मनीनो म्होटो अधिकारी ओलाफ निलसन नामनो हतो ते कांई अपराध करीने बर्गनना पादरियोनी जग्यामां (Monastery) भराई पेठो हतो तेने झालवाने ज्यारे तेओए ए स्थानने घेरो घाल्यो त्यारे लोकोनी अने राज्यनी नबळाई विषेनुं पोकळ उघाडुं पडी गयुं.

बीजो क्रिश्चियन राजा १५१३थी ते १५२४ सुधी राजपदे रह्यो, तेनी पडतीना समयमां, नार्वे अने डेन्मार्कनो संबंध बगडती स्थितिमां

आवी पड्यो. डानिश अधिकारियोए त्यां १२५ वर्ष लगी राज्यसत्ता चलावी. त्यांनां देवळ अने धर्मनी संस्थाओ चुंथी नांखी, अने लुथरे चलावेला धर्मधोरणने अनुसरीने नवी धार्मिक व्यवस्थानुं १५३९ मां स्थापन कर्युं ते प्रमाणे लोकोने वर्त्तवानी फरज पडी. १५६३ थी १५७० सुधी, उत्तरभणीनुं सात वर्षनुं युद्ध मंडायुं, तेमां डेन्मार्के नॉर्वेने होम्युं. परंतु बर्गनमां हेन्स लीगनी सत्ता हती ते टूटी. ओल्डनबर्ग वंशनुं राज्य, जुलमगार तो नहि, पण पोतानो प्रजाधर्म बजाववामां बेदरकार जणाई आव्युं.

चोथो क्रिश्चियन राजा जेणे १५८८थी १६४८ वर्ष लगी राज्य कर्युं तेणे नॉर्वेनी दशा सुधारवा ध्यान आपेलुं जणाय छे. क्रिश्चियानियानी स्थापना एणे करी. राज्यकारभार चलाववानी रीतिमां सुधारो कर्यो, अने तेनी आबादीनां साधनो योजवा मांड्यां, पण आवा सुधारा करवा जतां केटलाक प्रान्तो ते गुमावी बेठो. १६४५ मां बम्सेब्रो (Bomsebro) नी सलाह थई, तेमां स्वीडनने जेम्हर्लण्ड, हरजेडालनना प्रान्तो सोंपी देवा पड्या. स्वीडनना दसमा कार्लनी साथेनी शत्रुवट माटे डेन्मार्के युद्ध मचाव्युं, तेमां नॉर्वेने पोताना मुल्कनुं केटलुंक नुकसान भोगववुं पड्युं. १६५८ मां रोस्किल्डनी सलाह थई तेमां नॉर्वेनां बे परगणां बाहस अने ट्रॉन्धजेम आपी देवां पड्यां. आमांथी छेल्लुं जो के कोपेनहेगननी सलाह थतां, पाछुं सोंपवामां आव्युं तो खरुं, पण तेनी वस्ती बे वर्षमां ५ लाख जेटली ओछी थई गई. आवा मामलाने लीधे स्काण्डिनेवियामां स्वीडनने दक्षिण अने अग्निकोणमां फळद्रुप प्रान्तोनी प्राप्ति थई एटले उत्तर समुद्रभणी पोतानो प्रदेश वधारवाने पूरी लालच थई. १६६० मां डेन्मार्कना त्रीजा फ्रेडरिक राजाए त्यां तो वंशपरंपरानी आपखुदी सत्ता चलावी हती, परंतु नॉर्वे उपर कुमळी दृष्टि राखवा मांडी, अने तेनो उद्धार करवा उपर तेनुं लक्ष गयुं. लोकोनी

आंगिक स्वतंत्रता तो सचवाती न्होती. परंतु खेडुत वर्गने जे छूट डेनिश खेडुतोने नहि आपेली तेवी स्वतंत्र माणस तरीकेनी छूट नार्वेजियनोने तेणे आपवा मांडी.

पांचमा क्रिश्चियन राजाए (१६७०–१६९९) पोताना समयमां नार्वेजियन धारा सुधारीने कायदा बांध्या, तेम ज गुमावी बेठेला प्रान्तोनी प्राप्ति करी लेवाना तेना प्रयत्नमां नार्वेजियनोए सारी उलट बतावी.

आ राजा पछी तेनो कुमार चोथो फ्रेडरिक थयो, अने त्यारपछी १२ मो कार्ल थयो. तेमना समयमां नार्वेने डानिशोनो केटलोक धसारो वेठवो पड्यो. नार्वेनो व्हाणवटानो धंधो पडी भाग्यो, अने १७१६ मां खंडस्थ यूरोपना भागमांथी स्वीडिशोने हांकी क्हाड्या त्यारे तेओनां टोळेटोळां नार्वे उपर धसी आव्यां, पण बे वर्ष पछी, किनारा उपरना फ्रेडरिक शाल्डना किल्लामां १२ मा कार्लनुं मृत्यु थयुं, त्यारपछी, आवा भयमांथी मुक्त थवानो समय आव्यो. पीटर टोर्डेन्स्कजोल्ड नामनो एक डानिश शूरो दरियाई लडवैयो हतो, तेणे आ लोकोनी लडाइमां अचल कीर्ति मेळवी. नार्वेजियनोमां बुद्धिनुं अंधारुं चालतुं हतुं तेने हांकी क्हाडवा १८मां सैकडानी समाप्ति पेहेलांनो समय अनुकूळ आवी गयो. होल्बर्ग नामनो एक पुरुष नार्वेमां जन्म्यो हतो, पण ते परदेशमां प्रसिद्धि पाम्यो हतो, तेणे पोतानी जन्मभूमिमां विद्या वधारवानो प्रयत्न कर्यो. जर्मन भाषानी प्रवृत्ति घणी थई गई हती, ते तेणे अटकावी, ने देशी भाषानुं साहित्य वधारवा लाग्यो. इंग्लंडमां जेवो वेस्ली (Wesley) थई गयो तेवो अहिं हान्स नीलसन हाग थयो. इंग्लंड साथेना लाकडाना व्यापारमां सारी वृद्धि थवा मांडी, तेथी देशमां वस्तीमां अने वस्तुमां अणधार्यो वधारो थई पड्यो. दोढ सैकडानी मुदतमां तो नार्वेजियन वस्तीमां बमणो वधारो थई गयो, अने १८१४ मां ९ लाख

माणसोनी संख्या थई पडी. नॉर्वेमां अनाज लाववुं होय तो डेन्मार्क सिवाय बीजे ठेकाणेथी आयात करवुं नहि एवो १७८८ मां सख्त धारो कर्यो हतो ते हवे रद करवामां आव्यो. फ्रान्सना उथलपाथलना समये अहिं पण युद्धनो समय आव्यो, तेनो लाभ डेन्मार्कनी उदारताथी नॉर्वेए सारो प्राप्त करी लइने धन मेळव्युं. डेन्मार्कना भेगुं नॉर्वेए पोतानी चडती थवाना प्रसंगोनुं लाण लेवाने प्रयत्नो कर्या छे. १८०७ मां डेन्मार्कथी नोंखी राज्यसत्ता भोगववानो लाभ मेळवी लीधो छे. कोपेनहेगन वेगळुं पडतां पोताने त्यां विश्वविद्यालय स्थापवानो प्रयत्न सफळ कर्यो छे, अने १८११ मां क्रिश्चियानियामां तेनी स्थापना करी छे.

१८१४–१९०७. नॉर्वे अने डेन्मार्कनो संयोग लगभग ४०० वर्ष रह्यो, त्यार पछी, जान्युआरी १४, १८१४ ना कीलना कोलकरार थया, तेनी रुइये, डानिश राजा फ्रेडरिक छठ्ठाए, नॉर्वेजियनोने पूछ्यागाछ्या विना, स्वीडनना स्वाधीनमां नॉर्वे सोंपी दीधुं. १८०९मां स्वीडनना हाथमांथी फिन्लॅण्ड जतुं रह्युं हतुं, त्यारथी, नॉर्वे पोताने ताबे करी लेवाने स्वीडन ताकी रह्युं हतुं. नेपोलियने उठावेला तोफानने समये, तेना विरुद्ध, जे मित्रराज्योए एकसंप कर्यो हतो तेमां स्वीडन पण भेगुं भळी गयुं हतुं. आ समये डेन्मार्के नेपोलियननी बाजुमां भराई पेसवानुं अघटतुं पगलुं भर्युं हतुं. आवा प्रसंगनो लाभ लइने १९१३ मां स्वीडननो युवराज, बर्नाडो हतो, जे पछवाडेथी कार्ल चौदमानुं पद धारण करीने राजा थयो, ते जर्मनीमां जइने मित्रराज्योनी एक सेनाटुकडीनो सरदार थइने लडवामां सामेल थई गयो. लिपझिगना युद्धसमये नेपोलियननी सत्तानो नाश थयो, त्यार पछी, आ युवराज, डेन्मार्क उपर चडी गयो, फ्रेडरिक राजा आ प्रमाणे संकडामणमां आवी गयो, एटले, तेणे नॉर्वे आपी दीधुं. कीलनी सलाह थई ते प्रमाणे छठ्ठा फ्रेडरिक राजाए नॉर्वेजियनोने स्वीडननी राजभक्त प्रजा

थई रेहेवानी आज्ञा करी, पण तेओनी सम्मति लीधा विना करार थयो हतो ते तेमणे मान्य राख्यो नहि. इडस्वोल्ड, जे राजधानी नगरनी पासे हतुं, त्यां प्रतिनिधियोनी सभा भराई, अने मे १७, १८१४ ने दिवसे राजानियंत्रिक राज्यबंधारणनी स्थापना करी. अमेरिकाना तथा स्पेनना (१८१२) अने फ्रान्सना (१७९१) धाराने अनुसरीने नियमो स्थापित कर्या. राष्ट्रीय सभा (national Assembly) जेने तेओ स्टोरथिंग (Storthing) कहे छे तेनी योजना एवी राखी के राजाथी ते रद करी शकाय नहि. नार्वेमां आवेलो जे डानिश गवर्नर प्रिन्स क्रिश्चियन फ्रेडरिक हतो तेने सर्वानुमते राजा ठराव्यो. आ गोठवण थई के तरतज, स्वीडने नार्वे उपर चडाई करी. मात्र एक पखवाडियुं शत्रुवट चालती रह्या पछी, बर्नाडोटे सलाहनां कहेण चालतां कर्यां. मास्स शहरमां मसलतिया एकठा थया, तेमणे एवो ठराव कर्यो के १७ मी मेने दिवसे जे राज्ययोजना करी छे, ते प्रमाणे, राज्यधोरण कायम राखवुं अने नार्वे एक स्वतंत्र राज्य स्वीडनना ताज नीचे पोतानो राज्यवहिवट चालतो राखे, तेमां बंने राज्योना जोडाणने अगत्यनो लागे तेटलो फेरफार करे. आ योजनाने अनुसरीने क्रिश्चियानियामां खास राष्ट्रीय सभा भराई (नवेम्बर ४, १८१४) तेमां नार्वेनुं नवुं राज्यबंधारण मान्य राखवामां आव्युं.[१] आ भांजगड चालता पेहेलां, एक महिना अगाउ, प्रिन्स क्रिश्चियन फ्रेडरिक ताज मूकी दइने देश ब्हार नीकळी गयो हतो.

संयुक्ततानो धारो (Act of Union) पसार करीने, बंने देशो एक बीजाथी स्वतंत्र पोतपोताना देशनी राज्यव्यवस्था पोतपोतानी राष्ट्रीय सभा स्थापीने एक सामान्य राजाना छत्र नीचे चलावे, पोत-

---

१ "Norway was declared to be a free, independent, and indivisible kingdom united with Sweden under one king."

पोतानुं स्थळ तथा जळ लश्कर राखे, अने जकात निरनिराळी उघरावे एवी नीराळी गोठवण करवामां आवी. प्रथमनां पंदर वर्ष लगी, स्वीडिश वाइसरोय नार्वेमां राजाना प्रतिनिधि तरीके राखवामां आव्यो, पेहेलो वाइसरोय स्वीडिश कौंट वन एस्सेन निमायो, बे वर्ष पछी कौंट मॉर्नर ठर्यो, ए बंने उपर नार्वेजियन कौन्सिलनो मुख्य अधिकारी त्यांनो ज देशी कौंट वेडेल जार्ल्सबर्ग ठर्यो हतो तेनी सत्ता चालती हती. आ वेळाए व्यापार मंद पडी गयो हतो, लोको भूखमराथी पिडाता हता, तेथी राष्ट्रीय सभानुं प्रथम लक्ष आर्थिक स्थिति सुधारवा उपर दोरायुं. नार्वे बॅङ्क स्थापवामां आवी, अने लश्कर अर्धोअर्ध ओछुं करी नांख्युं. बॅङ्कने माटे नाणां एकठां करवा असाधारण कर नांखवामां आव्यो, तेथी तथा खेडुतवर्गने असंतोष थयो हतो, एटले, हॅडरमार्केनमां बंड थयुं, तेनो उद्देश ए हतो के, राष्ट्रीय सभा वीखेरी नांखवी, अने कर ओछो करावी नांखवो. बंड बेशी गयुं, १८१९ नी सालमां पाक सारो थयो, एटले खेडुतोनी आपत्ति ओछी थई, परंतु देशनी आर्थिक स्थिति सारी न रहेवाथी देशनी स्वतंत्रताने खामी पहोंचवानो अवसर आव्यो. डेन्मार्कना संबंधमां सामान्य करज थयेलुं तेमां नार्वेनो हिस्सानो चूकादो करवानो मामलो भारे थई पड्यो हतो, तेरमो चार्ले राजा फेब्रुआरी ५, १८१८ मां मरण पाम्यो, तेनी जग्याए बेर्नाडोट, स्वीडन अने नार्वेनो अधिपति बन्यो हतो, तेणे मित्रराज्योनुं पैसा भरी देवानुं दबाण न थवाना इरादाथी इंग्लंडने वच्चे नांख्युं. १८१९ ना सेप्टेम्बरमां ठराव थयो के, नार्वे मात्र ३० लाख डॉलर (७,००,००० पौंड) डेन्मार्कने आपे. आ रकम नार्वेजियनोने भारे लागवाथी वांध्यो उठ्यो. राजाने अने राज्यसभाने हांसातुशी थई. प्रथम १८१५ अने १८१८नी राज्यसभाए उमरावोनुं बंधारण तोडी पाडवानुं बील पास कर्युं हतुं, बंने प्रसंगे राजाने तेम करवुं न हतुं तेथी तेनो वांधो चालतो हतो. नार्वेजियन कहेवा लाग्या के थोडाक कौंट अने

र्वरनो छे, तेओ डानिश छे, अने आधुनिक बनेला छे, पण खरुं जोतां तो नॉर्वेजियन खेडुतो देशना खरा, ने प्राचीन समयना जमीनदार उमरावो लेखावा जोइये, केमके, तेओ ते समयना भूपति, ठाकोरडाना वंशज छे. धारो एवो हतो के राज्यसभानी त्रीजी बेठकमां त्रीजी वार बील वंचाय अने तेमां पास थतां ते धारो लेखाय. उमरावोनुं बील त्रीजी बेठकमां पास न थाय एटला माटे राजाए प्रयत्न घणो कर्यो, छतां ते पास थयुं, अने उमरावोनी संस्था रद करवानो समय आव्यो. १८१४ मां नार्वेजियनोए जे स्वतंत्रता मेळवी हती ते कायम न राखवाने राजाए राज्यबंधारणना नियमोमां राजानी सत्ता वधारवाना प्रयत्न घणी वार, घणा प्रकारना कर्या. पण छेवटे १८३० सुधी ते फाव्यो नहि. १८१४ ना मेनी १७ मी तारीखे लोकोने स्वतंत्रता मळी हती ते तारीखने प्रतिवर्षे लोको म्होटा त्हेवार प्रमाणे पाळवा लाग्या. आ देखाव पोतानी सत्ता विरुद्ध थाय छे एम राजा मानवा लाग्यो; तेने तेना वाइसरोय स्पण्डेले समजाव्यो पण तेने गळे वात उतरी नहि, अने ते लोकोने मळी गयो छे एम गणीने तेनी जग्याए कौंट बेल्टझार प्लेटनने पोतानो प्रतिनिधि निम्यो (१८२७). आ वाइसरोय प्रमाणिक तो खरो पण सांकडा मननो हतो. तेणे लागलुं ज जाहेरनामु प्रसिद्ध कर्युं के, हवे लोकोए स्वतंत्रताना दिवसनो (१७ मीनो) ओच्छव करवो नहि. आ वर्ष तो पराकाष्ठाए वीती गयुं, पण बीजे वर्षे शाळाना अभ्यासियोए १७ मी मेनो ओच्छव कर्यो, तेमां काई नवाइनुं बन्युं नहि, परंतु लोको चारे चौटे गाता अने जयघोष करता फेरणी करवा लाग्या, तेमनी वच्चे पोलीस पडतां, धांधल मची, अने छेवटे गोळीबार अने तरवारोना झपाटाथी लोकोने विखेरी नांखवामां आव्या. त्यारथी ते ("battle of the market place") "चौटाचोकनुं युद्धस्थान" एवा नामथी ओळखावा लाग्युं. प्लेटन कौंटनो चोगरदम धिक्कार थवा लाग्यो, अने ते निराशाथी मंदवाडनो भोग थई पडतां मरणने शरण थई गयो, तेनी जग्या घणां वर्ष सुधी पूरवामां आवी नहि.

आ वेळाए नार्वेजियन कौंसिलनुं प्रमुखस्थान तेना पुरातनी सभ्य कार्ल्स्टने प्राप्त थयुं हतुं.

१८३० ना जुलाई मासना फेरफारथी आखा यूरोपमां राज्य-प्रकरणीय स्थिति छेक बदलाई गई हती, अने तेनी असर नार्वेजियनो सुधी पहोंची गई हती. १८३३ थी १८६९ सुधी, ओल उचाण्ड, (Ole Ueland) लोकोनो दोरनारो समर्थ नायक थई पडयो हतो, तेनी कुशळताथी १८३० नी (पार्लामेंट) राज्यसभा ते खेडुत वर्गनी सभाने नामे ओळखावा लागी. राज्यसभामां ९० सभ्यो राखता तेमांथी प्रथम तो खेडुत वर्गना २० सभ्यो रहेता, तेने बदले हवे (१८३३) मां ४९ सभासदो प्रतिनिधि तरीके पसंद करवामां आव्या.

नार्वे युवक मंडळमां एक हेन्रिक वरजेलंण्ड करीने कवि हतो, ते खेडुतवर्गनो खरेखरो खेरखा थई पडयो. एक बीजो कवि जोहान सेबास्टियन वेल्हावन नामनो हतो ते डेन्मार्कनी तरफेण करवा लाग्यो. पण वरजेलण्ड अने तेना मंडळना लोको, जेम बने तेम, डेन्मार्कथी बधी वाते छूटा रहेवा इच्छता हता, अने नार्वेनी बधी देशी रीतभातो अने लागणियोने उत्तेजन मळे एवुं धोरण प्रसरतुं राखवानी काळजी धरावता हता. लोकोमां विद्यानी वृद्धि थाय एवां पुस्तको लखवामां, अने बीजां साधनो वधारवामां, आ देशहितेच्छु कवि पोतानो घणोखरो समय गाळतो हतो. आटलुं छतां पण, ते पोतानी आसपास राज्य प्रकरणीय पुरुषोनुं मंडळ स्थापवाने फाव्यो न हतो. ते १८४९ मां मरण पाम्यो, एटले तेना सामावाळिया फावी गया, अने तेओ लोकोनुं नोखु बंधारण बांधवाना प्रयत्नमां, पुस्तको वगेरे लखी, तथा बीजा साधनो योजी, माझामां रही वर्त्तन चलाववा लाग्या. आम छतां पण, खेडुतवर्गनुं मंडळ चालतुं रह्युं, अने तेओ देशनी आर्थिक स्थिति अने स्थानिक लाभ जाळववा उपरज लक्ष आपवा लाग्या.

१८३६ सुधी पण राजाए पोतानी इच्छानी सत्ता वधारवा प्रयत्न कर्या, तेमां फाव्यो नहि तेथी, राज्य सभा मोकुफ करवामां गुंथायो, अने तेने मदद करवामां प्रधानमंडळ माहेलो लॉवनस्किओल्ड हतो तेने सुप्रीम कोर्ट आगळ अपराधी ठरावीने तेनो १० हजार क्रोनर (५५० पौंड) लोकोए दंड कराव्यो. आटलुं छतां पण राजाए तेने प्रधानमंडळमां राख्यो अने लोकवादी कॉल्लेट हतो तेने बरतर्फ कर्यो. कौंट वर्डल जार्ल्सबर्ग वाइसरोय ठर्यो, ते देशमां सलाहसंप जाळवी शक्यो अने तेनी सरळ वर्त्तणूकथी ते नार्वेजियनो अने राजा वच्चे समाधानी जाळववाने फावी गयो. ज्यारे राजानी प्रसन्नवृत्ति लोको विषे थई, त्यारे, तेणे असाधारण राज्यसभा भरीने घणा अगत्यना धारा पास करावी लीधा. लोकोए स्वीडनना जेवा हक्क मेळवी लेवा अने परराज्योमां तेमनी स्वीडिश जेवी गणना थाय एवी स्थितिए पहों-चवानी आशा बतावी. स्वीडनना धोळा वावटाने बदले तेमना देशमां नवा प्रकारनो वावटो फरकाववानी इच्छा जणावी. १८३८ मां राजाए राज्यसभामां भाषण कर्युं तेमां नार्वेजियन वावटो देशमां अने व्हाणो उपर तेमनी इच्छा प्रमाणे फरकाव्वे एवी छूट आपी. अन्ते परराज्योमां तेमने स्वीडिश प्रमाणे सरखो हक्क मळे एवी मागणी करी हती तेनो निकाल लाववा ४ नार्वेजियनो अने ४ स्वीडिशोनी एक युनियन कमिटि ठरावी. पोतानो रिपोर्ट रजु करवानी तैयारीमां हता तेवामां ज मार्च ८, १८४४ ने दिवसे कार्ल जोहान राजा मरण पाम्यो, तेने स्थाने तेनो कुमार ऑस्कार पेहेलो राजा थयो, पण नार्वेजियन राजा-ओने ताज पहेराववानी क्रिया थ्रॉन्धियर्मना देवलमां करवानो वहि-वट चालतो हतो, पण राणी रोमन कॅथोलिक के कयो धर्म पाळे छे तेनी खातरी त्यांना बिशपने थई न हती तेथी वांधो उठवानो प्रसंग समजी, राजाए पोते ज, ताजनी क्रिया त्यां कराववानो विचार मांडी वाळ्यो. युनियन कमिटिये रिपोर्ट कर्या प्रमाणे, राजाए नार्वेजियनोना लाभमां

तेमना देश संबंधना कार्योमां तेमनी आगेवानी करवा देवाना तथा बंने देशोना युनियननुं चिह्न ध्वजाना एक खुणामां राखीने बंने देश पोतानो जुदो वावटो उपयोगमां ले एवो ठराव पसार कर्यो. (जुन २०, १८४४).

आ राजाना समयमां देशनी आर्थिक अने व्यावहारिक स्थिति सुधरवा लागी. अगत्यना धारा अमलमां आववा लाग्या, नवा मार्ग अने सडको थवा लागी, रेलवे अने आगबोटो चलावानो प्रारंभ थयो, लाइट हाउस बंधायां, अने व्यापार आदिनी वृद्धि थवा मांडी, तेम ज प्रजा वच्चे कोई वाते वांधो उठवानो प्रसंग आव्यो नहि. डाह्या वाइसरोय लॉवनस्कि ओल्डनो समय होतां, प्रधानमंडळमां कशो फेरफार कर्यो नहि, वृद्ध मरे तेनी जग्याए नवा योग्य युवकोनी निमणूक थवा लागी. १८४९ मां नवुं प्रधानमंडळ स्थपातां आन्तरिक देशनो मंत्री फ्रेडरिक स्टांङ्ग स्थपायो. १८४८थी १८५० मां स्लॅशविग होल्टी-ननुं बंड उठ्युं तथा क्रिमियन युद्धनो समय आव्यो. तेमां ओस्कार राजा बंने देशने त्राहित स्थितिमां साचवी शक्यो तेथी नार्वेजियन व्यापारी वहाणो मारफतनो व्यापार लाभदायक थई पडयो. १८५०मां इंग्लिश् नाविगेशन आक्ट रद करवामां आव्यो तेथी पण नॉर्वेना व्यापारमां घणी वृद्धि थई.

१८२६ मां रशिया साथे सीमाडानी तकरार चूकावी देवामां आवी हती, ते छतां १८५१ मां रशियन ल्याप लोकोने नॉर्वेनी हदमां माछलां पकडवा देवानो बाध नहि लेवा कहेवामां आव्युं; अने वारा-न्जर खाडीना एक भाग उपर तेओने वसवा देवानी जोगवाई करवा मांडी तेम न करवा देवानो वांधो उठाव्यो तेथी म्होटी भांजगड उभी थई होत पण रशियाने बीजा वधारे अगत्यना कार्यमां रोकावानो प्रसंग आववाथी ए तकरार अटकी. ओस्कारे स्वीडन अने नॉर्वेनी सीमा

उपर रशियानो धसारो थाय नहि एटला माटे इंग्लंड अने फ्रान्सनी साथे एकत्र थवाना कोलकरार कर्या, तेनी रुइये, जो रशिया सरहद उपर धसारो करे तो ते अटकाववा, बंने राज्यो पडखे आवीने लडवा उभां रहे एम गोठवण थई. आथी करीने रशियाने खोटुं लागवानुं कारण उत्पन्न थयुं, पण एटलामां तो १८५६ मां पारिसनी सलाह थई. बीजो अलेकझाण्डर राजा रशियानो अधिपति थयो, ते सलाहशान्ति साचववाना वलणनो होवाथी, तेनो एलची स्टॉकहोममां हतो तेनी मारफत समाधानी थई गई.

राजा मांदो पडवाथी, तेनी जग्याए काम करवाने तेना कुमार कार्लने १८५७ मां रिजेण्ट ठराववामां आव्यो, पण वे वर्ष पछी राजा मरण पाम्यो, एटले ते, कार्ल पंदरमो, एवुं पद धारण करीने स्वीडन अने नॉर्वेना संयुक्तराज्यनो राजा थयो. १८२९ थी स्वीडननो कोई वतनी नॉर्वेनो वाइसरॉय थयो न हतो, तेम ज, १८५९ पछी ए जग्या पूरवामां आवी न हती. नवा राजाने नॉर्वेमां घणो सुधारोवधारो करवानी जिज्ञासा थई हती. नॉर्वेजियनोनी इच्छा, वाइसरॉयनी जग्या क्हाडी नांखवानी हती, अने ते प्रमाणे राज्यसभामां ठराव पण थयो हतो, राजानी इच्छा ते ठराव मंजुर करवानी पण थई हती, परंतु आ वात उघाडी पडतां, स्वीडोए धांधल मचावी मूकी, एटले तुरतने माटे ते ठराव मंजुर राखी शकायो नहि. कोई योग्य प्रसंग आवी मळतां, तेम करवानी राजाए पोतानी खास इच्छा जणावी.

राज्यसभा—पार्लामेंटमां प्रधानमंडळ पण दाखल थई शके एवो धारो पसार करवाने चोगरदम प्रयत्न चालतो हतो, तेवामां ज, सेप्टेम्बर १८, १८७२ मां कार्ल राजा मरण पाम्यो. तेने स्थाने तेनो भाई, ओस्कार बीजो, एवुं पद धारण करीने राजा थयो. त्यारपछी तेणे, वाइसरॉयनी जग्या क्हाडी नांखवानुं बील मंजुर कर्युं, एटले, प्रधान-

मंडळनो प्रमुख होय तेने क्रिश्चियानिया राज्यनो मुख्य प्रधान गणवानो धारो चालतो थयो. आ समये फ्रेडरिक स्टंग जे मंत्रीमंडळनो प्रमुख हतो ते मुख्य प्रधान थयो. एक हजार वर्ष उपर नार्वे एक राज्य स्थपायुं हतुं तेनी खुशालीनो महा उत्सव कर्यो. त्यारपछी राज्यसभा--पार्लामेंट अने राजानी सत्ता संबंधमां वांधो उठ्यो. तेनो निकाल लाववा जोहान स्वरड्प जे स्वतंत्र विचारवाळा मंडळनो (Liberal party) आगेवान अने पार्लामेंटनो प्रमुख हतो, तेनी दरखास्त प्रमाणे एम ठर्युं के, जे बील ११३ मांथी ९३ मते पसार थयुं छे ते उपर राजानी मंजुरी मेळववानी अगत्य नथी. आ ठराव ता० ९ मी जुन १८८० मां पसार थयो, पण राजा अने तेना मंत्रीमंडळे ते व्हाल राख्यो नहि. फ्रेडरिक स्टंगे मुख्य प्रधानपदनुं राजीनामुं आप्युं. आगस्ट सलमर तेनी जग्याए दाखल थयो. एक बीजो मंत्री एने मळता अभिप्रायनो मंजुर थयो. १८८२ ना जुन मासमां पार्लामेंट बरखास्त करवा राजा क्रिश्चियानियामां आव्यो. पार्लामेंटमां लोकोना प्रतिनिधियो धारा बांधवाना काममां खलेल करे छे, पार्लामेन्टे पसार करेलो धारो व्हाल राखवो के ना मंजुर करवो ते राजानी सत्ता छतां ते मान्य राखवाने आनाकानी करवामां आवे छे, ए आदि विचार तेणे जणाव्या, पण ते आखा देशमां पसंद आव्या नहि. जोहान स्वरड्प अने ब्जार्न स्ट्जेर्न ब्जार्नसन जे लोकप्रिय कवि अने नाटककार हतो, तेओए ता० ९ मी जुननो ठराव व्हाल राखवाने अने लोकोनी राजकीय सत्ता साचवी राखवाने सारी पेठे राजाने समजाव्यो. पार्लामेंटना सभ्योनी पसंदगी थई, तेमां ८३ लिबरल दाखल थया अने मात्र ३१ कन्सरवेटिव पसंद थया. आम छतां पण प्रधानमंडळ विरुद्ध रह्युं. तेमना उपर अपराध मूकातां १८८३ मां सुप्रिम कोर्ट (Rigstret) मां काम चाल्युं. राज्य विरुद्ध अपराध करनाराओना उपर फोजदारी काम चलाववानो अधिकार आ कोर्टने हतो, ते उपर अपील थई शकती न हती. कोर्टे ठराव करीने आखा

प्रधानमंडळने अपराधी ठराव्युं. देशना स्वार्थनी विरुद्ध, नीचे जणावेला त्रण धारानां बील संबंधी राजाए मंजुरी आपवी नहि एवी खोटी सलाह तेने आपवामां आवी, एवो अपराधनो मुद्दो हतो:—

१. पार्लामेंटमां प्रधानमंडळने सभ्यो तरीके दाखल करवाना बील उपर जे सुधारो मूकवामां आव्यो हतो ते बील.

२. जोइती चीजो पूरी पाडवा संबंधीनुं बील.

३. सरकार तरफथी बंधावानी रेलवे होय तेमां जे डरेक्टरो ठर्या होय ते उपरांत पार्लामेंट वधारे डरेक्टरो पोता तरफथी निमी शके ते बाबतनुं बील.

१८८३ ना मे मासमां सेलमर प्रधानमंडळना ११ सभासदो उपर काम चाल्युं. तेमां मुख्य प्रधान अने बीजा ७ मंत्रियोने बरतर्फ कर्या, अने त्रणने भारे दंडनी शिक्षा करी. सारुं भाग्य के, केटलीक आनाकानी कर्या पछी, राजाए १८८४ ना मार्चनी ११ मी तारीखे कोर्टनो आ ठराव अमलमां आणवाने पोतानी कौंसिलने हुकम कर्यो, अने सेलमने प्रधानपद छोडी देवुं, एम फरमाववामां आव्युं. पार्लामेंट उपर राजानी सत्ता छे, ए वात पण तेणे उपरना ठरावमां प्रकट करी.

राजाए बे त्रण माणसोने नवुं प्रधानमंडळ स्थापवाने कह्युं. पण तेमनाथी तेम थई शक्युं नहि. छेवटे १८८४ ना जुन मासमां जोहान स्वेरड्रपने फरमान करवामां आव्युं, एटले प्रथम जेवुं लिबरल पक्षनुं प्रधानमंडळ हतुं तेवुं ज आ फेरे निमायुं. हवे राजानी प्रथम इच्छा हती ते प्रमाणे, प्रधानमंडळना माणसोने पार्लामेंटमां सभ्य तरीके दाखल करवानुं बील प्रथम बेठके ज पसार करवामां आव्युं. त्यारपछी सुधाराना केटलाक धारा रचवामां आव्या. न्यायनी कोर्टोने पंचायत (ज्युरी)नी मदद आपवानो धारो कर्यो; ते विरुद्ध कन्सरवेटियोए वांधो लीधो पण ते उडी गयो. जेकब स्वेरड्रप, शिक्षणखातानो मंत्री अने मुख्य

प्रधाननो भत्रीजो हतो तेणे परिशनरोने चर्च संबंधमां विशेष अधिकार आपवानुं बील रजु कर्युं ते उपर पार्लामेंटमां घणी चर्चा चाली अने छेवटे ते रद करवामां आव्युं. आवी हांसातुसीमां लिबरल पक्षनी सत्तामां वांधो उठवाथी तेओए राजीनामुं आप्युं; एटले कन्सरवेटिव पक्षनो आगेवान एमिल स्टंङ्ग हतो तेणे पोतानुं नवुं प्रधानमंडळ स्थाप्युं. बे वर्ष लगी आ मंडळे पण उपयोगी धारा बांध्या.

परराज्य संबंधी भांजगडमां नार्वे केटलो भाग लई शके ए विषेनो निर्णय १८१४ नी सालमां नक्की थयो न हतो, तेम ज १८३५मां एम ठर्युं हतुं के, ज्यारे नार्वे संबंधीनी ज कांइ भांजगडनी बाबत होय त्यारे स्वीडीश अधिकारी साथे नार्वेनो अधिकारी सामेल रहे.

१८८९ मां, ज्यारे राज्यकीय बाबत राजानी समक्ष चर्चा-वानी होय त्यारे स्टॉकहोममां परराज्यनुं काम करनार मंत्री अने बीजा बे स्वीडनना अधिकारी स्वीडन अने नार्वे बंने देशो संबंधीनी बाबतमां हाजर रेहे, अथवा एकलुं नार्वे संबंधीनुं काम चर्चावानुं होय त्यारे, नार्वेजियन मंत्री राजानी हुजूरमां रहेतो होय ते, हाजर रहे. स्वीडिश अधिकारियो, नार्वे संबंधी कामना जोखमदार नहि होतां, आवी गोठवण चालती ते नार्वेजियनोने पसंद पडती न हती. आ संबंधनी तकरारमां प्रधानमंडळे राजीनामुं आप्युं. लिबरल पक्षनो आ वेळाए स्टीन आगेवान हतो ते मुख्य प्रधान ठर्यो, अने तेणे प्रधानमंडळ नवुं रच्युं. पण बंने देशोनुं एलची खातुं निरनिराळुं स्थाप-वानो अभिप्राय थयो, ते राजाए मान्य राख्यो नहि, आम स्वीडननी आगेवानी जळवावा मांडी, तेथी नार्वेनुं प्रधानमंडळ पडी भाग्युं. १८९३ ना मे मासमां कान्सरवेटिव प्रधानमंडळ राजाए स्थाप्युं, एमिल स्टंङ्ग प्रधान निमायो. नार्वेनुं स्वतंत्र राजकीय धोरण चाले एवा मतवाळा पार्लामेंटनी पसंदगीमां दाखल थया, तेथी तुरतमां प्रधान-

मंडळे राजीनामुं आप्युं नहि. १८९९ ना जान्युआरीमां राजा पार्लामेंट उघाडवा क्रिश्चियानियामां आव्यो. चार मास लगी तेणे कारभार लटकतो राख्यो, छेवटे प्रोफेसर जी. एफ. हगेरप (G. F. Hagerup) ने प्रधान निम्यो. त्यार पछी, स्वीडन अने नॉर्वेना सरखा नंबरना सभ्यो ठरावीने एक कमिटी निमवामां आवी. बे वर्ष तेणे भांजगड चलावी, पण छेवटे कशा निर्णयपर आव्या नहि. १८९८ ना फेब्रुआरीमां स्टीन प्रधानपदे आव्यो, अने बळिष्ट लिबरल पक्षनी सत्ता चालवा लागी. नॉर्वे ए स्वतंत्र पोताना ज निराळा वावटा धारण करी चलावनार राष्ट्रीय[1] देश छे, एवुं स्थापित करवाना धारानो खरडो त्रीजी वार पार्लामेंटमां पसार थयो, पण राजाए पोता भणीथी मंजुरी आपी नहि, छतां, ते धारा तरीके लेखायो. ए ज सालमां, देशनां सर्व मनुष्योने राजकीय मत आपवानी छूट आपवानो धारो घणामते पसार थयो, परंतु स्त्रियोने तेमां दाखल राखवाना मात्र ३३ मत पड्या.

१९०२ना जान्युआरीमां स्वीडनना परराज्यकीय मंत्रीनी सूचनाथी (कान्सुलर) एलची निमवा बाबतनी तकरारनो निवेडो लाववा माटे राजाए एक कमिटी ठरावी, तेमां बंने देशना संभावित पुरुषोमांथी सरखी संख्या नक्की करी कमिटि निमी. ते एवा निर्णयपर आवी के बंने देश माटे जुदा जुदा एलची ठराववा. आ तेमनो ठराव १९०३ ना मार्चनी २४ मी तारीखे बंने देशनी भेगी करेली कौंसिलमां रजु थतां, निकाल तुरत आवी गयो होत, पण तेटलामां, स्वीडननो मंत्री लाजरहीम, जे नॉर्वेजियनोना लाभना वलणवाळो हतो, तेणे राजीनामुं आप्युं, अने मुख्य प्रधाने नवी तकरारो नांखवा मांडी, तेमां मुख्य ए हती के नॉर्वे माटे इलायदा एलची ठरे तेमना उपर उपरीपणुं स्वीडनना परराज्यकीय

१ Bill for the general adoption of the national or "Pure" flag, as it was called was carried.

मंत्रीनुं रहे, अने कोइने ते काम उपरथी दूर करवो होय तो ते करी शके. स्वतंत्र देशवाळाना एलची उपर स्वीडनना मंत्रीनो काबु रहे तो तेमनी स्वतंत्रताने हानि पहोंचे, माटे जे वात बे वर्ष उपर नक्की थयेली छे तेने बीजुं रूप आपवानो ठराव मान्य राखवाने तेओए साफ ना पाडी. आवा अगत्यना विषयनो निणर्य नॉर्वेजियनो पोते ज करे एवा ठरावपर आव्या, केमके, तेमनो प्रधान जाते स्वीडन गयो अने तेणे घणी माथाकूट करी, पण तेनी वात मानवामां आवी नहि.

१९०५ मां हाजरपे स्पेशल कमिटि नीमी निर्णय आपवानी गोठवण करी, परंतु तेओमां मतभेद थयो एटले तेणे प्रधानपदनुं राजीनामुं आप्युं, तेनी जगाए क्रिश्चियन मिर्चलसन निमायो. तेणे पोतानुं प्रधानमंडळ बंने पक्षवाळा मिश्रणनुं बनाव्युं.

स्वीडनना राजाना मंदवाडना समयमां तेनो कुमार रिजेण्ट हतो, तेणे पण आ कान्सुलरना सवालनो निर्णय लाववा ध्यान आपवा मांडयुं. वच्चे तेना प्रधान बो स्टॉमनुं डख्खल हतुं, तेणे १९०५ ना एप्रिलमां राजीनामुं आप्युं.

राजा सारो थई गयो, तेणे राज्यनी लगाम पाछी हाथमां लीधी. एटले नॉर्वेजियनोनी पार्लामेंटमां ता० १८ मी मेए कान्सुलर विषेनुं बील पसार थयुं, पण राजाए हठ पकडीने तेने पोतानी मंजुरी आपी नहि. प्रधानमंडळे घणी आजीजी करी पण राजाए हठ मूकी नहि, एटले तेमणे कारभार छोडी दीधो, तथापि राजाए तेमनुं राजीनामुं मान्य राख्युं नहि. ता० ७ मी जुने पार्लामेंटमां आ बधी विगत प्रधाने निवेदन करी दीधी, ते उपरथी सर्वानुमते एवा ठरावपर आव्या के, राज्यना बंधारण प्रमाणे, पार्लामेंट ए राजानी पूर्ण सत्ता धरावे छे, माटे पार्लामेंटे जे बील पसार कर्युं छे ए ज धारा तरीके मंजुर गणवुं जोइये.

आ ठरावनी विरुद्ध, राजाए तार करीने पोतानी अटकायत

नार्वेना मुख्य प्रधानने अने पार्लामेंटना प्रमुखने फरमावी दीधी. आ उपरथी २० मी जुने खास स्वीडिश पार्लामेंट भराई, तेमां खास कमिटि ठरावी हती तेना रिपोर्टनो निर्णय लाववानुं प्रसिद्ध कर्युं. ता० २९ मी जुलाइये स्वीडननी रिक्सडाग—पार्लामेंटमां एक ठराव रजु थयो, तेमां बंने देशने एक बीजाथी छूटा पाडवानो अभिप्राय सर्वानुमते जाहेर करवामां आव्यो. त्यारपछी, ता० १३ मी आगस्टे आखा देशना मत आपनारनी राष्ट्रीय सभा क्रिश्चियानियामां भराई, तेमां बंने देशने छूटां पडवुं, एवो ठराव ३,६८,२११ मतथी थयो, मात्र १८४ मत, संयुक्त राखवाना ठराव उपर थया. बंने देश वच्चेनी हद मुकरर करी, त्यां जे कोट होय ते पाडी नांखवा, अने बंने देशे जुदा पडवानी मुदत १० वर्षनी ठरावी. ते पूरी थतां, कोई देशने कशो वांधो लेवानो न होय तो बीजां दश वर्ष माटे मुदत वधारवी, एम चोक्कस ठर्युं. ता० ९ मी आकटोबरे आ ठराव नार्वेजियन पार्लामेंटे व्हाल राख्यो, तेम ज, स्वीडिश रिक्सडागमां ता० १६ मिये मान्य राखवामां आव्यो. ता० २७ मी आकटोबरे ओस्कार राजाए जाहेरनामुं प्रसिद्ध करीने पोतानी राजसत्ता नार्वे उपर हती ते छोडी दीधी. नार्वेजियन पार्लामेण्टे, राज्यना प्रधानमंडळनी ठरेली सरकारने मंजुरी आप्या प्रमाणे, पोतानो नवो राजा ठराववानी गोठवण करवा मांडी. डेन्मार्कना प्रिन्स चार्ल्सना उपर तेमनी पसंदगी थतां राष्ट्रीय महासभा भरवामां आवी, तेमां प्रिन्स चार्ल्सने राजा ठराववानी तरफेणमां २,५९,५६३ मत पड्या, अने ६९,२६४ विरुद्धमां पड्या. १८ मी नोवेम्बरे पोतानी पार्लामेंटमां राजपद तेने आपवानो ठराव मंजुर करवामां आव्यो. ते आपणा प्रतापि माजी महाराजा एडवर्डनां कुमारी मॉड व्हेरे परण्यो हतो, ते हवे नार्वेनां राणीपदने प्राप्त थयां, अने प्रिन्से, प्रथम थई गयेला (९३९ थी ९६१) राजा हाकननुं नाम धारण कर्युं. राजा १९०६ ना नोवेम्बरनी २९ मी तारीखे ट्रॉण्धजेम नगरीमां पोतानां

मानवंतां राणीसाहेब सहित पधार्या. अने राजाए त्यांना काथेड्रल-देवळमां, हाकन सातमो, एवुं नाम धारण कर्युं; पछी, राजाराणीने राज्याभिषेक करवामां आव्यो.

आ राजानो जन्म चार्लोटेन् लुडमां आगस्ट ५, १८७२ मां थयो हतो. तेनो राजपिता डेन्मार्कनो त्रीजो फ्रेडरिक राजा हतो. ते जुलाई २२, १८९६ ने रोज युनाइटेड किंग्डमना महाराजा एडवर्डनां त्रीजां कुमारी व्हेरे परण्यो हतो. राणीनो जन्म नोवेम्बर २६,१८६९ नो हतो.

राजानो पाटवी कुमार प्रिन्स ओलाव छे, तेनो जन्म सान्ड्रिंगहमनां जुलाई २, १९०२ मां थयो छे.

ब्रिटिशहिंद साथेनो व्यापार.

स्वतंत्र व्यापारनी छूट थया पछी अने नॉर्वेनुं राज्य थाळे पड्या पछी नॉर्वेजियनोए आपणी साथे व्यापार चलाववा मांड्यो छे, तेमां वृद्धि थती जाय छे. तेनी विगत आ साथे पत्रको आपवामां आव्यां छे ते उपरथी जोवामां आवशे:—

नॉर्वेमां ब्रिटिश हिंदमांथी केटला पौंडनो माल तथा नगदीनी निकाश थई तेनुं पत्रक १९०८–९ थी १९१३–१४ सुधीनुं अंक १.

साल.	मालना पौंड.	नगदी.	कुल.
१९०८–०९	७,२६७	......	७,२६७
१९०९–१०	१७,६८८	......	१७,६८८
१९१०–११	१५,८४६	......	१५,८४६
१९११–१२	१९,३३३	......	१९,३३३
१९१२–१३	५५,४८१	......	५६,४८१
१९१३–१४	३३,३७८	......	३३,३७८

नॉर्वे साथे ब्रिटिश हिंदनो आयात निकाशनो एकंदर व्यापार केटला पौंडनो चाल्यो ते बतावनारुं पत्रक १९०८-९थी १९१३-१४ सुधीनुं; एमां सरकारी नगदीनो समावेश नथी. अंक २.

साल.	आयात.	निकाश.	कुल.
१९०८–०९	१,०७,०७०	७,२६७	१,१४,३३७
१९०९–१०	१,२०,५७४	१७,६८८	१,३८,२६२
१९१०–११	१,२१,२१०	१५,८४६	१,३७,०५६
१९११–१२	१,३७,०७१	१९,३३३	१,५६,४०४
१९१२–१३	१,६१,५५२	५५,४८१	२,१७,०३३
१९१३–१४	१,५४,७३०	३३,३७८	१,८८,१०८

नार्वेमां ब्रिटिश हिंदमांथी, परदेशी तथा हिंदी केटलो माल निकाश थयो तेनुं पत्रक, १९०८–९थी १९१३–१४ सुधीनुं; एमां सरकारी नगदीनो समावेश थयो नथी. अंक ३.

साल.	परदेशी माल.	हिंदी माल.	कुल.
૧૯૦૮–૦૯	...	૭,૨૬૭	૭,૨૬૭
૧૯૦૯–૧૦	...	૧૭,૬૮૮	૧૭,૬૮૮
૧૯૧૦–૧૧	૧૩	૧૫,૮૩૩	૧૫,૮૪૬
૧૯૧૧–૧૨	...	૧૯,૩૩૩	૧૯,૩૩૩
૧૯૧૨–૧૩	...	૫૫,૪૮૧	૫૫,૮૮૧
૧૯૧૩–૧૪	૧	૩૩,૩૭૭	૩૩,૩૭૮

नार्वेमांथी ब्रिटिश हिंदमां केटला पौंडनो माल तथा नगदी आयात थयो तेनुं पत्रक सं. १९०८–९ थी १९१३–१४ सुधीनुं. अंक ४.

साल.	मालना पौंड.	नगदी.	कुल.
૧૯૦૮–૦૯	૧,૦૭,૦૭૦	......	૧,૦૭,૦૭૦
૧૯૦૯–૧૦	૧,૨૦,૫૭૪	......	૧,૨૦,૫૭૪
૧૯૧૦–૧૧	૧,૨૧,૨૧૦	......	૧,૨૧,૨૧૦
૧૯૧૧–૧૨	૧,૩૭,૦૭૧	......	૧,૩૭,૦૭૧
૧૯૧૨–૧૩	૧,૬૧,૫૫૨	......	૧,૬૧,૫૫૨
૧૯૧૩–૧૪	૧,૫૪,૭૩૦	......	૧,૫૪,૭૩૦

नॉर्वे साथे हिंदना जुदा जुदा इलाकानो आयातनिकाशनो एकंदर व्यापार केटला पौंडनो थयो ते बतावनारुं पत्रक १९०९–१० थी १९१३–१४ सुधीनुं. अंक ५.

इलाको.	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४
बंगाल. ...	४८,५६०	४८,१९७	५५,२५६	६३,८५५	७०,९१३
मुंबई. ...	५५,१४८	६१,३३१	५३,७४३	६३,९९५	७३,०४८
सिंध ...	१०,०५४	७,१०७	१४,४३८	५२,५८८	११,९७६
मद्रास ...	१५,३८०	१८,०४५	२२,३१९	१५,८३९	१२,२९०
ब्रह्मदेश ...	९,११३	२,३७३	१०,५९३	२०,७४२	१९,६६०

नॉर्वेमांथी माल लइने तथा निरम भरीने स्टीम व्हाणो, ब्रिटिश हिंदमां आव्यां, अने त्यांथी नॉर्वे गयां तेनुं पत्रक १९०९–१० थी १९१३–१४ सुधीनुं.

हिंदने बंदरेथी नॉर्वेमां गयां.

साल.	माल भरेलां.		निरम नांखेलां.		कुल.	
	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
१९०९–१०	...	......	...	......	...	......
१९१०–११	...	......	...	......	...	......
१९११–१२	...	......	...	......	...	......
१९१२–१३	२	४,२७८	...	......	२	४,२७८
१९१३–१४	१	१,८०९	...	......	१	१,८०९

नॉर्वेमांथी ब्रिटिश हिंदमां माल आयात थयो तेनुं पत्रक.

पदार्थनुं नाम.	मालनो जथो.			
	१९०९-१०	१९१०-११	१९११-१२	१९१२-१३
Carbide of Calcium कार्बाइड ऑफ काल्शियम हंदरवेट	६,९०६	६,४९७	८,२६१	३,७३८
लोखंडनी चीजो तथा वीजळीना साधनथी रसेला पदार्थो-एमां धारवाळी (कटलरी) चीजो दाखल नथी.	...	...	...	...
खनीज अने बनावटनुं खातर हंदरवेट	...	...	...	१००
दीवाशळियो—केटला ग्रोस पेटियो ...	...	...	...	१४,१८,६९०
लोखंड अथवा तीखुं (खरुं) ल्होडुं जेमां नेल (खीला), रिवेट, अने वाशर टन	१,१०५	१,२७०	१,२९४	१,५६२
लोखंडनी उपर सिवायनी चीजो हंदरवेट	४९२	३०	...	१६३
धातुनो एकंदर सर्वाळो टन... एमां ओर (काची धातु) दाखल नथी ...	१,१३०	१,२७१	१,२९४	१,५७०
कोरा कागळ-पूठां (Post board) तेमां छापवाना कागळ हंदरवेट	१३,८८४	१२,१२८	२०,८३०	३०,३३६
बीजा कागळ किंमत	...	...	...	...
कुल...	...	...	...	...

सन १९०९–१० थी १९१३–१४ सुधीनुं. अंक ६.

	किंमत पौंडमां.				
१९१३–१४	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४
४,८०३	५,३१५	४,८७६	६,२५९	२,८७३	३,३२९
...	२,१३४	३,८९९	५,४५५	४,६७९	५,०१९
५८	...	...	...	१,०६९	६३२
८,६५,०८१	६५,९३१	६०,५०६	६१,६०७	७६,३११	४६,९३७
१,२२६	१३,८६९	१५,७८०	१६,२४६	२०,७४६	१६,६६५
२६०	२६२	४२	...	२४१	१८६
१,२३९	१४,१३१	१५,८२२	१६,२४६	२०,९८७	१६,८५१
५२,७९४	९,४१५	८,३४७	१४,५७४	१९,७२५	३३,६५३
...	९,२८४	९,५५०	९,६१२	१५,१६८	२०,२६६
...	१८,६९९	१७,८९७	२४,१८६	३४,८९३	५३,९१९

पदार्थनुं नाम.	मालनो जथो.			
	૧૯૦૯-૧૦	૧૯૧૦-૧૧	૧૯૧૧-૧૨	૧૯૧૨-૧૩
कागळ बनाववानां लाकडांनो अथवा बीजी चीजोनो बनावेलो मावो (Pulp) हंदरवेट	૪૬૦	૨,૫૦૩	૨,૦૦૦	૩,૬૦૦
जमावेलुं अने सुरक्षित करेलुं दूध रतल	૫,૯૪૨	૬૯,૬૦૨	૧,૪૪,૭૪૫	૪,૪૨,૬૬૬
बीजा प्रकारनो खोराक हं.	૩૮	૪૭	૧૧૧	૮૧૦
चाहानी पेटियो, डबा वगेरे...	...	...	...	...
इमारती लाकडुं घनफीट ...	૨,૦૬૦	૧,૯૩૧	૨,૮૫૯	૧,૬૮૯
लाकडानी कारीगरीनी चीजो.	...	...	...	...
टपालमां आयात थयेलो माल.	...	...	...	...
आयात थयेलो परचुरण माल.	...	...	...	...
एकंदर आयातनो आंकडो...	...	...	...	...

	किंमत पौंडमां.				
१९१३-१४	१९०९-१०	१९१०-११	१९११-१२	१९१२-१३	१९१३-१४
११,२१७	२७२	१,४९०	१,१०१	१,८८९	५,५८८
२,६५,४३०	१२७	१,३९४	२,४९३	५,३३४	४,१९६
२	१८१	१४९	४५३	२,६७३	५५२
...	८१९	८९	१,०६८	२८९	५७१
२,४७३	१०,७७२	११,०६९	१५,९३४	९,०९३	१४,८४०
...	३८६	१,५७४	९५१	५२५	७४४
...	...	१३	...	४	...
...	१,८०७	२,४३२	१,३१८	९३३	१,५५२
...	१,२०,५७४	१,२१,२१०	१,३७,०७१	१,६१,५५२	१,५४,७३९

नॉर्वेमां ब्रिटिश हिंदमांथी माल निकाश करवामां आव्यो तेनुं पत्रक

मालनो प्रकार.	मालनो जथो.			
	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३
शणनी बनावटनी वस्तुओ (एमां दोरडां दाखल नथी.) हंदरवेट	२९४	१५०	५१९	९४४
काफी ,,	...	...	१७७	५१
चोखा ,,	२४,२००	...	१८,०००	१९,९९९
घहुं ,,	...	...	...	१,१६,०५८
आळां चामडां ,,	१,०३४	५३८	...	१२५
,, तेनां केटलां नंग	१०,५००	५,३५०	...	१,५००
कोपरानुं तेल–कोपरेल. ग्यालन	७,०१९	१५,३४२	२०,७७८	६,९९७
कपास हंदरवेट	२,००८	२,३९७	...	१७५
अंबाडा (ज्यूट)ना कोथळा नंग	७५,०००	९९,०००	३,३०,०००	१,६०,५००
अंबाडाना गुणपाट व्हार	१५,०००	५,५०,०००	६,४२,०००	२,४०,०००
बीजो परचुरण माल (एमां शण आवी जाय छे) ...	...	...	...	...
हिंदनो एकंदर माल...	...	...	...	...
हिंद सिवायनो परदेशी माल.	...	...	...	...
एकंदर निकाशनो सरवाळो...	...	...	...	...

सन १९०९-१० थी ते १९१३-१४ सुधीनुं. अंक ७.

	માલની કિંમત.				
૧૯૧૩-૧૪	૧૯૦૯-૧૦	૧૯૧૦-૧૧	૧૯૧૧-૧૨	૧૯૧૨-૧૩	૧૯૧૩-૧૪
૧,૭૨૩	૨૩૧	૧૦૦	૩૪૫	૮૧૭	૧,૬૮૧
...	...	...	૬૭૪	૨૮૪	...
૨૮,૨૦૦	૬,૮૬૬	...	૬,૪૫૧	૮,૪૬૨	૯,૬૮૦
...	...	...	...	૩૮,૬૮૬	...
૮૩ ૭૫૦	૩,૭૪૨	૨,૦૫૩	...	૬૫૩	૩૮૧
૨,૭૬૮	૬૬૮	૨,૧૯૨	૨,૯૦૦	૧,૦૦૦	૮૦૦
૩,૦૬૬	૪,૭૩૮	૬,૬૧૫	...	૪૬૭	૩,૬૦૦
૪,૬૮,૫૦૦	૮૫૦	૧,૦૬૯	૪,૧૯૩	૨,૮૦૪	૬,૮૩૭
૪,૧૨,૦૦૦	૧૭૦	૨,૮૬૬	૪,૦૫૨	૧,૭૬૩	૩,૫૩૭
...	૪૨૩	૯૩૮	૭૧૮	૯૮૧	૧,૨૫૨
...	૧૭,૬૮૮	૧૫,૮૩૩	૧૯,૩૩૩	૫૫,૪૮૧	૩૩,૩૭૭
...	...	૧૩	...	...	૧
...	૧૭,૬૮૮	૧૫,૮૪૬	૧૯,૩૩૩	૫૫,૪૮૧	૩૩,૩૭૮

ट्रिएस्ट इम्पिरियल कंपनीनो व्यापार.

आस्ट्रिया ताबानुं ट्रिएस्ट ए मुख्य बंदर छे, जे आड्रिआटिक समुद्रमांना ट्रिएस्ट अखात उपर वसेलुं छे. उत्तर भणीनो पवननो झपाटो, जेने त्यांना लोको बोरा (Bora) कहे छे तेना तोफाननी हरकत आ बंदरने कोई कोई वार नडे छे. बीजुं बंदर पोला (Pola) नामनुं इस्ट्रियाना किनारा उपर छे, ते लश्करी बंदर कहेवाय छे.

आस्ट्रियानुं अधिराज्य अने हंगरीनुं राज्य ए बंनेनो अधिराजा एक ज छे, पण राज्यवहिवट जुदो चाले छे, तथापि ते आस्ट्रो-हंगेरियन राज्यना नामथी प्रसिद्ध छे. आस्ट्रिया अधिराज्यनी राजधानी विएना नगरी छे, ते डान्युब नदीना किनारा उपर छे. आ नदी व्यापारनो माल लई जवा लाववाने साधनरूप थई पडी छे. तेम ज, बीजी नदियो जे उत्तर समुद्रने मळे छे, तेमना मुखमां थइने, पण माल लवाय लेई जवाय छे.

आस्ट्रियानी जमीन फळद्रुप होतां, खेतीवाडीने उपयोगी छे, तेमां बीड अने जंगल पण छे. अहिं ढोर, घेटां अने भूंडनी उत्पत्ति थाय छे. घणाखरा भागमां धान्य पाके छे, तेमां राई, मकाई; पाटेटोझ (बटाटा), बीट, ए मुख्य छे. उत्तर भागमां शण (hemp) पाके छे; मध्यभागमां मकाई, अने द्राक्षनो पाक थाय छे. ओलिव अने डांगर दक्षिणमां थाय छे.

सोनुं, रूपुं, पारो, त्रांबु, लोखंड, सीसु, अने कोलसो एओनी खाणो, घणा भागमां छे. मीठानी खाणो पण आ देशमां छे, तेम ज प्रेट्रोलियम जातनुं तेल पण अहिंथी मळी आवे छे.

लगभग तेरमा सैकाथी मीठानी खाणोनुं काम चालतुं थयुं छे; वीलिझका (Wieliezka) जे क्रको (Cracow) नी समीपम

गॅलिशियामां आवेलुं छे, त्यांनी खाण तो आश्चर्य पमाडे एवी छे. ते जमीननी नीचे छे, अने त्यां एक शहर वशी गयेलुं छे, तेनी लंबाई ६ माइल, अने पहोळाई बे माइलनी छे. नक्कर खराबामांथी शेरियो अने चोगानो कोरी कहाडवामां आवेलां छे. तेम ज, प्रभुप्रार्थना करवा माटे एक देवळ पण कोरी कहाडयुं छे, तेमां त्रीस माइलनी लंबाईनी ट्रामवे पण चाले छे.

जंगलमांथी उपयोगी लाकडां मळी आवे छे, अने कोलसा, लोखंड वगेरे धातु, एक बीजानी लगोलग होतां, घणां कारखानां उभां थयां छे, अने ते चालतां करवाने नदियोना पाणीनो प्रवाह पण मदद-गार थई पड्यो छे.

घेटांनी उत्पत्तिने लीधे, जोइये तेटलुं उन मळी आवतां, तेनां वस्त्र बनाववानां कारखानां पण चालतां थयां छे.

आ उपरांत रेशम, कपास वगेरे उपयोगी पदार्थोनां बीजां कारखानां चलाववा माटे विदेशथी ते माल मंगाववामां आवे छे.

जे देशमां आवां स्वाभाविक साधन होय तेनो उद्योग चलाव-वाने सहज मन थई आवे, अने ते प्रमाणे व्यापारनी वृद्धि करवा माटे त्यांना लोकोनी उत्कंठा थई आवी ते स्वाभाविक ज थयुं छे.

दरियानो लाभ लेवानो प्रारंभ आ लोकोए सन १६८२ नी सालथी ट्रिएस्ट बंदरेथी करवा मांड्यो. तेनी माहिती मळवा माटे उपरनी हकीकत जणाववामां आवी छे.

मी० विलियम बोल्ट्स करीने एक माणस, इंग्लिश इस्ट इंडिया कंपनीनो नोकर हतो, ते १७६० मां बंगाळामां आव्यो, अने १७६६ मा पोतानी नोकरीनुं राजीनामुं आपीने नीकळी गयो; पण, १७६८ ना सेप्टेम्बर मास सुधी, तेने हिन्दमां रहेलो जाणीने, पार्ला-मेंटना कायदा प्रमाणे इंग्लंड रवाने थई जवानी फरज पाडी.

हिन्दमां साहासिक माणसोने फावी जवानो सारो प्रसंग जोइने, तेने पण, पोतानी म्होटाई वधारवानुं मन थयेलुं हतुं, अने तेवा ज हेतुथी, ते अहिं थोभ्यो हतो. ते यूरोप प्होंच्यो त्यारे आस्ट्रियाना विएना नगरमां गयो, अने त्यांनी महाराणी, मेरिया थेरेसानी हुझूरमां, त्यांना एक नवा वतनी दाखल हाजर थयो. तेणे राज्यनी अने प्रजानी वृद्धि करवानी पोतानी काळजी बतावीने, आफ्रिका अने पूर्व प्रदेश—ईस्ट इंडिझनी साथे व्यापार करवानो पोतानो इरादो तेनी हुझूरमां रजु कर्यो, अने जणाव्युं के, नेधरलेंडने करारनी रुए वेपार करवानो बाध नडे छे, परंतु आड्रिआटिक समुद्रना उपरना भागनां आपणां बंदरोएथी व्यापार करवाने कांई वांधो आवे एम नथी, माटे हुं अरज करुं छुं के, मने राज्यनी मदद मळे, अने अहिं धातुनी खाणो छे तेमांथी नीकळती धातुओ, तथा तोपो, अने न्हानां लडायक हथियार, राज्यनी खाणो, अने कारखानांमांथी आपवामां आवे तो हुं आ काम उठावी लेवाने तैयार छुं. मने उपर जणावेलो माल १,८०,००० फ्लॉरिन्सनो बे वर्षनी मुदत माटे धीरवामां आवे तो तेटलामां हुं बधुं करी शकीश.

१७७५ ना जुन मासनी ९ मी तारीखे महाराणिये, तेनी अरज मंजुर करीने, वेपार करवानो १० वर्षनो पटो करी आप्यो; तेनी रुये ठर्युं के, ते आड्रिआटिक समुद्र कांठानां पोतानां बंदरोए, पोताना राज्यना वावटा नीचे, इरान, हिन्द, चीन, अने आफ्रिका साथे वेपार चलावे; आफ्रिका, अने मादागास्करमांथी गुलामो अमेरिका लई जवा देवा; विदेशियोनो माल, पोताना राज्यनां अथवा पारकां बंदरे लई जवानो होय ते नूरे ले, तेमां ते मालनो धणी जे देशनो होय, अने ते देश साथे राजाने लडाई चालती होय, तोपण तेमनो माल जप्त करवामां आवे नहि; हिन्दना रजवाडा पासेथी मी० बोल्ट्सने कांई मुल्क प्राप्त थाय ते महाराणीना नामथी कबजे ले; तेनां माल भरेलां वाहाणो होय, अथवा तेना वाहाणोमां पारको माल नूर लइने भरेलो

होय ते, सुखशान्तिनो समय होय, अथवा लडाईनो समय होय तोपण, माल तथा ते उपरना माणसोने कोई रीते सरकार तरफथी कबजे लेवामां आवशे नहि; तेने अगत्यना परवाना जोयता हशे, तेटला राज्य तरफथी, आपवामां आवशे, अने तेने बीजा राज्य तरफथी पजवणी थशे, अथवा, तेना उपर हुमलो करवामां आवशे तो, तेवी बधी अडचणो दूर करवाने, सरकार तरफथी उपायो लेवामां आवशे.

आ प्रमाणे महाराणी भणीथी तेने करार करी आप्यो, एटले तुरत ज, आंटवाना व्यापारी, चार्ल्स प्रोली अने कंपनीना नामथी व्यापार चलावता हता तेमने, पोताना आ नवा कामअमां $\frac{1}{3}$ भाग ठरावीने भागीदार तरीके सामेल कर्या. आ करारनो परवानो आ नवा भागियायोए पोताना कबजामां राखीने, अने हिन्दना व्यापार माटे ट्रिएस्टमां पेढी स्थापीने तेनो वहिवट करवानो प्रारंभ कर्यो. प्रथम तो हिन्दमां मोकलवा माटे मालनां बे वाहाणो तैयार करवा मांड्यां. तेमां एक लेगहार्नने बंदरे भर्युं, अने बीजुं, ट्रिएस्टमां तैयार कर्युं. आ वाहाणो लइने मि० बोल्ट्से हिन्दमां जइने त्यां वखारो घालवी अने कामकाज चलाववुं, एम ठराव थयो हतो, ते प्रमाणे तेणे अमल करवानुं आरंभ्युं. १७७६ ना मार्च मासमां, मि. बोल्ट्से लंडन जइने एक वाहाण खरीद्युं अने ते थेम्स नदीमांथी हंकारी गयो; पण ते ज्यारे दरियामां दाखल थयो, त्यारे तेणे अंगरेज कप्टिनने बदली नांखीने तेनी जग्याए बीजा नवाने दाखल कर्यो तथा जर्मन पादशाही वावटो चडावीने लिझ्बनमां गया. एक ब्रिटिश युद्धनौकावाळाए, ते उपरना बधा खारवा पकडी लीधा, एटले, जेमां इटालियन खारवा हता एवा एक नवा वाहाणनां माणसोने तेणे पोताना वाहाणमां नोकरी माटे दाखल करी दीधा. लिझ्बनमां घणी मुसिबतो वेठीने ते लेगहार्न बंदरे पोहोंच्यो, त्यांथी हिन्द भणी हंकारी गयो. त्यां जइने, मलबार किनारा उपर तेणे त्रण कोठियो घाली, एक निकोबारना टापुओमां स्थापी, अने आफ्रिकाना पूर्व किनारा

उपर डेलागोआमां एक बीजी घाली. पछी त्रण वाहाणो लइने १७८१ना मे मासमां लेघोर्न बंदरे पाछो आवी पोहोंच्यो.

टस्कनीना ग्राण्ड ड्युकना राज्यमां हिन्दथी वाहाणो आव्यां ते जोइने ते घणो राजी थयो, अने मि. बोल्ट्स उपर पोतानी कृपा थई तेनी निशानी दाखल, १७८१ ना मे मासनी २९ मी तारीखे, पोता तरफथी तेने एक परवानो करी आप्यो; तेमां एम ठराव्युं के, केप डी वर्डना टापुओनी पेलीपारना प्रदेश अने टस्कनी वच्चे, पादशाही अथवा टस्कनीना वावटा नीचे, तेना पादशाही परवानानी मुदत सुधी, ते एकलो, बे वाहाणो साथे व्यापार चलावे.

आणी तरफ आन्टवर्पमां तेना भागीदारोए अवळी चाल चलावी एवुं तेनुं कहेवुं छे. तेणे हिन्दमांथी, पोतानी आट उपर हुंडियो लखी हती ते तेमणे स्विकारी नहि, अने नवां खातां ज्यां स्थापवामां आव्यां हतां तेनुं बधुं खर्च एने माथे नांख्युं. आवी तेनी दशा थई, तेवामां, तेने लेगहोर्नमां आवी पूहोंच्यानी खबर तेना लेणदारोने पडतां, तेओए तेना उपर तगादो कर्यो, अने यूरोपना बे राजानी तेने साहायता होतां, अने बीजो एक वधारानो परवानो मळेलो छतां, पण, तेनी प्रतिष्ठा जवानो समय आव्यो. वळी ते एम पण फर्याद करवा लाग्यो के, ठराव प्रमाणे मारा भागीदारोए हिंदमां वाहाण मोकलवानो करार हतो ते प्रमाणे नहि मोकलतां, पोताने एकलाने हिसावे तेओए एक वाहाण १७७९ना वर्षमां फ्रान्सना लोएण्ट बंदरेथी, अने बीजुं लेगहोर्न बंदरेथी एम बे वाहाणो बारोबार चीन रवाने करी दीधां, अने तेना नफामांथी $\frac{1}{3}$ भाग करार प्रमाणे तेने आपवो जोइये ते आप्यो नहि. वळी विशेष ए कर्युं के, ए वर्षना छेवटना भागमां बोल्ट्सने वेहेतो मूकीने, तेमने हिन्दनो व्यापार करवानो आगलो नवो परवानो मळे एवो प्रयत्न कर्यो.

बोल्ट्सनां त्रण वाहाणो मालनां भरेलां आव्यां हतां ते तेना मागनाराओए यूरोपना जुदा जुदा देशमांथी आवीने, कबजे करी लीधां. तेथी ते पूरेपूरा संकटमां आवी पड्यो, एटले २० लाखनी थापण करवा माटे पोताना जूना भागीदारो साथे नवो करार करीने बंने राज्यना परवाना तेओने आपी देवा पड्या, अने तेओए चीन मोकलेलां वाहाणोनो नफो पण लेवानुं मांडी वाळ्युं. मात्र वेचाणमां जेटली रकम उपजी तेना उपर सेंकडे बे टका हकशाई लेवानुं कबुल कर्युं, तेमज, १७९१ मां केप आफ गुड होप आगळ ग्राण्ड ड्युक ऑफ टस्कनी एवा नामनुं वाहाण फ्रेंच अने डच लोकोना हंगाममां पकडाई गयुं हतुं तेनुं जोखम एने एकलाने खमवुं पड्युं. आ बदलामां, वेपारमां तेनी मिलकत रोकाई हती तेना जामीनपणा उपर मात्र एटली ज रकम धीरी के, घणो ज तगादो करवावाळा थोडा मागनाराओने ते कांई पोताना करज पेटे आपी शक्यो. आ रकम पौंड ६,२९०–१६–८ पांच टकाना व्याजथी धीरी हती. वळी मलबारथी एक वाहाण आववानुं हतुं तेने माटे पण, उपर प्रमाणे ज थयुं. आ बधा नुकसानना बदला तरीके तेओए, एटली मेहेरबानी बतावी के, ते बे वाहाणो हिन्द के चीन तरफ एकज वार पोताने हिसाबे मोकलीने तेमांथी जे लाभ मळे ते पोते खाय, पण यूरोपमां ते वाहाणो मांहेला मालनुं जे मूल्य उपजे ते उपर सेंकडे छ टका तेमने कमिशन आपे.

उपरना ठरावने अनुसरीने नवी कंपनी स्थापवामां आवी, तेनुं नाम "ध न्यु इम्पिरियल कंपनी ऑफ ट्रिएस्ट फॉर ध कामर्स ऑफ एशिया" एवुं पाड्युं. आ गोठवण, महाराणी मेरिया थेरेसाना महाराजकुमार बीजा जोसेफ अधिराजाए मंजुर राखी अने २० लाख फ्लॉरिन्सनी थापण करवाने परवानगी आपी.

जूनी कंपनीनी इस्कामत दश लाखनी खंडी वाळी, तेमां प्रोली कंपनीवाळाए पोताना भागनी ८ लाखनी गणी, अने बोल्ट्सनी बे लाखनी गणी, बाकी १० लाख रह्या तेने माटे एक हजार फ्लोरिननो एक शेर ठरावी ते प्रमाणे शेरो भरावानुं काम चालतुं कर्युं. आण्ट-वर्पमां प्रोली कंपनीवाळा पोतानी मेळे डिरेक्टर थइने बेठा, अने ट्रिएस्टमां मि० बोल्ट्स अने बीजा एकने डिरेक्टर ठराववाने नक्की कर्युं. डिरेक्टरोने मेहेनताणुं आपवा बदल, यूरोपमां मालनुं वेचाण थाय ते उपर सेंकडे बे टका कमिशन लेवानो हक्क तेमणे पोताने माटे इलायदो राख्यो.

१७८१ ना सेप्टेम्बर मासमां आण्टवर्पमां भागीदारोनी सभा भराई, अने ते पेहेली गणो के छेल्ली गणो. आखा वहिवटमां मात्र एक ज वार भराई हती. आ वेळाए समुद्रगामी सत्ताधीशोनी वच्चे लडाईनो मामलो जाम्यो हतो, माटे ज्यारे जोगवाई आवे त्यारे, हिन्द अने चीन खाते छ वाहाणो मोकलवां; आफ्रिकाना पूर्व किनारा भणी बे; अने सधर्न व्हेल फिशरीने माटे त्रण मोकलवां एवो ठराव थयो. आवी म्होटी तैयारीने माटे तेओने म्होटी रकमनुं करज कहाडवुं पडे. आ कामने माटे रकम उभी करवी पडे ते, भरायली थापण करतां, वधारे न होवी जोइये. आटली वात ध्यानमां राखीने, तेटली रकम भेगी करवाने भागीदारोए तेमने परवानगी आपी.

१७८१ना नोवेम्बर मासमां बोल्ट्से पोताने हिसाबे, कोबेन-झेल नामनुं एक म्होटुं वाहाण तैयार कर्युं. कॅप्टिन कुकनी छेल्ली सफरमां तेणे दरियाई (ऑटर)नी जळमांझारवाळी खालोनो व्यापार लाभदायक गण्यो हतो ते प्रमाणे तेवी चामडियो एकठी करीने तेनुं वाहाण भरी चीन लई जवाथी घणो लाभ मळशे एवी धारणा करीने, अमेरिकानी वायव्यकोण तरफ जवानो ठराव कर्यो, अने एवी गोठवण

राखी के, केप होर्नंनी प्रदिक्षणा करीने, वाहाणमां नूटकामांथी रुवांटो भरीने चीन लई जवां, अने त्यां तेनुं वेचाण करीने, केप ऑफ गुड होपने रस्ते पाछा वळी आववुं. आ प्रमाणे हंकारी जवाथी, आखा पृथ्वीना गोळानी प्हेली आस्ट्रियन प्रदिक्षणा थई कहेवाशे, एवो ममत पण मनमां उपज्यो. आ कामने माटे, कूकना हाथ नीचे केळवायला चार अंगरेज आफिसरोने तेणे पोतानी नोकरीमां राख्या, तेमां कॅप्टिन डिक्सन पण हतो, जेने पछवाडेथी लंडननी मेशर्स एटचेस अने कंपनीवाळाए पण कोबेनझेब वाहाण प्रमाणे ज पृथ्वीना गोळानी प्रदक्षिणा करवा माटे राख्यो हतो. मि० बोल्ट्से तेने १८ मास ट्रिएस्टमां रोकी राख्यो हतो; तेम ज, बीजा पांच स्थावरजंगमविद्याना अभ्यासी विद्वानोने पण राख्या हता, के तेमना ज्ञाने करीने स्थावरजंगमविद्याशास्त्र (नाचरल हिस्टरी) संबंधीना शोधमां तेओ उपयोगी थई पडे. तेणे एक बरमुडियन स्लूप (एक सढवाळुं एक जातनुं वाहाण) विशेष उपयोगने माटे खरीद कर्युं हतुं. रस्तामां वाहाणने बीजा राज्यनां बंदरोमां पेसवुं पडे, तेने माटे, अधिराजाए तेने भलामणपत्रो पण लखावी आप्यां हतां. पण विएना अने ट्रिएस्टना तेना भागिया डिरेक्टरोनी खटपटथी आ बधी तेनी धामधूम अने योजना निष्फळ जती रही; तेने आ कामने माटे म्होटुं नुकसान वेठवुं पड्युं, अने जे काममां आ वाहाणनी योग्यता नहि तेवा बीजा काममां तेनो उपयोग करवो पड्यो.

आणी तरफ, एण्टवर्पमां तेना भागिया डिरेक्टरोए, जे वाहाणो ट्रिएस्ट लेघोर्नमां हतां तेमां माल भरवानी गोठवण करवा मांडी, अने ट्रिएस्ट अने लिवरपुलमांथी बीजां वाहाणो खरीद करवा माटे कबाला कर्या. १७८२ ना एप्रिल मासमां तेओए एवी वात ब्हार पाडी के, अमारी पासे ६० लाख फ्लॉरिन्स नगद अने छ वाहाणो, अमारा अधिराजाना

वावटा नीचे तैयार छे. आ तेमनी धामधूममां विघ्न आवी पडयुं. डेला-गोआमां तेमनी कोठी हती ते पोर्टुगीझोए उराडी नांखी, अने एवो दावो करवा लाग्या के, आफ्रिकाना पूर्व किनारा उपर अमारी राज्य-सत्ता प्होंचे छे तेथी त्यां वेपार चलाववानो अमारो एकलानो ज हक्क छे.

१७८४ नी सालमां चीन गयेलां कंपनीनां पांच वाहाणो आसिटेंडमां आवी प्होंच्यां. १७८१ नी सालमां ज्यारे अधिराजा नेधरलेंडमां गयो हतो, त्यारे, तेणे आ बंदरने स्वतंत्र बंदर ठराव्युं हतुं, पण ते वेळाए, ईस्ट इंडियानो वेपार ते बंदरेथी नहि चलाववा देवाने माटे भगीरथ प्रयत्न थयो हतो, ए वात खरी, पण, आ प्रसंगे तो समुद्रगामी सत्ताधीशो तरफथी कांई पण, बाध लेवामां आव्यो नहि, तेनुं कारण एम समजाय छे के, अमेरिकाना राज्यप्रकरणीय फेर-फार (रेवोल्युशन)ना प्रसंगमां आ बधा सत्ताधीशो एक बीजानी विरुद्ध वर्त्तन करवामां गुंथाया हता. पांच वाहाणो चीनथी ३० लाख ९० हजार फ्लोरिननी च्हा अने बीजो माल भरी आव्यां, तेनी प्रसिद्ध हरराजी १७८९ ना नोवेम्बर मासमां थवानी हती, अने तेमांथी तेमने म्होटी रकमनी प्राप्ति थवानी वकी हती तेने बदले तेनो उलटो बदलो वळी जवानो बारिक समय हवे आव्यो, ते ए के, तेमणे, त्रण लाख फ्लोरिन खर्चीने ट्रिएस्टमां इम्पिरियल इगल नामनुं एक वाहाण बंधाव्युं हतुं ते तेमनी पासे लेणुं क्हाडनाराओए ऋकडिझमां पकडी लइने माल पोताने कबजे करी लीधो, तेथी तेमने २,९०,००० फ्लोरिननुं नुकसान थयुं. आवो बनाव बनवाथी शेरहोल्डरो एटला बधा निराश थइ गया के, तेमणे पोताना शेर सेंकडे ३८थी ४० टकानी खोट वेठी वेची नांख्या, अने जेओए तेटला भावे पण खरीद कर्या तेओ कांई विशेष बदरो क्हाडी गया नहि, केम के, ते ज वर्षमां एण्टवर्प कंपनिये १ करोड फ्लोरिननुं देवाळुं कहाडयुं. आवा देवाळानी सामे विदेश

तरफथी कांई वांधो लेवामां आव्यो नहि, पण पोर्टुगालनी ईस्ट इंडिया सरकारे नबळो सरखो वांधो लीधो, अने ते मुख्यत्वे करीने बोल्ट्स अने तेना एण्टवर्पना सहभागीदारोनी माहोमांहेनी अदेखाई अने अणसमजणने लीधे ज आ प्रमाणे थयुं. आ कंपनीना शेरहोल्डरो हिन्दना व्यापारथी बिलकुल माहीतगार हता नहि, अने मि० बोल्ट्स जे कंपनी उभी करनार मुख्य हतो ते, ज्यां त्यां झंपलाव्यां करनारो, अस्थिर स्वभावनो हतो, तेने लीधे आवो माठो परिणाम आववानुं कारण जणाय छे.

१७८७—इम्पिरियल कंपनी आवी माठी स्थितिमां आवी गई हती, तोपण, हामबर्ग, अस्टेंड, ट्रिएस्ट, लेगहोर्न अने बीजां केटलांएक बंदरोएथी ब्रिटिश कारखानामां बनेला मालनां वाहाणो भरीने, हिन्द भणी रवाने करवाने, प्होंची शकी हती. आवा कामकाजमां लंडनमां वसनारा व्यापारियोनो स्वार्थ पण जोडायो हतो, तेथी करीने, वखारोमां माल एटलो बधो एकठो थई गयो हतो के, आवा वेपारमां झोकावनारा घणाखरा खोटमां आवी पड्या हता. आवो मामलो आवी पडवाने लीधे, इंग्लिश ईस्ट इंडियामेनना कमान्डरो अने आफिसरो, एटली बधी खोटमां आवी पड्या के, तेमने मदद करवाना इरादाथी, हिन्दनी तेमनी सरकारने तेमनी पासे लेणी थती जकात माफ करवी पडी.

आ समय पछी, उपर जणावेलां बंदरोएथी, कोई कोई वाहाण हिन्दमां व्यापार अर्थे आवतां हतां, पण १७९३ नो इंग्लिश ईस्ट इंडिया कंपनीनो नवो चार्टर थवाथी, जे धारा नक्की करवामां आव्या, तेमां, ब्रिटिश पुंजीथी जे विदेशी व्यापार चालतो हतो ते बिलकुल बंध करवामां आव्यो, तेम ज, विदेशी व्यापारियो पोते पोतानी पुंजीथी व्यापार करी शके एवी तेमनी गुंजास नहि होवाथी आवा प्रकारनो व्यापार बंध थई गयो.

चीनना कंतान बंदरमां (जर्मन) इम्पिरियल, हुंगेरियन अथवा टस्कनना वावटा नीचे वाहाणो गयां, अने तेमां च्हा भरी लाव्यां तेनुं पत्रक:—

समय.	वाहाण.	कोना वावटा नीचे.	केटला रतल च्हा.
१७७९–८०	१	इम्पिरियल (जर्मन)	१३,७५,९००
१७८०–८१	१	हुंगेरियन.	३,१७,७००
१७८२–३	१	टस्कन.	९,२३,३००
१७८३–४	५	इम्पिरियल.	३४,३८,४००
१७९२–३	१	टस्कन.	३,९३,८७०

उपर प्रमाणे व्यापारनो प्रारंभ ट्रिएस्टमां थया पछी, आस्ट्रिया अने हुंगेरीनो व्यापार केवो चाल्यो, अने स्थिति केवी बंधाई ते जाणवा माटे विस्तारपूर्वक वृत्तान्त आपिये छिये.

आस्ट्रो-हंगेरियन राज्य.

रशियाथी बीजी पदविए आ साम्राज्यनी गणना थाय छे. एमां आस्ट्रियानुं राज्य तथा हंगेरीनुं राज्य वगेरे थइने आखुं साम्राज गणवामां आवे छे. पण आस्ट्रिया अने हंगेरीनो वहिवट जुदो गणवामां आवे छे. विस्तार, वस्तीनी विगत नीचे प्रमाणे छे:—

	क्षेत्रफळ (चोरस माइल.)	वस्ती.
आस्ट्रिया राज्य	१,१९,८७४	२,८९,६७,८९८
बोस्निया अने हरझेगोविनानां परगणां	१९,७६०	१९,३१,८०२
	१,३९,६३४	३,०४,९९,७००
हंगेरीनुं राज्य	१,२९,३९९	२,०८,४०,६७८
कुल....	२,६१,०२९	५,१३,४०,३७८

तेमनी मापणी प्रमाणे आखा साम्राज्यनुं क्षेत्रफळ ६,७६,०७७ चोरस किलोमिटर थाय छे; तेना ब्रिटिश माइल २,६०,६९५ लेखाय छे.

आस्ट्रिया अने हंगेरी बंनेनी राज्यसभाओ (पार्लामेंट) जुदी जुदी छे, अने धारा पण जुदा छे. सन १७२३ नी सालथी बंने राज्योए पोतानुं ऐक्य धारण कर्युं छे, अने त्यारपछी १८६७ थी, बंने काम्प्रोमाइझ (जेने तेओ Ausgleich-Kiegyezes कहे छे ते) थवा प्रमाणे परकीय राज्यव्यवहार, युद्धविषयक प्रकार (स्थळ अने जळसेना) अने सामान्य संबंधनुं नाणांप्रकरण वगेरे जे बाबतो सहियारी गणवा जेवी होय छे तेनो कारभार एक सामान्य मंडळनी व्यवस्थाथी चलाववामां आवे छे. आफिशियल कामकाज उपर देखरेख राखवा माटे डेलीगेशन

एवा नामनां बे मंडळ स्थापवामां आव्यां छे. प्रत्येक मंडळमां ६० सभ्यो राखवामां आवे छे.

२० सभ्यो—आस्ट्रियानुं अपर हाउस (Herrenhaus) अने हंगेरीनुं अपर हाउस (Forendihaz) कहेवाय छे, तेना मेम्बरोमांथी पसंद करवामां आवे छे.

४० सभ्यो—आस्ट्रियानुं लोअर हाउस (abgeordnetenhaus) अने हंगेरीनुं लोअर हाउस (Kepviselohaz) कहेवाय छे, ते मांहेला मेम्बरोमांथी पसंद करवामां आवे छे.

आ प्रमाणे ६० (२० अने ४०) सभ्योनां बे डेलीगेशन एक ज वर्ष माटे नीमवामां आवे छे. तेओ पोतपोतामांथी पोतानो प्रमुख अने उपप्रमुख ठरावे छे. हंगेरी अने बुडापेस्त ए बे नगरीमां तेओ वारा-फरती सभा भरे छे. बंने देशने मजियारा प्रकारनुं खर्च थाय छे ते कोणे केटलुं आपवुं ते एकबीजानी संमतिथी नक्की करवामां आवे छे; अने प्रति १० वर्षे तेमां फेरफार करवो होय तो थाय छे. आवी गोठ-वण प्रथम १८९७मां थई हती, ते पाछी १९०७मां नवी करवामां आवी हती, ते प्रमाणे, हवणां वहिवट चाले छे. आस्ट्रिया दरसेंकडे ६३.६ टका मजियारा खर्चनो हिस्सो आपे, अने हंगेरी ३६.४ हिस्सो भरे एम ठराववामां आवेलुं. हवणां तो सम्राटना ठराव प्रमाणेनी गोठवण चाले छे. खर्चनो आंकडो १९१२ नी सालनो ४७,०९,२३,३२२ क्रौन गणी राखवामां आव्यो छे.

सन १८६७थी व्यापार अने जकात बाबतनुं ऐक्य बंने देशे मळीने मजियारुं कर्युं हतुं; ए विषयमां ते एक ज देश गणाय छे. नाणुं पाडवानी टंकशाळ, वजन, अने माप, तेमज सराफी वहिव-टनो कारभार एकत्र चाले छे; अने आवुं ऐक्यनुं धोरण प्रति १० वर्ष सुधी सरखुं चालतां, पछी बदलवानी अगत्य जणाय तो तेम

करवामां आवे छे. आ गोठवणने अनुसरीने १८७७, १८८७ अने १९०७मां नवी व्यवस्था थई हती. १८९७मां तेम बन्युं न्होतुं तो कामचलाउ गोठवणथी व्यवहार नीभाव्यो हतो.

राजकर्त्ता कुटुम्ब.

फ्रान्सिस जोसेफ पहेलो, ए हेप्सबर्ग वंशनो, आस्ट्रियानो अधिराजा कहेवाय छे. तेम ज, हंगेरिनो एपोस्टोलिक राजा, बोहेमिया वगेरेनो राजा, अने जेरुसालेमनो पण राजा लेखाय छे. एनो जन्म आगस्ट १८, १८३० मां थएलो छे. आस्ट्रियाना अधिराजा तरीके ते डिसेम्बर २, १८४८ मां सिंहासनारूढ थयो, अने हंगेरीना मुकुटधारी राजा तरीके बुडामां जुन ८, १८६७ मां लेखायो. बवेरियाना डयूक मॅक्सिमिलियन जोसफनी दीकरी एलिझाबेथ साथे ते एप्रिल २४, १८५४ ने दिवसे परण्यो. तेने बे कुमारियो अने एक कुमारनो जन्म थया पछी, राणी एलिझाबेथने जीनीवामां सेप्टेम्बर १०, १८९८ मां मारी नांखवामां आवी हती.

१. पहेला खोळानी कुंवरी आर्चडचेस जिसेलानो जन्म जुलाई १२, १८५६ मां थयो हतो. एने एप्रिल २०, १८७३ मां बवेरियाना लुइटपोलना बीजा दीकरा प्रिन्स लियोपोल्ड व्हेरे परणावी छे. लियोपोल्डनो जन्म फेब्रुआरी ९, १८४६ मां थयो छे. बीजी कुंवरी डचेस वालेरिया मॅरिया एप्रिल २२, १८६८ मां जन्मी छे. ते जुलाई ३१, १८९० मां टस्कनीना आर्चड्युक फ्रान्स सालवाकार साथे परणी हती.

२. कुमार आर्चड्यूक रुडोल्फ आगस्ट २१, १८५८ ने दिवसे जन्म्यो हतो, अने ते बेल्जियमनी कुमारी स्टेफानी साथे मे १०, १८८१ ने दिवसे परण्यो हतो. तेने एक दीकरी एलिझाबेथ मॅरि नामनी थई,

तेने १९०२ मां परणावी देवामां आवी छे. आ कुमार आपघात करी जान्युआरी ३०, १८८९ मां मरण पामतां, अधिराजाना भाई (कार्ल लड्विग) चार्ल्स लुइनो दीकरो–पोतानो भत्रीजो आर्चड्यूक फ्रान्सिस फर्डिनान्द युवराजपदे दाखल थयो हतो अने ते सामान्य जातिनी सोफिया चोटेक साथे १९०० मां परण्यो हतो, तेथी तेना पुत्रनो राजगादी उपरनो हक्क तेणे ज प्रथमथी बातल कर्यो हतो. एटले आ युवराजनो भत्रीजो,[१] आर्चड्यूक ओटोनो कुंवर कार्ल फ्रान्झ जोसेफ युवराजपदे आव्यो छे.

भेगुं (सामान्य) कारभारीमंडळ.

आ मंडळनी व्यवस्था नीचे प्रमाणे करी छे:—

१ प्रधान जेने प्रिवी कौंसिलर पण क्हेवामां आवे छे तेना ताबामां परकीय राज्यस्थानोनुं खातुं राखवामां आव्युं छे. (Minister

---

१ फ्रान्सिस (फ्रान्झ) १ लाने बे कुंवर हता. १ लो फर्डिनाण्ड (१८३५) अधिराजा थयो, तेणे गादी छोडी त्यारे, फ्रान्झनो बीजो कुंवर आर्चड्यूक फ्रान्झ कार्ल हतो, तेनो कुंवर ते हालनो अधिराजा फ्रान्झ जोसेफ १ लो गादीपति थयो. कार्लनो बीजो कुंवर अने हालना राजानो भाई, ओटो फ्रान्झ जोसेफ हतो, तेनो जन्म एप्रिल २१, १८६५ नो हतो, ते आक्टोबर २, १८८६ मां परण्यो हतो. तेनी वहू साक्सननी कुंवरी मरिया हती: आ कुंवर नोवेम्बर १, १९०६ मां मरण पाम्यो, एटले तेनो वडो पुत्र आर्चड्यूक कार्ल फ्रान्झ जोसेफ हवणां युवराजपदे दाखल थयो छे. एनी मातानुं नाम प्रिन्सेस आननसिएटा छे, ते नेपल्सना माजी राजा बीजा फरनान्डीसनी कुंवरी छे. एनो जन्म आगस्ट १७, १८८७ नो छे. ते आक्टोबर २१, १९११ मां, पार्मा अने बोर्बोननी प्रिन्सेस झिटा साथे परण्यो छे. झिटानो जन्म मे ९, १८९२ नो छे. आ दंपतिने ३ संतान थयां छे:–

(१) आर्चड्यूक फ्रान्झ जोसेफ ओटो, एनो जन्म नोवेम्बर २०, १९१२ नो थयो छे.

(२) आर्च डचेस आडेलहील, एनो जन्म जान्युआरी ३, १९१४ नो छे.

(३) आर्चड्यूक राबर्ट कार्ल लडविग, जन्म फेब्रुआरी ९, १९१५ नो छे.

of Foreign Affairs and of the Imperial and Royal House) तेम ज, दरबारनुं खानगी खातुं पण तेना स्वाधीनमां रहे छे.

२ Minister of Finance नाणाप्रकरणीय खातानो प्रधान ए पण प्रिवी कौंसिलर कहेवाय छे.

३ Minister of War लडाई खातानो प्रधान ए पण प्रिवी कौंसिलर कहेवाय छे.

राज्यना हिसाबनुं भेगुं खातुं.

४ ए मंडळनो एक प्रमुख नीमवामां आवे छे ते पण प्रिवी कौंसिलर कहेवाय छे.

आस्ट्रिया हंगेरीनी बॅंक.

५ आ खाता माटे एक गवर्नरनी नीमणुंक थाय छे अने ते पण प्रिवी कौंसिलर गणाय छे.

६ आस्ट्रियन वाइसगवर्नर—प्रिवी कौंसिलर.

७ हंगेरियन वाइसगवर्नर—प्रिवी कौंसिलर.

८ सेक्रेटरी जनरल—

नाणांनी मजियारी व्यवस्था (Common Finance).

देशनुं रक्षण करवाना संबंधमां सेना आदिनी व्यवस्था करवाने नाणांप्रकरणविषयक मंडळ स्थाप्युं छे, तेनुं खर्च, अने बोर्ड ऑफ कंट्रोलनुं खर्च वगेरे जे जे सामान्य प्रकारनां खर्च चलाववा पडे छे ते सर्व मजियारी जकातनी उपजमांथी, अने आस्ट्रिया पासेथी ६६.६ सेंकडे फाळो लइने, तेम ज, हंगेरी पासेथी ३६.४ फाळो लइने चलाववामां आवे छे. ए जकातनी केटली रकम, अने बंने देशना फाळानी केटली रकम थई ते बतावनार सन १९०९थी ते १९१३ सुधीनुं पांचसाली पत्रक अहिं आपवामां आवे छे. १ पौंडना २४ क्राउन गणाय छे.

साल.	जकात.	फाळो.	
		आस्ट्रियानो.	हंगेरीनो.
१९०९	१५,१३,३९,०००	१६,२४,९९,०००	९,४०,८३,०००
१९१०	१६,२३,४०,०००	१७,१८,२०,०००	१०,०७,९१,०००
१९११	१७,१६,९१,०००	१७,६१,०८,०००	१०,४६,३४,०००
१९१२	१८,३४,६७,०००	१८,२८,२२,०००	१०,४६,३४,०००
१९१३	१९,७६,९४,०००	२५,५३,५२,०००	१४,६१,४६,०००

बंने देशनुं सहियारुं करज हवणां नथी, पण सन १८६७ नी साल प्हेलां, जे करज क्हाडवामां आवेलुं ते वाळी देवा, माटे हंगेरी राज्यने प्रतिवर्षे अमुक रकम इलायदी राखवी पडे छे.

बंनेना सामान्य प्रदेश खाते जे व्यापारने अंगे जकात उघराववी पडे छे तेवा व्यापारनी १९०८ थी १९१२ सुधी मालनी आयात निकाश केटली थई तथा शिक्का—नगदीनी केटली थई तेनुं पत्रक नीचे आपवामां आवे छे, अने ए रकमो एक हजार क्राउनमां नोंधवामां आवी छे.

साल.	आयात.		निकाश.	
	माल.	नगदी.	माल.	नगदी.
१९०८	२३,९८,०९४	८३,६१४	२२,५५,२६८	६६,५३५
१९०९	२७,४६,३३१	२,३७,१०१	२३,१८,८६८	१,२८,३३१
१९१०	२८,५२,८५२	४३,१०१	२४,१८,६०६	८०,९३१
१९११	३१,९१,७११	४१,४१४	२४,०४,३०४	१,३२,९१५
१९१२	३६,०६,२३२	१०,९२०	२८,३६,८००	१,५८,०८८

उपज केवा प्रकारनी मजियारी आवे छे तथा खर्च केटलुं थाय छे, ते मजियारी हकीकत जणावनारुं ताजुं पत्रक.

साल.	नेट खर्च.	कस्टम खातानी उपज.	प्रत्येक राज्यनो हिस्सो.	
			आस्ट्रियानो.	हंगरीनो.
૧૯૦૬	૪૧,૯૫,૯૫,૦૦૦	૧૫,૪૫,૭૮,૦૦૦	૧૭,૭૩,૯૮,૦૦૦	૭,૭૬,૧૮,૦૦૦
૧૯૦૭	૪૩,૩૫,૨૯,૦૦૦	૧૬,૨૦,૩૨,૦૦૦	૧૭,૮૧,૦૨,૦૦૦	૯,૩૩,૯૫,૦૦૦
૧૯૦૮	૫૧,૪૩,૭૬,૦૦૦	૧૬,૯૯,૩૧,૦૦૦	૨૧,૯૦,૬૭,૦૦૦	૧૨,૫૩,૭૮,૦૦૦
૧૯૦૯	૬૩,૧૬,૪૪,૦૦૦	૧૯,૭૯,૮૦,૦૦૦	૨૭,૫૮,૧૦,૦૦૦	૧૫,૭૮,૫૪,૦૦૦
૧૯૧૦	૫૪,૩૫,૦૩,૦૦૦	૨૨,૮૪,૫૧,૦૦૦	૨૦,૦૩,૭૩,૦૦૦	૧૧,૭૬,૭૯,૦૦૦
૧૯૧૧	૬૮,૩૨,૭૨,૦૦૦	૨૩,૮૬,૪૪,૦૦૦	૨૮,૨૭,૮૩,૦૦૦	૧૬,૧૮,૪૪,૦૦૦
*૧૯૧૨	૪૭,૦૯,૪૮,૦૦૦	૧૮,૩૪,૬૭,૦૦૦	૧૮,૨૮,૨૨,૦૦૦	૧૦,૪૬,૩૪,૦૦૦
૧૯૧૩	૪૯,૩૪,૦૦,૦૦૦	૧૯,૭૭,૦૪,૦૦૦	૧૮,૮૦,૬૩,૦૦૦	૧૦,૭૬,૩૩,૦૦૦
†૧૯૧૪	૨૯,૧૨,૯૦,૦૦૦	૯૭,૨૫૧	૧૨,૩૪,૦૮,૦૦૦	૭૦,૬૩૦

* १९१२, १३, १४ ए सालोनी मंजुर थयेली गणत्री छे.

† हिसाबी वर्ष जान्युआरीनी १ लीथी चालतुं गणाय छे, त्यारथी पछीना आंकडा १९१४ मां जुलाई १ ली सुधीना छे.

मजियारी उपजनुं १९१४-१५ नी सालनुं अंदाजपत्रक.

उपज.

केवा प्रकारनी उपज.	केटला क्राउननी.	केवा प्रकारनी उपज.	केटला क्राउननी.
परकीय राज्यो सबंधी.	१०,६५,०००	कस्टम ...	२१,६४,५४,९५९
युद्धविषयक ...	१,०५,१६,०००	मेट्रिक्युलर फाळो	
दरियाई ...	५,३०,०००	आस्ट्रिया ...	२३,४८,५४,१६८
नाणाप्रकरणविषयक.	२,२३,७२६	हंगरी ...	१३,४१,४३,३९२
बोर्ड अफि कंट्रोल ...	१,००६		
कुल ...	१,२३,३५,८८९	कुल ...	५८,५७,२२,५१९
=पौंड ...	५,१३,९९५	=पौंड ...	२,४४,०५,१०५

खर्च.

विभागी नॅट खर्च.	चालु (क्राउन).	हंगामी (क्राउन).	कुल (क्राउन).
परराज्यकीय खातानुं ...	१,९६,३०,७५४	२,९७,६१९	१,९९,२८,३७३
युद्धविषयक स्थळसेना	४९,४०,३०,५७२	१६,७०,०००	४९,५७,००,५७२
युद्धविषयक जळसेना.	७,१३,५५,१४०	५४,४१,५७०	७,६७,९६,७१०
नाणाप्रकरणीय खातानुं.	५२,५५,६६६	१६,५००	५२,७२,१६६
बोर्ड अफि कंट्रोल ...	३,६०,५८७	...	३,६०५८७
कुल ...	५९,०६,३२,७१९	७४,२५,६८९	५९,८०,५८,४०८
=पौंड ...	२,४६,०९,६९६	३,०९,४०४	२,४९,१९,१००

डिसेम्बर २४, १८६७ ना कायदा प्रमाणे मजियारुं देवुं करवामां आव्युं नथी.

मुख्य मुख्य कया देशो साथे आयात निकाशनो व्यापार केटलो चलाव्यो ते बतावनारुं पत्रक.

१९१० तथा १९११ नी सालनुं.

देशनुं नाम.	आयात १००० क्राऊनमां.		निकाश १००० क्राऊनमां.	
	१९१०	१९११	१९१०	१९११
आरगेनटिना ..	१९,९०५	३०,७०९	१४,२०९	१७,८७७
आस्ट्रेलिया ...	१६,७४०	१३,३७८	१,८७४	२,५९२
बेल्जियम ...	४८,६४८	५०,२१७	२४,१०६	२२,१२८
ब्राझिल ...	५९,२०३	७५,३७६	१०,७६२	११,६९३
बल्गेरिया ...	९,९४२	१२,४२०	३१,२११	३३,१६१
इजिप्त ...	३३,७३५	३५,४१९	३५,११२	३९,९१७
फ्रान्स ...	१,१२,३७६	१,१२,४१७	७६,१६६	७४,९५५
जर्मनी ...	११,५३,८८२	१२,६३,२०४	१०,६२,४८२	१०,३८,२१८
ग्रीस ...	२०,०४४	१९,७५३	१८,३७०	१५,४७९
हिंद ...	२,१४,०३८	२,१९,७३९	६८,६२४	२,११६
इटली ...	१,३१,०२२	१,४१,६२९	२,२९,३९०	२,२२,१३२
नधरलॅंड्स ...	२२,१९३	२४,७४७	२६,००४	२३,९६६
रुमानिया ...	५२,१६३	७८,१४९	१,०२,९२९	१,२३,९७४
रशिया ...	१,६७,२१२	२,०९,२१५	९०,९९९	९६,१९९
सर्विया ...	११,८१७	४२,६१२	१७,३०४	३७,३५६
स्विटझरलॅंड ...	८४,७३२	८५,३६६	१,०४,८५२	१,१२,०९६
टर्की ...	५२,००८	६०,३५०	१,२८,७५७	१,२६,४६१
युनाइटेड किंग्डम.	२,२८,५३४	२,२९,४४८	२,२४,४३३	२,१६,२३९
युनाइटेड स्टेट्स अमेरिका...	२,३६,९२०	२,८९,७६०	८१,३५२	५८,४५२

मुख्य पदार्थो अथवा माल, कयी जातनो, केटलो, आ. हं.मां आयात थयो तेनुं पत्रक. १००० क्राउनमां किंमत टांकवामां आवी छे.

मालनो प्रकार.	૧૯૧૦	૧૯૧૧	૧૯૧૩
कपास अने तेनो बगदो ...	૨,૯૫,૮૯૧	૩,૧૩,૬૯૦	૩,૩૬,૦૫૭
लोखंड, धातु, अने तेनी बनावट...	૧,૭૮,૧૦૭	૨,૦૪,૧૫૪	...
कोलसा अने कोक ...	૧,૭૩,૩૬૭	૧,૮૮,૮૮૬	૨,૬૨,૮૨૭
बियां ...	૧,૦૧,૯૯૦	૧,૫૧,૬૪૪	...
संचाकाम ...	૧,૩૨,૩૩૧	૧,૫૦,૨૫૦	૮૦,૮૩૭
उन ...	૧,૫૯,૮૮૦	૧,૪૬,૪૦૩	૧,૪૧,૪૭૮
चामडां अने छालो ...	૮૧,૪૬૬	૧,૦૮,૬૯૧	૧,૧૫,૫૭૧
काफी ...	૭૨,૧૮૬	૯૨,૬૩૪	૯૩,૩૯૦
कमावेलां चामडां अने तेनी चीजो.	૭૯,૪૩૮	૯૧,૩૯૦	...
Cereals अनाज ...	૭૫,૩૧૮	૮૮,૧૪૭	૩૮,૯૧૬
खनीज पदार्थो ...	૫૬,૪૫૪	૬૨,૯૩૫	...
रेशम अने तेनो बगदो ...	૬૩,૧૩૬	૬૨,૨૫૬	...
पुस्तको अने चापानियां ...	૫૦,૫૬૦	૬૧,૪૩૪	૫૫,૫૭૧
वाजां-वादित्र-वगेरे ...	૫૭,૩૧૧	૬૦,૭૦૧	...
रेशमनी बनावट ...	૫૮,૫૩૦	૫૮,૮૩૮	૧,૧૪,૪૦૮
तंबाकु अने तेनी बनावटो ...	૫૪,૯૧૬	૫૮,૭૨૦	૪૭,૫૬૦
इंडां ...	૪૭,૨૮૦	૫૭,૪૮૧	૬૮,૬૩૮
चरबी ...	૪૧,૬૨૧	૫૬,૬૦૬	...
		૧૯૧૨	૧૯૧૩
त्रांबुं ...	...	૮૩,૧૭૨	૬૩,૬૬૦
शण, भींडी, ज्यूट ...	...	૮૯,૯૩૫	૮૫,૯૧૦
भूंड ...	...	૯,૫૨૦	૭,૩૮૭
मांस ...	...	૩,૪૪૬	૩૪૯

आस्ट्रिया हंगेरीथी कयो माल केटली किंमतनो निकाश थयो तेनुं पत्रक.

मालनुं नाम.		१९१० एक हजार का-उनमां किंमत.	१९११ एक हजार का-उनमां किंमत.	१९१३
टिम्बर अने काष्ठ wood	...	२,४६,५८५	२,७०,६००	२,४७,४९३
खांड	...	२,४१,०११	२,१६,५६८	२,९२,८८०
लोखंड, धातु, अने तेनी बनावट	...	१,३०,३५९	१,४२,३११	३३,५९३
इंडां	...	१,०५,७८०	१,१२,५९४	१,३७,३७२
कोलसा अने कोक	...	९७,२०६	९४,८५८	१४,५२७
मीठाई, मेवो अने Linens	...	८६,४९१	८९,८८०	...
काष्टकोतरकाम अने बनावट	...	७८,१११	८०,७१९	...
चामडां अने छालो	...	७४,३०७	७२,४९५	...
काच अने तेनी बनावटनी चीजो	...	७४,१५६	७१,१७०	८८,२६४
उननी बनावटनी चीजो	...	६७,५२१	७०,६७३	६४,८०९
कपासनी बनावटनो माल	...	५७,५६५	६७,९६८	...
कमावेलां चामडांनी बनावेली चीजो	.	६८,८११	६७,०९२	६०,६२३
कागळ अने तेनी बीजी बनावट	...	६०,१४७	५९,१५६	...
जव	...	४८,९४४	५७,३२५	५५,६९७
रेशम अने तेनी बनावटो	...	४१,०५१	४४,५९१	...
रासायणीक पदार्थो	...	४२,८१२	४४,२८४	...
खनीज पदार्थो	...	४५,२३०	४२,७७२	...
संचाकाम	...	३९,६६९	४२,७६७	...
			१९१२	१९१३
जव	...	...	४५,८१९	३३,७०६
ढोर	...	...	३६,४५७	४४,१२२
घोडा	...	...	३२,२०६	१५,४८९
गोदडां माटे पींछा	...	...	११,१३८	१९,०९३
Hops	...	...	४९,५९७	३८,८२६
Beans	...	...	१९,६५५	१०,८३६
पक्षियो, मरघां	...	...	१६,१७७	१५,९६०

स्थळ अने जळसेना.

युद्धविषयक व्यवस्था माटे, आस्ट्रो-हंगेरियन राज्यनी सेना उभी करवा सारु, आस्ट्रिया, हंगेरी, अने बोस्नीया तथा हरझेगोविनामां वसता सर्वे पुरुषोने लश्करमां दाखल थवानी सर्वत्र फरज पाडवामां आवे छे. १९ थी ते ४२ वर्ष सुधीना वयना पुरुषो दाखल करवामां आवे छे. प्रारंभमां दाखल थनारा रिक्रुटोने २ थी ते ३ वर्ष सुधी लश्करी केळवणी आपवामां आवे छे, ते उपरांत, तेमने कवायतमां निपुण करवा माटे विशेष योजना पण राखवामां आवी छे. आ प्रमाणे सेनानी गोठवण उपरांत, आस्ट्रिया अने हंगेरीना लॅंडवेहर (Landwehr) अने लॅंडस्ट्रम (Landstrum) ना नामथी ओळखाताओने पण तेमां दाखल करवामां आवे छे.

नीचे सेनानी विगत आपवामां आवे छे, ते १९११ नी सालनी छे:—

	आफिसर.	आफिशियल.	बीजा.	१९११ खर्च.
शान्तिना समयनी सेना Peace Establishment ...	१७,८४०	४,७००	२,९०,०००	१४०,००,०००
आस्ट्रियन Landwehr ...	३,६८०	...	३७,०००	४१,१५,०००
हंगेरियन लॅंडवेहर ...	३,०००	...	२६,०००	२२,००,०००
	२४,५२०	४,७००	३,५३,०००	२०३,१५,०००

सन १९११ नी सालनुं उपर प्रमाणे शान्तिना समयनुं कुल लश्कर ३,८२,२२० नुं गण्युं[1] छे अने तेनुं खर्च २,०३,१५,०००

१ ३,९६,००० सुधी वधी शके छे.

काउन लेखवामां आव्युं छे. युद्धप्रसंग माटेनी लश्करी सोई ८,९५,००० नी गणी छे, ते उपरांत बीजा १० लाख सैनिको बीजी तरेहथी भेगा करवानी योजना पण करी राखी छे, तेथी २५ लाख सुधीनी तेनी गणना थई शके छे.

सन १९१३ नी सालनी जे गणना करवामां आवी छे, तेमां शान्तिना समयनी सैनिकोनी गणत्री ४,२५,८८१ नी करी छे, तेमज युद्धप्रसंगने माटे मात्र पेहेली अने बीजी लाइननुं लश्कर ८,१०,००० सैनिकोनुं लेखवामां आव्युं छे. सन १९१३-१४ नी सालनुं लश्करी खर्च २,२१,९३,२०४ पौंडनुं[1] आंकवामां आव्युं छे.

आस्ट्रिया हंगेरीनी नौकासैन्यनी विगत नीचे प्रमाणे छे. (१९१३)

	तैयार.	बंधाय छे.	१९१४ नी आखरे.
लडाइनां व्हाण (ड्रेडनाट) ...	१३	३	१६
तोपोवाळी लडायक क्रुझरो[2]—			
armoured battle Cruiser.	३	०	३
unprotected ...	३	०	७
टारपेडो व्हाणो ...	११	०	७
टारपेडो बोट डिस्ट्रोयर ...	१२	६	१६
टारपेडो बोटो ...	६०	८	६०
Submarine सबमरीन ...	६	०	११

१ २५ प्रयुत पौंड सुधी थाय छे.

२ एक ड्रेडनाट तैयार छे, तेमां १२ इंचनी तोपो गोठववामां आवी छे अने ते २० हजार टननी छे.

आस्ट्रिया हंगेरीनुं एकंदर तोपोनुं बळ २,००९ नुं गणाय छे.

लश्करी खातानुं अधिकारीमंडळ जळसेनानी व्यवस्था करे छे. सने १९११नी सालनुं खर्च २९ लाख पौंडनुं लेख्युं हतुं अने १,५०० ऑफिसरो अने १३,५०० माणसोनी गणतरी थई हती.

व्यापारी व्हाणो अने स्टीमरोनी विगतः—

स्टीमरो, १०० अने ते करतां वधारे टननी.

	संख्या.	टन.
लाकडानी बनावटनी	३	३४७
लोखंडनी „	४१	३२,२०२
गजवेलनी „	३७५	९,७७,७९८
	४१९	१०,१०,३४७
सेलिंग व्हाणो—		
लाकडा वगेरेनी बनावटनां	८	१,०६७
स्टीमर अने व्हाणो थइने	४२७	१०,११,४१४

आस्ट्रिया-हंगेरी साम्राज्यना पेटानुं बोस्निया अने हरझेगोविना संस्थान.

आ बे प्रान्तोनुं एक राज्य गणाय छे. ते सन १८७८मां बर्लिनमां कोलकरार थया तेनी रुइए आ संस्थाननो राज्यवहिवट आस्ट्रो-हंगेरियन साम्राज्यने स्वाधीन करवामां आव्यो छे. अधिराजाए १९०८मां स्वहस्ते लेख लखीने पोतानी राज्यसत्ता आ प्रान्तो उपर स्थापन करी. वीएनामां नाणांप्रकरणनी व्यवस्था करवा माटे जे सामान्य अधिकारीमंडळ स्थापवामां आव्युं छे तेमां बोस्निया बरोनुं खातुं सामेल राखवामां आव्युं छे. बर्लिनमां वहिवट करनार (Administrator) डा॰ लीओन (Dr. Lion, Ritter Von Bilinski) छे.

आ संस्थाननुं राजधानी नगर सेराजवो (Bosna Serai) छे. ते बोस्ना नदी उपर वशेलुं छे. एमां (१९११मां) ५१,८७२ माणसनी वस्ती हती.

आ संस्थानना ६ जिल्ला (Kreise) करवामां आव्या छे. बधुं क्षेत्रफळ १९,७६० ब्रिटिश चोरस माइलनुं थाय छे. तेनी वस्तीनी विगत नीचे प्रमाणे छे:—

सन १८९५ मां १५,६८,०९२+२२,९४४ लश्करी रक्षको
थई एकंदर १५,९१,०३६

सन १९१० मां १८,९८,०४४+३३,७५८ रक्षको
थईने कुल १९,३१,८०२

स्थानिक कारभार चलाववा माटे न्याय अने आर्थिक व्यवस्था राखवा माटे, अने एनजीनियरिंग कामकाजनो वहिवट चलाववा माटे जे स्थानिक राज्यसभा स्थापवामां आवी छे, तेने डाएट (Diet) कहे छे. एमां जे ९२ सभासद राखवामां आवे छे, तेमांथी ७२ पसंद करवामां आवे छे, अने २० नी नेमणुंक इलायदी करवामां आवे छे.

सन १९११ नी सालमां स्थानिक उपज ७,९१,२९,४७५ क्राउन गणवामां आवी हती अने खर्च ७,९५,२५,७१५नुं थयुं हतुं.

आस्ट्रिया-हंगेरीना साम्राज्यनो पेटा विभाग आस्ट्रिया.

आस्ट्रिया-हंगेरीना साम्राज्यना पेटाना आस्ट्रिया राज्यनी हकिकत नीचे आपवामां आवे छे. आस्ट्रिया ए एक राज्य गणाय छे. तेना विभाग अथवा प्रान्त १७ छे. ए सर्वे प्रान्तोनुं क्षेत्रफळ ब्रिटिश चोरस माइल १,१५,८८२ छे.

सन १९०० मां वस्ती	...	२,६१,५०,७०६
सन १९१० मां ,,	...	२,८५,७१,९३४
	वधारो...	२४,२१,२२८

१९११ मां जन्मनी संख्या	... ९,१९,६५९	लग्न २,१६,७७६
,, मरणनी संख्या	... ६,४७,७४९	७,३७,८८३
,, देश छोडी परदेशगमन.	९०,१३४	ओछां थयां.

१९११ मां वस्तीनो सुमार, २,९०,००,००० गण्यो छे, ने हवणांनुं क्षेत्रफळ १,३४,९३४ चोरस माइल गणवामां आव्युं छे. ए हिसाबे प्रतिमाइले २२२ माणसनी वस्तीनी सरासरी आवे छे. एक हजार माणसे जन्मनी संख्या ३१.४ थाय छे अने मरणनी संख्या २१.९ आवे छे. १९१२ नी वस्तीनो सुमार २,८९,९९,८४४.

राजधानी नगर वीएना छे, तेमां २०,३१,०००नी वस्ती छे.

भाषा प्रमाणे लोकनुं विभागपत्रक. (आस्ट्रिया)

लोक.	वस्तीपत्रक प्रमाणे संख्या.	
	१९००	१९१०
जर्मन ...	९१,७२,०००	९९,५०,२६६
बोहेमियन, मोरेवियन, अने स्लोवाक.	५९,५०,०००	६४,३५,९८३
पोल ...	४२,५३,०००	४९,६७,९८४
रुथेनियन ...	३३,८२,०००	३५,१८,८५४
स्लोवन ...	११,९३,०००	१२,५२,९४०
सर्वियन, अने क्रोटियन ...	७,११,०००	७,८३,३३४
इटालियन अने लडिन ...	७,२७,०००	७,६८,४२२
रुमानियन ...	२,३१,०००	२,७५,११५
मेग्यर Magyar ...	१०,०००	१०,९७४

धर्मप्रमाणे विभागपत्र.

धर्म.	वस्तीपत्रकना आंकडा.	
	१९००	१९१०
रोमन कथोलिक ...	२,०६,६०,०००	२,२५,३०,०००
ग्रीक कथोलिक ...	३१,३७,०००	३४,१७,०००
आर्थोडोक्स ग्रीक ...	६,०७,०००	६,६६,०००
इवाञ्जेलिकल—		
लुथेरन ...	३,६५,०००	४,४४,०००
रिमार्थ-सुधरेला ...	१,२९,०००	१,४४,०००
ज्यू. याहुदी, इस्राएल ...	१२,२५,०००	१३,१४,०००

राज्यवहिवटनी व्यवस्था.

आस्ट्रिया साम्राज्यनो वहिवट चलाववाने माटे साम्राज्यसभा (Reichrath) स्थापवामां आवी छे. तेना बे विभाग करवामां आव्या छे. एकने अमीरे खास (Herrenhaus or House of Lords) कहेवामां आवे छे अने बीजाने डेप्युटियोनी सभा—आमनी सभा (Abgeordnetenhaus) कहे छे. पहेली सभामां सम्राटना कुटुम्बना १९ आर्चड्यूको निमवामां आवे छे; जेओने वंशपरंपरानी योग्यता होय छे एवा जमीनदार उमरावोमांथी ८२ नक्की करवामां आवे छे; ९ प्रिन्स आर्चबिशपो; ७ प्रिन्स बिशपो; अने ९ आर्चबिशपो राखवामां आवे छे. ए उपरांत १९८ जणने राज्यनी नोकरी करवा माटे तेओनी जींदगी सुधी सम्राट पोते पोतानी इच्छानुसार पसंद करीने राखे छे. आ धोरणे १९१२ नी सालनी अमीरे खासनी सभा माटे २७२ सभ्यो ठरावबामां आव्या हता.

बीजी, डेप्युटियोनी—आमनी सभामां ५१६ डेप्युटियो राखवामां आवे छे, अने तेओने २४ वर्षनी वयवाळा पुरुषो गुप्त अभिप्राय (मत)थी पसंद करे छे. आवा पसंद थयेला डेप्युटियोने

घणामां घणां ६ वर्ष सुधी सभ्य तरीके राखवामां आवे छे. साम्राज्यसभामां दूरथी आववावाळाओने मुसाफरीनुं खर्च आपवामां आवे छे, ते उपरांत सभानी प्रत्येक बेठकनी हाजरीना दिवसना २० क्रोन लेखे दिनीयुं मजरे आपवामां आवे छे. साम्राज्यसभा प्रतिवर्षे मळे छे. तेमां जे धारा (Bills) रजु थाय छे, तेमां बंने हाउसनी संमति मळवी जोइये, एवो ठराव छे अने तेनी छेवटनी मंजुरी सम्राट् पोते आपे छे त्यारे ते धारो अमलमां आवे छे.

उमरावोनी सभा माटे एक प्रमुख अने बीजो उपप्रमुख नीमवामां आवे छे; तेमज, एवा ज बे अधिकारी आमनी सभा माटे नीमवामां आवे छे.

प्रधानमंडळ (Council of ministers) नी व्यवस्था नीचे प्रमाणे छेः—

१ कौंसिलनो प्रमुख.
२ न्यायखातानो मंत्री.
३ नाणांविषयक खातानो मंत्री.
४ देशना अंदरना खातानो मंत्री.
५ खेतीवाडी खातानो मंत्री.
६ व्यापार खातानो मंत्री.
७ Cults अने केळवणी खातानो मंत्री.
८ रेलवे खातानो मंत्री.
९ पब्लीक वर्क (बांधकाम) खातानो मंत्री.
१० देशरक्षण खातानो मंत्री.
११ जेनी पासे कोई पण खातुं नहि एवो एक फालतु मंत्री.

आ प्रमाणे दरेक खातानो मंत्री पोतपोताना कामनो जवाबदार छे. तेओ ज्यां सुधी अधिकार उपर होय छे त्यां सुधी तेओनां नाम साथे His Excellency लखवामां आवे छे.

न्यायखातुं.

आखा देशमां जील्ला कोर्टो (Bexirks gerichte) ९६९ छे, ७९ सुपीरियर जील्ला कोर्टो छे, ते साथे जुरीनी व्यवस्था राखवामां आवी छे. आ कोर्टो उपरनी अपील सांभळवा माटे ९ प्रोविन्सियल अपील कोर्टो राखी छे. वीएना, ग्राझ, ट्रिएस्ट, इन्स्ब्रक, झारा, प्राग (Prague), ब्रुन्न, क्रको, अने र्लम्बर्ग ए नव शहरोमां अकेकी अपील कोर्ट छे. वीएनामां जे सुपरीम कोर्ट अने कोर्ट ऑफ कासेशन (court of catsation) कहेवाय छे ते आखा साम्राज्यनी सुपरीम कोर्ट गणाय छे. राज्यन्यायकोर्ट (Tribunal of the Empire), जुदा जुदा सत्ताधीशो संबंधना केसोनो निवेडो लावे छे अने ते वीएनामां स्थापेली छे.

स्थानिक सरकार (Local Government).

रिचराथ अथवा आस्ट्रियन राज्यसभामां सर्व संस्थानो अने देशोना जे सभ्यो दाखल करावानो हक धरावे छे तेओ बधां ए स्वराज्य-सत्ता भोगवे छे. जे बाबतो साम्राज्यनी सेंट्रल सरकारना अधिकारनी ठराववामां आवी होय छे तेटली ज बाबतो तेमनी सत्ता व्हारनी गणाय छे. आ उपरांत (Communal Councils) ठराववामां आवे छे, अने तेना पेटामां वहिवट करनारी कमिटी ठरावेली होय छे. जेवी के ट्रिएस्ट नगरीनी कौंसिलने प्रोविन्शीयल डाएट अथवा तेमना विभागनी राज्यसभा निमवानी सत्ता आपवामां आवी छे. आवी डाएटो प्रतिवर्षे भेगी थाय छे, अने निमायली सभानी मुदत ६ वर्षनी राखवामां आवी छे. ते मात्र एक ज चेम्बरनी होय छे अने चालु काम करवाने एक काम करनारी कौंसिल निमवामां आवे छे. कोम्युनल कौंसिलोनी मुदत ३ वर्षनी राखवामां आवी छे. मात्र गालिशियानी कौंसिलनी मुदत ६ वर्षनी राखवामां आवी छे.

देवुं.

सन १८६७ नी साल पेहेलां उपाडेलुं देवुं आस्ट्रियाने माथे चाल्युं आवे छे. हंगेरीना राज्यनो फाळो वार्षिक २९,००,००० पौंड करतां विशेषनो छे. (१९१२) ए देशना क्राउननी रकम ६,०६,१९,३४० थवा जाय छे. आ रकम व्याज वगेरेनी थाय छे.

डिसेम्बर ३१, १९१२ ने दिवसे नीचे लखेली क्राउननी रकम देवानी थई छे.

		सामान्य देवुं.
तमाम व्याजुकु देवुं	....	५,१०,९५,८३,६०४
वगर व्याजुकु	....	२,०६,००,१८६
Floating Debt—		
व्याजुकु	....	७,२८,४८५
वगर व्याजुकु	....	२,३३,७५९
Rentes,—		
व्याजुकु	....	२,७२,९०,३६९
सामान्य कुल....		५,१५,८३,९६,३९९

आस्ट्रियानुं खास देवुं, डिसेम्बर, ३१, १९१२.

		सामान्य देवुं.
व्याजुकु	....	६,९६,९१,११,०४०
वगर व्याजुकु	....	६,४३,८०,१९७
फ्लोटिंग-व्याजुकु	....	३४,७५,४२,०८८
क्राउन—कुल	...	७,३७,७०,३३,३२५

१९१२ ना अवारजामां सामान्य अने खास देवाना खर्चनो आंकडो ४७,९८,१४,१०९ क्राउन लेखवामां आव्यो छे. सामान्य देवामां हंगेरीनो खर्चनो फाळो दाखल करवामां आव्यो नथी.

सन १९०९थी ते १९१३ सुधीनुं उपज-खर्चनुं पत्रक (आस्ट्रिया.)

साल.	उपज.	खर्च.	माथा दीठ सरेरास.	
			उपजनी.	खर्चनी.
૧૯૦૯	૨૮,૮૩,૫૫૬	૨૭,૮૮,૪૩૫		
૧૯૧૦	૨૬,૪૯,૪૫૬	૨૬,૯૧,૪૯૯		
૧૯૧૧	૨૮,૧૮,૪૯૯	૨૮,૧૮,૩૧૬		
૧૯૧૨	૨૯,૧૬,૯૯૦	૨૯,૧૬,૬૮૫		
૧૯૧૩	૩૧,૪૭,૪૭૩	૩૧,૩૭,૧૯૬		

केळवणी.

प्राथमिक विद्याज्ञान मफत आपवामां आवे छे; अने ते फरजियात छे. उमरनो अंदाज ६ थी ते १४ वर्ष सुधीनो राख्यो छे, तेमां ६ देशमां १२ थी ते १३ सुधीनो छे. निशाळोमां विद्यार्थियोनी सरासरी हाजरी ९६ टका रहे छे. स्थानिक कर उघरावीने तेमांथी केळवणीनुं खर्च पूरुं पाडवामां आवे छे. माध्यमिक (Secondary) केळवणीनी व्यवस्था सेंट्रल गवर्नमेंट करे छे. तेमां खानगी निशाळोनो पण समावेश थाय छे.

जिम्नाशियानी निशाळोमां ८ वर्षनो अने रीअल चुलननी निशाळोमां ७ वर्षनो अभ्यासक्रम राख्यो छे. ए क्रम पूरो थतां त्यांनां विश्वविद्यालयो अने टेकनीकल हाइस्कुलोमां निशाळियाओने मोकलवामां आवे छे. सन १९११-१२नी सालमां १,५४,०६७ अभ्यासियोनी संख्या हती (पहेलामां, १,०५,०००, ने बीजामां ४९,०६९ हती). लश्करमां दाखल थवाने जेटलुं ज्ञान मेळववानुं ठराव्युं छे, तेटलुं ज्ञान मेळव्या पछी अभ्यासीने एक वर्षने माटे वालंटियर गणवामां आवे छे.

खास हाईस्कुलो ६ छेः—

१ खेतीवाडीनुं ज्ञान आपनारी. २ भूस्तरविद्यानी (mining).

२ वेटरीनरी, घोडां, ढोर विषेनुं ज्ञान आपवानी. १ एक्सपर्ट एकाडमी.

आ सिवाय ४१ उंचा प्रकारनी उद्योगशाळाओ (हायर इंडस्ट्रियल स्कुलो) छे—अने तेनुं घणुंखरुं खर्च सरकार तरफथी आपवामां आवे छे. आ उपरांत केटलीक टेकनिकल ईन्स्टिट्युट—एटले धंधानुं ज्ञान आपनारी, तथा व्यापारनी केळवणी आपनारी, हुन्नरशाळा, गायनशाळा, अने उद्योग शीखवनारी शाळाओ छे. ८ विश्वविद्यालयो अने ७ टेकनिकल हाइस्कुलो सरकार पोते खर्च आपीने चलावे छे.

सन १९११—१२ ना शियाळानी अभ्यासियोनी संख्याः—

क्राको	३,४०४	Cgenowitz	१,२२९
प्राझ	२,११९	इन्स्ब्रक	१,३२७
लॅम्बर्ग	५,१७७	Prague जर्मन..	१,९६९
विएना	१०,०९७	प्रेगु बोहेमिया	४,११४

कुल विद्यार्थीनी संख्या १९,४४२ हती.

खेती अने निपज.

देशना उद्योगमां खेतीनी प्रवृत्ति ए मुख्य छे, अने एटला माटे वस्तीनो अर्धो भाग खेतीवाडीना कामकाजमां रोकायलो रहे छे. देशना विस्तारना सेंकडे ९४ टका भोंय फळद्रूप छे, तेमां ३६ टका खेडवाणनी छे; २४ टका चरा अने बीडनी छे, अने ३२ टका झाडीनी छे. खेडवाण भोंयमां, राई (Rye), जव, ओट, घहुं, मकाई, पोटेटो (बटाटा), जेमांथी खांड बने छे ते बीट, टर्निप, अने बीजो प्रचूर्ण पाक थाय छे. आम छतां पण घहुं, अने मकाईनो जथो पूरो पडी शकतो नथी, तेथी हंगेरीमांथी मंगाववो पडे छे. वाडियोमां नाना प्रकारनो मेवो पाके छे, अने द्राक्षना मांडवामां उत्तम प्रकारनी द्राक्षनी निपज थाय छे.

चरानी अने बीडनी भोंयनी छूट होवाथी घोडा, चोपां-ढोर, घेटां आदि प्राणियोने पाळवाने ते उपयोगी थई पडे छे. सन १८९० अने १९१० ना वस्तीपत्रकना मुकाबलाथी जणाई आवे छे के, बीडनी सोइने लीधे ढोर आदिनी घणी वृद्धि थई शकी छे.

प्राणियोनी संख्यानुं पत्रक.

जाति.	१८९०	१९००	१९१०
घोडां ...	१५,४७,११७	१७,१६,४८८	१८,०२,८४८
खच्चर अने गधेडां ...	५७,९५२	६६,६४७	७३,४०७
ढोर, चोपां ...	४६,४३,९३६	९५,११,१७०	९१,६०,००९
बकरां ...	१०,३९,८३२	१०,१९,६६४	१२,५६,७७८
घेटां ...	३१,८६,७८७	२६,२१,०२६	२४,२८,१०१
भूंड ...	३५,४९,७००	४६,८२,६५४	६४,३२,०८०
मधपूडा ...	९,२०,६४०	९,९६,१३९	१२,२९,१८९

जंगलखातानी व्यवस्था.

जंगलखातानी व्यवस्था शास्त्रीय प्रयोगोथी करवामां आवे छे. सूकायलां झाड कपाई जतां, ते जग्योए नवां वाववां, अने जे भोंय खराबा जेवी होय तेने झाड वाववा जेवी लायक करी तेमां झाड उछेरवामां आवतां झाडीनो वधारो करी शकाय एटलो करवामां आवे छे. त्यां ओक, पाईन, बीच, आश, एल्म इत्यादि वृक्षोनी वृद्धि चालती होवाथी, जंगलखातुं घणुं किमती थई पड्युं छे.

खाणो अने खनीज पदार्थो.

अहिं सोनारूपानी खाणो छे, ते उपरांत, लोखंड, त्रांबुं, सीसुं अने कलाई, काचा रूपमां, माटीमिश्रित एटले शेळभेळ होवाथी ते धातुनो ओर क्हेवाय छे, ते पुष्कळ मळी आवे छे; तेम ज, कोलसाना थर पण मळी आवे छे. वळी पेट्रोलियम नामनुं खनीज तेल पण नीकळी

आवे छे. कार्पोनियन्सनी मीठानी खाणो जगप्रसिद्ध अने मूल्यवान् छे, तेम ज, आस्ट्रियाना उपरना भागनी खाणो पण नामीची छे. आ प्रमाणे जुदी जुदी धातुनी खाणोनी उपज १९०९ तेम ज १९१० नी सालमां केटला क्राउननी थई हती ते नीचेना पत्रकथी जणाई आवे छे:—

धातु.	किंमत क्राउनमां.	
	१९०९	१९१०
सोनुं ...	४,८५,०००	५,८०,३९३
रूपुं ...	३२,५६,०००	४३,२०,०२१
पिट कोल–कोलसो ...	१४,१३,५०,०००	१३,९४,३७,९८७
ब्राउन कोल–कोलसो ...	१३,८७,००,०००	१३,६१,१६,८९७
लोखंड ...	११,७१,००,०००	१२,०२,३३,५५९
मीठुं ...	४,६७,५०,०००	४,५०,६५,०८१
जसत ...	५९,६०,०००	६६,४०,६१८
पारो ...	३१,७०,०००	३४,२३,४५५
Graphite ...	१६,००,०००	१३,८८,०५२
त्रांबुं ...	१४,५०,०००	२०,१८,०७३
सीसुं ...	४६,८०,०००	५६,१०,२०६
एकंदर क्राउन...	४६,४५,०१,०००	४६,४८,३४,३४२

खनीज पाणीना झरा (mineral springs) आस्ट्रियामां घणा छे तेमांना पाणीमां क्षारनो भाग होवाथी औषध तरीके तेनो पीवामां उपयोग करवामां आवे छे, तेथी करीने पृथ्वीना सर्वे भागोमां तेनी वपराश थाय छे, तेथी अहिंथी ए झरानां पाणी परदेशमां निकाश करवामां आवे छे.

माल बनाववानां कारखानां.

नानाप्रकारना उद्योगमां लगभग ८० लाख मनुष्यो लागेलां रहेवाथी तेमनो निर्वाह चाले छे. आस्ट्रियामां कुदरती साधनो प्रभुए

पूरां पाड्यां छे तेथी आ लोको सारी रीते फावी गया छे. पाणीनी मददथी यंत्रो चलाववाने, अने नदियोना जलप्रवाहमां वाहाणो चलावी, माल लई जवा लाववाना कारणे करीने, घणी सारी सगवड थई शकी छे, अने तेनो लाभ उद्योगी अने उत्साही लोको पूरेपूरो ले छे.

१ लोखंड अने गजवेलनां कारखानां.

२ कांतण अने वणाटनां कारखानां.

३ काच अने तेनी वस्तुओ बनाववानां कारखानां. आ कारखानां मुख्यत्वे करीने बोहेमियामां छे.

४ चामडां कमावी तेमांथी नानाप्रकारना पदार्थो बनाववानां कारखानां.

५ फरनीचर अने घरना शृंगारनी वस्तुओ बनाववानां कारखानां.

६ लाकड उपर कारीगरी करीने रूपाळी अने उपयोगी चीजो बनाववानां कारखानां.

७ नाना प्रकारना दारु गाळवानां अने अर्क बनाववानां कारखानां.

८ रासायणीक प्रयोगोनो उपयोग करीने नानाप्रकारनां रसायण बनाववानां कारखानां.

९ छापखानाने वरनो सामान, कोरा कागळ, अने स्टेशनरीनी चीजो निपजाववानां कारखानां.

१० तंबाकु अने तेमांथी चिरुट, बिडियो वगेरे पदार्थो बनाववानां कारखानां.

आटलां तो मुख्य कारखानां जणाव्यां छे परंतु आ उपरांत बीजां अनेक प्रकारनां साधनो उपयोगमां लईने नानाप्रकारनी चीजो बनाववाना उद्योगोमां लोको प्रवृत्त रहे छे.

माछलांनुं खातुं.

आड्रियाटिक समुद्रनो लगभग एक हजार माइलनो कांठो, माछलां पकडवाना उद्योग माटे उपयोगमां लेवामां आवे छे. आ काममां

लगभग २० हजार माणसो मंडेला रहे छे, अने ९० लाख क्राउननी कमाणी करे छे. आ सिवाय नदियो अने तलाव, जेनां साधन बोहेमियामां सारां छे, तेमांथी पण माछलां पकडवानुं काम चलावे छे.

अवरजवरनो व्यवहार.

सन १९१०मां २३,००० किलोमीटर एटले १४,३०० माइल रेलवे खोलवामां आवी हती, तेमां ३,३०० माइल कंपनियो तरफथी अने ११,००० माइल सरकारथी चलाववामां आवती हती.

सन १९१० नी सालमां—

२४,००,००,००० उतारुओए अवरजवर कर्यो हतो.

१७,००,००,००० टन माल उपाड्यो हतो.

९६,००,००,००० क्राउननी उपज थई हती.

७२,००,००,००० क्राउन रेलवे चलाववानुं खर्च थयुं हतुं.

नदियो अने न्हेरो.

नदी अने न्हेरोना मळीने जळमार्गनी कुल लंबाई ४,००० माइल करतां पण वधारे थाय छे. तेमां वाहाणो अने होडियो चाले छे. डान्युब अने एल्ब ए बे नदियोमां ९०० माइल सुधी तो ३४० आगबोटो गमन करी शके छे.

पोस्ट अने टेलीग्राफ आफिसो.

सन १९११ मां आस्ट्रियामां ९,६९९ पोस्ट आफिसो हती. ९९,९०,००,००० कागळो अने ५९,५०,००,००० पोस्ट कार्ड, अने वर्तमानपत्रो वगेरे ३०,९०,००,००० नी वेंहेंचणी थई हती.

७,०३९ तार आफिसो.

४७,०७१ किलोमीटर लाइन.

२,३७,८४७ „ तारनी लंबाई.

२,०६,००,००० तारनो अवरजवर १९०९ मां थयो हतो. टेलीफोन पण घमघोकार चाले छे अने तेनो उपयोग पण घणो थाय छे.

नौका.

सन १९१० नी सालमां व्यापारी नौकानी सगवड नीचे प्रमाणे हती:—

३१० स्टीमरो तेना टन ३,१८,०००.

१९,११४ सढवाळां वाहाणो, तेना टन ४७,०००.

सन १९०९ नी सालमां १,६२,९०७ वाहाणो मारफते (२,३१,०४,६५० टननां) माल आयात थयो हतो, अने १,६२,९०७ वाहाणो मारफते (२,३१,१२,४८२ टननां) आस्ट्रियन बंदरोएथी मालनी निकाश थई हती, तेमां सेंकडे ९० टका वाहाणो आस्ट्रियन वावटानां हतां.

हंगेरीनुं राज्य.

क्षेत्रफळ अने वस्ती.

	क्षेत्रफळ चोरस माइल.	वस्ती.	
		१९००	१९१०
हंगेरी ...	१,०८,९७७	१,६८,३८,२५५	१,८२,६४,५३३
क्रोशिया अने स्लावोनिया ...	१६,४१८	२४,१६,३०४	२६,२१,९५४
कुल...	१,२५,३९५	१,९२,५४,५५९	२,०८,८६,४८७

दश वर्षमां एकंदर वस्तीमां १६,३१,९२८ माणसोनो वधारो थयो छे.

राज्यभाषा हंगेरीयन छे. बाकीना विभाग क्रोशिया अने स्लावोनियामां क्रोशियन भाषा चाले छे.

जाति अने धर्मना विभाग नीचे प्रमाणे छे. (१९१०)

जाति.	संख्या.	जाति.	संख्या.
हंगेरियन ...	१,००,५०,५७५	रुथेनियन ...	४,७२,५८७
रोमानियन ...	२९,४९,०३२	रोमन कॅथोलिक ...	१,०८,८८,३३८
जर्मन ...	२०,३७,४३५	ग्रीक कॅथोलिक ...	२०,२५,४२५
स्लोवाक ...	१९,६७,९७०	ऑर्थोडोक्स ग्रीक.	२९,८६,८७४
क्रोशियन ...	१८,३३,१६२	लुथेरियन ...	१३,४०,१९५
सर्वियन ...	११,०६,४७१	सुधाराना विचारवाळा	२६,२१,५०१
		ज्यू ...	९,३२,४०६

आ राज्यना ६४ जिल्ला पाडवामां आव्या छे. अहिंनो राजा ते आस्ट्रो हंगेरियन साम्राज्यनो सम्राट् कहेवाय छे.

हंगेरियन राज्यसभा (पार्लामेंट) बे हाउसनी बनेली छे:—हाउस आफ मॅग्नेट अने हाउस आफ रेप्रिझेनटेटिव. सन १९११-१२नी पार्लामेंट माटे सभ्योनी गोठवण नीचे प्रमाणे थई छे.

हाउस आफ मॅग्नेट—

१५ आर्चड्यूक,
५० धर्मखाताना पादरी (Eclesiastical Dignitaries).
१२ बॅनेरेट.
३ क्रोशिया अने स्लावोनिया तरफथी पसंद करेला
२२९ वंशपरंपराना अमीरो.
५ आफिशियल मेम्बरो.
१ फीयुमनो गवर्नर.
६० हयाती सुधीना सभ्यो, राजाए निमेला अथवा राज्यसभाए पसंद करेला.

एम एकंदर ३७५ सभासदो—अपर हाउसना.

रेप्रिझेनटेटिव हाउसनी सभामां ४५३ सभ्यो होय छे:—

४१३ हंगेरीमां सभ्यो पसंद करनारी कॉलेज छे तेना परखेला.
४० क्रोशिया स्लावोनिया डाएटे (राजसभा) परखेला.

४५३

पार्लामेंट प्रतिवर्षे भेगी थाय छे, अने तेनी हद पांच वर्ष सुधीनी राखेली छे.

रेप्रिझेनटेटिव सभ्योने ४,८०० क्राउन सालियाणुं मळे छे, ते उपरांत घरभाडाना १,६०० क्राउन अपाय छे.

प्रत्येक हाउस माटे एक प्रमुख अने एक उपप्रमुख निमवामां आवे छे. प्रधानमंडळमां दरेक खाता माटे अकेको अधिकारी अथवा प्रधान नीमवामां आवे छे; तेवां खातां ८ छे. ते उपरांत क्रोशिया अने स्लावोनियाने माटे एक अधिकारी विशेष राखवामां आवे छे. कायदाने अनुसरीने सेंट्रल गवर्मेंट तरीकेनी राज्यसत्ता प्रधानमंडळ चलावे छे.

न्यायाधीशी.

कौण्टी कोर्ट (Torvényszékek) ७६ छे, अने ४५८ जिल्ला कोर्टो (Járásbiroságok) छे. आ कोर्टो उपर देखरेख अने अधिकार चलाववा माटे २२ रोयलटेबल-बेंच (Királyi Tablák) छे. हंगेरीनी राजधानी बुडापेस्टमां एक श्रेष्ठ-सुप्रीम कोर्ट (Királyi Kuria) नामनी छे, अने क्रोशिया-साल्वोनिया प्रान्तो माटे, एक सेप्टेम्विराल टेबल (Septemviral Table) ॿाम्राव (Agram)मां छे. कोई प्रिवी कौंसिलरने आ बंने स्थाननी सुप्रीम कोर्टोनो अकेको अध्यक्ष निमवामां आवे छे.

स्थानिक राज्यकारभार (Local Government).

कौण्टी अने कम्मून एवा बे नामना देशना विभाग पाडवामां आव्या छे. तेने आपणे जिल्ला अने तालुका कहिये तो चाले. ए स्थानो माटे कौंसिलो (जिल्ला अने तालुका बोर्ड) मुकरर करवामां आवे छे, तेमां सभ्यो बे प्रकारना दाखल राखवामां आवे छे. लोकोए पोतपोता भणीथी पसंद करेला प्रतिनिधियो एकंदर सभ्योनी संख्याना अर्धभाग

जेटला निमाय छे, अने जेओ घणामां घणो वेरो—कर भरनारा होय छे तेमांथी बाकीना अर्ध भाग जेटला निमाय छे.

क्रोशिया अने स्लावोनिया ए बे प्रान्तोनुं स्वराज्य गणाय छे. तेनो राज्यवहिवट, अने केळवणी अने न्याय ए खातांनी व्यवस्था तेओ ज करे छे. प्रान्तिक राज्यसभा—डाएट झाग्राब राजधानीमां भराय छे; तेमां ९० सभ्यो ठरावत्रामां आवे छे. तेओनी कायमी पांच वर्ष सुधी रहे छे. हंगेरीनी राज्यसभा माटे, आ डाएट, ४० प्रतिनिधियो पसंद करीने मोकले छे. प्रान्तिक कारभार चलावनारी सभामां बेनस (Banus or Lord Lieutenant), आन्तर प्रदेशनो कारभारी, केळवणी अने धर्म, तेमज न्याय खाताना कारभारी एटला थइने वहिवट चलावे छे. तेओना उपर प्रान्तिक डायेटनी सत्ता चाले छे, तेमज हंगेरी राज्यनी कौंसिलना प्रमुखनुं उपरीपणुं रहे छे.

केळवणी.

प्राथमिक केळवणी मफत आपवामां आवे छे, अने ते फरजियात छे. स्थानिक कर नांखीने तेमांथी तेनुं खर्च चलाववामां आवे छे. ३ थी ६ वर्षनां न्हानां बाळको माटे बाळशाळाओ स्थापी छे, अने तेमां बाळकोनी संभाळ राखी, तेमने उछेरनारी दाईओ राखवामां आवे छे. ६ थी ते १२ वर्ष सुधीनां छोकरां माटे, अने १२थी १५ सुधीनां छोकरां माटे, लोअर एलिमेंटरी स्कुलो स्थापेली छे, तेमां प्रथम जे शीखी गया होय तेनुं पुनरावर्त्तन चाले छे. आ उपरांत हायर एलिमेंटरी स्कुलो स्थापवामां आवी छे, तेमां त्रण वर्षनो अभ्यासक्रम छोकरा माटे, अने कन्याओ माटे २ वर्षनो राखवामां आवे छे. आटलो अभ्यास करी रहेलाने माटे सिटी हायस्कुलो स्थापवामां आवी छे, तेमां छोकरा माटे ६ अने कन्या माटे ४ वर्षनो अभ्यासक्रम राखवामां आव्यो छे. सरेरास हाजरी सेंकडे ७८ नी रहे छे. सेकंडरी स्कुलो सरकारी

खर्चथी चाले छे अने केटलीकने सरकार पैसानी मदद करे छे. आ निशाळो अभ्यासियोने ८ वर्ष सुधी अभ्यास करावे छे अने एमां तैयार थयेला अभ्यासियो विश्वविद्यालयोमां दाखल थाय छे.

आर्थिक स्थिति.

उपज खर्चनी हकीकत नीचेना कोठाथी जाणवामां आवशे:—

साल.	उपज क्राउन.		कुल.
	चालु.	खास.	
१९०७	१,३७,०४,२४,०००	२,५२,८७,०००	१,३९,५७,११,०००
१९०८	१,४०,९३,२१,०००	१२,२०,४७,०००	१,५३,१३,६८,०००
१९०९	१,४५,२१,२९,०००	२९,८६,५४,०००	१,७५,०७,८३,०००
१९१०	१,५४,३१,०२,०००	५३,१४,४६,०००	२,०७,४५,४८,०००
१९११	१,७५,२७,५१,०००	१२,९०,५०,०००	१,८८,१८,०१,०००

खर्च.

साल.	खर्च क्राउन.		
	साधारण—चालु.	थापणो.	असाधारण—खास.
१९०७	१,२०,९७,३१,०००	९,७६,६६,०००	९,२०,७६,०००
१९०८	१,३१,९५,३९,०००	२०,०३,९०,०००	९,६३,१६,०००
१९०९	१,३९,२५,५७,०००	१९,९९,१६,०००	१२,९०,९१,०००
१९१०	१,४१,८७,७७,०००	१४,९४,४५,०००	३३,३४,४५,०००
१९११	१,५२,९९,०४,०००	१७,३२,५६,०००	९,४०,३२,०००

१९१३ नी सालनो उपजनो अंदाज	७,६४,२९,१३१ पौंड
तथा साधारण उपज	९९,३७,९१२ ,,
कुल...	८,६३,६७,०४३ ,,
१९१३ नी सालनो खर्चनो अंदाज	७,१७,४०,८९३ ,,
तथा साधारण	४४,५५,३७२ ,,
असाधारण	१,०१,६८,४९३ ,,
कुल....	८,६३,६४,७५८ ,,

देवुं.

आस्ट्रो-हंगेरीयन राज्यने माथे सामान्य देवुं नथी, पण हंगेरीना राज्यना खर्च माटे ६,०६,२१,९८४ क्राउन प्रतिवर्षे इलायदा क्ह्राडवामां आवे छे. तेमांथी १८६७नी सालनुं बंने राज्यो माथे चाल्युं आवेलुं भेगुं देवुं छे, ते वाळवा माटे काम लागे छे.

देवानो प्रकार.	१९१० (क्राउन)	१९११ (क्राउन)
समग्र देवुं ..	४,०८,३८,७२,०००	४,१९,१८,४८,०००
मुदती वार्षिक ...	१,०३,८७,७६,०००	१,०२,६६,००,०००
ट्रेझरी बाण्ड ...	३,५०,००,०००	३,५०,००,०००
प्रचूर्ण ...	१९,४६,८०,०००	१७,५५,१२,०००
चडेलुं बाकी ...	९२,७९,९८,०००	८७,९५,७८,०००
कुल...	६,२८,०३,२६,०००	६,३०,४५,५८,०००

सन १९१२ नी सालनुं खास देवुं.

समग्र	१७,४८,२६,८६०
वार्षिक	४,२७,७१,४५९
खातावार	७६,८७,६८१

निपज अने उद्योग.

हंगेरीनी फळद्रूप भोंय अने तेना विस्तीर्ण जंगलने लीधे, आखी वस्तीना ७० टका जेटला लोकोनो निर्वाह चाले छे. मात्र १९ टका वस्ती, नानाप्रकारना उद्योगमां गुंथायली रहे छे.

खेतीवाडी अने पशु-ढोर.

भोंयनी पाटियो लगभग ३० लाख छे, तेमां १९ लाख ७ एकरनी अंदरनी छे, अने १४ लाख पाटी अकेकी १९० एकरनी अंदरनी गणवामां आवी छे. आवी सपाट भोंयनी पाटियोमां उंचा प्रकारना दाणा पाके छे, ए वात नीचेनी हकीकतथी जणाई आवे छे. क्रोशिया अने स्लावोनिया प्रान्तो सहित हंगेरीनी सन १९११ अने १९१२ नी फसल नीचे प्रमाणे हती:—

	१९११ हेक्टोलिटर.	१९१२ बुशल.
घहुं ...	५,५४,०५,९७१	१८,४६,४३,५६२
राई ...	१,७४,९३,२०३	५,६६,७३,२८०
जव ...	२,५०,५०,६३२	५,२१,१९,३५६
ओट ...	३,०३,३३,३०४	८,००,६६,३८७
मकाई ...	५,५५,५६,५४५	...
अनाज ...	...	२०,८१,४३,९०४

जीवतां प्राणी.

	१९११ नी गणत्री.	१९१३.
घोडा ...	२३,५१,४८१	२०,०५,०१९
ढोर ...	७३,१९,१२१	६२,०६,८६७
घेटां ...	८५,४८,२०४	६६,५९,८५८
भुंड ...	७५,८०,४४६	६८,२४,६५७
बकरां ...	४,२६,९८१	२,६८,७५२
खच्चर ...	...	९०५
गधेडां ...	...	१६,१५७
कुल...	२,६२,२६,२३३	२,१९,८२,२१५

एकला हंगेरीमां ६,०७,९८६ मधपूडानी संख्या गणवामां आवी छे.

जंगल.

हंगेरीनी आसपासना प्हाडी प्रदेशमां, डान्युब नदीना पश्चिम कांठा भणीनी खांधो अने ड्रेव तथा सेव नदीनी खांधोमा पुष्कळ झाडनी घटाओ बंधाई गई छे, तेमां ओक, बीच, पाईन अने बीजां किंमती वृक्षोनां वृंद फाली रह्यां छे. तेनी उपज सारी थाय छे. १९११ नी सालमां लगभग ३९ लाख पौंड उपजनो अडसट्टो थयो हतो. आखा जंगलनो विस्तार ८८,८९,०४२ हेक्टर्स ए ज सालमा नोंधायो छे.

खनीज पदार्थो.

सोनुं, रूपुं, त्रांबुं, सीसुं, पारो, सुरमो, लोखंड, कोलसो अने गंधक ए मुख्य धातुनी पेदाश छे. आ धातुओनी खाणो जेवी जोइये तेवी रीते चलाववामां आवती नथी. जो ते संबंधमां योग्य व्यवस्था थाय तो एनी पेदाश सारी थई शके एम छे. मीठानी खाणोनी व्यवस्था सरकार तरफथी करवामां आवे छे. खाणोनां कारखानामां लगभग ८० हजार माणसोनो उद्योग चाले छे.

हंगेरीना खनीज पदार्थोनुं पत्रक १९०९थी १९१२ सुधीनुं आंकडा क्राउनमां छे.

पदार्थ.	१९०९.	१९१०.	१९११.	१९१२.
सोनुं ...	८९,३३,०००	९९,६०,०००	१,०४,६९,०००	९३,५४,०००
रूपुं ...	९,४०,०००	१०,७९,०००	९,०७,०००	१०,२३,०००
ल्होडानी ओरे ...	१,४५,२६,०००	१,३६,२८,०००	१,३३,३४,०००	१,५३,७९,०००
गाळेलुं ल्होढुं ...	४,२७,३०,०००	४,०९,८७,०००	४,३८,४८,०००	४,६४,४७,०००
कोकसो ...	१,७९,६५,०००	१,६६,७९,०००	१,५४,८१,०००	१,६९,०४,०००
काष्ट कोल ...	८,८८,४२,०००	७,१४,९४,०००	७,७२,००,०००	८,०६,९७,०००

माल बनाववानां कारखानां.

खेतीवाडीनी साथे मुकाबळो करतां उद्योगनां कारखानां घणां उतरतां गणी शकाय छे. सूतर कापडनी मीलो, बीलोरी काचनां

कारखानां, दारु गाळवानी भठ्ठियो, धातु, पथ्थर अने लाकड कामनां कारखानां, तेम ज तंबाकुनी बनावट करवानुं काम आ देशमां चाले छे.

मच्छीमारनो धंधो.

माछलां पकडवानुं काम दरिया करतां देशना अंदरना भागमां नदियो वगेरेमां वधारे चाले छे, केम के हंगेरीने ताबे मात्र क्रोशियानो दरिया किनारो छे, ते म्होटा विस्तारवाळो नथी.

अवरजवरनो व्यवहार.

सन १९११ नी सालमां रेलवेनी कुल लंबाई १३,०३३ माइलनी थई छे. तेमांथी १०,९४२ माइल सरकारी होतां तेनी व्यवस्था सरकार भणीथी थाय छे.

नदी अने न्हेरो. (१९१२)

माल लई जवा लाववा माटे नदियो अने न्हेरोनी लंबाई ३,७३६ माइल छे, तेमां २,१७७ माइल तो आगबोटोने काम लागे छे. डान्युब अने बीजी नदियोनो भेगो उपयोग थई शके, एटला माटे वच्चे न्हेरो खोदवामां आवी छे.

हंगेरीनो नदीनो अवरजवर बतावनारुं पत्रक.

साल.	स्टीम बोटोनी संख्या. *	उतारुवोनी संख्या. †	केटला टन माल. †
૧૯૦૮	૧૪૮	૨૧,૧૬,૭૮૮	૨૬,૩૩,૬૨૧
૧૯૦૯	૧૪૮	૨૨,૦૭,૪૫૦	૩૯,૪૭,૮૦૨
૧૯૧૦	૧૪૯	૨૧,૭૫,૪૮૧	૪૧,૫૦,૪૨૪
૧૯૧૧	૧૬૬	૨૪,૪૩,૩૫૩	૪૭,૪૪,૧૩૦
૧૯૧૨	૧૯૦	૨૪,૪૩,૨૨૧	૫૦,૯૫,૩૨૧

* डान्युब स्टीम नविगेशन कंपनीना आंकडा आ पत्रकमां दाखल नथी.

† एमां „ „ „ दाखल छे.

टपाल अने तार.

		१९११	१९१३
पोरट आफिसो	...	૬,૩૩૧	૬,૬૧૦
कागळो गया आव्या नंग	...	૪૨,૦૨,૬૧,૦૦૦	૬૪,૭૬,૪૯,૦૦૦ (कागळो तथा पोस्ट कार्ड)
पोस्ट कार्ड ,, नंग	...	૧૬,૮૦,૬૮,૦૯૦	
वर्त्तमानपत्रो ,, नंग	...	૩૩,૫૯,૮૦,૦૦૦	...
टेलीग्राफ आफिसो	...	૪,૭૬૫	૫,૧૭૧
तारनी लाइननो विस्तार माइल	...	૧૫,૯૫૮	૧૬,૩૬૦
टेलीग्राम आव्या गया	...	૧,૨૬,૭૩,૦૦૦	૧,૩૯,૪૨,૯૨૪
तारनी लंबाई (माइल)	...	૯૩,૦૩૨	૯૯,૬૪૧
टेलिफोन आफिसो	...	...	૧૬,૯૧૬
टेलिफोनमां वातो थई	...	...	૨૩,૩૭,૯૦,૩૩૭

नौकागमन.

हंगेरीने ताबे क्रोशियानो आड्रियाटिक समुद्रनो किनारो छे ते उपर मुख्य फियुम नामनुं बंदर छे. ते द्वाराए वाहाणो वगेरेनो अवरजवर चाले छे.

एकला फियुम बंदरेथी एकंदर १६,९१२ वाहाणो आव्यां गयां तेमां खास उतारु लईने आवनारी आगबोटो अने वाहाणोनी संख्या ७,२७४ हती तेना टन, ६,१९,९९९ तेम ज जनारीनी संख्या ७,२२४ तेना टन ६,१२,९९९ नी हती. आ वाहाणोमां ब्रिटिश वावटानी आवनारी संख्या १२९ तेना टन ४,०७,७९८ तथा जनारी संख्या. १२२ तेना टन ४,०९,४२४ नी हती.

१९०८थी १९१२ सुधीमां हंगेरीनो दरियाई अवरजवरनो व्यवहार वृद्धि पामतो गयो छे, ते बतावबाने नीचे पत्रक आप्युं छेः—

साल.	आव्या.		गया.	
	संख्या.	टनेज.	संख्या.	टनेज.
१९०८	२५,४८१	३४,८१,६६५	२५,४८८	३५,०२,८८९
१९०९	३३,२४८	४३,४८,८६१	३३,२४३	४३,५१,६७१
१९१०	३५,१२०	४५,५२,११४	३५,११३	४५,६६,७५५
१९११	३७,२५०	४६,६४,६४५	३७,२१०	४६,५१,९९८
१९१२	३३,७३१	४७,१३,८६६	३३,७७९	४७,२८,४२५

दरिया मारफतनो व्यापारी व्यवहार १९१२ नी सालनो

	आगबोटो अने वाहाणोनी संख्या.	टन.	रोकायला खारवा.
दरियामां पर्यटन करनारां वाहाणो	६८	१,२७,९६५	१,५१८
किनारे फरनारां वाहाणो ...	१६०	१०,७३०	७५३
माछलियो झालवामां रोकायलां वाहाणो ...	३०५	५९४	८६०
कुल...	* ५३३	१,३९,२८९	३,१३१

* कुल व्हाणोनी संख्यामां १३३ आगबोटो १,३७,४१६ टननी हती.

हिंदमां आयातनिकाशनो आस्ट्रिया हंगेरी साथेनो कोठो.

साल अनुक्रम.	आयात.	निकाश.	साल अनुक्रम.	आयात.	निकाश.
१८७५-७६	९,५५,३९०	१,४१,०२,९५२	१८९३-९४	१,३७,१४,१७५	२,९४,९४,७२७
१८७६-७७	८,७७,६००	१,४२,७९,८२९	१८९४	१,१९,४२,४१९	२,४४,३३,९५६
१८७७-७८	११,३१,८८०	१,४६,५८,९१६			
१८७८	१२,१६,८५०	१,३९,४९,१०३	दश वर्षनी रास.	८६,८९,५५४	२,६३,४४,७६७
१८७९	११,६५,९१०	१,८५,९०,१४९	१८९५	१,३२,५०,४४३	३,३५,०५,०६१
१८८०	२३,८९,८००	२,२२,६०,१४३	१८९६	१,४८,७९,३२०	२,५०,३५,७८५
१८८१	२९,५९,४५०	२,४३,६२,२८३	१८९७	२,१४,६९,२५८	२,१०,५८,८४९
१८८२	२७,०७,१७०	२,६०,२५,५६४	१८९८	२,४२,८८,१०२	२,०९,७५,१३१
१८८३	३९,५८,०१०	२,२५,२३,७९०	१८९९	२,३८,३९,९६३	१,७१,५७,८०२
१८८४	४७,७९,५८०	२,३५,०३,००२	१९००	३,१३,७८,१२०	२,७१,९६,०६८
दश वर्षनी रास	२२,०४,१२४	१,९४,२५,५७३	१९०१	३,९६,१९,६३२	२,३८,४६,९५६
			१९०२	२,५६,६७,४८४	३,२१,८८,९४७
१८८५	४५,२०,७००	२,०१,४१,७२६	१९०३	२,२२,१०,२८५	४,८१,३९,३९४
१८८६	७२,४०,२५०	२,६८,९४,५२७	१९०४-०५	४,००,८३,३२८	४,७१,१७,९३९
१८८७	७७,१०,७५०	२,७३,४५,०८६			
१८८८	७६,८६,५९०	३,०४,८१,९५१	दश वर्षनी रास	२,५६,६८,५९३	२,९६,२२,१९५
१८८९	७०,३७,६००	२,९७,२२,३९२	१९०५-०६	४,१०,७६,७५५	४,८१,५०,६२८
१८९०	८३,२८,७६७	२,७५,०१,८६२	१९०६-०७	३,०६,८७,६८२	६,०५,३८,२९५
१८९१	८३,९४,२३०	२,१८,०७,७२१	१९०७-०८	२,६५,५४,५८८	६,३८,७४,५३३
१८९२	१,०३,२०,०६१	२,६१,२३,७१३	१९०८-०९	३,८६,६७,८६२	४,८६,५७,२७४

आस्ट्रिया हंगेरीमां ब्रिटिश हिंदमांथी विदेशी तथा देशी माल केटला पौंडनो निकाश थयो ते बतावनारुं तारणपत्रक, सन १९०७-८थी ते १९१३-१४ सुधी.

एमां सरकारी नगदीनो समावेश थतो नथी.

साल.	विदेशी मालना पौंड.	हिंदना मालना पौंड.	कुल.
१९०७-८	२३,०९९	४२,२९,३०२	४२,५२,४०१
१९०८-९	२२,९७६	३२,२४,५९५	३२,४७,५७१
१९०९-१०	२२,६७७	४३,१७,१९७	४३,३९,८७४
१९१०-११	२६,३९१	४९,२३,७६७	४९,५०,१५८
१९११-१२	२९,०३७	५०,४६,९२४	५०,७५,९६१
१९१२-१३	२०,९००	४८,३४,७७४	४८,५५,६७४
१९१३-१४	२३,९९२	६६,४९,८८६	६६,७३,८७८

आस्ट्रिया हंगेरी साथे ब्रिटिश हिंदनो आयात निकाशनो एकंदर व्यापार केटला पौंडनो चाल्यो, ते बतावनारुं पत्रक, १९०७-८थी १९१३-१४ सुधीनुं.

एमां सरकारी नगदीनो समावेश थतो नथी.

साल.	आयात हिंदमां.	निकास हिंदथी.	कुल.
१९०७-८	१६,८९,९३६	४२,५२,४०१	५९,४२,३३७
१९०८-९	२४,३७,५१४	३२,४७,५७१	५६,८५,०८५
१९०९-१०	१७,१३,७५८	४३,३९,८७४	६०,५३,६३२
१९१०-११	१९,२८,३६३	४९,५०,१५८	६८,७८,५२१
१९११-१२	१७,७०,७५९	५०,७५,९६१	६८,४६,७२०
१९१२-१३	२३,५१,६८८	४८,५५,६७४	७२,०७,३६२
१९१३-१४	२८,६०,२७९	६६,७३,८७८	९५,३४,१५७

आस्ट्रिया हंगेरी साथे हिंदना प्रत्येक इलाकावार एकंदर व्यापार केटला पौंडनो चाल्यो तेनी विगत बतावनारुं पांचसाली पत्रक, सन १९०८-९ थी सन १९१३-१४ सुधी.

इलाको.	१९०८-९	१९०९-१०	१९१०-११	१९११-१२	१९१२-१३	१९१३-१४
बंगाळा ...	१८,८९,७०२	१७,१५,१६०	१८,८७,६४१	२४,५०,९९९	२६,२४,५४४	३४,२४,२४३
पूर्व बंगाळा अने आसाम...	१५,२५५	......	३६	११	......	......
मुंबई ...	१७,७५,६५२	२३,४२,९२९	२८,५३,२२५	२२,७०,९४९	१९,७०,०१४	२९,१२,३४२
सिंध ...	९,२६,१३१	६,४४,२४९	७,०५,२१३	४,७०,६८२	७,१०,९२७	११,५२,८८५
मद्रास ...	२,२०,०२२	२,७१,७४३	३,२८,२१९	४,७७,५२४	५,२२,७५२	४,७३,२७२
ब्रह्मदेश (बरमा) ...	८,५७,५२५	१०,७८,०७१	११,०४,१२८	११,६२,४४१	१३,७७,३४६	१५,५४,८३५

आस्ट्रिया हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमां, केटला पौंडना मालनी तथा रोकड नगदीनी आयात थई, ते बतावनारुं तारणपत्रक, सन १९०७-८थी १९१३-१४ सुधी.

साल.	केटला पौंडनो माल.	केटला पौंडनी नगदी.	कुल.
१९०७-८	१६,८९,९३६	२,२४०	१६,९२,१७६
१९०८-९	२४,३७,५१४	१,०६७	२४,३८,५८१
१९०९-१०	१७,१३,७५८	२४,३८५	१७,३८,१४३
१९१०-११	१९,२८,३६३	६०,०००	१९,८८,३६३
१९११-१२	१७,७०,७५९	७,८७७	१७,७८,६३६
१९१२-१३	२३,५१,६८८	१,९२,३९३	२५,४४,०८१
१९१३-१४	२८,६०,२७९	३९,१६९	२८,९९,४४८

आस्ट्रिया हंगेरीमां ब्रिटिश हिंदमांथी केटला पौंडना मालनी तथा रोकड नगदीनी निकाश थई, ते बतावनारुं तारणपत्रक, सन १९०७-८थी १९१३-१४ सुधी.

साल.	केटला पौंडनो माल.	केटला पौंडनी नगदी.	कुल.
१९०७-८	४२,५२,४०१	४३	४२,५२,४४४
१९०८-९	३२,४७,५७१	०	३२,४७,५७१
१९०९-१०	४३,३९,८७४	०	४३,३९,८७४
१९१०-११	४९,५०,१५८	०	४९,५०,१५८
१९११-१२	५०,७५,९६१	०	५०,७५,९६१
१९१२-१३	४८,५५,६६४	०	४८,५५,६६४
१९१३-१४	६६,७३,८७८	०	६६,७३,८७८

आस्ट्रिया हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमां नगदी केटली आयात थई तेनुं पत्रक, १९११-१२ लगी त्रण सालनी सरासरी तथा १९१२-१३ अने १९१३-१४ नी सालनी विगत साथे.

आयात थयेली नगदीनो प्रकार.	तोल औंस.			किंमत पौंड.		
	१९११-१२ आखर त्रण साली सरेराश.	१९१२-१३	१९१३-१४	१९११-१२ आखर त्रण साली सरेराश.	१९१२-१३	१९१३-१४
सोनुं	७,७७७	४८,५००	९,४२८	३०,६६०	१,९२,३४७	३९,१०१
रूपुं	६२८	२६८	४५०	९४	४६	६८
सोनानुं रूपानुं किंमतनुं कुल...	...	...	...	३०,७५४	१,९२,३७३	३९,१६९

आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी माल लइने तथा निरम भरीने वराळिया (स्टीम) वाहाणो ब्रिटिश हिंदमां आव्या गयां तेनुं पत्रक, १९०८-९ थी १९१३-१४ सुधी.

साल.	माल साथेनां		निरम भरेलां.		कुल.	
	संख्या.	वजन टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
૧૯૦૮-૯	૫૭	૧,૭૪,૦૩૦	...	...	૫૭	૧,૭૪,૦૩૦
૧૯૦૯-૧૦	૫૧	૧,૫૯,૧૦૯	૩૨	૮૦,૦૬૮	૮૩	૨,૩૯,૧૭૭
૧૯૧૦-૧૧	૬૦	૧,૮૧,૨૨૯	૮	૧૮,૯૧૮	૬૮	૨,૦૦,૨૪૭
૧૯૧૧-૧૨	૬૦	૧,૮૨,૭૪૪	૧૯	૫૦,૭૩૮	૭૯	૨,૩૩,૪૮૨
૧૯૧૨-૧૩	૬૬	૧,૯૩,૪૫૧	૨૭	૬૮,૫૫૧	૯૩	૨,૬૨,૦૦૨
૧૯૧૩-૧૪	૯૦	૨,૮૫,૬૦૦	૧૧	૩૨,૧૪૦	૧૦૧	૩,૧૭,૭૪૦

ब्रिटिश हिंदने बंदरेथी वाहाणो आस्ट्रिया हंगेरीने बंदरे गयां.

૧૯૦૮-૯	૬૯	૧,૯૫,૫૦૮	...	...	૬૯	૧,૯૫,૫૦૮
૧૯૦૯-૧૦	૮૮	૨,૪૦,૨૩૦	...	...	૮૮	૨,૪૦,૨૩૦
૧૯૧૦-૧૧	૮૦	૨,૧૮,૬૦૫	...	...	૮૦	૨,૧૮,૬૦૫
૧૯૧૧-૧૨	૮૯	૨,૪૩,૬૧૬	...	...	૮૯	૨,૪૩,૬૧૬
૧૯૧૨-૧૩	૧૦૩	૨,૭૪,૨૩૧	...	...	૧૦૩	૨,૭૪,૨૩૧
૧૯૧૩-૧૪	૧૦૮	૩,૧૫,૫૬૭	...	...	૧૦૮	૩,૧૫,૫૬૭

आस्ट्रिया-हंगेरीनो ब्रिटिश हिंद साथे आयातनिकाशनो केटलो व्यापार चाल्यो, तेमां आयात करतां निकाशनो केटलो वधारो थयो, ते बतावनारुं पत्रक, १९११-१२ आखर त्रीसाली सरेराश तथा १९१२-१३, १९१३-१४, अने १९१४-१५ ना प्रारंभना त्रण मास (प्रथम चोथिया) सुधीनुं.

साल अने तेनां चोथियां.		आयात-पौंड.	हिंदी मालनी निकाश.	आयात करतां निकाशनो वधारो.
१९११-१२	१ लुं चोथियुं...	५,२६,०००*	१८,३५,०००	१३,०९,०००
	२ जुं चोथियुं...	४,१३,०००	८,२४,०००	४,११,०००
	३ जुं चोथियुं...	४,१४,०००	७,८२,०००	३,६८,०००
	४ थुं चोथियुं...	४,१७,०००	१६,०५,०००	११,८८,०००
	कुल ...	१७,७०,०००	५०,४६,०००	३२,७६,०००
१९१२-१३	१ लुं चोथियुं...	४,५७,०००	१७,८६,०००	१३,२९,०००
	२ जुं चोथियुं...	३,६६,०००	५,५८,०००	१,९२,०००
	३ जुं चोथियुं...	५,०८,०००	७,५१,०००	२,४३,०००
	४ थुं चोथियुं...	१०,२१,०००	१७,४०,०००	७,१९,०००
	कुल ...	२३,५२,०००	४८,३५,०००	२४,८३,०००
१९१३-१४	१ लुं चोथियुं...	७,३४,०००	१८,१४,०००	१०,८०,०००
	२ जुं चोथियुं...	५,५९,०००	१०,१९,०००	४,६०,०००
	३ जुं चोथियुं...	५,८९,०००	११,४९,०००	५,६०,०००
	४ थुं चोथियुं...	९,७८,०००	२६,६७,०००	१६,८९,०००
	कुल ...	२८,६०,०००	६६,४९,०००	३७,८९,०००
उपरनी त्रण सालना प्रत्येक चोथियानी सरेराश.	१ लुं चोथियुं...	५,७२,०००	१८,११,०००	१२,३९,०००
	२ जुं चोथियुं...	४,४६,०००	८,९०,०००	३,५४,०००
	३ जुं चोथियुं...	५,०४,०००	८,९४,०००	३,९०,०००
	४ थुं चोथियुं...	८,०५,०००	२०,०४,०००	११,९९,०००
१९१४-१५ नुं	१ लुं चोथियुं...	६,६९,०००	२२,३६,०००	१५,७५,०००

* छेला त्रण आंकडा जे खरा होय ते मूकवाने बदले त्रण मींडां मूकवामां आव्यां छे.

ब्रिटिश हिंदनां बंदरोए, आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी माल भरीने वाहाणो आव्यां अने हिंदथी आस्ट्रिया-हंगेरीमां गयां, ते कया देशना वावटानां केटला केटला टननां, तेनी विगत बतावनारुं पत्रक, सन १९११-१२, १९१२-१३, अने १९१३-१९१४ सालोनुं.

कया देशना वावटा नीचे आव्यां.		૧૯૧૧–૧૨		૧૯૧૨–૧૩		૧૯૧૩–૧૪	
		संख्या.	टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
आव्यां.							
ब्रिटिश	माल भरेलां	૨	૭,૨૨૭	૧	૨,૫૪૨	...	...
	निरम साथे.	૩	૫,૭૫૪	૧૦	૨૪,૦૬૫	૧	૨,૫૭૮
आस्ट्रो-हंगेरियन	माल भरेलां	૫૭	૧,૭૧,૭૬૦	૬૯	૧,૯૦,૯૦૯	૮૭	૨,૭૯,૦૯૧
	निरम साथे.	૧૫	૨૯,૭૧૩	૧૭	૪૪,૪૮૬	૧૦	૨૯,૫૬૨
जर्मन.	माल भरेलां	૧	૩,૭૨૭	...	...	...	...
	निरम साथे.	૧	૩,૪૭૧	...	...	...	...
ईतालियन,	माल भरेलां	...	...	...	...	૧	૧,૬૮૦
जापानी	,, ...	...	...	...	...	૨	૪,૮૨૯
कुल.	माल भरेलां	૬૦	૧,૮૨,૭૧૪	૬૬	૧,૯૩,૪૫૧	૯૦	૨,૮૫,૬૦૦
	निरम साथे.	૧૯	૪૮,૯૩૮	૨૭	૬૮,૫૫૧	૧૧	૩૨,૧૪૦
एकंदर सर्वाळो	...	૭૯	૨,૩૧,૬૫૨	૯૩	૨,૬૨,૦૦૨	૧૦૧	૩,૧૩,૭૪૦
खाली थई गयां.							
ब्रिटिश,	माल भरेलां...	૧૧	૨૭,૫૬૮	૧૬	૪૦,૦૨૭	૧૯	૪૪,૩૬૬
आस्ट्रो-हंगेरियन	,, ...	૬૭	૧,૮૪,૬૮૮	૭૫	૨,૦૧,૭૮૭	૭૮	૨,૪૧,૩૭૭
डनिश	,, ...	...	...	...	...	૧	૨,૪૬૨
डच	...	...	...	૧	૨,૨૩૦	...	...
ईटालियन	,, ...	૯	૨૬,૨૪૯	૧૦	૨૭,૯૫૫	૭	૧૯,૧૧૨
नार्वेजियन	,, ...	...	...	૧	૨,૨૩૨	૧	૨,૨૯૭
जर्मन	,, ...	૨	૫,૧૧૧	...	...	૨	૫,૯૦૩
कुल	माल भरेलां	૮૯	૨,૪૩,૬૧૬	૧૦૩	૨,૭૪,૨૩૧	૧૦૮	૩,૧૫,૫૧૭
	निरम साथे.	...	...	...	...	...	...
एकंदर सर्वाळो	...	૮૯	૨,૪૩,૬૧૬	૧૦૩	૨,૭૪,૨૩૧	૧૦૮	૩,૧૫,૫૧૭

आस्ट्रिया–हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमा मालनी आयात, १९१२–१३ तथा १९१३–१४ नी, सन १९११–१२ मां पूरां थतां त्रण वर्षनी सरेराशना आंकडा सहित.

मालनो प्रकार.	तोल, माप, के संख्या.			किंमत पौंडमां.		
	सरेराश १९१२-१३ मां पूरां थतां ३ वर्षनी	१९१२-१३.	१९१३-१४.	सरेराश १९१२-१३ मां पूरां थतां ३ वर्षनी	१९१२-१३.	१९१३-१४.
खाड						
खांड १६ वाळी (D.S.) अने ते उपरांतनी हं.	५,७५,४७६	१०,५१,६०२	१४,८०,०२९	३,९९,३६६	७,०७,१५५	९,१७,८०६
खांड बीजी जातनी हं.	१४४	१७७	१८९	१,७३२	४,३०३	४,६५४
कुल हं.	५,७५,६२०	१०,५१,७७९	१४,८०,२१८	४०१,०९८	७,११,४५८	९,२२,४६०
काच, अने काचनी बनावट—						
बंगडियो पौंड.	...	...	...	३,१९,१८४	३,७२,४३१	४,८३,५५५
हं.	३,८९७	३,०४७	६,३२९	४७,२६४	३२,०१८	३७,५७२
Funnels, गोळा, प्याला, अने दीवाना विभाग, किं	...	...	...	२२,४८७	३१,८०६	३३,७०९
Sheet and plate फीट.	१५,७४४	३८,५९७	११,९१,८१०	२२१	४८९	६,३८२
Tableware, *including* decanters, tumblers, etc किं.	...	...	...	...	६,३३२	६,५६४
बीजी चीजो, बाटला वगेरे ...	...	...	...	२९,६५८	१७,४०६	१४,७५९
कुल ...	...	...	...	४,१८,८१४	४,६०,४८२	५,८२,५४१

आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमां मालनी आयात, १९१२-१३ तथा १९१३-१४ नी, सन १९११-१२ मां पूरां थतां त्रण वर्षनी सरेराशना आंकडा सहित.

		माप, वजन. के नंग.			किंमत पौंड.		
		३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४	३ साली सरेराश. १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४
कपास.							
आंटियो, ने सूतर	रतल.	२,२२,३२४	४,३८,०७५	७,५२,८९०	१२,५५५	२३,९२४	४१,१३८
अंगुछा ने बनावट.							
शालो नंग	...	१,८६,६८३	३,१७,०११	४,०१,८१९	७,१०६	१४,०९५	२१,४७५
गुंथणनी चीजो	पौंड.	...	...	...	१७,०९१	१५,२१३	२१,९३५
कापड.							
धोया विनानुं	वार.	२९,४८८	१९,०६५	१,४७,९९४	५६२	३४२	२,१८१
धोयलुं	,,	१,३७,०९५	१,४९,१६९	१,४६,५७१	३,६६३	४,६४०	३,१४४
रंगेलु के छापेलुं	,,	१५,७८,८९१	२०,८५,०६३	२४,९५,५२७	६४,६९८	७९,३५०	९८,६६७
दोरा	रतल.	१,५२,१५५	२,१५,९९४	१,७७,५२१	१५,३८१	२२,३७१	१९,३९६
बीजा प्रकारनुं	पौंड.	...	...	...	२३,०९४	२३,६१४	१७,२१६
कुल...		...	...	..	१,४४,९५०	१,८३,५४९	२,२५,१५२

आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमां मालनी आयात, १९१२-१३ तथा १९१३-१४ नी, अने १९११-१२ मां पूरां थतां त्रण वर्षनी सरेराश सहित.

		माप, वजन के नंग.			किंमत पौंड.		
		३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३.	१९१३-१४.	३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३.	१९१३-१४.
ल्होडानी बनावटनी चीजो मीनो दीधेली...		...	...	...	८९,५८९	१,३५,७४९	१,२४,६२२
दीवा धातुना	नंग	...			४०,५३२		
काचना	,,		३,९७,११५	४,१२,५८४		२८,१८४	३३,५३१
दीवानां विभाग काच सिवायना	...		२,४९,०६५	१,८१,२४९		५,६३९	३,९२५
तीजोरियो ने पेटियो	...		...	...		१८,९१६	२०,३२०
धातुनी	नंग	...	१,२४०	१,५४८	...	७,६३६	९,५२७
बीजो माल	...	...	...	...	२५,१०९	२४,३३२	३१,४९६
कुल...		...	...	...	१,५५,२३०	२,२०,१५६	२,२३,४२१

फित, टांकणी दोरा, सोयो वगेरे झिणो बर						
अने स्त्रियोना पोशाकनी चीजो ...	...	...	...	१,३६,२०६	१,५५,५८४	१,४८,९३९
धातु						
पितळ ब्रोन्झ अने एविज मिश्रण धातु हं	३४३	३१९	६३१	३,०९०	२,८०८	५,२८८
त्रांबुं हं.	३४९	४३३	२९६	४,७८४	५,३८२	३,२२४
जर्मन सिल्वर ,,	४,४४७	३,७५२	८,०२१	२७,०३४	२२,५७८	५०,४२०
ल्होडु अने गजवेल.						
खिला, रिवेट, अने वाशर टन.	१,१५६	१,९३४	३,०७१	१२,६११	२१,८६४	३३,३४०
वाळा ,,	८५३	६९६	७१७	१०,१२२	८,६०८	९,३९८
बिजी बनावटी चीजो ,,	३३१	१३७	७०९	३,३१३	२,५३९	६,३५८
गजवेल अने ल्होडानुं कुल...	२,३४०	२,७६७	४,४९७	२६,०४६	३३,०११	४९,०९६
बिजी जातिनी धातु हं.	८६१	२,९५६	६५२	१०,७२७	१०,९१२	६,६४८
धातुनुं एकंदर टन.	२,६४०	३,१४०	४,९७७	७१,६८१	७४,६९१	१,१४,६७६

आस्ट्रिया-हंगेरीथी ब्रिटिश हिंदमां मालनी आयात, १९१२-१३ अने १९१३-१४ नी, सने १९११-१२ मां पूरां थतां त्रण वर्षनी सरेराश सहित.

मालनो प्रकार.		माप, वजन के नंग.			किंमत पौंड.		
		३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४	३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४
कागळ अने पूठां—					पौंड	पौंड	पौंड
छापवाना कागळ	हं.	३९,१२६	३८,६९८	३९,०५२	२७,६०८	२९,२००	२८,६१४
लखवाना कागळ अने परबिडियां	किं.	...	...	...	२५,३५७	३०,८९८	३८,४४०
बीजी जातिना कागळ अने पूठां	हं.	१२,२७७	१६,५७८	२३,७०९	१३,१४१	१६,३८१	२१,१६०
कुल ...		...	...	..	६६,१०६	७६,४७९	८८,२१४
उन—							
आंटियो अने गुंथवानुं उन	रतल.	५७,८७९	६५,९११	१,४८,०७६	८,९८९	९,६२५	२२,२४५
उननी बनावट—							
लुगडुं ताका	व्हार.	४,२९,१९६	५,०७,६४०	७,०६,७७१	१७,८७९	२३,२५२	३२,५४७
शालो	नंग.	१,०३,५३९	९५,६०५	९३,८९५	१०,४६६	११,२२७	१३,१०२
बीजी चीजो	रतल.	८२,७०३	९१,७१६	६६,५६१	१०,०७०	११,८८४	९,१२९
उननुं कुल किं ...		...	...	...	४७,४०४	५५,९८८	७७,०२३

दीवासळी—						
सेफटी ग्रोस पेटियो.	...	९,२७,०३४	१२,३६,८५५	६१,१२८	४३,३३१	५७,५६६
बीजी जातनी चालु ,,	...	२,२६,९८०	१,३९,९०७		११,३२८	६,८८०
पोशाक (गुंथणीनो बर)						
पोशाक, ड्रेपरी कोट पाटलुन वगेरे किं.	...	...	...	२३,२०९	३७,७३०	३६,९३९
सोना रूपाना दोरा टोपियो, कसब. ,,	...	...	...	३,९०७	५,८१०	५,४०७
(Hats, caps, bonnets and hatters' ware) किं	...	...	...	७,०६६	११,९२४	९,२७३
बीजो ,,	...	...	...	४,१३८	४,९३८	३,२३०
पोशाकनुं कुल ,,	...	...	...	३८,३२०	६०,४०२	५४,८४९
स्टेशनरी (एमां कागळ बाद) ,,	...	...	...	२७,९८९	३३,५९८	३७,६६३
काठ अने टिम्बर—						
टिम्बर एमां रेलवेनो सामान बाद, घन टन.	४,०२२	४,०८०	६,४४७	१६,४३४	१७,८६२	२८,११४
बीजो किं.	...	...	...	२,३९५	३,१७२	२,६७८
रमकडां अने खेलवानी बधी चीजो ,,	...	...	...	२०,४१२	२१,४१७	२९,९९२
इन्स्ट्रुमेंट, आप्यारेटस अने आप्लायन्स अने तेना विभाग—						
त्रिजळीवाळां किं.	...	...	...	३,२९९	६,६११	१४,२०८
रागवाळां ,,	...	...	...	२,१८०	४,६८३	५,२८४
बीजा प्रकारनां ,,	...	...	...	३,३१८	२,९२९	५,८२९
इन्स्ट्रुमेंट वगेरेनुं कुल ,,	...	...	...	८,७९७	१४,२२३	२५,३२१

आस्ट्रिया–हंगेरीमांथी ब्रिटिश हिंदमां मालनी आयात, १९१२–१३ अने १९१३–१४ नी, १९११–१२ मां पूरां थतां त्रण वर्षनी सरेराश सहित.

मालनो प्रकार.	माप, वजन अथवा नंग.			किंमत पौंड.		
	३ साली सरेराश १९११–१२ आखरनी.	१९१२–१३	१९१३–१४	३ साली सरेराश १९११–१२ आखरनी.	१९१२–१३	१९१३–१४
कागळो बनाववानी सामग्री हं.	९,६५३	३५,४६३	४९,२९६	५,१४९	१५,६११	२४,६०१
बूट अने श्यूझ—						
लेधरना जोडा	२,३९,२१३	२२,९९४	१४,७४६	१५,५६४	४,५३७	४,१०२
बीजी चीजोना जोडा		२,४२,५५४	३,४६,७०६		११,३२३	१६,७५२
रेशम—						
Yarns, noils, and warps रतल	१३,७७८	८,०२९	६३,७१६	४,६६३	२,१००	१४,११३
रेशमनो बनावेलो बर किं.	...	...	...	२,३०९	१,७४५	२,७२५
रेशमनुं कुल किं.	...	...	...	६,९७२	३,८४५	१६,८३८
माटीनां वासण अने पोर्सेलेन, एमां माटीना नळनो समावेश नथी कर्यो. किं.	...	...	...	१९,७१८	१९,३८८	१५,५६६

साबु—							
न्हावाधोवानो	हं.	३,०४३	३,३१३	३,७९८	११,१५३	१३,५३०	१४,७६९
ते सिवायनो	,,		७३	७७		२७५	१५८
साबुनुं कुल ...	,,	३,०४३	३,३८६	३,८७५	११,१५३	१३,८०५	१४,९२७
संचाकाम अने मिलवर्क	किं.	...	...	...	४,६८०	१२,६२८	१२,९२९
फरनीचर अने गृहशृंगारनी चीजो—							
लाकडानो फरनीचर	,,	...	...	...	१३,१४३	७,१४१	१०,४७९
बीजी बनावटो	,,	...	...	...		१,०३४	१,१०७
कुल ...	,,	...	...	...	१३,१४३	८,१७५	११,५८६
वनस्पतिना रेषानां दोरडां, दोरियो एमां शण अने कपासनी बनावट दाखल नथी	हं.	१,४१२	२,९१२	२,६६०	४,३८०	१०,७४५	११,२३०
ब्रश अने ब्रूम	डझन.	...	६२,१७०	४८,३६०	...	९,००४	६,८५१
Toilet requisites(not specified elsewhere)	किं.	...	...	...	...	४,४१४	५,८६८
गणत्रीमां आवेला नहि एवा पदार्थो	,,	...	...	...	१,०७,३७०	९४,४९१	९३,६४०
एकंदर आयात	किं.	...	...	...	१८,०४,२९३	२३,९१,६८८	२८,६०,२७९

ब्रिटिश हिंदमांथी आस्ट्रिया-हंगरीमां कयो, केटलो, केटली किंमतनो माल निकाश थयो तेनुं पत्रक, १९११-१२ आखरनी त्रण सालनी सरासरी, तथा १९१२-१३ अने १९१३-१४ ना आंकडा सहित.

परदेशी माल हिंदमां आयात थई त्यांथी फरी निकाश थयो ते.

मालनो प्रकार.		माप, तोल के नंग.			किंमत पौंड.		
		३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४	३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४
गुंदर अने राळ	हं.	११,५२१	९,५४०	१५,४५०	१३,०८५	११,०२२	१६,११७
शंखला ने कांडियो	किं.	...	...	...	७,५४५	४,६३५	१,४७५
गणत्रीमां आवेली नहि एवी चीजो	,,	...	...	...	५,४०५	५,२४३	६,४००
परदेशी मालनी कुल निकाश ...		...	...	...	२६,०३५	२०,९००	२३,९९२

हिंदी मालनी निकाश.

मालनो प्रकार.	माप, तोल के नंग.			किंमत पौंड.		
	३ साली सरेराश १९११–१२. आखर.	१९१२–१३	१९१३–१४	३ साली सरेराश १९११–१२. आखर.	१९१२–१३	१९१३–१४
कंपास काचुं हंदरवेट.	६,१५,९०३	३,९७,४५२	७,४७,०४१	१६,३८,०१८	१०,०९,१६६	१९,४९,४१७
,, आंटियो अने सूतर रतल.	१,८४,४३५	९४,०००	२६,४४८	४,८०८	२,५७१	७७१
दाणा, कठोळ, अने लोट, चोखा हं.	३४,४४,२९६	३५,४८,९७४	४२,२८,८४७	१०,११,४७०	१२,३०,९५९	१३,७०,०३२
बीजुं अनाज ,,	५,४१६	२८४	१६५	१,३२१	६९	४६
दाणानुं कुल...	३,४९,७१२	३५,४९,२५८	४२,२९,०१२	१०,१२,७९१	१२,३१,०२८	१३,७०,०७८
ज्यूट-शण काचुं टन.	४१,७६१	५२,०८९	४५,७२७	६,४४,८८०	११,०५,३४५	१३,१९,३९२
ज्यूटनी बनावट—						
कोथळा नंग.	५,६३,४००	९,७०,४००	१,१२,७००	७,५५६	१९,१३३	२,०६७
गुणपाट–ताका व्हार.	८,२६,८३३	९५,०००	४,७४,०००	६,२२०	९६७	५,५६४

मालनो प्रकार.		माप, तोल के नंग.			किंमत पौंड.		
		३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४	३ साली सरेराश १९११-१२ आखर.	१९१२-१३	१९१३-१४
आळां चांमडां अने छाळो आळां चामडां—							
भेंस पाडानां चामडां	हं. =नंग.	...	५८,२७६ =३,८७,३९७	९१,७३६ =५,६३,५०१	...	२,३५,३०१	४,४६,२११
गायनां चामडां	हं. =नंग.	...	१,१३,६२० =१४,८८,१३८	१,४१,५३७ =१८,८१,७६३	...	५,४,२६३४	७,६३,४३०
पाडां, वाछडांनी छाळो	हं. =नंग.	...	१,५१६ =३६,७५५	४,५५६ =९४,०२९	...	६,४४२	१९,७५१
बीजां चामडां	हं. =नंग	...	३६० =३,२५०	...	...	१,६८०	...
चामडांनु कुल	हं. =नंग.	१,७७,३६२ =२०,१४,२४०	१,७३,७७२ =१९,१५,५४०	२,३७,८२९ =२५,३९,२९३	७,५८,९३२	७,८६,०५७	१२,२९,३९२

छालो आळी Goat skins	हं.	६५१	१,२९५	१,२६२	४,५५४	९,१२५	११,५७१
	नंग.	=४५,८८७	=१,०८,३९२	=१,०२,७२४			
बीजी छालो	हं.	१,३९५	३६२	१२३	६,०६६	२,०२२	५०६
	नं.	=५९,१९०	=११,८५२	=१०,३००			
छालोनुं कुल	हं.	२,०४६	१,६५७	१,३८५	१०,६२०	११,१४७	१२,०७७
	नं.	=१,०५,०७७	=१,२०,२४४	=१,१३,०२४			
आळां चामडां अने छालोनुं कुल	हं.	१,७९,४०८	१,७५,४२९	२,२९,२१४	७,६९,५५२	७,९७,२०४	१२,४१,४६९
	नं.	=२१,१९,३१७	=२०,३५,७८४	=२६,५२,३१७			
बियां—							
टोपरां	हंदरवेट	६६६	...	९,९४७	६६६	...	११,९३७
भोंयसिंग	,,	८७,१९८	२,१४,६३५	२,१४,११४	४७,९४२	१,१८,०९९	१,११,७२९
अळशी	,,	१,५२,८००	१,०३,७१६	१,३०,००४	१,१३,५३४	७६,१९४	७३,३०५
सरशव	,,	१,३६,३३७	२४,९३२	१,०९,४४६	६४,५५६	१३,८३७	६५,६६५
तल	,,	४,१६,४५४	३,८१,३५६	३,८६,८४२	२,७८,११५	२,९८,३५७	३,१०,२९०
बीजां	,,	८,२७७	१३,५७४	१३,७९३	४,७१६	७,३६७	७,३१४
बियानुं कुल ...		८,०१,७३२	७,३८,२१३	८,६४,१४६	५.०९,५२९	५,१३,८५४	५,८०,२४०

मालनो प्रकार.		माप, तोल के नंग.			किंमत पौंड		
		३ साली सरेराश १९११–१२ आखर.	१९१२–१३	१९१३–१४	३ साली सरेराश १९११–१२ आखर.	१९१२–१३	१९१३–१४
काफी—							
रंगाटना अने कमावाना पदार्थो	हं.	१०,७४२	८,६६३	१२,१३३	४१,५१४	३४,८२९	४८,६९७
गळी	,,	२,००३	२,०८५	१,५५४	२९,६२४	२९,२४२	२१,६६६
हरडां	,,	४४,५३३	३९,६४७	३७,३०२	१३,४९१	१३,४३८	१३,५७७
बीजी जाती	,,	४२९	२१५	१,७७१	३७७	११३	१,०७१
कुल	...	४६,९६५	४१,९४७	४०,६२७	४३,४९२	४२,७९३	३६,३१४
लाख—							
Shell	हं.	१०,९८५	८,५६४	५,९७४	३७,७३३	२९,९५७	२४,१०२
बीजा प्रकारनी	,,	१,५८५	१,२६४	७९५	५,२६४	४,२२३	२,८०९
कुल	...	१२,५७०	९,८२८	६,७६९	४२,९९७	३४,१८०	२६,९११

धातु अने आर—							
मॅंगेनीझ	टन.	...	३,३००	१०,३१०	...	३,९६०	१२,३७२
बीजी जातिनी	,,	११५	८०७	३	७८४	१,७६६	५९८
कुल ...		११५	४,१०७	१०,३१३	७८४	५,७२६	१२,९७०
तेज़ाना	रतल.	७,०५,९३६	५,२६,४००	६,४३,८६०	१३,०४६	९,५३०	११,४१४
गणायला नहि एवा पदार्थो	किं	...	...	...	२७,३६२	२८,३७८	४४,९८२
एकंदर निकाश ...		...	...	...	४७,६२,६२९	४८,३४,७७४	६६,४९,८६६

બ્રિટિશ હિંદમાં મુખ્ય દેશોમાંથી, મુખ્ય માલ, એકંદર કેટલી કિંમતનો આયાત થયો, તેમાં મુખ્યત્વે કરીને આસ્ટ્રિયા-હંગેરીમાંથી કેટલો આવ્યો તથા એકંદર આયાતમાં આસ્ટ્રિયા હંગેરીનો હિસ્સો સેંકડે કેટલા ટકાનો થાય છે તે બતાવનારું ૧૯૧૩-૧૪ ની સાલનું પત્રક, એમાં મુખ્ય દેશોમાંથી કેટલી કિંમતનો માલ આયાત થયો તે આંકડા પણ આપવામાં આવ્યા છે.

મુખ્ય માલનો પ્રકાર.	હિંદમાં પરદેશોમાંથી કુલ આયાત.	આ૦ હંગેરીમાંથી હિંદમાં માલની આયાત.	આયાતમાં આ૦ હં૦નો સેંકડે કેટલા ટકા હિસ્સો.	મુખ્ય દેશોમાંથી આયાત થયેલા માલના માલની કિંમતના આંકડા—એમાં હજારનાં ત્રણ મીંડા ચડાવીને આંકડો વાંચવો.
ખાંડ ...	૯૬,૭૧,૦૦૦	૯,૨૨,૦૦૦	૯.૨	જાવા ૭૦,૯૬; મોરિશિયસ ૧૬,૭૬; યુનાઇટેડ કિંગડમ ૧,૮૬.
કાચ અને કાચની બનાવેલી ચીજો...	૧૨,૯૭,૦૦૦	૫,૮૩,૦૦૦	૪૫.૦	જર્મની ૧,૯૧; યુ૦ કિં૦ ૧,૭૫; બેલ્જિયમ ૧,૨૯; જાપાન ૧,૦૫; ઇટલી ૩૩; ચીન ૩૩; ફ્રાન્સ ૨૯.
કપાસની બનાવટનો માલ ...	૪,૪૨,૦૦,૦૦૦	૨,૨૫,૦૦૦	૦.૫	યુ૦ કિં૦ ૩,૯૮,૩૪; જર્મની ૯,૪૪; જાપાન ૮,૦૩; હૉલંડ ૭,૦૭; ઇટલી ૬,૬૧; બેલ્જિયમ ૫,૦૨; સ્વિટ્ઝરલંડ ૨,૫૦; યુ૦ સ્ટે૦ ૧,૭૪.

ल्होडानी बनावटनी चीजो एमां कटलरी तथा वीजळीथी ढोल चढावेली वस्तुओनो समास करयो नथी.	२६,३२,०००	२,२३,०००	८.५	यु० किं० १५,०५; यु० स्टे० २,५५; जर्मनी ४,८२; बेल्जियम ४२; जापान ४१.
Haberdashery and Milliner स्त्रियोने भरत शिवणमां काम लागे एवी सोयो, सोया तथा बीजी तेमना उपयोगनी चीजो.	१०,६७,०००	१,४९,०००	१४.०	यु० किं० ४,४२; जर्मनी १,८६; जापान १,०१; स्विटझरलंड ५९; फ्रान्स ५७; इटली ५०.
धातु ...	१,४६,८३,०००	१,१५,०००	०.८	यु० किं० ९३,३७; जर्मनी २५,७३; बेल्जियम १३,८४; स्ट्रेट्स सेटलमेंट्स ३,८७; यु० स्टे० ३,०२; जापान २,७६; फ्रान्स २,०५.
कागळ अने पुठां (Paste Board).	१०,५८,०००	८८,०००	८.३	यु० किं० ५,९५; जर्मनी १,८३; नॉर्वे ५४; बेल्जियम ३६; स्वीडन ३४.
उननी बनावटनो माल ...	२५,६८,०००	७७,०००	३.०	यु० किं० १४,८२; जर्मनी ७,१६; फ्रान्स १,६६; इटली ४६; हॉलंड ३५; बेल्जियम ३०.
दीवाशळियो ...	५,९८,०००	६४,०००	१०.७	जापान २,६०; स्वीडन १,८२; नॉर्वे ४७; जर्मनी १७; बेल्जियम १४.
वस्त्र, पोशाक ...	११,४१,०००	५५,०००	४.८	यु० किं० ४,८१; फ्रान्स २,९९; जर्मनी १,०४. इटली ७८.

ब्रिटिश हिंदमांथी परदेशोमां मुख्य वस्तुओनो माल केटला पौंडनो निकाश करवामां आव्यो तेमां मुख्यत्वे करीने आस्ट्रिया–हंगेरीमां केटलो माल निकाश थयो, तथा हिंदनी कुल निकाश साथे सरखामणी करतां, आस्ट्रिया–हंगेरीनो हिस्सो सरेराश सेंकडे केटला टका थाय छे ते बतावनारुं १९१३–१४ नी सालनुं पत्रक, एमां केटलाक मुख्य देशोमां थयेली निकाशना आंकडा पण छेल्ला आसनमां बताववामां आव्या छे.

मुख्य मालनो प्रकार.	हिंदमांथी निकाश थयेला मालनो कुल आंकडो.	आ० हं०मां केटला पौंडनो माल निकाश थयो.	आ० हं०नो सरेराश केटला टकानो हिस्सो.	बीजा मुख्य कया देशोमां निकाश थई तेना आंकडा हजारनां त्रण मीडां वधारीने वांचवुं.
कपास काचुं–रु ...	२,७३,६२,०००	१९,४९,०००	७.१	जापान १,२९,३४; जर्मनी ४०,०२; बेल्जियम २८,२१; इटली २१,२१; फ्रान्स १३,४९; युनाइटेड किंग्डम ९,५७; चीन ४,९१; स्पेन ४,१८.
चोखा ...	१,७६,००,०००	१३,७०,०००	७.८	लंका ३१,६२; जर्मनी २०,९६; हलिंड २०,२६; स्टेट्स १९,१५; यु० किं० ११,२०; जापान

				१०,७७; एशियाटिक टर्की ६,६६; मोरिशियस ५,०४; आर्बस्तान ४,१४; इजिप्त ३,७१; जावा २,६१; ईस्ट आफ्रिका प्रोटेक्टरेट (झांझिबार अने पेम्बा सहित) २,११; रुमानिया २,०५; नाताल २,०४; बेहरिनना टापु २,०१; एडन १,६४; फ्रान्स १,५३; स्वीडन १,५१; बेल्जियम १,३०; आस्ट्रेलिया १,२४; इराण १,२२.
ज्यूट-अंबाडो काचो ...	२,०५,५१,०००	१३,१९,०००	६.४	यु० किं० ७८,२६; जर्मनी ४४,९९; यु० स्टे० २४,५७; फ्रान्स २०,४५; इटली ११,३८; स्पेन ५,८४; रशिया २,६६; जापान १,१०; बेल्जियम १,०५.
आळां चामडां ...	५५,३१,०००	१२,२९,०००	२२.२	जर्मनी २०,४४; यु० स्टे० ६,९८; इटली ५,६३; स्पेन २,९६; हालंड १,९७; यु० किं० १,६६; बेल्जियम ९७; एशि० टर्की ७७.
बियां ...	१,७१,१७,०००	५,८०,०००	३.४	फ्रान्स ५३,७८; यु० किं० ३८,०२; बेल्जियम

मुख्य मालनो प्रकार.	हिंदमांथी निकाश थयेला मालनो कुल आंकडो.	आ० हं०मां केटला पौंडनो माल निकाश थयो.	आ० हं०नो सरेराश केटला टकानो हिस्सो.	बीजा मुख्य कया देशोमां निकाश थई तेना आंकडा हजारनां त्रण मीडां वधारीने वांचवुं.
				२७,४८; जर्मनी २७,४०; इटली ८,५७; हॉलंड १,७३;
काफी–बुंद दाणा ...	१०,२४,०००	४९,०००	४.७	फ्रान्स ३,८३; यु० किं० ३,६९; लंका ४६; जर्मनी ३८; बेल्जियम ३७.
रंगवाना अने कमावाना पदार्थो कुल.	६,९४,०००	३६,०००	५.२	यु० किं० २,३०; जर्मनी १,०७; यु० स्टे० ७१; ए० टर्की ५०; बेल्जियम ४७.
,, गळी ...	१,४२,०००	२२,०००	१५.३	यु० किं० ४३; ए० टर्की ३७; इजिप्त १४.
लाख ...	१३,११,०००	२७,०००	२.०	यु० स्टे० ५,८८; यु० किं० ४,०१; जर्मनी १,८३; फ्रान्स ५०.

आस्ट्रिया–हंगेरीमां त्यांनी वपराश माटे परदेशोथी कयो, केटलो, केटली किंमतनो माल आयात करवामां आव्यो तेनुं पत्रक, १९११–१२ अने १९१३ (त्रण कॅलण्डर वर्षो).

१०० किलॉग=२२०–४ रतल (पौंड)   क्रोन=१० पेन्स, अथवा १ पौंडना=२४ क्रोन.

आयात करेला मालनो प्रकार.		माप, तोल के संख्या नंग.			किंमत.		
		१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
जीवतां प्राणी—							
ढोर	किं.	……	……	……	९१,४०,०००	१,८०,१६,०००	१,४८,६६,०००
घोडा	संख्या	६,९२९	७,९४७	४,९५९	१,२३,७५,०००	१,३६,००,०००	८३,३१,०००
भूंड	किं.	……	……	……	८९,६७,०००	९५,२०,०००	७३,८७,०००
पुस्तको अने बीजुं छापेलुं	,,	……	……	……	५,३५,३५,०००	५,४६,४५,०००	५,५५,७१,०००
भूसो अने कुशका	१०० किलॉग.	१४,९९,८९५	१६,२६,६०६	१४,७३,८८३	१,६५,९९,०००	२,१५,४४,०००	१,४५,४०,०००
गद्दापरच्चा—							
काचुं के शुद्ध करेलुं	,,	३०,६७६	३५,५६७	३६,१७४	२,६२,२८,०००	३,०४,१०,०००	२,४५,९८,०००
बनावेली चीजो	,,	२२,२४२	२४,५०२	२४,६२८	२,४८,२२,०००	२,५२,८०,०००	२,६२,४८,०००
पनीर	,,	५६,५७९	५८,०४५	५९,८७७	१,१८,०६,०००	१,२३,५३,०००	१,२८,०१,०००
कपडां	किं.	……	……	……	१,५२,२४,०००	१,५७,००,०००	१,४९,२४,०००
कोलसा	१०० किलॉग.	१०,८७,३७,९११	११,८४,८५,३५४	१३,६८,९१,४८६	१६,९९,३५,०००	१९,२४,९२,०००	२३,७६,६८,०००
कोक	,,	७०,२७,०७३	९१,५५,४७२	९३,३६,६८८	१,७३,३०,०००	२,३५,५५,०००	२,५१,५९,०००

आयात करेला मालनो प्रकार.	माप, तोल के नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
काफी काची किलोग.	५,७६,४९१	५,६४,५०९	५,९३,६६१	९,२५,४२,०००	१०,१९,३५,०००	९,३३,९०,०००
कपास (Raw, Carded, Waste, &c.) किलोग	२१,३६,१७८	२३,८६,९१५	२२,५८,६६१	३१,३६,९०,०००	३२,९७,८५,०००	३३,६०,५७,०००
,, सूतर ,,	७४,७१२	७४,६०४	६०,८२९	३,१८,९६,०००	३,०४,६१,०००	२,५६,०३,०००
बनावेलो माल ,,	२६,३८२	२८,३००	२४,४१७	३,३५,४०,०००	३,५४,९९,०००	२,९१,९२,०००
रंग, तार ,,	७५,६५४	७७,६२३	७७,८७७	१,७४,०४,०००	१,७७,७९,०००	१,७८,४९,०००
इंडां ,,	६,२९,१२३	६,८२,२३२	७,१३,७३१	५,७२,५२,०००	६,६१,७७,०००	६,८५,१८,०००
पीछां ,,	२७,१५९	२४,९०१	२८,१६८	२,२८,३७,०००	२,२४,७९,०००	२,२६,८१,०००
माछलां, आथेलां वगेरे ,,	३,१९,१०९	२,४४,५०५	२,८३,७१७	१,१८,१८,०००	९६,२८,०००	१,०५,८९,०००
शण भींडी, अंबाडो वगेरे—						
शण ,,	४,३८,५५९	६,१२,१४८	५,४४,४१७	३,३७,९८,०००	४,७५,१९,०००	३,९१,६२,०००
भींडी ,,	१,०५,९१७	९०,६०५	७४,८००	९७,८६,०००	८०,३६,०००	७४,८०,०००
अंबाडो ,,	५,५७,०६८	५,६०,७८२	६,०८,८१०	२,८६,८९,०००	२,९१,६१,०००	३,९२,६८,०००
श्रणेनुं यार्न (सूतर) ,,	८६,१४०	७८,२७७	७५,९९६	१,०७,९९,०००	१,१५,९०,०००	१,०६,४७,०००
FRUITS, SOUTHERN—						
अंजीर सूकां ,,	३,१९,४५८	३,०७,०१५	३,२७,४९६	९५,१५,०००	९८,७३,०००	१,०४,२७,०००
Oranges, Lemons, Citrons, Cedrats किलोग.	१०,०१,७३७	११,०९,४२०	११,६७,६३२	१,८४,६८,०००	२,२४,४२,०००	२,३६,७९,०००

बदामो	,,	३७,१३०	३९,८६१	३३,५२९	८६,५१,०००	९१,६८,०००	७७,१२,०००
रवांटां	,,	६,९३६	७,७५०	७,१६१	२,२१,९५,०००	२,८९,२१,०००	२,६१,२०,०००
दाणा बधा	,,	५९,३३,६७७	८४,३४,८३९	७४,९८,७६०	८,८१,४७,०००	१२,१८,६५,०००	६,७०,३९,०००
मकाई	,,	२०,०३,१०९	७३,९३,८९३	६५,५७,६७५	३,०१,२७,०००	१०,५६,८३,०००	८,३८,०६,०००
घहु	,,	१३,३३,८५४	१,०१,५३५	१,९०,८१६	२,२९,८५,०००	१७,५६,०००	२७,८२,०००
राई	,,	५,२५,५९५	३,३९,२६७	६७,७२५	७९,५२,०००	५४,६२,०००	९,११,०००
गुंदर अने राळ सर्व प्रकारनां	,,	९,१६,७९९	१०,३४,१३२	१३,०६,१३६	२,७५,०१,०००	२,९४,०८,०००	३,३३,९०,०००
टर्पेनटाइन	,,	८२,२३१	९०,६३६	८७,००३	५७,९१,०००	५८,२४,०००	५५,६८,०००
वाळ अने ब्रश बनाववाना पदार्थ	,,	३४,६८८	३९,००५	३३,३६९	१,३३,१३,०००	१,४६,७०,०००	१,३३,५०,०००
टोपियो (Trimmed, or not)	किं.	……	……	……	७७,०९,०००	८६,५९,०००	८१,९८,०००
चामडां अने छालो	,,	४,८९,१६१	४,२२,४०७	४,५९,२८६	१०,८६,९१,०००	१०,२२,५४,०००	११,५१,७१,०००
ढोरनां	,,	४,०६,९९६	३,४०,४४५	३,७३,४२७	८,७५,६७,०००	७,८६,७८,०००	९,१२,०७,०००
घेटां, लवारांनां	,,	६३,५३१	६०,४४८	६२,६४६	१,३५,२६,०००	१,४१,३०,०००	१,४४,४९,०००
गळी (पालक)	,,	१,८९०	१,५३०	१,१४८	१३,२३,०००	१०,७१,०००	८,०४,०००
ओजार (Instruments) वीजळी सिवायनां वागतां अने जोवानां घडियाळ ए सर्वे थइने	किं.	……	……	……	६,०७,०१,०००	६,००,२१,०००	५,४८,८२,०००
जोवाना वॉचो (Watches)	नंग.	१०,८४,१०७	११,४३,०६९	९,५६,९१८	१,४०,७१,०००	१,३८,६०,०००	१,११,४३,०००

आयात करेला मालनो प्रकार.	माप, तोल के संख्या नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
चरबी (Lard and Hog's fat) १०० किलोग.	७१,३६६	२०,८४७	२,९६१	७४,५७,०००	२४,६०,०००	३,४९,०००
सर्व प्रकारनुं लेधर ,,	७५,५५१	७४,०९४	७४,८७१	७,२३,६४,०००	७,२८,३०,०००	७,४०,७२,०००
लेधरनी बनावेली चीजो ,,	१४,१९५	२०,१२२	२२,१८०	१,९०,२७,०००	२,८९,०७,०००	३,२७,४३,०००
संचा—						
Locomotives and Locomobiles किं.	......	......	......	४४,७९,०००	६६,०९,०००	५५,७७,०००
शिववाना ने गुंथवाना १०० किलोग	४६,४३०	५३,९५२	४५,४४६	५९,७३,०००	६४,०२,०००	५४,०५,०००
कांतण वणाटनो माल बनाववाना संचा किलोग.	१,८५,२५९	१,९२,६३२	८८,८३९	२,०६,३५,०००	२,३३,४४,०००	१,१३,४२,०००
खेतीवाडीना कामना संचा ,,	१,४७,४९७	२,१०,३६६	१,९१,५९४	१,७४,१८,०००	२,४१,६६,०००	२,२७,०८,०००
वीजळीवाळुं संचाकाम (Machinery and apparatus) किलोग.	६०,३९०	७६,०९८	६८,०३१	३,१७,७८,०००	३,९८,७८,०००	३,५८,१०,०००
सोना रूपाना ने जवाहीरना दागीना Precious Stones किं.	......	......	......	५,२१,८४,०००	५,४७,०५,०००	४,६६,७२,०००
खातर Phosphate, Natural १०० किलोग.	१७,२५,३७६	१७,५८,३१३	२१,२०,०२६	८९,७५,०००	९७,६५,०००	१,१६,६०,०००
,, Superphosphate ,,	६,३२,१६४	७,९५,३१३	७,५२,२४०	३९,६९,०००	५३,७७,०००	५१,१५,०००
Thomas' Slag, Ground ,,	१४,५४,६४६	२०,३५,३५७	२१,२७,८८१	८७,२८,०००	१,२८,२३,०००	१,२७,६७,०००

धातु अने धातुनी बनावटनी चीजो—लहोडुं अने गजवेल—						
लहोडानी ओर १०० किलोग.	४६,९५,५१९	६२,८८,६६९	९४,२३,११५	१,१२,६९,०००	१,७२,९४,०००	२,५९,१४,०००
Pig Iron, Waste and Scrap किलोग.	१०,९३,१९१	२४,४१,१४५	१९,००,५१२	९४,९५,०००	२,५१,५२,०००	१,८८,८८,०००
Iron and Steel Manufactures किलोग.	५,३५,८९८	६,४६,१२२	५,४३,८५३	४,८६,६३,०००	५,८०३२,०००	५,१९,३०,०००
Base Metals (except Iron)—						
Raw, Waste and Scrap, Total of किलोग.	१०,०२,२४८	११,४७,८३३	९,२५,११५	११,४३,०६,०००	१५,९३,५४,०००	१२,३१,२१,०००
जसत (and Alloys) ,,	३,३७,४०५	३,७५,५७७	३,१८,४१३	२,१०,८८,०००	२,४४,१३,०००	१,८१,५०,०००
कलाई Tin (and Alloys) किलोग.	४७,९४७	४८,०६०	४२,१४१	२,२३,४३,०००	२,४०,३०,०००	२,०२,२८,०००
त्रांबुं Copper (also Refined किलोग.	३,७२,५०६	४,५४,४९२	३,६४,५१०	५,२१,५१,०००	८,३१,७२,०००	६,३६,६०,०००
सीसुं (and Alloys) ,,	१,७२,३८५	१,६९,६१४	१,२४,५५५	५८,६१,०००	७४,६३,०००	५६,०५,०००
धातुनां वासण ,,	४३,११७	४९,६००	४३,३१२	२,१४,३३,०००	२,३६,२८,०००	२,०८,९७,०००
खनीज तेल शुद्ध करेलुं १०० किलो.	१,९७,५५२	२,११,५३१	२,१६,८२५	४३,८९,०००	५७,४१,०००	८५,४१,०००
छीपो अने शंखला ,,	६७,२९३	५२,०३७	६३,०९४	८७,४८,०००	९८,२४,०००	१,१९,२५,०००
नाइट्रेट आफ सोडा ,,	६,५७,८१४	९,२८,३७८	९,३०,२४७	१,४६,३६,०००	२,४१,३८,०००	२,४१,८६,०००
तेल कोपरानुं ,,	२,२२,६०९	१,९९,१०९	१,८०,१७५	१,६३,४४,०००	१,४३,६९,०००	१,३३,३२,०००
,, ओलिवनुं ,,	३६,१४५	६३,०१३	३९,११८	३५,४१,०००	५३,४९,०००	३५,०७,०००
,, कपाशियानुं ,,	५१०	५६६	५१०	३८,०००	३६,०००	३२,०००
,, अळशीनुं ,,	४२,९९९	६५,६१४	६१,४१५	४०,४२,०००	४२,९८,०००	४०,२३,०००

१९

आयात करेला मालनो प्रकार.	माप, तोल के संख्या नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
कागळ १०० किलोग.	८०,३६१	९७,९७६	८०,१२४	१,०६,२९,०००	१,१७,९०,०००	१,१६,५४,०००
कागळनी चीजो ,,	६७,९६७	७३,४९२	७२,०८१	२,०६,१६,०००	२,२९,०३,०००	२,२०,८०,०००
कुकडां जीवतां ,,	५५,२०७	४८,१६३	४३,९७१	८१,२०,०००	६३,५२,०००	५८,४१,०००
चीथरां अने कागळ बनाववाना पदार्थ किलोग.	२,९०,१७४	२,४०,९६३	२,०९,३४९	६०,९४,०००	५१,८१,०००	४५,०१,०००
चोखा ने डांगर ,,	१३,४३,६७१	१०,०९,००२	१३,११,९३७	२,८९,५४,०००	२,८३,५१,०००	३,६२,४२,०००
बियां कोपरां सहित ,,	२६,२४,६३२	२४,६९,७५०	२७,७२,७६२	१५,३७,१७,०००	१३,५३,१६,०००	१३,८३,७०,०००
रेंशम Cocoons end Waste किलोग.	६,७४९	६,१३०	४,१४९	२४,४५,०००	२२,१७,०००	१८,७७,०००
रेंशम Raw, Thrown, Spnn, &c किलोग.	२२,९५९	२६,३६०	२४,१६४	५,९८,०५,०००	६,४०,३३,०००	५,८५,९६,०००
,, रेशमी चीजो ,,	९,८९६	९,६५६	८,८५४	५,८८,३८,०००	५,६८,९१,०००	५,३९,३५,०००
तेजाना ,,	५०,३२३	५७,८९०	५९,३०१	९०,१३,०००	१,०३,९९,०००	१,०५,१८,०००
चहा ,,	१६,१०५	१७,२०३	१६,५५४	८१,८८,०००	८७,४०,०००	८२,२६,०००
तंबाकु ,,	२,२८,७४४	२,२३,०९२	१,६२,८८०	५,४६,१०,०००	५,८५,७८,०००	४,२८,३७,०००
तंबाकुनी बनावट ,,	१,३१७	१,०२६	१,१९७	४१,१०,०००	३४,०९,०००	३७,२३,०००
वालोनिया, हरडांबेडां ,,	१,१२,५५२	९९,२२५	८०,७७७	२२,७४,०००	२१,९९,०००	१७,९३,०००
ताजी वनस्पति ,,	२७,१४,८२४	२६,१७,४९२	२९,३९,५६५	२,७८,१०,०००	२,७०,४९,०००	२,६१,०५,०००
वाइन–द्राक्षासव ,,	४१,५५२	४२,७४७	४२,३८२	८४,४३,०००	९२,१२,०००	८९,२७,०००
उन Raw, Combed, &c. ,,	५,१६,६०२	५,२४,९०५	४,५०,००८	१४,६४,०३,०००	१६,१९,७१,०००	१४,१४,७८,०००
यार्न–सूतर ,,	८६,२७९	८९,१२७	७१,२०३	५,३२,३१,०००	५,७९,९८,०००	४,६६,८२,०००
उननी चीजो ,,	४२,६७८	४१,०६७	३२,५६५	४,९८,४५,०००	४,७५,९७,०००	३,९६,६०,०००
एकंदर आयात क्रोन ...	......	......	......	३,२९,१७,१२,०००	३,५५,६७,९७,०००	३,३९,४३,८७,०००

आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी, त्यांनी निपजनो अथवा बनावटनो माल, कयो, केटलो, केटली किंमतनो परदेशमां निकाश करवामां आव्यो तेनुं पत्रक, १९११-१२ अने १९१३ (पंचांगी वर्षोनुं).

१०० किलोग=२२०.४ रतल   क्रोन=१० पेन्स, अथवा २४ क्रोन=१ पौंड स्टर्लिंग.

निकाश करेलो माल.	माप, वजन, संख्या के नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३ आ सालना आंकडा घणाखरा आशराना छे
जीवतां प्राणी—						
ढोर संख्या.	२२,५६८	५४,७९१	७८,२४०	१,४३,०९,०००	३,६४,५७,०००	४,४१,२२,०००
घोडा ,,	४०,४८३	३८,८६६	१८,८९८	३,४५,९६,०००	३,२२,०६,०००	१,५४,८९,०००
बनावटी फूल १०० किलोग.	४,२०९	३,९६७	२,७६३	४८,६७,०००	३४,७७,०००	२४,७७,०००
बीन ,,	५,७५,९८८	६,८९,१३०	४,५१,५८२	१,६७,०४,०००	१,९६,५५,०००	१,०८,६८,०००
बियर ,,	१०,६२,०५३	१०,४७,३६७	११,५८,०९०	१,५१,२७,०००	१,६९,८२,०००	१,८८,१७,०००
चोपडियो, छापेली चीजो कि.	......	......	......	२,००,५१,०००	२,०५,०२,०००	१,९७,५८,०००
भूसो, कुशका १०० किलोग.	९,६३,३२७	५,८८,११७	४,८१,१८८	१,१९,१४,०००	८६,५४,०००	५८,८३,०००
माखण कुदरती ,,	२०,४७०	१७,४७७	१३,७८७	४९,२२,०००	४३,४८,०००	३४,१३,०००
कुचुक (Caoutohouc) नी बनावट किलोग.	२७,६०९	३१,११०	३०,६०५	१,७९,४२,०००	१,८५,२४,०००	१,६९,५७,०००
रासायणिक पदार्थो—						
Glue and Isinglass ,,	५५,८३३	५८,८५७	५६,२००	३२,१३,०००	३६,७६,०००	३५,५२,०००
Quicksilver ,,	५,२१५	८,३४४	८,९७१	२३,७८,०००	३६,५५,०००	३९,२९,०००

निकाश करेलो माल.	माप, वजन, संख्या के नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३ आ सालना आंकडा वणाखरा आशरानाछे
Sulphate of Ammonia किलोग.	२,००,२६७	२,०८,१८२	२,३८,१५९	५७,०८,०००	६६,५५,०००	७६,२१,०००
Wood Spirit and Acetone ,,	६२,६९६	८०,२४२	८९,८४६	४३,४३,०००	६३,७९,०००	६२,६५,०००
चीनाई माटी ,,	१६,९१,५९१	१८,१८,७०९	१९,०५,७३२	६७,६६,०००	७५,४८,०००	७९,०९,०००
कपडां, Underlinen, &c. ,,	३३,१२८	२९,९८७	३१,५४४	४,८६,५०,०००	४,५२,२८,०००	४,४६,४८,०००
Clover Seed ,,	६९,४१०	७७,१२५	५६,८५०	१,२२,०८,०००	१,१९,००,०००	८६,८६,०००
कोलसा, कोक, Peat, &c., सर्व मळीने कुल ,,	८,१८,७१,७१६	८,६६,७८,०८३	८,३०,००,०२६	९,९७,५४,०००	१०,९३,१६,०००	१०,९१,२२,०००
कोल (Coal) ,,	६०,९७,३६८	६५,५१,०५९	७०,८९,७५१	१,०९,७६,०००	१,२८,००,०००	१,४५,२७,०००
Lignite ,,	७,०६,३९,८११	७,४४,२३,९१५	७,०१,६६,०९७	७,२६,०२,०००	७,८५,०८,०००	७,६४,२५,०००
रु, सूतर ,,	७१,०४५	१,०७,४३१	२,४७,१११	१,८८,४८,०००	२,५३,३३,०००	५,५२,२७,०००
रुनी बनावट ,,	१,२०,१२२	१,३१,४४४	१,७४,९४१	६,७९,६८,०००	७,१८,११,०००	८,४७,१८,०००
रंगवाना, अने कमावाना पदार्थो ,,	७,०५,०००	६,४९,६६६	६,११,५२०	८७,२७,०००	८१,२१,०००	७४,४१,०००
माटीनां वासण सर्व प्रकारनां ,,	७,३५,१०४	८,३६,९९०	९,४३,३३८	२,४२,३०,०००	२,५७,४१,०००	२,७२,२०,०००
पोर्सिलेन (Porcelain) ,,	१,६१,८६३	१,७१,९६७	१,४७,४३०	१,४८,४८,०००	१,४४,६५,०००	१,४३,४३,०००
इंडां ,,	११,६०,०९९	१३,०९,९०३	१३,४६,७८९	११,२५,३०,०००	१४,४०,८९,०००	१३,७३,७२,०००
गादलां भरवा माटे पींछां ,,	४१,६१५	४७,०२१	४७,५०३	१,५६,०१,०००	१,९१,३८,०००	१,९०,९३,०००

पींछानी चीजो	,,	१,१८६	१,३०३	१,४१४	९४,१७,०००	१,२८,८५,०००	१,७०,५९,०००
ताजी माछली	,,	२९,२४५	३२,७८६	३२,०४३	३०,७६,०००	३६,४७,०००	३५,३३,०००
शण, भींडी, अंबाडो—							
अस्वच्छ स्वच्छ के वेस्ट	,,	२,१७,१०७	२,२६,००५	२,५७,६२७	१,४८,५७,०००	१,१५,०२,०००	१,३७,०२,०००
यार्न–सूतर	,,	८०,३४१	९४,३३१	१,१०,५९६	१,८९,२९,०००	२,३४,०१,०००	२,६३,७१,०००
बनावेलो माल	,,	१,३३,४४७	१,४१,०८०	१,७०,०७८	२,८२,१५,०००	३,२८,९४,०००	३,९०,६९,०००
मेवो	,,	९,८१,१४९	१२,७४,२१५	११,९८,२९७	२,७८,९०,०००	२,४९,५७,०००	३,११,४७,०००
रुवांटांवाळी छालो	,,	२,८१४	३,२२४	३,०६५	९४,६४,०००	१,१२,८७,०००	९७,६५,०००
सर्व प्रकारना काच अने तेनी बनावट	,,	९,४४,४१७	९,६८,६४४	१०,३९,८६५	७,११,७०,०००	७,७७,१५,०००	८,८२,६४,०००
पोला काच	,,	७,३४,५५०	७,४७,३३४	७,५५,६४१	३,६४,८०,०००	३,७३,९८,०००	३,७६,५३,०००
मणका, बटन वगेरे	,,	७३,३२०	६८,८४७	८३,१५४	१,४७,७१,०००	१,३९,१२,०००	१,६३,११,०००
बंगडियो, माळा, मणकानी चीजो वगेरे	,,	७,५४३	१९,७८८	२७,४५५	४१,४९,०००	१,०८,८३,०००	१,५१,००,०००
दाणा—							
जव	,,	१०,६१,४२९	२०,७३,१७२	१७,८२,२४६	२,२४,५६,०००	४,५८,१९,०००	३,३७,०६,०००
वाळ अने ब्रश बनाववाना पदार्थो	,,	१७,३४३	१७,२२३	१७,६९४	१,६७,६७,०००	१,८३,६२,०००	१,५२,३०,०००
वाळनी नेटो	,,	१८०	१३६	१३७	४३,४८,०००	३१,५८,०००	३१,८१,०००
बधा प्रकारनी टोपियो	किंमत.	......	......	......	१,६१,७०,०००	२,१४,९९,०००	२,६६,६३,०००
आळां चामडां अने छालो	१०० कि०	३,२०,०९२	३,८७,११७	३,६७,२४४	७,२४,९५,०००	८,८७,१८,०००	८,५४,५४,०००
Hops	,,	५३,३७०	१,२७,८३१	६९,३८९	३,०४,७६,०००	४,९५,१५,०००	३,८८,२६,०००

निकाश करेलो माल.	माप, वजन, संख्या के नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३ आ सालना आंकडा घणाखरा आशरानाछे
लेधर—कमावेलां चामडां किलोग.	२८,०९७	३०,९०५	४१,४८१	२,०१,४९,०००	२,३५,३९,०००	२,८८,२७,०००
लेधरनी बनावेली कुल चीजो ,,	२४,३०८	२८,९२९	३१,२१६	४,६९,४३,०००	५,४०,५०,०००	६,०६,२३,०००
बूट अने श्युझ ,,	१४,००५	१७,०६८	१७,९०५	१,८६,४२,०००	२,२८,८६,०००	२,३९,९३,०००
हाथनां मोजां ,,	५,३०१	५,७०५	७,०६६	२,२४,६६,०००	२,४१,५१,०००	२,९९,१०,०००
संचाकाम खेतीवाडीने उपयोगी ,,	१,७८,५३५	१,७५,७१५	१,३२,३६९	१,५९,६९,०००	१,६१,५६,०००	१,२४,११,०००
Magnesite, Calcined ,,	१४,७४,८०६	१७,१२,०६०	२०,०९,४६८	९५,८६,०००	१,११,२८,०००	१,३०,६२,०००
Malt ,,	१७,३७,१२५	१८,५०,१२८	१८,७९,८०५	५,७३,२५,०००	६,६१,४३,०००	५,५६,९७,०००
सोना रूपाना अने झवेरातना दागिना किं.	......	......	......	८९,०१,०००	९९,०३,०००	९८,०५,०००
धातु अने लोखंड तथा गजवेलनो माल—						
लोखंडनो ओर १०० किलोग.	११,४१,६५६	११,१४,३६१	१०,६०,७१२	२३,९७,०००	२५,६३.०००	२४,४०,०००
ल्होडानां गच्छां मंगाण ,,	८,५६,०३७	५,०३,२८२	४,६१,८८०	६२,६१,०००	४२,७६,०००	२८,८२,०००
सरिया वगेरे ,,	४,७७,८८८	२,७३,१२४	२,७३,५४४	८१,३२,०००	५३,६९,०००	५०,९१,०००
पतरां अने प्लेटो ,,	२,४३,९७१	१,६८,७२६	२,८९,५९७	४०,२९,०००	३१,०३,०००	५४,४४,०००
ल्होडानी बनावटना कुल पदार्थ ,,	६,०९,४५३	४,८३,१३१	३,७९,८२७	३,६५,४८,०००	४,७५,०८,०००	३,३५,९३,०००

दातरडां ,,	२८,३६३	२९,५८३	२८,८६८	३५,८२,०००	३७,३३,०००	३६,३७,०००
ल्होडाना पतरांना मीनो चढावेलां वासण किलोग	७,४८३	१७,३६१	१८,८८६	५,६९,०००	१३,१९,०००	१४,३५,०००
लोखंड सिवायना Base Metals (except Iron):						
हलका धातु—						
अणघड कटका अने भंगाण १०० किलोग.	१,५५,०२६	१,९४,२३२	२,३६,६१६	१,६४,४०,०००	२,००,७६,०००	२,१६,६०,०००
सरिया, प्लेटो, पतरां अने वाळा–तार किलोग.	४१,९६८	६४,३६४	५२,७८९	९३ ३९,०००	१,१५,०९,०००	१,०७,१७,०००
कुल बनावेलो माल ,,	८९,३३३	९६,४२३	९४,१५२	५,९६,८५,०००	६,२१,२०,०००	६,०३,५९,०००
अंजोशृंगारी पदार्थो गिल्ट के रूपानुं पाणी चढाव्या विनाना १०० किलोग.	२०,६०७	२२,७६६	१८,६६०	१,८५,४६,०००	२,०४,८९,०००	१,६७,९४,०००
खनीज तेल थोडुंक के बहु शुद्ध करेलुं कि०	३९,७९,६८७	६१,११,११७	४९,२२,७३५	३,२२,०७,०००	७,३९,२६,०००	५,९९,०९,०००
पेट्रोलियम (Kerosene) शुद्ध करेलुं किलोग.	२२,०४,९९३	३३,६६,४३५	२४,४०,७२३	१,३४,७०,०००	३,३२,६४,०००	२,४१,६३,०००
Benzine, शुद्ध करेलुं ,,	४,१९,२२६	६,८६,९७८	४,९७,७२८	८६,२५,०००	१,५१,८३,०००	१,१०,००,०००
बीजुं दीवाबत्तीनुं तेल ,,	४,४८,७८८	४,६५,३९८	४,१३,७३१	२७,२३,०००	३८,६३,०००	३४,३४,०००
उंचुं तथा चोपडकामनुं तेल ,,	९,०६,६८०	१५,५२,९२५	१५,४६,९७२	७३,९०,०००	२,०९,०५,०००	२,०८,८४,०००
खनीज–झरानुं पाणी ,,	३,३१,६२३	३,२२,९८५	२,९७,३८९	८४,६२,०००	८२,६९,०००	७६,१३,०००
छोपो अने बोरियां ,,	९,१७४	९,३७२	९,३५९	१,६९,७२,०००	१,९६,८१,०००	१,९६,५४,०००

निकाश करेलो माल.	माप, वजन, संख्या के नंग.			किंमत.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३ आ सालना आंकडा घणाखरा आशराना छे
वाजां (Instruments) किं.	......	......	......	७१,३३,०००	६०,२६,०००	६६,३२,०००
खोळ १०० किलोग.	७,२०,०३६	५,७९,०६५	५,०४,६३५	१,२३,०३,०००	१,०४,८७,०००	९३,०९,०००
नारंगी लींबु संत्रा Citrons, Cedrats ,,	१,११,४९१	१,१५,४६२	१,१०,०८४	२८,६९,०००	३२,८६,०००	३१,३४,०००
Ozokerit ,,	१८,५९१	२५,२४८	२२,७४५	२६,९६,०००	३७,८७,०००	३४,१२,०००
कागळ ,,	५,२०,८७८	५,१२,९३३	६,०७,९८९	२,३६,८६,०००	२,२९,७०,०००	२,५५,२०,०००
,, Manufactures of कागळनी बनावटो ,,	५९,७४०	५७,४३३	६०,४३५	१,०४,९५,०००	१,०८,११,०००	१,१३,४३,०००
कागळ बनावानो मावो ,,	९,९२,४४५	९,७१,२४६	१०,१२,४०७	१,९३,३८,०००	१,९९,६९,०००	२,११,६७,०००
मीण (Paraffin Wax) ,,	३,८०,५७६	५,१५,९४०	४,३१,१४,०००	१,४४,५०,०००	२,३०,६९,०००	१,९२,९९,०००
छबियो Paintings ,,	......	......	......	८३,४५,०००	८२,४३,०००	८२,०९,०००
बटाटा १०० किलोग.	५,८३,८६७	२,८०,००७	३,२०,७०५	४१,८०,०००	२६,०४,०००	२२,८६,०००
कुकडां जीवतां ने मरेलां ,,	१,१४,८२०	१,०४,१७९	१,०३,८९४	१,७१,७९,०००	१,६१,७७,०००	१,५९,६०,०००
रेशम Cocoons and Waste ,,	१०,३०३	१२,६४५	१०,६०६	५८,०७,०००	८१,२८,०००	६६,४६,०००
,, Raw, Thrown Spun, &c. ,,	६,५५७	६,६८०	७,७७४	१,७५,५०,०००	१,८०,२२,०००	१,९०,३१,०००

रेशमनी बनावेली चीजो	,,	६,३१३	६,८६१	६,४१७	२,१२,३४,०००	२,२८,१४,०००	२,२६,६५,०००
अर्क	,,	१,४६,८७४	८७,००४	१,९४,७७०	५७,५४,०००	४५,३३,०००	८१,३०,०००
पथ्थर अणघड वगेरे	किं.	......	......	......	७२,७३,०००	६६,८४,०००	६४,३७,०००
खांड काची (गोळ)	१०० किलोग्.	११,०९,१९४	१९,०३,३९१	१८,६९,८४८	३,२६,४३,०००	५,६८,३६,०००	४,०६,७५,०००
,, शुद्ध करेली	,,	४९,४६,१३५	५०,८६,०८६	८८,७०,२५१	१८,३८,२४,०००	१९,७१,१३,०००	२५,४२,०५,०००
तंबाकुना पडा	,,	१,०९,१९३	१,१९,२०९	१,०६,७४५	८५,५५,०००	७४,३६,०००	६६,१८,०००
,, बनावटो	,,	१०,७२३	११,१८०	१०,४४९	६१,६९,०००	७१,६७,०००	७०,११,०००
घहु Wheat Meal	,,	१,०८,८३९	१,४८,०५६	३,२७,८२२	३९,१८,०००	५०,३४,०००	१,०४,०१,०००
वाइन–द्राक्षासव	,,	१,४४,२१२	१,२७,९९९	१,४२,९४४	७२,२४,०००	७१,८८,०००	७७,१३,०००
काठ अने टिम्बर—							
बधी जातनां बळतण माटे लाकडां	,,	१५,१९,२११	१९,९८,७५९	३०,८१,८६०	३१,८५,०००	४२,८२,०००	६४,७२,०००
पाटडा अणघड	,,	१,८९,३९,९७३	१,८४,९४,९९१	१,८२,६२,३८१	८,६१,५२,०००	९,२०,७३,०००	९,०३,९१,०००
,, Hawn कोरेला	,,	३१,९०,८८८	२९,६९,७६५	२७,१६,६६४	२,३९,१७,०००	२,४८,५३,०००	२,०७,४८,०००
,, Sawn व्हेरेला	,,	१,८३,१३,३७४	१,७८,५१,३५५	१,७३,६९,६२६	१५,७०,०२,०००	१६,४०,३६,०००	१५,७०,९४,०००
बेण्ट वुडनो फरनिचर	,,	२,२५,६२४	२,४१,२५३	२,३८,८८२	१,९७,०४,०००	२,१५,४३,०००	२,१२,६०,०००
उन काचुं अने बगाडनुं	,,	९५,०५५	१,०५,०६५	१,१४,५२३	२,००,२६ ०००	२,३०,०४,०००	२,६४,१८,०००
यार्न (सूतर)	,,	२२,२७७	२१,३७०	२९,३८५	१,२३,९५,०००	१,३०,८३,०००	१,८२,४४,०००
उननी बनावेली चीजो	,,	६९,५०६	६६,४७०	६३,७१६	७,०६,७३,०००	७,००,०१,०००	६,४८,०९,०००
निकाशना एकंदर क्रोन...		......	......	......	२,४०,४३,०४,०००	२,७३,३८,५५,०००	२,७६,३०,९३,०००

आस्ट्रिया-हंगरीमां युनाइटेड किंगडम-ग्रेटब्रिटननी निपज अने बनावटनो माल कयो, केटली किंमतनो आयात थयो तेमज, त्यांथी निकाश थयो ते बतावनारुं पत्रक १९१३ नी सालनुं.

आयात.	पौंड.
कोलसा, कोक अने बनावटी बळतण ...	८,५९,०००
उन अने उननो बर	७,७२,०००
संचा काम	४,७४,०००
वहाणो अने बोटो	३,८२,०००
कपास, सूतर ने कापड	३,७३,०००
धातु	२,६३,०००
ग्रेट ब्रिटनमांथी आस्ट्रिया हंगेरीमां एकंदर आयात	४४,८१,०००

निकाश	पौंड
खांड काची, अने शुद्ध करेली	४२,५१,०००
लेधर अने तेनी चीजो	५,०८,०००
इंडां	३,७५,०००
अनाज	२,२५,०००
Jewellery (घरेणां)	२,०४,०००
काच	१,८८,०००
काठ अने पाटडा	१,४६,०००
(Linen-yarn) शणनुं यार्न अने तेमांथी बनावेली चीजो	१,४३,०००
आस्ट्रिया-हंगेरीमांथी ग्रेट ब्रिटनमां निकाश	७७,०६,०००

प्रशियानी व्यापारी कंपनियो.

प्रशियाना राजाने पूर्व फिझलंडनो कबजो १७४४ मां मळ्यो, एटले तेमां आवेलुं एमडून बंदर ए एक ज त्यांनां समुद्रमांनुं तेनी पासे होवाथी, ते बंदरेथी, चीननी साथे व्यापार चलाववाने तेने उत्कंठा थई.

१७५०.* अंगरेज, डच, अने फ्रेंच वेपारियोमांथी, जेओने पोताना देशनी कंपनियोमां भाग राखी वेपार करवामां बाध आवतो हतो तेवाओए एकठा मळीने, एक कंपनी स्थापेली हती, तेमनी साथे सामेल थइने, सप्टेम्बर मासनी ११ मी तारीखे, राजाए† एशियाटिक अथवा चायना कंपनी स्थापी. तेनी मुदत १९ वर्षनी ठरावी, अने प्रतिवर्षे चीनमां बे वाहाणो मोकलाववानी हद बांधी. आ कंपनी जे माल आयात करे तेमांथी जे परदेश मोकले, अथवा परदेश साथे वेपार करनारा वेपारीने वेचे तो तेनुं दाण लेवुं नहि; तेम ज, पोताना देशमां जे माल निपजतो होय ते, वेपार माटे निकाश करवामां आवे तो, तेनुं दाण लेवुं नहि, एम ठराव्युं. जे परदेशियो आ कंपनीमां सामेल थाय, तेओने प्रशियन प्रजा तरीके लेखवामां आव्या; तेम ज, पोताना देशना अमीर उमरावो पण कशा बाध विना, कंपनीमां दाखल थई शके, अने आवी रीते बनेली कंपनी कोई परभारया प्रदेशनो

---

* आण्टवर्पे अंगरेजोने छोडवुं पडयुं त्यारे तेमणे आ बंदर साथे संबंध सांध्यो. डचोनो डोळो पण आ बंदरे लाग्यो हतो, पण त्यां पेसायुं नहि त्यारे तेमणे ते फीटाडवानी नीच योजना करी हती.

† सन १७५१ मां फ्रेडरिक राजाए ईस्ट इंडिया कंपनी स्थापी. बे हजार शेरना ३९,६५,००० लिव्र (१,६४,८३३ पौं. ६ शि. ८ पेन्स) नी मूडी करी. पोतानां राज्योनी ए कंपनी छतां अंगरेज अने डच लोको तेमां भागीदार थया. आवो पण एक लेख छे.

कबजो मेळवी ले तो ते कंपनीनी मिल्कत तरीके लेखाय, एम ठराववामां आव्युं; वळी तेमने फावे तेवां कारखानां स्थापवानी पण छूट आपी. कॉड माछली, मगरमच्छ (व्हेल) आदि नाना प्रकारनां माछलां पकडावी तेनो वेपार चलावे एवी छूट पण आपी.

चार पांच वर्षना अरसामां, कंपनीए छ वाहाणो चीन मोकल्यां, पण वेपार चलावनारा माणसोनी कमहोंशियारीने लीधे, बीजी कंपनियोनी पेठे, आ कंपनीने जोइये तेवो लाभ थयो नहि. १७५६ मां लडाई चालवाथी वेपार आटोपी लेवो पड्यो, अने सरवायुं कूहाडयुं त्यारे तेमने सेंकडे ½ टको मात्र नफो जणायो.

१७५३ मां जान्युआरीनी २१ मी तारीखे राजाए बीजी कंपनी स्थापी, अने ते बंगाळा साथे वेपार चलावे तथा पोताने परवडे तेटलां वाहाणो मोकले, अने फावे त्यां सुधी, वगर बंधिये वेपार चलावे, एम ठराव्युं. तेओ पोताने फावे तेवा डिरेक्टरो ठरावे, पण तेमां राजानी मंजुरी ले, एवी बंधी राखवामां आवी; कंपनी चलाववाना नियम पोताने अनुकूल पडे तेवा करवानी छूट आपी.

ब्राण्डनबर्गमां चालता पौंडनो एक शेर ५०० पौंडनो करीने १० लाख पौंडनुं भंडोळ कर्युं. आ कंपनीना स्थापनारा तो एक बाजुए रही गया, पण बीजा केटलाकने, राजानी परवानगीथी राज्यभणीथी करी आपवामां आवेलो परवानो मळी गयो, एटले, तेमणे एमडन, ब्रेसर्ला, कोनिग्सबर्ग, मागडेबर्ग, आण्टवर्प, अने हाम्बर्ग शहरोमां शेर भरावा मांड्या, अने ते जोइये तेटला भराई रहे, एटले, एक के बे वाहाण बंगाळाभणी मोकलवानो विचार कर्यो.

केटलाक दिवस वित्या पछी, कंपनिये एक वाहाण बंगाले मोकल्युं अने त्यां, तेमणे एक वखार उघाडी. १७५६ नी सालमां ते वाहाण गंगा नदीमां सपडाई गयुं.

१७९१ मां बीजुं मोकल्युं, तेमांना माणसोए प्रथमना भांगेला वाहाणनी तपास तो करी, पण तेमां तेना धणियोने कांई प्राप्ति थई नहि, अने पछी तेओए बंगाळा साथे वेपार करवानी वात ज मूकी दीधी.

म्होटा फ्रेडरिक राजाए स्थापेली बंगाळ कंपनीनो आ रीते अंत आव्यो, तेमां कांई एवडुं म्होटुं नुकसान तो गयुं नहि. कोइये तेमने कशा प्रकारनी अटकायत पण करी न हती; तेम ज, हिंद अने यूरोपनी लडाइयोने लीधे, तेमने कशुं वेठवुं पड्युं न हतुं.

एशियाटिक अथवा चायना कंपनिये पोतानो वेपार चालतो राख्यो हतो, पण ते पोताने फावे तेवे समये वाहाणो मोकलती हती.

कंतान बंदरे, प्रशियन वावटा नीचेनां केटलां वाहाणो कयी सालमां गयां, अने त्यांथी केटला रतल चहा तेमां भर्यो तेनो हिसाब नीचे प्रमाणे छे:—

साल.	वाहाणनी संख्या.	केटला रतल चहा.
१७८३–४	२	३३,२९,८००
१७८७–८	१	४,९९,३००
१७९१–२	१	९,०७०
१८००–१	१	८,०२,४००
१८०२–३	२	१७,५६,०००
१८०३–४	१	१०,७३,७३२

जूना वेपारनी हकिकत उपर प्रमाणे छे.

सर्वत्र छूट थया पछी, जर्मनीने नामे जामेला देशे पछवाडेथी हिंद साथे वेपार बोहोळा विस्तारथी चलाववा मांड्यो छे, माटे ते अधिराज्य संबंधी अत्र लखाण करवानी अगत्य छे.

जर्मनी संबंधी टुंकी अने जाणवा जेवी सामान्य हकीकत.

जुदा जुदा सोएक रजवाडा एकत्र थतां, नार्थ जर्मन कॉनफिडरेशन बंधाया पछी, दक्षिणनां जर्मन स्टेट्स तेमां भळ्यां, एटले २६* संस्थानो थइने सन १८७१ मां जर्मन अधिराज्य बंधायुं. आ राज्यनुं क्षेत्रफळ, २,०८,७८० चोरस माइल थाय छे.

त्यांनी जमीनना प्रकारनी विगत:—

खेतीवाडीमां रोकायली जमीन सेंकडे		४९ टका.
जेमां कांई पाक थतो नथी एवी	,,	९ टका.
जंगल	,,	२६ टका.
वीड	,,	१६ टका.
		१००

* राजकीय विभाग गणाय छे, तेनी विगत नीचे प्रमाणे छे:—

	क्षेत्रफळ.	वस्ती ૧૯૦૫मां.	૧૯૧૦मां.
प्रशिया ...	૧,૩૪,૬૧૬	૩,૭૨,૯૩,૩૨૪	૪,૦૧,૬૫,૨૧૯
बवेरिया ...	૨૯,૨૯૨	૬૫,૨૪,૩૭૨	૬૮,૮૭,૨૯૧
सॅक्सनी ...	૫,૭૮૯	૪૫,૦૮,૬૦૧	૪૮,૦૬,૬૬૧
वर्टेमबर्ग ...	૭,૫૩૪	૨૩,૦૨,૧૭૯	૨૪,૩૭,૫૮૪

उपर प्रमाणे	૪ राज्य	स्वतंत्र शहरो	૩
ग्रॅण्ड डची	૬	अधिराज्यनां बे परगणां	
डची	૫	फ्रान्स पासेथी जीतेलां	૧
न्हाना रजवाडा	૭		

आखा अधिराज्यनी वस्ती ૧૯૦૫नी सालमां ૬,૦૬,૪૧,૪૮૯ नी हती. एक माइलमां वस्तीनी सॅरेराश ૨૯૦.૪ आवे छे.

૧૯૧૦ मां कुल वस्ती	...	૬,૪૯,૨૫,૯૯૩
૧૮૭૧ मां ...	...	૪,૧૦,૫૮,૭૯૨
वधारो ૩૯ वर्षमां	...	૨,૩૯,૬૭,૨૦૧

वावेतर–घहुं, राइ, जव, ओट, दक्षिण विभागमां मकाई, बटाटा सर्वत्र पाके छे, अने एनी निकाश वधारे थाय छे. ते संबंधी ख्याल आववा माटे पाकना थोडा आंकडा नीचे आपवामां आवे छेः–

सन १९०५ थी १९१२ सुधीना
मुख्य पाकना आंकडाः–

	१९०५ मां टन.	१९१२ मां टन.
घहुं	३३,५०,०३३	४३,६०,६२४
राई	९२,९६,६१६	२,१५,९८,२८०
जव	३१,०२,८८३	३४,८१,९७४
ओट	७१,६०,८८३	८५,२०,१८३

गरमाई विशेष जणाय तेवा भागमां अंजीर, जरदआलु—शाहआलु (Apricot), शफत सालू (Peach) थाय छे, पण सफरजन—सेबफळ, चेरी आदिने ए बाध नडतो नथी. राइन अने डान्युब नदियोना वहनवाळी भोंय, अने बीजी जग्याए द्राक्ष पाके छे. शण मध्य विभागमां सारुं थाय छे, भींडी (Flax) उत्तर भागमां सारी थाय छे. सरसव, तंबाकु, बाजरी, बीटनो पाक सारो निपजे छे. सन १९०९ मां ११,३०,९९३ एकरमां बीटनुं वावेतर थयुं हतुं, तेमांथी १,२६,८४,८७४ टन खांड बनावी हती. सन १९१२मां बटाटानुं वावेतर ३३,४१,६०६ एकरमां कर्युं हतुं, तेनो पाक ९,०२,०९,४६६ टन उतर्यो हतो.

झाडो–फर (fir), बीच (Beech), पाइन (Pine), ओक (Oak), चेस्टनट, वोलनट इत्यादि झाडो जथाबंध उगे छे.

खनीज पदार्थ–जर्मनीमां घणा छे. कोलसा, ल्होडुं अने मीठुं विशेष निकळे छे, रूपु, त्रांबु, जसत, सीसु अने उपयोगी माटी खोदी क्हाडवामां आवे छे. सन १९११ मां कुल ७,७७,१४,१०० टन

खनिज पदार्थ खोदी क्हाड्या हता, एनी किंमत२,०८,९९,६६,००० मार्क उपजी हती.

कोलसा—चौदमा शतकमां सॅक्सनीमां कोलसो खोदी क्हाडवानुं शरु थयुं छे. त्यां कोलसानां ६ विशाळ क्षेत्रो छे, तेनो घेरावो लगभग ३,६०० चोरस माइल थाय छे. एकली रुहर उपरनी खाणोनी भूमिनो विस्तार २,८०० चोरस माइल छे.

आ स्थळे १५० थी २०० फीट सुधीनी जाडाइना ६० थर छे. आ खाणोमां ४५ हजार प्रयुत टन कोलसो होवानी गणतरी थई छे. आ सिवाय सार (Saar) अने बीजी नदिओवाळी खाणो छे तेनो विस्तार ४६० चोरस माइल थाय छे. आ खाणोना ८० थरनी जाडाई २५० फीटनी छे. अने तेमां समायला कोलसानी गणना ४५,४०० प्रयुत टननी करवामां आवी छे. आस्ट्रिया अने पोलंड भणीना किनाराने लगती जमीनमां ५० हजार प्रयुत टन कोलसानो समावेश थयलो क्हेवामां आवे छे. आ सिवाय बीजां स्थानोमां पण कोलसो छे.

कोलसाना उद्योगनो ख्याल आपवा माटे नीचे जणावेली गणत्रीनो कोठो आपवामां आवे छेः—

वर्ष.	कोलसानो सुमार प्रयुत टनने हिसाबे	मूल्य प्रयुत मार्क	केटलां माणसो रोकाया
१८७१	२९..४	२१८.४	
१८८१	४८.७	२९२.३	१,८६,०००
१८९१	७३.७	५८९.५	२,८३,०००
१८९९	१०१.६	७८९.६	३,७९,०००
१९००	१०९.३	९६६.१	४,१४,०००
१९०५	१२१.२	१,०४९.९	४,९०,०००

आ सिवाय ताजो बनेलो कोलसो जे उपर लाकडां बळ्यानी निशानियो जोवामां आवे छे, एवो केटलो छे, तेनुं पत्रकः—

साल	जथो, प्रयुत टनने हिसाबे	मूल्य एक प्रयुत मार्कने हिसाबे	काम करनारा माणसोनी संख्या
१७७१	८.५	२६.२	
१८८१	१२.८	३८.१	३५,६००
१८९१	२०.५	५४.२	२५,७००
१८९९	३४.२	७८.४	४४,७००
१९००	४०.५	९८.५	५०,९००
१९०५	५२.५	१२२.२	५२,८००

आवी कोलसानी उपज छतां, जर्मन अधिराज्यनी पश्चिम अने दक्षिणमां कोलसो पहोंचाडवामां आवतां छतां पण छेटुं पडे छे, तेथी परदेशी माल देशमां आयात करवो पडे छे. जर्मन किनारानी एवी स्थिति छे के, त्यां ब्रिटिश कोलसो आववा देवानी अगत्य पडे छे. १९०५ मां ७० लाख टन कोलसो युनाइटेड किंग्डममांथी आव्यो हतो. आ सिवाय बोहेमियामांथी ७० थी ते ८० लाख टन कोलसो प्रतिवर्ष आयात थाय छे. १९११ मां १६,०१,४७,१०० टन कोलसो देशमांथी खोदी क्हाड्यो हतो.

ल्होडुं—सन १९०५ मा १,०८,७५,००० टन २,८९,००,००० पौंडनी क्रिमतनुं ढाळेलुं लोखंड, काचा लोखंडना कचरामांथी तैयार थयुं हतुं. १९११ मां ल्होडानो कचरो (ऑर) २,९८,७९,४०० टन निकळ्यो हतो.

मिठुं—सन १९०५ नी सालमां मीठानी खाणोमांथी ११,९५,००० टन नीकळ्युं हतुं. सन १८५० नी सालमां पांच प्रयुत हंदरवेट नीकळ्युं हतुं, त्यार पछी, उपर जणाव्या जेटलो वधारो थई पड्यो छे.

જર્મન અધિરાજ્ય.

જર્મન અધિરાજ્યનો વિસ્તાર અથવા ક્ષેત્રફળ, ૨,૦૮,૭૮૦ ચોરસ માઇલ છે. પ્રશિયા આદિ ૪ રાજ્યો, અને બીજી ૬ ગ્રાણ્ડ ડચી, ૫ ડચી; તેમ જ, બીજી ૧૧ ઠકરાઇયો મળીને ૨૬ સંસ્થાનસમૂહ, એપ્રિલ ૧૬, ૧૮૭૧ ના ઠરેલા બંધારણ પ્રમાણે સ્થાપન થયો છે, તેને જર્મન અધિરાજ્ય (ડચેઝરી—Deutscher Reich) કહેવામાં આવે છે. પ્રશિયાનો રાજા તે જર્મન સમ્રાટ્—કૈસર (Deutscher Kaiser) જર્મનીનો વંશપરંપરાનો અધિપતિ ગણાય છે. સમ્રાટ્‌ના યુવરાજને હિઝ ઇમ્પિરિયલ એણ્ડ રોયલ હાયનેસ એવું વિશેષણ જોડવામાં આવે છે. સર્વત્ર રાજ્યોના સમૂહના વ્યવહારમાં, કૈસર, જર્મન સમ્રાટ્ તરીકે સામેલ રહે છે; કોઈ(પરરાજ્ય)ની સાથે લડાઇ કે સલાહ કરવી હોય તેમાં સમ્રાટ્‌ની આગેવાની રહે છે; પરરાજ્યોના દરબારમાં એલચિયો મોકલવા, અને ત્યાંથી આવે તેઓને પોતાની દરબારમાં રાખવાનો અધિકાર તેનો જ છે; કેટલેક પ્રસંગે તેને ઠકરાઇ અથવા સંસ્થાનસમાજ (Federal Council) નો અભિપ્રાય લેવો પડે છે, જેમકે, દેશના કિનારા કે પ્રાન્તો ઉપર કોઈ હલ્લો લઈ આવ્યું હોય તેને હઠાવી મૂકવાને, ઠકરાઇસમાજને પૂછયા વિના, તેના એકલાથી યુદ્ધ મચાવી શકાતું નથી. ઠકરાઇસમાજને બણ્ડેસ્રાટ (Bundesrat) કહે છે. એમાં ૬૧ સભાસદો રાખવામાં આવે છે, અને તે ૨૬ સંસ્થાનસમાજ પોતામાંથી નામાંકિત પુરુષોને પસંદ કરે છે. તેમ જ, સામ્રાજ્યમહાસભા, જે ત્યાંની પાર્લામેંટ એટલે રેસ્ટગ (Reichstag) કહેવાય છે તેની સલાહ તેમના સંસ્થાનસમાજના બાંધેલા ધારાની ૪ થી કલમમાં જણાવેલી બાબતો વિષે લેવામાં આવે છે.

આ મહાસભાનું સંમેલન કરવું, તેને વિસર્જન કરવી, આદિ વિષયોની સત્તા સમ્રાટ્ના હાથમાં રાખવામાં આવી છે. પણ તેને ઠકરાઇસમાજ સાથે આ વિષે પ્રથમ વિચાર કરવો પડે છે. ઠકરાઇસમાજ અને મહાસભા આખા વર્ષમાં એક વાર તો મેળવવી જોઇયે, એવો નિયમ છે. ફ્યુડરલ અથવા ઠકરાઇસમાજમાં પ્રથમ, ધારાના ખરડા ચર્ચાયા પછી, મહાસભામાં સમ્રાટના નામથી રજુ કરવામાં આવે છે; અને એ સભામાં પસાર થયા પછી, આખા સામ્રાજ્યના ધારા તરીકે સમ્રાટ્ તરફથી દેશમાં ચાલુ કરવામાં આવે છે. સમ્રાટ્ તરફથી આજ્ઞાપત્રો અને રાજકીય તમામ લખાણો, જે સામ્રાજ્ય તરફથી નીકળવાનાં હોય છે, તે ઉપર જવાબદારીને માટે ચાન્સેલરની સહિ કરાવામાં આવે છે અને બધું જોખમ તેના શિર ઉપર રહે છે. આખા જર્મનીની સેનાનો સમ્રાટ્-એ ફ્યુડરલ કમાણ્ડર ઇન ચીફ (Bundes feldher) કહેવાય છે. યુદ્ધને પ્રસંગે તે સર્વોત્તમ સત્તા ચલાવે છે. અને જ્યારે સલાહ-શાન્તિ પ્રસરેલી હોય છે, ત્યારે, બવેરીયા, સૅક્સની, અને વર્ટમબર્ગના રાજાઓ પોતપોતાના રાજ્યમાં લશ્કરી સત્તા ચલાવે છે. આખી જર્મન સૈનિક સત્તાથી, શાન્તિના સમયમાં, બવેરિયાની લશ્કરી સત્તા સ્વતંત્ર વર્તન ધારણ કરે છે, પણ જ્યારે યુદ્ધનો સમય આવે છે, ત્યારે, તેના ઉપર સમ્રાટ્ની સત્તા પાછી સ્થાપિત થાય છે. બવેરિયાને જેવી સત્તા શાન્તિના સમયમાં આપવામાં આવી છે, તેટલી સૅક્સની અને વર્ટમબર્ગને અપાઈ નથી; તેમની સેના તો ઇલાયદી ગણવામાં આવે છે. બાકીની સંસ્થાનસમાજની લશ્કરી સત્તા પ્રશિયાના રાજાને હસ્તગત કરવામાં આવી છે, અને તે પ્રશિયન રાજ્યવહિવટની હકૂમત તળે રહે છે. સંસ્થાનસમાજની બધી સેના, પોતાના રાજાને નિમક-હલાલ રહેવાના સોગન ખાય છે, અને ઉપરી સત્તા અને આજ્ઞા સમ્રાટ્ની પાળે છે.

रैस्टग अथवा महासभा (Reichstag or Imperial Diet).

आ सभाना सभ्य ठराववानी प्रथम गणना तो एक लाख मनुष्ये एक डेप्युटी सभ्य नीमवानी हती, पण हमणां ३९७* सभ्यो निमवानी संख्या नक्की करवामां आवी छे. जो सम्राट् भणीथी आ महासभा मोकुफ करवामां आवे नहि तो ते पांच वर्ष लगी कायम रहे छे.

राज्यकर्ता—हिझ इम्पिरियल मेजेस्टी.

सम्राट् विलियम बीजो, (प्रशियानो राजा) त्रीजा फ्रेडरिक सम्राट् अने ग्रेट-ब्रिटननी कुमारी विक्टोरीयानो पुत्र, पोताना पितानी पछवाडे जुन १५, १८८८ ने दिवसे सिंहासने बेठो. तेनो जन्म जान्युआरी, २७, १८५९ मां थयो हतो. ते फेब्रुआरी, २७, १८८१ मां परण्यो हतो. तेना युवराज, हिझ इम्पिरियल, अने रॉयल हायनेस विलियमनो जन्म मे, ६, १८८२मां थयो हतो. आ युवराज १९०५ना जुननी ६ ट्ठी तारीखे परण्यो हतो. एने ४ कुमारो छे, तेमां वडो कुमार विलियम छे. तेनो जन्म जुलाई, ४, १९०६ मां थयो हतो.

---

* पार्लामेंटमां फ्युडल कौंसिलना ६१ सभासदोने बेसवानो हक्क छे. जान्युआरी १९१२ नी सालमां सभ्योनी पसंदगी थई, तेनी विगत नीचे प्रमाणे छेः—

४३ कनसर्वेटीव.
१४ फ्री कनसर्वेटिव.
१७ आण्टिसेमिटिझ वगेरे.
४२ आगळ धपता लोकनी बाजुना Progressive people's party.
९० पादरियोना लताना Clerical Centres.
१८ पोल (Poles).
११० सोश्यल डेमोक्रट्स Social Democrats.
१८ स्वतंत्र वगेरे Independents &c.
४५ नशनल लिबरल.

---

३९७ कुल.

जर्मन अधिराज्यनो विस्तार अने वस्ती.

संस्थान अने तेनी राजधानी.	इंग्लिश चोरस माइल विस्तार.	वस्ती.	
		१९००	१९१०
चार राज्य.			
१ प्रशिया. (बर्लिन)...	१,३४,६१६	३,४४,७२,५०९	४,०१,६५,२१९
२ बवेरिया. (म्युनिक)...	२९,२९२	६१,७६,०५७	६८,८७,२९१
३ सक्सनी (ड्रेस्डन)...	५,७८९	४२,०२,२१६	४८,०६,६६१
४ वर्टमबर्ग. (स्टटगार्ट)...	७,५३४	२१,६९,५४९	२४,३७,५७४
छ ग्राण्ड डची			
१ बेडन. (काल्सरुए)...	५,८२३	१८,६६,५८४	२१,४२,८३३
२ हैस्स. (डार्मस्टाट) ...	२,९६६	११,१९,८९३	१२,८२,०५१
३ मकलनबुर्ग (श्वेरिन)...	५,०६८	६,०७,७७०	६,३९,९५८
४ मकलनबुर्ग-स्ट्रेलिट्स(नाॅ-इस्ट्रेलिट्स ...	१,१३१	१,०२,६०२	१,०६,४४२
५ ओल्डनबुर्ग. (ओल्डनबुर्ग)	२,४८२	३,९८,५००	४,८३,०४२
६ सक्स-वाइमार (वाइमार)	१,३९७	३,६२,८७३	४,१७,१४९
पांच डची			
१ आनहाल्ट. (डॅसर्सा)...	८८८	३,१६,०८५	३,३१,१२८
२ ब्रनूझविक (ब्रन्झविक)...	१,४१८	४,६४,३३२	६,९४,३३९
३ सक्स आलटनबर्ग (आल-टनबर्ग) ...	५११	१,९४,९१४	२,१६,१२८
४ सक्स-कोबर्ग-गोथा (कोबर्ग-गोथा) ...	७६४	२,२९,५५०	२,५७,१७७
५ सक्समाइनिंर्गन(माइनिर्गन)	९५३	२,५०,७३१	२,७८,७६२
सात प्रिन्सिपालिटीझ			
१ लिप्प (डॅटमोल्ड) ...	४६९	१,३८,९५२	१,५०,९३७
२ रोइस्स (ग्रीझ) वडी शाखा	१२२	६८,३९६	७२,७६९
३ रोइस्स (जेरा) न्हानी शाखा	३१९	१,३९,२१०	१,५२,७५२
४ शौमबर्ग-लिप्प (बुकबुर्ग).	१३१	४३,१३२	४६,६५२
५ स्वार्झबुर्ग (रुडालस्टाट)...	३६३	९३,०५९	१,००,७०२

संस्थान अने तेनी राजधानी.	इंग्लिश चोरस माइल विस्तार.	वस्ती.	
		१९००	१९१०
६ स्वार्झबुर्ग-सोनडर्स हाउझन (सोनडर्स हाउझन...	३३३	८०,८९८	८९,९१७
७ वाल्डक (आरोलसॅन) ...	४३३	५७,९१३	६१,७०७
हांसनां शहरो*			
ब्रेमन ..	९९	२,२४,८८२	२,९९,५२६
हामबर्ग ...	१६०	७,६८,३४९	१०,१४,६६४
लुबेक ...	११५	९६,७७५	१,१६,५९९
रिक्सलॅंड आलसेस-लॉरेन (स्ट्रासबर्ग ...	५,६०४	१७,१९,४७०	१८,७४,०१४
	२,०८,७८०	५,६३,६७,१७८	६,४९,२५,९९३

जर्मन अधिराज्यनी वस्ती.

सन.	संख्या.
१८७१	४,१०,५८,७९२
१८७५	४,२७,२७,३६०
१८८०	४,५२,३४,०६१
१८८५	४,६८,५५,७०४
१८९०	४,९४,२८,४७०
१८९५	५,२२,७९,९०१
१९००	५,६३,६७,१७८
१९०५	६,०६,४१,४८९
१९१०	६,४९,२५,९९३
तेमां पुरुष	३,२०,३१,९६७
स्त्री	३,२८,७१,४५६

प्रति पांच वर्षे जर्मन अधिराज्यमां केटली वस्ती वधती गई छे, ते उपरना आंकडाथी जणाई आवे छे. सन १८७१थी ते १९१० सुधीमां

* आ त्रण व्यापारी शहरोनी त्रिपुटी, एक बीजानो बचाव करवाना इरादाथी बंधाई छे, एने हनसियाटिक लीग पण कहे छे.

२,३८,६७,२०१ माणसोनो वधारो थयो छे. १९१० नी सालनी वस्तीना, धर्म प्रमाणे, विभाग निचे प्रमाणे थाय छेः—

धर्मनुं नाम.	१९००	१९१०
प्रोटेस्टंट (इवानजेलिकल) ...	३,५२,३१,१०४	३,९९,९१,४२१
रोमन कथोलिक ...	२,०३,२७,९१३	२,३८,२१,४५३
बीजा ख्रिस्ति ...	२,१३,७९३	२,८३,९४६
ज्यु अथवा याहुदी ...	५,८६,८३३	६,१५,०२१
बीजा धर्मना ...	१७,५३५	२,१४,१५२
	५,६३,६७,१७८	६,४९,२५,९९३

भाषा प्रमाणे विभाग.

भाषा.	१९००	१९१०
जर्मन भाषा बोलनारा ...	५,१८,८३,१३१	
पोलिश	३३,२८,७५१	
फ्रेंच	२,२३,५५१	
डनिश	१,४१,०६१	
झेच (czech)	१,०७,३९८	
लिथुआनियन (Lithuani. ans)	१,०६,३०५	
बीजि भाषा बोलनारा ...	२,२४,०६३	

१९११ मां कुल मरण ११,८७,०९४ थयां हतां, तेथी कुल वस्ती आ सालमां १२,०९,७८४ ओछी थई, पण १९,२७,०३९ जन्म थयां तेथी वस्तीमां कुल वधारो ७,१७,२५५ माणसोनो थयो छे. आ सालमां ५,१२,८१९ लग्न थयां छे.

वस्तीनुं देशबहार प्रयाण.

ओगणीसमा शतकना प्रारंभमां, जर्मनोनुं जर्मन राज्यनी बहार प्रयाण थोडुं हतुं, पण पचास वर्ष वीततां, परदेशगमन करवानी लोकवृत्ति वधी गई. आखा यूरोपमांथी लोको चाली निकळ्या, तेमां जर्मनोनी संख्या ⅙ अथवा ३ करोड हती. १८८१मां, एकज वर्षमां, २,२०,९०२ जर्मनो देशमांथी प्रयाण करी गया हता, पण हवे समुद्रपार निकळी जनारानी वस्ती ३० हजार करतां वधी जती नथी. सन १९११ नी सालनी, प्रयाण करनाराओनी संख्या २२,६९० थाय छे, तेमांथी १८,९०० युनाइटेड स्टेट्समां जई वस्या हता.

जर्मन अधिराज्यनां नगरो.

सन १९१० नुं वस्तीपत्रक थयुं तेमां जर्मनीनां नगरोमां एक लाख करतां वधारे वस्तीवाळां ४८ नोंधेलां जोवामां आवे छे, तेमांथी थोडांकनी यादी नीचे आपवामां आवे छे:—

शहरनुं नाम.		वस्ती–माणसो.
बर्लिन (Berlin)	...	२०,७१,२५७
कोलोन (Cologne)	...	५,१६,५२७
ब्रस्लो (Breslaw)	...	५,१२,१६५
फ्रेंक फोर्ट (Frankfort)	...	४,१४,५९८
डुसल डार्फ (Dussel dorf)	...	३,५८,७२८
चार्लोटनबुर्ग	...	३,०५,९७८
हनोवर	...	३,०२,३७५
एस्सन	...	२,९४,६५३
मगडेबर्ग	...	२,७९,६२९
कोनिग्सबर्ग (Konigsburg)	..	२,४५,९९४
रिक्स डार्फ	..	२,३७,३७८

शहरनुं नाम.		वस्ती—माणसो.
स्टेट्टिन Stetten	...	२,३६,१४५
डुइसबर्ग Duisberg	...	२,२९,४७८
डार्टमण्ड Dortmund	...	२,१४,३३३
कील Kiel	...	२,११,०४४
एरफर्ट Erfurt	...	१,११,४६१
वील्मर्सडार्फ Wilmersdorf	...	१,०९,७१६
वीसबाडन Wiesbaden	...	१,०९,०३३
सारब्रूकन Saarbrucken	...	१,०५,०८९
हामबोर्न Hamborn	...	१,०१,७०३
बेवेरिया Bavaria:—		
म्युनीक Munich	...	५,९५,०५३
नूर्नबर्ग Nurnberg	...	३,३२,६५१
आग्सबर्ग Augsburg	...	१,०२,२९३
सक्सनी Saxony:—		
लीपझिग Leipzig	...	५,८७,६३५
ड्रेझडन Dresden	...	५,४६,८८२
कमनिट्स Chemnitz	...	२,८७,३४०
प्लौअन Plauen	...	१,२१,१०४
वूर्टटमबर्ग Wurttemberg:—		
स्टुटगार्ट Stuttgart	...	२,८५,५८९
हालेओन साले Halleon Saale	...	१,८०,५५१
अल्टोना Altona	...	१,७२,५३३
स्कोनीबर्ग Schoneberg	...	१,७२,२०२
डेनझिग Danzig	...	१,७०,३४७
एलबरफेल्ड Elberfeld	...	१,७०,११८
गेलसनकर्कन Gelsenkirchen	...	१,६९,५३०
बारमन Barmen	...	१,६९,२०१
पोझन Posen	...	१,५६,६९६
एक्स ला शापेल Aix La Chapelle.		१,५६,०४४
कासर्सल Cassel	...	१,५३,०७८

शहरनुं नाम.		वस्ती–माणसो.
बाकूम Bochum	...	૧,૩૬,૯૧૯
क्रेफल्ड Crefeld	...	૧,૨૯,૪૧૨
मूलहीम Mulheim	...	૧,૧૨,૬૦૨
बेडन Baden:—		
मॅनहीम Mannheim	...	૧,૯૩,૩૭૯
कार्ल्सरुए Karlsruhe	...	૧,૩૪,૧૬૧
हॅसर्स Hesse:—		
मेयन्स Mayence	...	૧,૧૦,૬૩૪
ब्रनझ्विक:–Brunswick:—		
ब्रनझ्विक Brunswick	...	૧,૪૩,૫૩૪
हॅन्स टौन्स Hanse Towns:—		
हॅमबर्ग Hamburg	...	૯,૩૨,૦૭૮
ब्रॅमॅन Bremen	...	૨,૪૬,૮૨૭
राइक्सलाण्ट Reichsland:—		
स्ट्रेझबर्ग Strasburg	...	૧,૭૮,૨૯૦

जर्मनीनी उपज.

जर्मनीनी उपजना प्रकार नीचे प्रमाणे छे:—

माल उपरनी जकात अने एक्साइझ डयुटी;

स्टाम्प्स, टपाल, तार अने रेलवे खातानी उपज;

केटलांक संस्थानो पासेथी जकात अने एक्साइझ डयुटीना बदलामां ठरावेली उद्धड रकम; ते साथे कान्स्टीटुअंट स्टेटो पासेथी लेवाती (Matricular Levies) एवा नामनी एक प्रकारनी उद्धड रकम.

सन १९१२नी सालथी मिल्कत उपर सीधो कर लेवानो ठराव्यो छे.

आ बधा प्रकारनी उपजनुं १९०९थी १९१३नी साल सुधीनुं पत्रक नीचे आपवामां आवे छे. (आंकडा मार्क्समां जणाव्या छे. २०.४२८ मार्क=१ पौंड स्टर्लिंग.)

साल.	साधारण. मार्क	असाधारण. मार्क	कुल. मार्क
१९०९	२,२०,३१,१०,६००	२५,५८,२२,३००	२,४५,८९,३२,९००
१९१०	२,६५,३२,२०,४००	७५,६०,९२,६००	३,४०,९३,१३,०००
१९११	२,६६,३०,५१,०००	१९,०७,३०,०००	२,८५,३७,८१,०००
१९१२	२,७०,७८,१४,०००	२१,६९,७६,०००	२,९२,४७,९०,०००
१९१३	३,५७,७३,९८ ७००	११,८६,३४,५००	३,६९,६०,३३,२००

१९१३ नी सालमां एकला कस्टम खातानी उपज ७ करोड पौंडनी थई हती.

जर्मन अधिराज्यनुं खर्च.

खातावार खर्चनी विगतनुं पत्रक १९१३ नी सालनुं:—

खर्चनो प्रकार अथवा खातां.	साधारण. मार्क	असाधारण. मार्क
चालु खर्च—पार्लामेंटनुं. ...	२२,३५,८००	...
चान्सरी ...	३,१८,६००	...
परकीय राज्योनुं खातुं ...	१,८९,७५,२००	...
देशनी अंदरना कामकाजनुं खातुं...	९,६७,०८,०००	४०,००,०००
लश्करी खातुं—स्थलसेना ...	७७,९३,८५,३००	१,२७,००,०००
हायकोर्ट ...	५,३४,३००	...
दरियाई खातुं, जळसेना ...	१९,७३,९६,३००	४,९६,५०,०००
न्यायखातुं ...	२८,२९,०००	...
तोशाखानुं—ट्रेझरी ...	४,०६,३२,१००	...
कलनी-वास अने दरियापारनां संस्थानोनुं खातुं ...	२,०९,३०,७००	...
रेलवे आफिस ...	४,७१,१००	...
रेलवे एडमिनिस्ट्रेशन ...	१०,८२,३१,३००	१,७२,८४,५००
देवुं (व्याज वगेरे) ...	२३,७७,८३,१००	...
एकौंटन्सी—हिसाबखातुं ...	१३,२३,६००	...
पेन्शन ...	१४,२५,४२,१००	...

खर्चनो प्रकार अथवा खातां.	साधारण–चालु. मार्क	असाधारण–विशेष मार्क
टपाल अने तारखातुं ...	६९,९३,३४,९००	३,५०,००,०००
छापखानानी आफिस ...	८८,६२,३००	...
जनरल फिनन्शियल एडमिनिस्ट्रेशन–सामान्य हिसाबी काम करनारुं खातुं ...	११,३२,५८,५००	...
	२,४४,९७,५९,२००	...
जाथुनुं नहि एवुं ...	१,१२,७६,३९,५००	...
कुल खर्च...	३,५७,७३,९८,७००	११,८६,३४,५००

जर्मनी उपरनुं देवुं.

व्याजनो दर.	डिसेम्बर ३१, १९११ आखर–मार्क.	डिसेम्बर ३१, १९१२ आखर–मार्क.
व्याजु देवुं—		
४ टकानी लोन ...	८६,०४,७४,३००	९६,१५,९२,८००
३॥ टकानी लोन ...	१,९८,२२,०२,२००	१,९७,४७,८७,२००
३ टकानी लोन ...	१,६८,०९,८०,२००	१,६४,५८,६२,०००
४ टकानां बाण्ड ...	३०,००,००,०००	......
कुल...	४,५२,३६,५६,७००	४,५८,२२,४२,०००
वगर व्याजु देवुं—		
ट्रेझरी बाण्ड ...	३०,००,००,०००	२२,००,००,०००
पेपरमनी–चलणी नोटो ...	१२,००,००,०००	१२,००,००,०००
एकंदर देवुं...	४,९४,३६,५६,७००	४,९२,२२,४२,०००

स्पाण्डो(Spandaw)मां जुलियर टॉवरनी अंदर इम्पिरियल वॉर ट्रेझर–लडाई खातानो इलायदो राखेलो सरकारी खजानो, मार्च ३१, १९११ ने दिवसे १२ करोड मार्कनो हतो. तेना पौंड गणिये

तो ९८,७३,७१९ थाय छे. १९१३ ना कायदा प्रमाणे आ रकम जमणी करवामां आवशे. ते उपरांत १२ करोड मार्कनुं रूपानुं रिझर्व करवामां आवशे.

उपज खर्चनुं तारण.

पौंडनी गणत्रीनुं उपज अने खर्च आदिनुं तारणपत्रक नीचे प्रमाणे छे.—

	१९११-१२ पौंड.	१९१२-१३ पौंड.
साधारण, चालु उपज ...	१३,५३,९०,७००	१७,८८,६९,९३५
असाधारण-विशेष ,, ...	१,०८,४८,८००	५९,३१,७२५
कुल...	१४,६२,३९,५००	१८,४८,०१,६६०
साधारण खर्च ...	११,९४,८८,६३८	१७,८८,६९,९३५
असाधारण खर्च ...	२,६७,५२,८६५	५९,३१,७२५
खर्च कुल...	१३,६२,३९,५०३	१८,४८,०१,६६०
देवुं (३१ मी डी०) ...	२२,६१,८२,८३५	२२,९१,१२,१००
देवुं वगर व्याजु ...	२,१०,००,०००	१,७०,००,०००
देवुं कुल...	२४,७१,८२,८३५	२४,६१,१२,१००
आयात (मालनी) ...	५१,९३,५०,०००	५७,८६,०५,०००
निकाश ,, ...	४३,८६,९५,०००	४८,४२,१०,०००
व्यापार कुल...	९५,८०,४५,०००	१,०६,२८,१५,०००

प्रजा पासेथी कर.

जर्मनी पोतानी प्रजा पासेथी केटलो वेरो उघरावे छे ते नीचेना आंकडा उपरथी जणाशे.

साल.		मार्क.
१९०३ मां	...	१०,००,००,०००
१९०९-१३	...	४५,००,००,०००
१९१३-१४	...	२०,००,००,०००
एक वखतने माटे १९१३-१४	...	१,००,००,००,४००

मुकाबलो करवाने अनुकूळ पडे एटला माटे उपज खर्च आदिना आंकडा पौंडमां आपीने नीचे विस्तार आपवामां आवे छे:—

उपजनो कोठो १९१२ थी १९१६ सुधी ता. ३१ मी मार्च आखरनां वर्षो.

साल.	चालु–सामान्य अथवा साधारण उपज.	विशेष–असाधारण उपज.	कुल.
१९१२	१३,७५,८३,१००	६७,२३,६५५	१४,४३,०६,७५५
१९१३	१७,९०,०९,७७०	५९,३१,७२५	१८,४९,४१,४९५
१९१४	१७,८८,६९,९३५	५९,३१,७२५	१८,४८,०१,६६०
१९१५	१३,४४,४१,३७६	४४,७४,९६०	१३,८९,१६,३३६
१९१६	……	……	६५,००,००,०००

उपज प्रत्येक साले (१९०९ थी १९१६) उपजी छे, तेमां जकात अने दाणवेरो तथा स्टाम्पनी उपज केटली आवी ते बतावनारो कोठो. आंकडा पौंडमां छे.

साल.	कस्टम अने एक्साइझ (दाण).	स्टाम्प.	कुल.
१९०९	५,८१,९३,०००	९८,३०,०००	६,८०,२३,०००
१९१०	६,२१,४८,०००	९९,२७,०००	७,२०,७५,०००
१९११	६,३२,७८,०००	१,०८,५९,०००	७,४१,३७,०००
१९१२	६,८३,२३,०००	१,२२,७७,०००	८,०७,००,०००
१९१३	७,०३,७५,०००	१,२३,८९,०००	८,२७,६४,०००
१९१४			

खर्चनो कोठो. ता. ३१मी मार्चे आखर थता वर्ष १९१२थी १९१६ सुधी.

साल.	चालु तेमज चालु नहि एवुं साधारण खर्च.	लश्करी वगेरे असाधारण खर्च.	कुल.
૧૯૧૨	૧૩,૭૫,૮૩,૧૦૦	૬૭,૨૩,૬૫૫	૧૪,૪૩,૦૬,૭૫૫
૧૯૧૩	૧૭,૯૦,૦૯,૭૭૦	૫૯,૩૧,૭૨૫	૧૮,૪૯,૪૧,૪૯૫
૧૯૧૪	૧૭,૮૮,૬૯,૯૩૫	૫૯,૩૧,૭૨૫	૧૮,૪૮,૦૧,૬૬૦
૧૯૧૫	૧૫,૪૯,૨૧,૪૮૫	૫૦,૨૧,૧૭,૧૦૦	૬૫,૭૦,૩૮,૫૮૫
૧૯૧૬	......	......	૬૫,૦૦,૦૦,૦૦૦

साधारण अने असाधारण खर्चना आंकडामांथी चार बाबतोना खर्चनी विगतना आंकडानुं पत्रक नीचे प्रमाणे छे:—

साल.	स्थळ सेना. पौंड.	जळसेना. पौंड.	स्पिरिटनी जकातमांथी पेटा संस्थानोने अपायलो हिस्सो. पौंड.	देवा खाते. पौंड.
૧૯૦૯	૪,૩૪,૩૧,૩૯૫	૨,૦૯,૯૬,૬૦૫	૬૦,૨૫,૪૭૫	૮૬,૫૮,૭૬૦
૧૯૧૦	૪,૦૪,૦૯,૦૩૦	૨,૨૧,૦૮,૮૧૫	૯૦,૦૦,૦૦૦	૧,૧૨,૪૮,૮૧૦
૧૯૧૧	૪,૦૮,૧૪,૯૮૫	૨,૨૯,૦૧,૬૮૫	૮૧,૭૪,૬૩૫	૧,૪૨,૮૭,૪૦૦
૧૯૧૨	૪,૭૨,૬૩,૪૩૫	૨,૩૫,૨૧,૮૩૫	૯૭,૫૩,૩૫૫	૧,૨૦,૦૧,૬૩૦
૧૯૧૩	૭,૩૮,૩૩,૨૬૫	૨,૪૦,૧૨,૬૯૫	૧,૦૧,૭૩,૯૨૫	૧,૨૧,૭૭,૮૬૫
૧૯૧૪				

मार्च ३१, १९१५ आखरे उपज अने खर्चना आंकडानो अडसट्टो नीचेना पत्रकमां आप्यो छे. १९१४ ना एप्रिलमां ते मंजुर करवामां आव्यो छे. आंकडा मार्कमां छे. २०.४२८ मार्क—१ पौंड.

रेवेन्यु–उपज.		खर्च.	
प्रकार.	मार्क्स.	प्रकार.	मार्क्स.
१ साधारण–चालु.		१ असाधारण–चालु.	
पोस्ट अने टेलीग्राफ ...	८८,१२,८६,५००	पार्लामेंट ...	२२,३५,८३३
सरकारी छापखानुं ...	१,३८,८५,०००	चान्सीलरी ...	३,२४,२९०
रेलवे ...	१६,२२,४६,०००	परकीय राज्यो संबंधी खातुं ...	२,०४,३१,५३७
प्रकीर्ण ...	८,००,५१,९०६	होम आफिस ...	९,९४,१४,३७४
ट्रेझरी खातानी उपज ...	२,२६,५५,४२,२६५	कोलोनियल आफिस ...	२९,७३,९३९
		अधिराज्यनी स्थळसेना ...	८७,१८,०५,७८९
		अधिराज्यनी जळसेना ...	२२,१०,६२,६१७
		न्यायखातानुं प्रधानमंडळ ...	२८,०७,३०५
		अधिराज्यनुं तोशाखानुं ...	४,७८,७४,३४३
		अधिराज्यनुं देवुं ...	२४,९४,१३,८०६
		हिसाब तपासनारुं खातुं ...	१३,४०,०५८

		पेन्शन फंड खातुं ...	१४,५२,७६,९२०
		पोस्ट अने टेलीग्राफ खातां ...	७५,०६,७७,२४८
		सरकारी छापखानुं ...	१,०१,२३,६९१
		रेलवे खातुं ...	११,४५,१६,८६०
		रेलवे आफिस ...	४,७८,६९०
		तोशाखानानुं खर्च ...	१२,१६,२५,०८४
		जाथुनुं एकंदर खर्च...	२,६६,२९,२१,०९५
		२ कुल Transitory...	७४,००,९०,५७६
कुल चालु उपज...	३,४०,३०,११,६७१	कुल चालु खर्च...	३,४०,३०,११,६७१
२ कुल असाधारण अथवा फालतुं...	९,२७,०२,०००	३ कुल असाधारण अथवा वधारानुं...	९,२७,०२,०००
एकंदर सर्वाळो मार्कस...	३,४९,५७,१३,६७१	एकंदर सर्वाळो मार्कस...	३,४९,५७,१३,६७१
=पौंड...	१७,४७,८५,६८३	=पौंड...	१७,४८,८५,६८३
लडाइ शरु थई त्यारथी चालु उपज पौंड...	१३,४४,४१,३७६	यूरोपनुं महायुद्ध शरु थयुं त्यारथी चालु खर्च पौंड...	१५,४९,२१,४८५
वधाराना बजेटमां जणावेली उपज पौंड...	४४,७४,९६०	वधारो बजेट प्रमाणे खर्च ,, ...	५०,२१,१७,१००
		तेमां लोन कृहाडी मेळवी लीधा ,, ...	४९,८०,९२,१३९
		वधाराना खर्चना बजेटमां युद्ध खाते गणेला पौंडनी रकम ...	५०,००,००,०००

जर्मन अधिराज्यनां पेटानां संस्थानो (कान्स्टीटुअंटस्टेटो) पासेथी (कस्टम, एक्साइझ) दाण वगेरेना बदलामां, रैयत पासेथी माथा दीठ वेरो, वसुल करवामां आवे छे ते, कया संस्थान पासेथी, केटला पौंडनी रकम १९१३नी सालना अंदाजीपत्रकमां दाखल करवामां आवेली तेनुं पत्रक.

प्रान्त.	पौंड.	प्रान्त.	पौंड.
प्रशिया ...	८०,१८,२०५	ओल्डनबुर्ग ...	९८,०००
बवेरिया ...	१२,५०,७४०	स्वार्झबुर्ग-रुडा-	
सक्सनी ...	९,५०,४९५	लस्टाट ...	१९,५४५
वूर्टटमबर्ग ...	४,५३,८५५	वाल्डक ...	१२,०२५
बेडन ...	४,२४,०००	रोइस्स (ग्रीझ)	
हर्स्स ...	२,५२,८७५	(वडी शाखा) ...	१४,०१५
मकलनबुर्ग-स्वेरिन.	१,२२,५३५	रोइस्स (जेरा) न्हानी	
सक्स-वाइमार ...	३३,२४५	शाखा ...	३०,०५५
मकलनबुर्ग-स्ट्रेलिट्स.	२०,४५५	शौमबर्ग-लिप्प ...	९०,३०
ब्रनश्विक ...	९४,०००	लिप्प ...	२९,२२०
सक्स-माइनिंगन ...	५३,८०५	लुबेक ...	२३,७००
सक्स-आलटनबर्ग ...	४२,१५५	ब्रेमन ...	६२,२६५
सक्स-कोबर्ग-गोथा.	५०,७३०	हामबर्ग ...	२,१४,२७०
आनहाल्ट ...	६२,५७५	आलसेस-लारेन ...	३,६१,४८५
स्वार्झबुर्ग-सोनडर्से			
हाउझन ...	७,६८५	कुल ...	१,२७,७०,९६५

जर्मनीमां नाणांनां कागळियां.

जर्मनीमां नाणांनां कागळियां (Capital Issues) नीकळयां तेना मूल्यनी १९१३ना पहेला तथा बीजा छ मासना आंकडाना मुकाबला साथे १९१४ना पहेला छ मासना आंकडानी मेळवणीः—

	१९१३ पहेला छ मास.	१९१३ना बीजा छ मासनो आंकडो.	१९१४ना पहेला छ मासनो आंकडो.
खरुं मूल्य ...	१,७१,५०,००,०००	७५,२०,००,०००	१,८५,५०,००,०००
बजार भावे मूल्य ...	१,८४,२०,००,०००	८३,००,००,०००	२,०२,७०,००,०००
		परदेशी कागळियांना भाव.	
	३४,७०,००,०००	२५,७०,००,०००	३४,७०,००,०००
		मुनिसीपल लोन.	
	२७,१०,००,०००	१३,७०,००,०००	३६,१०,००,०००

सेना

देशना रक्षणने अर्थे आखी मरद वस्तीने माथे लश्करी नोकरी करवानी फरज नांखेली छे. मरदने १७ वर्षनुं वय थाय त्यारथी लश्करी केळवणी आपवामां आवे छे, त्यांथी सैनिक तरीके दाखल थइने ४५ वर्षनुं वय थाय त्यां सुधी लश्करमां सामेल रहेवुं पडे छे.

सन १९१३ नी सालमां सलाहशान्तिना समयनी सेनानी विगत नीचे प्रमाणे छेः—

सेनानो प्रकार.	आफिसरो.	आफिसरो अने सैनिको.	घोडा.
पायदल ...	१६,३६१	५,१५,२१६	६,१५२
घोडेसवार ...	२,८७७	८५,५९५	८०,२४८
आर्टिलरी–तोपखानुं ...	४,७५५	१,२६,०४२	४५,९९८
पायोनियर्स ...	८७०	२४,०१०	६५०
लश्करी व्यवहार चलावनारी टोळी–Communication Troops	७५७	१८,९४९	२,४६९
कवायती (Train) ...	४७८	११,५९२	७,५६१
खास बंधारणवाळा special formations.	६१०	३,८२५	...
Non-regimental छूटा ...	३,५४५	५,५५१	...
कुल...	३०,२५३	७,९०,७७८	१,५७,८१६

सन १९१४मां जर्मन राज्यनी सलाहशान्तिना समयनी सेनानुं पत्रक:—

	आफिसरो.	नन कमीशन्ड आफिसरो अने माणसो.	घोडा.
पायदल. २१७ रेजिमेंटो ...	१६,९२४	४,७१,९००	४,८२१
राइफल्स (जागर) १८ बटेलियनो...	६२३	१५,२७६	३९६
मशीनगन (यांत्रिक तोपो) सक्शनो २७ ...	१३८	२,३६५	१,००१
जिल्लानां मुख्य स्नानो ३१७. ...	१,०२६	६,७२९	...
घोडेसवार (कॅवलरी) ११० रेजिमेंटो.	३,७०१	८२,०९१	८०,५१४
फील्ड आर्टिलरी–तोपखानुं, १०० रेजिमेंटो ...	४,६९२	८६,६७६	५७,३३५
फूट आर्टिलरी, २६ रेजिमेंटो ...	१,६१२	३६,७४४	३,८१८
पायोनियरो, ३५ बटेलियनो ...	१,२२२	२५,२९४	१,१६१
रेलवे, टेलीग्राफ, अने बलुन युनिट...	१,३७६	२६,०८७	२,७७०
ट्रेन, २६ बटेलियनो ...	६४९	११,९५१	८,२३६
न्हानी प्रचूर्ण कार ...	७४८	३,११२	...
स्टाफनां माणसो अने नोकरो वगेरे...	२,६६१	१,७१७	...
कुल ...	३६,०८८	७,६९,९३८	१,६०,०९२

आ सिवाय, दरियापारनां संस्थानोनी फोज छे, अने तेने खास स्टाफ छे ते उपरनी गणत्रीमां दाखल कर्युं नथी. जर्मन चान्सेलरनी हकुमतमां ते मूकेलुं छे, तेमां ३४० आफिसरो, अने २,२५० जर्मन ननकमिशण्ड आफिसरो अने माणसो छे; तथा ३,८३० देशी सिपाइयो छे. त्यां जे आफिसरो राख्या छे ते जर्मनीनी फोज माहेलामांथी मोकलेला छे. साउथ वेस्ट आफ्रिकानी फोजमां १५० आफिसरो अने २,००० जुदी पदवियोना बधा जर्मनो छे. वळी त्यां ६०० नेटिव पोलिस राखी छे, तेना उपरी आफिसरो गोरा राख्या छे. आ पोलिस घणुंकरीने त्यां न्हानां न्हानां संस्थानो छे त्यां मूकवामां आवी छे.

जर्मन सैन्यबंधारण.*

एक कंपनी=	२७० माणस.	
एक बॅटेलियन=	४ कंपनी,	१,०८० माणस.
एक रेजीमेंट=	३ बॅटेलियन,	३,२४० माणस.
एक स्क्वाड्रन=	१८० माणस.	
एक घोडेसवारनी रेजीमेंट=	४ स्क्वाड्रन,	७२० सवार.
एक ब्रिगेड=	२ रेजीमेंट	(६ बॅटेलियन) ६,४८० माणस.
एक घोडेसवारनी ब्रिगेड=	२ रेजीमेंट.	
एक बॅटरी=	६ तोपो, अथवा (howit zers).	
एक डिविझन=	२ ब्रिगेड	(१२ बॅटेलियन)

+१२ बॅटरी, ४ एम्म्यूनिशन कॉलम (युद्धसामग्री खातुं) +मशीनगन बॅटरी +१ कंपनी. पायोनियर्स (२७०) +४ स्क्वाड्रनो +१ बेरर कंपनी. +एक ब्रिजिंग ट्रेन (पुल बांधवानां साधनोनी ट्रेन). +स्टाफ (१००).

एक कॉर (One Corps)= २ डिविझन. +भारे तोपखानुं +टेलीग्राफ डिपार्टमेंट—तारखातुं +एम्म्यूनिशन कॉलम—दारुखानानी टुकडी +१ राइफल बॅटेलियन स्टाफ (३३०).

एक घोडेसवारनुं डिविझन= ३ ब्रिगेडो (६ रेजिमेंट) + ३ बॅटेलियनो +१ मशिनगन बॅटरी +२ पायोनियर डिटाचमेंट +१ युद्धसामग्रीनुं खातुं (एम्म्यूनिशन कॉलम).

सेनानी गणत्रीनो सार.

---

* एडवोकेट आफ इंडिया आकटोबर २८, १९१४.

डिविझनः—१७,००० माणसो, ४,००० घोडेसवारो, ६०० वीहीकल (गाडां), अथवा १२ बॅटेलियनो, ४ स्क्वाड्रन, १२ बॅटेरियो.

कॉरः—३६,००० माणसो, ९,००० घोडेसवार, १,२०० वीहीकल (गाडां), अथवा २५ बॅटेलियनो, ८ स्क्वाड्रनो, २४ बॅटेरियो.

कॅवलरी डिविझन—घोडेसवारनुं डिविझनः ५,०००माणसो, ५,३०० घोडा, २०० गाडां, अथवा २४ स्क्वाड्रन, २ बॅटेरियो.

आर्मीकॉर कंप्लीट=परिपूर्ण सेनानो समूह, तेने लगतुं सारवार करनारुं खातुं अने ट्रेनोः—४१,००० माणसो १४,००० घोडा, २,४०० वीहिकल (गाडां).

आखा साम्राज्यना सेनाविषयक विभाग १० करवामां आव्या छे, अने तेओने किल्लेबंधीवाळां स्थानोमां राखवामां आवे छे.

नौकासैन्य.

मार्च ३१, १९१३ ने दिवसे, ३,११,९१३ नौकासैन्यनी गणत्री हती.

ब्रिटिश नौकासैन्यथी बीजी पदवीए जर्मनी नौकासैन्य छे.

सन १९०९मां	युद्धनौका	८३,१८४	टनना मापनी	हती.
त्यारे ब्रिटिशनी	,,	९२,९९७	,,	,,
सन१९१०मां जर्मन	,,	१,०१,८१०	,,	,,
त्यारे ब्रिटिश	,,	१,७६,५८२	,,	,,

सन १९१३ नी सालमां बधा प्रकारना ७३,११५ जळयोद्धानी संख्या हती. जळसेनानुं १९१३–१४नी सालनुं खर्च ४६,७३,६३,८४० मार्क लेखायुं छे. तेमां नवी नौका बनाववाने माटे २२,८७,१०,००० मार्क गण्या छे.

जर्मन नौकाबळनुं सालवार खर्च.

	पौंड.
१९०९	२,०९,९६,६०५
१९१०	२,२१,०८,८१५
१९११	२,२९,०१,६८५
१९१२	२,३५,२१,८३५
१९१३	२,४०,१२,६९५
१९१४	२,४३,९३,६०७

सन १९०९थी ते १९१४ सुधी नौकाबळना खर्चना आंकडा प्रतिवर्षे वधताज गया छे. ए उपरथी जर्मनी पोतानुं बळ वधारवा केवी धारणा राखे छे ते जणाई आवे छे.

आ वर्षनी नौकासेना नीचे प्रमाणे थशे.

१ ली स्क्वाड्रन ८ ड्रेडनॉटनी Wilhems haven वील्म्स हेवनमां.

२ जी ,, (at Kiel, consisting of the Dreadnought Westfalen and either five Six oldest ships) कील खातेनी, तेमां वेस्टफालन ड्रेडनॉट अने बीजी जूनी पांच के छ मनवारो थइने ८ थाय छे.

३ जी स्क्वाड्रन कीलमां ८ नवां वहाणोनी.

जर्मन नौकाबळनी यादी.

वर्ग.	प्रत्येक सालनी आखरे उपयोगी रहेला.		
	१९१३	१९१४	१९१९
ड्रेडनॉटो ...	१७	२१	२७
युद्धनां वहाणो ड्रेडनॉट थता पहेलां बंधायलां ...	२०	१९	१९
जूनां अने किनारे भ्रमण करनारां लडायक वहाणो ...	२+७	२+७	...
तोपो सहितनी क्रूझरो ...	९	५	५
प्रोर्टकटेड क्रूझरो ...	३६	३०	३४
डिस्ट्रोयरो ...	१४०	आशरे १५०	१६४
जूनी टारपीडो बोट ...	४७	४७	४७
सबमरीन (मगरी) ...	२७	आशरे २०	?

आ यादी पैकी केटलांकनो नाश थई गयो छे, अने केटलांक त्यारपछी नवां पण उमेरायां छे.

जर्मनीनी तोपो ४,०००

स्थल–सैन्य.	जळसैन्य.	
५९,००,०००	७२,८८९	चालु.
	८०,०००	नोंखा राखेला.
	१,५२,८८९	

तेमां सलाहशान्तिनी वेळाए

राखवामां आवती ८,१४,०००

विग्रहने समये काम लागे एवी. ५९,००,०००

लडायक वहाणो २३८

उपर प्रमाणे जर्मन स्थलसेना अने जळसेनानी हकिकत छे. तेमां हवणां घणो फेरफार थई गयो छे. घणा सैनिको मार्या गया छे, घणा केद पकडाया छे, तेनी खोट पूरी पाडवाने निशाळमां शीखता काची वयना छोकरा अने म्होटी वयना घसाई गयेला वृद्ध गणाता पुरुषोनी भरती करवा मांडी छे, तोपण सैन्य वधारवाने घणां फांफां मारवां पडे छे. हवे थाक्यानां गाउ थया छे. तेनी सामे जेओ लडे छे तेओनी साथे इलायदी सलाह करवानां फांफां मारे छे. बेल्जियमनो जे प्रदेश हवणां तेणे दबाव्यो छे ते पाछो आपवा अने बीजुं जे नुकसान कर्युं छे ते भरी आपवानी शरते सलाह करवा कहेण कर्यां पण शूरा बेल्जियमे चोख्खी ना पाडी छे.

जर्मन नौकासेना पण कीलनी खाडीमा संताई पेठी छे. बलिष्ट ब्रिटिश जळसेना जे आखी पृथ्वीना जळनी महाराणी लेखाय छे ते तेनो नाश करवाने ताकीने बेठेली छे, तेथी तेनाथी माथुं कहडातुं नथी.

आ प्रमाणे जर्मन स्थळजळसेनानी स्थिति छे.

यान्त्रिक रथ–(मोटरकार).

नवीन यूरोपीय युद्धप्रसंगमां मोटरकारो घणी उपयोगी थई पडी छे. युद्धसामग्री लाववा लई जवामां मुख्यत्वे करीने तेनो उपयोग थाय छे. यान्त्रिक तोपो गोठवीने युद्धमां ते झोकाववामां आवे छे. जर्मननी लश्करी न्हानी टुकडियो उपर टूटी पडवाने बेल्जियमे आवा रथोनो सारो उपयोग कर्यो हतो. जर्मन लश्करमां तेओए त्रास वर्ताव्यो हतो.

जर्मनोए पण आवी कारोनो उपयोग करवा मांड्यो छे. तेमनी म्होटी तोपो भारे होवाथी लई जवा लाववानी अडचणने लीधे बहु उपयोगी थई पडत नहि पण यान्त्रिक रथोना आश्रयथी तेओ लीग, नामुर अने आण्टवर्पने घेरो घालवामां फावी गया छे.

मोटरकारोनो जर्मनो उपयोग करे छे. तेनी सामे मित्र राज्यो पण विशेष बळथी ते झोकावा लाग्या छे. ब्रिटिश सरकारे प्रारंभमां २,०००

कारो मोकली हती. त्यारपछी प्रत्येक अठवाडिये २०० सुधी मोकलवानुं जारी राखेलुं छे. मित्र राज्यो पण तेवी ज उलटथी आ उपयोगी रथोनी भरती करी तेनो उपयोग करे छे.

जर्मनीनी कारो भागे छे, टूटे छे, पकडाई जाय छे तेम ते पण खोट पूरी पाडवाने प्रयत्न करयां जाय छे, पण पेट्रोलियम आदि सामग्रीनो टोटो प्रतिदिवस वधतो जाय छे.

विमान बळ.

१९१४ना जुलाइमां विमान बळनी ४ बॅटेलियनो हती. तेम ज नीचे जणावेलां जिल्ला स्थानोए तेनी कंपनियो राखी हती.

एक्स ला शापेल, कोलोन, हनोवर, ईन्स्टरबुर्ग, कोनिग्सबुर्ग, डार्मस्टाट, ग्रौर्डनट्स, फ्राइबुर्ग, ज्रुटनबर्ग, मट, पोझन, स्टासबुर्ग, अने त्रण बीजां.

एरोप्लेन अने तेना खेडनारानी संख्या:—

२११ मोनोप्लेन; २६४ बाईप्लेन;

विमान खेडनारा सुमारे २०० लश्करी माणसो. खानगी विमान ८० तथा ते चलावनारा ३५० आ सर्वे युद्धप्रसंगमां उपयोगी थयां छे. वळी नौकासेनानां विमान ४६, अने तेना खेडनारा २२.

जर्मन एरशिप त्रण प्रकारनां छे. १ झपलिन, २ स्कुटेलान्झ (Schutte-Lanz), अने ३ पारसेवाल. ज्यारे युद्धनो प्रारंभ थयो त्यारे ८ झपलिनो तैयार हती, अने १ बंधाती हती. ३ स्कुटेलान्झ हती, अने ५ पारसेवाल (तेमां १ बंधाती हती). १९१५मां ४ खानगी पुरुषोनी झपलिनो अने पारसेवाल वधी, अने ते उपरांत ६ बंधाती हती. कुल ५४ विमान चलावनारा हता. झपलिन बगाडो करवाने माटे घणुं उपयोगी छे, केमके तेना म्होटा कदने लीधे, ते बे टन बोजो उपाडी शके छे अने तेटला टन बाम तेमां भरेला होय, अने

प्रत्येक बाम १०० रतल वजननो एवा २५ के ५० बाम लइने कोई शहर के स्थान उपर जइने नांखे तो नुकसान करी शके छे तथापि छूपां छवायां चोरनी पेठे काम करतां सपडाई जवाना भयमां रहे छे. ब्रिटिश विमान तेना उपर सारी रीते फावी जाय छे. झपलिन ५०थी ते ५५ माइल एक अवरमां गमन करी शके छे, त्यारे ब्रिटिश विमान ८०थी ११० माइल सुधी एक कलाकमां पहोंची जाय छे. कनेडामां नवी युक्ति शोधी कहाडी छे तेने अनुसरीने बनेला ब्रिटिश विमान १२० माइलनी झडपवाळां बने छे. तेनो झपाटो सांखवाने झपलिन समर्थ थई शकती नथी.

हमणां जर्मनीए नवीन विमानो बनाव्यां छे. तेमां एक (मशीन-गन) यान्त्रिक तोप सज्जड जडी लीधेली होय छे. ते जे वाजुए ताकवी होय छे ते वाजुए आखा विमानने फेरववुं पडे छे. हवणां बे ब्रिटिश विमानो, देखरेख राखवाने आकाशगमन करतां हतां तेनी पछवाडे, आवां छ जर्मन विमान पड्यां पण तेओने हंफावीने, १२० माइल कलाके जनारां ब्रिटिश विमानो पोताने धारेले स्थाने जई पहोंच्यां.

व्यापारी स्टीमरो तथा वहाणोनी विगत.

	संख्या.	टन.
स्टीमरो—		
लाकडां वगेरेनी बनावटनी	९	२,१४९
लोखंडनी बनावटनी	१६३	९९,४७०
गजवेलनी बनावटनी	१,८४७	४६,४९,४३१
	२,०१९	४७,४३,०४६
वहाणो—		
लाकडां वगेरेनी बनावटनां	२१	११,१३३
लोखंडनी बनावटनां	२०	२९,१०४
गजवेलनी बनावटनां	२६१	३,०९,७७८
	३०२	३,३९,०१९
स्टीमरो अने वहाणो थइने	२,३२१	५०,८२,०६१

उद्योगमां रोकायलां माणसो.

जर्मनीमां उद्योगमां मंडेलां माणसोमां पुरुषो तथा स्त्रियोनी संख्या:—

पुरुषो	...	१,८५,९९,२३६	सेंकडे ६६.२१ सरेराश.
स्त्रियो	...	९४,९२,८८१	,, ३३.७९ ,,
		२,८०,९२,११७	१००

वस्तीना प्रमाणमां (६,४९,२९,९९३) कया उद्योगमां केटला टका लोको रोकाया छे तेनी विगत:—

खेतीवाडीमां	...	१५.९८	धातु अने संचाकाममां ...		३.१८
व्यापारमां	...	२.८७	इमारतो अने बांधकाममां.		३.१८
Conveyance गाडीना कारखानांमां		१.३२	वणवा कांतवाना काममां...		१.७१
खनीज अने खाणोमां	...	१.४८	पोशाक बनाववाना काममां.		२.४५

जेटला लोको (२,८०,९२,११७) धंधामां रोकाया छे तेमांथी धंधावार केटला टका थाय छे, तेनी विगत:—

खेतीवाडीना	...	३५.११	धातु अने संचाकामना ...		६.९९
व्यापारना	...	६.३	बांधकाम वगेरे	...	६.९९
गाडीनां कारखानांना	...	२.८९	वणवा कांतवानां कारखानांना		३.७५
खनीज अने खाणोना	...	३.२५	पोशाक बनाववाना	...	५.३९

ट्रेड युनियन एटले धंधानुं संपीलुं मंडळ स्थपायलुं छे, तेमां जर्मनी पेहेले नंबरे आवे छे. यूरोपना १२ मुख्य व्यापारी देशो अने अमेरिकानुं युनाइटेड स्टेट्स, एम मळी १३ देशोमां आ रेवाज प्रसरेलो छे. जर्मनीनी ३७,९१,६६९ मेम्बरशिपो अने वस्तीना प्रमाणमां तेनी सरेराश ५.८ आवे छे. आ बाबतमां तेनो २ जो नंबर आवे छे.

माल बनाववानां कारखानां.

जर्मनीना घणाखरा लोको विद्वान्, उत्साही, अने उद्योगी छे. तेओए थोडां वर्षनी अंदर, चीजो बनाववानां कारखानां झपाटाबंध वधारी दीधां छे. देशमां, नाना प्रकारनी निपज उत्पन्न थाय छे, तेनो उपयोग तेओ घटे तेवो करवाने पाछीपानी कहाडता नथी.

ल्होडानां कारखानां बवेरिया अने सॅक्सनीमां मुख्यत्वे करीने छे. रेनिश प्रशियामां गजवेल–तीखुं–खरुं ल्होडुं निपजे छे. एज प्रमाणे, जुदे जुदे ठेकाणे पहेरवा ओढवानां कपडां बनाववानां सूतराउ, रेशमी, अने उनना ताका वणवानां कारखानां छे. काच अने माटीनां वासण, अने बीजी चीजो बवेरियामां घणी बनाववामां आवे छे. रसायणी पदार्थो, घडियाळो, अने नाना प्रकारनां रमकडां बनाववानां कारखानां सॅक्सनीमां छे. सोना रूपानो सामान बर्लिन अने आरचाफेनबर्गमां बनाववामां आवे छे. दारु (बियर) गाळवानां कारखानां बवेरिया अने प्रशियामां छे. संचाकाम, एनजीनो, रेलवेने लगतो बधा प्रकारनो सामान, जथाबंध बनाववामां आवे छे. आ कामभां तेओ ब्रिटिशथी ज उतरती पंक्तिमां छे. विशाळ व्हाणो बनाववाने माटे इलायदां स्थान बनाववामां आव्यां छे. कपासनो माल, कापड वगेरे बनाववामां १८७१ मां फ्रान्स चडियातुं हतुं, तेने जर्मनिये त्यारपछी, पाछळ पाडी नांख्युं छे. १९०५ नी सालमां ९० लाख त्राको (स्पिंडळ) हती. आ सालमां १,९१,००,००० पौंडनुं कापड बनाववामां आव्युं हतुं. कापड सुतर बनाववानी मिलो घणे ठेकाणे स्थापवामां आवेली छे.

उन, शण अने अंबाडानो माल बनाववानां कारखानां स्थापेलां छे, तेमां बनतो माल देशने पूरो पाडी शकातो नथी तेथी परदेशथी मंगाववो पडे छे. सन १८९५ मां आ कारखानामां लगभग पांच

लाख पुरुषो अने पांच लाख स्त्रियो काम करवाने रोकायां हतां. १८९७ मां माल बनाववामां आव्यो तेमां फलालन, बकस्किन अने भातभातना ताका तैयार करवामां आवेलां तेनी किंमत १,८०,००,००० पौंडनी थई हती. उननो मोजां अने पेहेरण वगेरे पोशाकनी चीजो सन १९०९ नी सालमां १,३०,००,००० पौंडनी निकाश करवामां आवी हती. लिनन जर्मनीमां घणुं बनतुं हतुं पण हमणां तो ग्रेट ब्रिटन, फ्रान्स, अने आस्ट्रिया हंगेरिये तेने पाछळ पाडी नांख्युं छे.

शण अने अंबाडाना मालनी १९०९ मां

२,७६,००० बारीक त्राको हती.

२२,३०० ह्याण्डलुम (हाथथी वणवानी) शाळो हती.

१७,१०० संचानी मददथी चालती शाळो (Power looms)

लिनन अने अंबाडानो माल १९०९नी सालमां २० लाख पौंडनो निकाश करवामां आव्यो हतो. आ कारखानां घणांखरां बर्लिन, बॉन्न, ब्रन्सवुइक, अने हैमबर्गमां छे. हवणां तो एनो बहु विस्तार थयो छे.

काचुं रेशम जेटलुं जोइये एटलुं जर्मनीमां निपजतुं नथी तेथी बहारथी आयात करवुं पडे छे.

कागळ बनाववानां कारखानां तो ज्यां त्यां जोवामां आवे छे. १८९९ मां कागळ बनाववानी मिलो १,०२० हती. सन १९०९ मां ३७ लाख पौंडना कागळ बहारना देशोमां निकाश करवामां आव्या हता, तेम ज, ७ लाख पौंडनो माल आयात करवानी पण अगत्य पडी हती. चामडांनां कारखानामांथी बूट अने श्युझ बनाववानां घणां ठेकाणां छे. झीणी छालनां मोजां पण सारां बनाववामां आवे छे अने तेनी निकाश सारी थाय छे.

बर्लिन अने मेन्झमां घरशणगारनो सामान (फरनिचर) सारो बने छे. बवेरियामां नाना प्रकारनां रमकडां बनावे छे. ब्लॅक फोरेस्टमां

घडियालो बने छे; नरेमबर्गमां जथाबंध पेन्सिलो बनावे छे. नाना प्रकारनी सुगंधीनी चीजो बर्लिन अने फ्रंकफोर्टमां बनावे छे; कोलन वाटर पण त्यां ज बने छे.

खांड बनाववामां आवे छे ते बीटरुटनां कारखानां १९०९ मां ३७६ हतां तेमां काची खांड अने गोळ बनावेलो तेनी गणतरी २६,४३,५३१ टन (मिट्रिक) थई हती. धोयली चोख्खी खांड १७,११,०६३ टन थई हती.

दारु गाळवानां कारखानां १९०९—६ मां ९,९९९ हतां तेमांथी १,०१,७०,९०,००० ग्यालन दारु बनाववामां आव्यो हतो. बवेरियामां ६,००० दारु गाळवानी भट्ठियो हती तेमां ३९,२०,००,००० गॅलन दारु निपज्यो हतो. आ सिवाय घणे ठेकाणे भट्ठियो छे अने तेमां जथाबंध दारु गाळवामां आवे छे.

पेट्रोलने बदले मोटोरमां (Benzol as a motor spirit) बेनझोल अर्क वापरे छे. coke ovans मां चा बनाववामां आवे छे. १९०७मां जर्मनीनो २ प्रयुत गॅलन बेनझोन बनतो हतो तेने बदले १९११मां ६ प्रयुते पहोंची गयो छे. १७ टन कोलसामांथी १ गॅलन अर्क बनावी शकाय छे. आवा चूला जर्मनीमां घणा चालता राख्या छे. ६ प्रयुत गॅलन एक वर्षमां जर्मनी आवो अर्क बनावी शके छे.

एकलो alcohol मादक अर्क मोटोरमां सारी रीते उपयोगी थई पडतो नथी, वखते मोंघो पडे, पण बेनझोल साथे मेळवीने वपराया तो सारी रीते चाली शके छे पण मोटोरनी बनावटमां फेरफार करवो पडे एम छे.

पेट्रोलने ठेकाणे बेनझोल वापरे अने ते माटे कोलसानो जथो होय तो ज ते बनी शके एम छे.

१०० प्रयुत वर्षमां बेनझोल बनावी शके छे. सरकारनी

देखरेख राखी कंपनियो पासे आवो अर्क बनावरावे तो जर्मनीने मोटोर चलाववाने टोटो पडे एम नथी लागतुं. कारखानां चलाववाने परदेशी काचो माल तेमने मळी शकतो नथी तेथी कारखानां बंध पडी गयां छे. लोको पायमाल अने कायर थई गया छे. लडाईमां मारया गयेलानी संख्या वधी पडतां घणां कुटुम्बो निर्वंश जवानो समय आव्यो छे.

टपाल, टेलीग्राफ, अने टेलीफोन खातां. (१९११मां)

पोस्ट आफिसो	४०,९४७
टेलीग्राफ आफिसो	४६,४४४
वायरलेस स्टेशनो	१४
टेलीफोन कॉल स्टेशनो	३७,९७०
टपालना कागळोनी व्हेंचणी थई....	९,९९,४१,००,०००
डीलीवरी आर्डरनां रोकड नाणां....	६४,०१,००,००० पौंड
मनी आर्डर	४,६२,६९,००,००० पौंड
तार मोकलवामां आव्या	४,९९,२३,००० सं०
तार आव्या	४,९६,४३,००० ,,
त्रणे खाताना नोकरोनी संख्या....	३,१०,३६३

रेलवे (स्थळमार्ग).

सन १८३५ मां मात्र चार माइलनी रेलवे नुरेमबर्गथी फर्थ सुधी बांधवानो प्रारंभ थयो. १८३९ मां ७१ माइल थई. त्यारपछी वधती जतां १९०१ मां ३४,४७० माइल बंधाई छे, तेमां खानगी साहसनी २,५७९ माइल छे. आ रेलवे ४ फीट ८½ इंच पहोळाईनी छे. १९०३ नी सालमां सांकडा मापनी २½ फीटनी १,२१८ माइल बंधाई हती, तेमांथी ५३७ माइल सरकारी वहीवट नीचे हती. रेलवेनो वहिवट चलाववाने २० जथा बांध्या हता, अने बेसनाराओ पासेथी

तथा मालनो दर जुदो जुदो लेवातो हतो ते अनुकूळ पडतुं नहतुं तेथी १९०७ मे ता० १ थी सरखो भाव एम करी नांख्यो के प्रथम वर्गना उतारुनो दर प्रतिमाइले १½ पेन्स; बीजा वर्गना ७ पेन्स; त्रीजा वर्ग माटे ½ पेन्स; अने चोथा वर्ग माटे १¼ पेन्स. आ भाव सामान्य (आर्डीनरी) ट्रेनोनो छे. पण एक्सप्रेसनो भाव ९३ माइल करतां वधारे छेटाने माटे उपरना बे वर्गोने माटे वधाराना २ शिलिंग, ते करतां ओछा अंतरने माटे १ शिलिंग लेवानुं ठराव्युं. त्रीजा वर्ग माटे १ शि. ६ पेन्स वधाराना कर्या. चोथा वर्गना उतारुने आ ट्रेनोमां दाखल करता नथी. १९०३ मां ३७,१०,८४,००० टन माल उपाडवामां आव्यो हतो, तेनी उपज ६,८०,८९,००० पौंड थई हती. उतारुनी संख्या ७९,७६,८४,००० हती, तेना २,९९,००,००० पौंड आव्या हता.

सन १९१२ मां ५६,०९२ किलोमिटर (३५,३८० माइल) सरकारी रेलवे, अने ३,७०१ अथवा २,३०० माइल खानगी साहसनी थई, कुल ३७,६८० माइल रेलवे बंधाई छे. ते उपरांत सांकडा मापनी २,२१९ माइलनी छे. सन १९११ मां रेलवेनी उपज, ३,३७,१०,००,००० मार्क्स थई हती, अने खर्च १९,२०,००,००० मार्क्स थयुं हतुं. एक किलोमिटर रेलवे बांधवा माटे खर्च २,९९,३०० मार्क थाय छे.

ता. १ ली जान्युआरी १९१३ ने दिवसे मोटोरकार (Automobiles) अने मोटोर साइकलो ७७,७८९ नोंधवामां आवी हती.

जळमार्गे वहन करवानी सोइ नीचे प्रमाणे छे:—

जळमार्ग.

उत्तर समुद्र अने बाल्टिकने सांधनारी, वहाणोने माटे, ६१ माइलनी न्हेर छे, तेनी पहोळाई तळिये ७२ फीट, अने उपरनी सपाटिये

२१३ फीट छे. उंडाई २९ फीट ६ इंच हती तेने बदले १९०८मां तळियानी पहोळाई वधारी अने उंडाई ३६ फीटनी करवा मांडी. १८९२थी १८९९ सुधीमां १५० माइलनी एक न्हेर ८ फीट उंडाइनी करी, अने १८९९–१९००मां बीजी एक ४३ माइलनी करी, तेनी उंडाई ७½ फीट राखी. १९०५ मां ६०० टन सुधीनां वहाणो चाली शके एवी हानोवरमां राइन नदीमांथी वेस्टरमां जवाय एवी न्हेर बांधवानी मंजुरी मळी, अने बीजी न्हेर साथे तेने जोडी देवानी तजवीज राखी. तेथी बर्लिन अने स्टेटिन वच्चे व्यवहार चलावी शकवानी सोइ थई. तेम ज, ४०० टननां वहाणो चलावी शकाय एवा, ओडर अने विस्चुला नदीनो संबंध धरावनारा, जळमार्ग पण योजाया. आटलुं छतां पण, आखा जर्मन देशमां जळमार्गनी जोइये तेवी सोई थई गणाती नथी. दक्षिण भागमां जर्मन सागर अने काळा समुद्रनो संबंध करवाने एक न्हेर बांधवामां आवी छे. एकंदरे जर्मनीमां सुमारे १,५०० माइलनी न्हेरो छे. ते उपरांत १,६०० माइलनी वहाणो माटे केनालो छे. एम एकंदर ३,१०० माइलनी न्हेरो बंधाई छे. नदियोमां जळमार्गनुं वहन गणिये तो ६,००० माइल थाय छे. आ सिवाय, स्थळमार्गे सडको बांधवामां आवी छे, तेनी एकंदर लंबाई ८०,००० माइलनी थाय छे.

वहाणोनी आवजा.

ग्रेट ब्रिटन, अमेरिकाना युनाइटेड स्टेट्स, अने नॉर्वे पछी, चोथे नंबरे, जर्मनीनी व्यापारी वहाणोमां पदवि आवे छे, पण वजनना टनेजमां त्रीजो नंबर आवे छे.

सन १९०५ अने १९०८नी ता. १ ली जान्युआरीनो वहाणोनो हिसाब नीचे प्रमाणे छे:—

साल.	वहाणो के आगबोटो.	बाल्टिक समुद्रनां बंदरो.		उत्तर समुद्रनां बंदरो.		कुल.	
		संख्या.	केटला टननां.	संख्या.	केटला टन.	संख्या.	केटला टन.
१९०५	सढनां वहाणो	३८६	१९,०६७	२,१८१	५,५९,४३६	२,५६७	५,७८,५०३
	आगबोटो	४८६	२,३६,५०९	१,१७१	१५,३७,५६३	१,६५७	१७,७४,०७२
	कुल...	८७२	२,५५,५७६	३,३५२	२०,९६,९९९	४,२२४	२३,५२,५७५
१९०८	सढनां वहाणो	३९४	१७,४७२	२,२५५	५,१६,१८०	२,६४९	५,३३,६५२
	आगबोटो	५२१	२,७४,९५२	१,४०१	१९,८१,८३१	१,९२२	२२,५६,७८३
	कुल...	९१५	२,९२,४२४	३,६५६	२४,९८,०११	४,५७१	२७,९०,४३५

सन १९०६ मां नीचे प्रमाणे वृहाणोनो अवरजवर हतो:—

विदेशी वृहाणो.	माल लई आव्यां.		रवाने थयां.	
	संख्या.	केटला टन.	संख्या.	केटला टन.
डानिश ...	५,५१७	१५,८९,३४६	५,०५९	१२,१९,३८८
ब्रिटिश ...	५,३२७	५१,२९,०१७	३,२११	२५,५२,२६८
स्वीडिश ...	४,८९१	११,६४,४३१	३,३१७	७,४७,६५६
डच ...	२,१८१	४,५८,४०१	१,९७३	३,१६,५९२
नार्वेजियन ...	१,५६५	८,१७,४८३	७२०	३,४७,८११
रशियन ...	७२०	२,५०,५६४	४३९	१,४३,९८३

जान्युआरी १, १९१३ ने दिवसे व्यापारी नौकानी गणत्री नीचे प्रमाणे हती:—

संख्या १९१२	संख्या १९१३
	स्टीमरो
व्यापारी वृहाणोना खारवानी संख्या ७५,१३०	२,०९८ १७६५ टन अने ते उपरांतनी.
९ व्यापारियो माटे	तेना एकंदर टन ४३,८०,३४८ नोंधायला छे.
६५९ वृहाणो ३,८३,००० टननां.	
१२४ परदेशी वखारो माटे वृहाणो, तेना ३१,२३८ टन थाय छे.	२,४२० सेलिंग शिप्स ४,४७,८७० टननां छे.
	व्यापारी वृहाणोना खारवानी संख्या ७७,७४५.

सन १९१२ मां वृहाणोनो अवरजवर.

बंदर.	दाखल थयां.	गयां.
Lubeck लुबेक ...	८,४५,४६०	८,९४,६९६
Bremen ब्रमन ...	४९,५२,४५९	४९,५३,१६४
Hamburg हम्बर्ग ...	१,३५,६७,९१३	१,३८,३७,०९६

केळवणी.

जर्मनीमां केळवणी फरजियात करवामां आवी छे. त्यां

प्राथमिक शाळाओ	६०,९८४ (१९०६–०७ मां)	हती.
शिक्षकनी संख्या	१,६६,९९७	,,
विद्यार्थीनी संख्या	९७,३७,२६२	,,

वस्तीना प्रमाणमां ९०० माणसे एक भणेलानी सरेराश आवे छे. वार्षिक खर्च २,६०,००,००० पौंडथी पण वधारे थाय छे. तेमां ७५ लाख सरकार तरफथी अपाय छे. आ सिवाय खानगी निशाळो ६४३ मां ४१ हजार विद्यार्थियोने मूळतत्त्वनुं ज्ञान आपवामां आवे छे.

विश्वविद्यालयनी संख्या २१ छे. प्रथम सन १३८९ मां ह्रीडलबर्गमां एक विश्वविद्यालय स्थपायुं हतुं. त्यारपछी र्‍हेते र्‍हेते १९०२ सुधीमां २१ नी संख्या थई छे.

सन १९०७–०८ नी सालमां मार्टीक्युलेट ४६,४७१ थया हता, तेमां ३२० स्त्रियो हती.

विश्वविद्यालयना धोरणने लगती बीजी १० शाळाओ इलायदी छे अने तेओ पास थयेलाओने पदवियो आपे छे.

पुस्तकशाळाओ अने तेनी विगत निचे प्रमाणे छेः—

शहरनुं नाम		छापेलां पुस्तक	हस्तलिखित ग्रंथो
बर्लिन	...	१०,००,०००	३०,०००
म्युनिक	...	१०,००,०००	४०,०००
ह्डिलबर्ग	...	५,६३,०००	८,०००
गोटिंजन	...	५,०३,०००	६,०००
स्ट्रसबर्ग	...	७,६०,०००	,,
ड्रेसडन	...	५,००,०००	६,०००
हम्बर्ग म्युनिसीपाल पुस्तकालय	...	६,००,०००	५,०००
स्टटगार्ट	...	४,००,०००	३,५००
लीपूझिक युनिवर्सिटी पुस्तकालय		५,००,०००	५,०००

शहरनुं नाम		छापेलां पुस्तक	हस्तलिखित ग्रंथो
वर्झबर्ग	...	३,५०,०००	५,०००
टुबिंजन	...	३,४०,०००	,,
रास्टाक	...	३,१८,०००	,,
ब्रेसलो यु० ला०	...	३,००,०००	७,०००
फ्रीबर्ग Freiburg-im Breisgan	...	२,५०,०००	...
बान्न	...	२,६५,०००	...
कॉनिगस्बर्ग	...	२,३०,०००	१,१००

सिवाय पण छे.

पुस्तकोनो धंधो.

मानसिक केळवणीने माटे आ धंधानी अगत्य छे. आ धंधो मुख्यत्वे करीने बर्लिन, लीपझिक, अने स्टटगार्टमां चाले छे. सन १९०७नी सालमां १० हजार चोपडियो वेचनारनी दुकानो हती, तेमां ६ हजार तो पुस्तको छापी प्रसिद्ध करवावाळा हता. सालवार नीचे प्रमाणे पुस्तको प्रसिद्ध थयां छेः—

१५७०	...	२२९	१७५०	...	१,२१९
१६००	...	७९१	१८००	...	३,३३५
१६१८	...	१,२९३	१८४०	...	६,९०४
१६५०	...	७२५	१८८४	...	१५,६०७
१७००	...	१,७५०	१९०२	...	२६,९०२

न्यायाधिशी Judicature.

आखा साम्राज्यनी एक सुप्रीम कोर्ट (Reichsgericht स्थापेली छे. तेमां एक प्रमुख अने १०० न्यायाधिशो राखवामां आवे छे. तेमनी निमनोक सम्राट् पोते करे छे, पण बंदेस्ट्राटनी तेमां संमति लेवामां आवे छे. सर्वे कोर्टोनी अपिल आ सुप्रीम कोर्टमां करवामां आवे छे.

साम्राज्यना ताबानां स्टेटोमां पोतपोतानी न्यायाधिशियो स्थापवामां आवी छे, तेनुं खर्च तेओ चलावे छे. न्यायनी पद्धति एकसरखी राखवामां आवी छे. आ बधी कोर्टोना न्याय उपर अपील सुप्रीम कोर्टमां आवे छे.

क्रिमिनल अथवा फोजदारी अपराधनो चूकादो करवानी माजिस्ट्रेटनी न्यायाधिशियो (Amtegerichte) इलायदी स्थापवामां आवी छे. तेना उपर सत्ता धरावनारी अथवा अपीलनी न्यायाधिशियो (Landesgerichte) छे, तेम ज, मुद्दती जुरी कोर्टो (Schwargericht) पण ते ज काम माटे राखवामां आवी छे. आ सर्वेनी उपर अपीलो सांभळवाने माटे, स्टेट कोर्ट ऑफ अपील (Ober landesgericht) ठरावेली छे. आवी एक कोर्ट बवेरिया माटे इलायदी पण छे.

व्यापार.

सन १८२८मां झोलवेरीन (Zolluerein Custom Union) एटले जकात संबंधी एकीकरण करवानो धारो मांहोमांहेना प्रदेशोए कर्यो त्यारथी छूटथी व्यापार थवा लाग्यो. जकातना नियम पाळवाने १८३४ मां बीजा प्रदेश वध्या. छेवटे १८७१ मां ते सर्वे प्रदेशोनुं एक ज जर्मन साम्राज्य स्थपायुं, एटले २,०९,२८१ चोरस माइलनो विशाळ देश, जेमां ४,०६,७८,००० माणसोनी वस्ती होवाथी व्यापारनी छूट थतां, बीजा केटलाक भाग तेमां उमेराता गया. सन १८७९मां तो व्यापारनी सर्वत्र स्वतंत्रतानो नियम पाळनारो एक म्होटो प्रदेश थई पड्यो. तो पण आ समये देशमां बनेला पदार्थोने धक्को ना लागे एटला माटे तेना रक्षणार्थे (protective system) आयातजकातना नियमनी सख्त रीति लागतावळगताओए दाखल करावी.*

* मळ (Refuse), काची निपज (raw products), विद्याहुन्नरविषयक हथियारो, अने वस्तुओ तथा वहाणो संबंधी उपयोगी पदार्थोना उपर जकात लेवानी मोकुफ राखी हती.

सन १८९२ फेब्रुआरीनी १ली तारीखे, आस्ट्रिया, हंगेरी, स्विट्झर्लेंड, इटली, अने बेल्जियमनी साथे जर्मनीने कस्टम जकातना कोलकरार थया. सन १९०२ना डिसेम्बरनी २५मी तारीखे धारा रचवामां आव्या, ते प्रमाणे जकातनुं धोरण चालतुं थयुं. वळी १९०६ नी सालमां फरी फेरफार थया. १८६१ मां राहदारी जकात कहाडी नांखवामां आवी, १८६५ मां निकाशनी जकात पण कहाडी नांखी हती. ग्रेटब्रिटनने आ बाबतमां घणो लाभ थयेलो मनातो हतो. ते धारो १९०५ नी सालना डिसेम्बरनी आखरे बदलाई गयो. जर्मनीमां (Imperial Statistical Offiice) कस्टमना भावताल, अने उपयोगी आंकडा राखवाने माटे एक सरकारी हिसाबीखातुं स्थापवामां आव्युं हतुं. प्रतिवर्षे प्रत्येक पदार्थ अथवा जणसनो सरासरी भाव तेमनी सूचना प्रमाणे निकाश कमिशन तरफथी नक्की करवामां आवतो हतो, अने तेमने चेम्बर ऑफ कॉमर्स आदि द्वारा नवी जोइती हकिकत मळती हती. आयात अने निकाशना मालनी किंमत आंकवानुं धोरण जुदेजुदुं राखवामां आव्युं हतुं. हद्द ओलंगतां वांत ज किंमतना आंकडा नक्की कराता हता. सरहद ओलंग्या पछी आयात थता मालनी किंमतमां, जकातनी रकम, राहदारी खर्च, वीमो, वखारनुं खर्च, ए आदि लइने थती खराजात मेळववामां आवती नहती. निकाश थता मालनी, देशमां ज जे खराजात थती तेटली, तेनी किंमतमां मजरे गणवामां आवती, पण ड्राब्याक अने बांउटी हिसाबमां दाखल करता नहि. माल केटलो छे तेनो आंकडो नक्की करी लखावी लीधेला एकरारनामामां जणाव्या प्रमाणे मान्य राखवामां आवतो; आयात मालनुं तो कामदारो वजन करी लेता; बींदाडियो के थेलाओ उपर आफिशियल कर लेवामां आव्यो होय ते बाद करता. जे देशथी माल आयात थयो होय, तेम ज छेवट ज्यां निकाश थयो होय तेनी नोंध राखवामां आवती. आ प्रमाणे नवो धारो करवामां आवेलो, तेना प्रथम वर्षनो १९०६ नी आयातजकातनो आंकडो एकंदर पौंड

३,१६,३९,००० नो थयो हतो. वस्तीना प्रमाणमां माथा दीठ सरेरास कह्राडतां १० शिलिंग ने कांइक पेन्स आवे छे. विदेश साथेना त्यारपछीना आंकडानां १८७२ नी सालमां जे पत्रको थयेलां, तेमां आयातनो आंकडो निकाशना आंकडा करतां घणो वधी गयेलो जणायो, ते संबंधी तपास करतां, निकाशना आंकडा तेनी खरी किंमत करतां घणा ओछा आंकवामां आवेला जणाया. १८७२ नी आयात १७,३४,००,००० पौंडनी हती अने निकाश १२,४७,००,००० पौंडनी आंकी हती. सन १९०५ मां ३७,१०,००,००० पौंड आयात अने २९,२०,००,००० पौंड निकाश गणवामां आवी हती. १९०६ नी सालमां जकातना धारामां फेरफार करवामां आव्यो, तेना पहेलांनी १९०५ नी सालनी जुदी जुदी वस्तुओनी आयात पौंड ३५,२३,१७,२९० नी थई हती, अने निकाश पौं. २८,४६,२६,९०० नी थई हती. त्यारपछीना आंकडा नीचे प्रमाणे छेः—

सन १९११ आयात पौंड ३९,६९,१५,३४०

सन १९१२ निकाश पौंड ३०,७२,२०,२१९

पृथ्वीना जुदा जुदा देशो साथे जर्मनीनो आयातनिकाशनो व्यापार केटलो चाल्यो तेना आंकडा बतावनारुं पत्रक सन १९०५, १९०६, अने १९०७नी सालोनुं.

देशनुं नाम.	आयात. एक हजार पौंडमां.			निकाश. एक हजार पौंडमां.		
	१९०५	१९०६	१९०७	१९०५	१९०६	१९०७
बेल्जियम ...	१३,४३९	१४,३१५	१४,५८६	१५,१६४	१७,५०९	१६,८६१
डेन्मार्क ...	५,९८६	६,३०२	६,०५०	८,६६८	९,६९९	१०,१८२
फ्रान्स ...	१९,७७२	२१,३०६	२२,३०२	१४,४२०	१८,८१५	२२,०८०
युनाइटेड किंगडम ...	३५,३२०	४०,५३१	४८,०१४	५१,२५३	५२,४७३	५२,१३५
इटली ...	१०,३५०	११,८५१	१४,०३०	८,०४५	११,३५४	१४,८९३
नेधरलेंडस ...	१२,०७७	११,८६४	११,१८७	२१,२९५	२१,७९९	२२,२३२
आस्ट्रिया-हंगेरी ...	३६,९७४	३९,८१४	३९,९३९	२८,५२६	३१,९३६	३५,२३१
रुमानिया ...	४,५०८	५,७७४	७,३०५	२,१४४	३,१४०	३,३७२
रशिया ...	४७,८१६	५२,५२८	५४,४४७	१७,०२७	१९,९६२	२१,५३१
स्वीडन ...	५,८८७	७,३५९	८,४५७	७,६५३	८,६७५	९,१७७
स्विट्झरलेंड ...	८,९८०	१०,६५९	१०,३६६	१७,६४०	१८,३६७	२१,९४८
स्पेन ...	५,७४२	७,४१०	६,८७८	२,६०९	२,८३८	३,२२८
ब्रिटिश दक्षिण आफ्रिका...	१,७६९	१,७६६	२,२५८	१,६८७	१,६०७	१,४२२
केनेडानुं राज्य ...	४८१	४६३	४८३	१,०७१	१,२०३	१,४५६
न्यु झिलेंड ...	७५	८७	९४	२२७	२४४	२६३
ब्रिटिश पश्चिम आफ्रिका...	२,५६२	२,७३१	३,६०१	...	...	...
ब्रिटिश इंडिया ...	१३,६५७	१५,८४२	२०,०१६	४,२२६	५,०११	४,८६८
डच इंडिझ ...	५,८४८	७,००२	९,१०९	...	...	...
आर्गेनटाइन रिपब्लिक.	१८,१५०	१८,३०२	२१,७५६	६,४६३	८,३६७	८,८१०
ब्राझिल ...	८,४५४	९,२४६	९,६३६	३,५२५	४,३६४	५,११८
चीली ...	६,५३६	७,१३१	७,०७४	२,६३२	३,५६१	४,१६७
युनाइटेड स्टेटस ...	४८,७७०	६०,७८७	६४,८६४	२६,६६०	३१,२८१	३२,०७०
आस्ट्रेलियानुं प्रजासत्ताक (कोमनवेल्थ) राज्य ...	७,६९०	८,६११	११,२०९	२,२६४	२,८६३	३,००४
नोर्वे ...	...	...	...	३,४४७	३,५७३	४,२११
टर्की ...	...	...	...	३,४८४	३,३५७	४,०११
चीन ...	...	...	...	३,७२७	३,३३१	३,१०५
जपान ...	...	...	...	४,१५८	४,३२८	५,०३६

सन १९११ तथा १९१२ नी सालना आयातनिकाशना आंकडा माक्र्समां नीचे प्रमाणे छेः—

(एक पौंडना २०.४२८ मार्क गणाय छे.)

मालनो प्रकार.	आयात.		निकाश.	
	१९११	१९१२	१९११	१९१२
खावापीवाना पदार्थो ...	२,७६,११,००,०००	२,९४,४६,००,०००	७८,५६,००,०००	७८,९८,००,०००
जीवतां प्राणी ...	२३,१६,००,०००	२५,६०,००,०००	१,२५,००,०००	८९,००,०००
काचा पदार्थो (Raw Materials) ...	५,२७,०८,००,०००	५,२८,२६,००,०००	२,०२,९७,००,०००	२,३७,०६,००,०००
काचा पदार्थोमांथी बनावेलो माल	१,४४,२५,००,०००	१,६०,८२,००,०००	५,२७,८३,००,०००	५,७८,७५,००,०००

जर्मनीनो परदेशो साथे आयातनिकाशनो व्यापार केटलो चाल्यो ते बतावनारां पत्रक सन १९०३ थी १९१२ सुधी.

आयात.

साल.	मालनी किंमत–मार्कमां.	नगदी–मार्कमां.	कुल.
૧૯૦૩	૬,૦૦,૨૭,૦૦,૦૦૦	૩૧,૮૫,૦૦,૦૦૦	૬,૩૨,૧૨,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૪	૬,૩૫,૪૦,૦૦,૦૦૦	૫૦,૦૧,૦૦,૦૦૦	૬,૮૫,૪૪,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૫	૭,૧૨,૮૮,૦૦,૦૦૦	૩૦,૭૪,૦૦,૦૦૦	૭,૪૩,૬૨,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૬	૮,૦૨,૧૯,૦૦,૦૦૦	૪૧,૬૭,૦૦,૦૦૦	૮,૪૩,૮૬,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૭	૮,૭૪,૬૬,૭૮,૦૦૦	૨૫,૬૬,૪૫,૦૦૦	૯,૦૦,૩૩,૨૩,૦૦૦
૧૯૦૮	૭,૬૬,૪૦,૨૧,૦૦૦	૪૧,૩૦,૭૨,૦૦૦	૮,૦૭,૭૦,૯૩,૦૦૦
૧૯૦૯	૮,૫૨,૦૧,૨૫,૦૦૦	૩૪,૦૨,૮૫,૦૦૦	૮,૮૬,૦૪,૧૦,૦૦૦
૧૯૧૦	૮,૯૩,૪૧,૨૬,૦૦૦	૩૭,૫૮,૬૬,૦૦૦	૯,૩૦,૯૯,૯૨,૦૦૦
૧૯૧૧	૧૦,૩૮,૭૦,૦૦,૦૦૦	૨૯,૭૩,૦૦,૦૦૦	૧૦,૬૮,૪૩,૦૦,૦૦૦
૧૯૧૨	૧૧,૫૭,૨૧,૦૦,૦૦૦	૩૨,૭૪,૦૦,૦૦૦	૧૧,૮૯,૯૫,૦૦,૦૦૦

निकाश.

साल.	मालनी किंमत–मार्कमां.	नगदी–मार्कमां.	कुल मार्क.
૧૯૦૩	૫,૦૧,૪૬,૦૦,૦૦૦	૧૧,૫૬,૦૦,૦૦૦	૫,૧૩,૦૨,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૪	૫,૨૨,૨૬,૦૦,૦૦૦	૯,૨૮,૦૦,૦૦૦	૫,૩૧,૫૪,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૫	૫,૭૩,૧૬,૦૦,૦૦૦	૧૧,૦૨,૦૦,૦૦૦	૫,૮૪,૧૮,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૬	૬,૩૫,૯૦,૦૦,૦૦૦	૧૧,૯૬,૦૦.૦૦૦	૬,૪૭,૮૬,૦૦,૦૦૦
૧૯૦૭	૬,૮૫,૦૮,૯૦,૦૦૦	૨૪,૯૬,૯૩,૦૦૦	૭,૧૦,૦૫,૮૩,૦૦૦
૧૯૦૮	૬,૩૯,૮૫,૨૭,૦૦૦	૮,૨૯,૨૬,૦૦૦	૬,૪૮,૧૪,૫૩,૦૦૦
૧૯૦૯	૬,૫૯,૨૨,૪૨,૦૦૦	૨૬,૬૪,૫૧,૦૦૦	૬,૮૫,૮૬,૯૩,૦૦૦
૧૯૧૦	૭,૪૭,૪૬,૬૨,૦૦૦	૧૬,૯૫,૩૭,૦૦૦	૭,૬૪,૪૧,૯૮,૦૦૦
૧૯૧૧	૮,૭૭,૩૯,૦૦,૦૦૦	૧૧,૮૩,૦૦,૦૦૦	૮,૮૯,૨૨,૦૦,૦૦૦
૧૯૧૨	૯,૬૮,૪૨,૦૦,૦૦૦	૧૪,૨૯,૦૦,૦૦૦	૯,૮૨,૭૧,૦૦,૦૦૦

बीजा देशोना व्यापार साथे मुकाबलो करवाने सुगम पडे एटला माटे १९०८ थी ते १९१३ सुधीनो जर्मनीनो आयातनिकाशनो व्यापार केटलो चाल्यो तेनुं पौंडमां तारणपत्रक नीचे आपवामां आवे छे:—

साल.	आयात—पौंडमां.	निकाश—पौंडमां.
१९०८ ...	४०,३८,५४,६५०	३२,४०,७४,९००
१९०९ ...	४४,३०,२०,५००	३४,२९,३४,६५०
१९१० ...	४६,५४,९९,६००	३८,२२,०९,९००
१९११ ...	५०,०३,४७,२५०	४१,१२,१९,९००
१९१२ ...	५५,०८,५६,६००	४५,४९,७६,४५०
१९१३ ...	५६,०३,३५,८००	५०,९९,६५,०००
१९१४ प्रथमना छ मास	२६,९३,१४,०४०	२४,९२,४८,०००

१९१४—१५ नी सालना जुन मासनो १९१३ ना जुन मास साथे आयातनिकाशना व्यापारनो मुकाबलो:—

	मार्क—१९१३	मार्क—१९१४
आयात ...	८६,१०,००,०००	८८,५०,००,०००
निकाश ...	८०,७०,००,०००	८२,२०,००,०००
	१,६६,८०,००,०००	१,७०,७०,००,०००

१९१३ तथा १९१४ नी सालोना प्रथम अर्धवर्षना व्यापारना आंकडानो मुकाबलो नीचे प्रमाणे थाय छे:—

	१९१३	१९१४
आयात...	५,४३,१०,००,०००	५,४७,८०,००,०००
निकाश...	४,९४,३०,००,०००	५,०६,९०,००,०००
	१०,३७,४०,००,०००	१०,५४,७०,००,०००

जर्मनीनो व्यापार १९११ मां नीचे प्रमाणे हतो:—

	साधारण.	खास.	कुल.
आयात ...	५१,०६,९४,०००	४७,७२,१२,०००	९८,७९,०६,०००
निकाश ...	४३,१३,८३,०००	३९,९५,५०,०००	८२,९९,३३,०००
	९४,२०,७७,०००	८७,५७,६२,०००	१,८१.७८,३९,०००

आयात निकाश.

जर्मनीमां जुदा जुदा मुख्य प्रदेशोमांथी मालनी आयात तथा त्यांथी निकाश कया देशनी केटला मार्क थाय छे, तेनुं पत्रक:—

सन १९१२तथा १९१३नी सालनुं. ००० चडाववां.

देश.		जर्मनीमां आयात केटला मार्कनी. १९१२	जर्मनीमांथी निकाश केटला मार्कनी. १९१२	जर्मनीमां आयात. १९१३	जर्मनीमांथी निकाश. १९१३
युनाइटेड स्टेटो	...	१,५८,६०,००	६९,७६,००	७१,३२,००	१,७१,१२,००
ग्रेट ब्रिटन	...	८४,२६,१९	१,१६,११,००	१,४३,८२,००	८७,६१,००
रशिया (यूरोपी)	...	१,५२,७९,००	६७,९८,००	८८,००,००	१,४६,४२,००
आस्ट्रिया-हंगरी	...	८२,९६,१७	१,०३,५३,३१	१,१०,४८,००	८२,७३,००
फ्रान्स	...	५५,२२,३६	६८,९४,२५	७८,९९,००	५४,४२,००
नेधरलैंड्स	...	३४,५०,००	६०,८५,१०	६२,३५,००	३३,३०,००
बेल्जियम	...	३८,६६,००	४९,३३,००	५५,१०,००	३४,४६,००
आरगेनटीना	...	४४,४९,००	२३,९४,१०	२६,५९,००	४९,४६,००
इटाली	...	३०,४६,१२	४०,१२,००	३९,३५,००	३१,७७,००
स्विट्झरलेंड	...	२०,५७,२८	५२,०४,६०	५३,६१,००	२१,३३,००
हिंद*	...	५३,३२,३९	१०,७५,००	१९,०७,००	५४,१८,००
ब्रेझिल	...	३१,३२,८०	१९,२८,३१	१९,९८,००	२४,६९,००
डेनमार्क	...	२०,२२,००	२५,४२,००	२८,३५,००	१९,१९,००
स्वीडन	...	२१,४०,००	१९,७४,१५	२२,९८,००	२२,४१,००
आस्ट्रेलिया	...	२७,६७,१३	८,७६,००	८,८५,००	२९,६१,००
स्पेन	...	१८,९८,१७	११,२९,४४	१४,३०,००	१९,८७,००
चीली	...	२०,९७,००	११,२०,०३	९,७८,००	१९,९८,००
नोर्वे	...	६,३८,३५	१४,४७,१४	१६,१७,००	८,२०,००
चीन	...	११,५२,६९	८,१७,०५	१२,२८,००	१३,००,००
रुमानिया	...	१३,८२,००	१३,१७,०१	१४,००,००	७,९८,००
जापान	...	४,३१,३३	११,०६,००	१२,२७,००	४,६६,००
इजिप्त	...	११,१७,००	३,८०,३९	४,३४ ००	११,८४,००

* हिंदमां जर्मनिये (१९१२-१३मां) १०,२०,३३,९९५ रूपियानो माल निकाश कर्यो.
हिंदमांथी जर्मनिये ,, २४,८६,३३,१४५ ,, ,, आयात कर्यो.

देश.	जर्मनीमां आयात केटला मार्कनी. १९१२	जर्मनीमांथी निकाश केटला मार्कनी. १९१२	जर्मनीमां आयात. १९१३	जर्मनीमांथी निकाश. १९१३
साउथ आफ्रिकन युनियन ...	६,७२,०७	४,४५,२६	४,६९,००	६,९६,००
टर्की ...	७,७८,७४	११,३२,६८	९,८४,००	७,३९,००
ग्रीस ...	२,५०,५३	१,८८,९४	२,४४,००	२,६६,००
पोर्टुगाल ...	२,५१,६१	४,२२,०७	२,२१,००	२,५३,००
फिनलेंड ...	३,६८,६९	८,३४,०८	९,७५,००	४,५२,००
ब्रिटिश पश्चिम आफ्रिका ...	११,८५,७६	१,५१,६९	१,६७,००	१३,४५,००
आल्जिरिया ...	३,१५,३७	५३,४५	६२,००	३,४६,००
ब्रिटिश मलाका वगेरे ...	३,३७,५०	१,३३,६८	१,४७,००	२,४३,००
बोलिविया ...	३,८३,२३	१,२३,०२	१,२०,००	४,०७,००
क्यूबा ...	१,१५,००	२ ८७,११	३,४०,००	१,३३,००
ग्वाटिमाला ...	३,१६,२६	४१,६४	४७,००	३,४९,००
मेक्सिको ...	३,५५,४२	४,५२,६९	४,८०,००	२,५०,००
कॅनेडा ...	५,८१,३०	५,४२,५४	६,०५,००	६,४१,००
यूरुग्वे ...	५,०३,०१	३,८४,९२	३,५८,००	४,३२,००
नेधरलॅंडस इंडिया ...	२१,४९,११	७,४५,५२	९,८६,००	२२,७६

जर्मन साम्राज्यमां, वापरने माटे, परदेशी माल आयात करवामां आवे छे, ते कयो, केटलो अने केटली किंमतनो ते बतावनारुं पत्रक. १९११ १९१२, अने १९१३नी सालनुं:—

आयात थयेला मालनो प्रकार.	माप, तोल अथवा नंग-संख्या १०० किलोग=२२० रतल.			किंमत मार्कमां १ मार्क=११.८ पेन्स.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
जीवतां प्राणी—						
घोडा संख्या.	१,४२,६८२	१,३२,९०७	१,४३,५८६	१०,६४,२८,०००	१०,०१,३२,०००	१०,९६,०४,०००
ढोर ,,	१,८६,९२३	२,०६,२६२	२,६०,७५२	५,९९,६४,०००	७,३२,५३,०००	८,८४,२६,०००
पुस्तक, १०० किलोग.	५६,४५८	५५,१४८	५५,६२६	२,२५,८३,०००	२,२०,५९,०००	२,२२,५०,०००
भूसो ,,	१,४२,०७,१७०	१,६०,६२,५०१	१,४१,४२,५६४	१५,०६,२२,०००	१८,६७,९६,०००	१६,४४,७८,०००
ब्रश बनाववानी चीजो ,,	३५,४२४	३६,५२३	३४,४५५	२,३६,४१,०००	२,५८,१३,०००	२,४३,६०,०००
कुचुक काचुं के साफ करेलुं (रब्बर) ,,	१,९९,५९४	२,०५,८६३	२,०४,९७२	१६,९४,५१,०००	१६,२६,८१,०००	९,२२,३७,०००
रासायणिक पदार्थो वगेरे—						
ग्लिसरीन ,,	५१,४८२	५८,७५१	५३,७४२	५७,६६,०००	६७,५६,०००	६१,८०,०००
नाइट्रेट ओफ सोडा ,,	७३,०९,३८८	८१,२८,९८३	७७,४२,९८०	१३,५२,२४,०००	१७,८८,३८,०००	१७,०३,४६,०००
सलफेट आफ आमोनिया ,,	२,४४,६३०	२,३०,९७६	३,४६,२६७	६४,८३,०००	६३,५२,०००	९५,२२,०००
टर्पेनटाइन तेल ,,	२,७३,२५९	३,०८,५४५	३,५०,२४३	२,१६,०१,०००	१,९१,६४,०००	२,२०,६५,०००
कोलसा ,,	१०,९१,३९,४७७	१०,३८,०४,८१७	१०,५४,००,१७९	१७,८९,८९,०००	१९,०९,८८,०००	१९,३९,३६,०००

,, Lignite किलोग.	७,०६,९०,६४०	७,२६,६१,१५७	६,९८,६६,८०५	७,०६,९१,०००	६,९०,२८,०००	६,६३,७३,०००
कोको ,,	५,०८,५५१	५,५०,८४६	५,१०,५३०	५,५५,०६,०००	६,३५,८९,०००	५,८७,११,०००
कापी ,,	१८,३१,९०२	१७,०८,६७१	१६,८२,५०१	२५,०९,७१,०००	२५,२६,०२,०००	२४,९०,१०,०००
कपास काचुं ,,	४४,४०,१६८	५०,६९,८१३	४७,७९,२०९	६०,४१,१७,०००	५७,९७,९१,०००	५८,७२,८८,०००
कपासनो वेस्ट (Waste) ,,	४,५५,९९९	५,५४,४८४	६,२०,५५४	२,५०,८०,०००	२,७७,२४,०००	३,१०,२८,०००
सूतर नं. ३२ उपरनुं तथा इंग्लिश वगर निखारेलुं—						
एक दोरानुं सूतर किलोग.	१,०५,९१२	१,१४,८६१	१,२३,२४८	३,८२,०२,०००	४,०१,७७,०००	४,२०,६२,०००
बे के वधारे दोरानुं सूतर ,,	१,१३,४०३	१,१५,९८२	१,०५,२१३	५,१४,५९,०००	५,३८,८८,०००	५,०३,५३,०००
कपासनी बनावटनो माल—						
छूछां Tissues (except Velvets, &c). किलोग	७७,२९३	७६,६०९	७३,८३५	३,५१,६३,०००	२,९५,१२,०००	२,८०,१४,०००
Tulle ,,	१,९५१	२,१६०	१,७९१	२९,२७,०००	३८,८८,०००	३२,२४,०००
बधी जातना किनारी (Lace) ,,	२,१९४	२,६२६	२,०१६	४१,९२,०००	४७,७६,०००	३६,६९,०००
भरतकाम सूतराउ उपर उननुं भरतकाम (or Linen) Foundation ,,	२,५८१	३,२५४	३,२४४	५४,९१,०००	६५,७४,०००	६५,४६,०००
पिंछां गादलामां भरवानां— अचोखां ,,	८५,५६२	८८,२९२	९१,९००	२,४४,८९,०००	२,४४,३६,०००	२,५४,५६,०००
शण, भींडी अंबाडो— भींडी, चोखी के अचोखी ,,	५,५१,९९४	७,७५,२२३	७,१२,०४३	४,५५,७७,०००	६,७७,०३,०००	६,०८,९८,०००

आयात थयेला मालनो प्रकार.		माप, तोल, अथवा संख्या—नंग.			किंमत मार्कमां.		
		१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
शण अचोखुं के चोखुं	,,	४,४१,८७९	३,९८,५१२	४,५६,९८१	३,२६,१२,०००	३,०७,५०,०००	३,५१,८८,०००
शण मींडांनी गूंछळियो	,,	३,५४,४०७	३,४५,४९१	३,८३,८७०	२,१४,३३,०००	२,२२,४८,०००	२,४७,५९,०००
अंबाडो अने गूंछळियो	,,	१४,१६,५०२	१५,८९,९४७	१६,२०,७७६	६,२३,२६,०००	७,४७,२८,०००	७,६१,७६,०००
तांतणा—दोरा	,,	१,४०,९४८	१,४१,७९८	१,५९,६०५	२,९४,१६,०००	२,९५,३५,०००	३,२८,१७,०००
खावापीवाना पदार्थो—							
वाइन—द्राक्षासव	,,	१३,६८,१८५	१२,९७,०९१	१२,७८,२९६	५,९७,७९,०००	५,६९,२३,०००	५,६०,३७,०००
माखण	,,	५,६०,७३४	५,५५,५३०	५,४२,३९४	१२,९१,९७,०००	१२,६३,४५,०००	१२,३१,२३,०००
Lard (डुक्करनुं मांस)	,,	९,६५,२३५	१०,६१,२१६	१०,७३,८६९	८,७७,०५,०००	११,११,६८,०००	११,१७,५६,०००
पनीर	,,	२,०८,४४८	२,१४,४४६	२,६२,६४६	३,१६,३८,०००	३,०९,०३,०००	३,७८,५७,०००
इंडां	,,	१५,७२,१४४	१६,४७,५३२	१६,६७,५१०	१७,१३,५८,०००	१८,७४,६५,०००	१९,००,९६,०००
खारा पाणीनी माछली	,,	१६,६६,९२३	१७,३९,६६६	१६,८०,९०६	३,८७,०४,०००	४,६०,९१,०००	४,४१,६३,०००
Herrings, Salted	,,	११,८२,६०५	१२,०४,९५३	१२,९८,१११	३,९४,०२,०००	४,३९,३८,०००	४,७३,२९,०००
मेवो, अंजीर	१०० किलोग	१२,१३,५५९	१५,१०,३१२	१४,५२,७२८	२,०७,९४,०००	२,२१,४४,०००	२,१२,९७,०००
बदामो	,,	१,१५,२९५	१,०८,०१४	८६,७५३	२,१५,७१,०००	२,०४,५३,०००	१,६३,९६,०००
प्लम (Plums,) आलुं	,,	२,८५,६८०	२,४५,२०९	४,१०,७५९	१,६३,०८,०००	१,५१,५३,०००	२,५४,६७,०००
रुवांटांवाळी चामडी (Furs,):-							
अचोखी	किलोग	५९,४४०	७०,०८२	६०,२२१	१०,६५,५७,०००	१३,१६,४२,०००	१२,९०,०२,०००
चोखी	,,	२२,०१८	२३,६७४	२१,४३८	६,०७,४२,०००	७,१६,८२,०००	६,५९,५६,०००

अनाज:—						
घहुं ,,	२,४८,८३,३३३	२,२९,७४,२२४	२,५४,५९,५८६	३९,८८,७५,०००	३९,५८,४६,०००	४२,९४,५७,०००
राई ,,	६१,४१,१४९	३१,५७,२३७	३५,२५,४१८	७,६०,१२,०००	४,३८,९४,०००	४,४०,९४,०००
ओट ,,	६२,८३,०८४	६६,५९,३५४	५०,५०,२२३	७,४८,५६,०००	९,१६,९३,०००	६,[illegible],८६,०००
पीझ (वटाणा) ,,	१८,१६,२९८	३७,११,९५५	१४,७३,८९८	३,५०,९४,०००	६,००,४९,०००	२,३८,४८,०००
जव ,,	३,६३,६१,७१५	२,९६,९४,१४५	३,२३,८२,११७	४६,२१,०५,०००	४४,४२,१३,०००	४०,६९,५५,०००
मकाई ,,	७४,३४,२०५	१,१४,२३,८०९	९१,८६,४५०	८,६७,२०,०००	१४,३२,१९,०००	१०,६१,०२,०००
माल्ट फणगा फूटेला जव ,,	४,४५,०२०	४,५४,६१३	५,४४,७२३	१,२४,६१,०००	१,३४,११,०००	१,६०,६९,०००
वुइटमील ,,	१,५२,९४८	१,५८,७१२	१,७८,६८४	४५,९१,०००	४५,७०,०००	४१,७९,०००
हांगर ,,	१५,३१,५५१	१७,१०,३११	१९,४६,६५६	२,९७,७७,०००	३,९६,१७,०००	४,४१,८६,०००
चोखा ,,	२६,५९,०९३	३१,८८,९८४	३१,४१,४५८	५,८३,८७,०००	७,९४,४९,०००	७,८२,५४,०००
घटा परचा (Gutta Percha, Raw or Refined) कि०	३५,०६९	२४,०७३	२१,८९०	१,४९,२७,०००	१,१८,७७,०००	१,०७,९२,०००
चामडां अने छालो:—						
वाछडानां १०० किलोग.	५६,६९५	६०,०१९	४८,२६६	२,११,७४,०००	२,५५,४२,०००	२,०५,६१,०००
गायनां सूकां ,,	३,६८,८८१	४,०१,५३०	५,४४,६१४	७,३०,४१,०००	९,२५,४०,०००	१२,५२,६१,०००
आळी छालो मीठुं दीधेली ,,	२,९२,९४२	२,८७,८७३	३,४४,०५७	५,४२,५६,०००	५,८६,१४,०००	७,०१,८८,०००
आळां चामडां मीठुं दीधेलां ,,	१०,७७,६५५	१०,७३,४२०	११,३१,९५०	१३,४१,४६,०००	१५,८२,८४,०००	१६,६३,९७,०००
घेटांनी छालो आळी ,,	१,५०,०४१	१,६३,३३१	१,९१,१८५	२,३९,५९,०००	२,९९,६८,०००	३,३६,०५,०००
बकरांनी छालो आळी ,,	८५,३९९	९८,७३६	१,१०,७९५	२,४५,९१,०००	३,२०,४५,०००	३,६३,१६,०००
हाप ,,	२७,६६९	५३,४७७	२५,१४५	१,३९,४९,०००	१,४२,०२,०००	६६,८९,०००
लेधर अने तेनी बनावटः—						
घेटां के बकरांनी छालो थोडी के वधी साफ करेली किलोग.	४५,९३१	४२,७२७	४५,७०७	३,२३,१८,०००	३,१०,१२,०००	३,३१,१२,०००

आयात थयेला मालनो प्रकार.	माप, तोल, अथवा नंग-संख्या.			किंमत मार्कमां.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
घेटां के बकरांनी कमावेली छालो किलोग.	१५,२१४	१६,६२९	१६,४८९	२,०५,५१,०००	२,१९,३६,०००	२,११,६९,०००
लेथर चामडानी बनावटनी चीजो ,,	१६,७८४	१८,२५५	१८,३६३	२,४४,३४,०००	१,८५,१९,०००	१,९१,५९,०००
संचाकाम ,,	७,६१,२८७	७,७९,४५५	८,७८,९९७	७,१०,१२,०००	७,७०,३१,०००	८,०९,६५,०००
कपास पीळवाना अने कांतवाना संचा ,,	१,१७,४७५	१,२०,४१६	१,३९,२८९	६४,७५,०००	६१,५४,०००	७१,८६,०००
Mowers and Reapers (except Lawn Mowers) किलोग.	१,९३,४५८	१,९९,१७८	३,२२,७९९	१,२१,८८,०००	१,४९,३८,०००	२,४२,१०,०००
धातुकाम बनाववाना संचा ,,	६४,३२८	७५,०३६	६४,२७०	७८,४८,०००	१,०१,३०,०००	८६,७६,०००
धातुः—						
त्रांबु अचोखुं किलोग.	१९,१५,८९७	२०,०६,०८४	२२,५३,९२०	२३,१०,४५,०००	३१,३०,१०,०००	३५,१३,४७,०००
लोखंड अने गजवेल ,,	१३,१३,२०२	१३,९५,१९९	१२,६१,८८२	१,१४,८६,०००	१,२२,८६,०००	१,०७,८६,०००
कलाइनां पतरां ,,	४,७६,५८७	४,८२,११६	४,२१,४०७	१,४२,९८,०००	१,४४,६३,०००	१,२६,४२,०००
सीसुं ,,	१०,०५,४०३	९,३५,८४६	८,३७,८१०	२,८४,४५,०००	३,३६,०४,०००	३,००,८६,०००
कलाई ,,	१,४४,९१६	१,५५,४९६	१,४२,६०६	५,५२,८२,०००	६,४८,५४,०००	५,९४,६७,०००
तेल खनीज ,,	२६,०२,४२०	२४,१०,२९९	२४,८०,३५२	३,४९,८४,०००	४,१२,९१,०००	४,२४,८८,०००

पट्रोलियम साफ करेलुं केरोसीन	,,	१४,४१,९००	७९,५०,१०६	७४,५४,६५६	४,६७,७०,०००	६,२९,४४,०००	५,९०,४१,०००
खोळ	,,	७५,६७,७२०	७९,४१,९०४	८२,८४,९१६	१०,४३,४८,०००	११,६४,६०,०००	१२,१४,५७,०००
Oleo-Margarine	,,	२,६६,२५०	२,४५,५४८	२,६४,२८३	२,४८,७८,०००	२,९७,४२,०००	३,१९,७८,०००
ओर लोखंड	,,	१०,८२,०४,८५२	१२,१२,००,९००	१४,०१,९०,४५४	१७,८५,७३,०००	२०,१०,६७,०००	२३,२७,१६,०००
ओर सीसु	,,	१४,२५,९८०	१२,२८,४६७	१४,२९,७७१	२,६९,४०,०००	३,०१,२८,०००	३,५०,५८,०००
जसत	,,	२६,२३,९८६	२९,३०,८९८	३१,३२,६८७	३,३७,९२,०००	४,०५,६७,०००	४,३३,५६,०००
रंग	,,	५,७४९	६,००३	५,९०५	१,७२,४७,०००	१,८०,०९,०००	१,७७,१५,०००
फोस्फेट ओफ लाइम	,,	८३,३२,५९६	९०,२८,४४२	९२,८७,९८१	४,१६,६३,०००	४,५१,४२,०००	४,६४,४०,०००
कागळ बनाववानां चीथरां अने वेस्ट	,,	५,५२,५११	५,८२,०८४	६,१७,३१५	१,०४,९८,०००	१,१६,४२,०००	१,२३,४६,०००
बियांः							
सरसव	,,	१३,४४,७९८	१२,५९,८३६	१५,३४,२६९	३,५०,८४,०००	३,२९,५८,०००	४,०२,२९,०००
तल	,,	१०,१६,७२१	९,९२,८१८	११,६०,३८६	३,३८,३१,०००	३,५५,२२,०००	४,१५,११,०००
अळशी	,,	२७,६३,४३१	३३,००,९२८	५६,०३,२३२	९,४३,७०,०००	१०,४८,१५,०००	१७,७९,०३,०००
ताडफळ	,,	२५,०६,६३९	२६,१४,०७८	२३,५९,१६९	९,०१,७०,०००	९,९३,२७,०००	८,९६,४८,०००
कोपरुं	,,	१४,८०,६६४	१८,३२,५८२	१९,६४,४९१	७,४१,६७,०००	९,६०,१९,०००	१०,२१,५४,०००
लव्हिंग, Sainfoin and Lucerne	,,	५,७१,३६१	४,६७,४२७	३,९७,८५१	६,२४,८५,०००	५,५०,८४,०००	४,७०,११,०००
लाख (Shellac)	,,	४४,६७५	५५,८५४	३९,४९९	६७,०१,०००	८३,७८,०००	५९,२५,०००
रेशम (Silk, Raw and Thrown, Undyed	,,	३८,५८८	४२,००४	४१,३०६	१३,६३,५५,०००	१४,६९,१२,०००	१४,४८,३६,०००
रेशम Floss Silk Yarn, Undyed	,,	२१,०९४	२०,९९२	१६,४७४	३,७२,८७,०००	३,५३,५०,०००	२,८१,७०,०००

आयात थयेला मालनो प्रकार.	माप, तोल, अथवा नंग-संख्या.			किंमत मार्कमां.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
रेशम Close-woven Tissues of Silk or Half Silk ,,	७,०९५	६,७९२	७,२६६	२,७७,२०,०००	२,७३,०४,०००	२,९४,०१,०००
च्हा ,,	३८,१२४	४१,३८४	४२,९०३	७५,७१,०००	७८,२९,०००	८१,०९,०००
तंबाकुना पडा ,,	७,२१,०१४	७,९४,२३४	८,१३,९४९	११,६५,३१,०००	१३,५६,१६,०००	१४,६९,७०,०००
सिगार ,,	९,७५२	११,२९७	१२,४०१	१,११,०६,०००	१,२०,४७,०००	१,२६,५५,०००
वाचीस (घडियाळ) ,,	१५,६०,१७१	१६,१९,९३७	१६,१९,५६२	२,५६,१३,०००	२,७०,८७,०००	२,६५,१३,०००
लाकडुं Wood Pine—						
Rough, or merely cut into Lengths किलोग.	२,८६,९६,२२३	२,८३,७९,६८५	२,८४,७१,७१६	९,२७,७८,०००	९,६७,०७,०००	९,७०,८९,०००
Hewn longitudinally, &c. किलोग.	३५,३०,६२२	३०,७५,२७८	२७,३८,३४६	१,७०,९१,०००	१,५६,५१,०००	१,३९,३९,०००
Sawn longitudinally, Unplaned किलोग.	१,९०,२९,२१८	१,९३,६१,९३२	१,७५,५९,०२६	१३,५४,९८,०००	१५,१२,०४,०००	१३,७१,३६,०००
उन Merino, Raw and Washed ,,	१०,६४,३१८	१२,०१,२९०	११,०४,०२७	२१,०१,७६,०००	२२,८२,७१,०००	२०,९०,२०,०००
उन Crossdred, Raw and Washed ,,	९,०४,१८३	९,८१,४९३	८,८८,५५१	१६,०६,३६,०००	१७,७६,६६,०००	१५,९८,४१,०००

ऊन Combed (Merino and Crossdred) ,,	२,०२,९६०	२,४४,६८०	१,७६,७३५	७,४४,६३,०००	८,६०,५४,०००	५,५९,०१,०००
ऊन Yarn, Undbleached, Undyed—						
Hard Combed of Lustrous Wool—						
Single किलोग	५३,४५५	४९,५७३	४३,४५२	२,०८,३३,०००	१,८३,२९,०००	१,६०,७७,०००
Double ,,	५३,१३९	५८,६५४	५५,३७०	२,०७,२२,०००	२,१७,०१,०००	२,०४,८७,०००
Combed, Single or Double ,,	३१,८१५	२९,६१२	२६,३१०	१,९५,०२,०००	१,८०,८९,०००	१,५९,९८,०००
ऊन Mohair, Alpaca, &c. ,,	४६,९९३	४४,०५२	५०,८२८	३,१५,८३,०००	२,६६,५७,०००	३,८८,०१,०००
कुल मार्क ...	...	...	...	९,७०,६०,३२,०००	१०,६९,१३,८६,०००	१०,६९,५४,०२,०००

जर्मनीनी निपज के बनावटनो माल परदेशमां निकाश करवामां आव्यो तेनुं पत्रक, सन १९११, १९१२, अने १९१३ केलेंडर वर्षनुं:—

१०० किलोग=२२०.४ रतल   मार्क=११.८ पेन्स.

निकाश थयेलो माल.		माप, तोल, के संख्या अथवा नंग.			किंमत मार्कमां.		
		१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
Automobiles, Chassis	संख्या.	५,५००	८,६४८	९,८४८	४,६५,५०,०००	७,२८,१९,०००	८,४१,१३,०००
चोपडियो	१०० किलोग.	१,३२,६८७	१,३१,८९१	१,४९,०३२	५,१३,९६,०००	५,३१,१९,०००	६,०४,१८,०००
ब्रश बनावानी चीजो (Bristles)	,,	१९,०७०	१९,७६८	२०,१६४	१,६५,९६,०००	१,९१,२८,०००	२,०६,३०,०००
कुचुक रब्बर काचुं के चोखुं	,,	४५,९१३	४९,४३१	३९,७१६	३,५८,११,०००	३,६७,४९,०००	२,१४,३९,०००
रब्बरनी बनावट	,,	१,०३,५३१	१,८२,७६३	१,९७,०५६	५,७६,२९,०००	१२,०५,११,०००	१४,८२,८४,०००
सिमेंट (चुनो) (Roman. Portland, &c.)	,,	८४,५८,२७३	१,०६,४६,९६१	१,१४,२२,९५०	२,६५,५२,०००	३,४१,१५,०००	३,७९,८४,०००
रासायणिक रंगो—							
Alizarine and Alizarine Dyes	किलोग.	९६,२४४	१,१५,८८९	१,१०,३९६	१,९६,४७,०००	२,३६,३९,०००	२,१५,७३,०००
Aniline and other Tar Dyes	किलोग.	५,२४,८०४	५,९५,९५७	६,४२,८७९	११,६५,०७,०००	१३,३७,६४,०००	१४,२०,७९,०००

Carbolic Acid ,,	३१,७४७	३५,७११	३६,०१७	२३,१८,०००	३५,७९,०००	२८,८०,०००
Chloride of Potassium ,,	३२,९७,५१२	२८,६६,१३६	२९,३३,२०२	४,९३,९९,०००	४,२८,९४,०००	५,८२,७३,०००
गळी, खरी अने बनावटी ,,	२,१६,१७५	२,४८,२६७	३,३३,५२८	४,१८,३०,०००	४,५२,१४,०००	५,३३,२३,०००
Potash also Wool-Yolk Ash ,,	१,४६,९९६	१,२९,९०८	१,६२,७०८	५२,४७,०००	४५,७७,०००	५५,२९,०००
Quinine Quinine Salts and Combinations ,,	२,०६६	२,०३६	२,०५६	५०,०७,०००	५२,९२,०००	६०,०५,०००
घडियाळ Clocks (except "Tower" Clocks) कि०	६५,८१७	६६,३१२	७१,२७४	१,९४,२५,०००	१,९१,३०,०००	२,०९,३६,०००
कोलसो ,,	२७,४०,६१,९३१	३१,१४,५०,५६५	३४,५७,३५,१४०	३६,७९,८४,०००	४३,६५,७१,०००	५१,३८,००,०००
कोक ,,	४,५५,९९,७४८	५,८५,०३,४९८	६,४१,१४,१७५	९,२८,१३,०००	१२,६४,४८,०००	१३,३०,१२,०००
त्रांबु अने तेनी मेळवणीनी धातु—Rods, Plates, Sheets, &c, Hammered or Rolled कि०	२,१३,७८१	२,१९,४५२	२,८८,८०६	२,८८,०७,०००	३,२७,४१,०००	४,५४,२२,०००
त्रांबाना वाळा–तार ,,	१,२९,७३८	१,४२,३७७	१,९९,८२१	१,८६,१९,०००	२,२९,३०,०००	३,५४,१०,०००
त्रांबा के पीत्तळनी नळीओ Tubes of Copper or Brass ,,	३३,६१८	४३,८६८	५९,४५७	६३,८८,०००	८९,२४,०००	१,२१,०४,०००
Cast Brass Wares Lacquered, Polished, not Coarse: Sheet Brass and Jombac Wares कि०	१,०३,५१८	१,०८,७१०	१,२५,९०५	४,५०,७८,०००	४,७३,६५,०००	५,८१,६९,०००

निकाश थयेलो माल.		माप, तोल, के संख्या अथवा नंग.			किंमत मार्कमां		
		१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
वासण (Wares, Varnished, Coloured, Nickelled, &c.)	कि०	२८,८६८	३२,८६५	३८,६४१	१,९१,४९,०००	२,१५,००,०००	२,६८,४४,०००
कपास काचुं	१०० कि०	३,७०,४८३	४,९१,९७६	४,८३,७१३	४,९९,४८,०००	५,२८,३९,०००	५,६०,०३,०००
वेस्ट Waste from Worked Cotton	,,	४,०८,१८६	४,२६,३७७	४,४४,६१०	२,४२,३२,०००	२,३१,८०,०००	२,६१,६३,०००
दोरा (Thread for retail sale)	,,	४०,९६१	४५,२६८	४०,६४३	२,६८,२९,०००	३,१३,७९,०००	२,९८,०७,०००
कपासनो माल—							
Tissues, not included elsewhere—							
कोरो बर	,,	२९,२५९	३३,७६१	४३,३०४	५२,९१,०००	६५,१६,०००	८६,१५,०००
निखारेलो	,,	३७,१०२	३८,७४५	४३,४००	१,६३,९९,०००	१,६६,०५,०००	२,००,३२,०००
रंगाटनो बर, छापेलो	,,	२,९५,४६०	३,०९,११८	३,१८,६२५	१२,१६,१९,०००	१२,४२,१७,०००	१२,६०,३४,०००
Gloves and Hair Nets	,,	१६,४१९	२०,२२८	२४,७२६	२,६९,८९,०००	३,१९,४७,०००	४,०९,०६,०००
मोजां (Stockings, and Socks)	,,	८०,४४३	८०,९७७	८२,६७३	६,४०,१७,०००	६,७१,८४,०००	७,६५,९५,०००

Underclothing, Knitted and Netted	कि०	५८,६००	६५,३१२	६७,४६१	२,९९,६४,०००	३,२९,३८,०००	३,६१,२८,०००
Lace of all kinds	,,	२०,६५५	२३,२४८	२६,३७३	४,२०,५६,०००	४,८७,४९,०००	४,८३,३०,०००
भरतकाम (on Cotton Woollen or Linen Foundation)	कि०	१५,८३४	१८,६७९	१५,०५१	३,१७,३२,०००	४,३२,९२,०००	३,३७,२६,०००
Cycles and Motor Cycles	,,	१७,१७५	१९,९५२	२१,७७२	८१,६८,०००	९४,३६,०००	९७,२९,०००
Cycles Parts of	,,	१,२७,४८६	६७,७१०	७८,६४५	७,३३,३३,०००	१,४९,९१,०००	१,६७,२४,०००
Electro-Technical Products	,,	१०,७६,३०५	११,९३,०२५	१३,३८,५५१	२०,८०,१७,०००	२३,९६,९९,०००	२९,०४,८२,०००
Electric Cables	,,	४,२३,३३१	४,००,७९०	४,७५,९०६	३,१३,८५,०००	३,२२,६३,०००	३,९२,६८,०००
Metal Filament Lamps	,,	……	४,०१,५४,४०२	४,८२,६४,२३१	……	४,६९,२२,०००	४,५०,३८,०००
Feathers, Ornamental, Prepared	१०० कि०	१,१५७	१,४८६	१,५४५	५०,१३,०००	७३,०८,०००	८९,४५,०००
Food, Beverages, &c.— Wine, in casks or Tank Waggons	कि.	९८,९२६	८१,८१७	९५,८६६	९०,०६,०००	७१,६९,०००	८४,७८,०००
Wine, in other receptacles, Still	कि०	९०,००,८	९४,८९७	८३,८०४	१,१४,९१,०००	१,२५,६६,०००	१,१५,८४,०००

निकाश थयेलो माल.	माप, तोल, के संख्या अथवा नंग.			किंमत मार्कमां.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
Beer, in Casks	६,३५,४९१	६,२९,७६९	६,६७,८१७	१,४०,६३,०००	१,४१,८३,०००	१,५०,०२,०००
Beer, in other receptacles १०० कि०	४,५४,४५०	५,३५,११६	५,७८,५०४	१,३९,७८,०००	१,६३,६५,०००	१,७३,५६,०००
Spirits of Wine, in Casks ,,	७६,५३८	७६,९९८	५०,५८०	२१,३४,०००	२६,९०,०००	१७,३०,०००
खाटां Skins for making—						
अणघड कि०	४२,४६७	४५,७५६	३९,३८६	५,६४,५८,०००	६,२०,१९,०००	५,४४,७७,०००
कमावेलां (or partly) ..	२८,०१०	३०,९६६	३२,२३१	१२,३२,२७,०००	१६,२८,१०,०००	१८,२२,४०,०००
काच अने तेनी बनावटनी चीजो ,,	१९,३५,३९८	२१,३५,०३०	२४,५८,०५०	१०,८४,००,०००	११,९५,१५,०००	१४,६०,२४,०००
Hollow Glass, Natural-coloured कि०	९,५१,४०८	१०,६२,७५७	११,७१,४८६	१,७२,१९,०००	१,८५,५७,०००	२,०७,९४,०००
Mounted Eye-glasses. Telescopes, Photographic Apparatus. &c. कि०	६,०६१	७,४९९	९,२३०	१,६२,२१,०००	२,२२,९३,०००	२,९९,२४,०००
अनाज—						
घउं ,,	३०,९९,९९१	३२,२५,८९६	५३,५४,१६४	५,५३,४०,०००	६,३४,३३,०००	८,७१,५५,०००

राई	,,	७६,८५,२७२	७९,७३,१६६	९३,३८,९४९	१०,९५,६१,०००	१२,५४,५९,०००	१३,२८,४६,०००
ओट	,,	२९,६२,७०७	३८,५२,०८१	६५,९८,८६८	४,३०,३९,०००	६,१९,५१,०००	९,२९,०३,०००
राई (लोट) Meal,	,,	१४,५७,१४०	१६,८८,५१३	२२,५०,८००	२,३२,२६,०००	२,९४,६३,०००	३,९३,७७,०००
चोखा Rice, Pearled	,,	२०,६९,१२०	१७,२३,१००	१८,४३,३९६	४,१३,०१,०००	४,२२,०३,०००	४,३३,४०,०००
दारु (फोडवानो)	,,	१७,७९०	१८,१८६	२२,८२५	५२,१८,०००	५७,३२,०००	१,०९,९०,०००
शण अचोखुं अथवा चोखुं	,,	९७,४२२	८७,४७६	७४,१३०	६८,००,०००	६५,३२,०००	५५,६७,०००
चामडां अने छालो—							
पाडा वाछडांनां आळां	,,	१,२५,१३५	१,२३,४११	८६,८९९	३,०६,३८,०००	२,९९,४५,०००	२,२६,४७,०००
गायनां चामडां आळां	,,	४,४२,५८१	५,०६,५३५	४,७४,६८८	५,८९,८८,०००	७,०८,१६,०००	८,१३,५७,०००
Hops	,,	७५,९५२	८२,७९८	६४,८६१	३,१६,०२,०००	३,३४,३९,०००	२,३५,५४,०००
डाक्टरी कामनां ओजार	,,	३,९०९	४,२९३	४,९०५	६१,६०,०००	६८,९२,०००	८५,८१,०००
लोखंड अने तेनी बनावट		५,३८,०९,६३६	६,०४,२०,२३२	६,४९,७२,६१८	१,०१,२२,३३,०००	१,१८,५८,४९,०००	१,३३,९२,५५,०००
Pig-iron and Non-Malleable Iron Alloys	,,	८३,२१,६३९	१,०५,८८,४३४	८५,६४,३१२	५,१३,९७,०००	७,२८,८९,०००	६,६७,७८,०००
Blooms Puddled Bars, Ingots, &c.	,,	६५,१४,१४७	६९,५२,९३०	७०,०७,७९१	५,३१,७४,०००	६,२२,०६,०००	६,६१,४३,०००
Malleable Iron in Bars, Girders	,,	४०,८१,८१३	४९,७०,२२७	४४,६८,५९०	४,४४,५७,०००	५,२३,५१,०००	४,९४,३३,०००
Malleable Iron उपर सिवायनुं	,,	७८,१०,२४१	८४,६८,१४४	१,१७,२६,२६१	८,३३,३७,०००	११,३९,३८,०००	१५,६६,७५,०००

निकाश थयेलो माल.	माप, तोल, के संख्या अथवा नंग.			किंमत मार्कमां.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
Plates and Sheets, Rough (not Galvanised) ,,	४०,९६,८२६	४२,३९,०१३	६१,०१,७९४	५,३०,७७,०००	६,२९,८५,०००	८,७९,७२,०००
तार—वाळा ओपेला नहि ,,	२५,३०,८७१	२८,१२,६८०	२७,५८,०२५	३,३३,०९,०००	३,८०,९३,०००	३,८९,९८,०००
,, ढोळ चढावेलो ,,	१२,७९,८५४	१२,३९,२५९	१५,५६,८९३	२,६१,६६,०००	२,५४,१९,०००	३,०४,३१,०००
रेल ,,	५२,०१,१९५	५२,३२,१८२	५०,०८,३५०	५,४९,०३,०००	५,८०,१२,०००	५,८४,७८,०००
पाटा Sleepers ,,	८,०७,७६४	१३,८९,५९०	१०,१७,२७७	८८,८८,०००	१,५२,७६,०००	१,१७,००,०००
रेलवेनां पयडां अने तेना विभाग तथा आरा १०० कि०	८,६४,४३५	११,१४,७७५	११,३४,४७५	२,०३,५२,०००	२,७५,३७,०००	३,०५,५२,०००
दूध भरवाना डबा, दीवा, चूला ,,	५,९८,४०३	६,५९,०१५	८,३९,५५०	८,३१,११,०००	९,७९,८६,०००	११,१३,०१,०००
Structural Malleable Iron ,,	७,६४,३४३	८,५९,८३६	१०,९१,५३४	२,२१,८४,०००	२,४०,१२,०००	२,७७,१९,०००
वाळा, खीला ,,	५,८०,४९२	५,४४,८२३	६,५८,६१८	१,१०,१४,०००	१,०३,७६,०००	१,२५,४६,०००
घरवापरनां पतरांनां वासण मीनो चडावेलां ,,	३,१२,३८०	३,००,२२१	३,०९,३६९	३,५३,५८,०००	३,४५,००,०००	३,५९,५०,०००
झीणी कटलरी (Fine Cutlery)	४६,८५९	४९,३५८	५९,५११	२,८४,२१,०००	३,२३,७१,०००	३,८३,२५,०००
शिववा, गुंथवा अने भरवानी सोयो अने सोया ,,	१,१६६	१,४८७	१,५९४	३७,३७,०००	४६,०४,०००	५२,८६,०००
सीसुं, काचुं, वेस्ट ,,	३,२२,६३८	३,८१,२२१	४,१३,६९४	१,०७,८२,०००	१,५६,०२,०००	१.६७,७७,०००

लेधर—कमावेलां चामडांः—							
Upper Leather	कि०	८९,३७३	९६,८८७	१,००,३८१	९,५४,६५,०००	१०,९२,१९,०००	११,४४,२२,००००
हाथनां मोजांना बरनुं	,,	६,३०८	८,१९४	७,८७१	१,१४,६६,०००	१,३९,०३,०००	१,३७,७३,०००
पकवेलां बकरां अने लवारानां चामडां	,,	१५,६१४	१४,९८५	१७,७६८	२,७३,६७,०००	२,५१,००,०००	३,०७,१२,०००
रोगान दीधेलां बधा प्रकारनां चामडां	कि०	२६,४२१	२७,५५९	२८,२८५	३,६९,१५,०००	४,०६,३०,०००	४,३७,५९,०००
लेधरनी बधा प्रकारनी बनावट	,,	९४,२६०	१,०७,३२४	१,१४,९१४	८,१६,४१,०००	९,८१,२१,०००	११,४२,२३,०००
बूट अने श्यु	,,	१९,७८६	२७,३८०	३३,४५८	१,५८,५९,०००	२,२०,२७,०००	२,९४,३३,०००
हाथनां मोजां	,,	३,८५५	४,२४४	४,९२३	१,७०,८३,०००	१,९५,८७,०००	२,२२,००,०००
बधा प्रकारनुं संचाकाम	,,	४७,६२,२०३	५३,८७,७८६	५९,४३,१४३	५४,४३,९७,०००	६३,०३,१०,०००	६७,८३,८२,०००
वराळनां	,,	७,०८,९०२	५,६४,४८२	७,०८,५२०	६,९०,६०,०००	५,८०,२४,०००	७,२५,९६,०००
शीववाना संचा बेसणी विनाना अने तेना विभाग	कि०	९९,८३८	१,०२,२६८	९७,७९२	२,६५,३२,०००	२,८०,०८,०००	२,७५,४६,०००
बेसणी सहितना शीववाना संचा	,,	१,१३,०३१	१,२४,२१३	१,१७,१८२	१,९०,२२,०००	२,०४,४५,०००	१,९६,०२,०००
ओप देवाना संचा	,,	८६,४५१	८६,१२८	९४,५४६	८९,३४,०००	८८,५७,०००	९७,००,०००
वराळनां एनजीन	,,	१,१३,२२९	१,०५,३०१	१,२८,७३२	१,१९,२६,०००	१,१३,७०,०००	१,३७,२४,०००
धातुनी चीजो बनाववाना संचा	,,	४,९२,५१६	५,७०,८०८	७,४३,३५८	५,१७,५३,०००	६,४३,०६,०००	८,१८,२७,०००
सोनानी अने प्लेटिनमनी वस्तु	,,	४५१	५५३	५४७	२,७८,८५,०००	३,६५,५७,०००	४,१०,१८,०००
खनीज (झरानुं) पाणी	,,	४,७५,०५६	४,९९,७९०	४,६२,६६२	१,०१,२९,०००	१,०४,२०,०००	९८,६६,०००

निकाश थयेलो माल.	माप, तोल, के संख्या अथवा नंग.			किंमत मार्कमां.		
	१९११	१९१२	१९१३	१९११	१९१२	१९१३
खोळ १०० कि०	२३,३२,३४७	२६,३६,२२६	२९,४१,७३८	२,९६,८८,०००	३,४०,५८,०००	३,८५,९८,०००
लोखंडनो ओर ,,	२,५८,२०,८०५	२,३०,९६,२८३	२,६१,३१,५७५	८७,८७,०००	७०,३४,०००	७६,९६,०००
कागळ, मावो वगेरे ,,	१७,३१,०७४	१८,४१,०७०	१८,८१,६४०	३,२६,५५,०००	३,३९,९०,०००	३,६६,९२,०००
विचित्र रंगना, वा रोगानना ,,	१,८१,७४६	१,८७,५५५	२,३९,९८२	१,४८,९८,०००	१,५५,४३,०००	१,८७,९०,०००
फोटोग्राफना कागळो ,,	१२,३७९	१२,७०३	१५,४१२	४४,५६,०००	४६,६२,०००	५५,७३,०००
पिआनो (वाजां) नंग.	७३,३११	७४,६१५	७६,०४६	४,४६,९९,०००	४,६२,८०,०००	४,७७,८५,०००
टेबल उपर मूकवानां पोरसीलेन १०० कि०	३,२२,३०४	३,३७,७५१	३,५२,१५५	३,०४,२७,०००	३,१६,०५,०००	३,१९,१८,०००
संचेथी चालतां व्होडानां व्हाण. टन	१६,२४६	३०,८१२	३६,५०२	३४,८८,०००	१,५२,४७,०००	१,११,७०,०००
रेशम, काचुं अने आंटियो—रंगेलुं १०० कि०	६,६२९	६,८८८	६,३८२	१,९५,६५,०००	२,२०,४१,०००	२,११,५१,०००
रेशमी अने अर्ध रेशमी माल:—						
Velvet and Plush and like Tissues कि०	८,४६५	९,९०५	११,४७१	१,६३,८०,०००	२,१४,५५,०००	२,७५,७०,०००
Other Close-Woven Tissues कि०	४०,५२९	३४,३००	३४,७५५	९,६९,४६,०००	८,६६,४४,०००	९,६५,५२,०००
खांड बधी जातनी ,,	८६,१५,८९४	४४,१४,५६२	१,१२,१९,५२७	२१,०५,९५,०००	१३,०५,४६,०००	२६,४७,२४,०००
कलाई Tin, Raw, Waste and Scrap काची, वेस्ट कि.	७६,०९३	६३,६८३	६४,३७४	२,६७,८७,०००	२,१०,८२,०००	२,३३,३६,०००

रमकडां बधा प्रकारनां अने तेना विभाग ,,	५,०३,४४०	५,२४,६७७	५,६५,९८६	९,०५,८७,०००	९,२२,७०,०००	१०,३३,३५,०००
Trimmings, Cotton "Sparterie Goods, Etc ,,	५२,७५१	५३,२३२	४६.६६१	५,८७,८१,०००	५,७८,८५,०००	४,९७,०४,०००
पहेरवानो पोशाक-वस्त्र, मिलिनरी वगेरे रेशमी अने अर्धरेशमी-मिश्र १०० किo	२,६६५	२,५९४	३,०५१	८८,०९,०००	७७,५३,०००	९९,३६,०००
उननी अने प्राणियोना वाळनी चीजो ,,	३६,६४९	३५,८२६	३८,८७४	४,७८,१२,०००	४,७६,५७,०००	५,३४,६०,०००
सूतराउ चीजो ,,	४४,७२०	४७,०८९	५०,९७६	३,६५,१३,०००	३,९२,८४,०००	४,७०,०१,०००
लाकडांनी बनावटना पदार्थो ,,	७,०९,५१९	७,५९,८२८	७,८९,७७२	६,३१,७४,०००	६,८५,०८,०००	७,२९,९२,०००
घेटांनुं उन काचुं अने धोयलुं ,,	१,४१,६३६	१,७५,५४९	१,६८,६४१	६,०४,४६,०००	८,८०,२५,०००	४,९६,४३,०००
साफ करेलुं, ओळेलुं उन ,,	९९,१४५	१,००,६९१	९५,२५७	६,६३,०६,०००	४,७४,८१,०००	४,७६,१०,०००
उननुं ओळेलुं-साफ करेलुं यार्न ,,	१,१०,८९९	१,०८,९२२	१,१३,५७३	७,२७,५९,०००	६,८८,९१,०००	७,५६,७९,०००
उननो बनावेलो जाल गुंथेलो अने जाळी पाडेलो ,,	३८,२५९	३९,४९५	४३,६६३	३,२२,१९,०००	३,२७,८१,०००	३,८८,१०,०००
Clothing Stuffs, Cloths for pressing Oil &c.	२,४२,४०२	२,३२,५५१	२,३३,८६७	२०,४९,८८,०००	१९,४४,७८,०००	२०,०२,३५,०००
जसत काचुं-अणघड ...	७,९६,२०७	१०,०२,३३८	१०,५१,०६५	३,८७,९०,०००	५,०८,९६,०००	५,३२,४५,०००
निकाश थयेला मालनुं कुल...	...	...	...	८,१०,६०,६३,०००	८,९५,६८,००,०००	१०,०८,०६,०६,०००

जर्मनीमां ब्रिटिशनी निपजनो अने बनावटनो माल केटलो आयात थयो, तेम ज, जर्मनीमांथी युनाइटेड किंग्डममां केटली किंमतनो माल निकाश थयो तेनुं पत्रक १९१३ नी सालनुं. (पौंडमां.)

ब्रिटिश निपजना अने बनावटना मालनी जर्मनीमां आयात.		युनाइटेड किंग्डममां जर्मन मालनी निकाश.	
सुतराउ यार्न अने वणाटनो माल ...	७५,७५,०००	खांड, काची अने साफ करेली.	१,०८,९५,०००
कोलसा अने कोक ...	५३,४६,०००	लोढुं अने गजवेल ...	७७,८३,०००
माछलां ...	३०,१३,०००	सुतराउ बनावटी माल ...	७०,९६,०००
उननुं यार्न अने आंटियो ...	२९,२९,०००	रेशम अने रेशमी माल ...	३६,५८,०००
धातु अने तेनी बनावटनो माल	२३,०६,०००	संचा अने तेना विभाग ...	२३,८४,०००
उननी बनावटनो अने गुंथणीनो माल ...	२०,९०,०००	अनाज, अने दाणा ...	२१,६४,०००
संचाकाम ...	१८,८७,०००	उननी बनावटनो अने गुंथणीनो वर ...	२०,४६,०००
यार्न, आलपाका अने बीजी जातिनुं ...	१८,६९,०००	लेधर–कमावेलुं चामडुं ...	१८,९५,०००
उन ...	१५,४६,०००	लेधरनो बनावेलो माल ...	१२,६२,०००
wool tops ...	१२,६०,०००	रासायणिक पदार्थो ...	१८,६३,०००
		जसत अने तेनी बनावटना पदार्थो ...	१७,०९,०००
		कागळ ...	१६,८०,०००
		मोटोर गाडी अने तेना विभाग.	१४,६९,०००
		खालो–छालो, अने रुवांटां ...	१३,७३,०००
		वस्त्र–पोशाक ...	१२,६९,०००
		रमकडां, अने रमवानी गेम्स	११,८४,०००
इंग्लिश मालनी जर्मनीमां कुल आयात...	४,०६,७७,०००	जर्मनीमांथी ग्रेट ब्रिटनमां कुल निकाश...	८,०४,११,०००

जर्मनीनो हिंद साथे व्यापार केवो चाले छे ते बताववाने, पत्रकवार हकिकत नीचे प्रमाणे रजु करवामां आवे छेः—

जर्मनीनो ब्रिटिश हिंद साथे आयात निकाशनो व्यापार सन १८७९ थी १९१३–१४ सुधीः—

साल.	आयात.	निकाश.	कुल.
૧૮૭૫–૭૬	૨,૩૫,૨૭૦	૧૩,૯૯,૪૮૦	૧૬,૩૪,૭૫૦
૧૮૭૬–૭૭	૯૦,૭૯૦	૧૯,૮૭,૩૭૬	૨૦,૭૮,૧૬૬
૧૮૭૭–૭૮	૨,૫૪,૮૩૦	૩૩,૦૭,૯૪૦	૩૫,૬૨,૭૭૦
૧૮૭૮–૭૯	૫,૧૬,૩૨૦	૨૦,૩૪,૬૬૮	૨૫,૫૦,૯૮૮
૧૮૭૯–૮૦	૬,૬૨,૭૧૦	૨૭,૨૯,૪૯૫	૩૩,૯૨,૨૦૫
૧૮૮૦–૮૧	૬,૮૫,૧૮૦	૩૩,૭૨,૮૮૨	૪૦,૫૮,૦૬૨
૧૮૮૧–૮૨	૭,૮૨,૫૨૦	૭૫,૮૩,૯૭૭	૮૩,૬૬,૪૯૭
૧૮૮૨–૮૩	૯,૧૪,૪૮૦	૫૧,૭૭,૬૪૫	૬૦,૯૨,૧૨૫
૧૮૮૩–૮૪	૧૨,૧૮,૦૭૦	૬૧,૬૩,૫૨૪	૭૩,૮૧,૫૯૪
૧૮૮૪–૮૫	૯૦,૨૮,૦૪૦	૫૬,૯૪,૦૫૮	૧,૪૭,૨૨,૦૯૮
दशकानी सरेरास	૬,૨૮,૮૨૧	૩૯,૬૫,૦૯૮	૪૬,૭૩,૯૧૯
૧૮૮૫–૮૬	૧૨,૦૦,૦૯૦	૪૦,૮૨,૨૫૦	૫૨,૮૨,૩૪૦
૧૮૮૬–૮૭	૧૬,૦૩,૦૦૦	૭૮,૪૭,૨૦૭	૯૪,૫૦,૨૦૭
૧૮૮૭–૮૮	૧૯,૪૪,૯૩૦	૧,૦૩,૨૩,૪૮૨	૧,૨૨,૬૮,૪૦૨
૧૮૮૮–૮૯	૨૪,૮૦,૧૬૦	૧,૫૦,૫૫,૦૨૯	૧,૭૫,૩૫,૧૮૯
૧૮૮૯–૯૦	૫૬,૪૧,૪૫૦	૨,૭૮,૨૩,૧૧૪	૩,૩૪,૬૪,૫૬૪
૧૮૯૦–૯૧	૧,૬૯,૧૬,૪૮૬	૪,૩૯,૫૦,૯૭૧	૬,૦૮,૬૭,૪૫૭
૧૮૯૧–૯૨	૧,૫૨,૫૮,૮૭૦	૫,૦૯,૧૧,૬૫૮	૬,૬૧,૭૦,૫૨૮
૧૮૯૨–૯૩	૧,૪૫,૧૫,૮૩૩	૬,૫૨,૮૦,૬૯૬	૭,૯૭,૯૬,૫૨૯
૧૮૯૩–૯૪	૧,૭૧,૫૭,૬૧૨	૭,૬૪,૯૬,૧૩૦	૯,૩૬,૫૩,૮૦૨
૧૮૯૪–૯૫	૧,૭૩,૧૬,૬૧૦	૭,૭૨,૩૬,૭૧૭	૯,૪૫,૫૩,૩૨૭
दशकानी सरेरास	૯૪,૦૩,૫૬૪	૩,૭૯,૦૦,૭૩૦	૪,૭૩,૦૪,૨૯૪
૧૮૯૫–૯૬	૨,૩૫,૨૪,૧૪૭	૮,૦૬,૦૭,૬૨૯	૧૦,૪૧,૩૧,૭૭૬
૧૮૯૬–૯૭	૨,૩૦,૯૨,૩૪૯	૭,૫૪,૬૮,૩૦૫	૯,૮૫,૬૦,૬૫૪

साल.	आयात.	निकाश.	कुल.
१८९७–९८	२,४३,४५,१९१	७,१८,८४,४५५	९,६२,२९,६४६
१८९८–९९	१,७२,८१,३३७	८,२५,४९,३९६	९,९८,३०,७३३
१८९९–१९००	१,६८,५१,५१०	७,५३,११,०४३	९,२१,६२,५५३
१९००–१९०१	२,६०,३६,८४०	९,२१,९६,८५२	११,८२,३३,६९२
१९०१–०२	३,०७,०७,९४२	१०,१७,७१,५२४	१३,२४,७९,४६६
१९०२–०३	२,१८,०२,७३५	१०,१७,५८,२०२	१२,३५,६०,९३७
१९०३–०४	३,२०,७२,८०५	१४,८१,९४,२९०	१८,०२,६७,०९५
१९०४–०५	३,७४,९१,९०३	१४,३०,६२,९१५	१८,०५,५४,८१८
दशकानी सरेरास	२,५३,२०,६७६	९,७२,८०,४६२	१२,२६,०१,१३८
१९०५–०६	४,३८,४१,७२४	१४,७३,६९,४१५	१९,१२,११,१३९
१९०६–०७	५,८१,९९,१९५	१९,७७,२०,३९७	२५,५९,१९,१५२

जर्मनीमां ब्रिटिश हिंदमांथी विदेशी तथा देशी माल केटला पौंडनो निकाश थयो, तेनी विगत बतावनारुं तारणपत्रक सन १९०७–८थी ते १९१२–१३ सुधीनुंः—

(एमां सरकारी नगदीनो समावेश थतो नथी.)

साल.	विदेशी मालना पौंड.	हिंदना मालना पौंड.	कुल पौंड.
१९०७–८	३१,८३९	१,३८,८६,९३८	१,१९,१८,७७७
१९०८–९	३९,४६०	१,०३,०१,०६०	१,०३,४०,५२०
१९०९–१०	३०,६३५	१,२०,०२,४७९	१,२०,३३,११४
१९१०–११	३२,४१६	१,३१,३८,३९४	१,३१,७०,८१०
१९११–१२	४७,५३७	१,५०,५८,११९	१,५१,०५,६५६
१९१२–१३	४६,६१६	१,६५,७५,५४३	१,६६,२२,१५९
१९१३–१४	४२,२३८	१,७५,७०,५१४	१,७६,१२,७४२

જર્મની સાથે બ્રિટિશ હિંદનો આયાતનિકાશનો એકંદર વ્યાપાર કેટલો ચાલ્યો તેના પૌંડના આંકડા દર્શાવનારૂં પાંચસાલી પત્રક–૧૯૦૭–૦૮થી ૧૯૧૧–૧૨ સુધી:—

(એમાં સરકારી નગદીનો સમાવેશ થતો નથી.)

સાલ.	આયાત.	નિકાશ. Including Re-export.	કુલ.
૧૯૦૭–૮	૫૧,૩૦,૨૦૫	૧,૩૯,૧૮,૭૭૭	૧,૯૦,૪૮,૯૮૨
૧૯૦૮–૯	૪૮,૭૫,૫૨૫	૧,૦૩,૪૦,૫૨૦	૧,૫૨,૧૬,૦૪૫
૧૯૦૯–૧૦	૪૩,૦૭,૩૫૭	૧,૨૦,૩૩,૧૧૪	૧,૬૩,૪૦,૪૭૧
૧૯૧૦–૧૧	૫૫,૯૬,૪૨૪	૧,૩૧,૭૦,૮૧૦	૧,૮૭,૬૭,૨૩૪
૧૯૧૧–૧૨	૫૯,૬૮,૮૪૪	૧,૫૧,૦૫,૬૫૬	૨,૧૦,૭૪,૫૦૦
૧૯૧૨–૧૩	૬૮,૬૮,૯૩૩*	૧,૬૬,૨૨,૧૫૯	૨,૩૪,૯૧,૦૯૨
૧૯૧૩–૧૪	૮૪,૪૩,૮૬૨†	૧,૭૬,૧૨,૭૪૨	૨,૬૦,૫૬,૬૦૪

* નગદી ૨૩૬ પૌંડની ૧૯૧૨–૧૩ માં આવી છે. † નગદી પૌંડ ૧.

जर्मनी साथे प्रत्येक इलाकावार, एकंदर व्यापार केटला पौंडनो चाल्यो तेनी विगत बतावनारुं पांचसाली पत्रक—सन १९०७–०८थी १९१३–१४ सुधी:—

इलाको.	१९०७–८	१९०८–९	१९०९–१०	१९१०–११	१९११–१२	१९१२–१३	१९१३–१४
बंगाळा ...	७१,१६,२९८	६३,५८,१४४	५६,८६,४३०	६३,९२,२४९	८१,४६,२३८	} ९०,७४,३५३	} १,००,७३,९४९
पूर्व बंगाळ अने आसाम ...	१,४४,६७८	२,३३,८२०	२,१९,१२६	३,०१,६२७	३,४३,२२८		
मुंबई ...	५७,८१,२५४	३६,७७,६०८	४४,०७,२७१	५९,४९,१५७	५१,७१,११७	५४,०६,९८८	७३,६३,८१६
सिंध ...	२२,५६,४७८	१७,२४,१५३	२२,८९,७६३	२१,८२,८५६	२५,३७,१५२	३१,९८,६३५	३२,७७,१३२
मद्रास ...	१०,६५,००४	१०,८३,४९४	१४,१०,१२९	१५,४९,१७१	१९,१०,६५६	१९,८५,८६९	२२,६३,४१४
ब्रह्मदेश (बरमा) ...	२६,८५,३५८	२१,३८,८२०	२३,२८,८५७	२३,९५,४०२	२९,७३,३६४	३८,३७,१२८	३०,८६,०६०
एकंदर...	१,९०,४९,०७०	१,५२,१६,०३९	१,६३,५१,५७६	१,८७,७०,४६२	२,१०,८२,५५५	२,३५,०२,९७३	२,६०,६४,३७१

જર્મની સાથેનો હિંદનો આયાતનિકાશનો કેટલો વ્યાપાર ચાલ્યો, તેમાં આયાત કરતાં નિકાશનો કેટલો વધારો થયો તે બતાવનારૂં પત્રક—૧૯૧૧-૧૨ આખર ત્રીસાલી સરેરાશ, તથા ૧૯૧૨-૧૩, ૧૯૧૩-૧૪, અને ૧૯૧૪-૧૫નું પ્રારંભના ત્રણ મહિનાનું (પ્રથમ ચોથિયું) સુધીનું:—

સાલ અને તેનાં ચોથિયાં.		આયાત પૌંડ.	હિંદી માલની નિકાશ.	આયાત કરતાં નિકાશનો વધારો.
૧૯૧૧-૧૨	૧ લું ચોથિયું.	૧૨,૨૪,૦૦૦	૩૮,૯૭,૦૦૦	૨૬,૭૩,૦૦૦
	૨ જું ચોથિયું.	૧૫,૮૮,૦૦૦	૩૦,૦૫,૦૦૦	૧૪,૮૭,૦૦૦
	૩ જું ચોથિયું.	૧૬,૬૭,૦૦૦	૨૭,૨૦,૦૦૦	૧૦,૫૩,૦૦૦
	૪ થું ચોથિયું.	૧૪,૮૯,૦૦૦	૫૩,૬૫,૦૦૦	૩૮,૭૬,૦૦૦
	કુલ ...	૫૯,૬૮,૦૦૦	૧,૪૯,૮૭,૦૦૦	૯૦,૮૯,૦૦૦
૧૯૧૨-૧૩	૧ લું ચોથિયું.	૧૪,૪૫,૦૦૦	૫૨,૮૪,૦૦૦	૩૮,૩૯,૦૦૦
	૨ જું ચોથિયું.	૧૬,૯૦,૦૦૦	૨૯,૯૭,૦૦૦	૧૩,૦૭,૦૦૦
	૩ જું ચોથિયું.	૧૮,૬૭,૦૦૦	૩૦,૮૩,૦૦૦	૧૨,૧૬,૦૦૦
	૪ થું ચોથિયું	૧૮,૬૬,૦૦૦	૫૨,૧૨,૦૦૦	૩૩,૪૬,૦૦૦
	કુલ ...	૬૮,૬૮,૦૦૦	૧,૬૫,૭૬,૦૦૦	૯૧,૨૨,૦૦૦
૧૯૧૩-૧૪	૧ લું ચોથિયું.	૧૭,૩૦,૦૦૦	૩૮,૭૩,૦૦૦	૨૧,૪૩,૦૦૦
	૨ જું ચોથિયું.	૨૨,૦૬,૦૦૦	૩૭,૨૮,૦૦૦	૧૫,૨૨,૦૦૦
	૩ જું ચોથિયું.	૨૪,૩૨,૦૦૦	૩૬,૪૫,૦૦૦	૧૨,૧૩,૦૦૦
	૪ થું ચોથિયું.	૨૦,૮૦,૦૦૦	૬૩,૨૪,૦૦૦	૪૨,૪૪,૦૦૦
	કુલ ...	૮૪,૪૮,૦૦૦	૧,૭૫,૭૦,૦૦૦	૯૧,૨૨,૦૦૦
ઉપરની ત્રણ સાલના પ્રત્યેક ચોથિયાની સરેરાશ.	૧ લું ચોથિયું.	૧૪,૬૬,૦૦૦	૪૩,૫૧,૦૦૦	૨૮,૮૫,૦૦૦
	૨ જું ચોથિયું	૧૮,૨૭,૦૦૦	૩૨,૬૬,૦૦૦	૧૪,૩૯,૦૦૦
	૩ જું ચોથિયું.	૧૯,૮૮,૦૦૦	૩૧,૪૯,૦૦૦	૧૧,૬૧,૦૦૦
	૪ થું ચોથિયું.	૧૮,૧૨,૦૦૦	૫૬,૩૪,૦૦૦	૩૮,૨૨,૦૦૦
૧૯૧૪-૧૫ નું	૧ લું ચોથિયું.	૧૯,૦૭,૦૦૦	૫૦,૧૪,૦૦૦	૩૧,૦૭,૦૦૦

जर्मनीमांथी माल लइने तथा निरम भरीने हिंदमां वराळियां, सेलींग वहाणो आव्यां तेनुं पत्रक १९०८–९थी १९१३–१४ सुधीनुं:—

साल.	माल साथेनां.		निरम नांखेलां.		कुल.	
	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
१९०८–९	७४	३,३२,४१५	...	...	७४	३,३२,४१५
१९०९–१०	७७	२,३८,६३१	१	३,१२७	७८	२,४१,७५८
१९१०–११	८५	२,७४,१८९	१	२,१३९	८६	२,७६,३२८
१९११–१२	९४	२,९५,७२६	...	...	९४	२,९५,७२६
१९१२–१३	९४	२,९७,९२६	२	५,०२८	९६	३,०२,९५४
१९१३–१४	११७	३,७९,१६१	...	...	११७	३,७९,१६१

हिंदथी जर्मनीमां वराळियां अने शढवाळां वहाणो गयां.

साल.	माल साथेनां.		निरम नांखेलां.		कुल.	
	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
१९०८–९	वराळियां १३४	३,९६,७६९	...	...	१३४	३,९६,७६९
	सेलींग १	१,९५९	...	...	१	१,९५९
१९०९–१०	व. १५७	४,५१,८०१	१	२,९९९	१५८	४,५४,८००
	से. ३	५,५०१	...	...	३	५,५०१
१९१०–११	व. १४६	४,३७,५८१	...	...	१४६	४,३७,५८१
	से. १	१,८८०	...	...	१	१,८८०
१९११–१२	१७३	५,१२,३६२	...	...	१७३	५,१२,३६२
१९१२–१३	१७४	५,२४,६५७	१	१०,२६७	१७५	५,३४,९२४
१९१३–१४	१६३	४,८४,९४१	१	३,५४२	१६४	४,९८,४८३

जर्मनीमांथी ब्रिटिश हिंदमां, क्यो, केटलो, अने केटली किंमतनो माल आयात थयो तेनुं पत्रक, १९११–१२ आखर त्रण सालनी सरेराश, तथा १९१२–१३ अने १९१३–१४ सालनुं:—

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
धातु—						
आलुमिनियम हं.	...	१९,१२३	१२,१३१	...	९३,५६६	६८,५१०
मिश्रण धातु पीतल, ब्रोन्झ वगेरे हं.	१,४२२	१,७६९	३,८७८	७,९३२	९,६२६	१९,२९७
त्रांबु—						
पीतल पाटो ने पतरां हं.	२७,५४५	१७,४७४	३९,२७१	१,०१,४८५	६९,८४४	१,५८,३६१
वाळा हं.	१,३२,५८७	१,६९,८००	२,०२,४४९	४,११,९४९	५,५८,३९७	६,७३,५७९
भंगार सुधांत हं.	...	५९७	२,२५०	...	२,६५०	९,८३१
बीजी चीजो हं.	३,१५२	३,९४३	४,९२७	१८,११९	२१,९२६	२४,४४१
कुल त्रांबु ...	१,६३,२८४	१,९१,८१४	२,४८,८९७	५,३१,५५३	६,५२,८१७	८,६६,२१२

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत-पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी	१९१२-१३	१९१३-१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी	१९१२-१३	१९१३-१४
जर्मन सिलवर हं.	५,१२२	३,२०७	४,६३५	३०,६५७	१९,०८१	२९,९३६
लोखंड अने तेनी बनावट—						
Bars and channel टन.	२,८९०	५११	२,१३७	२३,२१३	४,४०४	१५,५०६
बीजी चीजो अने गच्छां ,,	१५९	१७९	१७६	१,०५८	१,४२५	१,०३७
कुल लोखंड ...	३,०४९	६९०	२,३१३	२४,२७१	५,८२९	१६,५४३
ल्होडुं अने गजवेल—						
पाटडा, थांभला, गर्डर अने पूल बांधवानो सामान टन.	१०,८४८	१६,६८६	२१,५५४	६८,९९८	१,१२,३७०	१,५७,१९४
Bolts and nuts ,,	५३१	१,०८२	१,८०६	७,५८६	१७,४४७	२९,७७२

Hoops and strips ,,	३,२०८	३,३६८	५,११३	२९,१६४	३१,१०३	४२,९७१
Nails, rivets and washers टन.	४,१७१	३,३०८	५,३३८	४८,४८०	४०,७७१	६४,७८५
Pipes and tubes टन.	१८८	...	...	२,६११	...	...
Pipes and fittings, cast टन.	...	२,५६०	४,१०१	...	५३,४१९	५४,५८५
Rails, chairs, and fishplates टन.	...	४,९१२	८,२५४	...	३४,११५	५७,४४२
Sheets and plates Galvanised टन.	९८८	१,१४८	६०९	१२,१०२	१४,११७	११,१८८
Others टन	२६,८८९	३२,४७०	४०,५६३	२,०१,८००	२,७०,३२४	३,१६,८६०
Tubes and fittings, wrought टन.	...	६७८	३,६४८	...	१३,८६३	४८,४६६
तार ,,	१,५३८	३,८०६	३,३६४	१७,३५९	४६,८६९	३८,३३१
बीजो माल ,,	७,०९२	१,४७०	५,०३५	६६,०००	२४,१६८	५५,६६१
गजवेल अने ल्होडानुं कुल.	५५,४५३	७२,८१८	९९,५२५	४,५४,४००	६,५८,५९६	८,७७,२४५

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथो.			मालनी किंमत-पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी	१९१२-१३	१९१३-१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी	१९१२-१३	१९१३-१४
गजवेलनी चीजो—						
Angle and spring टन.	५,४२९	६,३५२	१४,२९९	३४,०२१	४३,३१९	९१,८४४
Bars and channel ,,	५६,२१५	३९,८४०	८३,१७३	३,६२,१९५	२,७०,६५६	५,३७,२३८
Cast ,,	५३०	४४८	७९१	५,८२३	५,६४९	१८,१७८
Ingots, blooms and slabs टन.	...	...	२	...	...	४०
गजवेलनुं कुल ...	६२,१७४	४६,६४०	९८,२६५	४,०२,०३९	३,१९,६२४	६,४७,३००
कलाई हं.	२७३	५३४	९८१	२,५३०	४,८७९	८,७०१
जसत अथवा स्पेल्टर—						
वगर घडेलुं हं.	४,०२९	५,५०३	९,२४९	५,७२९	८,५८३	१३,४३०

घडेलुं अथवा बीजो बनावेली हं.	६,८१८	९,५५२	११,८७५	१०,८४२	१६,३९०	१८,२७८
बीजुं हं.	३९	१४२	६५४	६१	२२८	९७७
जसत अथवा स्पेल्टरनुं कुल.	१०,८८६	१५,१९७	२१,७७८	१६,६३२	२५,२०१	३२,६८५
धातु, नोंधायली नहि एवी टन	७,०६०	१,०२०	२,५००	३३,१४९	४,४१९	७,०५१
धातु कुल टन.	१,३०,०७८	१,३१,७८१	२,१४,८४३	१५,०३,१६३	१७,९३,६३८	२५,७३,४८०
कुल आर ,,	४८	२०६	२२४	१,१८०	१,५५८	२,९९५
धातु अने आरनो सर्वाळो	१,३०,१२६	१,३१,९८७	२,१५,०६७	१५,०४,३४३	१७,९५,१९६	२५,७६,४७५
कपास—						
आंटियो सूतर रतल.	२,५७,४६१	४,०१,९१०	३,०१,७३०	१८,५५२	२५,२८३	२०,३५४
कपासनी बनावट—						
कामळियो रतल.	...	७८,२३,०३९	१,१८,६३,४०३	...	२,८८,५४६	४,२१,८५७
रुमाल अने शालो नंग.	२,८२,३०६	६,५०,०५१	८,३५,५०७	२३,४०६	४३,७७०	६९,०६३
गुंथणीनो माल ,,	...	...	...	८६,५०३	१,२१,६७०	१,५०,७६२
कोरो–किनारियो अने नेट व्हार	६७,०४२	२,०९,५२०	१,५०,६०२	३,०२१	८,१३९	६,५६४

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत—पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
कापड—						
रंगीन, छापेलुं व्हार.	३५,२६,९२८	३९,९३,४२९	६३,१५,८३६	१,१६,५५७	१,४९,७३३	२,४३,९१३
बीजुं कापड ,,	१,०१,९७०	१०,४९,४०९	४,१६,०९८	२,०६०	१०,४२५	३,७२२
बीजी चीजो पौंड.	...	...	...	१,४०,४३७	२६,७०७	२८,२६९
कपास, अने तेनी चीजोनुं कुल ...	...	...	...	३,९०,५३७	६,७४,२७३	९,४४,५०४
ऊन—						
उननी आंटियो—गुंथणना दोरा रतल	५,४०,२९६	५,५७,२२१	६,८८,३५२	८६,४६६	८६,८०५	१,१४,०७७
उननी बनावट—						
गालीचा अने बनुस ,,	९३,२०३	२,०१,८९६	३,३८,३४४	६,८९६	१४,९४३	२१,७६८
(Hosiery) गुंथण ,,	३३,९१२	३८,७८५	५०,६६४	६,१६४	६,५४४	९,३८१
उननुं लुगडुं—ताका व्हार	५०,११,७१२	४८,८३,३५४	४८,७१,३१२	२,६६,७६३	२,६१,४७७	२,६५,८४३
शालो नंग	१०,७१,९५०	१६,८३,९१४	१५,९४,९३९	१,८२,६३१	२,५४,०६२	२,९४,१४७

बीजा प्रकारनी बनावट	रतल. ९५,३९२	१,३६,९४८	१,८६,६२८	८,२३१	८,९५४	११,१६८
उननुं कुल...	...	...	...	५,५७,१५१	६,३२,७८५	७,१६,३८४
रंगवाना तथा कमावाना पदार्थ						
कोल टारमांथी बनावेला रंग—						
Alizarine dye	रु. ४३,३६,४६५	५९,४८,७७०	४६,३७,४५०	१,४६,५८४	१,७३,९८६	१,२९,७६४
Aniline ,,	६४,०१,९१७	८०,००,००८	७५,५३,८३०	३,३२,४१०	४,२४,६०३	४,०८,३०२
Others ...	...	२३,६१५	३०,४३६	...	१,९२३	२,७४८
कुल...	१,०७,३८,३८२	१,३९,७२,३९३	१,२२,२१,७१६	४,७८,९९४	६,००,११२	५,४०,८१४
गळी synthetic इं.	३,१७३	५,८४८	५,३७८	३२,४१३	५७,३७६	५५,२०९
लाखियो वगेरे बीजो रंग ,,	४,२०३	३,७१२	६,८४१	२५,६८३	२२,८०७	२५,८८७
	...	...	...	५,३७,०९०	६,८०,२९५	६,२१,९१०
ल्होडानो सामान (एमां कटलरी अने रसेली चीजो नथी)						
इमारतोना वगनु किं०	...	...	...	...	४५,२४२	६९,८५८

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
घरमां वापरवानी चीजो किं०	...	...	...	...	५४,४३३	४६,९१०
मीनो दीधेलो एवी चीजो ,,	...	...	...	२२,४४३	४३,५९०	४१,०५५
हथियारो ने ओजार ... ,,	...	...	...	६,८७६	१६,११६	१६,९८८
धातुना दीवा नंग	...	८,७०,२३६	१६,८६,७२७	५५,७१९	४५,१७४	६७,६२५
काचना दीवा ,,		९१,१८८	७९,२६९		४,४०१	१,९२५
दीवाना विभाग ,,		...	...		१९,८६२	१७,६१३
बीजो माल किं०	...	...	...	२,४७,७५०	१,९८,४०४	२,२०,३५०
ल्होडानुं कुल...	...	...	...	३,३२,७८८	४,२७,२२२	४,८२,२८४
संचाकाम अने मिलवर्क– एनजीन आदि जे प्राइम-मुवर कहेवाय छे ते, एमांथी रेलवे तथा वीजळीनां बाद किं०	...	...	...	५,५३८	९,२२८	१८,५३६
बीजुं ,,	...	...	...	१४,१६२	७,७२९	२७,५९४
कुल...	...	...		१९,७००	१६,९५७	४६,१३४

वीजळीना बळथी चालतुं संचाकाम—						
मोटरो क्रिं०	...	...	...	२९,२१२	१२,२०२	५,२८०
बीजां ,,					६,२०४	३०,०९८
वीजळीना संचानां कुल	...	...	...	२९,२१२	१८,४०६	३५,३७८
संचाकाम (प्राइममुवर अने वीजळीना बळ सिवायनुं—						
बरफ बनाववाना पदार्थ थंडा करवाना संचा किं.	...	...	...	...	२,१२५	६,५१७
डांगर खांडवानी अने दळवानी मिलो किं०	...	...	...	...	३६,१३५	४८,३१५
शीववाना अने गुंथवाना संचा अने तेना विभाग	...	...	...	३१,१००	५९,२१८	५७,८००
कांतण अने वणाट (Textile)ना संचा किं०	...	...	...	६,०४१	११,७५९	१२,६४९
बीजा प्रकारना संचा ,,	...	...	...	८८,४६०	५२,९६९	८१,०४७
संचाकामनुं कुल ...	...	...	...	१,७४,५१३	१,९७,५६९	२,८७,८४०

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			किंमत पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
तेल—						
अर्कवाळुं (Esssential) गॅलन.	१,४०१	२,०२४	३,३५५	८,३६७	११,८२४	१५,९८९
खनीज—						
Lubricating oils गॅलन.	४,२४,९५७	१,१९,६२७	१,२५,६५७	२८,३१७	८,०४४	९,५१४
Other kinds ,,	६,९८,०२२	२३,७५,७११	२६,०९,५४६	४६,३६३	१,६५,४१२	१,८९,२२७
बीजी जातिनां तेल ,,	३,७६५	७,९९९	४,४१०	६३८	७३९	७७१
तेलनुं कुल ...	११,२८,१४५	२५,०५,३६९	२७,३९,९६८	८३,६८५	१,८६,०१९	२,१५,५०१
रेलवे प्लॅंट अने रोलिंग स्टॉक—						
गाडियो, गाडां (वॅगन) अने तेना विभाग किं०	...	...	...	११,०३८	६४,५९७	१,१९,९०१

एनजीनो टण्डर अने तेना विभाग	किं०	...	...	...	२,८५२	६,६२७	५८,७४५
बांधकाम माटे सरसामान	किं०	६३,०२२	७६,४४४	५०,४९९	२०,७९१	२९,७१८	२६,६०८
रेलवे संबंधी मालनुं कुल.		...	...	...	३४,६८१	१,००,९४२	२,०१,२५४
ग्लास अने तेनी बनावट—							
बंगडियो	किं०	...	...	...	१०,६७१	८,८०३	१८,०६५
मणका अने खोटां मोती	हं.	३,२९५	४,३७०	३,१७८	१५,५५२	१५,२९५	२४,३१६
सीसा शिशियो—							
सोडावाटरना सीसा.	ग्रोस	१८,०७४	१,४५८	८५९	१२,७७५	१,६०२	९५४
बीजा सीसा	,,		७५,९८८	१,००,१९२		३४,०४६	४७,२४७
दीवा माटे काचनी चीजो	किं०	...	...	...	२४,३८४	४२,८७३	४९,०५४
Sheet and plate	फीट.	१८,९१,७६७	३४,८०,३२९	१९,३३,५५७	१०,९४७	२०,४६९	१३,०८७
Tableware, including decanters etc.	किं०	...	...	...	...	८,५७७	९,०५२
बीजो काचनो वर	,,	...	...	...	६७,९४३	४०,४५१	२८,८०२
काच अने तेनी बनावटनुं कुल ...		...	...	...	१,४२,२७२	१,७२,११६	१,९०,५७७

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
Haberdashery and millinery किं०	...	...	...	१,३५,००३	१,४५,५९९	१,८५,९३६
कागळ अने पूठां—						
लपेटवाना कागळ हं.	...	४२,२३६	३०,३१७	...	२३,५०८	१७,५५०
छापवाना कागळ हं.	५९,८१८	६१,०२६	९३,०८६	४२,४३४	४५,६६५	६५,४६३
लखवाना कागळ अने परबिडियां किं०	...	...	...	१६,३५७	१७,७९८	२५,३७९
बीजा प्रकारना कागळ हं.	७८,८४०	६९,१७०	६६,४२२	५८,५५५	६५,२९५	५९,७०६
पूठां अने मिल बोर्ड हं.	१४,०३२	१९,४६६	२१,११५	९,२९०	१२,१६१	१४,७७८
कागळ अने पूठांनुं कुल...	...	...	...	१,२६,६३६	१,६४,४२७	१,८२,८७६
लिकर दारु—						
Ale, beer, and porter गलन.	४,५३,८०७	६,२०,४४[illegible]	६,२२,३३०	७५,३९७	१,०५,७६७	१,०६,०९६

Cider and other fermented liquors गॅलन.	३२	९२	५७	५	१६	१०
अर्क (Spirit)—						
Brandy ,,	४२,९८१	५८,८४३	६४,६३४	७,९७२	१२,६२९	१४,२९७
Spirit, perfumed गॅलन	४,९२८	५,५८०	५,३२५	७,१२६	९,१३७	११,३७२
Other sorts गॅलन.	९३,८८७	८४,६८६	९५,९७९	१६,१७६	१८,९५८	२०,८३१
अर्क (Spirit)नुं कुल...	१,४१,७९६	१,४९,१०९	१,६५,९३८	३१,२७४	४०,७२४	४६,५००
वाइन–द्राक्षासव गॅलन.	१७,४३०	१७,८६३	१८,०५८	५,१२६	६,८५१	५,७६९
लीकर–दारुनुं कुल...	६,१३,०६५	७,८७,५०६	८,०६,३८३	१,११,८०२	१,५३,३५८	१,५८,३७५
रेशम—						
मिश्रण करेलुं रेशमी कापड व्हार.	१३,७०,६३८	१५,३७,४९९	१९,२१,०६२	९२,५२४	१,११,१९८	१,४१,०६३
बीजो रेशमी बर अने आंटियो व्हार.	...	...	...	५,५५४	५,५२४	८,२५२
रेशमी बनावटोनुं कुल ...	...	...	...	९८,०७८	१,१६,७२२	१,४९,३१५
पोशाक (एमां गुंथणीनी चीजो बाद)						
प्हेरवानां लुगडां, डूपरी, कोट, पाटलुन वगेरे व्हार	...	...	...	२८,३३९	३८,६६७	५५,९४८

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
सोना रूपाना तार-कसब व्हार	...	...	...	३८,५०६	३५,७२१	२५,४७८
लॅमेटा रतल	२,१८,५८७	२,४४,४७३	१,७१,९५१	२२,६८५	२६,७५९	१८,५७९
बीजी चीजो किं०	...	...	...	६,४०४	२,५४७	४,०२२
पोशाकनुं कुल ...	...	...	...	९५,९३४	१,०३,६९४	१,०४,०२७
इन्स्टुमेंट, आप्यारेटस, आप्लायन्स, अने तेना विभाग—						
विजळीनी (Electrical)–चीजो—						
पंखा ने तेना विभाग	...	...	...	२५,५९३	२,६५३	४,२५५
दीवा ने तेना विभाग					८,०२३	८,९९३
तार अने केवल (दोरडां)					१४,८४२	५,४५०
बीजी चीजो					२८,००६	२४,४७९

वाजां (Musical)—						
आर्गन अने हारमोनियम	नंग.	२८	२०	३८,९०४	३०३	३४९
पियानो अने पियानो प्लेयर	...	३१९	३२४		११,६३५	१२,८४५
टॉकिंग मशीन अने ते संबंधी चीजो किं०		...	...		९,०४३	७,९२९
बीजी चीजो ,,		...	...		१७,५८१	१६,३८८
डाक्टरी (Surgical) वाढकुटनां ओजारो	...	...	...	५,४३९	४,२५७	७,६५४
बीजी जातनां ,,	...	...	...	११,२९९	१०,२८४	१३,७९२
ओजारनुं कुल ...	...	...	...	८१,२३५	१,०६,६२७	१,०२,१३४
इमारती चीजो—						
इंटो नंग.	५,८७,९६८	२,७९,७०४	२२,४०,१३९	८,२७८	५,४३७	३६,३९४
नळियां ,,		२,५५,२२१	७,५६,०९५		३,३७४	६,७२०
सिमेंट चुनो हं.	८७,४७४	३,२२,७०८	३,२४,५५५	९,८२४	४४,९६४	४७,०१५
बीजा पदार्थ हं	१०,५१३	१६,८४७	३८,०२७	३,३५५	४,९६२	१०,७३८
इमारती चीजोनुं कुल...	...	...	...	२१,४५७	५८,७३७	१,००,८६७

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
रसायणी पदार्थो अने रसायणिक बनावट—						
Carbide of calcium हं.	१,८०९	७,४८७	१०,९०१	१,४३६	५,९२२	८,४८१
Soda compounds हं.	१०,२२३	९,६४२	१०,०४८	५,९९३	६,२४२	६,१७९
Others किं०	...	...	...	५४,१७१	७२,९७३	६९,४१२
रसायणी पदार्थोनुं कुल...	...	...	...	६१,६००	८५,१३७	८४,०७२
कटलरी (Cutlery) हं.	...	...	...	४१,३०२	५८,८९४	८२,२८५
रमकडां अने रमवाने उपयोगी चीजो—						
रमकडां किं० } बीजी चीजो ,, }	...	... / ...	... / ...	७२,७१६	६७,९१० / ६,७९४	७०,४९० / ६,७९२
रमकडांनुं कुल...	...	...	...	७२,७१६	७४,७०४	७७,२८२

रब्बरनी बनावट किं०	...	...	...	१२,५०८	११,७४४	७५,१२१
गांधियाटुं अने दवा—						
Proprietary and patent medicines किं०	...	...	...	३,०९४	२,६६५	१५,५३१
क्विनाइन रतल.	१६,२१६	१३,१४२	२५,७००	७,०१७	७,७०४	१८,८३५
बीजुं किं०	...	...	...	२२,४९१	२८,४९२	३६,४३६
गांधियाटुं अने दवानुं कुल.	...	...	...	३२,६०२	३८,८६१	६९,८०२
छत्रियो अने तेने लगती चीजो किं०	...	...	...	४७,८१७	४९,०३८	६२,८८३
मीठुं टन.	६०,८०९	५३,०८८	५३,६४४	६३,११०	६३,९५०	६२,०९३
माटीनां अने पोर्सेलेनना वासण किं०	...	...	...	३४,३९१	३८,३१९	५६,१९३
खोराक अने oilman's						
बिस्किट अने केक रतल.	६,७८,९८६	८,७७,२२८	६,८०,२२८	११,१५२	१७,०७६	१४,१९८
जमावेलुं दुध अने मुरब्बो रत.	७,९६,८४८	१०,९४,८४५	१६,००,५७८	१०,२५५	१४,२७०	२२,५१४
बीजा पदार्थो किं०	...	...	...	९,०२४	९,६२५	१४,२१४
खोराक वगेरेनुं कुल...	...	...	...	३०,४३१	४०,९७१	५०,९२६

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत-पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी.	१९१२-१३	१९१३-१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११-१२ सुधी	१९१२-१३	१९१३-१४
हाथीदांत रतल.	३१,९७८	६९,०६३	६८,५५६	१६,०६२	३६,९२४	३७,०८८
हाथीदांतनी चीजो किं०	...	...	...	७,७०४	१०,९४७	९,८९५
हाथीदांत वगेरेनुं कुल...	...	...	...	२३,७६६	४७,८७१	४६,९८३
स्टेशनरी (कागळ बाद)	...	...	...	३०,२८३	३६,६५५	४०,६५४
फरनिचर अने गृहशृंगारनो सामान—						
Mouldings किं.	...	...	...	} ३०,४५०	} ३२,५५९	३१,०१५
Others बीजो ,,	...	...	...		४,३४४	४,५३३
फरनिचरनुं कुल...	...	...	...	३०,४५०	३६,९०३	३५,५४८

रंगअने रंगाराना बरनो सामान—						
सफेतो अने चाकलेट हं.	३७,८४७	१२,७७०	८,५१०	३४,८९०	११,६२४	८,०४९
बीजो ,,		२१,८३६	१८,४७७		२०,६७८	२०,६६४
रंगारा कामनी चीजो.	...	...	...	३,१६७	४,०८७	६,७००
कुल...	...	...	...	३८,०५७	३६,३८९	३५,४१३
खळ (Starch and farina) हं.	...	५७,०७७	५२,४६९	...	४४,८६२	३४,९११
खातर—						
बनावटी अने खनीज खातर टन	५८२	२,२३६	३,७५७	५,६६६	१९,७५६	३४,५३८
बीजी जातिनुं ,,	४६	९९	४३	३७०	७९४	३४८
कुल...	६२८	२,३३५	३,८००	६,०३६	२०,५५०	३४,८८६
मोटोरकार अने मोटोर साइकल—						
मोटोरकार नंग			५६			१९,६०८
मोटोर साइकल ,,		४५	१३		११,७७३	५६२
मोटोर गाडां ,,	...		८	३३,४३६		४,४७४
उपरनी चीजोना विभाग क्रिं.		...	...		४१,४३७	९,८३६
कुल...	...	...	...	३३,४३६	५३,२१०	३४,४८१

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत—पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११—१२ सुधी	१९१२—१३	१९१३—१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११—१२ सुधी	१९१२—१३	१९१३—१४
गाडियो अने गाडां (रेलवे बाद) नंग	...	८४९	२,८१६	११,९७४	४,४२७	१६,७९८
गाडियो गाडांना विभाग कि.	...	...	...		१८,९४२	१७,६७२
कुल...	...	...	...	११,९७४	२३,३६९	३४,४७०
Paper making materials—						
कागळ बनाववानो लाकडां वगेरेमांथी बनावेलो मावो हं.	१४,२२५	२८,०६६	४८,८४२	६,९२३	१२,६६५	२०,२४७
Toilet requisites (not specified elsewhere) कि०	...	...	...	...	१८,७६७	२०,२४५

दीवासळियो—						
Safety gross of boxes	...	२,२२,६१३	९८,२४६	२०,७७९	११,६४९	६,६३०
Other sorts ,,		१,२८,५०३	९०,५७१		१०,७१७	१०,०७५
कुल...	...	३,५१,११६	१,८८,८१७	२०,७७९	२२,३६६	१६,७०५
लेधर (Leather)—						
चामडां अने छालो कमावेलां हं.	२०२	६९१	२०४	५,५५४	९,७६७	८,५५८
चामडांनी बनावट किं.	...	...	...	८,०५३	८,५०५	६,९८३
कुल...	...	...	...	१३,६०७	१८,२७२	१५,५४१
संचा माटे पटा किं.	...	...	...	...	१०,८११	१५,३४८
क्लॉक अने वॉच (घडियालो)						
क्लॉक अने टाइमपीस नं.	७६,४३२	५१,२७५	१,१४,५५७	७,८०८	५,७७७	११,६५७
Watches (वॉच)		२२,६५५	१२,७०४		२,२३७	१,११६
क्लॉक ने वॉचना विभागो किं०	...	...	...	...	७७४	३४२
कुल...	...	...	...	७,८०८	८,७८८	१३,११५

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण वर्षनी सरेराश १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
खांड—						
खांड (१६ D. S.) अने बीजी हं.	२७,९९०	७६,७३८	१३,७१८	१९,३६६	४७,५८८	८,२८७
ते सिवायनी ,,	३०५	२७१	३५३	२,२७८	३,१७०	३,९३०
कुल...	२८,२९५	७७,००९	१४,०७१	२१,६४४	५०,७५८	१२,२१७
दारुखानुं (fireworks) किं०	...	...	...	५,३२९	१०,३८४	११,८७१
मुद्राछाप अने लिथोग्राफना संचा अने तेने लगतो सामान (कागळ बाद) किं०	...	...	...	५,५२२	६,८८२	१०,६९२
जुवेरीलरी–घरेणुं अने सोना रूपानी प्लेटो किं.	...	...	...	९,७३८	८,२८०	१०,३७५
सादी साइकलो अने तेना विभाग किं.	...	...	...	११,६७६	१४,९५६	८,२७३

बूट अने श्युझ जोड़ो	६३,७५६	६७,४६२	१,५०,१२६	४,०८३	२,९९१	७,०४४
च्हा भरवानी पेटियो किं.	...	...	...	५,१३९	१,८२१	७,००७
Prints, engravings and pictures किं.	...	...	...	...	५,०१४	६,६८८
उपर गणत्रीमां आवेली नहि एवी चीजो किं.	...	...	...	१,७९,९४३	१,९९,१७२	१,३०,२२७
कुल आयात...	...	...	...	५२,९०,८७५	६८,६८,९३३	८४,४३,८६२

ब्रिटिश हिंदमांथी जर्मनीमां निकाश.

१९११–१२ आखरनी त्रण सालनी सरासरी तथा १९१२–१३ अने १९१३–१४ सालना आंकडा सहित.

फरी निकाश थयेलो माल.

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			किंमत–पौंड.		
	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
गुंदर अने राळ—						
आरेबिक हं.	४३८	५,३०५	३,३८७	६६१	७,०४६	४,३२४
Olibanum or frankincense ,,	६,४३६	४,३३६	६,१५४	१०,१९६	६,४६१	९,८१९
Other sorts ,,	१,२२९	८२०	७२३	१,३००	९१७	८०५
कुल...	८,१०३	१०,४६१	१०,२६४	१२,१५७	१४,४२४	१४,९४८
ल्होडानो सामान (कटलरी वगेरे बाद) किं.	...	...	...	४,८०५	८,६६८	८,७०७
मेवो अने वनस्पति सुकवणी, आथेल हं.	२,०३६	५,१०९	२,१०४	४,१६६	११,४६३	७,९४७
प्रचूर्ण किं.	...	...	...	१५,७३५	१२,०६१	१०,६२६
कुल...	...	...	...	३६,८६३	४६,६१६	४२,२२८

हिंदी मालनी निकाश.

मालनो प्रकार.		वजन अथवा जथ्थो.			किंमत–पौंड.		
		त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
काचुं ज्यूट–शण	टन.	१,६१,१४३	१,८०,१४९	१,५८,३८०	२६,७५,७४८	३८,२०,३६१	४४,९९,१११
ज्यूटनी बनावट—							
कोथळा	नंग	६४,६९,२४९	६३,३४,१५०	५३,६३,७७२	९३,४८५	१,१७,९८४	१,१४,२६६
गुणपाट	व्हार	५६,९२,६३३	२७,७५,४००	७२,३५,३४०	३७,९६७	२६,५४६	८७,१०६
बीजी बनावट	हं.	४१४	६५३	१४७	२२५	५९५	१८७
कुल किं.		...	...	...	१,३१,६७७	१,४५,१२५	२,०१,५५९
काचुं कपास	हंदर.	१२,१६,६६८	९,५०,१९९	१६,८८,०७०	२८,७५,०१४	२२,०८,५७९	४०,०१,६२८
बियां—							
एसेनशियल	,,	२२,५४६	१९,८१३	९,९६०	८,९३०	५,६६७	३,८१६
एरंडी	,,	१,०२,०६५	१,१०,४४३	१,९५,१२८	४९,६०८	५५,७९२	९८,६१८
नाळियेर टोपरुं	,,	३,९९,१८७	५,४८,२३१	४,७९,७९७	४,४३,४५९	६,८७,१४२	६,५७,६२८
कपासिया	,,	३२,०४०	...	९,७९४	७,७१५	...	२,६०६

मालनो प्रकार.		वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
		त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
भोंयसिंग	हंदर.	१,५२,७००	९०,०६३	१,८८,७२४	८२,२५८	५१,८१७	१,१५,३२१
अळशी	,,	५,७४,६७३	६,६३,४१०	९,६६,५२६	४,३२,४४४	६,०३,६४२	५,३७,००९
महुडां	,,	४,०७,२२८	१,८७,०५४	५,६७,६७०	१,८५,७१०	१,००,०२०	३,०९,७९१
राई	,,	१०,३४५	१५,५९८	६,५७१	८,७५८	११,७९२	४,९५१
निगर	,,	२७,३६२	४,९४१	४०,५८४	१२,५९८	२,५४३	२०,४४२
खसखस	,,	९२,९०४	४७,९४९	६६,१६६	६२,७५२	३९,३७९	५३,४६४
सरशव	,,	१५,१९,८९४	१०,९४,२४७	११,६३,९७३	७,४८,९४१	५,९९,८९७	६,५०,७३४
तल	,,	२,१६,३१३	१,७१,८१९	३,३०,२०८	१,४२,५७४	१,३१,९४४	२,७०,८८७
बीजां	,,	१६,४७९	२०,३३०	२७,७७७	६,६३२	९,७६६	१५,०५१
बियांनुं कुल	,,	३५,७३,७३६	२९,७३,९९८	४०,५२,९७८	२१,९२,३७९	२१,९९,४०१	२७,४०,३१८
दाणा, कठोळ, अने लोट–							
जव	हं.	४,२१,२७८	३२,२४,१०२	२२,९५७	१,१६,४५५	९,८०,१३४	६,८१६
चणा	,,	७,०४,५६२	१०,०८,०७५	१,४६,३६२	१,८९,६८३	२,७०,२५३	४०,८६५

दाळ के कठोळ ,,	५,५५,०७२	४,९८,८७९	१,३६,०५६	१,२६,३२९	१,२३,६९९	३८,२९८
चोखा ,,	६६,१९,५०७	८२,८५,००४	६३,१७,९०१	२०,४९,८६७	३१,३३,२३०	२०,९६,०५४
घहुं ,,	२,२१,९८२	४,५७,७२६	५,०१,५०९	७७,५८८	१,५९,२११	१,८७,०४२
,, लोट ,,	९,१३७	२२	१५,५२२	३,८६४	५	६,४७१
बीजी जातिना दाणा ,,	५०,८२७	१८,१२१	४,६५६	११,३०२	४,५०८	१,३६५
दाणा, लोटनुं कुल...	८५,८२,३६५	१,३४,९१,९२९	७१,४४,९६३	२५,७५,०८८	४६,७१,०४०	२३,७६,९११
आळां चामडां अने छालो-						
चामडां, भेंश, पाडानां हं.	...	२२,१४८	३०,७८५	...	८६,७१३	१,३४,३१२
=नंग	...	=१,७७,१२९	=२,४५,२३७			
गायोनां हं.	...	३,६५,८७४	३,५६,१९५	...	१६,९२,६७६	१९,०३,१२६
=नंग	...	=४०,६५,७९६	=३८,८१,६४८			
पाडी, वाछडीनी छालो हं.	...	४०४	१,२१३	...	१,७२२	५,७१७
=नंग	...	=१०,४८३	=३३,५९८			
बीजां चामडां हं.	...	१,००३	२१६	...	२,४१०	९०७
=नंग	...	=४,२८४	=१,७००			
आळां चामडानुं कुल... हं.	३,४०,६७६	३,८९,४२९	३,८८,४०९	१४,२९,५१८	१७,८३,५२१	२०,४४,०६२
=नंग	३९,८९,३९७	=४२,५७,६९२	=४१,६२,१८३			

मालनो प्रकार.		वजन अथवा जथ्थो.			किंमत पौंड.		
		त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
आळी छालो (चामडी)—							
बकरांनी छालो	हं.	७,८१९	१२,५०४	११,११८	४९,४११	७६,९६०	७०,३४०
	=नंग	=४,४२,९९६	=७,७०,४३२	=६,४७,४४७			
घेटांनी छालो	हं.	२,६०१	७१४	१,६७६	१२,३०६	३,१८५	६,९९४
	=नंग	=१,७९,९१५	=५२,२०४	=८७,०५१			
बीजी जातिनी छालो	हं.	६१०	७९	...	२,२४५	२२५	९
	=नंग	२३,८०९	=५,६१२	=३			
आळी छालोनुं कुल...	हं.	११,०२१	१३,२९७	१२,७९४	६३,९६२	८०,३८०	७७,३४३
	=नंग	६,४६,७२०	=८,२८,२८८	=७,३४,५०१			
आळां चामडां अने छालोनुं एकंदर.	हं.	३,५१,६९७	४,०२,७२६	४,०१,२०३	१४,९३,४८०	१८,६३,९०१	२१,२१,४०५
	=नं	४६,३६,११७	=५०,८५,९८०	=४८,९६,६८४			
लाख—							
Button	हं.	६,२२२	७,२४६	३,६५३	१९,६१९	२५,७२१	१४,१७४

Shell	हं.	७०,३२६	५३,८८३	३७,९२९	२,५१,०३०	१,८५,५५२	१,५३,८०७
Other kinds	,,	२०,१४७	१२,०८४	११,१८२	१२,३८१	१२,३६५	१४,८३०
लाखनुं कुल	,,	९६,६९५	७३,२१३	५२,७६४	२,८३,०३०	२,३३,६३८	१,८२,८११
छूटो काथो	,,	१,१७१	७६६	८९०	८२५	५२३	६०१
काथानी बनावट	,,	२,०९,९७७	२,०४,६०५	२,१२,८५९	१,४८,०१६	१,४८,८८०	१,५८,८४०
धातु अने ऑर—							
मंगेनी ओर	टन	२,४०१	७,२५०	१८,९५०	२,७०९	९,०६०	२३,९५२
बीजी ऑर	,,	२००	९२५	१,१५८	६७२	८८,७४९	१,०६,०१४
जसत, or spelter		...	...	७२,२९६	...	...	१३,०२४
बीजी धातु	टन	४,८६२	२१	१,२०२	१६,०६९	४६६	१,४८७
धातु अने ऑरनुं कुल	टन	२,८४४	८,१७६	२३,७८३	१९,४५०	९८,२७५	१,४४,४७७
काठ ने टिम्बर—							
साग	घन टन	३,५८६	६,८५९	६,२८२	३७,१३३	७४,९२३	७४,२४२
बीजुं टिम्बर	,,	१,०१५	१,३८०	१,५१२	७,९३८	९,४८९	११,१४७
कोतरकामना गोगनुं	कि.	...	...	...	२९,२२२	५२,४७२	५६,६२८
काठ ने टिम्बरनुं कुल	,,	...	...	...	७४,२९३	१,३६,८८४	१,४२,०१७

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			मालनी किंमत–पौंड.		
	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी	१९१२–१३	१९१३–१४
रंगाटनी अने कमावानी चीजो—						
हरडां बेडां हं.	२,६०,२२३	२,२८,६३४	२,७०,७६७	७९,८४१	८०,७९७	८९,८१४
हलधर ,,	७,२५३	१०,०७६	१८,३५२	४,८३४	८,२६८	११,३९६
बीजी ,,	९,५६०	४,७९२	११,९५४	८,३१३	७,७९७	५,९०२
रंगाट अने कमावानी चीजोनुं कुल. टन	२,७७,०३६	२,४३,५०२	३,०१,०७३	९२,९८८	९६,८६२	१,०७,११२
ढोरनो खोराक कुशका तथा सोरायण खोळ सहित—						
छोडां, कुशका टन	५१,८२६	५६,५०२	४४,९७८	१,३६,२२४	१,६५,५८७	९५,९५७
बीजी जातिनो हं.	९५,२४५	१,४४,१३०	६५,५४६	१६,९८८	३०,१०१	९,९६६
ढोरना खोराकनुं कुल...	...	...	...	१,५३,२१२	१,९५,६८८	१,०५,९२३

खाळ	हं.	४,६७,९८०	५,०१,५६३	३,७९,१८५	१,१८,५७१	१,३०,३८१	१,००,००९
तेजानो	पौंड	२७,५१,६५८	२१,९८,६५४	३८,९७,३७५	५१,६५०	४५,४९५	७८,३७७
शण काचुं	हं.	५१,३८२	६२,११०	६८,३४१	४८,३१९	६८,३२६	६०,४०८
तेल—							
प्राणीनुं	गलन	४३,३५७	९,५७४	१,९९,८४५	१,९८८	३२५	७,९९६
एसेन्शियल	,,	५,०६०	८,८५४	१३,८५२	१२,०१८	१७,८२२	२६,३३४
खनीज	,,	३	९,५४,३९२	९,२२,५८६	...	५,९६६	५,७७२
वनस्पतिनुं	,,	७,८०,५९८	१,७६,६८८	२,२४,७५९	८४,०११	२२,०८७	२३,२२९
तेलनुं कुल	,,	८,२९,०१८	११,४९,५०८	१२,६१,०४२	९८,०१७	४६,२००	६९,३३१
खातर—							
हाडकांनुं	टन	९,२६०	१३,००६	११,१३१	४२,५३९	६५,६२७	५९,८२२
बीजी जातिनुं	,,	८९०	१,०२८	७३१	४,७८५	५,१०६	४,०३२
खातरनुं कुल	,,	१०,१५०	१४,०३४	११,८६२	४७,३२४	७०,७३३	६३,८५४
मेवो अने वनस्पति	क्विं.	...	...	...	११,८२६	२०,६५६	३९,५३१
काफी	हं.	७,९८८	८,२५०	९,२२४	२८,६९८	३३,२५४	३८,१४४
अबरख	,,	६,७७३	१२,११५	८,४८६	२३,३०६	५०,६८६	३३,६९६
रेषा ब्रश अने छावरणी माटे	हं.	१९,८५२	३१,९८९	३१,२२८	२०,६००	३२,१९८	३२,६०९

मालनो प्रकार.	वजन अथवा जथ्थो.			किंमत—पौंड.		
	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४	त्रण साली सरासरी १९११–१२ सुधी.	१९१२–१३	१९१३–१४
केथर कमावेलां—						
चामडां कमावेलां हं.	१,०८२	...	१	५,३१४	...	४
=नंग	=१४,९३०	...	=६			
छालो कमावेली हं.	२,१९२	२,३८०	१,७८५	३६,९६५	३९,९०३	३०,४८२
=नंग	=३,०२,४६८	=३,१९,५६५	=२,२१,९५०			
कमावेलां चामडां सोरेलां व० नुं कुल हं.	३,२७४	२,३८०	१,७८६	४२,२७९	३९,९०३	३०,४८६
=नंग	=३,१७,३९८	=३,१९,५६५	=२,२१,९५६			
मीण (Paraffin) हं.	१४,६४४	२३,२०५	२०,४३६	२१,९५७	३४,३५७	२९,३३९
काळी म्हा रतल	५,७२,१४५	६,४५,७४६	७,०१,१४०	१९,६७१	१९,५३७	२४,५८८
बाकीनुं बधी जातिनुं मीण. (मीणबत्ती बाद) हं.	२,४८४	२,५८०	३,८४९	१४,०८९	१६,६५२	२४,११२

गुंदर तथा राळ—						
आरेबिक ,,	१२,६४३	१५,५७१	१५,६८०	१७,१४४	२१,३९५	२०,५७३
बीजी जाति ,,	५८	३१३	५०५	११८	६२३	१,०९८
गुंदर, राळनुं कुल ,,	१२,७०१	१५,८८४	१६,१८५	१७,२६२	२२,०१८	२१,६७१
उन हं.	४७४	८७१	९८४	९,८४३	२१,१५०	२१,६०३
उन काचुं रतल	३,०४,५५५	३,२०,४६५	४,९०,९७४	८,३०५	९,१३६	१७,०२६
उननी बनावट किं.	...	...	...	२,३९७	२,०५४	२,५८१
शिंगडां, तेनां अणियां, कटका हं.	१२,७५६	१५,४९८	१७,०४४	१२,२१६	१३,१२१	१०,४७१
तंबाकु रतल	१४,४०,३२५	४,२९,०६२	१२,९७,८८१	७,५२१	२,४४२	७,५३५
गणत्रीमां आवेली नहि एवी बीजी चीजो किं.	...	...	...	८०,५२३	८८,०८७	७३,४३०
एकंदर हिंदनी निकाश ,,	...	...	...	१,३३,९९,६६४	१,६५,७५,५४३	१,७५,७०,५१४
परदेशी मालनी हिंदथी निकाश किं	...	...	...	३६,८६३	४६,६१६	४२,२२८
परदेशी अने हिंदी मालनी कुल निकाश किं.	...	...	...	१,३४,३६,५२७	१,६६,२२,१५९	१,७६,१२,७४२

ब्रिटिश हिंदनां बंदरोए जर्मनीमांथी व्यापारी माल लई व्हाणो आव्यां, अने हिंदथी जर्मनीमां गयां ते, कया देशना वावटानां, केटलां, अने केटला टननां हतां, तेनी विगत बतावनारुं पत्रक सन १९११–१२, १९१२–१३, अने १९१३–१४ सालोनुं:—

कया देशना वावटा नीचे आव्यां.		१९११–१२		१९१२–१३		१९१३–१४	
		संख्या.	टन.	संख्या.	टन.	संख्या.	टन.
ब्रिटिश	माल भरेलां	१	३,७०४	१	२,८०२	१	२,९५८
	निरमवाळां	...	...	२	५,०२८	...	...
जर्मन	माल भरेलां	९३	२,९२,०२२	९३	२,९५,१२४	११६	३,७६,२०३
	निरमवाळां	...	...	...	...	...	...
कुल	माल भरेलां	९४	२,९५,७२६	९४	२,९७,९२६	११७	३,७९,१६१
	निरमवाळां	...	...	२	५,०२८	...	...
	एकंदर सर्वाळो...	९४	२,९५,७२६	९६	३,०२,९५४	११७	३,७९,१६१
खाली थई गयां.							
ब्रिटिश—	माल भरीने	६८	१,८६,७०५	७०	१,९९,०३४	४८	१,३४,०७९
आस्ट्रो-हंगेरियन	,,	४	१०,८७३	६	१५,०१३	३	७,३२८
डेनिश	,,	३	५,८६४	...	...	...	...
डच	,,	१	२,४५८	२	७,४५३	२	६,३३०
जर्मन	माल भरीने	९७	३,०६,४६४	९६	३,०३,१५७	१०९	३,४५,०७२
	निरम साथे	...	...	१	१०,२६७	१	३,५४२
स्वीडिश	माल भरीने	...	...	...	...	१	२,१३२
कुल	माल भरीने	१७३	५,१२,३६२	१७४	५,२४,६५७	१६३	४,९४,९४१
	निरमवाळां	...	...	१	१०,२६७	१	३,५४२
	एकंदर सर्वाळो...	१७३	५,१२,३६२	१७५	५,३४,९२४	१६४	४,९८,४८३

जर्मन अधिराज्यना पेटामां संस्थानो.

१ प्रशियानुं राज्य.

एनां १३ परगणां छे, तेनां नाम, क्षेत्रफळ, अने वस्ती. (१९१०)

परगणां अने राजधानीनां नाम.		क्षेत्रफळ—चोरस माइल.	वस्ती.
पूर्व प्रशिया (कनिग्सबर्ग)	...	१४,२६६	२०,६४,१७५
पश्चिम प्रशिया (डान्टझिक)	...	९,८५६	१७,०३,४७४
ब्राण्डनबुर्ग (बाण्डनबुर्ग)	...	१५,३७७	४०,९२,६१६
बर्लिन नगर	...	२४	२०,७१,२५७
पामरोनिया (स्टॅट्टिन)	...	११,६२६	१७,१६,९२१
पोझना (पोझन)	...	११,१८२	२०,९९,८३१
सिलेशिया (ब्रेसलो)	...	१५,५६३	५२,२५,९६२
सक्सनी (माग्डबुर्ग)	...	९,७४८	३०,८९,२७५
स्लसवुइग—होलस्टिन अने हेलिगोलेंड स्लसवुइग	...	७,३३५	१६,२१,००४
हनोवर (हॅनोवर)	...	१४,८६५	२९,४२,४३६
वुएस्ट फालिय (मनस्टर)	...	७,८०१	४१,२५,०९६
हस्सनासो (फॅर्क फोर्ट)	...	६,०५९	२२,२१,०२१
र्‌हाइन लॅंड (कोलन)	...	१०,४२०	७१,२१,१४०
होर्हनझोलर्न (सिग्मारिंगन)	...	४४०	७१,०११
कुल	...	१,३४,५५८	४,०१,६५,२१९

वस्तीमां स्त्रीपुरुषनी संख्या नीचे प्रमाणे छे:—

स्त्रियो	....	२,०३,१७,४९४
पुरुषो	....	१,९८,४७,७२५
		४,०१,६५,२१९

पुरुषो करतां स्त्रियोनी संख्या ४,६९,७६९ वधारे छे.

धर्मविभाग.

प्रजाकीय धर्म जेने *(Evangelical, i. e. National Church) कहे छे, ते पाळनार	...	....	२,३३,४१,९०२
रोमन कॅथोलिक	....	...	१,३३,९२,४४४
याहुदी	....	....	४,०९,९०१

उपज, खर्च, अने देवुं, ए त्रण प्रकारनी हकिकत नीचे पौंडमां आपेली छे:—

अवारजा–अंदाजपत्रक प्रमाणे.	१९११	१९१२
उपज	१८,७२,४८,०००	२०,११,३३,०००
खर्च	१८,७२,४८,७००	२०,११,३३,०००
ता० ३१मी मार्चे देवुं.	४७,६५,८३,०००	४७,१४,४३,०००

सेना.

जर्मन साम्राज्यने माटे १८ पलटणो (army-corps) मुख्य १८ शहरोमां राखवामां आवे छे.

उद्योग.

खेतीवाडी अने ढोर उछेरवाना काममां घणां माणसो लागेलां रहे छे, परंतु एटलुं ज करीने तेओ बेशी रहेतां नथी. केटलांक तो आ धंधो छोडीने बीजा उद्योगमां गुंथायां छे. रेशम, उन, लिनन अने रुनुं मिश्रण, एओनुं कापड तथा शाल, गालीचा वगेरे बीजो माल बनाववानां कारखानां, तथा मीलो म्होटा पाया उपर चलाववामां आवे छे. वळी कमावेलां चामडां, अने तेना पदार्थो, माटीनां वासण, अने दारु गाळवानां कारखानां पण घणां छे.

---

* जूना विचारने वळगी न रहेतां धर्मनुं खरुं रहस्य समजनारा विश्वासी धार्मिक पुरुषोए नवा टेस्टेमेण्टने अनुसरीने सिद्धान्त करेलो, जेवा के प्रोटेस्टण्ट मतवाळाने अनुसरता धर्मतत्वविषयक.

खेतीवाडी.

खेतीवाडीनी निपजमां घहु, राई, ओट, जव, कठोळ (peas), बाजरी, सरशव, तंबाकु, (pops) भींडी, शण आदि पुष्कळ थाय छे.

खनीज पदार्थ.

लोखंड, त्रांबु, सीसुं, फटकडी, नाइटर—सुरोखार (Nitre), केरबो (amber), जसत, Cobalt, निकल, गंधक, Baryta, Agate, Jaspur, Onyx, आदि खोदी कहाडवामां आवे छे.

आ राज्यमां एक लाख करतां वधारे वस्तीवाळां ३३ शहरो छे.

धारानुं बंधारण.

राजनियंत्रित एटले के धाराबंधारणनुं राज्य अहिं चाले छे. चोथो विलियम राजा वंशपरंपराना हक्कथी राज्यारूढ थयो छे अने ते जर्मनीनो अधिराजा पण गणाय छे. जुदा जुदा खाताना प्रधानोना उपरीपणानुं प्रधानमंडळ निमवामां आवे छे ते अने राजा मळीने राज्य-कारभार चलावे छे.

प्रशियानी पार्लामेंट (राज्यसभा)ने लॅंडटाग कहे छे. राज-कुमारो, अमीरवर्गना मुख्य पुरुषो, पसंद थयेला पियरो (उमरावो) जीवन पर्यंत ठरावेला—लाइफ मेम्बरो, तथा विश्वविद्यालयो अने शहरोए पसंद करेला प्रतिनिधियोनी मिश्र एक सभा जेने हेरन-हास (Herrenhaus) कहे छे, ते अपर हाउसने स्थाने गणाय छे. अने लोअर हाउसने स्थानके जे मंडळ गणाय छे तेने चेम्बर ऑफ डेप्युटीझ (abgordnetenhaus) कहे छे, आ डेप्युटियो पांच वर्षनी मुदत माटे पसंद करवामां आवे छे. आ डेप्युटियोने १५ मार्कनुं दीनियुं मळे छे.

उपरना प्रत्येक हाउसनो एक प्रमुख निमवामां आवे छे.

नदियो.

नदियोमां झहाज चाले एवी नदियो प्रशियामां घणी छे, तेनां नामः—नीमन, प्रेगल, विस्तुला, ओडर, एल्ब, वेसर, अने र्‍हाइन.

बाल्टिक समुद्र अने उत्तर समुद्रना कांठाए तेना अखात अने उपसागरो आव्या छे.

पर्वत.

बे पर्वतो छे:—हार्झ अने जायंट. जायंटनी उंचाई ५,२५५ फीट छे.

जंगल.

जंगलनो विस्तार घणो छे, तेनुं क्षेत्रफळ २,०४,३९,४९१ एकर गणवामां आव्युं छे. एमां फरनां झाड घणां थाय छे.

२. बवेरियानुं राज्य.

बवेरियाना बे विभाग करवामां आव्या छे. आखा राज्यना ११/१२ भागनो पूर्व विभाग गण्यो छे. र्‌हाइन नदीना डाबा किनारा भणीनो प्रदेश पश्चिम विभाग गणाय छे, तेनुं नाम पालाटिनेट क्‌हेवामां आवे छे. आखा राज्यनां ८ परगणां पाडवामां आव्यां छे, ते प्रत्येकनो विस्तार अने वस्ती नीचे प्रमाणे छे:—

परगणां तथा तेनी राजधानी.	विस्तार-क्षेत्रफळ चोरस माइल.	वस्ती. (१९१०)
उपला भागनुं बवेरिया (म्युनिक) ...	४,९५६	१५,३२,०६५
नीचला भागनुं बवेरिया (लॅन्डशट) Landshut ...	४,१५२	७,२४,३३१
पालाटिनेट (Palatinate-Spires)	२,२८८	९,३७,०८५
उपरनुं पालाटिनेट (रीजेन्सबर्ग) ...	३,७२८	५,९९,४६१
उपरना भागनुं फ्रॅंकोनिया (Bayreuth) बेरथ ...	२,७०२	६,६१,८६२
मध्य फ्रॅंकोनिया (Ansbach) ...	२,९२५	९,३१,६९१
नीचेना भागनुं फ्रॅंकोनिया (वर्झबर्ग) ...	३,२४३	७,१०,९४३
स्वेबिया (आग्सबर्ग) ...	३,७९२	७,८९,८५३
कुल ...	२९,२८६	६८,८७,२९१

वस्ती.

वस्तीमां पुरुषो	३३,७९,५८०	पुरुषो करतां स्त्रियो
स्त्रियो	३५,०७,७११	१,२८,१३१ वधारे छे.
	६८,८७,२९१	

धर्मविभाग.

वस्तीना धर्म प्रमाणे विभाग नीचे प्रमाणे छे:—

रोमन कॅथोलिक	४८,६२,२३३
प्रोटेस्टंट	१९,४२,३८५
ज्यू—याहुदी	५५,०६५

राज्यकारभार.

वंशपरंपरानुं राजतंत्रनुं राज्य अहिं चाले छे. प्रधानमंडळ जेने स्टाटस्राट कहे छे ते अने राजा मळीने कारभार चलावे छे. राजानुं नाम लडवुइग (Ludwig III.) त्रीजो छे. ते नोवेम्बर ३, १९१३ ने दिवसे गादिये बेठो छे. तेनो जन्म जान्युआरी ७, १८४५मां थयो हतो. तेना परणेतरनी तिथि फेब्रुआरी २०, १८६८ छे. आस्ट्रिया—एस्टेनी आर्च डचेस मॅरिया थेरेसा जे हंगेरी अने बोहेमियानी प्रिन्सेस रोयल कहेवाय छे, ते एनी राणी छे. तेना युवराजनुं नाम रुपरेस्ट (Rupprecht) छे. तेनो जन्म मे १८, १८६९ मां थयो हतो.

बे हाउसनी पार्लामेंट छे. प्रिन्सीझ, वंशपरंपराना उमरावो, जिवतर सुधीना सभ्य ठरावी राखेला, अथवा सरकारी अधिकार धरावनारा एओनुं अपर हाउस कहेवाय छे, तेने (Reichsrate) रेशस्राट कहे छे. लोअर हाउसने एब्जे अर्डिनेटन (abgeordneten) कहे छे, तेमां प्रतिनिधियो पसंद करीने लागला ६ वर्ष माटे राखवामां आवे छे. बे वर्षने गाळे पार्लामेंट मळे छे.

नदियो.

डान्युब, रहाईन, मेइन, लेच, ईझार, अने ईन्न ए नदियो छे.

जंगल अने खेतिवाडी.

देशना विस्तारनो लगभग ¼ भाग जंगलमां रोकायलो छे. भोंय घणी रसाल छे. घहुं, राई, ओट, अने जवनो पाक मुख्य छे. बकवुईट, अने मकाई तथा तंबाकुनो पाक पण थाय छे. द्राक्ष पण अहिं थाय छे.

खनिज पदार्थो.

खनिज पदार्थोमां मुख्य कोलसो, अगर (मीठुं), लोखंड, त्रांबुं, pyrites, अबरख छे. मॅंगेनीझ पण केटलाक भागमां नीकळे छे. अगत्यनां उद्योगी कारखानां चाले छे.

बियर दारु गाळवानुं काम सारा धोरण उपर चाले छे. खांड, काफी, उननो माल, रेशमी बर, शण, कपास, तंबाकु, गांधियाटु, लाकडु, दाणा, द्राक्षासव, चामडाना पदार्थ, बीलोरी काम, अने जुवेलरी वगेरे आयातनी मुख्य चीजो छे.

जर्मन साम्राज्यने बॅवेरिया त्रण पलटणो पूरी पाडे छे. शान्तिने समये ७२,६४५, माणसो राखेलां होय छे अने प्रत्येक पलटण म्युनिक, वर्झबर्ग, नुरेमबर्गमां राखवामां आवे छे.

१९१२–१३ना अवारजानी गणत्री मार्क, ६९,१९,३०,६२२ सरकारी देवुं–रेलवेनुं १,९४,०६,६५,२५६ थइने कुल मार्क २,४७,८६,३९,६४५.

१९१० मां म्युनिकमां ५,९६,४६७ माणसनी वस्ती हती.

३ सॅक्सनीनुं राज्य.

विभाग, विस्तार, अने वस्ती.

सरकार–थाणां अने राजधानी.	चोरस माइल.	१९१० प्रमाणे वस्ती.
Bautzen (Bautzen) बाउट्सन ...	९५३	४,४३,५४९
Chemnitz (एज) कमनिट्स ...	७९९	९,२०,५४३
ड्रस्डन (ड्रस्डन) ...	१,६७४	१३,५०,२८७
लीपझिग (लीपझिग) ...	१,३७८	१२,३४,६२३
Zwickaw ट्स्विक् काउ (एज).	९८३	८,५७,६५९
कुल ...	५,७८७	४८,०६,६६१

पुरुषो .... २३,२३,९०३ }
स्त्रियो .... २४,८२,७५८ } पुरुषो करतां स्त्रियो १,५८,८५५ वधारे.

४८,०६,६६१

धर्मना विभाग नीचे प्रमाणेः—

			१९१०
रोमन कॅथोलिक	....	....	२,३३,८७२
प्रोटेस्टंट....	....	....	४५,०१,११०
बीजा क्रिश्चियन	....	....	३०,५४८
ज्यु–याहुदी	....	....	१७,५८७
वर्गवारी थयेली नहि एवा	....	....	६,६१३
			४७,९०,१३०

राजतंत्र वंशपरंपरानुं छे. पुरुष वारस न होय तो वारसो स्त्री-वर्गमां जाय छे. प्रधानमंडळ अने राजा मळीने कारभार चलावे छे.

राजा फ्रेडरिक आगस्टस त्रीजो मे २९, १८९९मां गादिये बेठो. तेना युवराज कुमार ज्योर्जनो जन्म जान्युआरी १९, १८९३ मां थयो हतो.

राज्यव्यवस्थामां बे हाउसनी पार्लामेंट करी छे; तेना अपर हाउसमां प्रिन्सीझ, जमीनदारो, सरकारी आफिसरो, अने ठरावेला मेम्बरो, तथा लोअर हाउसमां लोकोए पसंद करेला ९१ सभ्यो ६ वर्ष माटे राखवामां आवे छे. आवी पार्लामेंट कायदा घडे छे अने ते प्रमाणे अमल थाय छे.

लगभग आखा देशनो अर्धो विस्तार खेतीने लायकनो छे. तेमां अनाज, कठोळ, सरशव, बकवीट, शण, मेवो वगेरे पाके छे.

जंगलमां उंचा प्रकारनो काठ थाय छे.

खनिज पदार्थोमां रूपुं, कलाई, बिसमथ, कोबाल्ट, ल्होडुं, जसत, सीसुं, निकल, सोमल छे. ते सिवाय आरसपहाण, पोरसीलेन, वासण बनाववानी माटी, अने घणी जातनां रत्न पण नीकळे छे.

कारखानां.

संचाकाम, कपास, सूतर, बारिक उन, गाडियो, रुवाटीनी चीजो, कपडानी बनावट, ज्यूट (शण), घरशृंगारनो फरनिचर, गुंथणीनी वस्तुओ, हाथपगनां मोजां, होसियरी, तोई, किनारी, भरतकाम, पडदा, छापवा वगेरेना कागळो, तथा ते बनाववानो लाकडांनो तथा पराळ वगेरेनो मावो, काचना सीसा, शिशियो, वगाडवानां वाजां, चाकोलेट, मीठाई, सिगार (बिडियो) सिगारटिझ, पोर्सिलेन वगेरेनां कारखानां छे.

देशमां आयात.

मुख्यत्वे करीने अनाज, द्राक्षनो दारु, मीठुं, कपास, रेशम, शण, भींडी, उन, काफी, चहा वगेरेनी आयात थाय छे.

મુખ્ય શહરો.

	વસ્તી.
૧ ડેસ્ડન	૫,૫૧,૬૯૭
૨ લિપઝિક	૫,૮૯,૮૫૦

લિપઝિક એ બર્લિન અને મ્યુનિક કરતાં ઓછા દરજ્જાનું પુસ્તકોનું બજાર છે. જર્મનીનું મ્હોટું વિશ્વવિદ્યાલય અહિં છે. તેમાં ૫,૯૨૫ મૅટ્રીક્યુલેટેડ અભ્યાસિયો ૧૯૧૨–૧૩માં હતા.

૩ ફ્રીબર્ગ	૩૬,૨૩૭	ખનીજવાળા પ્રદેશમાં છે.
૪ પ્લૌન	૧,૨૧,૨૭૨	
૫ Tswik Kow ટ્સ્વિક કાઉ	૭૩,૫૪૨	
૬ કૅમનિટ્સ	૨,૯૩,૭૬૧	સૅક્સનીનું મૅન્ચેસ્ટર કહેવાય છે.

સેના.

તે બે પલટણો જર્મન સામ્રાજ્યને માટે તૈયાર રાખે છે, અને પ્રત્યેક ડ્રૅસડન અને લિપઝિકમાં રાખે છે.

૧૯૧૨-૧૩ના અવારજા પ્રમાણે ઉપજ ખર્ચ માર્ક ૨,૨૬,૬૧,૧૩૩, દેવું (રેલવે ખાતાનું) ૧૯૧૨માં ૪,૩૦,૫૫,૪૯૫નું હતું.

૪ વર્ટમબર્ગનું રાજ્ય.

દક્ષિણ જર્મનીમાં, બવેરિયા અને બેડન વચ્ચે વર્ટમબર્ગ આવ્યું છે. તેના વિભાગ, વિસ્તાર, અને વસ્તી નીચે પ્રમાણે છે:—

जील्ला अने राजधानी.	चोरस माइल.	१९१० मां वस्ती.
Neckar (Ludwigsburg) नक (लुडविग्सबुर्ग) ...	१,२८६	८,८२,५६९
Black Forest (Reutlingen) ब्लॅक फारेस्ट (राइटलिंगन) ...	१,८४४	५,७०,८२०
Jagst (Ellwangen) जास्ट एल्वानजन ...	१,९८५	४,१४,९६९
Danube डान्युब (Ulm) उल्म ...	२,४१९	५,६९,२१६
कुल ...	७,५३४	२४,३७,५७४

१९१०नी कुल वस्तीमां पुरुषो ११,९२,३९२ } स्त्रियोनी संख्या
,, स्त्रियो १२,४९,१८२ } ९२,७९० वधारे.

धर्मनी वेहेंचणी रो० कॅथोलिक ७,२९,९९९
प्रोटेस्टंट १६,७१,१८३

वंशपरंपरानो हक्क धरावनार राजा राज्य चलावे छे. पार्लामेंटमां धारा बंधाय छे ते प्रमाणे प्रधानमंडळ कारभार चलावे छे.

बीजो विलियम राजा आक्टोबर, ६, १८९१ गादिये बेठो. एनो जन्म फेब्रुआरी २९, १८४८मां थयो हतो. एक राणी गुजरी जतां ते बीजी परण्यो छे. पार्लामेंट बे चेम्बरनी छे, तेमां पहेली चेम्बरमां राजवंशियो, उमरावो अथवा जमीनदारो ते साथे केटलाक राज्यना अधिकारियो अने ठरावी राखेला सभासदो राखवामां आवे छे. बीजी चेम्बरमां ९२ सभासदो छ वर्षनी मुदत माटे छूपी चिठ्ठियोथी अने डरेक्ट पसंद करेला राखवामां आवे छे.

खेतीवाडी.

वर्टमबर्गनी भोंय रसाळ छे, वाडियो, वगीचा, मांडवा, अने डुंगरो द्राक्षना रोपाथी छवायला जोवामां आवे छे. अनाज अने

चरानी भोंय, तथा जंगल पण अहिं छे. स्पेल्ट, घहुं, राई, ओट, जव, शण, हॉप, पोटेटो, बीन, मक्काई, टर्निप, एटली मुख्य खेतीवाडीनी निपज छे.

खनिज पदार्थो.

ल्होढुं, मीठुं, ग्रानाईट, अने लाइमस्टोन, आयरन स्टोन, फायरक्ले वगेरेनी छत सारी छे. खनिज पाणीना झरा पण अहिं जोवामां आवे छे.

नदियो.

नेकार अने डान्युब अहिं व्हे छे.

कारखानां.

लिनन, उन, रुनां कातण तथा वणाट, सेतरंजियो—गालीचा, छापवा वगेरेना कागळो, कमावेलां चामडां तथा तेनी चीजो; फोडवानो दारु, अने हथियार (शस्त्र, अस्त्र), तंबाकु, ल्होडानो अने गजवेलनो माल, वगाडवानां वाजां, जेवां के पियाना, घडियाळ, माटीनां वासण, घरशृंगारनी चीजो, वगेरे माल बनाववानां कारखानां छे. तेलनी मिलो पण अहिं छे, तेम ज ब्रान्डी तथा दारु गाळवानां कारखानां छे. **निकाशनी वस्तुमां** अनाज, ढोर, काठ, फोडवानो दारु, पियानो, फोडवानां हथियार, वागतां क्लॉक, मीठुं, तेल, कमावेलां चामडां, उननो माल, गुंथणीनो माल—होसियरी मोजां फ्राग, इत्यादि सूतरनां अने उननां लुगडांनां कारखानां छे. स्टेझ, दारु—द्राक्षनो अने बियर आदि बनाववानां कारखानां पण छे.

सैन्य.

जर्मन साम्राज्यनी १३मी पलटण अहिंना लश्करनी राखवामां आवे छे, तेमां शान्तिना समय माटे सुमारे ३०,२६१ माणसो होय छे.

उपज अने खर्च.

	१९१३–१४ पौंड.	१९१४–१५ पौंड.
उपज	५९,७०,५७१	६०,८९,७८१
खर्च	५९,३३,४५९	६०,९५,३५७
सरकारी देवुं एप्रिल १, १९१४		३,१९,७०,५९५

राजधानी नगर स्टुट्टगार्ट (Stuttgart) छे. तेमां (१९१०) २,८६,२८९ माणसोनी वस्ती हती.

ग्राण्ड डची (महा डची).

१ बेडन (Baden)

बेडननी डचीना विभाग, विस्तार अने वस्ती.

जिल्लो अने तेनुं मुख्य शहर.	चोरस माईल.	वस्ती. (१९१०)
Constance (constance) कान्स्टन्स (कान्स्टन्स)	१,६१०	३,२५,९२४
Freilburg (Freilburg) फ्रीलबर्ग (फ्रीलबर्ग)	१,८३०	५,६४,५८०
Karlsruhe (Karlsruhe) कार्लश्रु (कार्लश्रु)	९९३	६,१०,७८४
Mannheim (Mannheim) मन्नहीम (मन्नहीम)	१,३८६	६,४१,५४५
कुल...	५,८१९	२१,४२,८३३

राजधानी नगर कर्लस्रुह	तेमां १९१० मां वस्ती,	१,३४,३१३
मन्नहीम	,,	२,०६,०४९
फ्रीबर्ग	,,	८३,३२४
फोरीम Pforzheim...	,,	७३,७८६
हीडेलबर्ग	,,	५६,०१६

धर्मना विभाग निचे प्रमाणे छे: (१९१०)

रोमन कथोलिक	१२,७८,८३६
प्रोटेस्टंट	८,२६,३६४
ज्यु-याहुदी...	२५,८९६
अन्य धर्मी	११,७३७

जर्मनीनी अग्निकोणमां आ ठकरात आवी छे. दक्षिण अने पश्चिम सीमाए र्‌हाइन नदी व्हे छे, अने ते स्विट्झरलॅंड अने आलसेस ए बंनेने बेडनथी छूटा पाडे छे.

बेडनमां धारा बांधनारी धारासभा अथवा पार्लामेंट बे हाउसनी स्थापवामां आवी छे.

घणो खरो भाग प्हाडी छे. एमां ब्लेक फॉरिस्ट तथा ओडनवाल्ड छे. ३,२२७ चोरस माइल भोंयमां खेती थाय छे. अनाज, द्राक्ष, मेवो, पोटेटा, तंबाकु अने हॉप मुख्यत्वे करीने निपजे छे. २,२९० चोरस माइलमां जंगल आव्यां छे.

उद्योग.

लोको खेती करे छे, अने नीचेनो माल बनाववानां कारखानां पण चलावे छे:—

सिगार-बीडियो, सूतराउ अने रेशमी कापड, ब्रश, जुवेलरी-घरेणां अने ट्रिंकेट क्लॉक (घडियाळ) रासायणी पदार्थो, कोरा कागळ, अने संचाकाम.

उपज खर्च.

१९१३ना अंदाजपत्रक-अवारजामां, उपज पौंड ६७,०९,९४७
खर्च „ ९६,६४,९३१

जान्युआरी १, १९१३ नो देवानो आंकडो मात्र रेलवे खातानो पौंड २,७८,०४,८०४ आंक्यो छे.

ग्राण्ड ड्यूक बीजो फ्रेडरिक हालमां ठाकर छे. तेनो जन्म जुलाई ९, १८५७ मां थयो हतो. ते सप्टेम्बर २८, १९०७ ने रोज ठाकोर बन्यो. तेनो वारस मॅक्स छे. तेनो जन्म जुलाई १०, १८६७ ने दिवसे थयो छे.

२ (Hesse) हॅस्स.

आ ठकराइनो ठाकोर-ग्राण्ड ड्यूक अर्नेस्ट लुई छे. तेनो जन्म नोवेम्बर २५, १८६८ ने रोज थयो हतो. ते मार्च १३, १८९२ ने रोज ठाकोर बन्यो. फेब्रुआरी २, १९०५ ने रोज परण्यो. तेनो गादीवारस कुंवर ज्योर्ज नोवेम्बर ८, १९०६ ने रोज जन्म्यो छे.

विभाग, विस्तार अने वस्ती.

आ ग्राण्ड डचीना विभाग, राजधानी, विस्तार अने वस्ती नीचे प्रमाणे छे:—

जिल्ला अने मुख्य शहर (राजधानी).	चोरस माइल क्षेत्रफळ.	वस्ती.
Upper Hesse (Giessen) उपरनुं हॅस्स (ग्रेससन) ...	१,२६९	३,०९,२३३
Rhenish Hesse (Mayence) र्‍हेनिश हॅस्स (मेयन्स) ...	५३०	३,८२,४३८
Starkenburg (Darmstadt) स्टारकनबुर्ग (डार्मस्टाट) ...	१,१६९	५,९०,३८०
कुल ...	२,९६८	१२,८२,०५१

१९१० मां धर्मना विभाग नीचे प्रमाणे हता:—

रोमन कॅथोलिक	३,९७,५४९
प्रोटेस्टंट	८,४८,००४
ज्यू-याहुदी	२४,०६३

मुख्य शहरोनी वस्ती नीचे प्रमाणे छे:—

मेयन्स Mayence	...	...	१,१०,६३४
डार्मस्टाट Darmstadt	...	...	८७,०८९
अफन्क Offenbach	...	...	७५,५८३
वर्म्से Worms	...	...	४६,८१९
गिस्सन	...	...	३१,१५३

जर्मनीनी आथमणी दिशामां मध्यनुं स्टेट छे. एना बे समान विभाग पडी गया छे. बंने विभागनी पूर्वभणीना भागनी सपाटी डुंगरावाळी छे. बीजी भोंय फळद्रूप छे. खेतीवाडी सारी थाय छे. मेवानी छत सारी रहे छे. द्राक्षना वेला विस्तारमां पथराय छे.

उपज खर्च.

१९१३ना अंदाजपत्रकमां उपजखर्चनो आंकडो ४३,२१,७७४ पौंडनो अंकायो छे. करज घणुं करीने रेलवे माटे करवामां आव्युं छे अने तेनो आंकडो २,१९,७६,७०९ पौंडनो थयो छे.

धारासभा बे चेम्बरनी बनाववामां आवे छे.

३ Mecklenburg मकलनबुर्ग—Schwerin श्वेरिन.

आनो ठाकोर चोथो फ्रेडरिक फ्रान्सि ग्राण्ड ड्यूक छे. तेनो जन्म एप्रिल ९, १८८२ ने रोज थयो हतो. ते एप्रिल १०, १८९७ ने रोज गादिये बेठो. ते जुन ७, १९०४ ने रोज परण्यो. गादीनो वारस कुंवर फ्रीड्रिक फ्रान्झ एप्रिल २२, १९१० ने रोज जन्म्यो.

आ ग्राण्ड डचीनुं क्षेत्रफळ ५,१३५ चोरस माइलनुं छे. ते बाल्टिक समुद्रना किनारा भणी छे, तेमां ६,३९,९५८ माणसोनी वस्ती छे.

धारासभा.

शहरोना प्रतिनिधियो पसंद करवामां आवे छे तेमने, अने अमीरोनी जागीरोना पसंद करेला माणसोने धारा बांधवानी सत्ता आपवामां आवी छे.

उपज खर्च.

१९१२–१३ नी उपज	पौंड.	२४,२९,४३०
,, खर्च	,,	२४,०२,१३९
१९१२मां करजनी रकम....	,,	६७,७६,९५०

वस्ती.

राजधानी श्वारेननी	वस्ती.	४२,५१९
रॉस्टॉक	,,	६५,३८३
वेसमार	,,	२४,३७८

४ Mecklenburg मकलनबुर्ग–Strelitz स्ट्रेलिट्स.

आ ग्राण्ड डचीनो ग्राण्ड ड्यूक आडोलफस फ्रिड्रिक नामनो छे. तेनो जन्म जुलाई २२, १८४८ ने रोज थयो हतो. ते एप्रिल १७, १८७७ने रोज परण्यो. तेनो पाटवीकुमार एडोलफस फ्रिड्रिक जुन १७, १८८२ ने रोज जन्म्यो.

आ जागीरना बे जुदेजुदा भाग छे: एकनुं नाम स्ट्रेलिट्स छे अने बीजानुं नाम रेटसबुर्ग छे. आ बे भागनी वचमां मेकलनबर्ग स्वेरिननी डची आवी छे.

आ जागीरनुं क्षेत्रफळ १,१३२ चोरसमाइल छे. वस्ती, १,०६,४४२ माणसनी छे.

धारासभाने डाएट Diet कहेवामा आवे छे. तेना बे विभाग छे. एकने हलका दरज्जाना अमीरोनी रिटरशाफ्ट (Ritter-schaft) कहे छे अने बीजानुं नाम लेंडशाफ्ट (Land schaft) जमीनदारोनी सभा.

आर्थिक स्थिति सारी छे, अंदाजपत्रक करी उपज खर्चनो निर्णय करता जणाता नथी.

आ जागीरनी राजधानी न्यु स्ट्रेलिट्स (New-Strelitz) छे. तेमां ११,९९१ माणसोनी वस्ती छे.

५ ओल्डनबुर्ग (Oldenburg).

आ ग्राण्ड डचीनो ग्राण्ड ड्यूक फ्रेडरिक आगस्टस छे. तेनो जन्म, नोवेम्बर १६, १८७८ने रोज थयो हतो. ते जुन १८, १९०० ने रोज गादिये बेठो; ते प्रशियानी कुंवरी व्हेरे परण्यो हतो, ते मरी जतां बीजी वार परण्यो छे. पाटवीकुमारनुं नाम निकोलास छे. तेनो जन्म आगस्ट १०, १८९७ने दिवसे थयो छे.

विभाग, विस्तार अने वस्ती.

आना विभाग, विस्तार, अने वस्ती:—

विभाग अने मुख्य नगर.	क्षेत्रफळ—चोरस माइल.	वस्ती.
ओल्डनबर्ग (ओल्डनबर्ग) ...	१,९५८	३,९१,२४६
ल्युबक (Lubeck) (Euten) ...	२०९	४१,५००
बर्केनफल्ड (Birkenfeld) ...	३१२	५,०९६
कुल ...	२,४७९	४,८३,०४२

आ जागीर उत्तर समुद्र अने वेस्टर उपर आवेली छे. समुद्र अने हानोवरनी वच्चे छूटी पडेली जागीर छे.

उपरनी वस्तीमां ८० टका प्रोटेस्टंट धर्म पाळे छे. राज्यनुं काम करनार प्रधानमंडळ स्थापवामां आव्युं छे, अने धारा बांधवा माटे पसंद करेला ४९ सभासदोनुं मात्र एक ज चेम्बर स्थापवामां आव्युं छे, तेने लँडस्टाग कहे छे.

१९१० नी सालनी उपज	पौंड.	६,९७,६७०
,, खर्च	,,	६,९४,७९२
करज	,,	३६,९२,३६१

राजधानी शहर ओल्डनबर्ग छे. तेमां २८,९६९ माणसोनी वस्ती छे.

सक्स-वीमार,-इसेनाक.

आ ग्राण्ड डचीना विभाग, विस्तार अने वस्तीनी विगत:—

विभाग अने मुख्य शहर.		चोरस माइल.	वस्ती.
Weimar (वीमार)	...	६७८	
Eisenach (इसेनाक)	...	४६५	
Neustadt (न्युस्टाट)	...	२५४	
	कुल ...	१,३९७	४,१७,१४९

छूटा छूटा त्रण जिल्ला अने २४ परहद्दमां गयेला तालुकानी आ ग्राण्ड डची बनेली छे. घणी खरी वस्ती ल्युथेरन पंथनी छे. मुख्य शहर वीमार छे, तेमां ब्रिटिश अने अमेरिकन चर्च छे. धारासभा अथवा डाएट मात्र एक ज चेम्बरनी कहेवाय छे, तेमां सभासदो पसंद करेला राखवामां आवे छे, अने तेमनी मुदत ६ वर्षनी राखी छे. प्रधानो राज्यकारभार चलावे छे.

मुख्य शहरोनी वस्ती नीचे प्रमाणे छे:—(१९१०).

वीमार (Weimar)	....	३४,५८२
इसेनाक	....	३८,३६२
जेना (Jena)	....	३८,४८७
आपोल्डा (Apolda)....	....	२२,६१०

पांच डचीनी हकिकत.

१ Anhalt-आनहाल्ट.

एनो ड्यूक बीजो फ्रिड्रिक छे. तेनो जन्म, आगस्ट १९, १८५६ ने रोज थयो हतो. ते जान्युआरी २४, १९०४ ने रोज गादिये बेठां; बेडननी मेरी कुमारी (Marie) साथे जुलाई २, १८८९मां

પરણ્યો; હવણાં પાટવીપદે પ્રિન્સ એડવર્ડ છે. તેનો જન્મ એપ્રિલ ૧૮, ૧૮૬૧ ને દિવસે થયો છે.

આ ડચીનો વિસ્તાર ૯૦૬ ચોરસ માઇલ છે; એ બે વિભાગમાં મધ્ય જર્મનીમાં આવી છે. એની આજુબાજુએ પ્રશિયા અને સૅક્સની છે. એની વસ્તી ૩,૩૧,૧૨૮ માણસોની છે. ધારાસભા તરીકે ૪૬ સભાસદોની એક જ ચેમ્બર–ડાએટ છે. સભ્યોને ૬ વર્ષ માટે પસંદ કરવામાં આવે છે.

૧૯૧૩–૧૪ ના અવારજા પ્રમાણે ઉપજ ખર્ચના પૌંડ ૮,૬૨,૭૪૯ આંકવામાં આવ્યા છે.

એનાં મુખ્ય શહેરોની વસ્તી નીચે પ્રમાણે છેઃ—

રાજધાની ડેસો (Dessaw)	વસ્તી.	૫૬,૬૦૫
બર્નબર્ગ	,,	૩૩,૭૨૪
કોથેન (Cothen)	,,	૨૩,૪૧૬

૨ Brunswik–બ્રન્ઝવિક.

જર્મનીના ઉત્તર ભાગનું આ એક સ્ટેટ છે. તેના ત્રણ જુદા જુદા વિભાગ પડી ગયા છે; તેનો વિસ્તાર, ૧,૪૧૮ ઇંગ્લિશ ચોરસમાઇલ છે, અને ૧૯૧૦ ની ગણત્રી પ્રમાણે વસ્તી ૪,૯૪,૩૩૯ છે. તેમાં

રોમન કૅથોલિક	૨૫,૮૮૮
પ્રોટેસ્ટંટ	૪,૬૪,૧૭૫
જ્યુ–યાહુદી	૧,૭૫૭

ધારાસભા.

એક જ ચેમ્બર–ડાએટ રાખવામાં આવી છે, તેમાં ૪૮ સભાસદોને ડરેક્ટ પસંદ કરવામાં આવે છે. તેઓની મુદત ચાર વર્ષની છે.

उपज खर्च.

१९१३–१४ना अवारजा प्रमाणे उपज	मार्क	१,९३,६८,८००
,, ,, खर्च	,,	१,४८,९९,६००
करज	,,	४,०२,९४,६६६
रीझर्व फंड....	,,	४,१६,२४,४८८

राजधानी नगर ब्रन्सवुइक, तेमां वस्ती १,४३,५९२.

आ डचीनो डयूक अर्नेस्ट आगस्टस छे. तेनो जन्म नोवेम्बर १७, १८८७ने रोज थयो हतो. ते मे, २५, १९१३ जर्मनना शहनशाहनी कुमारी प्रिन्सेस विक्टोरिया लुइस साथे परण्यो. नोवेम्बर ३, १९१३ने रोज डयूक तरीके स्थपायो.

३ Saxe Altenburg सक्स आल्टेनबर्ग.

आ डचीनो विस्तार ५१२ चोरस माइल छे. तेनी वस्ती(१९१०) २,१६,१२८ छे. तेमां २,१०,५०० करतां पण वधारे प्रोटेस्टंट पंथना छे. धारासभा तरीके एक ज चेम्बर–डाएटमां ३२ पसंद करेला सभासदोने राखवामां आवे छे. तेओनी मुद्दत त्रण वर्षनी छे.

उपज खर्च.

१९११–१२ नी उपज खर्चनो आंकडो	पौंड	२,५९,९४५
१९१२नुं करज	पौंड	४४,३७२
(रीझर्व फंड) अमानत....	पौंड	२,८६,६४७

राजधानी शहर आल्टेनबर्ग तेनी वस्ती (१९१०) ३९,९७६ छे.

आ डचीनो डयूक अर्नेस्ट नामनो छे. तेनो जन्म, आगस्ट ३१, १८७१ ने रोज थयो हतो. ते फेब्रुआरी ७, १९०८ ने रोज डयूक बन्यो; ते परण्यो फेब्रुआरी १७, १८९८ ने रोज. पाटवी वारस तरीके हवणां ज्योर्ज मॉरिट्झ (George Moritz) छे. एनो जन्म मे १३, १९०० ने रोज थयो छे.

४ Saxe-Coburg-Gotha. सक्स-कोबर्ग-गोथा.

आ डचीना विभाग, विस्तार, अने वस्ती नीचे प्रमाणे छे:-

जिल्ला अने मुख्य शहर.	चोरस माइल.	वस्ती.
कोबर्ग (कोबर्ग) ...	२१७	७४,८१८
गोथा (गोथा) ...	५४६	१,८२,३५९
कुल...	७६३	२,५७,१७७

आ वस्तीमां (१९१० मां) २,५०,४९४ प्रोटेस्टंट पंथनां माणसो हतां.

आ स्टेट बे जिल्लानुं छे. ते उपरांत छेटे छेटे छूटा पडेला टुकडा मळीने एक डची गणाय छे.

धारासभा तरीके कोबर्गमां एक डाएट छे. तेमां ११ सभासदो राखवामां आवे छे. बीजी एक गोथामां छे. तेमां १९ सभ्यो राखे छे. सभासदोनी मुदत चार वर्षनी राखवामां आवे छे. बंनेना सामान्य कार्यनो निर्णय करवानो होय छे त्यारे बंने डाएट भेगी थाय छे. बंनेनी भेगी उपजनो आंकडो पौंड ५५,२१६ इलायदो आंकी राखवामां आव्यो छे.

गोथा विभागनी उपज २,४०,१४५ पौंड.
कोबर्ग ,, ,, ९२,१७२ पौंड.

आखी पृथ्वीमां नामना मेळवेली एवुं जियोग्राफिकल जस्टस परथेझ (Geogruphical Establishment of Justus Perthes) गोथा शहरमां छे अने त्यां एक इंग्लिश चर्च छे.

गोथा शहर राजधानी छे, तेनी वस्ती ३९,५५३ छे.

बीजी राजधानी कोबर्ग छे, तेनी वस्ती २३,७८९.

आ डचीनो ड्यूक चार्लस एडवर्ड, हीझ रोयल हायनेस ड्यूक ऑफ आल्बनी कहेवाय छे. एनो जन्म जुलाई १९,१८८४मां थयो छे. ते ड्यूक बन्यो, जुलाई ३०, १९०० ने रोज. तेणे स्टेटनो अधिकार जुलाई १९, १९०५ ने रोज चलाववा मांड्यो.

पाटवीकुमार, हिझ रोयल हायनेस प्रिन्स जोहान (Johann Leopold) लियो पोल्ड छे—एनो जन्म आगस्ट २, १९०६ ने रोज थयो छे.

५ Saxe-Meiningen सक्स—माइनिंगन.

आ डचीनो विस्तार ९४५ चोरस माइल छे, वस्ती (१९१०) २,७८,७९२ छे. धारा बांधनारी सभा तरीके एक चेम्बर डाएट, ६ वर्ष माटे पसंद करेला, २४ सभासदोनी छे.

१९१२–१४ नो उपज खर्चनो आंकडो ९,२७,३१६ अंकायो छे. करज (१९१०) ३,१०,९५० पौंडनुं छे.

राजधानी शहर मिनिनजन छे तेमां (१९१०) वस्ती १७,१३१ माणसोनी हती.

आ डचीनो ड्यूक बीजो ज्योर्ज छे. तेनो जन्म एप्रिल २, १८२६ ने रोज थयो हतो. ते सप्टेम्बर २०, १८६६ ने रोज ड्यूक थयो.

पाटवीकुमार बर्नहार्ड (Bernhard) छे. तेनो जन्म एप्रिल १, १८५१ ने रोज थयो छे.

बीजां ७ स्टेट छे तेने प्रिन्सिपालिटी कहे छे.

१ Lippe लिप्प.

एनो विस्तार ४७० चोरस माइल छे. (१९१०), वस्ती १,५०,९३७ माणसोनी छे. १९१३–१४नी उपज मार्क २८,५२,९८९; खर्च २६,१६,२८३ मार्कनुं छे. देवुं १३,३५,९९१ मार्कनुं छे.

१९१४-१५ नी उपज ...	१,४६,७५०	पौंड.
" खर्च ...	१,४८,१६७	पौंड.
१९१४ मां देवुं... ...	६६,८९९	पौंडनुं हतुं.

एनी राजधानी डेडमोल्ड छे. तेमां १४,२९५ माणसोनी वस्ती छे.

लियोपोल्ड ४ थो, राज्य चलावे छे. तेनो जन्म मे ३०, १८७१ नो छे.

धारा बांधनारी सभा—४ वर्ष माटे पसंद करेला २१ सभासदोनी राखवामां आवे छे.

२ Reuss रोइस्स् (वडी शाखा).

आ प्रिन्सिपालिटिनो प्रिन्स चोवीसमो हेत्री छे. तेनो जन्म मार्च २०, १८७८ने रोज थयो हतो. ते एप्रिल १९,१९०२ ना रोज गादिये बेठो. तेनो पाटवी कुंवर प्रिन्स रिजेन्ट सत्ताविशमो हेत्री छे. तेनो जन्म नोवेम्बर १०, १८९८ ने रोज थयो हतो.

तेनो विस्तार १२२ चोरस माइल छे. १९१०नी वस्ती ७२,७६९ माणसोनी छे; धारा बांधनारी सभामां ३ सभ्योनी निमणुंक करवामां आवे छे, अने १२ सभ्यो पसंद करीने ठराववामां आवे छे, तेनी मुदत ६ वर्षनी राखवामां आवे छे.

१९१३ नी उपजखर्चनी रकम ९४,००० अने (१४ नी) ९०,४३६ पौंडनी अंकाई छे. करज थयेलुं जोवामां आवतुं नथी. राजधानी शहर ग्रीट्झ छे, तेमां २३,२४९ माणसोनी वस्ती १९१०मां हती.

३ रोइस्स् (न्हानी शाखा).

तेनो राज्यकर्त्ता प्रिन्स हेत्री सत्ताविशमो छे. तेनी जन्मगांठ नोवेम्बर १०, १८९८ने रोज छे. मार्च २९, १९१३ ने रोज ते गादिपति थयो. एनो पाटवी कुमार हेत्री पिस्तालीसमो छे.

આ પ્રદેશનો વિસ્તાર ૩૨૦ ચોરસ માઇલ છે. તેની ૧૯૧૦ ની વસ્તી ૧,૫૨,૭૫૨ હતી. તેની ધારાસભામાં ૨૧ સભાસદો રહે છે, તેમાં ૧ વંશપરંપરાનો ચાલ્યો આવે છે, અને ૨૦ પસંદ કરવામાં આવે છે. તેનો ૧૯૧૪–૧૫ નો ઉપજ તથા ખર્ચનો આંકડો ૧,૬૧,૮૮૩ પૌંડ અંકાયો છે. ૧૯૧૪ માં કરજ ૫૨,૦૨૭ પૌંડનું ગણાયું છે.

એનું રાજધાની શહર જેરા છે, તેમાં ૪૯,૨૭૬ માણસોની વસ્તી ૧૯૧૦ માં ગણવામા આવી છે.

૪ શોમબર્ગ–લિપ્પ.

આ પ્રિન્સિપાલિટિનો વિસ્તાર ૧૩૧ ચોરસ માઇલનો છે. તેની વસ્તી ૧૯૧૦માં ૪૬,૬૫૨ માણસોની લેખાઇ છે. અહિંની ધારાસભાને લૅંડ સ્ટૅગ કહે છે, તેમાં ૧૫ સભાસદો ઠરાવવામાં આવે છે, તેમાંથી ૨ જણની નિમણુંક કરવામાં આવે છે અને ૧૩ જણ પસંદ કરેલા હોય છે. ૧૯૧૪ની ઉપજખર્ચની રકમ ૪૨,૬૯૨ ની અને ૧૯૧૪ ની ૪૯,૪૪૮ પૌંડ આંકી છે. ૧૯૧૦ માં દેવાનો આંકડો ૧૬,૫૧૬ અને ૧૯૧૪ માં ૪૯,૪૪૮ પૌંડનો હતો. રાજધાની શહર બુકબર્ગ છે, તેમાં ૫,૭૪૫ માણસોની વસ્તી ૧૯૧૦ માં ગણવામાં આવી હતી.

આ જાગીરનો જાગીરદાર પ્રિન્સ આડોલ્ફ છે. તેની જન્મગાંઠ, ફેબ્રુઆરી ૨૩, ૧૮૮૩ ને રોજ આવે છે. તે એપ્રિલ ૩૦, ૧૯૧૧ માં ગાદિયે બેઠો છે.

૫ શ્વાર્ટ્સબુર્ગ–રુડોલસ્ટાટ.

આ પ્રિન્સિપાલિટિનો ગાદિપતિ ગંથર પ્રિન્સ છે. તેનો જન્મ આગસ્ટ ૨૧, ૧૮૫૨ ના રોજ થયો છે; તે જાન્યુઆરી ૧૯, ૧૮૯૦ માં ગાદિયે બેઠો છે.

આ જાગીરનો વિસ્તાર, ૩૬૩ ચોરસ માઇલ છે. વસ્તી ૧૯૧૦ માં ૧,૦૦,૭૦૨ લેખાઇ છે. તેની ધારા બાંધનારી સભા જે લૅંડસ્ટૅગ

કહેવાય છે તેમાં ૧૬ સભ્યો રાખવામાં આવે છે. તેઓને ત્રણ વર્ષને માટે પસંદ કરવામાં આવે છે. ૧૯૧૨–૧૪ની ઉપજખર્ચની ગણત્રી ૧,૧૮,૮૮૧ પૌંડની કરવામાં આવી છે. ૧૯૧૨માં દેવાની રકમ ૪૬,૦૩,૦૦૦ માર્ક અને ૧૯૧૩ના એપ્રિલે ૨,૩૦,૧૫૦ પૌંડની ગણાઈ હતી.

રાજધાનીનું શહર રુડોલસ્ટાટ છે, તેમાં ૧૨,૯૩૭ વસ્તી છે.

૬ શ્વાટ્સબુર્ગ સોનૂડર્સ હાઉઝન.

આ જાગીરનો વિસ્તાર ૩૩૩ ચોરસ માઇલ છે. તેની વસ્તી ૮૯,૯૧૭ની છે. તેની ધારાસભામાં ૧૮ સભ્યો રાખવામાં આવે છે, તેમાં ૬ની નિમણુંક થાય છે, અને ૧૨ પસંદ કરવામાં આવે છે. ૧૯૧૨–૧૫માં ઉપજખર્ચનો આંકડો ૧,૭૦,૮૮૭ પૌંડનો આંક્યો છે. ૧૯૧૩મ દેવું ૩,૦૬,૨૨૦ પૌંડનું ગણવામાં આવ્યું છે, તેમાં રેલવે ખાતાનું ૧,૧૫,૦૦૦ પૌંડ દાખલ કર્યું છે. રાજધાનીના નગર સોનૂડર્સ-હાઉઝનમાં ૧૯૧૦ની ગણત્રી પ્રમાણે ૭,૭૫૯ માણસો લેખાયાં છે.

ઉપરની અંક ૫ અને આ જાગીરનો રાજ્યકર્ત્તા પ્રિન્સ ગંથર છે.

૭ વાલ્ડક.

આ જાગીરનો વિસ્તાર ૪૩૩ ચોરસ માઇલ છે. તેની વસ્તી ૧૯૧૦ પ્રમાણે ૬૧,૭૦૭ માણસોની છે. પસંદ કરેલા ૧૫ સભાસદોની ધારાસભા નિમવામાં આવે છે. ૧૯૧૪માં ઉપજખર્ચનો આંકડો ૮૬,૨૩૯ પૌંડનો અને ૧૯૧૫માં ૮૧,૬૯૨ પૌંડનો ગણવામાં આવ્યો છે. દેવું ૧૯૧૪ જુલાઇયે ૬૮,૫૯૫ પૌંડનું લેખ્યું છે. રાજધાની શહર આરોલ્સન છે, તેમાં ૨,૭૯૩ માણસોની વસ્તી છે. ફ્રેડરિક ૧૮૯૩માં ગાદિયે બેઠો.

हॅन्स त्रिपुटी नगरो.

हॉमबर्ग, लुबेक, अने ब्रेमन आ त्रण नगरो स्वतंत्र लेखाय छे. ते प्रत्येकनी आसपास खेडवाण भोंय छे, तेनो तालुको गणाय छे. तेनो स्वतंत्र राज्यवहिवट स्थानिक स्वराज्यना नामथी चलाववामां आवे छे. जर्मनीनी उत्तर दिशामां आ त्रिपुटी आवेली छे. त्रणे जुदी जुदी नदियोने कांठे वसेलां छे.

हॉम्बर्ग, जर्मनीनुं महान् स्थळ छे—ते कक्सहवन बंदरथी ६९ माइलने अंतरे छे, अने ते रेलवेथी जोडायलुं छे.

हॉमबर्ग तालुकानो विस्तार १६० चोरस माइल छे. तेमां १९१२ नी सालमां वस्ती १०,७९,४२० माणसोनी थई छे. एटले १९१० करतां ६०,७९६ नो वधारो बे वर्षमां थयो छे. तेनी धारा बांधनारी सभा जेने सॅनेट कहे छे ते राज्यकारभार चलावे छे. जिवतर पर्यंतना तेमां १८ सभासदो पसंद करीने ठराववामां आवे छे. सॅनेट अने बीजी एक पसंद करेला १६० सभासदोनी सभा मळीने धारा बांधनार मंडळ ठराववामां आवे छे. सभ्योनी निमणुंक छ वर्ष माटे करवामां आवे छे. प्रति वर्षे सॅनेट पोताना सभ्योमांथी बे बर्गोमास्टर पसंद करे छे, तेमांथी एकने सॅनेटनो प्रमुख निमवामां आवे छे.

१९१२ मां माल भरीने व्हाणो आव्यां, तेना टन. १,३९,६७,९१३
,, मां माल भरीने विदाय थयां तेना टन. १,३८,३७,०७६

१९११ तथा १९१२ नी आर्थिक स्थिति नीचे प्रमाणे छे:—

		१९११ पौंड.	१९१२ पौंड.
सार्वजनिक (Public)	उपज ...	८०,७४,६१५	८५,९७,२५५
,, ,,	खर्च ...	८३,६०,९७०	८९,४३,७४०
,, ,,	देवुं ...	३,८४,७२,५९२	३,८७,३९,६४२
एकंदर मालनी आयात	...	३५,६९,१५,३४०	३८,८९,२५,९२०
,, ,, निकाश	...	३०,७२,२०,२१९	३३,३३,४१,४६८

ल्युबॅक ए ट्रेव नदीने किनारे बाल्टिक समुद्रनी पासे वसेलुं छे. एल्ब ट्रेव कॅनाळने लीधे एल्ब साथे तेनो संबंध जोडायो छे. एनो मुख्य व्यापार डेन्मार्क, नॉर्वे, स्वीडन, अने रशिया साथे चाले छे.

आ तालुकानो विस्तार ११५ चोरस माइलनो छे. तेमां १९१० मां १,१६,५९९ माणसोनी वस्ती हती. तेमां १४ सभासदोनी सॅनेट अने १२० सभासदोनी बीजी सभा थइने धारा बांधे छे. बीजो वहिवट हॅम्बर्ग प्रमाणे चलावे छे.

आर्थिक स्थिति नीचे प्रमाणे छे:—

		१९१२ पौंड.	१९१३ पौंड.
सार्वजनिक उपज	...	८,२२,२०९	८,९८,९२८
,, खर्च	...	८,४४,२८३	९,०३,८३०
,, देवुं	...	३१,३५,७९१	३४,२३,३०९
		१९११	१९१२
आयात	...	२,५८,१८,६२७	२,८६,००,०००
निकाश	...	२,०९,९०,११६	२,४८,००,०००

१९१२ मां माल भरीने वाहाणो आव्यां तेना टन	८,८५,४६०
,, ,, ,, विदाय थयां ,,	८,९४,६९६

ब्रेमन.

ब्रेमनना तालुकानुं क्षेत्रफळ ९९ चोरस माइल थाय छे, तेमां २,९३,४३३ माणसोनी वस्ती नवी गणत्रीमां थई छे. आ तालुको न्हानो तो छे पण व्यापार अने आबादीनी बाबतमां मात्र हॅम्बर्गथी बीजा नंबरमां आवे छे. ते वेसर नदी उपर छे. ब्रेमन हॅमन नामनुं बहार बंदर छे. ते ३५ माइलनी रेलवेथी जोडायलुं छे, एटले अमेरिकानी साथे सारो व्यापार चलावी शके छे.

एमां १६ सभासदोनी एक सॅनेट छे अने कायदा करवामां मदद करवा माटे १५० पसंद करेला सभासदोनी मंडळी ठरावचामां आवे छे. बीजी बधी गोठवण हॅम्बर्ग प्रमाणे राखवामां आवी छे.

एनी आर्थिक अने व्यापारी स्थिति नीचे प्रमाणे छे:—

	१९११ पौंड.	१९१२ पौंड.
सार्वजनिक उपज...	२४,९८,७७६	२६,५४,७०२
,, खर्च ...	३०,२७,४४८	३४,५७,५४१
आयात ...	१०,६२,३६,४७९	११,५२,०७,४८०
निकाश ...	१०,२३,९०,६९०	११,०४,१६,६५४

१९१२नी सालमां माल भरीने वाहाणो आव्यां तेना टन ४९,५२,४५९
,, ,, ,, ,, गयां ,, १,२८,३७,०७६

रिक्सलॅंड, आल्सेस अने लॉरेन.

सन १६४८ मां वेस्ट फालियानी सलाह थया पछी, आल्सेस फ्रान्सना स्वाधीनमां गयुं. रीसविकना करार प्रमाणे १६९७मां स्ट्रासबर्ग फ्रान्सने मळ्या पछी पण, आल्सेस उपरनो तेनो कबजो कायम राखवामां आव्यो. १८७० मां स्पेननी गादी उपर प्रिन्स लियोपोल्डना दावानी तकरारमां, प्रशिया अने फ्रान्स वच्चे लडाई जामी. छेवटे सिडान आगळ जान्युआरी १८, १८७१मां त्रीजो नेपोलियन ८४, ९९० फ्रेंचो सहित जर्मनीने शरण थयो. त्यार पछी फेब्रुआरी २६, १८७१ ना करारथी आल्सेस (बेलफोर्ट) बातल राखीने, तथा मेट्झ सहित लॉरेन जर्मनीने स्वाधीन करी देवानो ठराव थयो, त्यारथी जर्मनी तेनो भोगवटो करे छे.

एना विभाग विस्तार, वस्ती नीचे प्रमाणे छे:—

विभाग—जिल्ला अने राजधानी.	चोरस माइल.	वस्ती.
लोअर आल्सेस (स्ट्रासबर्ग) ...	१,८४८	७,००,९३८
अपर आल्सेस (कोलमार) ...	१,३५४	५,१७,८६५
लॉरेन (मेट्झ) ...	२,४०३	६,५५,२११
कुल...	५,६०५	१७,७४,०१४

कुल वस्तीमां पुरुषो ९,६५,६२५
स्त्रियो ९,०८,३८९

१९१० नी गणत्री प्रमाणे धर्मनी विगत नीचे प्रमाणे छेः—

रोमन कथोलिक	...	...	१४,२८,३४३
प्रोटेस्टंट	...	...	४,०८,२७४
ज्यू—याहुदी	...	...	३०,४८३

आ वस्तीमां बे लाख माणसो फ्रेंच भाषा बोलनारा छे. र्‌हाइन अने वोसजीस नदियो वच्चेनो फळद्रूप भाग आमां आवी जाय छे, अने तेनो विस्तार डुंगरा सुधी जतां लक्समबर्ग सुधी पूहोंची वळ्यो छे. द्राक्ष, तंबाकु, अने हॉप्सनी निपज छे, तेमज, लोखंड ने कोलसो पण खोदी कूहाडवामां आवे छे. कपासनो माल बनाववानां कारखानां सारी रीते चाले छे. धारा बांधनारी सभा बे चेम्बरनी छे. पूहेला चेम्बरमां धर्मना पादरियो, विश्वविद्यालयनां शहरोना योग्य पुरुषो, अने धंधाधारियोमांथी प्रतिनिधियो पसंद करी मोकलवामां आवे छे; बीजा चेम्बर माटे ६० सभासदो छूपी चिठियो नांखीने पसंद करवामां आवे छे. कारभार चलावनार मुखी (Miniter of State) प्रधान बॅरन झोर्न वन बुलाक हतो. स्टाट हाल्टर (Statt halter) काउंट कार्ल वन वेडन (१९०७ मां हतो.)

मुख्य शहरो नीचे प्रमाणेनी वस्तीवाळां छेः—

स्ट्रासबर्ग	...	१,७८,८९१	मेट्झ	...	६८,५९८
मुल्हासन	...	९५,०४१	कोलमार	...	४३,८०८

१९१२–१३ नी उपज अने खर्च मार्क	...	७,०१,७२,०००
१९१२ नुं करज (Rintes m)	...	१३,११,७६०
		४,३७,२६,०००

जर्मनी ताबानां दरियापारनां संस्थानो (Colonies)
तेमनी हकिकतनुं पत्रकः—

वास.	कयी सालमां मेळव्यां.	विस्तार चोरस माइल.	वस्ती.
आफ्रिकामां—			
पूर्व आफ्रिका ...	१८८५	३,८४,०७९	७६,४५,०००
नैर्ऋत्य आफ्रिका ...	१८८४	३,२२,३४८	१,२०,०००
केमेरुन ...	१८८४	२,९५,०००	३५,००,०००
टोगोलॅंड (लोमे) ...	१८८४	३३,६५९	१०,००,०००
कुल आफ्रिका...	......	१०,३५,०८९	१,२२,६५,०००
पासिफिक महासागरमां—			
जर्मन न्यू गीनी ...	१८८४	९०,०००	४,६३,२००
सालोमनना टापुओ ...	१८८६	४,२००	३३,०००
मार्शालना टापुओ ...	१८८५	१६०	१०,५५०
पूर्व केरोलाइन्स, पेलु ...	१८९९	}	
पश्चिम केरोलाइन्स, मेरियाना टापुओ ...		८००	७८,६००
सामोआना टापुओ (एमिया) ...	१८८६	१,०५०	३४,५००
कुल पॅसिफिक...	......	९६,२१०	६,१९,९५०
बिस्मार्क आर्ची पेलेगो...	......	२०,०००	......
एशियाटिकः—			
किआउं चाउ ...	......	१९३	१,९०,०००
फियर्र ऑफ इंटरेस्ट (शानटंग) ...	......	२,७५०	८४,०००
एशियाटिक कुल ...	......	२,९४३	१,४४,०००
एकंदर सर्वाळो...	......	११,३४,२३९	१,४८,८३,९५०

१ चीन पासेथी ९९ वर्षने पटे लीधेल छे. २ खनिज माटे खाणो खोदवा अने रेल्वे संबंधीना हकनो इजारो लीधो छे.

जर्मन पूर्व आफ्रिका.

आ संस्थानने माटे एक गवर्नर निमवामां आवे छे, अने ते राजधानी नगर डारेस सलाममां रहे छे. हवणांना गवर्नरनुं नाम (His Excluncy Dr Schnel) छे.

वानियाम वेसी (Wanyam wesi) स्वाहिली, अने बीजी बर्ण्टु जातिना लोकोनी वस्ती छे, तेम ज मसाई अने हामिटो, वाकुआफी हब्सी जातिनां टोळां पण तेमां वसे छे. मुसलमान क्रिश्चियनो पोताना धर्मनो उपदेश ए लोकोने करे छे, तेओ घणुंकरीने प्रेतपूजारी गणाय छे.

निपज.

काफी, रब्बर, नाळियेर, तंबाकु, शेलडी, कपास, (Vanila) वानिला, सोनेरी केळां (bananas,) चीनाई शेलडी (sorghum) मकाई, डांगर, अने शण आदि थाय छे. साग, माहलानी जंगलमांथी मळी आवे छे.

जीवतां जानवर.

ढोर, बकरां घेटांनी अहिं छत सारी छे.

खनिज.

लोखंड, सोनुं, कोलसो, ग्राफाइट (Graphite), त्रांबु, आदि होय छे. गार्नेट (Garnets), बीजां रत्न (झवेरात) पण मळी आवे छे.

निकाश.

१९१२ नी मालनी निकाश. ३,१४,१८,००० मार्कनी थई हती. तेमां मुख्य जणसो—रेषा, रब्बर, चामडां अने छालो, कपास, काफी, टोपरां, भोंयसिंग, मधमाखियोनुं मीण, सोनुं, (Sim Sim) सिमसिम, हाथीदांत, अने Mica मिका—अबरख ए मुख्य छे. बीजा नोंधमां १९१२नी निकाशना पौंड१९,७०,९०० गणवामां आव्या छे.

आयात.

४,५८,९१,००० मार्क १९१२ मां थई हती. तेना पौंड १२,९९,००० बीजी गणत्रीमा नोंध्या छे. कापड, सूतर, धातु, अने लोखंड ए मुख्य आयातनो माल हतो.

आ व्यापारमां ५३ टका तो जर्मनीना लेखवामां आवे छे.

रेलवे.

डारएस सलामथी टाबोरा सुधी ५०० माइल छे. आ लाइनने वधारीने, उजीजी जे टांगानिका सरोवर उपर अग्निकोणमां छे त्यां सुधी लई जवानुं काम चाले छे. बीजी एक लाइन टांगाथी कांठे कांठे पेम्बानी सामे मोस्की (Moschi) सुधी २१९ माइलनी बांधवामां आवी छे.

शिपिंग वहाणवटुं.

१९१२ मां १,०३४ वहाणो, २० लाख टननां आ संस्थाननां बंदरोमां माल लई आव्यां हतां.

राजधानी.

डारएस सलाम, तेमां १९१०मां ९६५ यूरोपियनो. २१,२४८ देशियोनी वस्ती हती. बीजुं शहर टांगा छे तेमां ६,०००नी वस्ती हती. त्रीजुं बागमोयो छे तेमां ५,०००, चोथुं किल्वा तेमां ५,००० अने पांचमुं पांगा तेमां ४,०००नी वस्ती हती.

१९१२ना अवारजामां उपज ६,२४,००० पौंडनी गणवामां आवी हती, तेमां खर्चनो आंकडो वधारे होतां मदद करवाने सरकार तरफथी १,५१,१३५ पौंड आपवामां आव्या हता. खर्च १८,२८,५०० पौंड.

जर्मन साउथ वेस्ट (अग्निकोणनुं) आफ्रिका.

अग्निकोणना आफ्रिकानो विभाग जर्मनना ताबामां छे. एनो विस्तार लगभग १७°-१८′-२९°-१०′ दक्षिण
११°-४०-२१° पूर्व

क्षेत्रफळ ३,२२,३४८ चोरस माइल छे. वस्ती सुमारे, १,२०,००० हशे. आ विस्तारमां, वच्चे वालफिश बे ब्रिटिश ताबानुं आवे छे ते बाद छे. एमां यूरोपी वस्ती (१९१३मां) १४,८९०नी छे. बाकीनी वस्ती हॉटेण्टो, बाण्टु हबशियो वगेरेनी छे. बुरहॉटेण्टो (बुरथी थयेली संकर-जाति) ते क्रिश्चियन धर्म पाळे छे. बाकीना प्रेत अने पिशाचपूजक छे. मुख्य उद्योग खेतीनो अने ढोर उछेरवानो छे. १९११ मां २,८९,००,००० मार्क अने १९१२ मां १४,२९,००० पौंडनी निकाश थई हती, तेमां मुख्यत्वे करीने ढोर, शींगडां, चामडां, उन, मांस, आस्ट्रिय पक्षीनां पींछां, त्रांबुं, धातुनी माटी (ऑर), सीसुं, आरस-प्हाण अने हीरा एवो माल हतो. आयात ४,९३,००,००० मार्क अने १९१२ मां २२,६९,००० पौंडनी थई हती, तेमां खावाना पदार्थ, कापड, सूतर, धातु, लोखंडनी चीजो, वगेरे मुख्यत्वे करीने जर्मनीमांथी आणवामां आव्युं हतुं.

रेलवे.

दरियाकांठे स्वाकोमण्ड छे. त्यांथी ते अंदरना प्रदेशमां राज-धानी शहर विण्डहक (Windhuk) सुधी २४० माइलनी एक लाइन छे; तेम ज, स्वाकोमण्डथी ईशानकोणमां ग्रुटनटीन सुधी ३६६ माइलनी बीजी लाइन छे; अग्निकोणमां लुडरीट्झना अखातथी कीट मानशुप सुधी २२७ माइलनी त्रीजी लाइन छे; अने विण्डहकथी कीटमानशुप सुधी चोथी लाइन छे तेनी लंबाई ३१९ माइल थाय छे.

आ संस्थाननो गवर्नर राजधानी शहर विण्डहकमां रहे छे. हवणां जे गवर्नर छे तेनुं नाम डाक्टर सीट्झ छे.

१९१२ मां उपज ८,६०,५०० तथा खर्च २२,५०,००० पौंडनुं गणवामां आव्युं हतुं.

कॅमेरन (Comeroun or Kamerun.)

आफ्रिकानी पश्चिममां कॅमेरन ए जर्मन प्रोटेक्टरेट छे ते ब्रिटिश नाइगेरिया अने फ्रेंच कांगोनी वच्चे आव्युं छे. वचमां स्पानिश मुनिनदीनो वास आवी जाय छे. रायो डेलरेथी किनारो लंबाय छे ते मुनि नदी सुधी पहोंचे छे. ज्यां आगळ सांगो नदीनो संगम कांगो नदी साथे थाय छे त्यां आगळ १९११ मां सरहद मुकरर करवामां आवी छे. याड सरोवरनी दक्षिण बाजु सुधी उत्तरभणीनी सरहद पहोंचेली छे, अने पूर्वभणीनी सीमा १९११ मां छेक उबांगी नदी सुधी नक्की करवामां आवी छे. आ प्रमाणे कॅमेरननो विस्तार सुमारे २,९५,००० चोरस माइल थाय छे. अने तेमां वस्ती ३५,००,००० माणसोनी गणवामां आवी छे. मध्य आफ्रिकानो ईशानकोणनो भाग आ संस्थाने रोकेलो छे. राजधानी नगर आगळ कॅमेरुन पर्वतनुं शिखर १३,३७० फीटनी उंचाईनुं छे. चेबची अने मंडाराना डुंगरा ईशानकोणने सीमाडे आव्या छे. १९११ मां आगाडिरना कोलकरार बदलो आपवा विषेना फ्रान्स साथे थया. तेमां कांगो अने उबांगी नदी सुधी पहोंची जवाय एवी छूट मळतां घणो प्रदेश जर्मनीना स्वाधीनमां आवी गयो तेनुं क्षेत्रफळ १,०२,३०० चोरस माइलनुं गणवामां आव्युं छे. सानागा एक म्होटी नदी छे, ते फेरनाण्डो पोनी सामी बाजुए आटलांटिक महासागरने मळे छे. आ नदी अने निगोको ए बे, कांगो नदी छे तेना फांटारूप छे. लोगोनेशाटी नदी छे ते चांद सरोवरने मळे छे. आ बाजुना रहेवाशी बाण्टस अने सुडानीझ तथा हाउसा अने फुला जातिना छे, तेमां फुला मुसलमान छे, अने बाकीना मूर्तिपूजक छे. आ संस्थानमां प्रोटेस्टंट धर्मना पादरियो पोतानो धर्म

फेलाववाने सारो प्रयत्न करे छे. कोकोनी निपज अहिं सारी थाय छे, अने ते हमणां ज निपजावानो प्रारंभ कर्यो छे. आ संस्थानमां जंगलनी उपज सारी थाय छे.

१९१२मां निकाश २,३३,२६,००० मार्क अथवा ११,६९,००० पौंडनी थई हती. तेमां रब्बर, कोपरेल, टोपरां, कोको, हाथीदांत ए मुख्य छे. आयात ३,४२,४२,००० मार्क अथवा १७,१२,१०० पौंडनी ए ज सालमां थई हती, तेमां कापड तथा पहेरवानां तैयार लुगडां, मांस, माछलां, अने आथेला एवा पदार्थो. आयात निकाशनो आवो व्यापार ७० टकानो जर्मनी पोते चलावे छे. १९१२मां १७० माइल रेलवे चलाववामां आवी हती.

कॅमेराननना ढोळाव उपर राजधानी नगर (Buea) बुई वसेलुं छे.

१९१२ नी सालना अवारजामां उपज ३,१६,९०० पौंड अने खर्च ८,८२,९०० पौंडनुं गणवामां आव्युं हतुं.

टोगोलॅंड (Togoland).

गीनीना अखात उपर, टोगोलॅंडनुं संस्थान छे. एनी एक बाजुए ब्रिटिश गोल्ड कोस्ट कलनी आवी छे, अने बीजी बाजुए फ्रेंच डाहोमी (Dahomey) छे. उत्तर दिशामां फ्रेंच अपर सेनेगाल—नाइगर, अने दक्षिणमां आटलाण्टिक महासागर छे. एना किनारानी लंबाई २८ माइल थाय छे. कांठाभणीनी बाजुमां नाळो अने तलावडियो भरायली रहे छे. अंदरना प्रदेशमां ५० माइल लगी छालको अने मोजां चालु रह्या पछी, १,००० फीटनी सपाटी आवतां मेदान आवे छे. अहिं आगु (Agu) डुंगरो ३,१३९ फीट उंचाइनो अने आवाकियु (Avakiu) ३,२९० फीटनी उंचाइनो अग्निकोणमां छे. टोगोलॅंडनी आथमणी दिशानी हदे, वोल्टा अने ओटी नदियो वहेती

आवती भेगी थाय छे. टोगो भूमिनो विस्तार ३३,६५९ ब्रिटिश चोरस माइल छे, तेमां सुमारे १० लाख माणसोनी वस्ती छे. क्रिश्चियननी संख्या घणी ओछी छे.

निपज—काफी, कोको, कपास, मकाई, कोला (Kola); अने बीजो पाक तो उष्ण प्रदेशमां थाय छे तेवो सारा प्रमाणमां निपजे छे.

निकाश—कोपरेल, टोपरां, रब्बर, कपास, मकाई, भोंयसिंग, वनस्पति, मांखण, रेषा, गळी, कोलानट, अननस, अने बीजी, जंगलोमां निपजती चीजो, परदेशमां निकाश करवामां आवे छे. १९१२मां एकंदर निकाश ९९,६०,००० मार्क, अथवा (१९१०मां) ३,५१,१०० पौंडनी थई हती.

आयात—(१९१२मां) कापड सूतर, धातु, लोखंडनो सामान, अने अर्क—दारू थइने १,१४,२८,००० मार्क अथवा १९१० मां ५,७३,३०० पौंडनी हती. (१९१२मां) उपज १,५२,००० पौंड अने खर्च १,७६,००० नुं गणत्रामां आव्युं हतुं. आ स्थाननी आबादी वधती जती जणाय छे.

रेलवे—२१० माइल सुधीनी चालती थई छे. राजधानी लोमथी आनेको (Anecho) अने मिसाहोह, तथा आटाकपाम (Atakpame) सुधी लाइनो चाले छे.

राजधानी.

लोम, गीनीना किनारा उपर छे तेमां ७,००० माणसो वसे छे. एमां गवर्नर रहे छे. हवणांनो गवर्नर (H. H. Adolph Friedrich Meckienburg). आडोल्फ फ्रेडरिक, मेकिनबर्ग छे.

टोगोलैंड, ब्रिटिश अने फ्रेंच सेनाए (१९१४) ता० ७मी आगस्टे धसारो करी, ८ मिये जीती लीधुं छे.

पासिफिक महासागरमां मुख्य बे संस्थान.

१ जर्मन न्यु गीनी—नवी गीनी संस्थान.

आ संस्थाननो गवर्नर (His Excellency Dr Hahl. डाक्टर हलि छे.

आ संस्थानमां नीचे लखेला पेटा स्टेटोनो समावेश कर्यो छे, तेथी ते एडमिनिस्टेटिव्ह कलनी कहेवाय छे.

१ कैसर विलहेल्मसलॅड (Kaiser Wilhelmsland)
२ बिस्मार्क द्वीपसमूह (The Bismarck Archi pelago).
३ सालोमनना टापु (The Solomon Islands).
४ मार्शलना टापु (The Marshall Islands).
५ उगमणा अने आथमणा करोलाइनना टापु (The Eastern and Western Caroline Islands).
६ मरियान (The Mariannes).

आ सर्वे समूहनुं क्षेत्रफळ ९५,१६० चोरस माइल थाय छे. तेमां एकंदर वस्तीनी गणत्री, ५,८५,४५० माणसोनी थई छे.

न्यू पोमेरानिया बेटमां राबाउल शहर छे, ते आ संस्थाननी राजधानी छे.

निकाश	१९१० मां	....	१,८१,२५० पौंड.
आयात	,,	....	१,९४,५०० ,,

१ कैसर विलहेल्मसलॅड. एनुं क्षेत्रफळ ७०,००० चोरस माइल. वस्ती १ लाख माणसोनी छे. आखा बेटना $\frac{1}{3}$ भाग करतां जर्मनना ताबामां कांईक ओछो प्रदेश छे, अने ते इशान कोणमां आव्यो छे.

निपज.

टोपरां, कोको, रब्बर थाय छे, अने ते ब्हार मोकलवामां आवे छे. मुख्य वखारीबंदरो फ्रेडरिक विलहेल्मसहेफन, कान्स्टनटिनहेफन, एरिमाहेफन, स्टीफनसर्ट, आडोल्फहेफन, फिन्शहेफन, अने बर्लिन्सहेफन छे.

२ बिस्मार्क द्वीपसमूह—न्यू पोमेरानिया नामनो म्होटो बेट, न्यू मेकलनबर्ग, न्यू हानोवर, एडमिरल्टी टापु, अने बीजा न्हाना टापुओ मळीने एक द्वीपसमूह थयो छे. एनुं क्षेत्रफळ २०,००० इंग्लिश चोरस माइल थाय छे, अने २ लाख माणसोनी वस्ती गणवामां आवी छे. न्यू पोमेरानिया अथवा न्यू पोमेर्ननो विस्तार ९,५०० माइलनो छे. तेमां मेलानेशियनोनी वस्ती छे. तेओ मूर्त्तिपूजक छे. न्यू मेक्लनबर्ग, सुमारे बे हजार चोरस माइलना विस्तारमां छे. एमां पण मेलानिशयनोनी वस्ती छे. न्यू हानोवर, स्कवाली बेट, अने सेंट मेथियास ए त्रणे न्यू मेकलनबर्गनी पश्चिम दिशामां आव्या छे. एडमीरल्टी टापुओमां मानस अने बीजा ४० बेटडानो एक समूह गणवामां आव्यो छे. तेमां जंगली स्थितिना, मनुष्य भक्षण करवावाळा लोकोनी वस्ती छे.

३ सालोमनना टापु. सन १८९९मां ग्रेट ब्रिटन अने जर्मनी वच्चे वहेंचणी थई तेमां बाउगाइनविल (Bougainville) अने बुका ए बे बेट जर्मनीना भागमां गया. बाउगाइनविलनुं क्षेत्रफळ ३,९०० इंग्लिश चोरस माइल थाय छे; अने बुकानुं ३०० चोरस माइल थाय छे. बे बेटनी कुल वस्ती ३२,००० माणसोनी थई छे, अने तेओ मेलानिशियन जातिना अने मनुष्य भक्षण करनारा कहेवाय छे.

४ मार्शालना टापुनो विस्तार १६० इंग्लिश चोरस माइल छे. तेमां १५ हजार माणसोनी वस्ती गणवामां आवी छे, तेओ

मिक्रोनेशियन जातिना अने घणुं करीने मूर्त्तिपूजको छे. अहिंया परवाळांना खराबा, वर्त्तूल आकारमां फरी वळवाथी, पाणी भरायलां खाबोचियांवाळी भोंय बनी रहेली छे. आवा बे समान्तर समूहवाळा परवाळांना खराबा वर्त्तूल आकारमां फरी वळवाथी वच्चे पाणी भराई रहेलुं एवा आकारना बेटडा थयेला तेने आटोल कहे छे, एवा आटोलना समूहना बे भागनो आ प्रदेश छे. उगमणी बाजुना भागमां १३(१९) आटोल आवेला छे, तेने रातक (Ratak) कहे छे. परवाळांना राता रंगवाळो भाग तेथी रातक नाम कदापि पड्युं होय. आथमणा भागमां ११(१८) आटोल छे तेने रालिक (Ralik) कहे छे. पश्चिम भणीना समूहमां जालुइट नामनो बेट छे तेना नाम उपरथी पडेला जालुइट शहरमां राजधानी राखवामां आवी छे.

९ करोलाइनना टापुओनुं क्षेत्रफळ ३८० इंग्लिश चोरस माइल छे. तेमां ७२,००० माणसोनी वस्ती छे. जर्मन न्यू गीनी गवर्नमेंटना पेटानो एडमिनिस्ट्रेटिव भाग जे बन्यो छे तेनो विस्तार ८०० चोरस माइलनो थाय छे अने वस्ती ७८,६०० माणसोनी छे. सन १८९९ मां स्पेने करोलाइनना टापुओ जर्मनीने १७,५०,००० मार्क माटे वेची नांख्या छे, पण गुआम (Guam in the Ladrons) टापु १८९८मां स्पेने अमेरिकाना युनाइटेड स्टेट्सने आपी दीधो हतो, ते आमांथी बाद गणवानो छे. आ करोलाइनना टापुना समूहना उगमणा अने आथमणा एवा बे विभाग पाड्या छे. आथमणा विभागमां लाड्रोनीझ, अथवा मेरियानीझ अने पीलु टापुओनो समावेश थाय छे. उगमणा भागमां पोनापे (Ponape), कुसाई (Kusai) अने होगोलु (Hogolu) गणवामां आव्या छे. तेओ आखा समूहमां म्होटा बेट लेखाय छे. पोनापेमां राजधानी शहर आव्युं छे. आथमणा विभागमां याप (Yap) छे ते आ विभागनी कारभारनी

मध्य जग्या छे. लाड्रोनीझ अथवा मेरियेनीझ छे ते आथमणा करोलाइन भागनी उत्तरमां आव्या छे, अने तेमां आग्रिगान, पेगन, रोटा, टिनियन, अने साइपान आव्या छे. ए बधानो विस्तार २४५ चोरस माइल थाय छे, अने वस्ती २,६०० माणसोनी छे. पीलु टापुओ (Palainseln) ना समूहमां २६ बेटडा छे तेनुं एकंदर क्षेत्रफळ १७५ चोरस माइल थाय छे. घणामां घणी वस्ती ४,०००नी छे. बाबेलटाप, उरकूटापी, कोरोर, आंगोर, पलेलिउ अने इलमाल्क ए द्वीपोनां नाम छे.

पासिफिक महासागरमांनो

२ सामोन द्वीपसमूह (Samoan Islands)

सामोन संस्थाननो गवर्नर एपिया बंदर रहे छे, तेनुं नाम डा. शूल्टझ (Dr Schultz) छे. एमां नीचे लखेला टापुओ जर्मनीना छे:—

सवाई	(Savai)	फानुआ टापु	(Fanua tapu)
मानोनो	(Manono)	नामुआ	(Namua)
आपोलिमा	(Apolima)	नूटेल	(Nuutele)
उपोलु	(Upolu)	नूलुआ	(Nuulua)

सामोन द्वीपसमूहना उपरना बेटो बाद जतां, बाकी रहे छे ते अमेरिकाना युनाइटेड स्टेट्सना ताबाना छे.

सामोननुं क्षेत्रफळ १,०५० इं. चोरस माइल थाय छे, अने वस्ती ३४,५००नी गणाई छे. सर्वेथी म्होटो बेट सवाई छे, ते ६६० चोरस माइल छे, अने उपोलु ३४० चोरस माइल छे. उपोलुमां एपिया बंदर छे, अने बीजुं बंदर सालुआफाटा छे. १८८९मां आ स्थाने म्होटुं टाइडल वेवनुं तोफान थयुं हतुं, तेमां अमेरिकाना यु० स्टे० नां त्रण युद्धनौका नाश पाम्यां हतां, अने जर्मन नौकासैन्यनां बे

व्हाणो एबर अने आडलरनी पण तेवी ज दशा थई हती. ब्रिटिश युद्धनौका कॅलियोपने (H. M. S. Calliope) बचावी लेवामां आव्युं हतुं. एपियानी पासे वेलिमामां स्टीवनसन र्‍हेतो हतो, तेणे पोताना इतिहासमां आ वात नोंधेली छे. आ संस्थानना र्‍हेवासियो जुदा जुदा पंथना क्रिश्चियनो छे, तेम ज, पछवाडेथी थयेला सेंट मॉर्मोनना पंथना पण छे.

निपज.

अहियां नाळियेर, कोको, अने रब्बरनी निपज मुख्यत्वे करीने थाय छे.

१९१३नी सालनी उपज जेटलुं ज खर्च ११,३०,००० मार्क गणवामां आव्युं हतुं. १९१२नी सालमां आयात २,९१,२६३ पौंडनी अने निकाश २,९२,२२४ पौंडनी थई हती. अहिंनो व्यापार, जर्मन, ब्रिटिश, अने अमेरिकन पेढियोना हाथमां छे.

१९१४ना आगस्टनी २९मी तारीखे ब्रिटिश सरकारे एपिया बंदर कबजे कर्युं, अने यूरोपीय महायुद्ध जरा आगळ वध्युं एटले उत्तर पासिफिक माहेला जर्मन टापुओ जापाने कबजे करी लीधा. पछी नोवेम्बरनी १८मी तारीखे जापाने एपिया आस्ट्रेलियन फोजना स्वाधीनमां करी दीधुं छे.

नर्थ–वेस्टर्न पासिफिकनो आस्ट्रेलियन कमिशनर कर्नल पेथेब्रिज छे.

एशियामां कियाउ–चाउ.

चीननी इशान कोणमां शाण्टुंग नामनुं परगणुं छे, तेना पूर्व किनारा आगळ कियाउ चाउ नामनो अखात छे त्यां आ संस्थान छे. १८९८मां चीन पासेथी ९९ वर्षने पटे जर्मनिये इजारे राख्युं हतुं. एनो विस्तार १९३ इंग्लिश चोरस माइल छे; तेमां १,९०,०००

माणसोनी वस्ती छे. इजाराना करार प्रमाणे, शाण्टुंग परगणामां तेमने हक्क प्राप्त थयो छे तेथी लगभग २,७५० इं. चोरस माइल सुधी जर्मनीनो इलाको पूहोंचे छे. घणामां घणी भरती ज्यां सुधी चडे छे त्यां सुधीनो अखातनो भाग, तथा ते मांहेला टापुओ, तथा बंदरना मुख आगळ उत्तर अने दक्षिणना फांटा छे त्यां सुधीनो विस्तार इजारामां आवी जाय छे. तेमां वस्ती ८४,००० माणसोनी आंकी छे. आटला विभागमां चीने पोतानी राज्यसत्ता अने अखतियार छोडी दई जर्मनीने स्वाधीन करेला छे. पीळा (यलो) समुद्रमां लगभग ५० किलोमिटर अथवा ३२ इं. चोरस माइलनी दरियाई हद इजारे राखेला तमाम भाग आगळथी कियाउ चाउना जर्मन गवर्नरने स्वाधीन राखवामां आवी छे.

आ संस्थान खाते जर्मन सरकारे ९२ आफिसरो अने २,३७४ माणसो राख्या छे, तेम ज, एक बॅटेलियन इस्ट एशियाटिक गॅरिसन ब्रिगेड (२,०००) करतां वधारे पायदळनी पण राखवामां आवी छे.

राजधानी ट्सिंगटाउ (Tsingtau) शहर छे तेमां लश्कर सहित ५,००० यूरोपीय वस्ती छे. आ बंदरे १९१२ मां १,५५३ वहाणो २३,९९,७२१ टननां आव्यां हतां.

शाण्टुंग परगणानी राजधानी चीनान–फु छे त्यांथी ते टसिंगटाउ सुधी २६० माइलनी रेलवे छे. रेलवे बांधवानो अने खाणो खणवानो अधिकार जर्मनोने आ परगणानो मळेलो छे.

दरियाई खातानो त्यां जे मुख्य आफिसर रहे छे तेने ज गवर्नर ठराववामां आवे छे, ते बधो राज्यकारभार चलावे छे, अने बर्लिनमां दरियाई खातानो प्रधान होय छे तेनी सत्ता नीचे वहिवट चाले छे.

१९१४ ना आगस्टमां यूरोपीय महायुद्धनो प्रारंभ थयो एटले ब्रिटिशना मित्र तरीके जापाने मित्र राज्यो भेगा मळीने जर्मनीने नोटीस आपी के तमारे १५ मी सप्टेम्बर सुधीमां किआउ-चाउनो जेटलो भाग तमे चीन पासेथी इजारे लीधो छे, ते अमारा स्वाधीनमां सोंपी द्यो. आ नोटीसनो जवाब जर्मनिये आप्यो नहि, एटले, आगस्टनी २३ मी तारीखे जापाने तेनी सामे युद्धमां उतरवानुं प्रसिद्ध कर्युं. ता० २७ मी आगस्टे ट्सिंग-टाउने घेरो घाल्यो. नोवेम्बरनी ७ मी तारीखे कबजो करी तमाम इजारानो भाग स्वाधीनमां लीधो. त्यां ब्यारन फेनाकोशिने गवर्नर निम्यो. जर्मनीने त्याथी आ प्रमाणे विदायगिरि मळी छे.

जर्मन प्रजानो उद्भव.

पूर्वे रोमन महाराज्यमां लोथेर नामनो बादशाह थयो. तेने बे भाइयो हता. एक शार्लमेन अने बीजो लडविग. बादशाह लोथेरने पोताना भाइओमां अविश्वास उत्पन्न थयो तेथी शार्लमेन अने लडविगे बळवो उठाव्यो. शार्लमेने गॉल (फ्रान्स) प्रदेश, अने लडविगे जर्मन प्रदेश कबजे करवा प्रयत्न आदर्यो. बंने भाइयो, तेमना सामान्य शत्रु—पोताना म्होटा भाई लोथेरनी सामा थवा एकत्र थई गया. ई. स. ८४१ मां बंने भाइयोए पोतपोताना लश्करने अनुक्रमे रोमन अने जर्मन भाषा द्वारा भाषणो आपीने उत्तेजित कर्यां. आ समयथी ज जर्मन भाषा बोलनाराओ जर्मन कहेवाया. जर्मन शब्दनो अर्थ लोकप्रिय (popular) थाय छे. आखरे लोथेरने पोताना भाइयोने नमणुं आपवुं पड्युं, अने ई. स. ८४३ मां वर्डुननी सलाह थई ते प्रमाणे शार्लमेनने हालनो फ्रेंच प्रदेश, अने लडविगने हालनो जर्मन प्रदेश मळ्यो.

शार्लमेनना राज्यमां उमरावोनुं जोर प्रथमथी ज हतुं ते धीमे धीमे एटलुं बधुं वध्युं के सामान्य प्रजाना स्वतंत्रताना हक्को उपर पाणी फर्युं, परंतु लडविगना राज्यमां मूळथी उमरावो बिलकुल हता ज नहि, पण प्रथम जेओ अमलदारो तरीके हता तेओ धीमे धीमे पाछळथी अमीर होय ते प्रमाणे वर्त्तन चलाववा लाग्या. आवा कारणथी ज लडविगने पोतानी सर्वत्र प्रजाना बळनो उपयोग करवानो हक्क प्राप्त थयो. आणी भणी शार्लमेनने तेम नहोतुं. केम के, तेनो आधार मात्र तेना अमीरोपर हतो. आ कारणथी ज लडविग शार्लमेन करतां वधारे बळवान गणातो हतो.

लडविगने तेना जीवन समयमां स्लाव प्रजाओ जोडे युद्धमां उतरवुं पड्युं, अने आखरे पोते नबळो पड्यो छतां पण कीर्त्ति

साचवी शक्यो. (इ. स. ८४९ थी ८५१) पछी तेणे तेना मित्र अने सगा भाई शार्लमेनना राज्यपर तळप मारवानी इच्छा करी (इ. स. ८५३थी ८६०). आमां तेने काई लाभ मळ्यो नहि. लडविगनो म्होटो भाई लोथेर त्रण पुत्रो मूकी मरी गयो. (इ. स. ८५५); तेथी तेनुं राज्य त्रण भागे वूहेंचायुं. रहोन प्रदेश लोथेर बीजा (II) नामना कुमारने भागे आव्यो. तेने तेनी राखनी पेटना घणा पुत्रो थया पण तेनी धर्मपत्नीथी काई संतान थयुं न होतुं. तेथी तेनुं राज्य तेना भाई लडविग ने शार्लमेने वूहेंची लीधुं. इ. स. ८७० नी *मेझनी सलाह प्रमाणे सघळी जर्मन प्रजा एक छत्र नीचे आवी. इ. स. ८७६ मां लोथेर पहेलानो कुमार लडविग बीजो वीन वारस गुजरी गयो, तेने माटे जर्मन राजा लडविग अने फ्रेंच राजा शार्लमेन वारस तरीके बहार पड्या. शार्लमेन तरफ पोप अने लडवीग तरफ मरनार राजानी राणी हतां, पण शार्लमेने प्रपंच करीने इटलीनुं राज्य मेळवी लीधुं. (इ. स. ८७४).

लडविग इ. स. ८७६ मां मरी गयो. तेने त्रण दीकरा हता. कार्लोमेन, लडविग अने चार्लस. ए त्रणेए पोताना पितानुं राज्य व्हेंची लीधुं. आजुबाजुना शत्रुओ तेमना उपर च्हडी आव्या, पण लडविगनी बहादुरीथी तेमनुं कांई वळ्युं नहि.

शार्लमेनना मरी गया पछी (इ. स. ८८०) कार्लोमेने इटलीना राजा तरीके पोताने अभिषेक करवा पोपने लख्युं, पण तेनो निकाल आवता पहेलां तो ते मरण पथारिये पड्यो; एटले तेना भाई लडवीगे तेनुं राज्य लई लीधुं.

---

* म्युझ.

लडविग (८४३–८७६).

लडविगना राज्य उपर आसपासना शत्रु राजाओ, अने लूटाराओ च्हडी आव्या. तेमने ते हरावी शक्यो नहि; एटलामां तेनो गादीवारस म्हेलना चोकमां पडी मरण पाम्यो, अने ते उपरांत तेनी सुशील पत्नी पण देवलोक पामी. आ बधी दुःखाओमां ते पोते पण इ. स. ८८२मां मरण पाम्यो.

चार्ल्स (८८२ थी ८८७) गादीपर आव्यो. पण तेनामां तेना भाइओ जेवी राजकार्य करवामां कुशळता न हती; छतां ते स्वभावे सारो हतो. तेना वखतमां चार्ल्स बाल्डनो कायदेसर वारस न होवाथी तेना राज्यमां फ्रान्सने पोपनी मदद्थी जोडी देवामां आव्युं. तेनी नीति पोताना शत्रुओने पैसा आपी राजी राखवानी हती. तेना विस्तृत राज्यमांथी शत्रुओ केटलोक भाग पडावी लेता तेथी तेनी प्रजाए तेने पदभ्रष्ट कर्यो. (सन ८८७). चार्ल्स पछी केटलाक समय सुधी राज्यमां अंधाधुंधी चाली–फ्रेंचोए पॅरीसना उमराव युडीसने राजा तरीके पसंद कर्यो. इटलीमां, स्पोलीटोनो ड्यूक गीडो, अने फ्रीयुलीना अमीर ब्रेनगर पोपनी मदद्थी स्वतंत्रपणे वर्तवा लाग्या.

जर्मन गादीपर चार्ल्सनो भत्रिजो अर्नुल्फ (८८७ थी ८९९) आव्यो. आ प्रमाणे जर्मन महाराज्यमां विभाग पड्या.

अर्नुल्फने स्लाव लोको साथे झघडा थवा मांड्या, तेमां ते मोरेवियाना राजा सोटोप्लकना आश्रयथी जयवंत थयो. थोडा समय पछी सोटोप्लक पोते अर्नुल्फपर च्हडी आव्यो, पण तेणे ऑस्ट्रियामां आवेला मग्यर लोकोनी मदद मेळवी एटले सोटोप्लक शांत थयो. अर्नुल्फ इटलीमां थयेला बळवा शांत करवा गयो, ने तेम करी शक्यो छतां पण, पोतानी सत्ता जाळवी राखवा अशक्त होवाथी, जर्मनी

भणी पाछो फर्यो. त्यार पछी इटलीमां साठ वर्ष सुधी अशान्तिनुं साम्राज्य रह्युं. अर्नुल्फ ८९९ मां मरण पाम्यो, तेना पछी तेनो दीकरो लुई थयो. ते मरण पामतां, कार्लोविंजियन जर्मन वंशनो अंत आव्यो.

आ तकनो लाभ लई मॅग्यर लोको जर्मन प्रदेशपर च्हडी आव्या, पण राजा लडविगे दश वर्ष सुधी खंडणी आपवानुं कबुल करी, तेमनी साथे सलाह करी. आ सलाह जर्मन लोकोने घणी ज नामोशीभरेली लागी, अने मांहोमांहेनो कुसंप दूर करवा निश्चय कर्यो. लडविग ९११ मां भर युवानीमां मरण पाम्यो. अहींथी शार्लेमेननी शाखा जर्मनीमां राज्य करती बंध पडी.

जर्मन लोकोए अमीर ओटोने गादी आपवा मांडी, पण तेणे ना पाडी, तेथी कोनराड जे फ्रंकोनियानो अमीर हतो ते जर्मन गादीपर आव्यो. आ समये जर्मनीमां जुदी जुदी कोमोनां जुथ बंधायां हतां. एमांथी कोने राजा तरीके पसंद करवो, तेनी भांजगड उठी.

फ्रंको, कोनराड ड्यूकना ताबाना हता ते, अने तेमना भेगा लोरेनना लोको जे लॉथरिनजियन कहेवाता हता ते पांचमी कोम गणाती हती. स्वालियो, बवेरियो, सॅक्सनो, अने लोरेनियनो, ए कोमोए ९११ मां सभा भरीने कोनराडने पसंद कर्यो. ते तेनी माताद्वाराए शार्लेमेननो वंशज हतो. अमीर ओटो ई. स. ९१२ मां मरण पाम्यो. तेनो दीकरो हेन्री, शूरो ने स्वतंत्र मीजाजनो हतो. तेणे कोनराड सामे बळवो जगाड्यो. आ समयमां वळी पाछा मॅग्यरो—हंगेरियनो अने सर्व लोको च्हडी आव्या, तेओए देशनी पायमाली करी नांखी.

राजा कोनराड ९१८ मां मरण पाम्यो. तेनी पछवाडे तेणे नक्की कर्युं हतुं ते प्रमाणे, राजगादी हेन्रीने प्राप्त थई; ते तेनी प्रजाए मान्य राखी. हेन्री सॅक्शनीना माजी अमीर ओटोनो पुत्र थतो हतो. तेनी

मुखमुद्रा लोकोने आजी नाखे तेवी हती. तेना सययमा घणा सुधारा-वधारा थया. हेन्रीना समयथी जर्मन राज्यगादी सॅक्सन वंशमा गई.

पहेला हेन्रीनुं राज्य (९१८–९३६)

हवणा जर्मनीनो पूर्व विभाग बंधायो छे, तेनी जमावट आ समयथी प्रारंभाई छे. आ समये स्वाबियाना बुर्खांडे पोतानी स्वतंत्रता नोंखी पाडीने बरगंडीना राजा रुडोल्फ साथे वुइंटरथर आगळ युद्ध मचावीने तेना उपर जीत मेळवी हती. तेवाने नरम पाडवाने अने पोतानी सत्ता नीचे आणवाने हेन्रीये लक्षमां लीधुं; अने ते प्रमाणे पोतानी सत्ता मान्य करावी, छतां पण, स्वाबियामां तो ते छूटथी म्हालवा लाग्यो. रुडोल्फ साथे मळी जइने तेणे इटली उपर हल्लो कर्यो, पण इटालियनो तेनी वर्त्तणुंकथी कंटाळी गया अने तेने मारी नाख्यो. स्वाबियानुं डयूकडम, हेन्रिये पोताना एक सगा हरमनने आप्युं, अने तेनी विधवा साथे तेनुं पुनर्लग्न कराव्युं. रुडोल्फ राजाने पोताना पक्षमां लेवानी खातर, तेने आलामानियानो दक्षिण भाग आपी दीधो. तेना बदलामां तेनी पासेथी पवित्र भालो तेणे मेळवी लीधो. ज्यारे क्राइस्टने फांसी देवामां आव्यो त्यारे आ भालाथी तेनी कूख विंधवामां आवी हती. जुदी जुदी ठकरातो (डयूकडम) एकदम लई लेवाय एम नहतुं, तेथी जेम जेम जे ठकरातो खाली थती गई, तेम तेम ते तेणे पोताना पक्षकारो अने सगाओने सोंपवा माडी, अने केटलाक ठकराइयोनी साथे कन्या आपवा लेवानो व्यवहार बांधीने एक ज कुटुंब बनावी समग्र देशनुं ऐक्य करवा मांडयुं. बवेरिया संदिग्ध स्थितिमां रहेलुं हतुं. अर्नुल्फ (बुरो) हंगेरियनो साथे भळी गयो हतो, अने तेओनी विरुद्ध हेन्रीने घणुं करवानुं हतुं, तथा तेओनो संबंध तोडी नंखाववानो हतो, तेथी तेनी साथे संप करयो एटलुं ज नहि, पण पोतानो कुंवर, जेनुं नाम हेन्री हतुं तेनुं लग्न अर्नुल्फनी कुंवरी जुडीथ वूहेरे कर्युं. (९२१)

जर्मन कोमोनुं ऐक्य केवी रीते थाय, अने जर्मन राज्य अथवा जेने पूर्व–फ्राङ्किश कहेता हता तेनुं राज्यबंधारण केवी रीते बंधाय ए विषय उपर तेनुं पूरेपूरुं लक्ष हतुं. कोनराड राजाए पोतानी सत्तानी आगळ पडती रीतभात चलावी हती ते प्रमाणे वर्त्तन करवानुं तेने उचित लाग्युं नहि. आग्रहपूर्वक उलट धरावीने तेणे नवो मार्ग पकड्यो. एक राज्यकर्तानी स्वाधीनतामां, तेनी सत्ता नीचे, जुदी जुदी ठकरातनी शाखा करी नांखवानुं तेने घटित लाग्युं नहि. मरोविंजियनोए प्रथम करयुं हतुं, अने त्यार पछी कार्लोविंजियनोए पण एवुं ज वर्त्तन चलाव्युं हतुं, ते मार्ग एणे पकड्यो नहि, तेम ज फ्राङ्किश धारा प्रमाणे सॅक्सन राज्य स्थापवुं, ए पण एने ठीक लाग्युं नहि. पोताने आधारे रहेला पोताना अधिकारियोनी मारफत राज्य चलाववुं, अने प्राप्त करेली भूमिनो वहिवट चलाववो एम फ्राङ्किश राजाओ करता हता तेम करवा उपर पण एनी वृत्ति थई नहि. आ सर्व करतां वधारे उदार वर्त्तन करी बतावीने, जर्मन लोकसमूहनुं ऐक्य साधी, तेमना उपर राज्य चलाववानो प्रयोग अजमाववा ते तैयार थयो, अने ते प्रयोग नीचे प्रमाणे हतो.

प्रत्येक ठाकर अथवा शाखा नोंधणी, मूळथी चालता आवेला हक्क अने धोरणने अनुसरीने पोतपोतानी ठकरातनो वहिवट स्वतंत्र रीते चलावे, पण लडाइनो प्रसंग आवे अने सलाहशान्ति प्रसरेली होय त्यारे, तेना ताबाना जे कौंटो अने अमीरो जमीननी पाटियो भोगवता होय तेना बदलामां लश्करी नोकरी करवाने बंधायला होतां, तेओए पोताना ठाकर(ड्यूक)नी आज्ञा प्रमाणे वर्त्तन चलाववुं अने ठकरात(ड्यूकडम)नी योग्यता साचववी. मतलब के न्हानुं सरखुं आ एक राज्य छे एवी तेनी गणना करवी, अने ए ज रीते बीजी जे जे शाखा–ठकरातो होय तेओना ठाकर अथवा ड्यूको, पोतानी कोमना अने आखा देशना उपर राज्यकर्त्ता होय तेनी अधिराजा तरीकेनी सत्ता मान्य

राखीने सर्वे जर्मन कोमे तेना कह्यामां वर्त्तवुं. तेने सर्वोपरि न्यायाधीश अने जनरल गणवो, मतलब के, आ सर्वे न्हानां राज्योनो ते सर्वोपरि अधिराजा छे, एम मानवुं.

प्रत्येक शाखा अथवा ठकरातना ठाकरो जे पोतपोतानी जागीर उपर अधिकार चलाववाने स्वतंत्र छे, तोपण, तेमणे कोमना अथवा देशना एकत्र रक्षणने अर्थे, एक अधिराजा सर्वेना अनुमतथी पोतानी राज्य-सभा भरीने पसंद करवो, अने तेनी सत्ता समयानुसार मान्य राखवी. आवुं घटित धोरण सर्वेए मान्य राखवुं जोइये, एवो हेन्रीनो दृढ निश्चय थयो, पण केटलाकनी इच्छा आवुं धोरण मान्य राखवानी तेना जोवामां आवी नहि. बवेरियानो अर्नुल्फ अने स्वाबियानो बुर्चार्ड ए बंने, पोतानी ठकरातना स्वतंत्र राजा तरीके पोताने लेखवा लाग्या. पश्चिम फ्राङ्किश राज्य साथे लारेन तो घणां वर्षथी जोडायुं हतुं.

हेन्रीना तावामां फ्राङ्कोनिया अने सक्सनी होतां ते बेनुं एक राज्य तेने स्वाधीन हतुं, अने ते राजा हतो माटे, एबरहार्डनो उपरी लेखावो जोइये तेने बदले ते पोते तो एक ड्यूक होतां पोतानो बरोबरियो तेने लेखतो हतो, केम के, फ्राङ्किश प्रदेशमां हेन्रीना जेवो ज ते ड्यूक लेखातो हतो अने कोनार्डना समयमां तेवी योग्यता तेणे प्राप्त करेली हती. हेन्रीये पण पोताना जीवतां सुधी, एनी साथे सलाहशान्ति राखीने, एना पदने पोतानाथी उतरतुं गण्युं नहतुं, परंतु जर्मन कोमोने अने देशने एक अधिराज्य स्थापवाना धोरण उपर आणवा तेनी पूरी दृष्टि अने वर्त्तन हतुं.

तेणे पोताना राज्यना ६ ठ्ठा वर्षमां आ प्रयोग पूर्ण कर्यो. कोनार्ड जे करी शक्यो नहि ते एणे कर्युं. ते हथियारना खणखणाटथी नहि, सर्वत्र त्रास वरतावीने नहि, तेम ज, अतिशय अधीराई राखीने, अने घणी त्वरा करीने नहि, परंतु शान्तताथी, धीरज पकडीने, जर्मन

लोहीनुं एक टीपुं पडवा दीधा विना, जर्मन शाखाओनी एकत्रता साधी लीधी. पोप अने पादरियो जे एकी करावी शक्या न हता, ते एकीना लाभ एणे प्रत्येक जर्मनना हृदयमां उतरे एवी कृति करी. बहारना शत्रुओनो त्रास निवारण करी शकाय नहि, त्यां सुधी, लोकोना मननी शान्ति तृप्त थाय नहि, एटला माटे, एवी पीडा निवारण करवाने अर्थे तेमना जे शत्रु हता तेओने नरम पाडवानुं काम, प्रथम आवश्यकता धरावनारुं तेने लाग्युं. शत्रुओमां मुख्यत्वे करीने हंगेरियनो हता. घणा समय सुधी तेओनुं लक्ष, इटली, पश्चिम फ्राङ्किश राज्य, अने लॉरेननी भोंयनो कबजो करवा दोड्युं हतुं, तेथी तेओ त्यां हुमला करवामां रोकाया हता. तेमना पंजामांथी राइन नदीना बंने कांठानी जर्मन भोंय, तेमना सारा भाग्यने लीधे, बची गई हती. परंतु ९२४ मां तेओ फरीने आव्या, अने सक्सनी उपर उतरी पड्या. कोट, किल्ला, हवेली के खेडुतनुं एक झुपडुं के धर्मनुं देवल, कांई बाकी रहेवा दीधुं नहि. बाळ के घरडा, स्त्री के पुरुष, जे झपाटामां आव्यां तेओनुं निकंदन करी नांख्युं. ज्यां आगना भभुका के धूणीना गोटेगोट आकाश लगी पहोंचेला जोवामां आवे त्यां जाणवुं के हंगेरियोना हंगामा पहोंची चूक्या छे. आवा कोपने लीधे, लोको नाशी छूट्या, अने जेने ज्यां फाव्युं त्यां डुंगरानी टोचे, के पहाडनां कोतरोमां, अथवा जंगलोमां भराई पेठा. दुष्टोनी आवी त्रासजनक वर्त्तणुंकनुं वर्णन शब्दोमां करीने मनमां त्रास उपजाववो तेना करतां चूप रहेवुं ए घणुं सारुं छे, एम विटे काइण्ड (Witte kind) नामनो इतिहासकार पोतानो अभिप्राय जणावे छे.

आवा असंख्य धाडानी सामे थइने तेने पहोची वळाय एम हेन्रीथी बनी शके एम न हतुं. एकेएक स्वतंत्र माणस, देशना धाराने अनुसरीने, देशना रक्षणने अर्थे, लश्करी नोकरी करवाने बंधायलो

हतो. जेओ जमीननी पाटीवाळा जमीनदार हता, तेओनी फरज लडवाने हाजर थवानी हती. पण तेनो कशो अमल थतो न हतो. आवा धारा तो अक्षरमां ज गोठवाइ रह्या हता. कठणकाळ आवता, देशमां स्वतंत्र गणाता माणसोनी संख्या ओछी थई गई हती, लश्करी मंडळ कोई वार भेगुं थतुं नहतुं, अने जे कोई थोडा घणा गणी शकिये एवा हता तेओने लडवानो कोई प्रकारनो अनुभव नहतो. हंगेरियनो घोडे चडेला होवाथी तेमना सामा थवाने घोडेसवारोनी संख्यानो जमाव होय तो ज तेमना सामा नभी शकाय. फ्राङ्किश भायातोना जमावमां घोडे चडनारा नाइटो हता, पण सॅक्सनीमां तो एवुं कोई हतुं नहि. हवणां ज, आ गोठवण नवी दाखल करी हती, तेथी वधारे घोडेसवारो एकठा थवानो संभव नहतो. अमीरो हथियारबंध पाळा राखता हता, तेथी घोडेसवारोनी अछत रहेती हती.

आवां कारणोने लीधे, हेन्रीथी सामा थइने युद्ध मचाववामां फावी जवाय एम न हतुं, तेथी, पोतानो एक सुरक्षित मजबूत किल्लो, वेरला जे गोसलारथी घणे आघे न हतो, अने जे हार्झनी तलेटिये हतो, तेमां, पोताना विश्वासु माणसो लइने ते भराई पेठो. एना नसीबे एने यारी आपी. एक आगेवान हंगेरियन हतो तेने एक माणसे पकडी लीधो अने तेने हेन्री आगळ रजु करी दीधो. लोकोनो आवो मानीतो नायक छोडाववाने हंगेरियनोए हेन्रीने सोना रूपानी म्होटी लालच आपवाने प्रयत्न कर्यो पण एवी वात तो हेन्रीनी आगळ नभी शके नहि. हेन्रीने नाणुं जोइतुं न हतुं, पण शान्ति जोइती हती, अने सलाह करवी हती. तेथी प्रतिवर्षे खंडणी आपवानी लालच बतावीने पण नव वर्ष सुधी सलाहशान्ति जाळववानुं कहेण, छोडववाने आवेला एलचियो मारफत, एणे मोकलाव्युं, अने कहाव्युं के, आ करार तमे मान्य राखशो तो ज हुं तमारा मानीता नायकने पाछो सोंपीश आ

वात हंगेरियनोने मान्य राखवी पडी. तेओ हेन्रीना कहेवा प्रमाणे करार करीने पोताना नायकने लइने रवाने थई गया.

हेन्रीये जोयुं के, देशनुं रक्षण करी शकाय एवा किल्ला, कोट के सैन्य राखवानां स्थानो देशमां नथी. शार्लमेन अने बीजाओए जे किल्लाकोट बांध्या हता तेनो नाश डेन अने वेण्ड लोकोए करी नांख्यो हतो, तो, हवे आवां सुरक्षित स्थानो बांधवानी पूरेपूरी अगत्य छे, एम हेन्रीने जणायुं.

हेन्रीये सर्ब अने वेण्डियन कोमोना लोकोने हरावीने पोताना देशमांथी नसाडी मूक्या हता. पोतानी सरहद साचववाने माटे एणे पोताना विश्वासु अने योग्य पुरुषोने न्हानी न्हानी जागीरो आपीने सीमाडा उपर स्थाप्या हता. जे प्रदेश तेणे जीती लीधो हतो तेमां लश्करी थाणां बेसाड्यां हतां. आवी व्यवस्था अहिं करी देवानी अगत्य तेने, समजाई, तेनुं कारण एम समजाय छे के, इंग्लंडना राजा एडवर्डे बहारना हुमला अटकाववाने माटे आवा प्रकारनी गोठवण करेली तेवा आंग्लो–सॅक्सनोनो दाखलो तेणे पोताना विचारमां लीधेलो होवो जोइये.

रात्रदिवस सीमाडाना परगणामां कोटकिल्ला बांधवा लोको मंडी पड्या. घर, जोडे घर अने वंडा जोडे वंडा सुरक्षित स्थितिमां त्वराथी बंधावा लाग्या. लोको कामकाज करवामां कसाय, अने लडाइ-नो समय आवे त्यारे ते वेळाए पडती आफतो अने अडचणो सहन करी शके एवा टेवायला रहे एम करवाने तेणे पोतानाथी बनतो प्रयत्न करवा मांड्यो, जे कोटकिल्लानो नाश थयो हतो ते तेणे फरीने नवा चणाव्या, अने सरहदोनां थाणां सुरक्षित करावी दीधां. आवी तैयारी करवामां एक पळ सरखी पण व्यर्थ जवा दीधी नहि. जे ठेकाणे आगळ एक झुपडुं हशे त्यां भरचक वस्ती वधारी दीधी. हार्झमां आवेलुं क्वेड-लिनबर्ग तो नवेसरथी बंधावी दीधुं. मेरसेबर्गनुं स्थान राजाओने बहु

गमतुं आवतुं होवाथी तेनो विस्तार वधारी तेनी आसपास पथ्थरथी कोट चणावीने सुरक्षित स्थितिमां आणी मूक्युं. अहियां अपराधियोने राखवाने तेमनुं विश्राम स्थान कर्युं. आथी करीने तेनी नामना वधी, अने शत्रुनुं अहिं कांई अपकृत्य चाली शके नहि एवी स्थितिपर ते हेत्रीनी इच्छा प्रमाणे बनी रह्युं. नगरना परामां राजाना विश्वासु लोको वश्या, अने त्यां आं अपराधियोनो निवास थयो, तेओने लश्करी कवायत शीखवी लडायक बनाव्या, अने ज्यारे खरेखरो अणीनो भयंकर प्रसंग आवे त्यारे तेओने आगळ करी, तेमनो उपयोग करवानुं चालतुं राख्युं. आ अपराधियो मेरसेबर्गना नामथी सैनिको तरीके ओळखावा लाग्या. अपराधियो उपर रहेमनजर राखी, तेमने शिक्षा-मांथी बचावी, आ परामां वसवा देवा मांड्या तेथी चोर अने राजानो संबंध जोडायो होय तेम तेओ सुधरी जइने उपयोगी योद्धा बनी शक्या. राजाना आवा वळगने लीधे, ते महा अपराधियोने पोताना वशमां राखी सुधारीने विश्वासपात्र सैनिको बनावी शक्यो, तेथी, म्होटा अपराध बनता अटकी पड्या. केमके, तेमने खेडी खावाने भोंय मळती गई, अने लडाइना समय माटे हथियार पण मळतां गयां, आवी योजनाथी बीजी वस्ती साथे सलाहसंपथी वर्त्तन चलाववाने तेओ शीख्या. बोहेमिया साथे लडाइनो प्रसंग आव्यो त्यारे थोडी मुदतमां तैयार थयेला आवा अपराधी १,००० सैनिको लडाइना मेदानमां सामेल थई गया. किल्लेबंधी करीने वसावेलां आवां शहरोमां बीजी वस्ती पण तेणे वसावा मांडी. आवा किल्लाओमां मेळा भरवा मांड्या. लोकसमूहने भेगा मळवाना प्रसंगो आवे स्थाने पूरा पाडवामां आव्या. सभाओ भराय, उजाणियो थाय, रमतगमतो चाले, एवी जोगवाइयो पण करी दीधी. आवी कोटबंधी जग्यामां वसवानी तेमने टेव पाडवाने माटे आवी योजनाओ करी तेनुं कारण ए हतुं के ज्यारे शत्रु तरफथी

शहरने घेरो घालवामां आवे त्यारे अंदरनी वस्तीने मुझवण थवानुं कारण रहे नहि. आ नक्कल पण तेणे इंग्लंडना एडवर्ड राजानी करेली जणाय छे. प्रति नव माणसोमांथी एक माणस आवी रीते किल्लामां जई वसे त्यारे बाकीना आठ तेनी वती तेनी भोंय खेडी, पाक पकवीने तेने लावीने आपे.

लडायक गोठवणमां ते चार वर्षनी मुदतमां, आ प्रमाणे तैयार थई गयो. तेणे पोताना लश्करनी नवी व्यवस्था करी दीधी, अने सारा धोरण उपर बधुं आणी मूक्युं. त्यार पछी ९२८ मां वेण्ड लोको उपर तेणे लडाई आरंभवानो निश्चय कर्यो. आ लोको सॅक्सनी अने आखा अधिराजना कट्टा वेरवी हता. हुंगेरियन करतां तेओ ओछा कुशळ हता, तेथी तेवाओनी साथे लडाई मचाववानो अभ्यास पडवाथी तेमनाथी हार खाय नहि अने जबरा शत्रुओने पहोंची वळवानी योग्यता मेळवे एवो एनो इरादो हतो. आवी रीते प्रत्येक लडाइमां तेणे वेण्डोनी उपर जय मेळव्यो, अने तेमनो किल्लो ब्रनाबर्ग (हवणांनो ब्राण्डनबर्ग) हतो तेने खरा शियाळामां घेरो घाल्यो. बरफथी ढंकाई गयेली जग्या उपर तेणे लश्करी पडाव नांख्या. बरफ, हथियार, अने दुकाळे शत्रुनी वस्ती कायर थई गई. तेथी ब्रनाबर्गनो कबजो थई गयो एटले तमाम हेवेली तेना वशमां आवी गई.

दक्षिणमां डालेमिन्झि सामे हवे तेणे कमर कशी. तेओ हेन्रीनी तरवारना घा खमी शके एम नहतुं, तेथी तेमनो किल्लो गाना नामनो हतो तेमां दरवाजा बंध करीने तेओ पेशी रह्या, पण २० दिवसना घेरा पछी ते तेणे स्वाधीन करी लीधो. वेण्डो अने सॅक्सनो वच्चे कट्टी शत्रुवट चालती हती, तेनुं वैर लेवानो सॅक्सनोने आ प्रसंग मळी आवतां तेओए शहर लूंटी लीधुं, युवानोने कतल कर्या, अने छोकरांने गुलाम तरीके वेची नांख्यां.

हवे हेन्री बोहेमियाना झेक्स (Czechs) लोको उपर धसारो करी गयो. तेओनी भोंय डालेमिन्झिनी समीप हती, अने तेओनो कोम तरीके संबंध हतो. मात्र एक ज व्हेडीना समयथी प्रेमिसलीडो तेमना उपर राज्यसत्ता चलावता हता. आ जंगली लोकोमां ख्रिस्ति धर्मनो प्रवेश थयो हतो, पण तेनी असर तेमनामां जोवामां आवती नहती. आवी एकठी मळेली कोमो एक सत्ता नीचे हती. तेमनी उपर फावी जवानुं काम बीजी स्लाविक शाखा करतां कठिण हतुं, तेथी अगमचेती वापरीने हेन्रीये डयूक अर्नुल्फने पोतानी मदद बोलाव्यो. बोहेमियन जंगलमां थइने बवेरियन सेना आवी. आणीभणी, हेन्री पोतानी सेना लइने चड्यो. ए रीते बंने सेना झेक्सना प्रदेशमां दाखल थई गई. बवेरियनोए सॅक्सनोने आ प्रथम ज लश्करी मदद आपी हती. बोहेमियन ड्यूक वेन्सेस्लास, तेनी धार्मिक वृत्तिवाळी दादीना उपदेशथी ख्रिस्ति धर्म पाळतो हतो. तेणे ९२९ मां शरण थइने पोतानो प्रदेश हेन्रीने स्वाधीन करी दीधो. परंतु तेणे, एक जागीर तरीके, ए मुल्क तेने पाछो आप्यो अने अमुक खंडणी भरे एवो ठराव कर्यो. खंडणीमां ५०० रूपा नाणुं (मार्क्स) अने १२० बळद आपवानुं ठर्युं हतुं. आ समयथी बोहेमियन राजा, जर्मनीने तेना ताबाना एक जमीनदार तरीके, तेनी आज्ञा पाळे, लश्करी सेवा बजावे, एम वहिवट पाडवामां आव्यो.

स्लाविक शाखाओ उपर हेन्री जय मेळवतो हतो त्यारे तेना कौंटो उत्तरभणी वसेला वेण्डोने ताबे करी लेवाना काममां मच्या हता. हावेलनी उत्तरभणीनां सरोवरना परगणामां छेक पान (Peene) सुधी वसनारी रेडारी (Redarie) कोमना लोकोने प्रथम वश करी लीधा, त्यार पछी, एबोड्रिटि (Abodriti) ने जीती लीधा, अने तेमनी उत्तर अने पश्चिममां वसनारा विल्झि कोमवाळाने स्वाधीन करी लीधा. आम थवाथी बाल्टिक समुद्रनो किनारो चोख्खो थई गयो.

थोडा ज समयमा, एल्ब अने ओडर नदी वच्चेनो प्रदेश सक्सन राजाना स्वाधीनमां आवी गयो. परंतु वेण्ड कोमनां सगांनुं सत्यानाश सॅक्सनोए वाळ्युं हतुं ते वैर तेओ भूली गया नहता.

जर्मन राज्यनी सामे, रेडारियोए बंड मचावानी पहेल करी. वाल्सलेबेन (Walsleben) शहर ते समये सारी वस्तीवाळुं हतुं, चोगरदम सुदृढ कोट चणेलो होतां शत्रुनी सामे टकाव करी शके एवी स्थितिमां हतुं, तोपण तेना उपर हुमलो करीने तेमां पेशी गया, अने एकेएक माणसने बीजा दिवसे उगता सूर्यनां दर्शन करवानो प्रसंग पामवा दाधा नहि. शेरिये शेरी, अने गलिये गली मडदांथी भराई गई. आवा त्रासदायक बनावनी वात फेलाई जतां, आखा देशमां बंड मचवानो प्रसंग प्राप्त थयो. सॅक्सनोनुं धूसरु तेमना गळामां आरोपायुं हतुं ते फेंकी देवाने उत्तरभणीनी सर्व वेण्ड जाति उभराई गई. जोतजोतामां एक लाख करतां पण घणुं वधारे पायदल भेगुं थई गयुं.

आणीभणी, हेन्री त्वराथी युद्ध मचावा सज्ज थई गयो; तेणे रेडारियोनुं वालीपणुं काट वर्नहार्डने सोंप्युं हतुं. तेने हाजर थई जवा हुकम फरमावी दीधो; तेमज कौंट थीटमार पण तेना भेगो भळीने युद्ध चलाववा मंडी जाय एवो तेना उपर निरोप मोकलावी दीधो. आ समये लेनझननो सबळ किल्लो वेण्डोना ताबामां हतो. तेने घेरो घालवानी आज्ञा थतां, बंने कौंटो पोतानी सेना सहित ते उपर चढी जवा तैयार थया. आ वेळाए, त्वराथी भेगी करी शकाय एटली सॅक्सन पगारदार सेना, बर्नहार्डनी सरदारी नीचे मूकी दीधी हती; तेणे लेनझन पहोंची जई घेरो घाल्यो, तेने पांच दिवस थया एटलामां, जेओ घेरो घालनारा हता तेओने घेरी लेवाने वेण्डोए योजना करी. रात्रीना शान्त समये शत्रु उपर टूटी पडवानो ठराव करी, संध्याकाळ पडवानी आतुरताथी राह जोता तेओ तैयार रह्या. सारा भाग्ये एक हेरके

आवीने शत्रुना इरादानी विगत बर्नेहार्डने जणावी दीधी. तेणे पोताना मुख्य योद्धाओने पोताना तंबुमां एकठा करीने हुकम फरमाव्यो के, सर्वेए आखी रात्र जागता रहीने लडवाने तैयार रहेवुं, कोइये आंखनी पांपणे पापण मेळववी नहि. हुकम सांभळी सर्वे पोतपोतानी टोळियोमां विखराइ गया, अने अरियोनो भेटो करवानी आतुरताथी राह जोता रमतगमत करवा मंडी पड्या. जेओना मनमां अमळाट हशे एवा फूटेला, निसासो नांखता, खशी गया. रात्रिये पोतानुं आगमन करवा मांड्युं. काळी चौदशनी रात्री करतां ते वधारे अंधकारवाळी दीसवा लागी. एकाएक अणधार्यां वादळां चडी आव्यां अने मूशळधार वर्षाद टूटी पड्यो, पाणी अने कचरामय भोंय थई गई. वेण्डोनी हिंमत वेतराई गई. हुमलो करी घेरा उपर घेरो घालवानी उलट एक बाजुए रही गई, अने तेओ पोते ज पाणीना पटमां घेराया. प्रभुनी अकळ गति छे. हेन्रीनुं हृदय चोख्खुं हतुं. एकेएक वेण्डने स्वतंत्र बनावी सर्वेने सलाहसंपमां आणी मूकवानो तेनो आशय हतो. बहारना शत्रुओ तेमनो कच्चरघाण वाळी नांखे नहि एवी स्थितिमां तेमने भेगा योजवानी एनी इच्छा हती, तेमां बाध नांखनारा पोते ज बाधमां आवी पड्या. वेण्डोनां मन पाछां भाग्यां, पण बर्नेहार्डनुं मन तो कठण थतुं जणायुं. सज्ज थई रहेली पोतानी सेनाने शत्रु थई सामा आवेला वेण्डो उपर हुमलो करवानो तेणे हुकम आप्यो. आ वेळाए सैनिकोमां एक बीजा प्रति जेओने जूनुं उंचु मन हशे ते मूकी दइने चोखा मनथी लडवानी उलटमां आवी गया. ते समये लडाइना प्रसंगे सोगन खावानो रिवाज हतो तेने अनुसरीने प्रत्येके पोतपोतानुं वर्त्तन चलाव्युं. रात्र वीती गई, झळकतो सूर्योदय थयो. आखी रात्रना उजागरामांथी सैनिकोनी आंखो मिंचाई जती हती, तेमां सूर्यनां किरणोए प्रवेश करीने तेओने चकचकित बनावी दीधी. बर्नेहार्ड पोताना लश्करने कुच

करावतो आगळ चाल्यो. शत्रुनुं दळ घणुं हतुं तेथी प्रथम हुमलामां तो तेने जरा पाछुं हठवुं पड्युं, पण तेणे नजर पहोंचाडी जोई लीधुं, तो शत्रुनी सेनामां घोडेसवारो जोवामां आव्या नहि, अने जे हतुं ते मात्र पायदळ हतुं. भोंय भिंजायली कादववाळी हती, तेमां पायदळना पगनी झडप चाली शके एम न हतुं, एटले, तेणे पोताना घोडेसवारोनुं लश्कर आगळ करी धसारो कर्यो. भिंजाइने लदबद थयेला, घुंटण सुधी कादवमां कळी जता, थाकता, पदातियोनी हालहवाल स्थिति जोई, रणसिंगानो जयवंत अवाज सांभळतां वांत ज, अश्वारो उपरा-उपरी उपाडो करवा लाग्या. आणीमणी, वेण्डो एकबीजा साथे सज्जड जोडायला, चहोंटी गया होय तेम हारबंध गोठवायला, भेदाई शके नहि एवी स्थितिमां, टकाव करी रह्या हता. मात्र डाबे अने जमणे पडखे हुमलाना झपाटामां फसाई पडेलां, पराजय पामेलां, टोळां, अने मोतने स्वाधीन थयेला ढगला जोवामां आवतां हतां. बंने लश्करमां लहोइनी छोळो उछळती जोवामां आवती हती. तेमां वेण्डोमां बगाडो घणो थयो हतो, तो पण, तेओ पोतानो टकाव करी रह्या हता. आवो मामलो जोइने बर्नहार्ड थीटमारभणी कासद मोकल्यो, अने लडायक शूरवीरोनी भरती करवाने जगाव्युं. थीटमारे एक कॅप्टननी साथे ५० बखतर सजेला नाइटो मोकल्या. तेओ एक पडखे हुमलो करवा मंडी पड्या. वादळमां थता गडगडाट अने वीजळीना थता चमकाटनो अनुभव करावतां तेओनां हथियारोए तूटी पडतां वादळांना प्रत्याघातनुं अनुकरण करवा मांड्युं. आवी पहोंचेला आश्रयथी उत्साहमां आवी गयेली सेना शत्रुओ उपर तूटी पडी, एटले तेमनी आड्मां भंगाण पड्युं, अने तरत सामटां टोळेटोळांए नाशभाग करवा मांड्युं. भडकेला गोवा जेम उभी पूछडिये नासे, तेम वेण्डोए नाशी छूटवा मांड्युं. सॅक्सनोनी तरवारो वीजळी पेठे चमकाट करती, जेना उपर पडी, तेनो

घाण वाळवा लागी. तेओए लेनझन पूहोंची जवाने नासानास करी मूकी, पण तेम करवामां तेओ फाव्या नहि. त्यांना मार्गो रोकीने पोतानी सेना सहित थीटमार त्यां सज्ज थई उभो हतो. आ प्रमाणे आगळ अने पाछळ सपडाई जवाथी निराश थइने घणाओए पासेना सरोवरमां झंपलावा मांडयुं, अने तरवारना झपाटामांथी बचवा जतां, पाणीना मोजाना झपाटामां सपडाई, गुंगळी मुआ. केटलाक घोडेसवारो भागी छूट्या, पण पायदळमांथी तो कोई बच्युं नहि. नासेडु लेनारामांथी ८०० ने केद करी लीधा, पछी बीजे दिवसे तेओ मोतने स्वाधीन थया. आ मारामारीमां लगभग एक लाख वेण्डोनो घाण वळी गयो एम कहेवाय छे. सक्सनो पण घणा मार्या गया, अने तेमां अमीरो पण नाश पाम्या. आ प्रमाणे जय प्राप्त थतां युद्धनो अंत आव्यो.

९२९ ना सप्टेम्बरनी ४ थी तारीखे आ युद्ध मच्युं अने ५ मी तारीखे लेनझन शहर शरण थई गयुं. त्यांना रहेवाशियोए पोतानां हथियार मूकी दीधां, अने जीवता जवा देवानी विनति करवा लाग्या. तेओने मागेली छूट आपी, पण उघाडे शरीरे शहर तजी देवानी आज्ञा करवामां आवी. तेओनी स्त्रियो, बाळबच्चां अने तेमना गुलामो जयवंत थनाराना कबजामां आवी गयां.

उतावळमां भेगी करेली थोडी सेनाना बळथी, आ प्रमाणे बर्नहार्ड अने थींटमारे असंख्य शत्रुओ उपर जय मेळव्यो, तेथी सर्वे जर्मनो करतां तेमने म्होटुं मान मळ्युं. राजा हेन्री मानपूर्वक तेमने मळ्यो, अने तेमना उपर घणो प्रसन्न थतां अंतःकरणपूर्वक तेमना तेणे गुण गाया.

आवा अति आनंदना समयमां विशेष आनंद आपनारो प्रसंग आवी बन्यो. जर्मनीने इंग्लंड साथे पूरी लेणादेवी होय, तेम ते प्रकट करी बताववानी जोगवाई जळवाई. हेन्रीनो वडो पुत्र ओटो हतो, ते

आंग्लो-सॅक्सन जातिमांथी पोतानी म्होरदार, अने सदानी साथी मेळववाने भाग्यशाळी निवड्यो, अने ते कोण? एम पूछो तो जाणो के, बलिष्ट हस्ते इंग्लंडना राज्यकर्त्ता राजा आथेल्स्टाननी व्हेन अने राजा एडवडनी कुमारी रूपवती एडिथा हती. म्होटी धामधुमथी बंनेनां लग्न थयां; पह्णामां एडिथाने सॅक्सनीमांथी सुंदर जागीरो, अने माग्डेबर्ग नगरनी प्राप्ति थई.

आ समये, हंगेरियननी नव वर्षनी अवधि पूरी थई. तेओए रिवाज प्रमाणे पोतानी खंडणी लेवा माणसो मोकल्यां. तेमना म्हों आगळ बळदोने बदले जाडो डाघियो (कूतरो) रजु करवामां आव्यो. आवुं तेमनुं अपमान थतां, तेओ चाल्या गया, अने युद्ध मचाववा मंडी पड्या. हेन्रीये पाकी तैयारी करी. युद्धमां तेनी सेना कसाई हती ते, तथा बवेरिया, थरिंजिया अने बीजा तेना ताबाना प्रदेशमांथी लश्करनो जमाव कर्यो. युद्ध मच्युं तेमां हंगेरियन कपाई जतां नाठा, शियाळाना झाकळमां घणा मार्या गया, केटलाक भूखमरामां खलास थई गया, अने म्होटी संख्या केद पकडाई गई. पश्चिमवाळा हंगेरियनोनी आ वले थई, पण पूर्वभणीनी म्होटी सेना जे थरिंजियामां पडी हती तेओए पासेना एक किल्लामां सोनुंरूपुं भरेलुं जाणी ते लेवा हुमलो कर्यो, अने जो तेओ रात्रनी दरकार कर्या विना धसी पड्या होत तो कदापि फावी पण जात, परंतु रात्र पडतां आराममां पड्या, एटलामां तो तेमणे जाण्युं के, पश्चिमना हंगेरियनोने हरावीने हेन्री तेमना उपर चडी आवे छे, एटले तेओए त्यांथी भागवा मांड्युं. हेन्रीये तेओने आंतरी लेवानी युक्ति करी, अने तेमनी सामे एक टुकडी मोकली. तेमने आवता जोइने हंगेरियनो नाशी छूट्या. ९३३ ना मार्चनी १५ मी तारीखे आ बनाव बन्यो, त्यार पछी हेन्री जीव्यो त्यां सुधी हंगेरियनोए सनी भणी नजर करी नथी.

हेन्री धार्मिक वृत्तिवाळो हतो, तेने जे जे विजयना प्रसंग प्राप्त थया ते ते महाप्रभुना प्रतापथी अने तेनी कृपाथी प्राप्त थया, एम तेना अंतःकरणनी खातरी थई हती. तेणे देवळोमां प्रभुनी प्रार्थना करी. लोकोए तेने पितातुल्य गण्यो. एनी कीर्ति चोगरदम प्रसरी.

डेन्स अने सॅक्सनना राज्यनो सीमाडो चार्ल्स सम्राटना समयमां नक्की थयो हतो, तेम छतां तेओए आगळ धसी आववा मांड्युं हतुं. केटलोक देश, तेम ज एल्ब नदीनी उत्तरभणीनो प्रदेश तेओए वेण्डोना आश्रयथी दबाव्यो हतो. वळी होल्स्टीननो रमणीय जिल्लो तेओए तरवारथी अने अग्निथी नाश करी नांख्यो हतो, अने आसपासना लोकोने लूंटी लेता हता. आवां अपकृत्य करवा उपरांत, उत्तरभणीना चांचिया फिनलाण्डने किनारे उतरीने सॅक्सनी अने लॉरेन्समां पेशी जइने खराबी करता हता.

९३४मां हेन्रीये वृद्ध गॉर्म राजा उपर चडाई करी. पण जेणे हंगेरियनो जेवा बलिष्टोने हरावेला एवा पराक्रमी राजाने पहोंची शकाशे नहि, एम समजीने तेणे पोतानुं मगज ठेकाणे आण्युं, अने हेन्रीये जेम कह्युं तेम जूनी हद प्रमाणे, जेवो सीमाडो हतो तेवो, नक्की कर्यो.

९३४मां फ्रान्स तथा बरगंडीना राजाओ साथे चार नदी उपर हेन्रीये मित्राई भरेली रीते मुलाकात लीधी. चार ए मास नदीनी शाखा छे. आ पछी तेणे रोम जवानी इच्छा करी ते पूर्ण थई नहि. ९३६ मा पोतानी कीर्ति अने उन्नतिनी टोचे पहोंचीने ते शान्तिमां मरण पाम्यो. तेनुं मनगमतुं रेठाण क्वेडलिंगबर्गमां हतुं, त्यां तेना शरीरने भूमिनिवास कराव्यो.

महान् ओटो अने तेना क्रमानुयायी.

९३६ थी १०२४.

ओटो. ९३६ थी ९६२.

९३६. आर्चन (Achen) मां शार्लमेनना महालयमां राज्यना सर्वे सॅक्सनोए मळीने महान् ओटाने पोताना अधिराजा तरीके मान्य राखवाथी तेने राज्याभिषेक करवामां आव्यो. आ प्रसंगमां बवेरियाना ड्यूके देखा दीधी नहि. ते तेना स्वतंत्रताना तोरमां तणायो. हेन्रीनी राजनीति नहि चलावतां महान् ओटाए कार्लोविंजियन विचारो ग्रहण कर्या. डची, ड्यूकडम, फीफ एवां जुदां जुदां नामनी ठकरातोए एक अधिराजानी पूर्ण सत्तामां रहेवुं जोइये, एवा धोरणनी भाजगड आ समयथी चालती रही, ते छेक बिस्मार्कना समय सुधी चाल्यां ज करी छे. हेन्रीना जे विचार हता तेनुं अनुकरण बिस्मार्के पोताना समयमां परिपूर्ण कर्युं त्यारथी जर्मनीनी वृद्धि स्थापित थई छे. प्राप्त करेली योग्यता साचवी राखवाने योग्य अने न्यायी वर्त्तन चलाववामां आवे तो ज ते योग्यता जळवाई रहे छे.

यूरोपीय देशोमां पूर्वे जेनी गणना थती नहि एवा जर्मन देशने पहेला वर्गनी योग्यता प्राप्त थई छतां, हालना कैसरनी उद्धताइथी देशनी केवी खराबी थाय छे ते आपणे जोइये छिये, अने हवे पछी जोइशुं. प्राप्त थयेलुं उच्चस्थान जळवाई रखाय नहि तो त्यांथी गगडी पडवानो वारो आवे. बिस्मार्क जेवा अनुभवी प्रधान अने पोताना पिता अने दादा करतां बुद्धिमां अतिशय श्रेष्ठतानुं अभिमान राखनार कैसरने आखी पृथ्वी उपरनी श्रेष्ठता प्राप्त करी लेवानी इच्छा छे. तेथी कोई पण राज्यनी पोताना जेटली योग्यता अने गणना ते करतो नथी, ते विषे विस्तारपूर्वक लखवानुं हवणां आ स्थान नथी, माटे आपणे चालता प्रसंग उपर पाछा आविये छिये.

बवेरियाना ड्यूकनी उद्धताइने लीधे, ओटाए तेने पदभ्रष्ट कर्यो. तेनी पासेथी तेनी ठकरात छीनवी लइने बीजाने आपी, अने ए ज प्रमाणे शाखारूपी सर्वे ठकरातोने चगदी नांखवानो उद्योग तेणे आरंभ्यो.

९३९. प्राचीन समयथी शूरातन बतावीने जेओए ठकरातो स्थापेली तेओनी सत्ता, लोको तथा जुदी जुदी कोमोवाळा मानता आवेला होवाथी, देशना एकेएक ड्यूके आ समये माथुं उचक्युं, अने ओटानी सामे थया. एना भाइयो पण तेमां भळी गया, तेथी प्रारंभमां तो ते फाव्यो नहि, परंतु आण्डरनाक (Andernach) अथवा बर्टन आगळ युद्ध थयुं तेमां तेनी जीत थई, अने फ्रांकोनिया तथा लॉरेनना ड्यूको कतल थई गया, ओटानो भाई हेन्री शरण थई गयो, एटले ते फाववा लाग्यो.

राजानी सत्ता स्थापित करवाने तेणे शाखा ठकरातो पोताना सगांवृहालांने सोंपी देवानो बेत आरंभ्यो. फ्रांकोनियानी जागीर तेणे पोताने माटे राखी. तेनो भाई हेन्री हवे पस्तातो हतो, तेने बवेरियानी जागीर आपी. लुडोल्फ तेनो वडो पुत्र थतो हतो, तेने स्वाबियानी, जागीर सोंपी दीधी. तेना जमाई कोनराडने लॉरेननी जागीर आपी. राजनी जागीरो देशमां छूटी छूटी स्थापी हती अने ते साचववाने अने आखा देशमां नीगेहवानी राखवा माटे राजाए पोतानी पक्षना कौंटो निम्या हता.

आ बधी योजना तो करी, पण ज्यां सत्ता भोगववानो सवाल आव्यो त्यां कोण सगुं ने कोण व्हालुं. सर्वेने स्वतंत्र थवानुं मन थाय छे तेम, नवी गोठवणना करेला ठाकोरो पण नबदु थवा लाग्या. आवो मामलो जोइने धर्माध्यक्षोनी सत्ता वधारी तेओने राजकाजमां भाग लेता करवानी ओटानी इच्छा थई. ९५३मां तेणे पोताना विद्वान् भाई ब्रुनाने कोलननो धर्माध्यक्ष (Archiepiscopate) बनाव्यो. मेञ्जनो

आर्चबिशप फ्रेडरिक तुंड मिजाजनो हतो, तेने स्थाने पोताना पुत्र विलियमने गोठवी दीधो. आ तेनुं कृत्य योग्य अने न्यायी गणायुं.

दसमा सैंकडानो धार्मिक सुधारो.

ब्रुनाए खरेखरो धर्मसुधारो कर्यो. ते देशमां ज्यां ज्यां फरवा जतो त्यां त्यां पोतानां पुस्तको साथे लई जतो, अने ज्यां जेवो घटे त्यां तेवो बोध करतो हतो, तथा तेवुं शिक्षण आपतो हतो. एक स्काचमन इजरीब करीने हतो तेनी पासेथी ते ग्रीक भाषा शिख्यो. तेणे एक सुधारक अने शिक्षकनुं स्थान सारी रीते साचव्युं. पादरियो भणीने विद्वान् थाय एम करवानो उद्योग तेणे आदर्यो. तेणे घणा माणसो केळवीने धार्मिक विद्यानो फेलावो, ने विज्ञाननो वधारो करवा मांड्यो. आवी धर्मसंस्था एक उत्तम प्रकारनी विद्याशाळा थई पडी. सात प्रकारनी विद्या आ वेळाए आ पृथ्वी उपरना ज्ञाननी संपूर्णता गणाती हती. तेमां व्याकरण, भाषाज्ञान, अने वाङ्मय अथवा वाणीज्ञान शाळाद्वाराए शीखवामां आवतां हतां, परंतु तेनी हलका धोरणमां गणना थती हती. आ त्रण उपरांतनी बीजी चार विद्याओ—अंकगणित, भूमिति, गायनकळा, अने खगोळविद्यानो तेणे प्रचार कर्यो. पोते शीखनार अने शीखवनार एवां बे स्थान साचवी, घणाने ज्ञान आपवाने साधनभूत थयो. ओटाए विद्याप्रसारणमां घणी उलट लीधी. इटलीना राजा ह्युगोना दरबारमां रही आवेलो लॉरेननो राथर (Rather) नामनो एक विद्वान् हतो, ते वेरोनानो बिशप हतो त्याथी तेने खसेडी मूक्यो हतो. तेने ओटाए पोताना दरबारमां बोलाव्यो. ते ईश्वरज्ञानशास्त्रमां निपुण हतो. तेने पोतानो गुरु गणी ब्रुनो तेनी पासेथी धर्मज्ञानमां वृद्धि पामतो गयो. आ पछी, क्रेमोना लुटप्राण्ड नामनो बिशप आव्यो. तेनी पासेथी लाटिनज्ञान ब्रुनाए मेळवी लीधुं. आल्प्स उपरथी केटलाक साधुनां अस्थि मानबुद्धिथी अहिं आण्यां, अने प्राचीन स्मारक-

चिह्नो पण मंगावी लीधां. प्राचीन लेखकोना अमूल्य हस्तलिखित ग्रंथोनो संग्रह पण कर्यो. ओटानी आज्ञाथी गुज्झो नामनो एक इटालियन हतो ते सो करतां पण विशेष आवा ग्रंथो जर्मनीमां लई आव्यो. आ ग्रंथोमांथी केटलाक उपयोगी ग्रंथो, इटलीवाळाओ, घणां वर्षो पछी, पोताना देशमां पाछा लई गया. प्राचीन समयना इतिहासकार, कवियो, अने वक्ताओनां पुस्तकोनो लोकोए घणी उलटथी अभ्यास करवा मांड्यो. वर्जिल, हॉरेस, ओविड, टेरेन्स, सिसीरो, अने सालस्ट, ए सर्वे विद्वानो पोतानी घोरमांथी सजीवन थई जर्मनीने ज्ञान आपवाने प्रकट थया होय एवो अवसर आव्यो. आ प्रमाणे दरबार अने राजधानीमांथी विद्यानो प्रसार आखा देशमां फेलायो. तेमां धार्मिक मठनी स्थापेली निशाळोए विद्याविस्तारमां आगळ पडतो भाग लीधो. विद्यावृद्धिमां घणां शहरो चडसाचडसीपर आव्यां. वर्झबर्ग शहरवाळाओए तो इटलीमांथी एक कुशळ शिक्षागुरु बोलाव्यो. सॅक्सनीमां पण विज्ञानशास्त्रनो अभ्यास थवा मांड्यो. धार्मिक मठोमां वर्जिल अने टेरेन्सनां जिवनचरित्र साथे, तेमनां पुस्तकोनो अभ्यास बाळाओ करवा लागी. ललितविद्यानो पण आ समये पायो नंखाव्यो अने तेने योगे आगळ जतां विज्ञानियो, कळावंतो सारा निवडी आव्या, अने हवणां जर्मनीमां खीलेली विद्यानां प्रथम बीज वावनारा तेओ गणाया.

आ प्रमाणे ववायला बीजनी उत्तरोत्तर वृद्धि थतां कळाकौशल्यमां लोको वध्या अने हवणांनी चालती स्थितिये पूहोंच्या. आपणे पण इतिहासनां पृष्ठो उपर कूदको मारीने हवणांना समय सुधी पूहोंची आविये छिये तो कैसरनी विनाश काळे विपरित बुद्धि जोवामां आवे छे.

जर्मन साम्राज्य १८७१ मां बंधायुं ते विषे, पाछळ जुवो पृष्ठ २३४ थी २३६.

Might is right जेनुं बळ तेनो हक्क, बळवाळो ज जगतमां जयवंत, अने सर्वोत्तम लेखावो जोइये, एम समजी, लगभग २० वर्षथी जर्मनी पोतानुं सेनाबळ वधारी युद्धप्रसंगे काम लागे एवी सर्व प्रकारनी तैयारी करवामां रोकाई हती. जळसेना वधारीने समुद्रनी शेठाणी थवानी अभिलाषाए तेणे नौकाबळ वधार्युं. त्यांना केटलाक विद्वानो पण मतिभ्रष्ट थइने स्वार्थ साधवाना लोभमां पड्या, अने आखा जगतने कचरी नांखीने स्वाधीन करी लेवाना प्रसंगो केम सधाय, ए उपर लक्ष दोडाववा लाग्या. पोतानी प्रजाने एकत्र थई जगतमां फावी जवानुं उत्तेजन मळे एवां लखाण तेओ करवा लाग्या. रावणना करतां विशेष गर्व धारण करनार कैसर जगतपति थवाने आतुर बनी रह्यो, अने लाग आवे त्यारे युद्धमां उतरवाना प्रसंगनो लाभ लेवानी वाट जोवा लाग्यो अने तेवो संयोग पण मळी आव्यो.

ता. २८मी जुन १९१४ने दिवसे आस्ट्रियानो युवराज—आर्चडयूक फ्रान्सिस फर्डिनाण्ड बोस्नियामां थती महान् कवायतने प्रसंगे साराजेवो शहरमां जई पहोंच्यो. त्यां तेना उपर बॉम फेंकवामां आव्यो पण ते बची गयो, त्यार पछी, तेने तेनी स्त्रीसहित कतल करवामां आव्यो. खुनकरनारा आस्ट्रियानी प्रजा मांहेला सर्वियन हता. ता० २३मी जुलाइये सर्वियानी सरकारने खुननो जवाब देवानी ४८ कलाकनी मेहेतलनी नोटीस आपवामां आवी. आ नोटीसनो इरादो आगळथी धारणा करी राख्या प्रमाणे सर्वियानी सत्ता छीनवी लेवानो हतो. इंग्लंडने आ पगलुं अयोग्य जणायुं, अने नोटीसनी मुदत वधराववाने, युद्धखाताना प्रधान सर एडवर्ड ग्रेए, बीजां राज्यो साथे मसलहत चलावी. फ्रान्स, रशिया अने इटलीनो अभिप्राय इंग्लंड साथे मळतो थयो. आणीभणी, रशियाए सर्वियाने सलाह आपी के तमारे तमारा राज्यनी योग्यता साचववी एवी रीते कालकरारनु वर्त्तन

करवा उपर पूरतुं लक्ष आपवुं. सर्वियाए ते प्रमाणे कर्युं. आस्ट्रियाए अपराधियोनी तपास पोते करी तेओने पोते ज शिक्षा करे, एवी स्वतंत्र अने आपखुदी चाल चलाववानी धारणा प्रकट करी. सर्वियाए कह्युं के अमे पोते घटित तपास करीने अपराधियोने योग्य शिक्षाए पहोंचाडीशुं, अने छेवटे तेमणे तेम कर्युं पण खरुं, परंतु आ प्रसंगनो लाभ लइने, जर्मनीनी खानगी सलाह उपर आधार राखी आस्ट्रियाए ता० २८ मी जुलाइये सर्विया साथे युद्धमां उतरवानो ठराव प्रदर्शित कर्यो.

रशियाए अगाउथी आस्ट्रियाने चोख्खुं कही राख्युं हतुं के जो तमे सर्वियानी स्वतंत्रता उपर हुमलो करशो तो अमाराथी तटस्थ रही शकाशे नहि. उन्मत्त थयेलाओए, आवा कहेण उपर ध्यान नहि आपवानो निश्चय कर्यो हतो ते प्रमाणे तेमणे अमल कर्यो, एटले, आस्ट्रियानी सीमा समीपना पोताना देशमां सेना तैयार राखवानी गोठवण चालती करी; ता० ३१ मिये, सर्वियाने आपेली नोटीस संबंधी फरीने विवाद चलाववा इच्छा जणावी, अने बीजी बाजुए जर्मनिये रशियाने नोटीस आपी के, तमे लश्कर एकठुं करवानो विचार १२ होरानी मुदतमां मांडी वाळो. ता० १ ली आगस्टे जर्मनिये पोतानी सेना भेगी करी, रशिया साथे युद्धमां उतरवानी नोटीस आपी. फ्रान्से पण एज दिवसे पोतानी लडायक सेना भेगी करी युद्धमां उतरवानो अभिप्राय प्रदर्शित करी दीधो. प्रारंभमां जर्मनिये धसारो करवानो अगाउथी पोतानो कार्यक्रम (प्रोग्राम) तारीखवार नोंधी गोठवी राख्यो हतो ते प्रमाणे लागलाज ता० २७ आगस्टे लक्षमबर्ग उपर हुमलो कर्यो. ता० ५ मीए पॅरिस उपर हुमलो लई जवानी गोठवण करी राखी हती, तेथी बेल्जियममां थइने सेना लई जवा माटे तेने कहेवामां आव्युं के तमारे अमने मार्ग आपवो पडशे अने अमने अगत्य पडे एवी मदद पण आपवी पडशे. तटस्थ रहेलां राज्योमां प्रवेश थाय नहि, ए बधा

नियमोने उंचा मूकीने जर्मनिये बेल्जियम साथे उद्धताई प्रकट करी. आगीमग इंग्लंडे जर्मनीने युद्धमा नहि उतरवानी नेक सलाह आपेली छता, तेणे मान्युं नहि; तो पण घणा प्रकारे तेने समजाववानो प्रयत्न व्यर्थ गयो त्यारे न्यायनी खातर तेओने पण युद्धमां उतरवानी तैयारी करवी पडी अने कचराई जता *बेल्जियमनी ओथे उतरवुं पड्युं.

हवणां एक बाजुए ग्रेट ब्रिटन, फ्रान्स, बेल्जियम, रशिया अने इटली एम पांच जणा पांडवोनी पेठे धर्मनी सत्यनी लडाई लडे छे तेथी तेमने प्रभु यशवंत करे, ए स्वाभाविक छे. बुद्धावतारना आशीर्वादथी वृद्धि पामेलुं जापान पण मित्रराज्योमां भळेलुं छे ज. परमेश्वरनी कृपाथी तेओ जयवंत थता जाय छे. तेम जर्मनो काळां कृत्य करवामां प्रवृत्त रहे छे तेथी तेमना भाग्यमां काळी टीली रहेवानी छे. जर्मनी, आस्ट्रिया, तुर्कस्तान, अने पछवाडेथी बलगेरिया तेमना पक्षमां भळतां चंडाळचोकडी बंधाई छे. वार्या न वळे ते हार्या वळे एवो समय समीप आवतो जाय छे.

रावण अने बाणासुरनी पेठे, कैसर, मद, दुराग्रह, अने अभिमानना तोरमां तणायो जाय छे, पण जे जर्मनो दीर्घदृष्टिवाळा छे तेओ एनी वर्त्तणूकथी कंटाळी गयेला जणाय छे. देशनी समृद्धि खूटी पडवा आवी छे. जळ, स्थळ, आकाश अने पातालमां युद्ध चाले छे, तेमां नानाप्रकारनी असंख्य चीजोनी अगत्य पडे छे, ते पूरी पाडवामां करजनो बोजो वधतो जाय छे. लोकोनी पासे फूटी बदाम रही नथी तेथी कर वसुल करवाने बनी आवतुं नथी. जोइती वस्तु मेळववानां साधन रह्यां नथी. जुदे जुदे स्थळे मचतां युद्धमां लाखो मनुष्योना घाण वळी जाय छे, तेथी प्रत्येक कुटुंबमां संताप प्रसरी रह्यो छे. धणी विनानी, पुत्रविनानी, भाई विनानी, बापविनानी लाचार थई पडेली

* जुवो बेल्जियमनुं प्रकरण नेधरलेंडना ३ जा भाग ने पृष्ठ. २२३–२२४.

आपत्ति वेठती स्त्रियो अतिशय अकळाई गई छे. संसारियोए पोतानुं दुःख प्रदर्शित करवाने गया मे मासमां सरगस कहाडीने सरकार विरुद्धनी पोतानी लागणी जणावी दीधी छे. आवी उश्केरणी करवामां हर लिब्कनेच आगेवान हतो एवो तेना उपर अपराध मूकी तेने २॥ वर्षनी सख्त मजुरी साथेनी शिक्षा करवामां आवी छे. आवुं अघटित सरकारनुं कार्य धिक्कारी कहाडवा माटे लोकोए सभा भरीने हर लिब्कनेच प्रति लोकोनो समभाव प्रकट करी, सरकार प्रति तिरस्कारनी लागणी जणावी छे. आ उपरथी जणाय छे के हवे लोको डाव्या डबाई रहेवाना नथी. आ प्रमाणे जर्मनीमां लोकोनां मन उंचां थयां छे, तेम ज आस्ट्रिया, हंगेरी, तुर्कस्तान, बल्गेरियामां पण अगाउथी थवा मांड्युं छे. गमे तेवो भोग आपीने एक बीजाथी छूटा पडीने पण सलाह करवी एवा ठरावपर त्यांना लोको आवी गयेला जणाय छे.

सैनिको पण कंटाळी गया छे, तेमनां मन उंचां थयां छे तेओने समजावीने शान्त राखवा अने खोटी लालचो आपवानी युक्तियो योजवी पडे छे. आस्ट्रियाए इटली तरफथी पूरो मार खावा मांड्यो छे तेमना उपर जीत मेळववाने सैनिकोने उश्केरवा एक लश्करी यादी कहाडेली हवणां प्रसिद्धिमां आवी छे. तेमां जणाव्युं छे के "Good wine and beautiful women in Italy await us." इटलीमां आपणे माटे सारो द्राक्षनो दारु अने सुंदर स्त्रियो तैयार छे. मतलब के, आपणे बहादुरी बतावी इटलीमां पेशी जइशुं तो त्यां जे स्वादिष्ट द्राक्षनो दारु बने छे ते पीवाने मळशे, तेवी ज रीते, सुंदर स्त्रियोनो पण मेळाप थशे. ख्रिस्ति धर्म पाळनारा, सुधारानी अणिये पहोंचेलानी नीतिनां आवां सूत्र वांचीने जेटलो तेमनो धिक्कार करिये तेटलो ओछो छे. रामनो पोप युद्धना प्रकोपनो संताप लइने स्वर्गे गयो, हालनो पोप पण एवी ज दुग्धामां पड्यो छे; धार्मिक वृत्तिवाळा धर्मोपदेशको पण त्रासना पोकार करी रह्या छे.

आदर्युं तो अशक्य कांई नथी.

आ सूत्र ध्यानमां राखीने, जर्मनीने जळमार्गनो उपयोग करवानी अगत्य रहे नहि, एटला माटे, एनां दरियापारना संस्थानोमांथी कांई पण एना कबजामां रहेवा देवुं नहि. जापाननी उल्ट अने श्रमथी एशियाटिक कबजो जर्मनीनो लई लेवामां आव्यो छे. तेना २,९४३ माइलना विस्तारना प्रदेश उपर पग मूकवाने जर्मनीने हवे एक इंच पण जग्या रही नथी. आफ्रिकामां जे प्रदेश हतो तेमांथी बाकी रहेला हवे पूर्व आफ्रिकामांथी तेने हांकी कहाडवानो प्रयत्न चाले छे, तेमां जरा उतावळ थवानी अगत्य छे. ए सत्वर काम थई गयुं एटले पासिफिक महासागरमां तेनो जे कबजो होय ते उपर तळप मारीने तेनी सत्तामांथी कहाडी लेवामां आवे तो पछी दरियापारनां तेनां संस्थानोमां जवा आववानुं कारण नहि रहेतां तेने पोतानी एक पण आगबोट राखवानो हक्क के सबब रहेशे नहि. कोलकरार थती वेळाए दरियापारनी एक इंच पण भूमि तेनी पोतानी राखवा देवी नहि ए अति उपयोगनो प्रकार लक्षमां राखवानो छे.

व्यापार.

जर्मनीनो व्यापार प्रति वर्ष वधतो थतो चाल्यो छे. हवणां जेम विचार चाले छे तेम, लडाई बंध थया पछी, तेनी साथे व्यापार करवो बंध राखवामां आवे तो, जे समृद्धिना बळथी हवणां ते गर्जना करे छे, ते तेना गळामां ज गुगळाई रहेशे. आ काम केटलाक अशक्य धारे छे पण 'आदर्युं तो अशक्य कांई नथी' ए सूत्र उपर अवश्य लक्ष राखी वर्त्तन थाय तो सर्वे शक्य छे. हवे आपणे आपणा हिंदनी वात करिये.

१९१३–१४नी सालमां हिंदनो १,७५,७०,५१४ पौंडनो माल जर्मनीमां निकाश कर्यो हतो. त्यां जे काचो माल जवानो होय, तेटलो आपणे आपणा देशमां राखी तेनो आपणे ज पाको माल बनाविये तो

आपणने घणी वाते लाभ थाय. ए ज सालमां त्यांथी ८४,४३,८६२ पौंडनो माल आयात कर्यो हतो तेवो माल हवेथी उपयोगमां लीधा विना आपणे स्हेलाइथी आपणो व्यवहार चलावी शकिये एम छे. मोजशोखनी खातर धनाढ्योने जर्मनी जेवा मालनी अगत्य लागे तो मित्र राज्योना मालनो उपयोग करवाथी ते गरज सरशे.

आस्ट्रियामां (१९१३–१४) ६६,४९,८८६ पौंडनो माल हिंदथी निकाश कर्यो हतो, अने त्यांथी २८,६०,२७९ पौंडनो माल आयात कर्यो हतो. आ बंने प्रकार बंध थाय तेमां आपणने कशो बाध नडे एम नथी. आ सालमां ७४,००१ टन खांड मंगावी मिष्टान्न बनाव्यां, अयोग्य वरा करी तेमां वापरी ते बंध करवामां शुं नुकसान ? अमारां आ पुस्तकोमांथी जे विगत जोइशे ते मळशे. आपणो खेतीवाडीनो हिंद देश, जेमां नाना प्रकारना काचा पदार्थो नीपजे छे तेनो पाका पदार्थो बनाववा वगेरेनां कारखानां चालतां करवानो आवो प्रसंग वारंवार मळवानो नथी, माटे न्हानी जीभे म्होटी म्होटी खोटी वातो करवा करतां, तन, मन, अने धनथी देशमां उद्योग वधवानां साधनो योजवानी अगत्य छे तेनो आपणे विशेष प्रारंभ करवा मांडवो जोइये.

आवी ज रीते, प्रत्येक देशे विचार करवानो छे. जर्मनी अने आस्ट्रिया हंगेरीनो सर्वे प्रकारे त्याग करवानो उद्योग चालतो रहेशे तो तेम थवाने सर्व प्रकारे शक्य छे ए वात ख्यालमां राखवानी छे.

हानि थवानी थई चूकी छे, अने हजी थाय छे, तेवी फरीने न थवा देवानी आगमचेतीना आ विचार छे. ते आग्रहपूर्वक अमलमां मूकवानुं मनोबळ साचववानुं छे, अने तेमां प्रभु सत्य पक्षने अवश्य साहाय्य करशे.

मदोन्मत्त कैसर माटे भविष्यवादियो एम वर्त्ती बेठा छे के, विलियम बीजो ए होएनझोलर्नने वंशनो छेल्लो छे. एना नाश साथे ए

वंशनो नाश थवानो छे. मी० एफ कनलिक ओवन नामनो एक सद्-गृहस्थ, जे लांबा समय सुधी कैसरनो सहवासी हतो, तेना विचार उपर प्रमाणे छे.

समय जोतां एम समजाय छे के, कैसरनी मति जो ठेकाणे आवशे नहि, तो तेने पदभ्रष्ट थवानो समय आवशे, गमे तो तेने छानांमानां पोबार गणी, छूपाई रहेवुं पडशे, अथवा तो, कोइना शस्त्रास्त्रना भोग थवुं पडशे. तेना भेगा मळेलानी पण ए ज गति थशे.

बीजो प्रकार एम पण बनवानो संभव जणाय छे, ते ए के, फ्रान्सना नेपोलियन बोनापार्टनी जे गति थई तेवी गति ग्रेट ब्रिटनने हाथे कैसरनी थशे. जर्मनीमां प्रजासत्ताक राज्य स्थपाशे. बीजां राज्योनी साथे सलाहशान्तिना कोलकरार थशे, अने प्रथम प्रमाणे उद्योग अने व्यापारनी वृद्धि थशे.

जर्मनीमां स्वार्थपरायण थयेला केटलाक विपरीत स्थिति धारण करीने राक्षसो बन्या छे, अने कैसरना जेवा विचार धरावी, सर्वोत्कृष्ट पद प्राप्त करी लेवाना लोभमां लपटाई, युद्ध जारी राखवानो विचार कायम राखी, हाल घूमे छे तो तेम, खराबी थता सुधी भले तेओने घूमवा देवा.

मित्र राज्योनो विचार तेमने पजवी, पकवीने, पायमाल करवानो छे ते उत्तम छे. मित्र राज्योए तेमना सैनिकोनो ज्यां त्यां घाण वाळवा मांड्यो छे, तेथी जेम समय जतो जशे तेम, तेना लडवाइयानो नाश थशे. पुरुषो विनानां घर थई पडशे, एटले के, खूणे खोचले वृद्धो पड्या रहेता हता, अने १५–१६ वर्षना छोकरा शाळा अने पाठशाळामां भणता हता तेओने युद्धना घाणमां नांखवा मांड्या छे, तेथी वस्तीवाळां घर खालीखम थवा मांड्यां छे. आ प्रमाणे माणसो खूटशे, नाणुं कदापि रह्युं हशे तो ते पण खूटशे, सर्व प्रकारनुं साहित्य खूटशे, एटले छेवटे, जाहोजलाली जेवी बंधाई तेवी विखराई जशे.

गरुड पक्षीना न्हर खरी पडशे. झेरी सापना म्होंमाथी म्होरो दात खवाई जशे, पछी तेने नख के झेर देवानुं कोई साधन र्‌हेशे नहि. बर्लिननी शेरियोमां मित्र राज्योना योद्धा उभराई जशे. कैसरनो महालय घेरी लेवामां आवशे. ते जो सटकी संताई गयो नहि होय तो, तेने पकडी लेवामां आवशे, अने तेनी मूछोना आंकडा उंचा राखेला छे ते तेनाज हाथथी नीचा उतरावबामां ब्रिटिशे विवेक वापर्‍यो गणाशे.

जो अधवच सलाह करवामां आवे तो तेम करवा देवामां लाभ नथी. कारण तेम थाय तो, गरुड पक्षीना क्‌हाडी नांखेला न्हर पाछा नवा उगशे, सापनो झेरी म्होरो फरी फूटशे, अने सावधान थया पछी, फरी पाछुं आवुं ज युद्ध मचावशे. माटे हवे तो छंछेडेला नागनी मुडी मयडी नांखवामां ज आखा जगतनी वस्तीने लाभ छे. जर्मनी साथे, हवे पछी सर्व प्रकारनो संसर्ग दूर करवामां पृथ्वीना लोकनी सुखशान्ति जळवाई रहेशे.

पृथ्वीसुखशान्ति मंडळ.

आखी पृथ्वीना लोकोनुं सुख अने शान्ति साचववा माटे नीचेनी योजना सर्वे कोइना लक्षमां आवे छे.

आ २० मी सदीमां सर्व प्रकारना सुधारा, टोचनी अणिये आव्या छे. पृथ्वी उपरनां सर्वे राज्यो एक बीजाना घाडा संबंधमां आवतां जाय छे, तेओ सर्वेनुं पसंद करेलुं एक "पृथ्वीसुखशान्ति मंडळ", ग्रेट ब्रिटनना प्रमुखपणा नीचे स्थपाय, तेमां प्रत्येक राज्यना प्रतिनिधियो सभ्य थाय, एकत्र थई धारा बांधे, तेने अनुसरीने प्रत्येक राज्ये वर्त्तन चलाववुं. हवणां हेग कॉन्स्टीट्युशन चाले छे तेमां सहि करनारां राज्योनुं एकत्र मंडळ छे तेने बदले आखी पृथ्वी उपरनां सर्वे राज्योनुं ऐक्य करवानो हेतु आ मंडळे राखवानो छे.

हवणां जेनुं जे छे तेनुं ते सचवाई राखवा माटे, कोई प्रकारनो वांधो उठे तो तेनो निवेडो आ मंडळमां थाय, ते सर्वेए मान्य राखवो. जर्मनिये पोतानी सहि करेला कॉलकरारने एक रद्दी कागळनुं पताकडुं गणीने अयोग्य पगलुं भर्युं, तेम कोई राज्य करवा जाय तो तेने समग्र शिक्षा करवा माटे, जळ अने स्थळसेना राखवी. जर्मनिये जगतने रिबाववा माटे जळसेना करी छे, हवणां ज ब्रिटिशनी जळसेनाए तेने मारी क्हाडी कीलनी खाडीमां भराई र्‌हेवानी अगत्य पाडी छे. ते खाडी सुद्धान्तनो कबजो पृथ्वीसुखशान्ति मंडळे पोतानी सत्ता नीचे लेवो. जर्मन खारवा अने सैनिकोने तेमांथी उतारी मेलीने आ मंडळे पोताना नक्की करेला माणसोनी तेमां भरती करवी, अगत्य लागवा प्रमाणे, तेमां वधारो घटाडो करवो, स्थानको नक्की करी ते प्रमाणे अदलाबदली पण करवी. एवी ज रीते स्थळसेना, अने आकाशसेनानी पण योजना करी राखवी. तेमज प्रत्येक देशनी आन्तरशान्ति साचववा माटे, कोणे केटलुं सैन्य राखवुं ते पण नक्की करवुं. खर्च अने माणसोनो हिस्सो कया राज्य पासेथी केटलो लेवो, ए आदि धारा बांधवा. हवणांनां राज्यो पोतानी स्थिति जाळववा, एक बीजा साथे मित्राई बांधे छे, तेने बदले, पृथ्वीसुखशान्ति मंडळने एक महान् साम्राज्य गणी, तेनी सत्ता नीचे सर्व राज्यो आवी जाय एवी पूर्ण व्यवस्था थाय, तो आखी पृथ्वीनां राज्य, अने तेमनी वस्तीमां सुखशान्ति प्रसरवाथी आखी पृथ्वी, हवणां कुपात्रस्थाननी स्थिति उपर आववा मांडे छे, तेने बदले, सुपात्रस्थान थई पडे. केटलाकनो विचार आखी पृथ्वीनी एक भाषा करवानो थयो छे, अने तेवो प्रयत्न पण चाले छे, ते प्रमाणे, शान्ति जाळववाना उपायो योजाय तो पछी आखी पृथ्वी ए एक ज कुटुंब थई पडवानी स्थितिए आवी प्होंचे, ए अशक्य नथी. ब्रिटिश जेवी शाणी प्रजा, फ्रेंच जेवी मोजीली प्रजा, अने बीजां राज्योनी सर्वत्र प्रजा, सुखशान्तिना साग-

रमां झोकां खाती हती, ते वेळाए जर्मनी जेवी कुटिल प्रजा, पृथ्वीनी सुखशान्ति तोडी पाडवा, युद्धनां साधनो योजवामां तत्पर रही हती. तेणे पोतानी अवळी करणीनो प्रयोग चालतो कर्यो. आखी वसुंधरामां सर्व राज्योनी प्रजा, एक बीजाना देशमां जती आवती, व्यापाररोजगार अने उद्योग करती हती. कोई कोईनो अविश्वास कर्या विना, व्यवहारना सर्वे प्रकारोमां एकता साचवती हती, अने निर्भयतामां, सुखनो अनुभव वधतो जाय एवां कार्योमां गुंथाई हती, तेमां कुडी जर्मनिये विक्षेप पाड्यो. फिकर नहि, जे थाय छे ते साराने माटे. खोटामांथी सारुं थाय छे. हवणांनो प्रसंग देखीतो दुःखद छे, पण ब्रिटिश अने मित्र राज्योना प्रयत्नथी एनुं परिणाम सारुं आववानुं छे. सर्वे कोई उंघमांथी जाग्या छे, तो जागृत स्थितिमां बोध लई, जनसमूहनां सुखनां साधनो योजवाने तत्पर थई जवुं, ए ज योग्य कर्तव्य गणाशे. हवणां जे तटस्थ राज्यो, कोप वर्त्तातो जोयां करे छे, तेओए, सत्य अने न्यायनो जय थाय एटला माटे, एकत्र थवानो आ समय प्राप्त थयो छे तेनो पूर्ण लाभ लेवो योग्य छे. युनाइटेड स्टेट्स जेवा सबळ राज्ये कागळने पताकडे पोतानी न्याय वृत्ति जणावा मांडी छे तेने बदले, लेखिनी फेंकी दईने, शस्त्रास्त्र धारण करी, अन्याय करनारानो नाश करवामां सामेल थवुं घटे छे. पोर्टुगाले कड कसवा मांडी छे तेम, तटस्थ राज्योए सामटो उपाड करवो जोइये. पछी जुवो परिणाम. प्रभु रुडां कार्योमां सदा साहाय्य थाय छे, तो तेनी रचेली पृथ्वीनां मनुष्यो सुखी थाय, एवी थती योजनामां ते सदा आश्रयदाता थई पडशे.

थाओ सत्यनो जय !

गीति

"सत्य तणो जय थाओ, थाओ जय सत्यनो सरव ठामे;
सत्य जगतनुं जीवन, माटे सत्यज तरो बधा कामे."

तथास्तु. ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः

डेन्मार्कना विशेष वृत्तान्तनी विषयसूची.

विषय. पृष्ठ.

डेन्मार्कनी कालानुक्रम विषयसूची.

ऑस्टेंड कंपनीनो पूर्वप्रदेश साथे व्यापार चाल्यो तेनी विगतनी सूची.

स्वीडननी विषयानुक्रम सूची.

नार्वेनी विषयानुक्रम सूची.

ट्रिएस्ट इम्पिरियल कंपनीना व्यापारनी सूची.

आस्ट्रो-हंगेरियन राज्यनी विषयानुक्रम सूची.

जर्मनीनी विषयसूची.

दिवान बहादुर

रणछोडभाई उदयरामनां पुस्तको.

		रु. आ. पै.
१	जयकुमारीविजय नाटक (त्रीजी आवृत्ति)	०-१२-०
२	ललितादुःखदर्शक नाटक (छठ्ठी आवृत्ति)	०- ८-०
३	नळदमयंती नाटक (चोथी आवृत्ति)	०- ८-०
४	बर्थोल्ड (त्रीजी आवृत्ति)	०- ८-०
५ ६	तारामती स्वयंवर हरिश्चंद्र नाटक } त्रीजी आवृत्ति	०-१२-०
७	विक्रमोर्वशीय कालिदासना संस्कृतनुं त्रोटक भाषांतर (बीजी आवृत्ति)	०-१२-०
८	अरोगतासूचक (बीजी आवृत्ति)	०-१२-०
९	प्रास्ताविक कथासंग्रह (बीजी आवृत्ति)	०-१२-०
१०	मालविकाग्निमित्र (कालिदासना नाटकनुं भाषान्तर) ...	१- ४-०
११	प्रेमराय अने चारुमती नाटक (त्रीजी आवृत्ति) ...	०- ८-०
१२	लघुसिद्धान्तकौमुदी (गूजराती विवेचन सहित) ...	०- ५-०
१३	गूजराती हितोपदेश–नारायण भट्टना संस्कृत उपरथी, मित्रलाभ, मित्रभेद, विग्रह अने संधि चारे भागनुं भाषान्तर (तृतीयावृत्ति)...	०-१२-०
१४	बाणासुर मदमर्दन (ओखाहरण) नाटक बीजी आवृत्ति	०- ८-०
१५	मदालसा अने ऋतुध्वज नाटक (बीजी आवृत्ति) ...	०- ८-०
१६	हरिश्चंद्र नाटकनो सार...	०- १-०
१७	रासमाळा भाग १ लो. बीजी आवृत्ति	२- ०-०
१८	रासमाळा भाग २ जो. (,,)	२- ०-०

बंने भाग अमदावादनी गूजरात वर्नाक्युलर सोसाइटीनी आफिसमांथी मळशे.

व. *

		रु. आ. पै.
१९	गोपाळदास (नाटक) हवे पछी	०– ८–०
२०	कुळविषे निबंध (बीजी आवृत्ति)	०– २–०
२१	संतोषसुरतरु (बीजी आवृत्ति)	०– २–०
२२	शेक्सपियरकथासंग्रह (र. म. छो.) बीजी आवृत्ति (हवे पछी).	
२३	रत्नावली नाटिका. श्री हर्षना संस्कृत उपरथी भाषान्तर...	०– ८–०
२४	पादशाही राजनीति. एखलासे मोसनी उपरथी ...	२– ०–०
२५	नाट्यप्रकाश (बीजी आवृत्ति)	१– ८–०
२६	रणपिंगळ भाग १ लो	२– ८–०
२७	रणपिंगळ भाग १ लानी पूरवणी	०– ४–०
२८	रणपिंगळ भाग २ जो	२– ०–०
२९	वैदिक छंदः–प्रकरण	०–१२–०
३०	डिंगळ अथवा मारवाडी गीतनी रचना	०–१२–०
३१	फारसी कवितारचना–बेतबाजी	१– ०–०
	उपरना त्रणे भाग भेगा बांधेला अने ते रणपिंगल भाग ३ जो कहेवाय छे	२– ८–०
३२	रसप्रकाश } हवे पछी.	
३३	अलंकारप्रकाश } हवे पछी.	
३४	यूरोपियनोनो पूर्वप्रदेश आदि साथे व्यापार, भाग १ लो, अथवा हिंदनो व्यापारी इतिहास, जेमां नामदार ईस्ट इंडिया कंपनीनो हिन्द साथे संबंध थयो तेनो वृत्तान्त, तथा व्यापारनी स्थिति जणाववामां आवी छे. तेमज, त्यारपछीनो ब्रिटिश हिन्दनो चालु व्यापार आज सुधीनो दाखल करवामां आव्यो छे	२– ८–०
३५	यूरोपियनोनो पूर्वप्रदेश (ईस्ट इंडिझ) आदि साथे व्यापार, भाग २ जो, अथवा स्पेन अने पोर्टुगाल ए बंने देशोनो भूमिशोध, व्यापार, अने वृतान्त...	२– ८–०
३६	यूरोपियनोनो पूर्वप्रदेश आदि साथे व्यापार. भाग ३ जो. अथवा नेधरलँड–हॉलंड अने बेल्जियम ए बंने देशोनो व्यापार अने वृत्तान्त	२– ८–०
